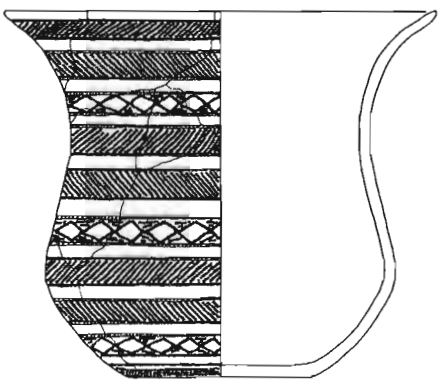
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 2003

NITRA 2004

Errata

Redakcia AVANS-u sa ospravedlňuje váženým čitateľom za nesprávne úpravy v Prehľade slovenských lokalít. Správne znenie lokality číslo 43 je nasledovné:

Die Redaktion des AVANS entschuldigt sich bei den geehrten Lesern für die fehlerhaften Gestaltungen im Übersicht der slowakischen Lokalitäten. Der richtige Wortlaut der Lokalität Nr. 43 ist nachfolgend:

	Velčice	Zlaté Moravce											*			160

Lokalita číslo 56 neplatí. V mape 1 neplatia lokality číslo 43 a 56.
Ďakujeme za pochopenie.

Die Lokalität Nr. 56 gilt nicht. In der Karte I gelten nicht die Lokalitäten Nr. 43 und 56.
Wir danken Ihnen für Ihr Verständnis.

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 2003

NITRA 2004

Na obálke zdobený pohár kultúry zvoncovitých pohárov z jamy 10 zo Skalice.
Auf dem Umschlag verzierter Becher der Trichterbecher-Kultur aus der Grube 10 von Skalica.

ISSN 0231-925X
ISBN 80-88709-73-3

OBSAH - INHALT

Mapa lokalít 1 - Karte der Fundorte 1 14

Prehľad lokalít 1 - Übersicht der Fundorte 1 15

Mapa lokalít 2 - Karte der Fundorte 2 20

Prehľad lokalít 2 - Übersicht der Fundorte 2 21

Juraj Bartík - Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Ukradnutý hromadný nález bronzov v Ľubej 25
Gestohlener Depotfund von Bronzen aus Ľubá 25

Juraj Bartík - Miroslav Vrablec (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Bronzový nôž zo Zohora 26
Bronzemesser aus Zohor 26

Juraj Bartík - Igor Bazovský - Vladimír Turčan (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Záchranný výskum na ulici Palisády 29 v Bratislave 26
Archäologische Rettungsgrabung in der Palisády Str. 29 in Bratislava 27

Igor Bazovský (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Záchranný výskum na trase komunikácie na Ilýrskej ulici v Bratislave-Rusovciach 27
Archäologische Rettungsgrabung auf der Trasse der Kommunikation in der Ilýrska Str. in Bratislava-Rusovce 27

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Kamenný motykovitý sekeromlat z Veľkých Kosíh 28
Steinerne hackenförmige Hammeraxt aus Veľké Kosihy 28

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Henrieta Baliová (Katedra archeológie FF UK, Bratislava)
Nálezy z povrchového zberu v Hornej Seči 28
Oberflächenfunde aus Horná Seč 29

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Michael Schultz (Zentrum Anatomie, Georg-August Universität, Göttingen/SRN)
Výskum pohrebiska zo staršej doby bronzovej v Ludaniciach 29
Grabung auf dem altbronzezeitlichen Gräberfeld in Ludanice 29

Peter Bednár - Eva Fottová (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Stanislava Gogová - Zuzana Slivenska (Katedra archeológie a muzeológie UKF, Nitra)
Stredoveké opevnené objekty z Divína 30
Mittelalterliche befestigte Objekte aus Divín 30

Lucia Benediková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum v Liptove 31
Begehung in Liptov 33

Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nové nálezy z Hlohovca 33
Neue Funde aus Hlohovec 34

Nové neolitické nálezy z Choče 34
Neue neolithische Funde aus Choča 34

Nález badenskej kultúry v Chotíne 34
Funde der badener Kultur in Chotín 35

Nové radové cintoríny na juhozápadnom Slovensku 35
Neue Reihenfriedhöfe in der Südwestslowakei 36

Nové nálezy z doby rímskej v Tesárskych Mlyňanoch 36
Neue Funde aus der römischen Kaiserzeit in Tesárske Mlyňany 37

Výskum v Zlatých Moravciach 37
Archäologische Grabung in Zlaté Moravce 38

Záchranný archeologický výskum v Žemberovciach 38
Archäologische Rettungsgrabung in Žemberovce 40

Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Jozef Štrbavý
Nové nálezy z Prašíc 40
Neue Funde aus Prašice 40

Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum interiéru Kostola sv. Gála v Borčanoch 41
Untersuchung des interieurs von der Kirche des Hl. Gálin Borčany 41

Ľubica Bystrická (Belanská 575, Liptovský Hrádok)
Ojedinelý nález bronzovej spony z Turíka 41
Vereinzelter Fund einer Bronzefibel aus Turík 42

Michal Čajka (Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Oravský Podzámok) - Ján Zachar (Krajský pamiatkový úrad, Žilina) - Drahoslav Hulinek (TASR, Bratislava)
Archeologický výskum na II. terase Hlavného nádvoria Oravského hradu 42
Archäologische Grabung auf der II. Terrasse des Haupthofs der Oravaer Burg 44

Jozef Ďuriš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum v Chynoranoch 45
Archäologische Grabung in Chynorany 47

Kristián Elschek (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie záchranného výskumu na sídlisku z mladšej doby rímskej v Plaveckom Štvrtku 47
Fortsetzung der archäologischen Vorsprungs- und Rettungsgrabung auf der Siedlung aus der Römischen Kaiserzeit in Plavecký Štvrtok 49

Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Vladimír Varsik (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Predstihový výskum na trase diaľnice D2 v Bratislave 49
Vorsprungsgrabung auf der Trasse der Fernstrasse D2 in Bratislava 50

Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Peter Wittgrúber (Mestské múzeum, Pezinok)
Zisťovací výskum Starého zámku II pri Pezinku 50
Feststellungsgrabung des Altenschlosses II bei Pezinok 51

Eva Fottová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Rekonštrukcia plynofikácie v Nitre-Hornom meste 51
Rekonstruktion der Gasleitung in Nitra-Horné mesto 52

Eva Fottová - Branislav Kovár (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Sídliskové nálezy v katastrálnom území Pincinej 53
Siedlungsfunde im Katastergebiet von Pinciná 54

Eva Fottová - Branislav Kovár (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Zuzana Slivenska (Katedra archeológie a muzeológie UKF, Nitra)
Stredoveký hrádok v Brezničke ... 55
Mittelalterliche Hügelburg in Breznička ... 56

Lýdia Gačková (Zemplínske múzeum, Michalovce)
Žiarový hrob gávskej kultúry zo Žbiniec ... 56
Brandgrab der Gáva-Kultur aus Žbince ... 57

Lýdia Gačková (Zemplínske múzeum, Michalovce) - Rastislav Hreha (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Nové nálezy zo Zemplínskej Šíravy ... 57
Neue Funde aus Zemplínska Šírava ... 58

Lýdia Gačková (Zemplínske múzeum, Michalovce) - Ivan Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Sídliskové nálezy z Michaloviec ... 59
Siedlungsfunde aus Michalovce ... 59

Dárius Gašaj (Východoslovenské múzeum, Košice)
Výskum priekopy opevnenej osady v Nižnej Myšli ... 60
Erforschung des Grabens der befestigen Siedlung in Nižná Myšľa ... 61

Marta Giertlová-Kučerová (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok) - Andrej Novák (Mierová 9, Spišská Belá)
Nové lokality v okolí Kežmarku ... 61
Neue Fundstellen aus der Umgebung von Kežmarok ... 62

Eva Hajnalová - Jana Mihályiová - Mária Hajnalová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Rastlinné makrozvyšky z malých nálezových celkov ... 62
Plant Macroremains from Small Finding Assemblages ... 68

Katarína Harmadyová (Mestské múzeum, Bratislava)
Záchranné archeologické výskumy v obci Devín ... 70
Archäologische Rettungsgrabungen in der Gemeinde Devín ... 70

Eva Horváthová (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Sídlisko badenskej kultúry v Kechneci ... 70
Siedlung der badener Kultur in Kechnec ... 71

Ojedinelý nález nádoby z Valalík ... 71
Einzelfund eines Gefässes aus Valaliky ... 72

Eva Horváthová - Rastislav Rusnák - Dušan Bomba - Rastislav Hreha (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Záchranný výskum na pohrebisku a sídlisku z doby bronzovej v Seni ... 72
Archäologische Rettungsgrabung auf dem bronzezeitlichen Gräberfeld in Seňa ... 73

Rastislav Hreha (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Výsledky prieskumov na líniových stavbách v okolí Prešova ... 74
Ergebnisse der Begehungen auf den Linienbauten in der Umgebung von Prešov ... 75

Rastislav Hreha - Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Štiepaná kamenná industria zo zberov vo Vinnom ... 75
Gespaltene Steinindustrie aus der Begehung in Vinné ... 76

Ján Hunka - Eva Kolníková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2003 ... 76
Münzzuwachs im Archäologischen Institut der SAW im J. 2003 ... 78

Ján Hunka - Ondrej Ožďáni (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nové lokality v intraviláne Čápora 79
Neue Fundstellen im Gemeindegebiet von Čápor 80

Ivan Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne 80
Erforschung eines Brandgräberfeldes der lausitzer Kultur in Trenčín 81

Ivan Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Viera Drahošová (Záhorské múzeum, Skalica)
Sídliskové a hrobové nálezy kultúry zvoncovitých pohárov zo Skalice 82
Siedlungs- und Grabfunde der Glockenbecherkultur aus Skalica 84

Ján Chovanec (Arx Paris, Trebišov)
Sídlisko z doby rímskej v chotári obce Hraň 86
Kaiserzeitliche Siedlung in der Gemarkung der Gemeinde Hraň 86

Tiszapolgárske sídlisko v chotári obce Novosad 86
Tiszapolgárer Siedlung in der Gemarkung von Novosad 87

Pohrebisko kultúry Nyírség-Zatín v Trebišove 87
Ein Gräberfeld der Nyírség-Zatín-Kultur in Trebišov 87

Veľké Ozorovce - praveké sídliská a stredoveká dedina 87
Veľké Ozorovce - Urzeitliche Siedlungen und mittelalterliches Dorf 88

Ján Chovanec (Arx Paris, Trebišov) - Michal Chovanec
Renesančné kachlice zo zaniknutého kaštieľa vo Veľatoch 88
Renaissancezeitliche Kacheln aus dem untergegangenen Kastell in Veľaty 89

Ľudmila Illášová (Fakulta prírodných vied UKF, Nitra) - Danica Staššíková-Štukovská (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Neznáme polodrahokamy z pohrebiska z obdobia Avarského kaganátu v Prši 90
Unbekannte Halbedelsteine aus dem Gräberfeld des awarischen Kaganats in Prša 90

Július Jakab (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Antropologická analýza neskorostredovekej kostry z Nitry 91
Anthropologische Analyse eines spätmittelalterlichen Skeletts aus Nitra 92

Antropológia troch kostier z hrobov tzv. hurbanovského typu v Nových Zámkoch 92
Anthropologie von drei Skeletten aus den Gräbern des sog. Hurbanovo-Typs in Nové Zámky 94

Tomasz Kalicki (Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Poľsko) - Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice) - Marek Nowak (Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Poľsko) - Marián Vizdal (Katedra všeobecných dejín FF PU, Prešov)
Štvrtá sezóna slovensko-poľského výskumu neolitického sídliska v Moravanoch 95
Die vierte Saison der slowakisch-polnischen Grabung der neolithischen Siedlung in Moravany 96

Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Záchranný výskum v Kechneci 96
Archäologische Rettungsgrabung in Kechnec 97

Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice) - Janusz K. Kozłowski (Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Poľsko) - Jiří A. Svoboda (Archeologický ústav AVČR, Brno, Česká republika)
Ukončenie revízneho výskumu v jaskyni Dzeravá skala 97
Beendigung der Revisionsgrabung in der Höhle Dzeravá skala 97

Mária Kotorová-Jenčová (Vlastivedné múzeum, Hanušovce)
Archeologické výskumy Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou v roku 2003 98
Archäologische Grabungen des Heimatkundlichen Museums in Hanušovce nad Topľou im Jahre 2003 98

Náhodný nález z Vyšného Žipova 99
Ein Zufallsfund aus Vyšný Žipov 99

Náhodný nález ľudských lebiek v Čičave 99
Ein Zufallsfund von Menschenschädeln in Čičava 100

Tomáš König (Katedra archeológie FF UK, Bratislava) - Peter Pišút (Ústav zoológie SAV, Bratislava)
Zberové nálezy z lokalít v okrese Dunajská Streda 100
Lesefunde aus den Fundstellen im Bezirk Dunajská Streda 103

Tomáš König (Katedra archeológie FF UK, Bratislava) - Jozef Urminský (Západoslovenské múzeum, Trnava)
Záchranný výskum na trase vodovodu Pusté Úľany - Sládkovičovo 104
Archäologische Rettungsgrabung auf der Trasse der Wasserleitung Pusté Úľany - Sládkovičovo 106

Rudolf Kujovský - Gabriel Nevizánsky - Ondrej Ožďáni (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Zisťovací výskum v Stránskej 107
Feststellungsgrabung in Stránska 108

Ivan Kuzma - Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku 108
Luftbildprospektion in der Südwestslowakei 112

Ivan Kuzma - Erik Hrnčiarik (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum na stavbe hypermarketu TESCO v Bratislave na Zlatých Pieskoch 116
Ausgrabung auf der Baustelle des Hypermarket Tesco in Bratislava auf der Lokalität Zlaté Piesky 120

Ivan Kuzma - Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Rondel v Nitre-Párovských Hájoch 122
Die Kreisgrabenanlage in Nitra-Párovské Háje 122

Rondel v Nových Sadoch 123
Die Kreisgrabenanlage in Nové Sady 124

Rondel v Zemianskych Sadoch 124
Die Kreisgrabenanlage in Zemianske Sady 125

Martin Kvietok (Stoličková 8, Banská Bystrica)
Stredoveký tesák z Banskej Bystrice 126
Mittelalterliches Weidmesser aus Banská Bystrica 126

Jozef Labuda (Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica)
Výskum lokality Staré mesto v Banskej Štiavnici 127
Erforschung der Lage Staré mesto (Altstadt) in Banská Štiavnica 127

Gabriel Lukáč - Marián Uličný (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Predstihový archeologický výskum na Ulici Na hradbách v Bardejove 127
Archäologische Vorsprungsgrabung auf der Strasse Na Hradbách in Bardejov 128

Archeologický výskum mestského opevnenia v Bardejove 128
Archäologische Erforschung der Stadtbefestigung in Bardejov 129

Róbert Malček (Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen)
Výskum kostola sv. Michala archanjela v Budči ... 129
Erforschung von der Kirche des St. Michael Erzengels in Budča ... 130

Nálezy zo Zvolena-Podborovej ... 131
Funde aus Zvolen-Podborová ... 131

Róbert Malček (Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen) - Tibor Pálinkás - Pál Páterka (Hontianske múzeum, Šahy)
Prieskumy v okolí Zvolena ... 131
Erkundungen in der Umgebung von Zvolen ... 132

Klára Marková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum a záchranný výskum na trase preložky cesty I/50 - obchvat Tornaľa ... 133
Begehung und Archäologische Rettungsgrabung auf der Trasse der Verlegung der Strasse I/50 - Umgehung Tornaľa ... 133

Marta Mácelová (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica)
Stredoveké a novoveké nálezy z Banskej Bystrice ... 134
Mittelalterliche und neuzeitliche Funde aus Banská Bystrica ... 134

Róbert Májsky (Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici-Orlovom, Považská Bystrica)
Novoveké nálezy z Ilavy ... 135
Neuzeitliche Objekte aus Ilava ... 136

Tomáš Michalík (Bánovská 128, Trenčianska Turná)
Nález kamennej brúsenej sekerky z Trenčianskych Stankoviec ... 136
Fund einer geschliffenen Steinaxt aus Trenčianske Stankovce ... 136

Nové paleolitické lokality v okrese Trenčín ... 137
Neue paläolithische Fundstelle im Bezirk von Trenčín ... 137

Zora Miklíková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nové antropologické nálezy z obdobia eneolitu ... 137
New anthropological finds from the aeneolithic period ... 139

Zora Miklíková (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Marcela Kramárová
Zvieracie zvyšky zo sídliskových objektov v Stránskej ... 139
Animal remains from the settlement features in Stránska ... 140

Vladimír Mitáš - Mário Žáčik (Tribečské múzeum, Topoľčany)
Archeologické nálezy z Beladíc ... 140
Archäologische Funde aus Beladice ... 140

Gabriel Nevizánsky (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Sándor Trugly (Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno)
Meč s jazykovitou rukoväťou z Komárna ... 141
Griffzungenschwert aus Komárno ... 141

Peter Novosedlík (Vlastivedné múzeum, Hlohovec)
Nález železnej podkovy v Trakoviciach ... 141
Fund eines eisernen Hufeisens aus Trakovice ... 142

Mária Peciarová (G. Steinera 1, Trnava)
Staršie nálezy z okresu Trnava v zbierkach Západoslovenského múzea ... 142
Ältere Funde aus dem Bezirk Trnava in den Sammlungen des Westslowakische Museums ... 144

Veronika Plachá - Katarína Harmadyová (Mestské múzeum, Bratislava)
Ďalšia výskumná sezóna na hrade Devín 144
Weitere Grabungssaison auf der Burg Devín 145

Ján Rajtár (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Hurbanove 145
Archäologische Rettungsgrabung in Hurbanovo 149

Peter Roth (Podtatranské múzeum, Poprad)
Sledovanie zemných prác pri realizácii rôznych stavieb 151
Verfolgung der Erdarbeiten bei der Realisation von verschiedenen Bauten 151

Rastislav Rusnák (Archeologický ústav SAV - VPS, Košice)
Predstihový archeologický výskum na Cyrilometodejskej ulici v Košiciach 152
Archäologische Vorsprungsgrabung auf der Cyrilometodejská Str. in Košice 152

Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Nitre-Dolných Krškanoch 153
Rettungsgrabung in Nitra-Dolné Krškany 154

Unikátny nález z doby rímskej v Dvoroch nad Žitavou 155
Unikatfund aus der römischen Zeit in Dvory nad Žitavou 156

Záchranný výskum v Čereňanoch 156
Archäologische Rettungsgrabung in Čereňany 157

Druhá sezóna výskumu pohrebiska z doby sťahovania národov v Tesárskych Mlyňanoch 157
Zweite Saison der Untersuchung des völkerwanderungszeitlichen Gräberfeldes in Tesárske Mlyňany 159

Prieskum a dokumentácia stredovekých opevnení v pohorí Tríbeč 160
Geländeerkundung und Dokumentation mittelalterlichen Befestigungen im Tríbeč-Gebirge 160

Nález kamennej sekery v Nitre-Kyneku 160
Fund eines Silexbeil in Nitra-Kynek 161

Jaroslava Ruttkayová (Ponitrianske múzeum, Nitra)
Nádoba kultúry so staršou lineárnou keramikou z Nitry-Dolných Krškán 161
Ein Gefäss der Kultur mit älterer Linearkeramik aus Nitra-Dolné Krškany 161

Jaroslava Ruttkayová (Ponitrianske múzeum, Nitra) - Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Čeľadiciach a Dolných Obdokovciach 161
Archäologische Rettungsgrabung in Čeľadice und Dolné Obdokovce 163

Marián Samuel (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum na Mostnej ulici v Nitre 163
Archäologische Rettungsgrabung auf der Mostná Str. in Nitra 164

Tretia sezóna výskumu Zoborského kláštora 165
Die dritte Grabungssaison des Zobor-Klosters 166

Marián Samuel - Ján Tirpák - Ján Hunka (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Lokalizácia a prieskum zaniknutého stredovekého kostola v Poľnom Kesove 166
Begehung einer untergegangenen mittelalterlichen Kirche in Poľný Kesov 168

Jaroslava Schmidtová - Barbora Weberová (Mestské múzeum, Bratislava)
Archeologický výskum MMB pri stavbách rodinných domov v Bratislave-Rusovciach 168
Archäologische Grabung MMB bei den Gebäuden von Familienhäusern in Bratislava-Rusovce 169

Pokračovanie výskumu na pohrebisku z doby sťahovania národov v Bratislave-Rusovciach 169
Fortsetzung der Grabung auf dem völkerwanderungszeitlichen Gräberfeld in Bratislava-Rusovce 170

Záchranný archeologický výskum na stavbe kanalizácie v Bratislave-Rusovciach 170
Archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle der Kanalisation in Bratislava-Rusovce 170

Záchranný archeologický výskum na stavbe kanalizácie v Bratislave-Jarovciach 170
Archäologische Rettungsgrabung auf der Baustelle der Kanalisation in Bratislava-Jarovce 171

Záchranný archeologický výskum na stavbe rekonštrukcie vodovodu v Bratislave-Rusovciach 171
Archäologische Rettungsgrabung bei den Rekonstruktionsarbeiten der Wasserleitung
in Bratislava-Rusovce 171

Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV - VPS, Spišská Nová Ves)
Výskum pamiatkových objektov v Levoči a Spišskej Novej Vsi 171
Erforschung der Denkmalobjekte in Levoča und Spišská Nová Ves 173

Výskum na D1 Spiš v roku 2003 174
Grabung auf der Autobahn D1 im Jahr 2003 176

Marián S o j á k (Archeologický ústav SAV - VPS, Spišská Nová Ves) - Ondrej S o j á k st. (Kukučínova 2, Svit)
- Anton S u c h ý (Jilemnického 13, Svit)
Záchranné výskumy na Spiši 177
Rettungsgrabungen in der Zips 182

Danica S t a š š í k o v á - Š t u k o v s k á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nové nálezy z Veselého 182
Neufunde aus Veselé 183

Susanne S t e g m a n n - R a j t á r (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pokračovanie sondážneho výskumu na Žibrici 183
Fortsetzung der Sondagegrabung auf dem Burgwall Žibrica 184

Ivana S t r a k o š o v á (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)
Studňa na nádvorí kaštieľa v Humennom 185
Brunnen im Kastellhof von Humenné 185

Zuzana Š i m k o v á (Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš)
Nové nálezy z Liptovského Mikuláša-Ploštína 185
Neufunde aus Liptovský Mikuláš-Ploštín 186

Predstihový prieskum v Podturni 187
Vorsprungsgrabung in Podturň 187

Vladimír T u r č a n (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Ďalšia sezóna revízneho výskumu stavebného komplexu z doby rímskej v Stupave 187
Weitere Saison der Revisionsgrabung des Baukomplexes aus Römischer Zeit in Stupava 188

Jozef U r m i n s k ý (Západoslovenské múzeum, Trnava)
Včasnostredoveké nálezy zo Suchej nad Parnou 188
Frühmittelalterliche Funde aus Suchá nad Parnou 189

Jozef U r m i n s k ý (Západoslovenské múzeum, Trnava) - Ivan S t a n í k (Pamiatkový úrad, Bratislava)
Výskum predmestského osídlenia a objav drevozemného domu z 13. stor. v Trnave 189
Erforschung der vorstädtischen Besiedlung und Entdeckung eines Holzerdehauses aus dem 13. Jh.
in Trnava 190

Vladimír V a r s i k (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Novoveká napodobenina antickej lampy z Lábu ... 191
Neuzeitliche Nachahmung einer antiken Lampe aus Láb ... 191

Doplňovací výskum vo Veľkom Mederi a zisťovací výskum v Číčove ... 192
Ergänzungsgrabung in Veľký Meder und Feststellungsgrabung in Číčov ... 193

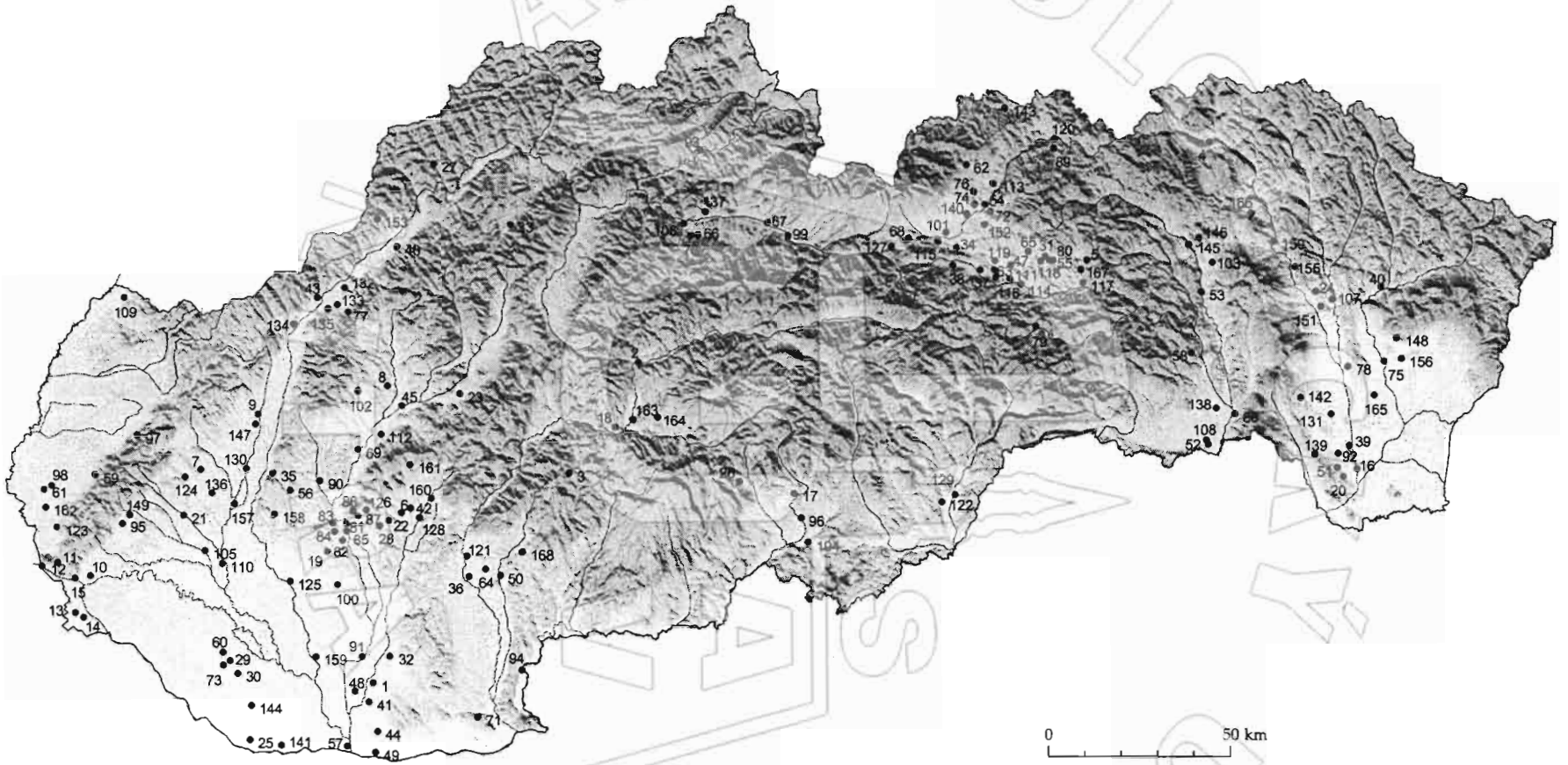
Vladimír V a r s i k - Kristián E l s c h e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Doklady stredovekého hutníctva železa v Plaveckom Štvrtku ... 193
Belege der mittellalterlichen Eisenverhüttung in Plavecký Štvrtok ... 195

Július V a v á k (Malokarpatské múzeum, Pezinok)
Nové nálezy z prieskumu Pezinka a Vinosadov ... 196
Neufunde aus Pezinok und Vinosady ... 199

Archeologické nálezy zo Solčian ... 199
Archäologische Funde aus Solčany ... 200

Marián V i z d a l - Patrik D e r f i ň á k (Katedra všeobecných dejín FF PU, Prešov)
Výsledky prieskumu v extraviláne Prešova ... 200
Ergebnisse der Erkundung im Extravillan von Prešov ... 201

Výsledky povrchovej prospekcie v extraviláne Veľkého Šariša ... 201
Ergebnisse der Oberflächenprospektion im Extravillan von Veľký Šariš ... 201

Mapa 1. Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 2003 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 15-19).
Karte 1. Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen un Funde in der Slowakei im Jahren 2003 (die Nummern der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 15-19).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2003 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. (poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 1).

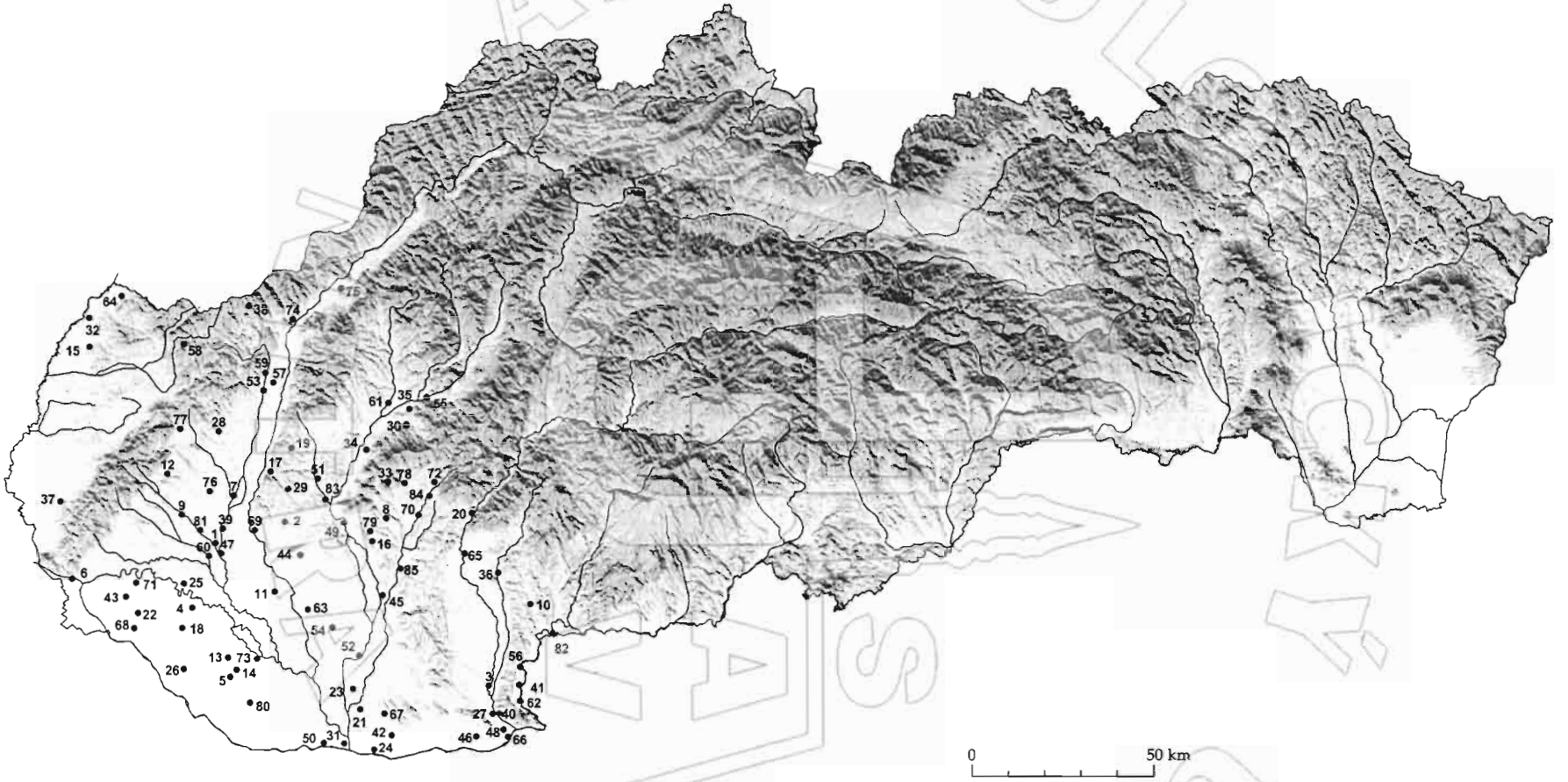
Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
1	Bajč	Komárno									*							63
2	Banská Bystrica	Banská Bystrica												*	*			126; 134
3	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica									*				*			127
4	Bardejov	Bardejov												*	*			127; 128
5	Beharovce	Levoča														*		63
6	Beladice	Zlaté Moravce					*						*	*				140
7	Bohdanovce nad Trnavou	Trnava			*													142
8	Borčany	Bánovce nad Bebravou												*				41
9	Borovce	Piešťany			*													63
10	Bratislava-Ružinov	Bratislava II			*	*	*		*			*			*			116
11	Bratislava	Bratislava IV		*											*			49
12	Bratislava-Devín	Bratislava IV						*	*	*	*	*	*	*	*			63; 70; 144
13	Bratislava-Jarovce	Bratislava V														*		170
14	Bratislava-Rusovce	Bratislava V					*		*	*			*					27; 63; 168; 169; 170; 171
15	Bratislava-Staré mesto	Bratislava I							*			*	*	*	*			26; 64
16	Brehov	Trebišov				*												64
17	Breznička	Poltár	*										*	*				55
18	Budča	Zvolen				*	*			*		*		*	*			129; 131
19	Cabaj-Čápor	Nitra			*	*			*	*				*				79
20	Cejkov	Trebišov		*														64
21	Cífer	Trnava						*							*			143
22	Čeľadice	Nitra								*		*						161
23	Čereňany	Prievidza												*	*			156
24	Čičava	Vranov nad Topľou													*			99
25	Číčov	Komárno								*					*			76; 192
26	Divín	Lučenec												*	*			30
27	Dolná Maríková	Považská Bystrica											*	*				65
28	Dolné Obdokovce	Nitra				*												163
29	Dolný Bar	Dunajská Streda		*	*									*	*			100
30	Dolný Štál	Dunajská Streda					*								*			101
31	Doľany	Levoča			*													175
32	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky								*								155

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov																Príspevok na strane
						doba						stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
33	Ďurčiná	Žilina													*		76
34	Gánovce	Poprad					*								*		151; 177
35	Hlohovec	Hlohovec					*				*						33
36	Horná Seč	Levice							*			*	*	*			28
37	Hrabušice	Spišská Nová Ves												*	*		180
38	Hranovnica	Poprad												*	*		151
39	Hraň	Trebišov								*							86
40	Humenné	Humenné													*		185
41	Hurbanovo	Komárno				*		*		*		*	*		*		76; 145
42	Choča	Zlaté Moravce			*												34
43	Chocholná-Velčice	Trenčín												*			160
44	Chotín	Komárno				*				*					*		34; 76
45	Chynorany	Partizánske				*											45
46	Ilava	Ilava												*	*		135
47	Iliašovce	Spišská Nová Ves					*										176
48	Imeľ	Komárno								*					*		76
49	Iža	Komárno								*							77
50	Kalinčiakovo	Levice				*											65
51	Kašov	Trebišov		*													65
52	Kechnec	Košice-okolie		*		*											70; 96
53	Kendice	Prešov			*		*			*			*				74
54	Kežmarok	Kežmarok		*										*	*		61
55	Klčov	Levoča			*					*		*	*				175
56	Kľačany	Hlohovec													*		160
57	Komárno	Komárno					*			*							77; 141
58	Košice	Košice I												*	*		152
59	Kuchyňa	Malacky												*			77
60	Kútniky	Dunajská Streda													*		100
61	Láb	Malacky													*		191
62	Lendak	Kežmarok												?	*		151
63	Letanovce	Spišská Nová Ves					*						*				65; 180
64	Levice-Kalinčiakovo	Levice			*	*		*					*		*		35
65	Levoča	Levoča												*	*		171; 179
66	Liptovská Štiavnica	Ružomberok						*?	*?	*?					*		31
67	Liptovský Mikuláš-Ploštín	Liptovský Mikuláš						*	*								185

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov																Príspevok na strane
						doba					stredovek								
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
68	Lučivná	Poprad		*										*	*		177
69	Ludanice-Mýtna Nová Ves	Topoľčany					*		*			*					29
70	Ludrová	Ružomberok					*								*		32
71	Ľubá	Nové Zámky					*										25
72	Ľubica	Kežmarok		*			*			*							61
73	Mad	Dunajská Streda													*		101
74	Malý Slavkov	Kežmarok					*			*							61
75	Michalovce	Michalovce										*					59
76	Mlynčeky	Kežmarok					*										61
77	Mníchova Lehota	Trenčín		*?													137
78	Moravany	Michalovce			*												95
79	Nálepkovo	Gelnica														*	181
80	Nemešany	Levoča					*									*	174
81	Nitra	Nitra							*			*	*	*	*		91
82	Nitra-Dolné Krškany	Nitra			*												153; 161
83	Nitra-Kýnek	Nitra			*				*		*						160
84	Nitra-Párovské Háje	Nitra	*														122
85	Nitra-Staré Mesto	Nitra									*				*		51; 163
86	Nitra-Zobor	Nitra										*	*	*			65; 77; 165
87	Nitrianske Hrnčiarovce	Nitra									*						160
88	Nižná Myšľa	Košice-okolie					*										60
89	Nová Ľubovňa	Stará Ľubovňa														*	151; 178
90	Nové Sady	Nitra	*														123
91	Nové Zámky	Nové Zámky					*										92
92	Novosad	Trebišov				*						*	*				86
93	Oravský Podzámok	Dolný Kubín												*	*		42
94	Pastovce	Nové Zámky			*		*			*		*	*	*	*		35
95	Pezinok	Pezinok			?	*	*		*					*			50; 196
96	Pinciná	Poltár			*	*	*		*	*	*						53
97	Plavecký Mikuláš	Malacky		*													66; 97
98	Plavecký Štvrtok	Malacky										*	*				47; 193
99	Podtureň	Liptovský Mikuláš	*														187
100	Poľný Kesov	Nitra												*	*		77; 166
101	Poprad-Veľká	Poprad													*		177
102	Prašice	Topoľčany				*											40

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov																Príspevok na strane
						doba						stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
103	Prešov-Šalgovík	Prešov				*	*												200
104	Prša	Lučenec										*							90
105	Pusté Úľany	Galanta			*		*					*							104
106	Ružomberok	Ružomberok												*					66
107	Sedliská-Podčičva	Vranov nad Topľou												*					67
108	Seňa	Košice-okolie				*	*			*									72
109	Skalica	Skalica				*				*									82; 137
110	Sládkovičovo	Galanta											*	*					105
111	Smižany	Spišská Nová Ves	*				*												180
112	Solčany	Topoľčany			*		*												199
113	Spišská Belá	Kežmarok		*			*			*									61
114	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves	*				*			*		*	*	*	*				67; 172; 180
115	Spišská Teplica	Poprad	*	*						*				*	*				178
116	Spišské Tomášovce	Spišská Nová Ves	*?												*				180
117	Spišské Vlachy	Spišská Nová Ves													*				181
118	Spišský Hrhov	Levoča					*		*					*	*				175
119	Spišský Štvrtok	Levoča													*				67
120	Stará Ľubovňa	Stará Ľubovňa		*			*?							*					178
121	Starý Tekov	Levice												*	*				67
122	Stránska	Rimavská Sobota			*							*							107; 139
123	Stupava	Malacky								*									187
124	Suchá nad Parnou	Trnava																	188
125	Šaľa-Veča	Šaľa								*									77
126	Štitáre	Nitra					*	*	*					*	*				183
127	Šuňava	Poprad													*	*			151; 177
128	Tesárske Mlyňany	Zlaté Moravce								*		*							36; 77; 157
129	Tornaľa-Králik	Revúca			*							*		*					133
130	Trakovice	Hlohovec																	141
131	Trebišov	Trebišov				*													87
132	Trenčín	Trenčín			*	*	*												80
133	Trenčianska Turná	Trenčín		*															137
134	Trenčianske Bohuslavice	Trenčín													*				77
135	Trenčianske Stankovce	Trenčín			?	?													136
136	Trnava	Trnava											*	*	*				189
137	Turík	Ružomberok								*									41

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
138	Valaliky-Buzice	Košice-okolie			*					*				*				71
139	Veľaty	Trebišov												*				88
140	Veľká Lomnica	Kežmarok					*											178
141	Veľké Kosihy	Komárno				*												28
142	Veľké Ozorovce	Trebišov			*					*				*				87
143	Veľký Lipník	Stará Ľubovňa	*															179
144	Veľký Meder	Dunajská Streda								*					*			77; 192
145	Veľký Šariš	Prešov			*	*	*								*			74; 201
146	Veľký Šariš-Kanaš	Prešov					*						*					75
147	Veselé	Piešťany			*	*		*										75; 182
148	Vinné	Michalovce		*	*	*	*		*	*		*						58
149	Vinosady	Pezinok			*	*								*				198
150	Vlača	Vranov nad Topľou					*	*										98
151	Vranov nad Topľou	Vranov nad Topľou													*			98
152	Vrbov	Kežmarok					*											62
153	Vršatské Podhradie	Ilava													*			77
154	Východné Slovensko									*								77
155	Vyšný Žipov	Vranov nad Topľou					*											99
156	Zalužice	Michalovce				*	*							*				58
157	Zavar	Trnava						*										143
158	Zemianske Sady	Nové Zámky	*															124
159	Zemné (Gúg)	Galanta								*								77
160	Zlaté Moravce	Zlaté Moravce			*										*			37; 78
161	Zlatno	Zlaté Moravce									*							160
162	Zohor	Malacky					*											26
163	Zvolen-Podborová	Zvolen			*	*												131
164	Zvolen-Zolná	Zvolen			*													132
165	Žbince	Michalovce					*	*										56
166	Želmanovce	Svidník												*	*			98
167	Žehra	Spišská Nová Ves												*	*			181
168	Žemberovce	Levice			*		*		*		*							38

Mapa 2. Mapa slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 2003 uskutočnila letecká prospekcia (príspevok na s. 21-23).
Karte 2. Karte der in den Jahren 2003 durch die Luftprospektion festgestellten slowakischen Fundstellen (Beitrag siehe S. 21-23).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2003 uskutočnila letecká prospekcia (príspevok na str. 108; poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 2).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
1	Abraham	Trnava														*
2	Báb	Nitra														*
3	Bíňa	Nové Zámky									*					
4	Blahová	Dunajská Streda														*
5	Bohe'ov	Dunajská Streda														*
6	Bratislava	Bratislava								*	*					*
7	Brestovany-Dolné Lovčice	Trnava														*
8	Čeľadice	Nitra								*	*					
9	Cífer	Trnava			*					*	*					*
10	Demandice	Levice			*											
11	Diakovce	Šaľa														*
12	Dlhá	Trnava									*					
13	Dolný Bar	Dunajská Streda														*
14	Dolný Štál	Dunajská Streda														*
15	Gbely	Skalica														*
16	Golianovo	Nitra			*											
17	Hlohovec	Hlohovec									*					
18	Horná Potôň-Čečínska Potôň	Dunajská Streda														*
19	Horné Otrokovce	Hlohovec			*											
20	Hronský Beňadik	Žarnovica									*					
21	Hurbanovo-Zelený háj	Komárno			*						*					
22	Hviezdoslavov	Dunajská Streda														*
23	Imeľ	Komárno														*
24	Iža	Komárno													*?	
25	Jelka	Galanta														*
26	Jurová	Dunajská Streda														*
27	Kamenný most	Nové Zámky														*
28	Kátlovce	Trnava							*							
29	Kľačany	Hlohovec			*											
30	Klátova Nová Ves	Partizánske									*					
31	Komárno	Komárno													*	*
32	Kopčany	Skalica									*					
33	Kostoľany pod Tríbečom	Zlaté Moravce									*					

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
34	Kovarce	Topoľčany									*					
35	Krásno	Topoľčany									*					
36	Levice-Kalinčiakovo	Levice									*					
37	Lozorno	Malacky														*
38	Lubina-Ličkovci	Nové Mesto nad Váhom													*	
39	Majcichov	Trnava										*				
40	Malá nad Hronom	Nové Zámky														*
41	Malé Kosihy	Nové Zámky														*
42	Marcelová	Komárno														*
43	Miloslavov	Senec														*
44	Močenok	Šaľa			*?											
45	Mojzesovo	Nové Zámky														*
46	Mužla	Nové Zámky														*
47	Malá Mača	Galanta									*					
48	Nána	Nové Zámky														*
49	Nitra	Nitra									*					*
50	Nová Stráž	Komárno														*
51	Nové Sady	Nitra														*
52	Nové Zámky	Nové Zámky														*
53	Ostrov	Piešťany														*
54	Palárikovo-Dolné Križovany	Nové Zámky														*
55	Partizánske	Partizánske														*
56	Pastovce	Levice														*
57	Pobedim	Nové Mesto nad Váhom										*				
58	Podbranč	Senica									*					
59	Podolie	Nové Mesto nad Váhom														*
60	Pusté Úľany-Nový Dvor	Galanta														*
61	Rajčany	Topoľčany														*
62	Salka	Nové Zámky														*
63	Selice	Šaľa														*
64	Skalica	Skalica									*				*	*
65	Starý Tekov	Levice									*					
66	Štúrovo	Nové Zámky														
67	Svätý Peter	Komárno														*
68	Šamorín-Bučuháza	Dunajská Streda														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															
						doba						stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
69	Šintava	Galanta														*
70	Tesárske Mlyňany	Zlaté Moravce								*						
71	Tomášov	Senec			*?											*
72	Topoľčianky	Zlaté Moravce									*					
73	Topoľníky-Malý Prievoz	Dunajská Streda														*
74	Trenčianske Bohuslavice	Trenčín														*
75	Trenčín	Trenčín									*					
76	Trnava	Trnava														
77	Trstín	Trnava														*
78	Velčice	Zlaté Moravce									*					
79	Veľký Lapáš	Nitra														*
80	Veľký Meder	Dunajská Streda								*						
81	Voderady	Trnava									*					
82	Vyškovce nad Ipľom	Levice														*
83	Zbehy	Nitra														*
84	Zlaté Moravce	Zlaté Moravce														*
85	Žitavce	Nitra			*											

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV NITRA

UKRADNUTÝ HROMADNÝ NÁLEZ BRONZOV Z ĽUBEJ

Juraj Bartík - Zdeněk Farkaš

Ľubá (okr. Nové Zámky), svah severozápadne od obce, náhodný nález, zisťovací výskum, počiatok strednej doby bronzovej. Uloženie nálezu: neznáme miesto a Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Deviateho mája 2003 bola do SNM-AM telefonicky ohlásená krádež v predchádzajúcich dňoch nájdeného bronzového depotu. Podľa vyhlásenia nálezcu, bronzy si všimol pri prechádzke po pooranom poli. Predmety vyhrabával rukami, neskôr špachtľou a ukladal do igelitových tašiek. V noci z 8. na 9. 5. 2003 mu celý nález s výnimkou jednej plechovej špirálovitej náramenice neznámy páchateľ odcudzil.

Na základe nálezcových opisov a jednoduchých náčrtov, ako aj vyobrazení bronzov z kosziderskej doby sme sa pokúsili o rekonštrukciu ukradnutej časti hromadného nálezu. Pozostávala z ozdôb (masívny šalgotariánsky náplecný kruh, špirálovité plechové náramenice, špirálovité drôtené náramenice, masívne tyčinkovité náramky, kosákovité ihlice, srdcovité a terčovité závesky, drôtené špirálky, polguľovité pukličky, jantárové korále), nástrojov (kosák, sekery zo schodíkom) a zbraní (hroty kopijí). Nálezca odhaduje, že viac ako 350 odcudzených bronzových predmetov malo hmotnosť 6-7 kg.

Ako nálezisko označil mierny, na východnú stranu klesajúci svah severozápadne od obce, na ktorom bolo v ornici prehrabané miesto zhruba kruhového tvaru s priemerom asi 1-1,5 m. Pri opätovnom vyberaní hliny nálezcom prehrabanej do hĺbky 25-35 cm sa našli prehliadnuté terčovité závesky, drôtené špirálky, jantárová perla, polguľovité pukličky a zlomky plechových špirálovitých náramenic. Na mieste urobili pracovníci SNM-AM sondáž (3x3x0,5 m) kombinovanú s prospekciou detektorom kovov. Pod dnom nálezcom vyhrabanej jamy ležala v hĺbke 35-40 cm kosákovitá ihlica, vedľa nej hlavica z ďalšej (obr. 1), fragment plechovej špirálovitej náramenice a dva srdcovité rebrované závesky typu Hodejov (*Furmánek 1980*, 25). V rovnakej hĺbke, avšak asi 50 cm posunutá ležala deformovaná ihla ďalšej kosákovitej ihlice. Pretože všetky predmety sa nachádzali nad spodnou hranicou hĺbkovej orby, v rezoch sa nepodarilo identifikovať rozmery a hĺbku pôvodného zahĺbeného objektu. Výskum však spoľahlivo vylúčil uloženie depotu v keramickej nádobe. Na základe rozptylu bronzov predpokladáme, že v dobe nálezu bol depot uložený v sypkej ornici a v homogénnej piesčitej podorničnej vrstve, v zhruba kruhovom priestore nepresahujúcom priemerom 1 m a hĺbkou 35-40 cm od súčasného povrchu. Niekoľko dohľadaných polguľovitých pukličiek, terčovitý závesok a hrot kosákovitej ihlice vzdialené od hlavnej koncentrácie bronzov 3-5 m nepochybne rozptýlila orba.

Dodatočnou sondážou sa získalo vyše 70 predmetov, zväčša drobných a polámaných, pochádzajúcich z počiatku strednej doby bronzovej. Tie, žiaľ, len dokumentujú, aký dôležitý súbor bol na mieste pôvodne uložený. Mimoriadne rozmerná kosákovitá ihlica s charakteristicky zdobenou hlavicou a niektoré ďalšie predmety majú najbližšiu analógiu v kosziderskom depote z Vyškoviec nad Ipľom (*Novotná 1980*, Taf. 11). V širšom okolí (200-300 m) sa nenašli žiadne stopy osídlenia z doby bronzovej, ojedinelé nevýrazné črepy a silexy patria do neskorej doby kamennej.

Na základe dodatočného výskumu pokladáme údaje o zložení a množstve predmetov v odcudzenej časti nálezu za reálne. Všetky informácie i potencionálni páchatelia boli okamžite oznámení polícii v Štúrove i špecializovanej policajnej jednotke s celoštátnou pôsobnosťou.

Literatúra

Furmánek 1980 - V. Furmánek: Die Anhänger in der Slowakei. PBF XI-3, München 1980.
Novotná 1980 - M. Novotná: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII-6, München 1980.

GESTOHLENER DEPOTFUND VON BRONZEN AUS ĽUBÁ. Ľubá (Bez. Nové Zámky), Hang nordwestlich der Gemeinde, Zufallsfund, Feststellungsgrabung, Anfang der mittleren Bronzezeit. Deponierung des Fundes: unbekannter Ort und Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Im Mai 2003 wurde beim Slowakischen Nationalmuseum - Archäologischen Museum ein Diebstahl eines in den vergangenen Tagen in Ľubá gefundenen Bronzedepotfundes gemeldet. Laut Information des Finders bestand der gestohlene Teil aus Schmuck (massiver Salgótarján-Ring, spiralförmige Blecharmreife, spiralförmige Drahtarmreife, massive stabförmige Armringe, sichelförmige Nadeln, herz- und scheibenförmige Anhänger, Drahtspiralchen, halbkugeliger Zierbuckel, Bernsteinperlen), Werkzeugen (Sichel, Absatzbeile) und aus Waffen (Lanzenspitzen). Der Finder schätzt ab, dass mehr als 350 gestohlene Gegenstände 6-7 kg schwer waren. Als Fundstelle bezeichnete er einen flachen, nach Osten abfallenden Hang nordwestlich der Gemeinde. Durch zusätzliche Sondagegrabung wurden hier mehr als 70 Gegenstände gewonnen (sicherförmige Nadel und Bruchstücke von weiteren Nadeln; Abb. 1), scheibenförmige Anhänger, herzförmige gerippte Anhänger, Drahtspiralen, halbkugelige Zierbuckel, Bruchstücke von spiralförmigen Blecharmreifen und eine Bernsteinperle). Alle Gegenstände befanden sich unter der unteren Grenze der Ackerkrume. Aus diesem Grund konnten Ausmaße und die Tiefe des ursprünglichen Objektes nicht identifiziert werden, durch

Grabung konnte jedoch ziemlich verlässlich die Deponierung des Depots im Keramikgefäß ausgeschlossen werden. Laut Zerstreuung der Bronzen wird angenommen, dass der Depotfund in der Ackerkrume und im Unterboden lag, ungefähr im kreisförmigen Raum, der den Durchmesser von 1 m und die Tiefe von 35-40 cm von der gegenwärtigen Oberfläche nicht übersteigt. Meistens kleine und zerbrochene Gegenstände, die vom Anfang der mittleren Bronzezeit stammen, dokumentieren, wie wichtig der auf dem ursprünglichen Ort deponierte Fundverband war. Die sichelförmige Nadel und einige weitere Gegenstände haben die nächste Analogie im Koszider-Depot aus Vyškovce nad Ipľom. In der breiteren Umgebung (200-300 m) wurden keine Besiedlungsspuren aus der Bronzezeit entdeckt. Auf Grund der Grabung halten wir die Angaben über die Zusammensetzung und Menge der Gegenstände im gestohlenen Teil des Fundes für real.

BRONZOVÝ NÔŽ ZO ZOHORA

Juraj Bartík - Miroslav Vrablec

Zohor (okr. Malacky), mladšia doba bronzová, náhodný nález. Uloženie nálezu: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Podľa údajov M. Šťastného, občana obce Zohor, sa bronzový nôž našiel v r. 2003 na pooranom poli v miestnej časti Konský cinter alebo Čierne blato. Z uvedených polôh pochádzajú črepy bližšie neurčenej pravekej keramiky, ako aj nálezy badenskej kultúry, doby laténskej, rímskej i slovanského obdobia. Nálezca neodborným spôsobom odstránil z predmetu patinu, pravdepodobne spolu s časťou výzdoby.

Opis nálezu

Nôž bronzový, odliaty spolu s plnou rukoväťou (obr. 4). Oblúkovito prehnutá čepeľ klinovitého prierezu je na chrbte zosilnená obojstranným rebrom. Rukoväť oválneho prierezu, členenú tromi vývalkami, ukončuje krúžok štvorhranného prierezu s výbežkom vejárovitého tvaru. Predmet zdobia línie vpichov, na rukoväti medzi vývalkami aj ryté trojuholníky vyplnené šrafovaním, vytvárajúce motív presýpacích hodín. Dĺžka: 229 mm.

Nález zo Zohora patrí do skupiny nožov nazvaných podľa lokalít Skalka a Dražůvky. I keď sú podobné nože z Moravy typologicky zaraďované do staršieho stupňa popolnicových polí, tvarom a výzdobou príbuzné pravdepodobne prežívali až do ich mladšieho stupňa (*Říhovský 1972*, 43). Vzhľadom na miesto nálezu a predpokladané datovanie sa dá exemplár zo Zohora spojiť s velatickou kultúrou (*Elschek/Vrablec 2001*).

Literatúra

Elschek/Vrablec 2001 - K. Elschek/M. Vrablec: Systematický celoplošný prieskum katastra obce Zohor. AVANS 2000, 2001, 60-67.

Říhovský 1972- J. Říhovský: Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet. PBF VII-1, München 1972.

BRONZEMESSER AUS ZOHOR. Zohor (Bez. Malacky), Jungbronzezeit, Zufallsfund. Deponierung des Fundes: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Im Kataster der Gemeinde Zohor (Bez. Malacky), auf einer polykulturellen Fundstelle, wo auch eine nicht näher spezifizierte urzeitliche Besiedlung belegt ist, wurde ganz zufällig ein Bronzemesser gefunden (Abb. 4). Obwohl der Finder die Patina entfernte, können auf der Klinge und am Griff die Linienritzverzierung und die Verzierung durch Ritzdreiecke, die durch Schraffierung ausgefüllt waren, erkannt werden. Das Exemplar aus Zohor gehört zur Gruppe von Messern, die Skalka/Dražůvky-Typus genannt werden (Říhovský 1972, 43). Angesichts des Fundorts und der angenommenen Datierung kann das Messer mit der Velatice-Kultur verbunden werden (Elschek/Vrablec 2001).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA ULICI PALISÁDY 29 V BRATISLAVE

Juraj Bartík - Igor Bazovský - Vladimír Turčan

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), poloha Palisády 29, záchranný výskum, sídlisko, pravek, neskorá doba laténska, 8.-9. stor., novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V mesiacoch marec a apríl 2003 sa uskutočnil na stavbe polyfunkčného centra záchranný výskum, ktorý počas výkopových prác realizovali pracovníci Archeologického múzea. O pravekom osídlení polohy svedčí zhluk bližšie nedatovaných črepov nájdených vo vrstve tesne nad pieskovým podložím. Z neskorej doby laténskej sa preskúmala

batéria piatich pecí s predpecnou jamou. Niektoré pece boli postavené v zásype jamy, čo svedčí o dlhodobejšom využívaní tohto výrobného centra. V okolí pecí sme nezistili žiadne doklady osídlenia. Okrem úlomkov keramiky sa našli brúsik a bronzová lyžičková spona, typická pre mladšiu fázu stupňa LT D1.

Do 8. a do začiatku 9. stor. sú keramikou datované dve sídliskové jamy. Z obdobia novoveku sme v dĺžke 40 m zachytili zaniknutý vodný tok, ktorý prebiehal paralelne so Šulekovou ul., a odpadovú jamu, ktorá súvisí so zástavbou v 19. stor.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN DER PALISÁDY STR. 29 IN BRATISLAVA. Bratislava, Altstadt (Bez. Bratislava I), Lage Palisády 29, Rettungsgrabung, Siedlung, Urzeit, Spätlatènezeit, 8.-9. Jh., Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Bei der Rettungsgrabung wurden Siedlungsfunde aus mehreren Perioden erfasst: aus der Urzeit fand man eine Anhäufung von undatierbaren Scherben, aus der Spätlatènezeit wurde eine Batterie von fünf Öfen mit der Vorofengrube entdeckt. Einige Öfen waren in der Verschüttung der Grube gebaut, was von einer langzeitigeren Ausnützung dieses Herstellungszentrums zeugt. In der Umgebung der Öfen wurden keine Besiedlungsspuren festgestellt. Außer den Keramikbruchstücken wurden ein Wetzstein und eine für die jüngere Phase der Stufe LT D1 typische löffelförmige Fibel entdeckt. Zwei Siedlungsgruben werden anhand der Keramik in das 8. und in den Anfang des 9. Jhs. datiert. Aus der Neuzeit wurden hier ein Wasserlauf erfasst, der parallel mit der Šuleková Str. verlief und eine Abfallgrube, die mit der Bebauung im 19. Jh. zusammenhängt.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE KOMUNIKÁCIE NA ILÝRSKEJ ULICI V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Igor Bazovský

Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), poloha Ilýrska ul., záchranný výskum, doba bronzová, neskorá doba laténska, 11.-12. stor. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Medzi Balkánskou a Laténskou ul. plánoval Miestny úrad stavbu 380 m dlhej komunikácie, ktorá má byť súčasťou novej Ilýrskej ul. Miesto plánovanej stavby sa s výnimkou asi 50-metrového úseku nachádza na vyvýšenine, na ktorej sa v r. 1998 a 1999 zistili sídliskové nálezy od doby bronzovej po stredovek (*Bazovský/Bartík 2000*, 22).

Na jeseň 2003 sa na spomínanej vyvýšenine archeologicky preskúmala celá plocha komunikácie s výnimkou miest narušených vodovodnými šachtami a septikmi (1140 m²). Odkryté sídliskové objekty z doby bronzovej, neskorej doby laténskej a zo stredoveku sú pokračovaním sídlisk zistených starším výskumom. Z doby bronzovej sme preskúmali menšiu dvojradovú stavbu a štyri ďalšie zahĺbené objekty. Zahĺbené objekty datujeme na základe keramiky do dvoch období, podobne ako objekty zo staršieho výskumu (*Bartík 2003*, 5-34). Najstaršie osídlenie reprezentuje spodná časť zásobnice s fragmentom menšej nádobky na dne. Fragment patrí do konca staršej doby bronzovej. Nálezy z ostatných objektov možno datovať do strednej a na prelom staršej a mladšej doby bronzovej. Z nálezov si pozornosť zaslúži najmä antropomorfná nôžka z kultovej nádoby.

Z neskorej doby laténskej sme zistili dve zahĺbené stavby a jednu jamu. Prvá stavba (obj. 15) má nezvyklú konštrukciu - v jej rohoch a v stredoch kratších strán sú umiestnené kolové jamy. Druhá stavba (obj. 24) je bez kolovej konštrukcie (podobne ako obidve zahĺbené stavby z r. 1988) a má ílovú dlážku. V objektoch sa okrem bežnej keramiky našli prasleny, kamenné brúsiky, železné a parohové predmety.

Súčasťou rozsiahleho sídliska z 11.-12. stor. sú tri zahĺbené chaty pravouhlého tvaru a dve jamy. V nálezoch prevažujú fragmenty hlinených kotlíkov a hrncov.

Literatúra

Bartík 2003 - J. Bartík: Sídlisko zo strednej doby bronzovej v Bratislave-Rusovciach. In: Zbor. SNM. Arch. 13, Bratislava 2003, 5-34.

Bazovský/Bartík 2000 - I. Bazovský/J. Bartík: Záchranné výskumy v Bratislave-Rusovciach. AVANS 1999, 2000, 22.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DER KOMMUNIKATION IN DER ILÝRSKA STR. IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), Lage Ilýrska Str., archäologische Rettungsgrabung, Bronzezeit, Spätlatènezeit, 11.-12. Jh. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Dem Bau der Kommunikation in der geplanten Ilýrska Str. in Bratislava-Rusovce ging eine Rettungsgrabung voraus. Festgestellte Siedlungsobjekte aus der Bronzezeit, der Spätlatènezeit und dem Mittelalter sind die Fortsetzung von den durch eine ältere Grabung festgestellten Siedlungen. Das älteste

Objekt stammt vom Ende der älteren Bronzezeit, andere eingetiefte Objekte stammen aus der mittleren und vom Anfang der jüngeren Bronzezeit. Aus der Spätlatènezeit wurden hier zwei eingetiefte Bauten und eine Grube erfasst. Der kleinere Bau hat eine ungewöhnliche Sechspfosten-Konstruktion. Drei Hütten und eine Grube aus dem 11.-12. Jh. bilden den Bestandteil einer ausgedehnten Siedlung.

KAMENNÝ MOTYKOVITÝ SEKEROMLAT Z VEĽKÝCH KOSÍH

Jozef Bátora

Veľké Kosihy (okr. Komárno), riečište rieky Dunaj, ojedinelý nález, neskorá doba kamenná. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

V lete 2003 našiel Ing. arch. I. Kočan z Bratislavy počas nízkeho stavu hladiny rieky Dunaj hlboko v jeho riečisku na agradačnom vale medzi kamennými okruhliakmi kamenný motykovitý sekeromlat (obr. 5: 1).

Opis nálezu

Kamenný motykovitý sekeromlat, zhotovený z metamorfovanej bázickej horniny, má vrchnú stranu výrazne klenutú a spodnú stranu takmer rovnú, od tyla sa postupne k ostriu rozširuje. V hornej polovici sa nachádza kruhovitý otvor pre násadu priemeru 27-28 mm. Tylo má poškodené iba mierne. Pôvodné zahrotené ostrie je evidentne dlhodobým používaním značne poškodené. Rozmery: zach. dĺ. 165 mm, zach. š. ostria 63 mm, max. v. 49 mm (obr. 5: 2).

Neobvyklé miesto nálezu sekeromlatu hlboko v riečisku Dunaja umožňuje uvažovať nad viacerými možnosťami, ako sa do koryta rieky dostal. Môže ísť o náhodne stratený predmet pri prekonávaní vodného toku, alebo o intencionálne votívne uložený artefakt. Materiál, z ktorého bol sekeromlat zhotovený, t.j. metamorfovaná bázická hornina, ktorá má najskôr svoj pôvod vo východnom okraji Českého masívu v oblasti tzv. Brnenskej vyvreliny (za petrografickú analýzu ďakujem prof. D. Hovorkovi z PrF UK v Bratislave), umožňuje uvažovať i o jeho transporte silným tokom riek z väčšej vzdialenosti. Erodovaný povrch sekeromlatu by sa za takúto eventualitu prihováral.

Sekeromlat možno iba rámcovo datovať do obdobia neskorej doby kamennej. Nález motykovitého sekeromlatu z Veľkých Kosíh rozširuje doteraz neveľký počet kamenných sekeromlatov z územia Žitného ostrova (*Pichlerová/Tomčíková 2001*, obr. 3).

Literatúra

Pichlerová/Tomčíková 2001 - M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologické nálezy zo Žitného ostrova. Zbierka Anthala Khína. In: Zbor. SNM. Arch. 11, Bratislava 2001, 111-134.

STEINERNE HACKENFÖRMIGE HAMMERAXT AUS VEĽKÉ KOSIHY. Veľké Kosihy (Bez. Komárno), Flussbett der Donau, Einzelfund, Spätsteinzeit. Deponierung der Funde: Privatsammlung. Im Sommer 2003 fand Ing.-Arch. Ivan Kočan aus Bratislava während des niedrigen Wasserspiegels der Donau tief in ihrem Flussbett auf dem Aggradationswall zwischen den steinernen Flussgeröllen eine hackenförmige Hammeraxt (Abb. 5). Der ungewöhnliche Fundort der Hammeraxt tief im Flussbett der Donau lässt mehrere Möglichkeiten zu, wie die Axt in das Flussbett geraten konnte. Es kann sich um einen zufällig verloren gegangenen Gegenstand bei der Überwindung des Wasserlaufs handeln oder es geht um ein intentional deponiertes Votivartefakt. Der Stoff, aus dem die Hammeraxt bestand, d. h. aus metamorphem basischem Gestein, das ihren Ursprung mit größter Wahrscheinlichkeit am Rande des Böhmischen Massivs im Gebiet des sog. Brünner Vulkanits hat (für die petrographische Analyse danke ich Prof. D. Hovorka aus der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Comenius-Universität in Bratislava), lässt die Annahme zu, dass die Hammeraxt aus größerer Entfernung durch einen starken Flusslauf transportiert wurde. Die erodierte Oberfläche spricht für solche Eventualität.

Die Hammeraxt kann nur rahmenhaft in die Spätsteinzeit datiert werden.

NÁLEZY Z POVRCHOVÉHO ZBERU V HORNEJ SEČI

Jozef Bátora - Henrieta Baliová

Horná Seč (okr. Levice), kataster obce, niva, piesková duna, opakovaný prieskum, sídlisko doba laténska, včasný stredovek (9.-10. stor.) a vrcholný stredovek (15. stor.).

Na jar v r. 2001 a na jar a jeseň v r. 2003 bol uskutočnený povrchový prieskum na výraznej pieskovej dune dvíhajúcej sa z inundačného územia, na ľavom brehu rieky Hron, 700 m od JZ okraja obce, v blízkosti kóty 157,3 (obr. 7: 1).

Na dune pretiahnutého tvaru sa zistilo sídlisko z doby laténskej (záver staršej a počiatok mladšej doby laténskej), o čom svedčia viaceré charakteristické zlomky zo situlovitých hrncov (obr. 7: 2, 3, 6, 7; 8: 3-5), mís (obr. 8: 1, 9, 10) a fľaše (obr. 8: 7). Pozoruhodný je vysokoleštený bledohnedý črep zdobený jamkami a jemnými vtlačeniami podobnými rybím šupinám (obr. 7: 8). Duna bola po prerušení kontinuity osídlenia opätovne intenzívne osídlená vo včasnostredovekom období (9.-10. stor.), čo dokladajú zlomky hrncovitých nádob zdobených vlnovkami a obežnými ryhami (obr. 9: 3, 5, 8, 9). Zrejme s týmto osídlením možno spájať i nález obdĺžnikovej kamennej brúsky so žľabom (obr. 9: 11) a kamenný otĺkač (obr. 9: 10). Niekoľko črepov svedčí o sporadickom osídlení lokality i v období vrcholného stredoveku (15. stor.; obr. 9: 6).

Vzhľadom na umiestnenie sídliska v inundačnom území rieky Hron, ktoré bolo často zaplavované, možno uvažovať, že išlo o sídliská sezónneho charakteru, resp. rybárske osady.

OBERFLÄCHENFUNDE AUS HORNÁ SEČ. Horná Seč (Bez. Levice), Kataster der Gemeinde, Sanddüne, wiederholte Grabung, Siedlung, Latènezeit, Frühmittelalter (9.-10. Jh.) und Hochmittelalter (15. Jh.). Auf einer gestreckten Düne in Horná Seč (Bez. Levice) wurde eine latènezeitliche Siedlung festgestellt (Ende der älteren und Anfang der jüngeren Latènezeit), wovon auch mehrere charakteristische Bruchstücke von situlaförmigen Töpfen (Abb. 7: 2, 3, 6, 7; 8: 3-5), Schüsseln (Abb. 8: 1, 9, 10) und Flaschen (Abb. 8: 7) zeugen. Bemerkenswert ist eine hochpolierte Scherbe, die mit Grübchen und feinen Fischschuppen ähnlichen Eindrückungen verziert war. Die Düne war nach dem Unterbrechen der Besiedlungskontinuität wieder in der frühmittelalterlichen Zeit (9.-10. Jh.) besiedelt, was auch Bruchstücke von topfförmigen mit Wellen und umlaufenden Rinnen verzierten Gefäßen belegen (Abb. 9: 3, 5, 8, 9). Mit dieser Besiedlung können offensichtlich auch der Fund eines rechteckigen Schleifers mit der Rinne (Abb. 9: 11) und ein steinerner Schlagstein (Abb. 9: 10) verbunden werden. Einige Scherben zeugen von sporadischer Besiedlung der Fundstelle auch im Hochmittelalter (15. Jh.; Abb. 9: 6). Angesichts der Lage der Siedlung im Überschwemmungsgebiet des Hron-Flusses, das oft überschwemmt war, kann angenommen werden, dass es sich um Siedlungen Saisoncharakters bzw. Fischkolonien handelt.

VÝSKUM POHREBISKA ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V LUDANICIACH

Jozef Bátora - Michael Schultz

Ludanice (okr. Topoľčany), časť Mýtna Nová Ves, poloha Mŕtvice, systematický výskum, pohrebisko zo staršej doby bronzovej, sídliská - čakanská kultúra, doba laténska, včasnoslovanské obdobie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum Archeologického ústavu SAV v Nitre v spolupráci s Zentrum Anatomie, Georg-August-Universität Göttingen (SRN) sa zameral na preskúmanie južného okraja pohrebiska zo staršej doby bronzovej, ktorý sa počas systematického výskumu v r. 1982-1989 nepodarilo preskúmať pre nesúhlas vtedajšej majiteľky záhrady. Výskum v r. 2003 po 14 rokoch nadviazal na predchádzajúci výskum.

Na ploche 560 m² bolo preskúmaných 50 kostrových hrobov zo staršej doby bronzovej, z ktorých prevažná časť patrila nitrianskej kultúre a menšia časť kultúre únětickej. Ďalej bolo preskúmaných 9 objektov kultúry čakanskej, dve chaty z doby laténskej a jeden včasnoslovanský objekt - chata s keramikou pražského typu.

Z nálezov pochádzajúcich z preskúmaných hrobov zo staršej doby bronzovej si zasluhuje pozornosť nález čelenky zo širokého medeného plechu, nájdený v hrobe 554 (únětická kultúra) priamo na lebke pochovaného jedinca. Podľa uloženia na pravom boku a orientácie v smere Z-V by malo ísť o muža, avšak podľa antropologickej analýzy ide o jedinca ženského pohlavia. Z ďalších hrobov za pozoruhodný možno považovať hrob obsahujúci lebku s vyhojenou trepanáciou ako i viaceré hroby so stopami zranení na kostrách.

Oproti ostatným častiam pohrebiska bola južná periférna časť pohrebiska výnimočná tým, že značná časť hrobov bola sekundárne otvorená a vo viacerých hroboch boli jedinci neobvykle uložení (napr. na bruchu).

GRABUNG AUF DEM ALTBRONZEZEITLICHEN GRÄBERFELD IN LUDANICE. Ludanice (Bez. Topoľčany), Teil Mýtná Nová Ves, Lage Mŕtvice, systematische Grabung, Gräberfeld aus der Altbronzezeit, Siedlungen - Čaka-Kultur, Latènezeit, frühslawische Periode. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Systematische Grabung des Archäologischen Instituts der SAW in Nitra in Zusammenarbeit mit dem Anatomie-Zentrum der Georg-August-Universität in Göttingen (D). Die Grabung war auf die Untersuchung des südlichen Randes des Gräberfeldes aus der älteren Bronzezeit ausgerichtet, der während der systematischen Grabung in den Jahren 1982-1989 nicht erforscht werden konnte. Auf der Fläche von 560 m² wurden insgesamt 50 Skelettgräber aus der Altbronzezeit erforscht. Der überwiegende Teil gehört zur Nitra-Kultur und der kleinere Teil zur Aunjetitzer Kultur. Erforscht wurden weiter neun Objekte der Čaka-Kultur, zwei latènezeitliche Häuser und ein frühslawisches Objekt - Haus mit der Keramik des Prager Typs.

STREDOVEKÉ OPEVNENÉ OBJEKTY Z DIVÍNA

Peter Bednár - Eva Fottová - Stanislava Gogová - Zuzana Slivenska

Divín (okr. Lučenec), poloha Divínsky háj, temeno a svahy, hrádok, predsunuté opevnenie, bane, výskum, neskorý stredovek, novovek(?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V rámci riešenia štátnej úlohy Ochrana a záchrana historických pamiatok na Slovensku ako integrálna súčasť európskeho kultúrneho dedičstva (koncepcia a realizácia) vykonali v júni 2003 pracovníci AÚ SAV a FF UKF v Nitre prieskum vo východnej časti katastra obce Divín na polohe Divínsky háj. Ide o pretiahnutý horský výbežok patriaci do Cinobanského predhoria. Zo SV strany je obtekaný Krivánskym potokom a z JZ strany potokom Teplice. Horský chrbát formuje šesť na horizonte výrazných vrcholov. Prieskum sme vykonali na ploche medzi JV úpätím a tretím vrcholom. Na najjužnejšom z nich bol od šesťdesiatych rokov 20. stor. evidovaný stredoveký hrádok - poloha Divínsky Háj I (*Ožďáni/Točík 1989*, 120; *Hrubec 1992*, 43; pozn. autorov: v literatúre je chybne uvádzaný v katastri obce Lovinobaňa). Na lokalite sa v tom období vykonal len povrchový prieskum. V čase výstavby plynovodu pre Magnezitové závody v Lovinobani v r. 1967 bola časť hrádku v pozdĺžnom smere v šírke 15 m zničená. Prieskum v katastri obce sa sústredil na overenie evidovanej lokality, jej geodetické zameranie a prospekciu antropogénnych zásahov v okolí. V blízkosti hrádku sme identifikovali ďalšie dve polohy so stopami zaniknutej ľudskej činnosti.

a) poloha Divínsky háj I. Neskorostredoveký hrádok na JZ hrane temena južného vrcholu.

Povrch vnútornej plochy sa mierne zvažuje od okraja temena na severnej strane k JV. Areál ohraničený valom a priekopou mal pravdepodobne 6-uholníkovitý tvar s dlhšou osou orientovanou v smere SSZ-JJV. Jeho dĺžka je 60 m a šírka 35-40 m. Na štyroch zachovaných rohoch boli v teréne spozorované terénne relikty zosilnenia opevnenia polkruhovitými výbežkami, pravdepodobne baštami. Predpokladáme, že vchod do areálu bol umiestnený na jednej z dvoch porušených strán.

Okrem geodetického zamerania súčasného stavu sa vo vnútornej časti, v blízkosti JZ bašty, urobil zisťovací rez s rozmermi 2,5x0,6 m. Pokúsili sme sa ním získať nálezy, umožňujúce datovanie hrádku. Odkryla sa vrstva vypálenej mazanice a uhlíkov, obsahujúca veľké množstvo čiastočne rekonštruovateľnej keramiky. Situáciu interpretujeme ako deštrukciu drevo-hlinitej architektúry, ktorej zánik pravdepodobne súvisí so zánikom hrádku. Získaná keramika ho umožňuje datovať rámcovo do neskorého stredoveku.

b) poloha Divínsky háj II. Poloha sa nachádza na okraji nevýrazného ostrožného výbežku horského chrbta, 50 m JV pod stredovekým hrádkom. Ostroha bola z troch strán ohraničená strmými svahmi. Na západnej strane stúpal od opevnenia mierny svah k stredovekému hrádku v polohe Divínsky háj I. Zistil sa tu ďalší opevnený areál s približne oválnym pôdorysom, orientovaný v smere Z-V, 25 m dlhý a 13 m široký. Chránila ho priekopa a zemný val. Línia opevnenia bola prerušená v SZ. Pravdepodobne tu sa nachádzal vstup. Na vnútornej ploche sme dvoma zisťovacími sondami overili terénnu situáciu. V oboch sondách (s rozmermi 3x0,5 m a 1,5x0,6 m) vrstvu zvetraného skalného podložia prekrývala lesná pôda s hrúbkou do 10 cm, v ktorej sa sporadicky vyskytovali črepy neskorostredovekej keramiky. Charakter nálezov z oboch opevnení dovoľuje predpokladať ich súčasnú existenciu. Zdá sa, že opevnenie v polohe Divínsky háj I je zvyškom stredovekého dlhodobejšie osídleného hrádku a opevnenie v polohe Divínsky háj II je jeho predsunutým opevnením.

c) poloha Divínsky háj III. Na horskom chrbte a oboch jeho svahoch SZ od polohy Divínsky háj I sa zistili stopy baníckej činnosti. Terénne relikty zaniknutej ťažby sa koncentrujú najmä medzi kótami 377,2 a 384,7 m n. m. Dominantným ťažobným objektom tu boli pingy. Okrem nich sa podarilo identifikovať minimálne dve ťažobné ryhy. Zaniknuté banské diela môžu predstavovať relikty krátkodobej prieskumnej ťažby, ale i zvyšky dlhodobej exploatácie jednej či viacerých rudných žíl. Z polohy sa nepodarilo získať žiadne nálezy. Charakter zaniknutých banských diel nevylučuje, že časť objektov vznikla v stredoveku, resp. v staršej fáze novoveku.

Literatúra

Hrubec 1992 - I. Hrubec: Lovinobaňa. Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až 13. storočia. II. Stredoslovenský kraj. Nitra 1992, 43.

Ožďáni/Točík 1989 - O. Ožďáni/A. Točík: Na úsvite dejín. In: Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia 2/1. Dejiny. Martin 1989, 13-128.

MITTELALTERLICHE BEFESTIGTE OBJEKTE AUS DIVÍN. Divín (Bez. Lučenec), Lage Divínsky háj, Berggipfel und Hänge, Hügelburg, vorgeschobene Befestigung, Bergwerke, Grabung, Spätmittelalter, Neuzeit(?). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Rahmen des staatlichen Auftrags „Schutz und Rettung der archäologischen und historischen Denkmäler in der Slowakei als integraler Teil des europäischen Kulturerbes" (Konzeption und Realisierung) haben wir eine Begehung

auf dem Bergausläufer Divínsky háj realisiert. Auf dem südlichsten der Berggipfel evidierten wir seit den 60er Jahren des 20. Jh. eine mittelalterliche Hügelburg - Lage Divínsky Háj I (Ožďáni/Točík 1989, 120; Hrubec 1992, 43; Sivák 1961; Anmerkung der Autoren: in der Literatur wird sie falsch im Kataster der Gemeinde Lovinobaňa angeführt. Im J. 1967, als die Gasleitung für die Magnesitfabrik (Magnezitové závody) in Lovinobaňa gelegt wurde, ist ein Teil der Hügelburg zerstört worden. In der Nähe der Hügelburg haben wir auch weitere zwei Lagen mit Spuren der untergegangenen Menschentätigkeit identifiziert.

a) Lage Divínsky háj I. Spätmittelalterliche Hügelburg an der südöstlichen Berggipfelkante des südlichen Gipfels. Das mit Gelände umgrenzte Gelände hatte wahrscheinlich eine sechseckige Form, längere Achse war in NNW-SSO-Richtung orientiert. Das Areal war 60 m lang und 35-40 m breit. Auf den vier erhaltenen Ecken konnten im Terrain Relikte der Befestigungsverfestigung durch halbkreisförmige Ausläufer, wahrscheinlich Basteien, verfolgt werden. Es wird angenommen, dass der Eingang in das Areal auf einer von zwei gestörten Seite situiert war. In der Nähe der südöstlichen Bastei haben wir einen Feststellungsschnitt mit den Ausmaßen von 2,5x0,6 m angelegt. Freigelegt wurde eine Destruktion der Holz-Erde-Architektur. Die gewonnene Keramik ermöglicht die rahmenhafte Datierung in das Spätmittelalter.

b) Lage Divínsky háj II. Die Lage befindet sich 50 m südöstlich unter der mittelalterlichen Hügelburg. Der Gebirgsausläufer war von drei Seiten mit steilen Hängen umgrenzt. Auf der westlichen Seite stieg von der Befestigung ein Flachhang zur mittelalterlichen Hügelburg in der Lage Divínsky háj I auf. Festgestellt wurde hier ein weiteres befestigtes Areal mit ungefähr ovalem Grundriss, der 25 m lang und 13 m breit war. Geschützt war es durch einen Graben und Erdwall. Die Befestigungslinie war im NW gestört. Hier befand sich wahrscheinlich der Eingang. Auf der Innenfläche haben wir durch zwei Feststellungsschnitte die Terrainlage beglaubigt. Die Schicht von mulmigem Felsenuntergrund war durch 10 cm starken Waldboden, in dem sporadisch auch Scherben der spätmittelalterlichen Keramik vorgekommen sind, überlagert. Der Charakter der Funde aus den beiden Befestigungen erlaubt uns ihre parallele Existenz anzunehmen.

c) Lage Divínsky háj III. Auf dem Bergrücken und auf beiden seinen Hängen nordwestlich der Lage Divínsky háj I sind Spuren der Bergbautätigkeit festgestellt worden. Das dominante Förderungsobjekt waren hier Pingen. Außer ihnen konnten hier minimal zwei Förderrinnen identifiziert werden.

PRIESKUM V LIPTOVE

Lucia Benediková

V rámci riešenia štátnej úlohy výskumu a vývoja „Ochrana a záchrana archeologických a historických pamiatok na Slovensku ako integrálna súčasť európskeho kultúrneho dedičstva" sa uskutočnila prvá etapa systematického prieskumu Liptovskej kotliny v priestore ohraničenom na severe korytom Váhu a na juhu severnými výbežkami Nízkych Tatier (na prieskume sa podieľali M. Bartík, Š. Hritz, M. Laučík, J. Haruštiak a O. Žaár).

Prieskum sa zameral na vyhľadávanie nových lokalít v doteraz menej prebádanej časti liptovského regiónu. Úsek medzi Ružomberkom a Liptovskými Kľačanmi je, až na niekoľko výnimiek, archeologicky neporovnateľne chudobnejší ako úpätie Chočských vrchov na severnej strane Váhu, aj ako priestor východne od Demänovej, kde sa nachádzajú známe výšinné a refugiálne lokality v extrémnych polohách (napr. *Pieta 1982*; *1983*).

Všetky skúmané lokality sa nachádzajú v okrese Ružomberok a v nasledujúcom sú uvedené iba tie, ktoré poskytli relevantný archeologický materiál. Nálezy sú uložené v Archeologickom ústave SAV v Nitre.

1. Liptovská Štiavnica (okr. Ružomberok)

a) poloha Kohút, kóta 1009, refúgium(?), prieskum, doba halštatská - doba laténska(?)

Kohút bol navštívený na základe tipu od obyvateľov Liptovskej Štiavnice, a tiež na základe predpokladu potenciálneho refúgia v extrémnej polohe.

Vrchol Kohúta s výraznými výbežkami na SZ a SV, ukončenými kolmými skalnatými zrázmi a JZ strana vrcholovej plošiny s výrazným kolmým bralom tiahnúcim sa zo SZ na JV vytvára dojem miesta vhodného na krátkodobé osídlenie.

Jediným nálezom, ktorý by mohol potvrdiť tento predpoklad je zatiaľ, žiaľ, iba žulový okruhliak, aké sa na refúgiách nachádzajú často a interpretujú sa ako strely do prakov, resp. kamene na hádzanie (*Pieta 1983*, 44).

Okrem jedného železného klinca, ktorý možno datovať od doby laténskej po novovek a jedného novovekého železného zlomku sa napriek pomerne rozsiahlym poškodeniam povrchových i podpovrchových vrstiev terénu rozsiahlymi lesnými vývratmi nenatrafilo na žiaden ďalší, čo i len potenciálny archeologický materiál.

b) poloha Lazy, druh náleziska(?), prieskum, doba laténska - doba rímska(?)

Poloha Lazy predstavuje záver severného výbežku Nízkych Tatier nad nástupom do Komornickej a Zemianskej

doliny nad Liptovskou Štiavnicou. Lazy tvorí séria menších terasiek a nerovností stúpajúcich po a pozdĺž začínajúceho horského hrebeňa, výškovo ohraničených vrstevnicami 800-830 m.

Polohu je na základe konfigurácie terénu možné považovať za vhodnú na krátkodobé osídlenie, resp. sa tu dá predpokladať malý strážny hrádok.

Z archeologického hľadiska ide o potenciálnu lokalitu aj vďaka nálezu polovice železnej pérovej pinzety s trapézovito rozšíreným koncom (obr. 6: 11). Podobné pinzety sú známe z doby laténskej a rímskej (napr. *Ilkjær 1993*, 321 a n.). Nosili sa väčšinou na opasku a bývajú súčasťami garnitúr drobných nástrojov/toaletných potrieb (*Ilkjær 1993*, 321 a n.).

Okrem toho boli získané dva ďalšie železné novoveké predmety.

2. L u d r o v á - L i p t o v s k á Š t i a v n i c a, západne od kóty 655, druh náleziska(?), prieskum, novovek.

V lese na malom návrší do podložia vykopaná a kameňmi vyložená štvorhranná šachta. Malé sondáže v bezprostrednom okolí priniesli bližšie nedatovateľné novoveké črepy (26 drobných až stredných fragmentov; skôr starší ako mladší novovek).

Na úpätí tohto návršia sa v súčasnosti nachádza minerálny prameň v obci Ludrová a poloha je sedlom spojená s travertínovou kopou Čerena/Čerená (p. nižšie). Šachta by teda mohla súvisieť s už nejestvujúcim vodným zdrojom.

3. L u d r o v á (okr. Ružomberok), poloha Č e r e n a / Č e r e n á, kóta 644, výšinné sídlisko (opevnené?), prieskum, stredná - mladá doba bronzová.

Rozľahlá travertínová kopa približne z jednej tretiny zničená ťažbou kameňa. Pôvodne rovná vrcholová plošina je v súčasnosti zmenená navezenými kopami odťaženej hlušiny z lomu. Svahy Čerenej sú výrazne rozčlenené malými teraskami a výbežkami travertínu. Z polohy je vynikajúci výhľad na vážske údolie od Ružomberka po oblasť vodnej nádrže Liptovská Mara.

Pri prieskume severovýchodnej časti polohy sa narazilo na útvar pripomínajúci časť priekopy s valom. Pri bližšom skúmaní tejto časti sa narazilo na porušený terén, z ktorého sa podarilo získať praveké črepy.

Podobnú konfiguráciu terénu vykazuje severozápadná časť svahu. V obidvoch prípadoch však ide skôr o terasovité úpravy prirodzených výbežkov travertínu.

Východný a južný svah travertínovej kopy tvoria pomerne strmé zrázy so stopami terasových úprav v kameňolomom neporušených častiach terénu.

Zo severnej strany je na lokalitu pomerne pohodlný prístup zo širšieho zázemia vážskej nivy, na južnej strane vybieha Čerená sedielkom do protiľahlého nízkeho návršia (čiže ku kóte 655, p. vyššie).

V severovýchodnej časti lokality boli vyhĺbené dve sondy s rozmermi 1x1,5 m a 2x1,7 m. Bola prekopaná asi 20 cm vrstva vo väčšej a 40 cm vrstva v menšej z uvedených sond (od úrovne dnešného terénu po podložné sterilné vrstvy).

Z prekopaných vrstiev pochádza 219 drobných, malých a stredne veľkých črepov (z celkového počtu 20 výrazne prepálených a deformovaných žiarom a zároveň z celkového počtu 9 typických), hlinený závesok v tvare nožičky, dva zlomky mazanice a zlomok azda trecej podložky alebo roztierača z travertínu. V keramickom súbore sa dajú rozlíšiť dve materiálové skupiny (ďalej MS). Skupinu I reprezentuje stredne hrubozrnný pórovitý črep s prímesou vápenca, sivej, oranžovej alebo hnedej farby, prípadne ich kombinácií. Do skupiny II patria ľahké črepy s mnohými drobnými pórmi z jemne plavenej hliny obsahujúcej jemné frakcie piesku alebo vápenca(?). Farba črepu je sivá až sivo-oranžová. Materiál obidvoch skupín je charakteristický slabým výpalom a rozpadavým mäkkým črepom.

O p i s t y p i c k é h o m a t e r i á l u

1. Okraj, hrdlo a plecia pravdepodobne hrncovitej nádoby, okraj mierne von vyhnutý, na vrchu okraja zásek, MS I, farba črepu sivá, hr. 12 mm (obr. 6: 1);

2. Okraj a hrdlo/plecia, MS I, farba povrchu oranžová, farba vnútra hnedá, hr. 7 mm (obr. 6: 2);

3. Okraj a plecia, na okraji viditeľná časť vytiahnutého jazykovitého výčnelku, MS I, farba črepu oranžová, hr. 7 mm (obr. 6: 4);

4. Okraj a plecia, z okraja vytiahnutý jazykovitý výčnelok, MS I, farba črepu oranžová, hr. 7 mm (obr. 6: 3);

5. Telo (vydutie) pravdepodobne z vázy/amfory zdobené šikmým žliabkovaním, snáď ide o fragment z prerušovaného pásu žliabkov na obvode nádoby, MS I, farba povrchu sivá, farba vnútra oranžová, hr. 8 mm (obr. 6: 7);

6. Časť hrdla, plecia a časť vydutia z vázy/amfory zdobeného šikmým žliabkovaním, MS I, farba črepu sivá, hr. 9 mm (obr. 6: 6);

7. Telo (vydutie) z vázy/amfory zdobené šikmým žliabkovaním, MS I, farba povrchu čierna, farba vnútra oranžová, na povrchu badateľné zvyšky leštenia, hr. 7 mm (obr. 6: 5);

8. Hrdlo a telo, hrdlo mierne odsadené od tela, MS I, farba povrchu sivá, farba vnútra sivá až čierna, hr. 8 mm (obr. 6: 9);

9. Pravdepodobne telo (vydutie) zdobené širokými žliabkami(?), MS II, farba črepu hnedá, hr. 4 mm (obr. 6: 8);

10. Hlinený závesok v tvare nožičky, chodidlová časť nožičky s naznačenými prstami, závesok nad „priehlavkom" dvakrát priečne prevŕtaný v smeroch navzájom kolmých; v hornej časti nožičky stopy štyroch krátkych horizontálnych rýh; materiál: nekvalitne premiesená hlina so stopami bohatej organickej prímesi, rozpadavý materiál, slabý výpal, abradovaný povrch; výška nožičky 41 mm, rozmery chodidlovej časti 22x12 mm, pr. hornej časti 8 mm (obr. 6: 10).

V uvedenom materiáli sa dajú rozpoznať dve zložky - jedna archaickejšia, azda zo strednej doby bronzovej, druhá mladšia - mladobronzová - reprezentovaná črepmi so žliabkovanou výzdobou (za konzultácie ďakujem PhDr. L. Veliačikovi, DrSc. a Mgr. M. Sojákovi, PhD.). Antropomorfná plastika (znázorňujúca jednotlivé časti ľudského tela, mnohokrát opatrená

dierkami ako v prípade závesku z Čerenej) sa nachádza v inventári lužických sídlisk mladej až neskorej doby bronzovej na severnom Slovensku (napr. *Čaplovič 1987*, 105, tab. LXVIII: 6, 7, 10, 11).

Poloha Čerena/Čerená predstavuje v tejto oblasti doposiaľ neznáme sídlisko, ktorému bude venovaný ďalší výskum.

Literatúra

Čaplovič 1987 - P. Čaplovič: Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin 1987.
Ilkjær 1993 - J. Ilkjær: Illerup Ådal 3. Die Gürtel. Bestandteile und Zubehör. Højbjerg 1993.
Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.
Pieta 1983 - K. Pieta: Halštatské výšinné sídliská v Liptove. Arch. Rozhledy 35, 1983, 39-49.

BEGEHUNG IN LIPTOV. Die erste Etappe der systematischen Begehung des Liptov-Tals wurde im Rahmen des staatlichen Auftrags der Untersuchung und Entwicklung „Schutz und Rettung der archäologischen und historischen Denkmäler in der Slowakei als integraler Teil des europäischen Kulturerbes" realisiert. Untersucht wurde ein bisher weniger bekannter Raum, der im Norden vom Flussbett der Waag und im Süden von nördlichen Ausläufern der Niedrigen Tatra begrenzt ist. Alle untersuchten Fundstellen befinden sich im Bezirk von Ružomberok und ausgewertet waren nur diejenigen, die relevantes archäologisches Material geliefert haben: Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

1. Liptovská Štiavnica (Bez. Ružomberok).

a) Lage Kohút, Kote 1009, Refugium(?), Begehung, Hallstattzeit - Latènezeit(?). Die Konfiguration des Geländes im Gipfelteil von Kohút mit ausgeprägten Ausläufern nach Nordwesten und Nordosten, die mit vertikalen Felsabstürzen beendet sind, und mit südwestlicher Wand des Gipfelplateaus mit ausgeprägtem vertikalem Fels, der sich vom Nordwesten nach Südosten zieht, erweckt den Eindruck eines für kurzzeitige Besiedlung geeigneten Ortes. Die einzigen Funde, die diese Annahme bestätigen könnten, sind nur Granitrollsteine, die auf den Refugien häufig vorkommen und als Schleudermunition bzw. als Schutzsteine zum Werfen interpretiert werden.

b) Lage Lazy, Art der Fundstelle(?), Begehung, Latènezeit - römische Kaiserzeit(?). Die Lage Lazy repräsentiert das Ende des nördlichen Ausläufers der Niedrigen Tatra. Die Lage Lazy über dem Einstieg in das Komornická- und Zemianska-Tal über Liptovská Štiavnica bildet eine Serie von kleinen Terrassen und Unebenheiten, die auf und entlang dem beginnenden Bergkamm aufsteigen und deren Höhe mit Schichtlinien von 800-830 begrenzt ist. Die Lage scheint auf Grund der Geländekonfiguration für kurzzeitige Besiedlung geeignet zu sein, bzw. könnte hier eine kleine Schutzhügelburg angenommen werden. Aus archäologischer Sicht geht es um potenzielle Fundstelle auch dank des Fundes einer Hälfte der eisernen Pinzette mit trapezförmig verbreitertem Ende (Abb. 6: 11). Ähnliche Pinzetten sind aus der Latène- oder aus römischer Kaiserzeit bekannt.

2. Ludrová - Liptovská Štiavnica, westlich der Kote 655, Art der Fundstelle(?), Begehung, Neuzeit. Im Wald auf einer kleinen Anhöhe in das Liegende ausgehobener und gemauerter rechteckiger Schacht. Kleine Sondagegrabungen in den unmittelbaren Umgebungen lieferten näher undatierbare neuzeitliche Scherben. Der Schacht könnte vielleicht mit einer schon nicht mehr vorhandenen Wasserquelle zusammenhängen.

3. Ludrová (Bez. Ružomberok), Lage Čerena/Čerená, Kote 644, befestigte(?) Höhensiedlung, Begehung, mittlere - jüngere Bronzezeit. Eine Travertinmasse, ungefähr von einem Drittel durch den Steinabbau zerstört. Im nordöstlichen und nordwestlichen Teil der Lage sind Hänge durch kleine Terrassen eingeteilt (auf einigen Stellen könnte mit größter Vorsicht die Anwesenheit des Walls und Grabens angenommen werden; den östlichen und südlichen Hang der Travertinmasse bilden verhältnismäßig steile Abhänge auch mit Spuren nach Terrassenaufbereitungen. Von der nördlichen Seite ist die Fundstelle von dem breiteren Milieu der Waag-Aue einfach zugänglich, auf der südlichen Seite läuft Čerená durch den Bergsattel in die gegenüberliegende niedrige Anhöhe aus. Aus der Kulturschicht in den zwei auf der Terrasse auf nordöstlichem Hang ausgetieften Schnitten stammen 219 Scherben (eingeteilt in zwei Materialgruppen; Abb. 6: 1-9), ein Tonanhänger in Form des Fußes (Abb. 6: 10), zwei Lehmverputzstücke und das Bruchstück einer vielleicht Reibunterlage oder eines Reibsteins aus Travertin. Das Material kann in die mittlere und jüngere Bronzezeit datiert werden, wobei den jüngeren Teil des Bestands die Scherben mit Riefenornamentik repräsentieren. Es handelt sich um eine neu entdeckte Siedlung, der noch größere Aufmerksamkeit geschenkt werden sollte.

NOVÉ NÁLEZY Z HLOHOVCA

Mário Bielich

H l o h o v e c (okr. Hlohovec), poloha Š o r o š, hradisko, dar, doba bronzová, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V decembri 2002 sa do depozitáru AÚ SAV v Nitre dostali darom od MUDr. Žačeka nálezy z polohy Šoroš. Táto poloha nebola zatiaľ skúmaná. Na základe nálezov sa dá predpokladať, že osídlenie pahorku bolo v dobe bronzovej a vo včasnom stredoveku. Okolie polohy bolo osídlené už v období eneolitu, v staršej dobe bronzovej a v stredoveku.

Opis nálezov

1. Vrchný okraj zásobnicovej nádoby s plastickou lištou na okraji, farba črepu oranžová materiál je jemne plavená hlina bez minerálnych prímesí; doba bronzová (obr. 10: 1).

2. Fragment z tela nádoby, zdobený vlnovkou, farba črepu sivá, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí; stredovek (obr. 10: 2).

3. Fragment z tela nádoby, zdobený jemnými vpichmi, farba črepu sivá, materiál je hlina bez minerálnych prímesí; doba bronzová (obr. 10: 3).

4. Hlinený praslen (obr. 10: 4).

5. Kamenný drvič (obr. 10: 5).

NEUE FUNDE AUS HLOHOVEC. Hlohovec (Bez. Hlohovec), Lage Šoroš, Burgwall, Spende, Bronzezeit, Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die angeführte Lage befindet sich in der Nähe von Hlohovec. Auf Grund der Funde (Abb. 10) kann die Besiedlung von diesem Bergrücken in der Bronzezeit und im Frühmittelalter angenommen werden. Die Umgebung der Lage war schon im Äneolithikkum, in der älteren Bronzezeit und im Mittealter besiedelt.

NOVÉ NEOLITICKÉ NÁLEZY Z CHOČE

Mário Bielich

Choča (okr. Zlaté Moravce), poloha Briežtek pri Čerešňovom potoku, dar, sídlisko, neolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zberom a následným darom p. Šímu sa do depozitára AÚ SAV v Nitre dostali nálezy z polohy Briežtek pri Čerešňovom potoku. Súbor nálezov tvorí sídlisková keramika staršej fázy kultúry s lineárnej keramikou a halštatská keramika.

Opis nálezov

1. Fragment z tela nádoby, odtlačky krúžkov, hrúbka v reze 12 mm; hlina obsahuje veľa rastlinných prímesí, farba črepu na vonkajšej strane oranžová a na vnútornej čierna. Datovanie: kultúra s lineárnou keramikou (obr. 11: 1).

2. Fragment z tela nádoby, tri ryté línie, hrúbka v reze 6 mm; hlina jemne plavená bez prímesí, farba črepu sivá. Datovanie: kultúra s lineárnou keramikou (obr. 11: 2).

3. Vrchný okraj nádoby, dva plastické výstupky, hrúbka v reze 10 mm; hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu na vonkajšej strane oranžová a na vnútornej čierna. Datovanie: kultúra s lineárnou keramikou (obr. 11: 3).

4. Fragment nádoby, dva plastické výstupky, hrúbka v reze 12 mm; hlina neobsahuje žiadne prímesi, farba črepu sivá. Datovanie: kultúra s lineárnou keramikou (obr. 11: 4).

5. Fragment nádoby, plastické lišty, hrúbka v reze 11 mm; hlina obsahuje veľa rastlinných prímesí, farba črepu na vonkajšej strane oranžová a na vnútornej sivá. Datovanie: kultúra s lineárnou keramikou (obr. 11: 5).

6. Vrchný okraj nádoby, hrúbka v reze 11 mm; hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu na vonkajšej strane oranžová a na vnútornej sivá. Datovanie: kultúra s lineárnou keramikou (obr. 11: 6).

7. Fragment nádoby s plastickými kanelúrami, hrúbka v reze je 14 mm; hlina neobsahuje žiadne prímesi, farba črepu na vnútornej strane červeno-oranžová a na vnútornej sivá. Datovanie: lužická kultúra (obr. 11: 7).

NEUE NEOLITHISCHE FUNDE AUS CHOČA. Choča (Bez. Zlaté Moravce), Lage Briežtek bei Čerešňový potok, Spende, Siedlung, Neolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Kataster der Gemeinde Choča evidieren wir Fundstellen aus der Urzeit, dem Mittelalter und der Neuzeit. In der angeführten Lage wurden bei der Begehung die Keramik der älteren Phase der Kultur mit der Linearkeramik (Abb. 11: 1-6) und die hallstattzeitliche Keramik (Abb. 11: 7) erfasst. Die Fundstelle wird systematisch durch die landwirtschaftliche Tätigkeit gestört.

NÁLEZ BADENSKEJ KULTÚRY V CHOTÍNE

Mário Bielich

Chotín (okr. Komárno), intravilán, dar, eneolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V decembri 2003 sa do depozitáru AÚ SAV v Nitre dostali darom od E. Bratkovej z Chotína nálezy z výkopu montážnej jamy v garáži rodinného domu. Podľa opisu nálezcu môžeme predpokladať, že v tomto prípade bol

pravdepodobne porušený kostrový hrob v skrčenej polohe, orientácia V-Z, nezisteného pohlavia, badenskej kultúry. V hrobe sa podľa darkyne nachádzalo šesť nádob. Malá šálka sa nachádzala pri rukách; misovité nádoby boli vložené do seba a nachádzali sa pri nohách nájdenej kostry.

Opis nálezov

1. Šálka s uškom, farba črepu čierna, materiál je jemne plavená hlina bez minerálnych prímesí. Rozmery: v. 115 mm, pr. dna 90 mm, pr. ústia 60 mm, hr. črepu 3 mm (obr. 12: 1).

2. Veľká misa, farba črepu hnedá, materiál je hrubozrnný s minerálnymi prímesami, na tele misky je päť výčnelkov s pr. 20 mm, vo vrchnej časti misy sa nachádza výzdoba vo forme vrypov. Rozmery: v. 260 mm, pr. dna 130 mm, pr. ústia 335 mm, hr. črepu 11 mm (obr. 12: 3).

3. Misa, farba črepu oranžovo-hnedá, materiál je jemne plavená hlina s minerálnymi prímesami, na tele nádoby sa nachádza výzdoba vo forme otlačkov bodiek (pr. 4 mm), ktoré smerujú v troch radoch od vrchu po dno nádoby, ryté línie sú vo večkovom vzore usporiadané na striedavo s bodkami. Rozmery: v. 122 mm, pr. dna 96 mm, pr. ústia 252 mm, hr. črepu 6 mm (obr. 12: 2).

4. Misa, farba črepu hnedá, materiál je jemne plavená hlina bez minerálnych prímesí, povrch nádoby je leštený, na tele nádoby v spodnej časti misky sa nachádza rad vrypov (pr. vrypu 5 mm). Rozmery: v. 60 mm, pr. dna 70 mm, pr. ústia 215 mm, hr. črepu 4 mm.

5. Fragmenty delenej misy - nepodarilo sa ju zrekonštruovať pre torzovitosť materiálu, farba črepu je oranžovo-hnedá, materiál je hrubozrnný s množstvom minerálnych prímesí, vonkajší povrch nádoby je leštený. Hr. črepu 10 mm.

6. Fragmenty ďalšej misy.

7. Ľudské kosti - neboli analyzované.

FUNDE DER BADENER KULTUR IN CHOTÍN. Chotín (Bez. Komárno), Gemeindegebiet, Spende, Äneolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.
Laut Aussagen des Finders konnte in Chotín ein Grab der Badener Kultur im Gemeindegebiet belegt werden. Das Hockergrab enthielt sechs Gefäße (Abb. 12): eine Tasse bei den Händen und fünf schüsselförmige Gefäße bei den Beinen.

NOVÉ RADOVÉ CINTORÍNY NA JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU

Mário Bielich

Dva záchranné výskumy, ktoré sa uskutočnili v r. 2002, potvrdili existenciu radových cintorínov. Skúmané lokality sa nachádzajú v Leviciach, časť Kalinčiakovo, a v obci Pastovce.

1. Levice (okr. Levice), časť Kalinčiakovo, poloha Pri kostole, záchranný archeologický výskum, neolit, eneolit, doba bronzová, doba železná, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Kalinčiakovský radový cintorín bol narušený výstavbou rodinného domu (obr. 14), ktorý sa nachádza asi 15 m od románskej sakrálnej stavby, aj keď základové ryhy boli široké iba 50 cm a hlboké 110 cm, narušili niekoľko archeologických kontextov. Záchranný výskum sa uskutočnil iba v dvoch základových ryhách stavby rodinného domu, v ktorých bolo zdokumentovaných 20 hrobov a narušené objekty.

Jedinci v Kalinčiakove boli uložení v prevažne dubových rakvách. Najzaujímavejší je dvojhrob 6, ktorý obsahuje kostru ženy s mladšou ženou, medzi kosťami tohoto mladého dievčaťa boli objavené fragmenty mandibuly ďalšieho jedinca, pravdepodobne novorodenca. Hrob bol narušený novovekým zásahom v oblasti panvy. Podarilo sa nám zachytiť aj zbytky rakvy a jej železné kovania. Tieto kovania boli k rakve pripojené štyrmi klincami na dve dosky. Obaja jedinci mali pri osi temporale po 2 ks bronzových esovitých záušníc, na ktorých sme objavili stopy po tkanine, ktorá tvorila výzdobu hlavy ženy. Ďalším dvojhrobom bol hrob 5, ktorý sa nachádzal 30 cm pod dlažbou domu z polovice 19. stor. a 30 cm nad sídliskovým objektom z halštatského obdobia (obj. 1), ktorým je pravdepodobne pec. Keramika ukazuje na kalendenberskú kultúru. Táto pec bola v superpozícii s objektom ludanickej skupiny (obj. 2). Objekty 2 a 3 obsahovali miniatúrne nádobky (obr. 13). Ich funkcia je neistá - v obj. 2 boli už v sekundárnej polohe. V obj. 3 sa však malá nádobka nachádzala v primárnej polohe v strede kruhového objektu, ktorý mal priemer 100 cm a hĺbku od zachytenia 20 cm. Mohlo by ísť pravdepodobne o urny alebo nádobky na kultové účely. Zásyp tohto objektu bol intaktný. V Kalinčiakove sa nám podarilo zachytiť aj jednu opracovanú náhrobnú stélu, bohužiaľ na halde, takže sa nedá presne lokalizovať na hrob. Náhrobné kamene z tejto lokality dosahovali rozmery od 50x50x15 cm do 200x100x40 cm a boli zväčša z dolomitu z blízkej lokality Šiklóš.

2. Pastovce (okr. Nové Zámky), poloha Pri kostole, záchranný archeologický výskum, doba bronzová, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Príčinou realizácie záchranného výskumu v obci Pastovce boli výkopové práce na kanalizácii obce. Počas záchranného výskumu sme zachytili osídlenie z viacerých období, zdokumentovali sme pec na vypaľovanie keramiky z 15. stor., zvyšky radového cintorína z 12.-13. stor., zachytili sme časť žiarového slovanského pohrebiska z 7.-8. stor., sídlisko z 8.-9. stor. a osídlenie z doby rímskej i staršej doby bronzovej.

V obci sa nám podarilo odkryť 13 hrobov z radového cintorína, ktorých orientácia bola Z-V. Všetky narušené hroby sa nachádzajú v blízkosti evanjelickej sakrálnej stavby, ktorá má však oveľa starší základ. V interiéri kostola sa nachádzajú sekundárne použité gotické prvky zo staršej stavby. Okrem spomínaného cintorína sme na danej polohe zdokumentovali niekoľko objektov z obdobia včasného a vrcholného stredoveku. Podarilo sa nám vykopať hrnčiarsku pec datovanú do 15. stor., ktorá sa nachádzala v záhrade miestnej pošty. V katastri obce sme zachytili jedno žiarové pohrebisko z 7.-8. stor. a dva cintoríny - prvý je z 12.-13. stor. a druhý z 15.-17. stor. Povrchovým zberom v okolí kostola sme zachytili germánske a starobronzové osídlenie. V zásype hrobov sa nachádzala hatvanská keramika.

Záchranné archeologické výskumy v Kalinčiakove a Pastoviach potvrdili osídlenie v rôznych časových epochách. Tieto polohy lákali ľudí od praveku po súčasnosť. Ďalší výskum v okolí môže osvetliť dejiny tohto regiónu a pomôcť pri prezentácii archeologických nálezov.

NEUE REIHENFRIEDHÖFE IN DER SÜDWESTSLOWAKEI. 1. Levice (Bez. Levice), Teil Kalinčiakovo, Lage Pri kostole, archäologische Rettungsgrabung, Neolithikum, Äneolithikum, Bronzezeit, Eisenzeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.
2. Pastovce (Bez. Nové Zámky), Lage Pri kostole, archäologische Rettungsgrabung, Bronzezeit, Römische Kaiserzeit, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW.
Durch die archäologischen Rettungsgrabungen ist hier die angenommene Existenz von Reihenfriedhöfen in der Umgebung von romanischen Kirchen in den angeführten Gemeinden bestätigt worden (Abb. 13; 14). In Kalinčiakovo wurden vier urzeitliche Objekte erfasst. Zwei von ihnen gehören in die Hallstattzeit, Stufe HC, und zwei von ihnen enthielten äneolithisches Keramikmaterial (Ludanice-Gruppe). Außerdem sind hier 21 Gräber auf dem Reihenfriedhof aus der zweiten Hälfte des 12. Jh. freigelegt worden. In Pastovce wurden zwei Friedhöfe erfasst: der eine befindet sich in der Nähe des Sakralbaues und wird in das 12.-14. Jh. datiert, der zweite befindet sich westlich vom Sakralbau. In der Nähe dieses Friedhofs befindet sich der Aushub 2, in dem ein Keramikofen aus dem 15. Jh. entdeckt wurde. Bei der Begehung in der Umgebung des Sakralbaus wurde frühmittelalterliche und germanische Besiedlung erfasst.

NOVÉ NÁLEZY Z DOBY RÍMSKEJ V TESÁRSKYCH MLYŇANOCH

Mário Bielich

T e s á r s k e M l y ň a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha P r í d e l y n a l ú č k a c h, dar, mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zberom a následne darom p. Štefanku sa do depozitára AÚ SAV v Nitre dostali nálezy z lokality Pri Agrochemickom podniku, poloha Prídely na lúčkach. Nálezy tvoria sídliskovú keramiku z mladšej doby rímskej z 3.-4.stor.

O p i s n á l e z o v

1. Fragment z hrdla nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 80 mm, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu sivo-hnedá, germánska keramika, domácej proveniencie (obr. 16: 1).

2. Fragment z hrdla nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 40 mm, hlina neobsahuje prímesi, je jemne plavená, farba črepu čierna (obr. 16: 2).

3. Fragment z hrdla nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 13 mm, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu oranžová zvonku a sivá zvnútra (obr. 16: 3).

4. Fragment z hrdla nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 90 mm, materiál je silne tuhovaný, farba črepu sivá (obr.16: 4).

5. Fragment z hrdla nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 60 mm, hlina neobsahuje prímesi, je jemne plavená, farba črepu červená, panónska keramika (obr. 16: 5).

6. Fragment z hrdla nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 50 mm, hlina neobsahuje prímesi, je jemne plavená, farba črepu sivá, sivá keramika (obr. 16: 6).

7. Fragment z tela nádoby, so žliabkovanou výzdobou, hrúbka v reze 60 mm, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu sivo-hnedá (obr. 16: 7).

8. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvorí vlnovka, hrúbka v reze 10 mm, hlina neobsahuje prímesi, farba črepu sivo-čierna (obr. 16: 8).

9. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvorí vlnovka, hrúbka v reze 90 mm, hlina neobsahuje prímesi, je jemne plavená, farba črepu oranžovo-červená (obr. 16: 9).

10. Fragment z tela nádoby, s rytou výzdobou, hrúbka v reze 17 mm, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu čierna (obr. 16: 10).

11. Fragment z tela nádoby, s jemnou nechtovou výzdobou, hrúbka v reze 50 mm, hlina neobsahuje prímesi, je jemne plavená, farba črepu, sivá keramika (obr. 16: 11).

12. Fragment z tela nádoby, s rytou výzdobou, hrúbka v reze 12 mm, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu sivo-čierna (obr. 16: 12).

13. Fragment z tela nádoby, s rytou výzdobou, hrúbka v reze 60 mm, hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba črepu sivo-hnedá (obr. 16: 13).

14. Fragment zo dna nádoby, s rytou hrebeňovou výzdobou, hrúbka v reze 80 mm, hrúbka dna 15 mm, hlina neobsahuje minerálne prímesi, farba črepu hnedá (obr. 16: 14).

15. Fragment zo dna nádoby, bez výzdoby, hrúbka v reze 10 mm, hrúbka dna 25 mm, hlina neobsahuje prímesi, je z jemne plaveného materiálu, farba črepu je sivá, sivá keramika (obr. 16: 15).

NEUE FUNDE AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN TESÁRSKE MLYŇANY. Tesárske Mlyňany (Bez. Zlaté Moravce), Lage Prídely na lúčkach, Spende, jüngere Kaiserzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Durch die Begehung konnte die Siedlungskeramik (Abb. 16) aus der jüngeren römischen Kaiserzeit, dem 3.-4. Jh., dokumentiert werden. Die Fundstelle wird dauernd durch die landwirtschaftliche Tätigkeit gestört.

VÝSKUM V ZLATÝCH MORAVCIACH

Mário Bielich

Zlaté Moravce (okr. Zlaté Moravce), poloha Nám. A. Hlinku, záchranný výskum, sídlisko: pravek, novovek, cintorín: novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V mesiacoch máj-jún 2003 uskutočnil AÚ SAV v Nitre záchranný archeologický výskum pri rekonštrukcii námestia na Ul. J. Kráľa v Zlatých Moravciach. Na výskyt archeologicky narušených objektov nás upozornil poslanec Tomajko, ktorý vo výkopovej ryhe pre vodnú prípojku objavil fragmenty kachlíc. Neskôr pri záchrannom výskume bolo zachytených 17 hrobov z novoveku, tri sídliskové objekty a dve časti múru, ktoré tvoria ohradu novovekého cintorína. Dvanásť hrobov bolo zdokumentovaných a päť zničených výstavbou. Boli zdokumentované aj dva sídliskové objekty - jeden z praveku a druhý z novoveku.

I. Sídliskové objekty

Objekt 1 - vápenná odpadová jama obsahoval množstvo črepov, fragmenty keramických kachlíc a zlomky železných kovaných klincov. Celý archeologický materiál sa nachádzal v premiešanej forme. Veľké množstvo torzovitého, deformovaného keramického materiálu ukazuje na deštrukciu. Nálezové indície indikujú odpadovú jamu vysypanú na dne vápnom, kde sa vzhľadom na variabilitu keramického sortimentu nedá vylúčiť ani možnosť viacnásobného vývozu keramického odpadu na dané miesto, čo dokazuje aj zložité navrstvenie rôznych typov pôdy.

Opis nálezov

Črepy majú charakter novovekej keramiky (koniec 17. až začiatok 18. stor. (*Ruttkayová/ Ruttkay 2002*, obr. 12, 13). Jemnozrnná naplavená hlina, tenkostenná keramika točená na kruhu, sivá kvalitne vypálená, tenkostenná biela, sivohnedá, tehlovočervená, glazovaný povrch (zelená glazúra), nezdobená.

Hrncovité nádoby, džbány, poháre, misovité nádoby, misky, hlboké misky s glazovaným okrajom z hrubozrnejšieho materiálu, s tehlovočerveným jadrom a sivým povrchom.

Najväčšiu skupinu predmetov v objekte 1 tvoria kachlice. Ide pravdepodobne o súbor kachlíc z dvoch pecí, ktoré sa dajú rámcovo datovať do druhej polovice 17. stor. až začiatku 18. stor.

Pec 1 je zastúpená veľkým počtom komorovitých kachlíc s heraldickým motívom dvojhlavej orlice - symbolu Habsburgovcov.

Rímsové komorové kachlice, ktoré tvorili prechod medzi jednotlivými stupňami pece, boli zdobené rastlinným motívom v kombinácii s jednoduchými geometrickými prvkami.

Menšiu skupinu tvoria zeleno glazované kachlice s geometrickými a rastlinnými motívmi, ktoré sa však z hľadiska datovania nedajú zaradiť do jednej pece ani do jedného súboru.

Drobné predmety z objektu 1 môžeme rozdeliť na fajky a železné predmety. Fajky sa nachádzali tesne nad vrstvou vápna na dne jamy pod vrstvou kachlíc.

Objekt 2 - sídliskový objekt lengyelskej kultúry bližšie neurčenej funkcie, narušený novovekým sídliskovým objektom. V r. 1954 sa v záhrade kaštieľa podarilo zdokumentovať stopy po neolitickom osídlení. Toto osídlenie siaha až po Chyzerovce. Zachytené sídliskové objekty patria kultúre s lineárnou keramikou. Celá ľavobrežná terasa bola v tomto období veľmi intenzívne osídlená. Bližšie neurčená jama z obdobia mladšej doby kamennej bola v minulosti narušená novovekou jamou a neskôr výkopom kanalizačnej prípojky. Inventár objektu tvorila keramika z baňatej nádoby čiernej farby s červenou pastóznou maľbou, ktorú sa nám podarilo zdokumentovať na spodnej časti dna nádoby (obr. 15). Výšku nádoby bolo možné zdokumentovať iba kresbovo, lebo profil tela nádoby sa nedal zrekonštruovať Na tele nádoby sa nachádzajú štyri plastické výstupky priemeru 1 cm. Hrúbka črepu je 80 mm. Podľa keramiky môžeme tento pravek objekt datovať do stupňa Lengyel II, fáza Pečeňady.

2. Novoveké pohrebisko z konca 17. stor.

Podarilo sa nám zdokumentovať 17 hrobov, ktoré boli narušené výkopom vodovodnej prípojky k novej fontáne. Zbytky ľudských tiel sa nachádzali v rakvách, zachytili sme aj viaceré fragmenty viek. Sprievodný inventár v hroboch tvorili okrem klincov, ktoré spájali jednotlivé fošne v rakve, aj bronzové a železné spojovníky šiat, koráliky, fragmenty bronzových predmetov bližšie neurčenej funkcie a strieborná minca (datovaná do r. 1692).

Zdokumentovali sme deväť hrobov dospelých jedincov a tri detské hroby (8A, 10A, 12A). Osem hrobov má orientáciu Z-V, iba jeden hrob je orientovaný S-J. Detské hroby sú výbavou bohatšie ako hroby dospelých jedincov. V hrobe 10A sa nachádzajú dva kusy kovaní čižiem, pravdepodobne s tŕňom. Ďalším zaujímavým hrobom je hrob 12A - hrob malého dievčaťa, ktoré malo na hlave čepček zo štvorfarebných sklených korálikov modrej, bielej, žltej a hnedozelenej farby. Tieto boli pravdepodobne spájané jemnými špagátikmi, ktoré sa zachovali po rozklade bronzovej bordúry spevňujúcej čepiec.

3. Novoveké múry

Počas záchrannému výskumu sme na dvoch miestach vodovodnej prípojky zachytili stopy po kamennom múre, ktorý pravdepodobne ohradzoval novoveké pohrebisko. Terén na Nám. Janka Kráľa bol v minulosti niekoľkokrát znížený a podrobený silnej erózii. Zachytený múr obsahoval vápenaté balvany s priemerom od 10 do 60 cm. Malta bola zmiešaná s tehlami a štrkom. V reze sme zdokumentovali pätu múru do hĺbky 60 cm. Následné geoelektrické meranie malo potvrdiť existenciu múru na viacerých miestach. Múr tvoril na námestí oblúk, ktorý oddeľoval funerálnu časť mesta.

Múr 1 - dĺžka zachytenej časti múru je 280 cm, šírka približne 100 cm, výška 100 cm. Kamenné balvany sú väčšinou kremičitého zloženia a boli spájané maltou s primiešanými zvyškami tehál alebo aj celými tehlami, ktoré však už neobsahovali kolky. Veľkosť kamenných blokov bola od 15 do 150 cm; váha najväčších mohla dosiahnuť aj 100 kg.

Múr 2 - dĺžka zachytenej časti múru je 45 cm, šírka asi 120 cm, výška 80 cm. Tento múr bol silne narušený, väčšinu z neho vybral zemný stroj, preto sa dal zdokumentovať len vo fragmentoch. Kamenné bloky, ktoré sa nachádzali v tejto časti, nedosahovali veľkosť kameňov z múru 1.

Záchranný archeologický výskum v Zlatých Moravciach aj napriek svojmu malému rozsahu priniesol výsledky, ktoré obohatili doterajšie poznatky o živote zlatomoraveckej osady na prahu novoveku. Význam výskumu spočíva aj v tom, že prípadné stavebné činnosti v danom priestore umožnia cielenejšie zamerať prípadný archeologický výskum na rozvoj stavebných aktivít v období novoveku.

Literatúra

Ruttkayová/Ruttkay 2002 - J. Ruttkayová/M. Ruttkay: Záchranný archeologický výskum stredovekej osady v Zlatých Moravciach. Arch. Hist. 27, 2002, 447-461.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN ZLATÉ MORAVCE. Zlaté Moravce (Bez. Zlaté Moravce), Lage Nám. Andreja Hlinku, Rettungsgrabung, Siedlung: Urzeit, Neuzeit, Friedhof: Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die archäologische Rettungsgrabung brachte auch trotz ihres kleinen Ausmaßes interessante Ergebnisse, die unsere bisherigen Erkenntnisse über das Leben in einer Siedlung in Zlaté Moravce an der Schwelle der Neuzeit und in der jüngeren Steinzeit bereicherte. Eine näher nicht bestimmte Grube aus der jüngeren Steinzeit ist in der Vergangenheit durch eine neuzeitliche Grube und später durch einen Aushub des Kanalisationsanschlusses gestört worden. Das Inventar des Objekts bildete Keramik aus einem bäuchigen schwarzen Gefäß mit rotem gedunsenem Gemälde, das im unteren Gefäßteil erfasst wurde (Abb. 15). Dieses urzeitliche Objekt gehört kulturell in die Stufe Lengyel II. Es konnten auch 17 Gräber erfasst werden, die durch den Aushub eines Wasseranschlusses zum neuen Springbrunnen gestört wurden. Reste von Menschenkörpern befanden sich in den Särgen und können anhand einer Münze an das 17. bis in den Anfang des 18. Jh. datiert werden.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ŽEMBEROVCIACH

Mário Bielich

Žemberovce (okr. Levice), poloha Lúky, záchranný archeologický výskum, sídliskové objekty neolit, doba bronzová, doba železná, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V mesiacoch apríl a máj 2003 prebiehal záchranný archeologický výskum na ploche budúcej výstavby čističky odpadových vôd v obci Žemberovce. Skúmaná plocha nebola dovtedy archeologicky známa, i keď z katastra obce boli známe nálezy z obdobia neolitu a spečený val nad obcou v polohe Čriepeš, kde sa v minulosti realizoval zisťovací archeologický výskum. V súčasnosti je skúmaná poloha využívaná na poľnohospodárske účely.

Preskúmaný sídliskový areál sa rozkladá na ľavobrežnej terase rieky Sikenica, ktorá bola v minulosti pasienkom. Priebeh pedologicko-geologických vrstiev: ornica je 30 cm hrubá vrstva kvalitnej hnedozeme, pod ňou sa nachádza žltá sprašovitá vrstva, ktorej hrúbka je od 30 po 165 cm na západnej strane pozemku. Na východnej strane je žltá vrstva hrubá len 30-60 cm. V hĺbke 165 cm začína čierna vrstva, obsahujúca stopy po antropogénnej činnosti. Vrstva obsahuje uhlíky, mazanicu a keramiku. Reliéf terénu pozvoľne klesá smerom k prítoku rieky Sikenica.

Všetky odkryté sídliskové jamy sa nachádzali v priestore celej výstavby čističky a pravdepodobne pokrývajú celú terasu. Na ploche 15x22 m bolo zdokumentovaných 56 sídliskových objektov.

Včasnostredoveké objekty majú kruhový alebo oválny pôdorys, obsahujú fragmenty keramického materiálu, zvieracie kosti a drobné kovové predmety. Vo vrstvách sa objavuje popol a výplň objektov je plná organických zvyškov. Išlo pravdepodobne o odpadové jamy, ktoré boli zahĺbené 80-90 cm pod pôvodný terén. Zachytila sa polozemnica (obj. 1), zahĺbená 40-50 cm. Keramické fragmenty, ktoré sme získali, sú zlomkovité a veľmi ťažko datovateľné. Väčšinu objektov z tohto obdobia rámcovo datujem do 10. až 12.stor.

Výskum odkryl i laténske sídliskové objekty 7, 22 a 30, kde sa okrem laténskej keramiky našla iba neolitická keramika a mazanica. V objekte 7 sa nám podarilo zachytiť kolovú jamu, fragmenty laténskej keramiky a polovicu žarnova, ktorý slúžil na mletie obilia. V objekte 22 sme odkryli celú laténsku obytnú stavbu s dvoma kolovými jamami. Nepodarilo sa nám jasne zachytiť podlahu, pretože chata narušila neolitický objekt, ktorý sa nachádzal pod ňou. Z obsahu objektu pochádza laténska keramika a fragmenty železných krúžkov.

Medzi odpadové laténske jamy radíme objekty 23, 24, 25, 10, 28, 29. Keramický materiál, ktorý sme získali, je fragmentárny a nedá sa podrobnejšie vyhodnotiť.

V hĺbke 150-260 cm bolo zachytené veľmi silné osídlenie z obdobia neolitu. Dva halové domy, ktoré sú oddelené dvoma hliniskami (obj. 33 a 44). Hlinisko 33 bolo spojené s obj. 39, s ktorým vytvorilo jednu jamu, postupne zasýpanú odpadom. Pod obj. 33 sme zachytili bližšie neurčený žľab, ktorý sa nepodarilo dobrať, pretože sme narazili na vodu. Zaujímavý je objav pravdepodobne pece na vypaľovanie keramiky v obj. 44. V sektore K sa nám pri začisťovaní hliniska v hĺbke 40 cm od zachyteného obj. 44 rysoval oválny objekt so silne prepálenou vrstvou po obvode. Výplň objektu neobsahovala keramiku, ale bola silne prepálená. Neolitické osídlenie reprezentujú dve veľké nadzemné kolové stavby, hliniská, zásobné a odpadové jamy. Hlinisko sa nachádza medzi dvoma stavbami a pravdepodobne slúžilo na ťažbu hliny, ktorou sa vymazávali steny domov. Pôdorysy veľkých domov pozostávali pravdepodobne z troch zdokumentovaných radov kolov, ktoré tvorili ich konštrukciu. Kolové jamy na okrajových stenách sú menšie a obopína ich žľab. Stredové koly sú väčšie, tvorili nosnú konštrukciu stavieb. Dom 1 bol menší, okrajové koly sú vzdialené od stredového kolu 2 m, čiže dom bol široký približne 4-5 m a dlhý 6-7 m. Dom 2 je väčší, jeho zdokumentovaná dĺžka je 14-16 m, šírka 8 m. Nepodarilo sa nám zachytiť jeden rad kolových jám, čo môže byť spôsobené menším zahĺbením kolových jám a následným narušením v neskorších obdobiach. Vo vnútri domu sme zachytili pec zatiaľ nezistenej funkcie.

Obj. 33, 34 a 35 sú odpadové jamy, ktoré sa na povrchu rysovala ako tri objekty, neskôr sme objavili obrovskú koncentráciu úlomkov veľkých zásobnicových nádob spolu s veľkými kameňmi, ktoré boli opracované. Obj. 48A je veľká zásobnicová jama hruškovitého tvaru, ktorá slúžila na skladovanie potravín. Nebola celá vybratá v dôsledku presakovania podzemnej vody. Prvý halový dom tvoria stopy po koloch v obj. 43, 45, 46, 47 a 48.

Pod hliniskami 33 a 44 sa nám na viacerých miestach podarilo zachytiť žľab prierezu V, ktorý je starší ako skúmané sídlisko. Bohužiaľ, z rezov sme nezískali žiadny archeologický materiál, a preto je datovanie veľmi obtiažne.

Opis keramiky

Na tenkostennej keramike sa objavujú ryté línie, ktoré sú na určitých úsekoch presekávané. Plastické výstupky a výčnelky sa objavujú na tenkostennej aj hrubostennej keramike. Výstupky v tvare býčej hlavy sa nachádzajú hlavne na tenkostennej keramike.

1. Zoomorfná plastika, hlina jemne plavená bez prímesí, farba hnedo-sivá; rozmery: dl. 42 mm, š. 31 mm, v. 27 mm (obr. 17: 1).
2. Baňatá nádoba, hlina jemne plavená s rastlinnými prímesami, farba sivá; rozmery: š. ústia 90 mm, š. dna 50 mm, v. 153 mm (obr. 17: 2).
3. Malá miska, hlina jemne plavená bez prímesí, farba oranžová; rozmery: v. 36 mm, š. ústia 40 mm, š. dna 20 mm (obr. 17: 3).
4. Nádoba na nôžke, hlina jemne plavená bez prímesí, farba sivá; rozmery: š. ústia 145 mm, š. dna nôžky 85 mm, v. 135 mm (obr. 17: 4).

Kamennú industriu reprezentujú rôzne hladené a štiepané nástroje. Kostené výrobky úplne absentujú, čo môže byť spôsobené kyslosťou pôdy, ktorá úplne rozložila vápenatú štruktúru.

Brúsenú industriu tvoria rôzne kladivá, sekery, kliny a iné nástroje. Na tomto nálezisku sa stretávame s fragmentami sekier z amfibolickej modro-sivej bridlice.

Štiepanú industriu tvoria nožíky, čepele, čepieľky, rydlá, vrtáky a mikrolitické nástroje. Spolu sa nám podarilo doložiť 105 fragmentov rôznych nástrojov.

Najpočetnejšia je zastúpená surovina získavaná z domácich zdrojov. Sú to rôzne druhy radiolaritov a rohovcov, ktorých štiepaním vznikajú jednoduché nástroje - rydlá, vrtáky, nožíky.

Druhú skupinu, ktorá je menej početná (12 ks), tvoria nástroje z obsidiánu. Sú veľmi jemné - ide o rôzne rydielka a drobné mikroúštepy.

Treťou surovinou, z ktorej je vyrobená kamenná industria, je silicit krakovsko-częstochowskej jury importovaný z okolia Krakova v Poľsku. Vyrábali sa z neho nožíky, rydielka, vrtáky, ale aj mikrolitické nástroje.

Neolitická vrstva podľa keramiky patrí želiezovskej skupine, avšak pod touto vrstvou sme zachytili stopy aj po staršom osídlení. Nepodarilo sa nám ho zdokumentovať, pretože tomu bránila presakujúca spodná voda. Ide o bližšie neurčený zahrotený žľab, široký 100 cm.

Záchranný archeologický výskum na polohe Lúky potvrdil osídlenie v rôznych časových epochách od mladšej doby kamennej až po stredovek. Táto poloha zohrávala už od praveku dôležitú úlohu, pretože sa nachádzala na hraniciach Pohronia, a tak bola zviazaná s Karpatskou kotlinou. Zároveň sa nachádzala v blízkosti cesty vedúcej z východného Slovenska k banským mestám. Prospektorské vzťahy s Poľskom dokladá výskyt jurského pazúrika v neolite.

Záchranný archeologický výskum v Žemberovciach v polohe Lúky aj napriek malému rozsahu priniesol nové výsledky, ktoré obohatia poznatky o osídlení v okolí rieky Sikenica od neolitu po včasnostredoveké obdobie.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN ŽEMBEROVCE. Žemberovce (Bez. Levice), Lage Lúky, archäologische Rettungsgrabung, Siedlungsobjekte, Neolithikum, Bronzezeit, Eisenzeit, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Durch die archäologische Grabung hat sich die urzeitliche Besiedlung bestätigt. Erfasst wurden Spuren aus dem Neolithikum (Abb. 17), der Bronzezeit, Eisenzeit und dem Frühmittelalter. Entdeckt wurden 56 Objekte aus diesen Zeitabschnitten. Die neolithische Besiedlung repräsentieren Spuren nach den Pfostengruben von zwei Hallenhäusern, Tongruben, Vorrats- und Abfallgruben. Interessant ist auch das Objekt 44 (Sektor K), das als ein Ofen unbekannter Funktion interpretiert werden kann. Zu den interessanten Funden aus diesem Abschnitt gehören auch eine kleine zoomorphe Plastik (Abb. 17: 1), Fragmente von großen Vorratsgefäßen und die Steinindustrie (gespaltene und geglättete). Die latènezeitliche Siedlung repräsentierten ein halbeingetiefter Bau (Obj. 22) und näher unbestimmte Gruben. Im latènezeitlichen Objekt 7 wurde ein großes Fragment aus Granit gefunden. Die Objekte aus der jüngeren Bronzezeit haben größere Ausmaße, es kann sich um Tongruben gehandelt haben. Das Scherbenmaterial ist sehr indifferent und ermöglicht keine nähere Datierung. Die frühmittelalterlichen Objekte stören direkt die latènezeitliche Schicht, sie enthalten nur fragmentarisches Scherbenmaterial, das für eine nähere Datierung ungeeignet ist.

NOVÉ NÁLEZY Z PRAŠÍC

Mário Bielich - Jozef Štrbavý

Prašice (okr. Topoľčany), časť Okšov Mlyn, poloha Urbár, dar, eneolitické osídlenie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zberom a následným darom p. Štrbavého sa do depozitára AÚ SAV v Nitre dostali nálezy z archeologických lokalít na polohe Mreža na sútoku dvoch potokov Chotiny a Železnice. Na danej polohe je doložené osídlenie od neolitu až po včasný stredovek - ide o polykultúrnu lokalitu. Ďalšou polykultúrnou polohou je Zálučie smerom k Slatinskému potoku, kde sa nachádza praveké osídlenie. Poloha Nová pláň je smerom k potoku Slatina osídlená, keramický materiál je však veľmi nevýrazný. Na polohe Urbár, odkiaľ pochádzajú nálezy popisované v tomto príspevku, je monokultúrne zachytené eneolitické osídlenie (Bošácka kultúra).

Opis nálezov

1. Keramický fragment, pravdepodobne plastický výčnelok. Hlina bez prímesí, jemne plavená, farba črepu oranžovo-sivá (obr. 18: 1).

2. Fragment z hornej výdute nádoby. Výzdobu tvoria šošovkovité vpichy, horizontálne a vertikálne umiestnené na tele črepu. Hlina obsahuje veľa kremičitých prímesí, farba črepu oranžová, hr. v reze 9 mm (obr. 18: 2).

3. Oblý dvojkónický praslen. Bez výzdoby. Hlina obsahuje veľa kremičitých prímesí, farba črepu v lome sivá (obr. 18: 3).

4. Fragment hladenej čepele sekerky. Amfibolická bridlica, farba kameňa hnedá (obr. 18: 4).

5. Fragment z hornej výdute nádoby. Uško má zosilené okraje z vnútornej strany. Výzdobu tvoria vhĺbené obdĺžnikovité vpichy, horizontálne a vertikálne usporiadané na tele nádoby. Na najväčšom vydutí nádoby sa nachádzajú žliabky, usporiadané vertikálne. Hlina obsahuje veľa minerálnych prímesí, farba v reze črepu oranžová, hr. v reze 9 mm (obr. 18: 5).

NEUE FUNDE AUS PRAŠICE. Prašice (Bez. Topoľčany), Teil Okšov Mlyn, Lage Urbár, Spende, äneolithische Besiedlung (Abb. 18). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

In der angeführten Lage wurde eine monokulturelle Besiedlung aus dem Äneolithikum erfasst (Bošáca-Gruppe).

PRIESKUM INTERIÉRU KOSTOLA SV. GÁLA V BORČANOCH

Mário Bielich - Ján Tirpák

Borčany (okr. Bánovce nad Bebravou), poloha Intravilán obce, kostol, výskum, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Rímsko-katolícky Kostol sv. Gála v Borčanoch je najstaršou zachovanou stavbou obce. Tak ako v minulosti i dnes tvorí zďaleka viditeľnú a charakteristickú dominantu na JZ okraji obce situovanej v rovinatom prostredí Nitrianskej pahorkatiny. Stavba sa nachádza priamo na hlavnej uličnej osi, ktorú lemuje domová radová zástavba. Ide o jednoloďovú stavbu s pravouhlou svätyňou a predstavanou vežou v strede západného priečelia. Zo severu i z juhu sa na svätyňu napájajú prístavby sakristie a pôvodného oratória.

Vo vykopaných drenážnych ryhách okolo kostola, realizovaných kvôli odvlhčeniu objektu, boli objavené zvyšky ľudských kostí, ktoré súvisia pravdepodobne s cintorínom. V decembri 2003 uskutočnil AÚ SAV v Nitre geofyzikálne meranie v interiéri lode kostola, umožnené prebiehajúcou rekonštrukciou objektu. Architektonicko-historický výskum nadzemných konštrukcií identifikoval v západnej časti stavby kompletne zachovanú hmotu lode a veže najstaršej ranogotickej stavby z konca 13. stor. Rozmery lode so štvoruholníkovitým pôdorysom predstavujú 8,7x8,9 m, pričom hrúbka obvodových múrov bola okolo 86 cm. Vzhľadom na neskoršie prestavby objektu, súvisiace s jeho rozšírením na východ, bola niekedy na konci 18. stor. odstránená pôvodná svätyňa a nahradená novou, dodnes stojacou pravouhlou stavbou.

Kvôli zisteniu pôdorysu pôvodnej svätyne bola meraná plocha v interiéri kostola, v oblasti zisteného ukončenia ranogotickej lode. Fakt, že skúmaná plocha bola z dvoch strán (severu a juhu) ohraničená kostolnými múrmi, výrazne komplikuje interpretáciu geofyzikálnych meraní, najmä v blízkosti spomínaných múrov. Geofyzikálne merania na lokalite boli spracované do mapy izomilisiemens. Z tejto mapy vidno, že lokálne anomálie dosahujú hodnoty s inten-zitou od 6 do 18 mS.m. Hodnoty mernej vodivosti pod 7 mS.m indikujú s veľkou pravdepodobnosťou prítomnosť architektonických zvyškov polkruhovitej apsidy (obr. 19), ako to vyplýva z kontextu polohy zistených anomálií a pôdorysného zamerania stojacej stavby. Nakoľko sa zistené architektonické zvyšky nachádzajú pod súčasnou dlažbou kostola, definitívnemu potvrdeniu existencie zisteného tvaru apsidy môžu napomôcť iba ďalšie geofyzikálne merania georadarom alebo sondážny archeologický výskum. Zistené poznatky však aspoň predbežne umožňujú podporiť všeobecne prijímanú teóriu o tom, že v hmotno-priestorovom a tvaroslovnom vývoji vidieckych kostolov sa v období prechodného románsko-gotického štýlu prejavuje progresívnejšie uplatnenie architektonických článkov s ranogotický tvaroslovím, pričom hmotno-priestorové usporiadanie a charakter základných prvkov objektu zotrváva v románskom ponímaní. Takýto trend podporujú aj ďalšie príklady z regiónu horného Ponitria, zistené nedávnymi výskumami rím.-kat. kostola v Timoradzi alebo kaplnky na hrade Uhrovec.

UNTERSUCHUNG DES INTERIEURS VON DER KIRCHE DES HL. GÁL IN BORČANY. Borčany (Bez. Bánovce nad Bebravou), Lage Gemeindegebiet, Grabung, Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

In den ausgegrabenen Sickergräben um die Kirche herum, die mit dem Ziel realisiert wurden, das Objekt auszutrocknen, wurden Reste von Menschenknochen entdeckt, die wahrscheinlich mit dem Kirchhof zusammenhängen. Im Dezember 2003 realisierte das Archäologische Institut der SAW in Nitra eine geophysikalische Messung im Interieur des Kirchenschiffs. Die Messung wurde im Zusammenhang mit der verlaufenden Rekonstruktion realisiert. Durch die architektonisch-historische Erforschung von ebenerdigen Konstruktionen wurde im westlichen Teil des Baus vollständig erhaltene Schiff- und Turmmasse des ältesten frühgotischen Baus vom Ende des 13. Jh. erfasst (Abb. 19). Die Ausmaße des Schiffes mit viereckigem Grundriss betrugen 8,7x8,9 m, wobei die Umfassungsmauern etwa 86 cm dick waren. Angesicht der späteren Umbauarbeiten, bei denen das Objekt in östlicher Richtung ausgebaut wurde, ist am Ende des 18. Jh. das ursprüngliche Heiligtum durch einen neuen, bis heute stehenden, rechteckigen Bau ersetzt worden.

OJEDINELÝ NÁLEZ BRONZOVEJ SPONY Z TURÍKA

Ľubica Bystrická

Turík (okr. Ružomberok), poloha Hradište (Hrádok), východný svah, doba rímska neskorá, sťahovanie národov, hradisko, náhodný nález. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

V septembri 2003 našiel Š. Sališ ml. na východnom svahu Hradiska (Hrádku) v katastri obce Turík (*Veliačik 1983*, 105-112) vo vývrate stromu bronzovú sponu.

Opis nálezu

Malá bronzová spona je neskororímskej konštrukcie s podviazanou nôžkou, so symetrickým vinutím (2+2 závity), vonkajšou tetivou a zachycovačom ihly vytvoreným tak, že nôžka je zdola naspäť ohnutá a k lúčiku podviazaná obtočením (obr. 3). Dĺžka spony je 54 mm, max. šírka 6 mm. V čase nálezu bola spona otvorená a nebol pri nej žiadny sprievodný materiál. Pásikový lúčik a plechová nôžka sú zdobené puncovaním. Spona je po celom povrchu pokrytá súvislou zelenou patinou. Tento typ je charakteristický pre mladšiu dobu rímsku (*Kolník 1978*, 140).

Horizont konca doby rímskej a počiatku sťahovania národov (severokarpatská skupina) je doložený na viacerých miestach v Liptove a na Orave (*Pieta 1991*, 377-378). Na Hradisku v Turíku toto obdobie reprezentujú predchádzajúce nálezy (*Struhár 1998*, 155).

Literatúra

Kolník 1978 - T. Kolník: Doba rímska a sťahovanie národov. In: J. Tibenský (zost.): Slovensko. Dejiny I. Martin 1978, 123-155.

Pieta 1991 - K. Pieta: The North Carpathians at the Beginning of the Migration Period. Antiquity 65, 247, 1991, 376-387.

Struhár 1998 - V. Struhár: Lužické a rímske nálezy z Turíka. AVANS 1996, 1998, 155.

Veliačik 1983 - L. Veliačik: Zisťovací výskum na Hrádku v Turíku. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 105-112.

VEREINZELTER FUND EINER BRONZEFIBEL AUS TURÍK. Turík (Bez. Ružomberok), Lage Hradište (Hrádok), östlicher Hang, Spätkaiserzeit, Völkerwanderungszeit, Burgwall, Zufallsfund. Deponierung des Fundes: Privatsammlung. Die kleine Bronzefibel (Abb. 3) ist spätkaiserzeitlicher Konstruktion mit umgeschlagenem Fuß, symmetrischer Spiralkonstruktion (2+2 Windungen), äußerer Sehne und so gestaltetem Nadelhalter, dass der Fuß von unten zurück gebogen und zum Bügel durch Nachdrehung umgeschlagen ist. Die Länge der Fibel beträgt 54 mm, max. Breite 6 mm. Zur Zeit des Fundes war die Fibel geöffnet und ohne Begleitmaterial. Bandbügel und Blechfuß sind punziert. Die Oberfläche der Fibel ist mit kontinuierlicher Schicht von Patina bedeckt. Dieser Typ ist für die jüngere römische Kaiserzeit charakteristisch (Kolník 1978, 140).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA II. TERASE HLAVNÉHO NÁDVORIA ORAVSKÉHO HRADU

Michal Čajka - Ján Zachar - Drahoslav Hulínek

Oravský Podzámok (okr. Dolný Kubín), poloha Oravský hrad, Hlavné nádvorie, II. terasa, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Dolný Kubín, pracovisko Oravský Podzámok

Vzhľadom na zamýšľané sanačné práce na opornom múre sa na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Žilina uskutočnil archeologický výskum na II. terase Hlavného nádvoria Oravského hradu, ktorý realizovalo Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Žilina. Práce prebiehali v mesiacoch júl-október 2003. Výskum mal za cieľ zistiť stratigrafickú situáciu polohy a zachytiť pôvodné stavebné úpravy, resp. pôvodný sklon terénu pred výstavbou druhej terasy. Priestor II. terasy predstavuje strategicky dôležité miesto pred vstupom do stredného hradu. Zo západu je ohraničený Thurzovým palácom, Západnou baštou, na severe Korvínovým palácom, spojovacím traktom Jána z Dubovca, na východe Východnou baštou a na juhu je schodiskom prepojený s nižšie položenou I. terasou, od ktorej ju oddeľuje asi 4 m vysoký oporný múr. Z prevádzkových dôvodov (cez predmetný priestor prechádza trasa prehliadky hradu) nebolo možné uskutočniť plošný odkryv celej terasy. Pozornosť sa sústredila na priestor pozdĺž oporného múru, ktorý mal byť priamo dotknutý predpokladanými sanačnými prácami. Samotný výskum sa uskutočnil metódou zisťovacích sond. Sonda I/2003 (2,5x2,5 m) bola vytýčená v nároží medzi Východnou baštou a oporným múrom II. terasy, sonda II/2003 (š. 2 m, max. dĺ. 6 m) kopírovala priebeh oporného múru II. terasy medzi Thurzovým palácom a schodiskom spájajúcim I. a II. terasu.

Sonda I/2003

Pod odstránenou povrchovou dlažbou a s ňou súvisiacou stavebnou vrstvou sa nachádzala výrazná hnedočervená navážka. Do tejto vrstvy boli zapustené prvky pochádzajúce z generálnej obnovy Oravského hradu v 50-tych a 60-tych rokoch 20. stor. (drenážna sústava a odvodňovacia rúra). Po odstránení vrchnej stavebnej vrstvy sa pod mladším cimburím zachytilo pôvodné murivo oporného múra. Bolo tvorené opracovanými lomovými kameňmi kladenými do riadkov na vápennú maltu. Murivo bolo možné sledovať až na úroveň zisteného podložia v hĺbke asi 180 cm. Približne v hĺbke 100 cm sa pri severnej hrane sondy zachytila kompaktná žltá vrstva s príkrym sklonom smerom k opornému múru. Tu dosahovala niveletu 160-170 cm. Približne na tejto úrovni bol pri päte oporného múra objavený subtílny múr s hrúbkou asi 40 cm. Prebiehal pozdĺžne popri opornom múre II. terasy, pričom pri západnej hrane sondy sa mierne odkláňal smerom na sever. Bol tvorený lomovými kameňmi kladenými do nepravidelných riadkov na žltkasté maltové spojivo.

Pod vrstvou žltej planírky (hrubej asi 10-15 cm) sa nachádzalo mierne zvetrané skalnaté podložie obalené tenkou sivou vrstvičkou. Planírka žltej farby kopírovala tvar a spád podložia zvažujúceho sa JZ smerom. Pri päte oporného múru II. terasy bolo skalnaté podložie zvislo osekané. Toto podložie bolo výrazne zosekané aj pri základovom murive Východnej bašty. V týchto miestach obsahovala žltá planírka, rozprestierajúca sa po celej sonde, nález mince Ferdinanda III. Pod ňou sa nachádzala slabo vyvinutá čierna kultúrna vrstva, hrubá max. 5 cm a vyplnená črepovým materiálom, roztrúsenými voľnými drobnými kameňmi a tehlovinou. Po odstránení čiernej vrstvy sa rysovala výrazná, asi 30 cm hrubá sterilná bahnitá sivá vrstva. Priamo pod ňou sa odkryla podmurovka východnej bašty. Predstavovala 25-30 cm široký veniec obkolesujúci pôdorys základov bašty. Nárožie medzi murivom Východnej bašty a oporným múrom II. terasy, ako aj novoobjaveným murivom, bolo dodatočne vymurovaním spevnené.

Sonda II/2003

Po sňatí povrchovej dlažby so súvisiacimi stavebnými prvkami sa približne v jednej tretine sondy smerom od Thurzovho paláca zistilo teleso masívneho múru (múr A), ktorý priečne prechádzal cez celú šírku sondy od oporného múru (s ktorým nebol previazaný) smerom ku Korvínovmu palácu. Max. šírka muriva predstavovala 70 cm. Múr bol v hĺbke asi 1 m položený na navážke, pričom postupne strácal na svojom objeme. Charakter nálezovej situácie sa západne (sektor IIA/2003) a východne (sektor IIB/2003) od tohto múra výrazne odlišoval.

Sektor IIB/2003 sa vyznačoval výraznými novodobými zásahmi súvisiacimi s umiestnením inžinierskych sietí počas generálnej obnovy hradu. Tieto zásahy badateľne deštruovali pôvodné oporné murivo II. terasy až do hĺbky približne 1,5 m, kde sa začalo objavovať pravidelné riadkovanie lomového kameňa. Hĺbka novodobého zásahu klesala smerom ku schodiskovému múru. Sekundárne zásahy sa do obdobnej hĺbky prejavovali aj v charaktere navážky. Pod týmito zásahmi sa črtala odlíšiteľná vrstva navážky žltohnedej farby, ktorá klesajúc na východ zachádzala pod schodiskové murivo. Nižšie, od hĺbky asi 2 m, sa obnažila vrstva hnedej, resp. hnedočiernej farby s nálezmi, taktiež klesajúcej rovnakým smerom. Približne od hĺbky 2,4 m sa nachádzalo pomerne silné sterilné prostredie - pravdepodobne súčasť podložia, ktoré pokračovalo až na skalný podklad zachytený vo východnej časti sektora v hĺbke 4,8-5 m. Základová škára oporného múru sa zistila v hĺbke asi 4,25 m; klinovite zabiehala pod hmotu muriva a v hĺbke asi 4,4 m bola zapustená do pôdy.

V sektore IIA/2003 pri okne Thurzovho paláca sa zachytila hmota horizontálne zarovnaného muriva nepravidelného lichobežníkového pôdorysu a nejasnej funkcie, ktoré bolo cez maltový poter voľne položené na navážke. Pod ním bola zistená tehlami sekundárne zamurovaná spodná časť okna. Medzi zamurovanou časťou okna a oporným múrom II. terasy sa obnažila súvislá plocha omietky, pokrývajúca vonkajšiu stenu Thurzovho paláca. Obdobnú omietku malo murivo zistené v severnom profile sondy (múr B), ktoré takmer v pravom uhle nadväzovalo na pravé ostenie okna Thurzovho paláca. Smerom na východ bol tento múr sekundárne zdeštruovaný pri výstavbe múru A. Paralelne s múrom A bol v hĺbke asi 130 cm objavený pozostatok po ďalšom, subtílnejšom múre s hrúbkou asi 50 cm (múr C), ktorý prebiehal približne v rovnobežnej línii so stenou Thurzovho paláca. Bol tvorený lomovými kameňmi spájanými vápenným maltovým spojivom. V priestore severného profilu sondy sa bez previazania napájal na múr B. Smerom na juh priliehal k oporného múru II. terasy, pričom prekrýval jeho stupňovité (základové?) rozšírenie, ktoré sa na uvedenej nivelete tiahlo od múru Thurzovho paláca (oporný múr bol bez previazania napojený na objekt paláca) až do sektoru IIB/2003, kde sa prejavoval ako vyššie spomínané zachované pravidelné riadkovanie kameňa. Plochu vymedzenú Thurzovým palácom, múrmi B a C vypĺňal v hĺbke 135 cm vápenný podlahový poter s negatívami kladenej dlažby, deštruovaný v južnej polovici. Pod zvyškami podlahy sa objavil súvislý skalný podklad mierne sa zvažujúci južným smerom. Medzi skalným podkladom a stenou Thurzovho paláca sa nachádzala neveľká nepravidelná škára s nezistenou hĺbkou, ktorá bola zanesená suťou. Skalný solitér, na ktorom bola umiestnená zistená podlaha, končil približne v tretine šírky múru A. Medzi múrom A a skalným útvarom bola vrstva navážky (obr. 21: 1).

Získaný nálezový materiál reprezentujú fragmenty novovekej keramiky (16.-19. stor.), kachlice (renesančné, barokové), kovové predmety (najmä klince rôznych typov), sklo a spomínaná minca Ferdinanda III. Medzi najzaujímavejšie nálezy patria zlomky kamorových kachlíc s bohatou geometrickou, rastlinnou a figurálnou(?) výzdobou (obr. 21: 2, 3; 22: 1-8). Zaujímavým nálezom je aj zlomok omietky so zachovanou renesančnou ornamentikou.

Vyhodnotenie

Napriek tomu, že počas výskumu sa odkryl pomerne malý rozsah plochy, získalo sa niekoľko dôležitých poznatkov. Sonda I/2003 doložila nasledovné stavebné fázy. Najstaršiu reprezentuje položenie základov a výstavba Východnej bašty v období Jána z Dubovca (druhá štvrtina 16. stor.). Niekedy po jej výstavbe vzniká subtílny múrik, zachytený pri päte oporného múra druhej terasy. Bol uložený do vysekaného lôžka v skalnom podloží, pričom jeho význam zostáva nateraz otvorený. Pre jeho subtílnosť mu nemožno prisudzovať fortifikačnú funkciu. S nasledovným časovým úsekom súvisí vrstva žltej planírky, v ktorej sa našla minca Ferdinanda III. z r. 1654. Výstavbou oporného múra II. terasy a následným vyspádovaním terénu (hnedočervená navážka) došlo k uzatvoreniu objemového vývoja druhej terasy. Túto udalosť nemožno na základe dnešného stavu poznania presnejšie datovať. Po r. 1903 v rámci romantizujúcich úprav bolo na opornom múre nadstavané cimburie. Napokon počas generálnej obnovy Oravského hradu bolo oporné murivo zosilnené plentážou.

Sonda II/2003 priniesla zložitú nálezovú situáciu najmä v sektore IIA/2003 pri objekte Thurzovho paláca. Funkčná interpretácia ani absolútne datovanie odkrytých stavebných prvkov (podlahy na skalnom podklade, múru B a múru C) nie je za súčasného stavu možná. Z hľadiska relatívnej chronológie sa najstaršou stavbou javí objekt Thurzovho paláca z prelomu 16. a 17. stor. Totožnú exteriérovú(?) omietku má aj murivo B, čo však nemusí znamenať, že vzniklo v rovnakom čase. Pozostatky dlažby sú previazané s múrom B a pravdepodobne vznikli v rovnakom čase. Múr C, mladší ako oporný múr II. terasy, je súčasne mladší ako murivo B. Masívny múr A, kvôli ktorému bolo deštruované murivo B, je zrejme najmladším architektonickým prvkom celej zostavy. V čase výstavby už nebola známa výška skalného podložia, takže ho položili nad podložie voľne do navážky. Podľa nášho názoru múr mohol slúžiť ako statické zabezpečenie Korvínovho paláca. Správy o takýchto aktivitách sú známe v 19. stor. Archeologický výskum nezachytil staršie stredoveké úpravy tohto miesta v súvislosti s prístupom do stredného hradu, a to najmä z dôvodov veľkých stavebných činností v novoveku.

Vďaka archeologickému výskumu sa zistilo, že architektonický vývoj na Oravskom hrade bol v post-thurzovskom období (od druhej štvrtiny 17. stor.) podľa všetkého podstatne dynamickejší, ako sa doteraz predpokladalo.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER II. TERRASSE DES HAUPTHOFS DER ORAVAER BURG. Oravský Podzámok (Bez. Dolný Kubín), Oravaer Burg, Lage II. Terrasse des Hauptburghofs, Rettungsgrabung, Neuzeit, Deponierung der Funde: Orava-Museum von P. O. Hviezdoslav, Dolný Kubín - Arbeitsstelle Oravský Podzámok. Angesichts der beabsichtigten Sanierungsarbeiten auf der Stützmauer wurde auf Grund des Entscheids des Bezirksdenkmalamts Žilina die archäologische Grabung auf der II. Terrasse des Hauptburghofs der Oravaer Burg durchgeführt. Die Grabung hatte zum Ziel, vor allem stratigraphische Situation der Lage wie auch ursprüngliche Bauherrichtungen des Terrains vor dem Bau der zweiten Terrasse zu erfassen. Der Raum der II. Terrasse stellt einen strategisch wichtigen Ort vor dem Einfang in die mittlere Burg dar. Begrenzt ist er vom Westen durch den Thurzo-Palast, die Westliche Bastei, im Norden durch den Korvíner Palast, den Verbindungstrakt von Ján aus Dubovec, im Osten durch die Östliche Bastei und im Süden ist er durch das Treppenhaus mit der niedriger gelegenen I. Terrasse verbunden, von der ihn eine ca. 4 m hohe Stützmauer trennt.

Die Archäologen widmeten sich dem Raum längs der Stützmauer, die direkt von angenommenen Sanierungsarbeiten betroffen war. Die eigentliche Grabung wurde mit Hilfe der Feststellungsschnitte realisiert. Der Schnitt I/2003 (2,5 x 2,5 m) war an der Ecke zwischen der Östlichen Bastei und der Stützmauer der II. Terrasse angelegt, der Schnitt II/2003 (Breite 2m, max. Länge 6m) kopierte den Verlauf der Stützmauer der II. Terrasse zwischen Thurzo-Palast und dem die I. und II. Terrasse verbindenden Treppenhaus (Abb. 21: 1).

Obwohl im Laufe der Grabung nur ein ziemlich kleiner Flächenraum freigelegt worden ist, gewannen wir einige wichtige Erkenntnisse. Durch den Schnitt I/2003 sind folgende Bauphasen belegt. Die älteste Bauphase wird durch das Legen des Fundaments und den Bau der Östlichen Bastei in der Zeit von Ján aus Dubovec (zweites Viertel des 16. Jhs.) repräsentiert. Kurz nach ihrem Bau entsteht eine subtile Mauer angebracht am Fuß der Stützmauer der zweiten Terrasse. Sie lag im ausgehauenen Bett im Felsenuntergrund, wobei ihre Bedeutung bis jetzt offen bleibt. Ihrer Subtilität wegen kann ihr die Fortifikationsfunktion nicht zugeschrieben werden. Mit dem nachfolgenden Zeitabschnitt hängt auch eine Schicht von gelber Planierschicht zusammen, in der eine Münze von Ferdinand III aus dem J. 1654 gefunden wurde. Durch den Bau der Stützmauer der II. Terrasse mit dem nachfolgenden vyspádovaním des Geländes (braunschwarze Aufschüttung) kam es zum Schließen der Volumenentwicklung der zweiten Terrasse. Dieses Ereignis kann anhand des heutigen Erkenntniszustands nicht näher datiert werden. Nach dem J. 1903 wurde im Rahmen der romantisierenden Herrichtungen auf die Stützmauer eine Zinne aufgebaut. Im Laufe der Generalreparatur der Oraver Burg wurde schließlich die Stützmauer durch die Plentage verfestigt. Der Schnitt II/2003 lieferte eine komplizierte Fundlage, besonders im Sektor IIA/2003 beim Objekt des Thurzo-Palastes. Die funktionelle Interpretation wie auch die absolute Datierung der freigelegten Bauelemente - Böden auf dem Felsenuntergrund, Mauer B sowie die Mauer C - sind beim heutigen Stand, wenn nur ein kleiner Teil der Terrasse freigelegt ist, nicht möglich. Aus der Sicht der relativen Chronologie scheint das Objekt des Thurzo-Palastes von der Wende des 16. und 17. Jh. am ältesten zu sein. Den gleichen Exterieur(?)putz hat auch die Mauer B, was jedoch nicht bedeuten muss, dass sie zur gleichen Zeit entstanden ist. Die Pflasterreste sind mit der Mauer B verbunden und sind wahrscheinlich in der gleichen Zeit entstanden. Die Mauer C, die jünger als die Stützmauer der II. Terrasse ist, ist gleichzeitig jünger als die Mauer B. Schließlich ist die massive Mauer A, die die Destruktion der Mauer B zur Folge hatte, das jüngste architektonische Element des ganzen Komplexes. In der Zeit des Aufbaus war die Höhe des Felsenuntergrunds nicht bekannt, deswegen hat man sie über den Untergrund frei in die Aufschüttung gelegt. Unserer Meinung nach kann die Mauer als statische Sicherung des Korvíner Palastes gedient haben. Berichte von solchen Aktivitäten sind im 19. Jh. bekannt. Die archäologische Grabung erfasste keine älteren mittelalterlichen Herrichtungen dieses Ortes im Zusammenhang mit dem Zugang zur mittleren Burg, und zwar wegen der großen neuzeitlichen Bautätigkeiten auf diesem Ort. Dank der archäologischen Grabung wurde festgestellt, dass die architektonische Entwicklung auf der Oravaer Burg in der postthurzover Zeitabschnitt (seit dem 2/4 des 17. Jhs.) anscheinend dynamischer war, als man bis jetzt angenommen hatte.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V CHYNORANOCH

Jozef Ďuriš

Chynorany (okr. Partizánske), poloha Medzi cestami, záchranný výskum, sídlisko, eneolit. Uloženie archeologických nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V mesiacoch september-november 2002 a september 2003 realizoval AÚ SAV Nitra archeologický výskum v ryhe pre optické káble Orange Slovakia a.s. na trase Topoľčany - Prievidza s cieľom potvrdiť stopy po antropogénnej činnosti človeka. Ryha bola vedená v smere Z-V, pričom sonda I (deštrukcia mazanice) sa nachádzala v okrajovej oblasti katastra obce Chynorany, západne od hydinárne smerom na Žabokreky. Záujmová plocha, v súčasnosti využívaná na poľnohospodárske účely, sa rozkladá na mierne diferencovaných morfoštruktúrach bez agradácie, v hraničnej zóne mierne členitých pahorkatín, nížinných pahorkatín a nízkych riečnych terás s nadm. výškou 180-182 m. n. m. Vyššie uvedená plocha sa teda rozkladá na neogénnych sedimentárnych panvách s fluviálnymi sedimentmi, v hraničnom pásme rajónu údolných riečnych náplav a rajónu sprašových sedimentov. Metodika výskumu bola zameraná na overenie terénnej situácie ohrozenej plánovanou výstavbou (výkopom). Prvou etapou archeologického výskumu bol zisťovací archeologický výskum (povrchový zber). Ten potvrdil stopy po pravekom osídlení. Z tohto dôvodu bolo potrebné prikročiť k druhej etape archeologického výskumu - k sondážnym prácam, ktoré mali potvrdiť alebo vyvrátiť prítomnosť neporušených archeologických situácií. Po odstránení poľnohospodárskeho porastu bola na ploche zhruba 11x4 m vytýčená sonda I, ktorá sa vnútorne členila na sektory I-IV a rezy I-VII. Pri postupnom znižovaní (po 10 cm) boli v sonde I zachytené objekty 1, 3-11. Vo vrchnej deštrukcii mazanice bolo stanovených desať stabilných sond pre archeobotaniku. V septembri 2003 sa vykonalo geofyzikálne meranie a spracovanie (RNDr. J. Tirpák, CSc.), na základe ktorého sa dajú stavať konkrétnejšie závery, týkajúce sa veľkosti a konštrukčných prvkov eneolitických príbytkov. Geofyzikálne meranie odhalilo lokálnu koncentráciu minimálne piatich halových domov.

Zberová koncentrácia I - Objekt 2 (predpokladaný halový dom; obr. 25: 4). Povrchový zber odhalil koncentráciu črepov, fragmenty mazanice a štiepanú industriu (1 ks). Datovanie: starý eneolit - lengyelská kultúra, skupina Brodzany-Nitra (Lengyel III), konkrétne staršia fáza Brodzany (*Lichardus/Vladár 1964*, 69-85, 129-145; *1970*, 383-386, 388-408; *Němejcová-Pavúková 1964*, 187-194; *Novotný 1958*, 30-31; *Pavúk 1963*, 26-28; *Pavúk/ Šiška 1971*, 340-342; *1980*, 141-142; *Točík 1970*, 142-148; *Točík/Lichardus 1966*, 29; *Vladár/Krupica 1970*, 353-354, 362-368).

Zberová koncentrácia II (obr. 25: 4). Povrchový zber a zber pri odhumusovaní plochy nad sondou I, teda po odstránení vrstvy 1 (hnedá vrstva ornice, hĺbka 0-50/55 cm), odhalili ďalšiu koncentráciu črepov (obr. 23: 27; 24: 15, 18), fragmenty mazanice, štiepanú industriu, drobné predmety (snáď sekundárne hladidlá alebo závažia pri napínaní osnovy pri tkaní - 3 ks, závažie, praslen), zvieracie kosti.

Objekt 1 - halový dom (deštrukcia mazanice; obr. 25: 1). Rozmery: deštrukcia mazanice zachytená v dĺžke 4,80 m a šírke 3,60 m. Vertikálna stratigrafia - profilácia vrstiev od spodného okraja ornice až po podlahu(?): 1. hnedá vrstva ornice (nálezy zo zberu aj vo vrstve); hr. 50-55 cm, reálna hĺ. 0-50/55 cm; 2. vrchná vrstva deštruovanej mazanice; hr. 10-20 cm, reálna hĺ. 55-65/75 cm; 3. kultúrna, čierna, popolová vrstva; hr. 45 cm, reálna hĺ. 65/75-110/120 cm; 4. premiešaná, žltá, sprašová vrstva; hr. (15), 45 cm, reálna hĺ. 75-90/120 cm; 5. zvyšky podlahy zo žltej, príp. žltohnedej mazanice (alebo podlahy?); hr. 30 cm, reálna hĺ. 90-120 cm.

Nálezy: črepy (celkový počet maľovaných črepov v sonde I bol 43 ks: (obr. 23: 2-4, 8, 9, 11-21; 24: 1, 5, 9-11, 14, 16), mazanica, štiepaná industria, kamenná industria, drobné predmety (celkový počet v sonde I: prasleny 9 ks; závažia 2 ks; sekundárne hladidlá alebo závažia pri napínaní osnovy pri tkaní(?) 12 ks; prírodné farbivo 3 ks), zvieracie kosti. Interpretácia: na základe archeologického výskumu sa dá objekt 1 (deštrukcia mazanice) predbežne interpretovať ako dlhý, pravouhlý, jednopodlažný dom s vymazaným stropom, s viacerými konštrukčnými prvkami (zatiaľ bez zistenia kolových jám). Podľa geofyzikálneho merania možno predpokladať, že ide o halový typ domu (tzv. halový dom) s rozmermi asi 15x5-6 m. Datovanie: starý eneolit - lengyelská kultúra, skupina Brodzany-Nitra (Lengyel III), konkrétne staršia fáza Brodzany (*Bárta/Pavúk 1959*, 484, 486, 488; *Lichardus/Vladár 1964*, 69-85, 129-145; *1970*, 383-386, 388-408, obr. 6, 7; *Němejcová-Pavúková 1964*, 187-194; *Novotný 1958*, 30-31; *Pavúk 1963*, 26-28; *Pavúk/ Šiška 1971*, 340-342, obr. 14, 15; *1980*, 141-142; *Šneidrová/Štiková 1955*, 735-736; *Točík 1970*, 139-141, 142-148; *Točík/Lichardus 1966*, 29; *Vladár/Krupica 1970*, 353-354, 362-368; *Vencl 1968*, 490-500).

Objekt 3 - kruhový objekt (obr. 25: 2). Rozmery: pr. 55 cm. Nálezy: fragmenty mazanice, črepy (aj maľované), zvieracie kosti, uhlíky. Interpretácia: hospodárske zázemie objektu 1, odpadové jamy(?) - pravdepodobne vyplnenie jám v čase zanikania lokality (viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 4 - kruhový objekt (obr. 25: 2). Rozmery: pr. 20 cm. Nálezy: fragmenty mazanice, črepy (aj maľované), zvieracie kosti, uhlíky. Interpretácia: hospodárske zázemie objektu 1, odpadové jamy(?) - pravdepodobne vyplnenie jám v čase zanikania lokality (viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 5 - kruhový objekt (obr. 25: 2). Rozmery: pr. 25 cm. Nálezy: fragmenty mazanice, črepy, zvieracie kosti, uhlíky. Interpretácia: hospodárske zázemie objektu 1, odpadové jamy(?) - pravdepodobne vyplnenie jám v čase zanikania lokality (viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 6 - plytký kruhový objekt (obr. 25: 3). Rozmery: pri. 40 cm. Nálezy: žltá, žltohnedá mazanica. Interpretácia: zvyšky podlahy zo žltej, príp. žltohnedej mazanice (alebo podlaha?; viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 7 - sčasti zachytený (málo výrazný, plytký) obdĺžnikový objekt. Rozmery: dĺ. 50/55 cm, š. 25 cm. Nálezy: fragmenty mazanice, zvieracie kosti, štiepaná industria (4 ks), maľované črepy. Interpretácia: bez bližšieho určenia (viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 8 - sčasti zachytený (málo výrazný, plytký) kruhový objekt(?). Rozmery: pr. 30/35 cm. Nálezy: fragmenty mazanice. Interpretácia: bez bližšieho určenia (viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 9 - sčasti zachytený asymetrický objekt (obr. 25: 2). Rozmery: dĺ. 115 cm, š. 65 cm. Nálezy: sporadické nálezy fragmentov mazanice, črepov, uhlíkov. Interpretácia: bez bližšieho určenia (snáď hlinisko - exploatačná jama / sekundárna odpadová jama; viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 10 - sčasti zachytený asymetrický objekt - nepravidelný pôdorys, nepravidelné strany, nerovnomerne zahĺbený (obr. 25: 2). Rozmery: dĺ. 175 cm, š. 140 cm. Nálezy: sporadické nálezy fragmentov mazanice, črepy (obr. 23: 5), uhlíky. Interpretácia: bez bližšieho určenia (snáď hlinisko - exploatačná jama / sekundárna odpadová jama; viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Objekt 11 - sčasti zachytený hlboký asymetrický objekt, nepravidelný pôdorys, nepravidelné strany, nerovnomerne zahĺbený (obr. 25: 3). Rozmery: dĺ. 280 cm, š. 35 cm. Nálezy: sporadické fragmenty žltej-žltohnedej mazanice, zvieracie kosti, štiepaná industria (1 ks), črepy. Interpretácia: bez bližšieho určenia (snáď hlinisko - exploatačná jama/sekundárna odpadová jama; viď vyššie uvedené datovanie a literatúru).

Zberová koncentrácia III (koncentrácia príbytkov halového charakteru; obr. 25: 4). Povrchový zber odhalil koncentráciu črepov, štiepanú industriu, kamennú industriu (1 ks) a drobné predmety (praslen, snáď sekundárne hladidlo alebo závažie pri napínaní osnovy pri tkaní). Datovanie: starý eneolit - lengyelská kultúra, skupina Brodzany-Nitra (Lengyel III), konkrétne staršia fáza Brodzany (*Lichardus/Vladár 1964*, 69-85, 129-145; *1970*, 383-386, 388-408; *Němejcová-Pavúková 1964*, 187-194; *Novotný 1958*, 30-31; *Pavúk 1963*, 26-28; *Pavúk/ Šiška 1971*, 340-342; *1980*, 141-142; *Točík 1970*, 142-148; *Točík/Lichardus 1966*, 29; *Vladár/Krupica 1970*, 353-354, 362-368).

Opis nálezov (objekty 1, 3-11)

1. Tenkostenné črepy. Farba: tehlovočervená, šedá, svetlo-šedá, hnedo-šedá, sivočierna; materiál: jemná naplavená hlina, jemná zrnitosť, piesok; povrch: hladký, hladený, jemnozrnný; tvar: ostro-kónické, dvojkónické tvary, oblo roztvorené misky; funkčné doplnky: plastické pologuľovité výčnelky, polguľovité výčnelky s jamkami (dierkami) po stranách; výzdoba: červené plošné alebo (vzor?) maľovanie povrchu z vonkajšej alebo vnútornej strany nádoby.

2. Hrubostenné črepy. Farba: tehlovo-červená, šedá, svetlo-šedá, hnedo-šedá, sivočierna, čierna, hnedá, sivohnedá, svetlo-hnedá; materiál: stredná a veľká hrubozrnná hlina (íl) s prímesou zrniek sľudy, piesok; povrch: stredne veľký a veľký - drsný zrnitý, vyhladený - rovný; tvar: hrncovité, vázovité tvary, zásobnicové tvary, nádoby s vajcovitou profiláciou, nádoby s lievikovitou profiláciou, misovité tvary, misky, nádoby s nôžkou aj bez nej (zvoncovité nôžky), ostro-kónické tvary; funkčné doplnky: plastické pologuľovité výčnelky, oblé výčnelky, oválne výčnelky, prevŕtané výčnelky, prežľabené výčnelky, jamkované výčnelky, rovné alebo zdvihnuté - sklopené laloky, stĺpkovité nôžky, vodorovné priame - zdvihnuté uchá, široké uchá, hrotité uchá, polguľovité uchá; výzdoba: na stredne hrubých črepoch červené plošné alebo (vzor?) maľovanie povrchu z vonkajšej alebo vnútornej strany nádoby.

3. Štiepaná industria - funkčné zastúpenie: hroty (listovité, vŕbovité), strelky, malé odštepy (odpad), veľké odštepy (odpad), škrabadlá/driapadlá, jadrá, vrtáky, čepele; materiálové zastúpenie: rohovec, limnosilicit, radiolarit, obsidián, čokoládový (poľský) pazúrik, jurský (podkarpatský) pazúrik.

4. Kamenná industria - funkčné zastúpenie: podložky, drvidlá (guľové, oválne), kliny, hladidlá(?), sekerky, sekundárny nôž? (pôvodne sekerka).

5. Iné drobné predmety - prasleny: dvojkónické (ostré, oblé, s valcovým stredom), guľovité, prstencovité; závažia: kotúčovité, ihlanovité (zaoblené); sporné: sekundárne hladidlá na keramiku z keramických úch (odpad) alebo závažia pri napínaní osnovy pri tkaní; iné: prírodné farbivo.

6. Mazanica. Interpretácia zafarbenia mazanice: červená mazanica: silne prepálená mazanica; čierna (sivočierna) mazanica: mazanica prepálená do čiernej farby a uhlíky; žltá mazanica: mazanica žltej farby so sprašovou prímesou; tehlovočervená mazanica: slabo prepálená mazanica. Konštrukčné prvky: odtlačky (negatívy) v mazanici: otlačky prútoviny; otlačky tyčoviny; otlačky do hrán otesanej tyčoviny; otlačky do hrán otesaných lát alebo aj pologuľatiny(?).

Zberová koncentrácia IV (otázka počtu prítomnosti sídliskových objektov, bez bližšieho určenia; obr. 25: 4). Povrchový zber odhalil koncentráciu črepov (obr. 2: 2, 3, 6, 7). Datovanie: stredný neolit - mladá lineárna keramika, stupeň II, (tzv. stredná fáza mladšej lineárnej keramiky (*Pavúk/Šiška 1971*, 326-330, obr. 3; *1980*, 137-138).

Opis nálezov

1. Tenkostenné črepy. Farba: sivo-čierna, šedá, sivo-hnedá, sivo-oranžová; materiál: jemná naplavená hlina, jemná zrnitosť; povrch: hladký, hladený, jemnozrnný; tvar: misovité tvary, guľovité tvary, misky s dovnútra vtiahnutým okrajom, fľašovité tvary; funkčné doplnky: plastické kužeľovité výčnelky (typ - komole), plastické kužeľovité výčnelky (typ - oblé); výzdoba:

zdvojené ryté línie, zdvojené ryté oblúkové línie ukončené notovými hlavičkami, klasické lineárne vzory kombinované s jamkami v tvare notových hlavičiek.

2. Hrubostenné črepy. Farba: tehlovo-červená, sivo-čierna, šedá, sivo-hnedá, sivo-oranžová; materiál: jemná naplavená hlina, jemná zrnitosť, stredná zrnitosť - drvené riečne ostrivo, prísady pliev (trávy, semená); povrch: hladký, jemnozrnný, s prísadami ostriva a pliev; tvar: hrncovité tvary, zásobnicové tvary, guľovité tvary, misovité tvary, misky s dovnútra vtiahnutým okrajom, fľašovité tvary; funkčné doplnky: plastické kužeľovité výčnelky (typ - komole), plastické kužeľovité výčnelky (typ - oblé); výzdoba: línie nechtových vrypov, zdvojené ryté línie, zdvojené ryté oblúkové línie ukončené notovými hlavičkami, klasické lineárne vzory kombinované s jamkami v tvare notových hlavičiek.

Literatúra

Bárta/Pavúk 1959 - J. Bárta/J. Pavúk: Lengyelské sídlisko na „Vŕškoch" pri Dolnej Strede. Arch. Rozhledy 1959, 482-488.

Lichardus/Vladár 1964 - J. Lichardus/J. Vladár: Zu Problemen der Ludanice-Gruppe in der Slowakei. Slov. Arch. 1, 1964, 69-162.

Lichardus/Vladár 1970 - J. Lichardus/J. Vladár: Neskorolengyelské sídliskové a hrobové nálezy z Nitry. Slov. Arch. 2, 1970, 373-419.

Němejcová-Pavúková 1964 - V. Němejcová-Pavúková: Sídlisko bolerázskeho typu v Nitrianskom Hrádku. Slov. Arch. 1, 1964, 163-268.

Novotný 1958 - B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.

Pavúk 1963 - J. Pavúk: K otázke synchronizácie lengyelskej kultúry na Slovensku a Morave. In: Sborník II. Františku Vildomcovi k pětaosmdesátinám. Brno 1963, 26-28.

Pavúk/Šiška 1971 - J. Pavúk/S. Šiška: Neolitické a eneolitické osídlenie Slovenska. Slov. Arch. 2, 1971, 319-364.

Pavúk/Šiška 1980 - J. Pavúk/S. Šiška: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Neolit a eneolit. Slov. Arch. 1, 1980, 137-154.

Šneidrová/Štiková 1955 - K. Šneidrová/E. Štiková: Lengyelské sídliště v Nitře. Arch. Rozhledy 1955, 730-737.

Točík 1970 - A. Točík: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1970.

Točík/Lichardus 1966 - A. Točík/J. Lichardus: Staršia fáza slovensko-maľovanej keramiky na juhozápadnom Slovensku. Pam. Arch. 1966, 1-90.

Vencl 1968 - Sl. Vencl: K otázce interpretace pravěkých staveb. Arch. Rozhledy 1968, 490-510.

Vladár/Krupica 1970 - J. Vladár/O. Krupica: Neskorolengyelská keramika z Brodzian. Slov. Arch. 2, 1970, 353-371.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN CHYNORANY. Chynorany (Bez. Partizánske), Lage Medzi cestami, Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum. Deponierung der archäologischen Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die Lesefunde in der Rinne für die optischen Kabel Orange Slovakia AG auf der Trasse Topoľčany - Prievidza lieferten vier Lesefundkonzentrationen (I-IV) von Scherben, Lehmverputzfragmenten, Spaltindustrie, Kleingegenständen und Tierknochen (Abb. 25). Durch die geophysikalische Messung in der Lesefundkonzentration Nr. II-III wurde eine lokale Gruppierung von mindestens fünf Hallenhäusern mit den Ausmaßen von ca. 15x5-6 m entdeckt. Auf Grund der archäologischen Grabung und geophysikalischen Messung in der Lesefundkonzentration Nr. II-III kann das Objekt I (Lehmverputzdestruktion) vorläufig als gefallene Hausdecke mit den umliegenden Fragmenten der abgestürzten Wände interpretiert werden. Zusammenfassend gesagt geht es um ein langes, rechteckiges, eingeschossiges Haus mit lehmverputzter Decke - Hallentyp des Hauses (das sog. Hallenhaus) mit den Ausmaßen von ca. 15x5-6 m. Freigelegt wurde durch die archäologische Grabung auch ein Teil des Wirtschaftsmilieus, das sich in der unmittelbaren Entfernung von der destruierten Behausung (Objekt 1) befand. Es geht vorwiegend um in der Zeit der Fundstellenuntergang gefüllten Abfallgruben, Exploatationsgruben (sekundäre Abfallgruben) und um Objekte ohne nähere Bestimmung. Die Analyse des archäologischen Materials datiert die Siedlungsobjekte des Wohn- und Wirtschaftscharakters in das Altäneolithikum - Lengyel-Kultur, Brodzany-Nitra-Gruppe (Lengyel III), konkret - ältere Phase Brodzany (Abb. 23; 24). In der Lesefundkonzentration Nr. IV wurden nur Scherben mit der für das mittlere Neolithikum charakteristischen Verzierung gefunden - jüngere Linearbandkeramik, Stufe II, (die sog. mittlere Phase der jüngeren Linearbandkeramik).

POKRAČOVANIE ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU NA SÍDLISKU Z MLADŠEJ DOBY RÍMSKEJ V PLAVECKOM ŠTVRTKU

Kristián Elschek

Plavecký Štvrtok (okr. Malacky), poloha Obora, terasa potoka, asi 1,5 km severne od obce, záchranný predstihový výskum, sídlisko, pravek - všeobecne, mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - Výskumné pracovisko Bratislava.

Úvod a charakteristika lokality

Pokračovanie v záchrannom predstihovom archeologickom výskume z r. 2002 (*Elschek 2003*) výskumom koridoru plánovanej výstavby plynovodu (Investor stavby Nafta Gbely a. s.). Lokalita sa nachádza na území, kde prevažujú holocénne nivné sedimenty a splachy, ktoré postupne prechádzajú do pleistocénnych viatych pieskov. Z pedologického pohľadu sa tu stýkajú regosoly - mačinové pôdy s čiernicami - lužnými pôdami. Podložie na lokalite je piesčité až hlinito piesčité, v južnej časti priestoru ílovité, navyše tu bola spodná voda už v hĺbke od 70-80 cm.

Záchranný predstihový výskum

Po vytýčení koridoru stavby plynovodu bol zvolený priestor, kde sa počas vyhľadávania nálezov na lokalite zistila ich zvýšená koncentrácia. Pôda bola odhumusovaná v celkovej dĺžke 220 m, šírka výskumnej plochy predstavovala asi 15 m. V miestach, kde objekty zasahovali do profilu, bola výskumná plocha rozširovaná. Celkovo bola odhumusovaná plocha 3600 m². Počas výskumu bolo preskúmaných sedem objektov, z toho dva patria do novoveku a päť do mladšej doby rímskej. Pri objektoch z mladšej doby rímskej išlo o polozemnicu šesťkolovej konštrukcie - objekt 3 (obr. 26: 1) a štyri kruhové, resp. oválne sídliskové jamy rôznej veľkosti a hĺbky (objekty 2, 4, 6, 7). Objekty z obdobia praveku sa na výskumnej ploche nenachádzali, hoci počas prieskumu sa zo skúmanej polohy podarilo zozbierať pomerne dosť fragmentov pravekej keramiky.

Opis objektov z mladšej doby rímskej

Objekt 2 - sídlisková jama, mierne oválna, pr. 1,0-2,05 m, hĺ. 40 cm; nájdená keramika materiál a zvieracie kosti.

Objekt 3 - polozemnica šesťkolovej konštrukcie (obr. 26, 27: 1-8), max. dĺ. 2,8 m, max. š. 2 m, vo východnej časti narušená novodobým líniovým vedením, na dlážke objektu zachovaných päť kolových jám a ohnisko; nájdená keramika, zvieracie kosti a úlomky mazanice.

Objekt 4 - sídlisková jama, kruhová, pr. 90-95 cm, hĺ. 45 cm; nájdená keramika a zvieracie kosti.

Objekt 6 - sídlisková jama, kruhová, pr. 2,2-2,4 m, hĺ. 52 cm, dno nerovné, zaplavované spodnou vodou; nájdená keramika a zvieracie kosti.

Objekt 7 - sídlisková jama, kruhová, pr. 1,6-1,7 cm, hĺ. 50 cm; nájdená keramika (obr. 27: 9) a zvieracie kosti.

Nálezový materiál

Z objektov pochádza početný keramický materiál a zvieracie kosti. Prevažuje germánska v ruke robená keramika. Ide o jemnú i hrubú úžitkovú keramiku. Popri hrncovitých nádobách (obr. 26: 3; 27: 3, 5, 6, 9) sa objavujú aj misky s viac alebo menej dovnútra zatiahnutým okrajom (obr. 26: 10; 2: 9), jemná šálka (obr. 27: 2) a fragment veľkej zásobnicovej nádoby (obr. 27: 7). Povrch je hrubší i jemne leštený. K výzdobným prvkom patrí ozubené koliesko (obr. 26: 8, 9), plastická priehradková výzdoba dna misovitej nádoby (obr. 26: 10), prstovanie (obr. 27: 3, 9), záseky (obr. 27: 4), hrebeňovanie a presekávanie okrajov (obr. 27: 5, 6). Fragmenty keramických úch dokladajú prítomnosť hrncov s uchom (obr. 27: 8).

Druhou kategóriou nálezov sú fragmenty provinciálno-rímskej keramiky. Patria sem napr. úlomky z reliéfne zdobenej a nezdobenej terry sigillaty (obr. 26: 2-4) a fragment dna prstencovej misky (obr. 26: 5). Keramika z objektov sa dá v rámci mladšej doby rímskej zaradiť do stupňov C2 podľa Eggersa (3. stor. po Kr.).

Početnou kategóriou nálezov sú zvieracie kosti. Počas výskumu bolo z objektov odobratých 286 litrov pôdy na preplavenie, z toho z objektu 3 sa odobralo 135 litrov. Analýza archeobotanických zvyškov doplní poznatky o potravinovej základni obyvateľstva v mladšej dobe rímskej na strednom Záhorí.

Zhodnotenie a záver

Počas záchranného výskumu bola preskúmaná časť sídliska z mladšej doby rímskej. Sídlisko sa rozkladalo na terase potoka vo vzdialenosti približne 50-150 m od jeho koryta, dĺžka sídliska bola približne 300-350 m. V bližšom i vzdialenejšom okolí skúmanej lokality sa nachádzajú archeologické náleziská zo staršej i mladšej doby rímskej (*Drahošová 1992*; *Elschek 1999*; *Elschek/Drahošová 1998*; *Elschek/Marková 2000*, 59). Tieto boli sčasti aj pozitívne overené leteckým snímkovaním. Preskúmané sídliskové objekty sú doteraz prvými preskúmanými objektami z doby rímskej v katastri Plaveckého Štvrtka. V mikroregióne obce boli doteraz sídliskové a výrobné objekty z doby rímskej skúmané na 4 km vzdialenej lokalite v Lábe (*Elschek 1999*; *Elschek/Marková 2000*, 59, 61) a na 4,5 km vzdialenej lokalite v Kostolišti (*Elschek/Marková 2000*, 57, 61). Nálezový materiál z Plaveckého Štvrtka zapadá do súboru doteraz známych nálezov z územia stredného Záhoria. Rímsko-provinciálna keramika je ďalším dokladom obchodných stykov rímskej provincie Panónia s barbarikom severne od Dunaja v priebehu 3. stor. po Kr.

Literatúra

Drahošová 1992 - V. Drahošová: Prieskumy v Lábe. AVANS 1991, 1992, 27-28.

Elschek 1999 - K. Elschek: Záchranný archeologický výskum v Lábe. AVANS 1997, 1999, 38-39.

Elschek 2003 - K. Elschek: Záchranný výskum na sídlisku z doby rímskej v Plaveckom Štvrtku. AVANS 2002, 2003, 32-33.

Elschek/Drahošová 1998 - K. Elschek/V. Drahošová: Sídlisko z doby laténskej a rímskej v Lábe. AVANS 1996, 1998, 52-55.

Elschek/Marková 2000 - K. Elschek/K. Marková: Archeologický výskum a prieskum na Záhorí v záujmovom území podzemných zásobníkov plynu. AVANS 1998, 2000, 53-64.

FORTSETZUNG DER ARCHÄOLOGISCHEN VORSPRUNGS- UND RETTUNGSGRABUNG AUF DER SIEDLUNG AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN PLAVECKÝ ŠTVRTOK. Plavecký Štvrtok (Bez. Malacky), Flur Obora, Bachterrasse, etwa 1,5 km nördlich von der Gemeinde, Vorsprungsgrabung, Siedlung, Urzeit - allgemein, jüngere römische Kaiserzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW - Forschungsarbeitsstelle Bratislava. Fortsetzung einer im J. 2002 begonnenen Rettungsgrabung in Plavecký Štvrtok (Bez. Malacky) wurde im Korridor der Gasleitungen realisiert. Es wurde eine Fläche von 3600 Qm erforscht, dabei konnten 5 Siedlungsobjekte aus der jüngeren römischen Kaiserzeit erforscht werden. Bei den Objekten handelte es sich um ein Grubenhaus mit dem Sechspfostenschema (Abb. 26: 1) und vier Siedlungsgruben von unterschiedlichen Ausmaßen und Tiefen. Die Objekte enthielten zahlreiche Keramikfunde und Tierknochen. Es überwog einheimische handgemachte Keramik, zu den Formen gehörten u.a. Töpfe, Schüsseln mit mehr oder weniger eingezogenem Rand und Vorratsgefäße. Es kommen folgende Verzierungsarten vor: Fingertupfen (Abb. 27: 3, 9), Einstiche (Abb. 27: 4), Verzierung durch das Rollrädchen (Abb. 26: 8-9) und plastische Verzierung des Schüsselunterteils (Abb. 26: 10). Zur zweiten Kategorie der Keramikfunde gehören Bruchstücke von provinzial-römischer Keramik. Es gehören hierher u.a. Fragmente von glatter und reliefverzierter Terra Sigillata (Abb. 26: 2-4) und Bruchstücke von einer Ringschüssel (Abb. 26: 5). Es ist möglich die Keramik aus den Objekten innerhalb der jüngeren römischen Kaiserzeit rahmenhaft in die Stufe C2 nach Eggers einzuordnen (3. Jh).Während der Grabung sind 286 Liter Erde aus Objekten entnommen worden, die archäobotanischen Analysen stehen noch aus.

Zusammenfassung: Während der Grabung ist Teil einer Siedlung aus der jüngeren römischen Kaiserzeit erforscht worden. Die Siedlung befand sich auf einer Bachterrasse. Sie breitete sich entlang des Baches in einer Entfernung zwischen 50-150 m aus. Die Länge der Siedlung bewegte sich ungefähr von 300 bis 350 m. In näherer Umgebung von untersuchten Siedlungen befinden sich mehrere kaiserzeitliche Siedlungen (Drahošová 1992, Elschek/Drahošová 1998, Elschek 1999, Elschek/Marková 2000, 59). Einige kaiserzeitliche Siedlungen in Plavecký Štvrtok und der Umgebung sind auch durch Luftbilder positiv bestätigt worden. In der Mikroregion der Fundstelle sind erforschte Siedlungsobjekte von der 4 km entfernten Fundstelle Láb (Elschek 1999, Elschek/Marková 2000, 59, 61) und der 4,5 km entfernten Fundstelle Kostolište bekannt (Elschek/Marková 2000, 57, 61). Die einheimischen Keramikfunde stimmen mit den bisher bekannten Funden dieser Zeitphase im unteren und mittleren Marchgebiet der Westslowakei überein. Die provinzialrömischen Keramikfunde sind ein weiteres Zeugnis von Beziehungen der römischen Provinz Pannonien mit dem Barbarikum nördlich der mittleren Donau während der jüngeren römischen Kaiserzeit.

PREDSTIHOVÝ VÝSKUM NA TRASE DIAĽNICE D2 V BRATISLAVE

Zdeněk Farkaš - Vladimír Varsik

Bratislava (okr. Bratislava IV), poloha Mlynská dolina, pravobrežná terasa potoka Vydrica, predstihový a záchranný výskum, vrchný pleistocén, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum a Prírodovedné múzeum, Bratislava.

V r. 2003 sa archeologický výskum na trase diaľnice D2 (Lamačská cesta - Staré grunty) v Bratislave sústredil na dve stavbou bezprostredne ohrozené miesta v Mlynskej doline.

Plocha A. Na mieste stavby južného portálu tunela sa na východnom svahu hrebeňa Sitina preskúmala ohrozená plocha systémom desiatich sond vyhĺbených zemným mechanizmom UDS. Pod tmavou humusovitou pôdou hrubou 0,3-0,7 m ležalo piesčito-sprašové alebo kamenisté podložie. Zo sond a z neskoršieho sledovania zemných prác súvisiacich so stavbou sa získal len recentný, zväčša odpadový materiál. Nepotvrdili sa tak predpoklady vychádzajúce zo starších zberov v okolí bývalého „Habánskeho mlyna", podľa ktorých sa tu na pravom brehu Vydrice mohli rozprestierať väčšie osady z obdobia lengyelskej a kalenderberskej kultúry (*Novotná/Novotný 1965*, 7 a n.).

Plocha B. Nový vstup do ZOO spolu s parkoviskom presunuli do trojuholníka tvoreného osou diaľnice, ulicou Staré grunty a prístupom k budove Slovenskej televízie. Na miernom južnom svahu klesajúcom do inundácie Vydrice sa na potočnej terase, ktorej tvar bol v minulosti zmenený početnými terénnymi úpravami, pomocou mechanizmu UDS odkryli dve paralelné sondy. V nich sa podarilo zachytiť deväť pravidelných pravouhlých objektov, zasahujúcich do svetlého podorničia. Dva z nich (objekty 4/03 a 6/03) obsahovali fragmenty novovekej keramiky. Boli to pravdepodobne jamy pre ovocné stromy, rámcovo datované do 18. stor. Podľa plánu parciel v Mlynskej doline z r. 1804 (AMB 1145) sa na tomto mieste nachádzali sady bývalého 4. vydrického mlyna.

Na prelome septembra a októbra 2003 nahlásili pracovníci firmy Váhostav, ktorí tu kládli kanalizačné potrubie, nález klov, ležiacich približne v hĺbke 5 m pod súčasným povrchom. Dvojica mamutích, už v pleistocéne fragmentarizovaných mohutných klov, znova poškodených zemným mechanizmom, ležala na rozhraní štrkového podložia a asi 0,4 m hrubej vrstvy sivej bahnitej zeminy, prekrytej približne trojmetrových súvrstvím spraše, či skôr

spraśovej hliny, podľa predbežných posudkov pravdepodobne z obdobia Würm III. Na ňu nasadali takmer 2 m fosílnych pôd a navážok. Pri nasledovnom odkryve sme zistili, že fragmenty klov boli dlhé okolo 0,8 m. Z ich okolia sa vyzdvihli ďalšie kosti pleistocénnych zvierat - časť stehennej kosti mamuta, šesť zubov koňa (Equus sp.) a zub bovida (Bos/Bizon sp.). Na odkrytej ploche (6x5 m) a ani na paleontologických nálezoch sa nezistili stopy ľudskej aktivity, ktoré by bolo možné spojiť s mladopaleolitickým človekom (nástroje, ohnisko či intencionálne stopy antropogénnych zásahov na kostrovom materiáli, a pod.). Je preto pravdepodobné, že zvyšky pleistocénnej fauny postupne na tomto mieste nahromadil paleotok Vydrice.

Už v minulosti našli v Bratislave - Mlynskej doline pozostatky veľkých pleistocénnych cicavcov pri stavbe nadväzných komunikácií mosta Lafranconi (mamutí kel) a v dunajských štrkoch pri vyústení Vydrice.

Paleontologické nálezy a ich nálezové súvislosti budú po spracovaní podrobne vyhodnotené doc. RNDr. P. Holecom, CSc. z Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave a RNDr. A. Ďurišovou zo SNM - Prírodovedného múzea v Bratislave.

Literatúra

Novotná/Novotný 1965 - M. Novotná/ B. Novotný: Nové archeologické nálezy v Bratislave. In: Slavín 1, 1965, 7-13.

VORSPRUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DER FERNSTRASSE D2 IN BRATISLAVA. Bratislava (Bez. Bratislava IV), Flur Mlynská dolina, rechtuferige Terrasse des Baches Vydrica, Vorsprungs- und Rettungsgrabung, oberes Pleistozän, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum und Naturwissenschaftliches Museum, Bratislava.

Beim Bau der Kanalisation unter dem Parkplatz beim Eingang in den Zoologischen Garten in Bratislava - Mlynská dolina, die mit dem Bau des Autobahntunnels unter dem Kamm des Bergs Sitina zusammenhängt, sind zwei Mammutzähne entdeckt worden. Das Paar von den schon im Pleistozän fragmentarischen mächtigen Zähnen lag an der Grenze von kiesigem Untergrund und etwa 0,5m dicker Schicht von braunem Sumpfboden, die durch eine 3 m hohe Schichtengruppe von Löss oder eher Lösserde überlagert war, laut vorläufigen Gutachten wahrscheinlich aus der Periode würm III. Auf dieser Schicht befanden sich noch 2 m dicke Schichten von fossilen Böden und Aufschüttungen. In der Umgebung von Mammutzähnen wurden noch weitere Knochen von pleistozänen Tieren entdeckt - Teil eines Mammutschenkelknochens, sechs Pferdezähne (Equus sp.) und Hornträgerzahn (Bos/Bison sp.). Weder auf der freigelegten Fläche (6x5 m) noch auf paläontologischen Funden sind Spuren der menschlichen Aktivität festgestellt worden, die mit jungpaläolithischem Menschen verbunden werden könnten. Es kann angenommen werden, dass die Reste der pleistozänen Fauna auf der untersuchten Stelle allmählich durch den paleolithischen Fluss Vydrica, den linksseitigen Nebenfluss der Donau, der in den Kleinen Karpaten entspringt, angehäuft worden sind.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM STARÉHO ZÁMKU II PRI PEZINKU

Zdeněk Farkaš - Peter Wittgrúber

Pezinok (okr. Pezinok), časť Cajla, Cajlanská (Hrubá) dolina, Starý zámok II, zisťovací výskum, stredovek (13.-15./16. stor.). Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Stredovekú fortifikáciu nad sútokom potoka Blatina a Sedláčkovho jarku objavili J. Vitáloš a P. Wittgrúber pri pokuse o novú interpretáciu žiadosti z r. 1699 o povolenie lámať kameň na mieste ..."beym alten Schloß" v hornej časti Cajlanskej (Hrubej) doliny. Žiadosť o umožnenie ťažby kameňa na stavbu ohrady okolo kostola v Sumbergu sa zvyčajne spájala s iným stredovekým opevnením, ktorého zvyšky sa nachádzajú v polohe Starý zámok nad bývalými kúpeľmi, dnes Pinelovou nemocnicou v Pezinku, časti Cajla (*Žudel 1982*, 40; *Farkaš 2002*, 81 a n.).

Hrádok leží na úzkom skalnom hrebeni s výraznými svahmi, ktorý vybieha na juh z hlavného chrbta Malých Karpát. Pôvodne kontroloval trasy umožňujúce prechod od Pezinka na Záhorie a azda aj miestne banské revíry. Vzdialenosť medzi najvyšším bodom opevnenia, najjužnejšou časťou fortifikácie a šijovou priekopou presahuje 200 m a nadm. výška lokality sa pohybuje v rozmedzí 330 až 367 m. Vypína sa tak 21-58 m nad hladinu blízkych tokov. Veľkú časť náleziska, pravdepodobne jadro, zničil kameňolom, v ktorom zastavili ťažbu až v 2. polovici 20. stor.

Archeologický výskum „Starého zámku č. 2" sa mohol uskutočniť vďaka všestrannej podpore Mestského úradu a Stredného odborného učilišťa na Komenského ul. v Pezinku a spolupráci medzi Slovenským národným múzeom - Archeologickým múzeom v Bratislave a Mestským múzeom v Pezinku. Pozornosť sa v prvej sezóne sústredila predovšetkým na výraznú plošinku pred najvyšším bodom opevnenia, pri ktorej sa predpokladalo, že bola umelo zarovnaná a využitá ako predsunutá pevnôstka. Túto teóriu podporovali početné nálezy vrcholne stredovekých kovových predmetov a ojedinelé zlomky keramiky na jej úpätí.

V r. 2003 preťali vyvýšeninu známu ako Srnčí vŕšok (Rehberg) dve v pravom uhle na seba nadväzujúce sondy, ktoré doložili jej prirodzený pôvod. Nezachytili sa stopy, ktoré by svedčili o jej úprave na opevnenie. Z povrchu plošinky a z okolia sa však získal súbor železných predmetov so širokou typologickou škálou hrotov šípov, rámcovo datovateľných predovšetkým do 13. stor.

Sonda III/03 odkryla časť najvyššieho bodu „hrádku" pri zvyšku do vápencového podložia zasekaného obdĺžnikovitého priestoru (obr. 20). Zachytil sa v nej SV roh základov nadzemnej drevenej stavby, pozostávajúci z opracovaného pieskovcového kvádra, zapusteného do podložia a výrazne sekundárne prepáleného, a v pravom uhle naň nadväzujúcich na sucho kladených múrikov z drobného miestneho lomového kameňa. Budova s hlinenou omietkou (podľa zvyškov mazaniny) zanikla požiarom a jej zvyšky spolu s pôvodným inventárom, predovšetkým keramikou a železným spojovacím materiálom, sa dostali do suťového kužeľa pokrývajúceho svahy vyvýšeniny. Hroty šípov, niekedy so stopami po údere, azda poukazujú na príčiny zániku tejto podpivničenej, možno niekoľkoposchodovej stavby (vežového typu ?).

Nálezy keramiky, kovových predmetov i skla umožňujú predbežne položiť jej zánikový horizont do 2. polovice 13. stor.

Povrchové nálezy na svahoch hrádku medzi zadnou stenou bývalého kameňolomu a šijovou priekopou však poukazujú aj na nezachovanú murovanú architektúru (pieskovcové opracované kvádriky so stopami malty) a dlhší vývoj fortifikácie do 15.-zač. 16. stor. Výskum bude pokračovať v nasledujúcej sezóne.

Literatúra

Farkaš 2002 - Z. Farkaš: Stredoveké opevnenie v Pezinku, časť Cajla. In: Zbor. SNM. Arch. 12, 2002, 81-104.
Žudel 1982 - J. Žudel: Osídlenie a obyvateľstvo. In: J. Žudel a kol.: Dejiny Pezinka. Bratislava 1982, 39-55.

FESTSTELLUNGSGRABUNG DES ALTEN SCHLOSSES II BEI PEZINOK. Pezinok (Bez. Pezinok), Teil Cajla, Cajlaer (Hrubá) Tal (Cajlaer Tal), Altes Schloss II, Feststellungsgrabung, Mittelalter (13.-15./16. Jh.). Deponierung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.

Die neu entdeckte Fortifikation liegt im Inneren der Kleinen Karpaten, etwa 5 km nordwestlich von der Mündung des Cajla-Tals bei Pezinok. Die kleine Festung wurde auf einem schmalen Felskamm in etwa 330 bis 367 m Überseehöhe gebaut (Abb. 20). Sie ragt somit die Sohlen der nicht weit entfernten Täler, durch die Pezinok und Záhorie verbindende Straßen verlaufen sind, um 21 bis 58 m über. Ihre Mitte, angenommener Kern, wurde durch einen Steinbruch zerstört, in dem seit 1699 bis in die 2. Hälfte des 20. Jhs. abgebaut wurde. Auf der höchsten Stelle des Kamms ist die nordöstliche Ecke der Fundamente eines ebenerdigen Holzbaus freigelegt worden. Die Ecke besteht aus einem in den Unterboden eingelassenen und sekundär durchgebrannten Sandsteinquader und aus den an ihn anknüpfenden trocken gelegten Mauern. Der Bau, unter dem sich teilweise in den Felsen eingelassene Räume befanden, ist bei einem Brand untergegangen und seine Reste zusammen mit der Keramik, den Glasbruchstücken und Eisengegenständen, die rahmenhaft in die 2. Hälfte des 13. Jh. datierbar sind, haben anliegende Hänge der Anhöhe bedeckt. Die Oberflächenfunde aus der Hügelburg, die mehr als 200 m lang ist, belegen eine längere zeitliche Entwicklung der Fortifikation bis an die Wende des 15./16. Jh.

REKONŠTRUKCIA PLYNOFIKÁCIE V NITRE-HORNOM MESTE

Eva Fottová

Nitra (okr. Nitra), časť Staré Mesto, poloha Horné mesto, hradný kopec, záchranný výskum, maďarovská kultúra, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný rekonštrukciou plynovodu v Hornom meste. Výskum prebiehal paralelne so stavbou v dvoch etapách v septembri a októbri 2003. V rámci prvej etapy sme sledovali a dokumentovali prípojky plynovodného potrubia na uliciach Samova, Východná a Hradná. Začiatkom októbra začali výkopové práce na novej ryhe a prípojkách na Pribinovom nám. a Samovej ul. Rekonštrukcia plynovodov sa realizovala technológiou vťahovania nového potrubia do existujúceho plynovodného potrubia bezvýkopovou metódou v dĺžke 440 m. Výkopmi boli realizované len prípojky (v dĺžke 300 m) a nová ryha na Samovej ul. 1-9 (dlhá 80 m).

a) Samova ul. Vo východnom úseku ulice (medzi domami 16/984-22/987) tvorili novoveké navážky súvrstvia hrubé 80-130 cm. Pod nimi v hĺbke 90-130 cm sporadicky vystupovali stredoveké kultúrne vrstvy, zachytené v sonde VII pred domom 18/985 a v sonde IX pred domom 16/984. V jednom prípade porušil výkop ryhy novovekú architektúru. V sonde VIII v telese cesty pred domom 18/985, zhruba 50 cm pod novovekými vrstvami, vystupoval kamenný základ stavby s liatou maltou v šírke 150 cm - VIII/k06. Na krátkom úseku asi 20 cm bola zachovaná vonkajšia stenu základu. Zvyšnú časť zdokumentovaného základu tvorilo jadro s nahádzanými kameňmi zaliatymi výrazne pieskovou maltou.

Podľa zistených skutočností os steny neprebiehala rovnomerne s dnešnou uličnou čiarou, ale bola vychýlená SSV-JJZ smerom a zároveň vysunutá o 3 m od súčasnej parcely.

b) H r a d n á u l. Na tejto ulici, pod západným svahom Hradného nám., po ľavej strane cesty smerujúcej na hrad, boli 90 cm hrubé novoveké navážky. Pri dne v hĺbke 120 cm sa objavila mazanicová deštrukcia so stredovekým materiálom. Úpätie JZ svahu na Hradnom nám. tvoria min. 110 cm hrubé novoveké navážky a sute.

c) V ý c h o d n á u l. Tu vystupovalo podložie tesne pod súčasným povrchom terénu. Pred domom 4 sa 20 cm pod podlahou vyskytovali vrcholnostredoveké situácie. Objekt I/k04, zachytený na SZ profile sondy I, mal rovné dno a takmer zvislú stenu. Zásyp, hrubý asi 70 cm, tvorila hnedá hlinitá vrstva s kameňmi, uhlíkmi a prepálenou hlinou. Na jeho dne bola tehlovočervená vrstva - deštrukcia mazanice, nad ktorou sa sústredila tenká uhlíková vrstvička. Vrcholnostredoveký materiál určuje hornú datovateľnú hranicu. Vzhľadom na torzovitosť odkrytia nemôžeme objekt bližšie interpretovať. Objekt bol zahĺbený do čiernosivej hlinitej vrstvy s prímesou uhlíkov, ktorá obsahovala materiál z vrcholného stredoveku a keramiku maďarovskej kultúry (obr. 28: 8, 22, 24).

Pred domom 6/996 50 cm od dnešnej úrovne terénu prerastalo sprašové podložie do hnedej hlinitej vrstvy, ktorá bola porušená bližšie nedatovateľným objektom V/k08. V severozápadnom rohu sondy bol až v podloží zachytený kupolovitý výkop. Zásyp bol tmavohnedý až čierny, hlinitý, s materiálom datovaným do doby bronzovej. Interpretovaný je ako objekt - zásobnica, z ktorej sa podarilo zachytiť výduť, zvyšok bol zničený mladšími výkopmi inžinierskych sietí.

d) P r i b i n o v o n á m. V okolí námestia boli prípojky vyhĺbené do starších výkopov plynofikačných rýh. Obhliadky tu priniesli negatívne výsledky. V spodnej časti námestia, priliehajúcej k Samovej ul., dosahovali výkopy medzi domami 1-9 hĺbku do 120 cm. Z toho dôvodu zasiahli len novoveké navážky, ktoré tu narastajú priamo úmerne so sklonom svahu.

O p i s n á l e z o v

Výskumom sa podarilo získať najmä črepový materiál, štyri bližšie neurčiteľné kovové fragmenty z praveku, niekoľko novovekých železných klincov a fragmenty novovekého skla (biele sklo zdobené brúsením a fragmenty fľaše zo zeleného skla). Keramický súbor z obdobia praveku patrí k maďarovskému sídlisku, ktoré sa rozprestieralo na celom Hradnom kopci (*Kujovský 1978*; *Cheben/Kuzma 1982*; *Ožďáni 1990*). Podarilo sa z neho zachytiť torzo jedného objektu. Sekundárne sa maďarovské nálezy nachádzali v mladších stratigrafických situáciách (obr. 28: 1-4, 6, 7).

Bližšie neurčené sú dva praveké črepy. Jeden zo dna nádoby, sivý, kvalitne vypálený, zdobený vlešťovaním (obr. 28: 9) a fragment s výrazným žliabkovaním (obr. 28: 5).

Včasnostredoveký materiál sa sekundárne, aj to len sporadicky, vyskytoval v mladších stratigrafických jednotkách (obr. 28: 10-12, 17, 18, 20, 23). Vrcholný stredovek bol zastúpený objektami I/k04 a XIV/k03, poprípade kultúrnymi vrstvami v sondách I, VII a IX (obr. 28: 14, 16, 24). Najpočetnejšiu zložku tvoril neskorostredoveký a novoveký materiál z novovekých vrstiev, navážok a planírok (obr. 28: 13, 15, 19, 21).

L i t e r a t ú r a

Cheben/Kuzma 1982 - I. Cheben/I. Kuzma: Nálezy maďarovskej kultúry z hradného kopca v Nitre. AVANS 1981, 1982, 96-97.

Kujovský 1978 - R. Kujovský: Zisťovací výskum na Dobšinského námestí v Nitre. AVANS 1977, 1978, 156-158.

Ožďáni 1990 - O. Ožďáni: Praveké a stredoveké osídlenie Pribinovho námestia v Nitre. AVANS 1988, 1990, 131-133.

REKONSTRUKTION DER GASLEITUNG IN NITRA-HORNÉ MESTO. Nitra (Bez. Nitra), Teil Altstadt, Lage Horné mesto, Burgberg, Rettungsgrabung, Maďarovce-Kultur, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die untersuchte Fundstelle befindet sich im Katastergebiet von Nitra (Bez. Nitra), Teil Staré Mesto, auf dem Burgberg in der Lage Horné mesto. Die archäologische Grabung hing mit der Rekonstruktion der Gasleitung in den Straßen Samova, Východná, Hradná und auf dem Pribina-Platz zusammen. Durch die Grabung wurden vor allem Scherbenmaterial, vier näher unbestimmbare urzeitliche Metallfragmente, einige neuzeitliche Eisennägel und Fragmente von neuzeitlichem Glas (weißes Glas verziert mit Schleifen und Fragmente einer Flasche aus grünem Glas) gewonnen. Der urzeitliche Keramikbestand gehört zur Siedlung der Maďarovce-Kultur, die sich auf dem ganzen Burgberg erstreckt hatte (Kujovský 1978; Cheben/Kuzma 1982; Ožďáni 1990). Erfasst wurde auch der Torso eines Objektes. Die Funde der Maďarovce-Kultur befanden sich sekundär auch in den jüngeren stratigraphischen Lagen (Abb. 28: 1-4, 6, 7). Näher unbestimmt sind zwei urzeitliche Scherben. Eine stammt aus dem Gefäßboden, grau, sehr gut gebrannt, Einglättverzierung (Abb. 28: 9) und beim zweiten Fragment ist die ausgeprägte Riefenverzierung festgestellt worden (Abb. 28: 5). Frühmittelalterliches Material ist sekundär, und zwar nur sporadisch, auch in den jüngeren stratigraphischen Einheiten vorgekommen (Abb. 28: 10-12, 17, 18, 20, 23). Das Hochmittelalter war nur durch das Objekt I/k04 bzw. durch die Kulturschichten in den Schnitten I, VII und IX vertreten (Abb. 28: 14, 16, 24). Den zahlreichsten Bestandteil bildete das spätmittelalterliche und neuzeitliche Material aus den neuzeitlichen Schichten, Aufschüttungen und der Planierschicht (Abb. 28: 13, 15, 19, 21). In

einem Fall wurde die neuzeitliche Architektur gestört. Im Schnitt VIII im Straßenkörper trat das Steinfundament auf. Laut festgestellten Tatsachen verlief die Achse der Wand mit der gegenwärtigen Straßenlinie nicht gleichmäßig, sondern war in NNO-SSW-Richtung abgelenkt und gleichzeitig etwa 3 m von der gegenwärtigen Parzelle verschoben.

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY V KATASTRÁLNOM ÚZEMÍ PINCINEJ

Eva Fottová - Branislav Kovár

P i n c i n á (okr. Poltár), sídlisko, neolit, eneolit, doba bronzová, doba laténska, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra

Pri prieskume ryhy optického kábla v katastrálnom území obce Pinciná boli v r. 2002 zachytené viaceré polohy s koncentráciou keramiky a dva objekty.

a) poloha P o d V e t e r n o u. Nová sídlisková lokalita z obdobia mladšej doby železnej bola objavená v oblasti nižšej vrchoviny, na zatrávnenom teréne využívanom ako pasienok. Nachádza sa na temene terasovitého výbežku, chráneného z troch strán strmými svahmi, pod vrchom Veterná. Výkop ryhy optického kábla tu prerezal sídliskový objekt, rámcovo datovaný do strednej až neskorej doby laténskej. V čase prieskumu sa v úzkom výkope podarilo spozorovať železný meč, ktorý sa pri hĺbení ryhy radlicou mierne ohol a posunul do priestoru výkopu optického kábla. Na mieste nálezu sa následne odkryl objekt s okrúhlym pôdorysom hornej hrany a s priemerom 160 cm. Steny so šikmým sklonom pozvoľne prechádzali do nerovného konkávneho dna. Výkop s max. hĺbkou 100 cm bol zahĺbený do svetlého ílovitého podložia. Zásypová hnedá hlinitá uloženina obsahovala prímes uhlíkov, mazanice, zvieracích kostí, keramiky a železných predmetov.

O p i s n á l e z u

Dĺžka objaveného meča sa pohybuje okolo 85 cm, šírka čepele v jej najširšej časti je 5,5 cm. Tŕňovitá rukoväť je zakončená gombíkom (obr. 29: 21). Podobné nálezy sú bežné na laténskych pohrebiskách, napr. v Malých Kosihách (*Bujna 1995*, Taf. 9: 1, 15: 1, 19: 1, 43: 1), Trnovci nad Váhom (*Benadik/Vlček/Ambros 1957*, Taf. VII: 14), Hurbanove-Bacherovom majeri (*Benadik/Vlček/Ambros 1957*, Taf. XXII: 1, 10) a v Mani (*Benadik 1983*, Taf. V: 4, XIII: 1, XIX: 5, XXIV: 1, XXV: 1, XXXVI: 1, XXXVIII: 3, LIX: 1). Nálezy datujeme do laténskych stupňov LB a LC. Z oblasti južného Slovenska máme doložené nálezy troch mečov na pohrebisku v Drni (*Furmánek/Sankot 1985*, 292, obr. 13: 12, 15; *Balaša 1963*, 688, obr. 227). Okrem železného meča sa v objekte nachádzal kúsok železnej trosky a ďalšie dva železné fragmenty. Zaujímavým predmetom je bližšie neurčený vidlicovitý predmet (obr. 29: 1).

V zásype objektu bolo objavené väčšie množstvo keramických fragmentov. V prevahe je súbor hrubostennej a hrubozrnnej keramiky. Datovanie do obdobia mladšej doby železnej potvrdzujú nálezy tuhovej keramiky zdobenej zvislým žliabkovaním (obr. 29: 12). V zásype sa zachovala aj zrekonštruovateľná nádoba (obr. 29: 20), ktorá patrí medzi nádoby s charakteristickou ostrou profiláciou dvojkónického tela, s ostro odsadeným hrdlom a ovaleným okrajom. Sú typickým nálezom v prostredí laténskych pohrebísk slovensko-maďarsko-rumunskej oblasti (*Furmánek/Sankot 1985*, 287). V blízkosti uvedeného objektu sa zachytil ďalší výkop oválneho pôdorysu s rozmermi 68x46 cm, hlboký 14 cm. Obsahoval 3 ks pravekého bližšie nedatovateľného keramického materiálu a laténsky črep.

Popri ryhe sa otvorili ďalšie zisťovacie sondy. Samotné objekty sa nepodarilo zachytiť, ale v hnedej hlinitej vrstve uloženej na podloží sa objavovali fragmenty pravekej a stredovekej keramiky.

b) poloha P r i d r á v s k e j c e s t e. Pri príležitosti prieskumu okolia ryhy optického kábla a okolia polohy Pod Veternou máme doložené nálezy zo svahu vyvýšeniny Pri drávskej ceste. Ide o južné a východné svahy, terasovito upravené na pestovanie viniča. Fragmenty keramiky pochádzajú zo svahu s JZ sklonom a datované sú do vrcholného stredoveku. Z tejto strany svahu bol už v minulosti evidovaný materiál hatvanskej a pilinskej kultúry. Získal sa pri úprave svahu v čase zakladania viníc.

c) poloha P o d B i e l o u z e m o u. Svah mierne stúpajúci v SV smere, ktorý tvorí úpätie nižšej vrchoviny vystupujúcej na ľavom brehu Ipľa. Lokalita Pod Bielou zemou sa nachádza po oboch stranách cesty Lučenec - Rimavská Sobota. Patrí medzi evidované a zároveň poľnohospodárskou činnosťou a prirodzenou eróziou terénu výrazne porušené archeologické náleziská. Lokalita bola zistená v r. 1931. Od tohto obdobia sa niekoľkokrát čiastočne skúmala, a to v priestore cesty Lučenec - Rimavská Sobota, na parcelách na pravej strane cesty v mieste dnešnej zástavby aj západne od nej a v polohe označenej Pri Šťavici (*Furmánek 1983*; *Balko/Antal 1983*).

O p i s n á l e z o v

Pri prieskume ryhy pre optický kábel sa na povrchu vo vysokej koncentrácii sústredili nálezy keramiky z rozličných časových úsekov. Doložené sú fragmenty keramiky z obdobia stredného až začiatku mladého neolitu (obr. 29: 19). Oblasť dnešného okresu Poltár bola v spomínanom období osídlená kultúrou s východnou lineárnou keramikou a neskôr bola hraničným pásmom medzi želiezovskou skupinou a bukovohorskou kultúrou (*Budinský-Krička 1947*, 57; *Šiška 1989*, 162; *Šiška 1995*, Abb. 2). S istou dávkou opatrnosti k bukovohorskej kultúre priraďujeme dva zdobené fragmenty z jemnej plavenej hliny (obr. 29: 4, 5).

Do obdobia eneolitu datujeme črep, ktorý je pod okrajom zdobený plastickou lištou prerušovanou vrypmi (obr. 29: 7). Početnú skupinu predstavuje keramika z mladšej až neskorej doby bronzovej. Vyskytujú sa medzi ňou črepy zdobené slamovaním, typické žliabkovanie na vydutí nádoby (*Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, 157; obr. 1: 10, 16) a fragment džbánku (obr. 29: 14). Do tohto obdobia sú zaradené aj črepy s jemnejším ryhovaním (obr. 29: 9), ako i črepy s pozostatkami úch a rôznymi plastickými výčnelkami (obr. 29: 13, 17, 18).

Dobu rímsku reprezentujú typické črepy zdobené nechtovými vrypmi (obr. 29: 11).

Stredoveký materiál sa koncentruje po ľavej strane cesty Lučenec - Rimavská Sobota. Zastúpený je vrcholnostredovekou produkciou (obr. 29: 2, 3, 6, 8, 15) a obdobím neskorého stredoveku. Do tohto časového úseku patria nálezy črepov bielej keramiky.

d) poloha K l i e s n i n a. Na terase medzi Ipľom a Petrovským potokom, smerom na SV od evidovanej archeologickej lokality Temetődomb (*Furmánek/Tóthová 1982*; *1983*; *1984*). Pri sledovaní ryhy optického kábla bola objavená kumulácia bielej neskorostredovekej až novovekej keramiky, ktorá patrí do areálu predpokladanej zaniknutej dediny (obr. 29: 6).

e) poloha Č u m i c k á l ú k a. Pravobrežná terasa Ipľa, mierny svah Čumickej lúky, z južnej strany ohraničenej bezmenným potokom. Na svahu so severným sklonom sa nachádzali ojedinelé nálezy neskorostredovekých črepov a stavebného materiálu.

L i t e r a t ú r a

Balaša 1963 - G. Balaša: Mladohalštatské a keltské pohrebisko v Drni. Arch. Rozhledy 15, 1963, 687-693.

Balko/Antal 1983 - J. Balko/M. Antal: Výskumná nálezová správa 650/83. [Nepublikované]. Archív Archeologického ústavu SAV. Nitra.

Benadik 1983 - B. Benadik: Maňa. Keltische Gräberfeld. Fundkatalog. Nitra 1983.

Benadik/Vlček/Ambros 1957 - B. Benadik/E. Vlček/C. Ambros: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Keltische Gräberfelder der Südwestslowakei. Bratislava 1957.

Budinský-Krička 1947 - V. Budinský-Krička: Slovensko v mladšej dobe kamennej. In: Slovenské dejiny I. Bratislava 1947, 55-67.

Bujna 1995 - J. Bujna: Malé Kosihy. Laténezeitliches gräberfeld katalog. Nitra 1995.

Furmánek 1983 - V. Furmánek: Výskumná nálezová správa 10280/83. [Nepublikované]. Archív Archeologického ústavu SAV. Nitra.

Furmánek/Sankot 1985 - V. Furmánek/P. Sankot: Nové laténske nálezy na strednom Slovensku. Slov. Arch. 2, 1985, 273-306.

Furmánek/Tóthová 1982 - V. Furmánek/I. Tóthová: Záchranný výskum v Pincinej. AVANS 1981, 1982, 83-86.

Furmánek/Tóthová 1983 - V. Furmánek/I. Tóthová: Druhá sezóna záchranného výskumu v Pincinej. AVANS 1982, 1983, 87-88.

Furmánek/Tóthová 1984 - V. Furmánek/I. Tóthová: Záverečná sezóna výzkumu v Pincinej. AVANS 1983, 1984, 80-81.

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 - V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.

Šiška 1989 - S. Šiška: Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku. Bratislava 1989.

Šiška 1995 - S. Šiška: Zur problematik des Untergangs der Bükker Kultur. Slov. Arch. 1, 1995, 5-24.

SIEDLUNGSFUNDE IM KATASTERGEBIET VON PINCINÁ. Pinciná (Bez. Poltár), Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, Bronzezeit, Latènezeit, römische Kaiserzeit, Mittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Bei der Begehung der Rinne für das optische Kabel im J. 2002 sind folgende Fundstellen dokumentiert worden:

a) Lage Pod Veternou. Eine neue Siedlungsfundstelle auf dem Scheitel des terrassenförmigen Ausläufers unter dem Berg Veterná. Die Rinne hat eine Vorratsgrube aus der mittleren bis späten Latènezeit gestört. In der Verschüttung waren Holzkohlenstückchen, Lehmverputz, Tierknochen, Keramik und Eisengegenstände beigemischt. Es wurde hier auch ein 85 cm langes Eisenschwert mit Griffangel gefunden (Abb. 29: 21). Ähnliche Funde sind auf latènezeitlichen Gräberfeldern geläufig, wie z. B.: Malé Kosihy (Bujna 1995, Taf. 9:1, 15:1, 19:1, 43:1), Trnovec nad Váhom (Benadik/Vlček/Ambros 1957, Taf. VII:14), Hurbanovo-Bacherov majer (Benadik/Vlček/Ambros 1957, Taf. XXII: 1, 10), Maňa (Benadik 1983, Taf. V: 4, XIII: 1, XIX: 5, XXIV: 1, XXV: 1, XXXVI: 1, XXXVIII: 3, LIX: 1). Die Funde werden in die latènezeitlichen Stufen LB und LC datiert. Aus der Südslowakei sind Funde von drei Schwertern auf dem Gräberfeld in Drňa belegt (Furmánek/Sankot 1985, S. 292, Abb. 13: 12, 15; Balaša 1963, S. 688, Abb. 227). Außer einem Eisenschwert befanden sich im Objekt auch das Stück einer Eisenschlacke und zwei Eisenfragmente (Abb. 29: 1). Die Datierung in die mittlere bis späte Latènezeit bestätigen auch die Funde der Graphitkeramik mit senkrechter Riefenornamentik (Abb. 29: 12). und ein Gefäß mit scharfer Profilierung des doppelkonischen Körpers, mit abgesetztem Hals und ovalem Rand (Abb. 29: 20). In der Umgebung des Objekts befanden sich in der Kulturschicht auch Fragmente von urzeitlicher und mittelalterlicher Keramik.

b) Lage Pri drávskej ceste. Die Fundstelle befindet sich auf dem Hang der Anhöhe Pri drávskej ceste. Die Fragmente der Keramik sind in das Hochmittelalter datiert. Schon in der Vergangenheit fand man hier verschiedenes Material der Hatvan- und Pilinyer Kultur und entdeckt wurde auch mittelalterliches Material.
c) Lage Pod Bielou zemou. Der Hang eines am linken Ufer des Ipeľ-Flusses emporsteigenden Berglandes. Die Fundstelle Pod Bielou zemou befindet sich auf beiden Seiten der Straße Lučenec - Rimavská Sobota. Sie gehört zu den evidierten und gleichzeitig sehr stark gestörten archäologischen Fundstellen. Festgestellt wurde sie im J. 1931. Seit dieser Zeit ist sie mehrmals erforscht worden (Furmánek 1983; Balko/Antal 1983). Bei der Untersuchung der Rinne für das optische Kabel konzentrierten sich hier Keramikfunde aus verschiedenen Zeitabschnitten. Belegt sind Keramikfragmente aus dem mittleren bis vom Anfang des Jungneolithikums (Abb. 29: 19). In das Äneolithikum wird eine Scherbe mit plastischer durch Kerben unterbrochene Leiste datiert (Abb. 29: 7). Eine zahlreiche Gruppe von Funden stellt die Keramik aus der jüngeren bis späten Bronzezeit dar (Abb. 29: 9, 10, 13, 14, 16-18). Die römische Kaiserzeit repräsentieren hier Scherben, die mit Nageleinkerbungen verziert sind (Abb. 29: 11). Das mittelalterliche Material ist hier durch hochmittelalterliche Produktion vertreten (Abb. 29: 2, 3, 8, 15).
d) Lage Kliesnina. Auf der Terrasse zwischen dem Ipeľ-Fluss und dem Petrováer Bach, nordöstlich von der evidierten archäologischen Fundstelle Temetődomb (Furmánek/Tóthová 1982; 1983; 1984). Bei der Verfolgung der Rinne für das Kabel wurde eine Anhäufung von weißer spätmittelalterlicher bis neuzeitlicher Keramik entdeckt, die zum Areal der angenommenen untergegangenen Dorfsiedlung gehört.
e) Lage Čumická lúka. Auf der rechtuferigen Terrasse des Ipeľ-Flusses befanden sich vereinzelte Funde von spätmittelalterlichen Scherben und Baumaterial.

STREDOVEKÝ HRÁDOK V BREZNIČKE

Eva Fottová - Branislav Kovár - Zuzana Slivenska

Brezn i č k a (okr. Poltár), poloha H r á d o k, ostroha, výšinné sídlisko, hrádok, výskum, pravek, vrcholný a neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výšinný hrádok v Brezničke patrí medzi evidované archeologické náleziská, ktoré boli v odbornej literatúre uvádzané len okrajovo. V r. 1967 tu uskutočnil prieskum Ing. Sivák, ktorý podrobne opísal topografiu terénu lokality i samotný objekt (*Sivák 1967*). Na základe atypickej pravekej keramiky, získanej povrchovým zberom, bol objekt zaradený medzi opevnené sídliská kyjatickej kultúry (*Furmánek 1983*, 28; *Ožďáni 2002*, 44; *Ožďáni/Točík 1989*, 60). Na lokalite sa okrem pravekej keramiky zistil aj stredoveký materiál. Predpokladalo sa, že v období stredoveku bola poloha opäť osídlená s obnoveným, resp. prestavaným pravekým fortifikačným systémom (*Ožďáni/Točík 1989*, 60). Napriek uvedenej skutočnosti sa v literatúre lokalita Breznička-Hrádok ako stredoveký hrádok neuvádza.

V rámci riešenia projektu Ochrana a záchrana historických pamiatok na Slovensku ako integrálna súčasť európskeho kultúrneho dedičstva (koncepcia a realizácia) sme charakter opevneného areálu overili v teréne, pri prospekcii katastra obce Breznička. Nadväzne na to sa tu v dňoch 15.-18. 10. 2003 vykonal archeologický výskum a geodetické zameranie, ktorého sa zúčastnili pracovníci AÚ SAV a FF UKF v Nitre.

Lokalita sa nachádza na vrchu Hrádok. Je súčasťou oddielu Poltárskej pahorkatiny, ktorá sa medzi Brezničkou a Kalinovom tiahne po ľavej strane údolia rieky Ipeľ ako členitý vrchovinový terén. V rámci tejto vrchoviny je Hrádok nenápadným výbežkom s vrcholom 255 m n. m., ktorý nie je dominantou priľahlého horizontu.

Hrádok leží na výšinnej ostrožnej polohe, s dobrým výhľadom na Ipeľskú kotlinu, na okraji výbežku mierne prevyšujúcom priľahlé temeno vrchu. Priestor hrádku má oválny pôdorys s pozdĺžnou osou dlhou 24 m, orientovanou v smere SZ-JV, a šírku 11 m. Pred vyvýšenou akropolou pokračuje západným smerom plochý skalný stupeň široký 10 m. Zo západnej strany je hrádok chránený prirodzeným spôsobom - strmým, takmer kolmým skalným zrázom, v súčasnosti porušeným ťažbou kameňa. Zo severu a juhu je zabezpečený ťažko prístupnými ostrými svahmi.

Z východnej strany, jedinej prístupnej, je vybudovaný systém zemného opevnenia. V dĺžke 52 m oblúkovito spája hrany ostrohu a vyúsťuje do strmých svahov. Pod akropolou je vyhĺbená vnútorná priekopa. Prevýšenie medzi vrcholom akropoly a dnom priekopy je 4 m. Za vnútornou priekopou nasleduje val, ktorého koruna prevyšuje dno vnútornej priekopy o 2,5 m, a vonkajšia priekopa hlboká 1 m, na severnej strane porušená ťažbou kameňa. Za vonkajšou priekopou sa rysuje ďalší pomerne nízky val. Tento sa pri prieskume v r. 1967 nespozoroval.

Vnútorná plocha akropoly mierne klesá od najvyššieho bodu vo VSV časti na ZJZ. V teréne neboli zreteľné relikty architektúr. Približne v strede plochy bol terén porušený pomerne pravidelným výkopom s rozmermi 5x2,5 m. Podľa stupňa erózie a výrazných okrajov zásahu predpokladáme jeho zrealizovanie v nedávnom čase.

V severozápadnej časti sme na najvyššom mieste akropoly umiestnili sondu I s rozmermi 110x330 cm a orientáciou VSV-ZJZ. Cieľom bolo overiť terénnu situáciu. Hornú časť pôdneho profilu tvorila lesná pôda - tmavá, hnedá, humusovitá. Na najvyššom mieste mala hrúbku 2-4 cm, priamo úmerne so sklonom svahu narastala na 10 cm.

Vo vrstve sa nachádzala stredoveká keramika a niekoľko pravekých črepov. Pod lesnou pôdou vystupovala vrchná zvetraná časť skalného podložia.

Sonda II s rozmermi 60x250 cm bola situovaná na akropole približne v strede areálu na miernom svahu. Pokračovala v smere osi sondy I. Vrchnú časť tvorila tmavohnedá lesná pôda s hrúbkou 10-40 cm, ktorá narastala v smere sklonu svahu. Z tejto vrstvy je početný neskorostredoveký keramický materiál. Sekundárne sa v nej objavil praveký materiál. Vrstva ležala priamo na členitom skalnom podloží. V rámci profilu sondy neboli viditeľné iné stratigrafické jednotky.

Zhruba 25 m SZ od opevnenia, mimo opevneného areálu, bol na okraji temena zachytený výkop okrúhleho pôdorysu v priemere 5 m hlboký do 1 m. Po obvode sa nachádzal nízky rovnomerný odval. Charakter objektu môže objasniť až jeho odkryv.

Lokalitu interpretujeme ako stredoveký hrádok. Opierame sa o bohatý výskyt neskorostredovekej keramiky v kultúrnej vrstve (obr. 30: 1, 2, 5-7). V nálezovom fonde sa vyskytli aj fragmenty, pripomínajúce keramiku vrcholného stredoveku (obr. 30: 4). Praveké črepy sú zastúpené iba sporadicky atypickými fragmentmi (obr. 30: 3). Stopy po architektúre sa overovacími sondami nezistili. Pôdorysná dispozícia opevneného objektu s vyvýšenou akropolou s rozmermi 24x11 m a so zdvojeným obranným systémom vybudovaným na prístupnej strane ostrožne nachádza svoje paralely medzi známymi a skúmanými lokalitami hrádkov vrcholného až neskorého stredoveku (*Hrubec 1982*; *Nekuda 1985*, 10-33).

Literatúra

Furmánek 1983 - V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24-32.
Hrubec 1982 - I. Hrubec: Hrádok v Šiatorskej Bukovinke. In: Arch. Hist. 7. Brno 1982, 311-316.
Nekuda 1985 - V. Nekuda: Mstěnice. Zaniklá středověká ves, 1. Brno 1985.
Ožďáni 2002 - O. Ožďáni: Poltár vo svetle archeologických nálezov. In: Poltár. Regionálna monografia. Poltár 2002, 39-52.
Ožďáni/Točík 1989 - O. Ožďáni/A. Točík: Na úsvite dejín. In: Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia. 2/1. Dejiny. Bratislava 1989, 13-128.
Sivák 1967 - P. Sivák: Výskumná nálezová správa 4160/67. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV. Nitra.

MITTELALTERLICHE HÜGELBURG IN BREZNIČKA. Breznička (Bez. Poltár). Lage Hrádok, Gebirgsausläufer, Höhensiedlung, Hügelburg, Grabung, Urzeit, Hoch- und Spätmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die Fundstelle Breznička-Hrádok wurde im J. 1967 entdeckt (Sivák 1967). Auf Grund der späteren Untersuchungen ist sie zu den befestigten Siedlungen der Kyjatice-Kultur zugeordnet worden (Furmánek 1983, 28; Ožďáni 2002, 44; Ožďáni/Točík 1989, 60). Im Rahmen des Projekts „Schutz und Rettung der historischen Denkmäler in der Slowakei als integraler Teil des europäischen Kulturguts (Konzeption und Realisation)" wurden hier archäologische Grabung und geodätische Vermessung durchgeführt. Die Fundstelle befindet sich am Rand des Ausläufers des Hrádok-Bergs (255 m ü. d. M.). Es handelt sich um ein befestigtes Objekt des Höhenfestungstyps. Das Innengelände hat einen ovalen Grundriss, der 24 m lang und 11 m breit ist und weist die NW-SO-Orientierung auf. Von den drei Seiten ist das Gelände auf natürliche Weise durch einen steilen Felsabsturz geschützt. Von der östlichen Seite ist ein Erdwerksystem aufgebaut - zwei Wälle und zwei Gräben. Im Innengelände wurde durch zwei Feststellungsschnitte die Geländesituation überprüft. Im untersuchten Raum ist keine Architektur festgestellt worden. Außerhalb des befestigten Objekts, 25 m NW von der Befestigung, ist am Gipfelrand ein Aushub ovalen Grundrisses erfasst worden (Durchmesser 5 m, Tiefe bis 1 m). An seinem Umfang befand sich eine niedrige gleichförmige Halde. Der Charakter des Objekts kann erst nach seiner Erforschung festgestellt werden.

Die Fundstelle wird als mittelalterliche Hügelburg interpretiert. Wir stützen uns auf das reiche Vorkommen von spätmittelalterlicher Keramik in der Kulturschicht, das die Fundstelle rahmenhaft in das 14.-15. Jh. datiert. Im Fundbestand erschienen auch Fragmente, die an die hochmittelalterliche Keramik erinnern. Urzeitliche Scherben sind nur sporadisch durch atypische Fragmente vertreten (Abb. 30: 3). Die Grundrissdisposition des befestigten Objekts mit erhöhter Akropolis und verdoppeltem Schutzsystem, das auf zugänglicher Seite der Höhensiedlung aufgebaut ist, findet ihre Parallelen unter den bekannten und erforschten Fundstellen der hoch- bis spätmittelalterlichen Hügelburgen (Hrubec 1982; Nekuda 1985, 10-33).

ŽIAROVÝ HROB GÁVSKEJ KULTÚRY ZO ŽBINIEC

Lýdia Gačková

Žbince (okr. Michalovce), poloha Grúň pri kaplnke, neskorá bronzová doba až staršia železná doba, pohrebisko, žiarový hrob. Uloženie nálezov: Zemplínske múzeum, Michalovce.

V apríli 2003 oznámil starosta obce Žbince J. Jurko Zemplínskemu múzeu v Michalovciach nálezy keramiky a zlomkov kostí, na ktoré pri hĺbení hrobovej jamy na miestnom cintoríne narazili tamojší občania M. Madaras a M. Kiškaš. Podľa ich vyjadrenia sa v severnej časti hrobovej jamy (210x80 cm, max. hĺ. 200 cm, orientácia S-J) v hĺbke do 150 cm od povrchu nachádzali blízko pri sebe dve nádoby. Boli uložené v tmavej zemine, ktorá sa výrazne odlišovala od okolitého žltohnedého, prevažne piesčito-ílovitého prostredia. Nálezcom sa podarilo vyzdvihnúť jednu takmer úplne zachovanú nádobu (bez ústia a okraja) s neporušenými pozostatkami žiarového hrobu. Zachránili aj podstatnú časť zlomkov z ďalšej nádoby, v ktorej boli údajne uložené zvyšky kostí. Medzi črepmi sa našli aj zlomky z dvoch rekonštruovateľných mís.

Vychádzajúc z informácií poskytnutých nálezcami, z vlastných poznatkov získaných pri obhliadke miesta nálezu a z výsledkov doterajšieho laboratórneho spracovania pamiatok možno s veľkou pravdepodobnosťou konštatovať, že zachránený nálezový materiál predstavuje obsah jedného žiarového hrobu, v ktorom sa nachádzali štyri nádoby, časť železného nožíka a výrazne korodované a silným žiarom deformované železné zlomky pravdepodobne ďalšieho podobného nástroja.

Opis nálezov

1. Vyššia, dvojkónická amforovitá nádoba - urna, ústie a okraj sa nezachovali. Na lome vydutia štyri menšie zaoblené, v dolnej tretine nádoby kratšie jazykovité, striedavo umiestnené výčnelky. Po obvode vydutia v priestore medzi výčnelkami striedavo štvorica, resp. trojica jamiek, oddelená troma krátkymi, šikmými žliabkami. Nádoba z kvalitného materiálu, farba na vonkajšej strane čierna, vo vnútri hnedá. Rozmery: zach. v. 315 mm, pr. dna 140 mm.

2. Vysoká amfora s vyšším kužeľovitým hrdlom, rozšíreným ústím a von vyhnutým zaobleným okrajom. Najväčšie vydutie v dolnej polovici nádoby. Nad ním štyri kratšie, nahor smerujúce výčnelky, pod vydutím rovnaký počet nadol smerujúcich jazykovitých výčnelkov. Na hrdle pod ústím tri širšie plytké žliabky. Farba povrchu čierna, vo vnútri hnedá. Rozmery: v. 400 mm, pr. ústia 215 mm, pr. dna 140 mm.

3. Vyššia kónická misa so široko roztvoreným ústím, okraj profilovaný, vo vnútri hranený. Farba povrchu hnedá, vo vnútri tmavosivá. Rozmery: v. 90 mm, pr. ústia 280 mm, pr. dna 120 mm.

4. Nízka kónická misa s dovnútra zahnutým ústím, okraj rovný, na vnútornej strane podrezaný. Na okraji pôvodne pravdepodobne štyri malé výčnelky. Farba povrchu sivohnedá, vo vnútri čierna. Rozmery: v. 82 mm, pr. ústia 220 mm, pr. dna 85 mm.

5. Zlomok železného nožíka.

6. Zlomky pravdepodobne podobného železného noža.

Lokalita Žbince je známa predovšetkým ako nálezisko hromadného nálezu bronzových predmetov datovaného do neskorej doby bronzovej (*Andel 1961*). Ďalšie nálezy (črepový materiál zaradený do okruhu kultúry Gáva) získal V. Budinský-Krička v roku 1982 z kultúrnej vrstvy narušenej na okraji cintorína JV od kóty 108,3 a západne od severnej časti obce blízko ľavého brehu Duše (*Budinský-Krička 1983*, 62). Kolekcia predmetov zo žiarového hrobu z lokality Žbince predstavuje nový prírastok do stále nepočetnej skupiny hrobových celkov gávskej kultúry na východnom Slovensku (*Gašaj 1988*, 261). Súčasne je dôležitým dokladom prispievajúcim k poznaniu jej doznievajúcej vývojovej etapy v závere neskorej doby bronzovej a na začiatku staršej doby železnej.

Literatúra

Andel 1961 - K. Andel: Hromadný nález bronzov zo Žbiniec. Štud. Zvesti AÚ SAV 4, 1961, 109-118.

Budinský-Krička 1983 - V. Budinský-Krička: Nové nálezy na východnom Slovensku. AVANS 1982, 1983, 62.

Gašaj 1988 - D. Gašaj: Žiarový hrob z neskorej doby bronzovej až začiatku staršej doby železnej v Zemplíne. Hist. Carpatica 19, 1988, 261-269.

BRANDGRAB DER GÁVA-KULTUR AUS ŽBINCE. Žbince (Bez. Michalovce), Lage Grúň pri kaplnke, Spätbronzezeit bis ältere Eisenzeit, Gräberfeld, Brandgrab. Deponierung der Funde: Zemplíner Museum, Michalovce.

Das Museum gewann im April 2003 verschiedene Keramikfunde, Bruchstücke von Eisengegenständen und Reste von Knochen aus einem gestörten Brandgrab auf dem Friedhof. Die Funde sind beim Aushub einer neuen Grabgrube entdeckt worden. Ausgehend von den Informationen der Finder, den eigenen bei der Begehung des Fundortes gewonnen Erkenntnissen und von bisheriger Bearbeitung der Denkmäler kann mit größer Wahrscheinlichkeit konstatiert werden, dass das gerettete Fundmaterial (doppelkonisches amphoraförmiges Gefäß, hohe Amphora mit kugelförmigem Hals, eine Schüssel mit profiliertem Rand, eine niedrige Schüssel mit eingezogener Mündung und Bruchstücke von wahrscheinlich zwei Eisenmessern) ein Brandgrab vom Ende der Spätbronzezeit bis Anfang der älteren Eisenzeit (Endentwicklungsetappe der Gáva-Kultur) repräsentiert.

NOVÉ NÁLEZY ZO ZEMPLÍNSKEJ ŠÍRAVY

Lýdia Gačková - Rastislav Hreha

V jesenných mesiacoch 2003 uskutočnili autori príspevku prieskum na evidovaných lokalitách v severnom a južnom priestore bazénu Zemplínskej šíravy. V tomto období sú okraje plôch, inak zaplavených vodou, počas depresie obnažené.

1. V i n n é (okr. Michalovce), poloha Š í r a v a, povrchový zber, sídlisko, eneolit, doba bronzová, doba laténska, doba rímska, včasný stredovek (8.-9. stor.?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS Košice, a Zemplínske múzeum, Michalovce.

Poloha sa nachádza na južnom úpätí mierneho svahu, južne od obce Vinné, v miestach po väčšinu roka zaplavených vodou. Zber bol uskutočnený na evidovanej lokalite s polykultúrnym osídlením. Na sledovanej ploche sa nachádzalo enormné množstvo keramického materiálu. Pri obhliadke sa zistili viaceré výraznejšie tmavo sfarbené miesta s väčšou koncentráciou keramických zlomkov pravdepodobne z doby rímskej a včasného stredoveku a získal sa aj nový nálezový materiál z viacerých období praveku.

O p i s n á l e z o v

Do obdobia eneolitu patrí množstvo črepov z okraja, tela a dna prevažne úžitkových nezdobených nádob. Pomerne hojne sa vyskytovali aj kusy s výčnelkami a presekávaným okrajom. Črep z tela nádoby s odlomeným uchom a perforáciou možno s najväčšou pravdepodobnosťou priradiť k badenskej kultúre (obr. 31: 1). Do okruhu kultúry Nyírség - Zatín zaraďujeme črepy z hrncovitých nádob so šikmo presekávaným okrajom a vodorovným, v strede stlačeným výčnelkom (obr. 31: 2, 3).

Z bronzovej doby patrí k výraznejším nálezom fragment bronzového sekeromlatu s kotúčovitým tylom. Fragment bez kotúča je nezdobený, má krátku, obojstranne prstencovito zosilnenú tuľajku, ohnuté rameno a ulomené ostrie. Patrí k typu B podľa triedenia A. Mozsolicsovej, ktorý je identický s typom B1 J. Nestora. Najstaršie nezdobené sekeromlaty tohto typu sa objavujú už v koszideskom horizonte a vyskytujú sa aj v mladších nálezových celkoch (*Mozsolics 1967*, 40-41; obr. 2: 1). Keramické nálezy zastupuje veľký počet zlomkov z rôznych nádob s prímesou drobných kamienkov. Popri nezdobených hrncovitých tvaroch sa vyskytli aj črepy z misiek a amforovité formy (obr. 31: 4; 32: 4, 5). K výraznejším patrí zlomok z ústia misovitej nádoby s rozšíreným, vodorovne zrezaným okrajom, s bielo inkrustovanou presekávanou a rytou výzdobou (kultúra Suciu de Sus; obr. 2: 2). Mladšie obdobie bronzu zastupujú zlomky z okraja a tela amforovitých a misovitých nádob z okruhu kultúry Gáva (obr. 2: 3, 6).

Osídlenie v dobe laténskej dokladajú zlomky z okraja a tela situlovitých nádob. Zlomok s výrazne prstencovite zosilneným okrajom a črep z tela nádoby so zvislou hrebeňovitou výzdobou a krátkymi šikmými ryhami na hrdle patria tuhovej keramike (obr. 33: 1, 5). Iný zlomok má podobne prstencovite zosilnený a sploštený okraj (obr. 3: 3), črep z tela nádoby hnedej farby patrí pravdepodobne vázovitej forme (obr. 33: 7).

K výraznejším nálezom z doby rímskej patrí zlomok pravdepodobne zo zásobnicovej nádoby s výrazne von vyhnutým vodorovným okrajom, na tele s jednoduchou vlnovkovitou výzdobou (obr. 33: 1). Získali sa aj časť dna z misovitej, na kruhu zhotovenej nádoby sivej farby s odsadeným dnom (obr. 33: 4) a zlomok z dna z hrncovitej nádoby (obr. 33: 6).

V JZ časti lokality sa na povrchu črtali tmavé fľaky, ktoré obsahovali početný keramický materiál z včasného stredoveku (8.-9. stor.?). Na viacerých zlomkoch sa rytá vlnovkovitá výzdoba zachovala len ojedinele, vzhľadom na značné poškodenie ich povrchu. V dvoch prípadoch sa viacnásobná vlnovkovitá výzdoba nachádzala aj na vnútornej strane okraja. Zlomky pochádzajú väčšinou zo súdkovitých nádob väčších či menších rozmerov, s výraznou kremičitou prímesou. Z iných foriem sa v nálezoch objavil aj zlomok pekáča (obr. 34: 5).

2. Z a l u ž i c e (okr. Michalovce), poloha B l a t á, zber, sídlisko, eneolit, doba bronzová, stredovek. Uloženie materiálu: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

V septembri 2003 sa pri poklese vodnej hladiny uskutočnil zber na evidovanom nálezisku nachádzajúcom sa na južnom brehu Zemplínskej šíravy. Jeho polykultúrny charakter sa potvrdil už v minulosti.

O p i s n á l e z o v

Pri prieskume väčšej plochy náleziska sa podarilo zozbierať archeologický materiál z rôznych období. Kamennú industriu reprezentuje poškodená hladená sekerka obdĺžnikovitého tvaru s jedným ostrím. Z miesta pravdepodobne zahĺbeného objektu sa získali črepy badenskej kultúry. Okraj jedného zlomku je po obvode zdobený vhĺbenými jamkami (obr. 35: 1). Na inom črepe z hrncovitej nádoby sa pod vodorovne modelovaným okrajom nachádzajú tri symetrické plastické výčnelky v kombinácii s časťou nepravidelne rytej mriežkovanej výzdoby (obr. 35: 2). Z mladšej až neskorej doby bronzovej pochádzajú zlomky amforovitých nádob s čiernym hladeným povrchom (gávska kultúra; obr. 35: 3, 4). Niekoľko zlomkov keramiky patrí do obdobia neskorého stredoveku.

L i t e r a t ú r a

Mozsolics 1967 - A. Mozsolics: Bronzefunde des Karpatenbeckens. Budapest 1967.

NEUE FUNDE AUS ZEMPLÍNSKA ŠÍRAVA. In den Herbstmonaten 2003 wurde beim Sinken des Wasserspiegels im Stausee Zemplínska Šírava eine Begehung im Raum des nördlichen und südlichen Ufers durchgeführt. Auf den evidierten polykulturellen Fundstellen gewann man archäologisches Material aus verschiedenen urzeitlichen bis mittelalterlichen Perioden.

1. Vinné (Bez. Michalovce), Lage Šírava, Lesefunde, Siedlung, Äneolihitkum, Bronzezeit, Latènezeit, römische Kaiserzeit, Frühmittelalter (8.-9. Jh.?). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice, Zemplíner Museum, Michalovce.

Bei der Begehung einer ausgedehnten Fläche des Fundstellegeländes ist überwiegend keramisches Material gewonnen worden. Es überwogen atypische Scherben, größtenteils von topfförmigen Gebrauchsgefäßen. Ausgeprägtere Bruchstücke gehören in das Äneolithikum (Badener Kultur, Nyírség-Zatín-Kultur), in die Bronze-

(Suciu de Sus- und Gáva-Kultur), Latène- und römische Kaiserzeit und in das Frühmittelalter (8.-9. Jh.?; Abb. 31-34). Außer dem Scherbenmaterial wurde auch das Fragment einer bronzenen Hammeraxt mit scheibenförmigem Rücken entdeckt (Abb. 32: 1). Laut Gliederung von A. Mozsolics gehört sie zum Typ B, und ist mit dem Typ B1 laut J. Nestor identisch. Sie erscheint im Koszider-Horizont, aber auch in den jüngeren Fundverbänden (Mozsolics 1967, 40, 41).

2. Zalužice (Bez. Michalovce), Lage Blatá, Lesefunde, Siedlung, Äneolithikum, Bronzezeit, Spätmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice.

Bei einer auf der Fundstelle realisierten Begehung wurde Keramikmaterial gewonnen, datiert in das Äneolithikum (Badener Kultur), die Bronzezeit (Gáva-Kultur) und in das Spätmittelalter (Abb. 35). Im Raum des Vorkommens von Scherben der Badener Kultur zeichnete sich ein dunkler Flecken ab - wahrscheinlich ein eingetieftes Objekt. Außer den Scherben fand man auch eine geglättete Steinaxt.

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z MICHALOVIEC

Lýdia Gačková - Ivan Cheben

M i c h a l o v c e (okr. Michalovce), poloha Š i r o k é, sídlisko, záchranný výskum, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Zemplínske múzeum, Michalovce.

Na lokalite Michalovce v polohe Široké realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci so Zemplínskym múzeom v Michalovciach v mesiacoch jún-júl 2003 záchranný archeologický výskum na ploche určenej k výstavbe hypermarketu Tesco. V prvej etape výskumu (november 2002), ktorú zabezpečovali autori príspevku, sa uskutočnilo na ploche 3,375 ha geofyzikálne meranie a vykonal sa podrobný povrchový zber. Druhú etapu výskumných prác zabezpečovali pracovníci Zemplínskeho múzea v Michalovciach a Archeologického ústavu SAV-VPS Košice (R. Hreha). Poloha Široké, predstavujúca poľnohospodársky využívanú pôdu, sa nachádza na juh od zastavanej časti mesta, na pravobrežnej terase Laborca. Samotná plocha stavby obchodného centra, na ktorej sa uskutočnil archeologický výskum, je situovaná približne v strede polohy po pravej strane hlavnej cesty v smere Košice - Sobrance. Z uvedeného miesta neboli doposiaľ evidované žiadne archeologické nálezy.

Archeologické objekty sa na ploche hypermarketu objavovali postupne v priebehu stavebných prác predovšetkým v priestore budúcich parkovísk. Počas archeologického výskumu sa preskúmalo osem objektov (objekty 1/2003 až 8/2003). Predstavovali zahĺbené sídliskové jamy obdĺžnikovitého (objekty 1, 3, 6/2003), oválneho (2, 4, 5 ?/2003), menšieho kruhovitého (objekt 7/2003) a nepravidelného tvaru (objekt 8/2003 v tvare písmena L). V štyroch prípadoch sa v strede, resp. pri stene objektu nachádzalo jednoduché ohnisko. V nálezových súboroch prevažoval črepový materiál z rôznych nádob s rytou vodorovnou i vlnovkovitou výzdobou. Medzi nálezmi sa nachádzali aj prasleny, kamenné brúsiky, v jednom prípade zlomok neurčitého železného predmetu. Vzhľadom na vysoký stupeň strávenia sa zachovalo len niekoľko zlomkov zvieracích kostí. Vychádzajúc z doterajšieho stavu spracovania nálezových celkov možno niektoré zahĺbené sídliskové objekty charakterizovať prevažne ako hospodárske stavby a zariadenia (sklady, komory, zásobárne a pod), iné azda ako sezónne využívané objekty (*A. Ruttkay/M. Ruttkay/Šalkovský 2002*, 65).

Komplex preskúmaných zahĺbených sídliskových jám predstavuje nateraz prvý spoľahlivý doklad včasnostredovekého osídlenia na teritóriu Michaloviec. Spolu s doteraz preskúmanými i evidovanými lokalitami (resp. jednotlivými nálezovými celkami) v oblasti podvihorlatského mikroregiónu i v širšom teritoriálnom zábere (Hnojné, Blatné Remety, Brekov, Stretava, Dvorianky a i.) podstatne prispieva k poznaniu osídlenia z uvedeného včasnostredovekého obdobia na Východoslovenskej rovine.

L i t e r a t ú r a

A. Ruttkay/M. Ruttkay/Šalkovský 2002 - A. Ruttkay/M. Ruttkay/P. Šalkovský: Slovensko vo včasnom stredoveku. Nitra 2002.

SIEDLUNGSFUNDE AUS MICHALOVCE. Michalovce (Bez. Michalovce), Lage Široké, Siedlung, Rettungsgrabung, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Zemplíner Museum, Michalovce.

Auf der Fundstelle Michalovce in der Lage Široké realisierte das Archäologische Institut der SAW in Nitra in Zusammenarbeit mit dem Zemplíner Museum in Michalovce in den Monaten Juni-Juli 2003 eine archäologische Rettungsgrabung in der zum Bau des Hypermarkts Tesco bestimmten Lage. Die Lage Široké, die eine landwirtschaftlich bewirtschaftete Nutzfläche darstellt, befindet sich südlich von dem bebauten Teil der Stadt, auf der rechtsuferigen Terrasse des Laborec-Flusses. Die eigentliche Baufläche des Einkaufszentrums, auf der die archäologische Grabung realisiert wurde, ist ungefähr in der Mitte der Lage auf der rechten Seite der Hauptstraße in Richtung Košice - Sobrance situiert. Auf dem bereits angeführten Ort sind bisher keine archäologischen Funde evidiert worden.

Archäologische Objekte traten auf der Fläche des Hypermarkts allmählich im Laufe der Bauarbeiten vor allem im Raum der zukünftigen Parkplätze auf. Während der archäologischen Grabung wurden acht Objekte erforscht (Obj. 1/2003 bis 8/2003). Sie repräsentierten eingetiefte Siedlungsgruben rechteckiger (Objekte 1, 3, 6/2003), ovaler (2, 4, 5 ?/2003), kleinerer kreisförmiger (Objekt 7/2003) und unregelmäßiger Form (Objekt 8/2003 in Form des Buchstabens L). Ausgehend von dem bisherigen Stand der Bearbeitung von Fundverbänden können einige eingetiefte Siedlungsobjekte überwiegend als Wirtschaftsbauten und Anlagen (Läger, Kammern, Vorratsräume u. ä.) charakterisiert werden und andere vielleicht als saisonmäßig ausgenutzte Objekte (Ruttkay, A./Ruttkay, M./Šalkovský 2002, 65). Der Komplex von untersuchten eingetieften Siedlungsgruben repräsentiert beim heutigen Forschungsstand den ersten verlässlichen Beleg einer frühmittelalterlichen Besiedlung im Territorium von Michalovce. Zusammen mit den bisher erforschten und evidierten Fundstellen (bzw. einzelnen Fundverbänden) im Gebiet der Mikroregion unter dem Vihorlat-Berg wie auch im breiteren Gebiet (Hnojné, Blatné Remety, Brekov, Stretava, Dvorianky u. a.) trägt er wesentlich zur Erkenntnis der Besiedlung aus dem angeführten frühmittelalterlichen Zeitabschnitt auf der ostslowakischen Ebene bei.

VÝSKUM PRIEKOPY OPEVNENEJ OSADY V NIŽNEJ MYŠLI

Dárius G a š a j

N i ž n á M y š ľ a (okr. Košice-okolie), poloha V á r h e g y, Opevnená osada I, priekopa, sídlisková vrstva, pece, jamy, staršia a stredná doba bronzová. Uloženie nálezov: Východoslovenské múzeum, Košice.

Pracovníci Východoslovenského múzea pokračovali v r. 2003 vo výskume opevnenej osady otomanskej kultúry v Nižnej Myšli - poloha Hradský vrch (Várhegy) I, ktorý je parciálnou časťou dlhodobého systematického výskumu rozsiahleho sídliskového komplexu a pohrebiska tejto kultúry, realizovaného Archeologickým ústavom SAV v Nitre a jeho pracoviskom v Košiciach. Lokalita, skúmaná od r. 1977, sa dnes radí k najvýznamnejším náleziskám doby bronzovej na východnom Slovensku. Strategickou polohou a viacnásobným osídlením v staršej a na začiatku strednej doby bronzovej tvorila rovnocenný pendant k opevnenej osade otomanskej kultúry v Košiciach-Barci I, vybudovanej na protiľahlom brehu Hornádu (*Gašaj 2002a*, 25-35).

Opevnená osada I, situovaná na južnom výbežku vyvýšeniny, má z dvoch prístupných strán terénu dodnes zreteľne viditeľnú priekopu, širokú vyše 20 m, ktorú vyhĺbili do sprašového podložia. Minimálne dvakrát ju upravili a rozšírili. Valové opevnenie osady sa nezachovalo. Nepriamo ho dokladá iba jeho hmota zosunutá na vnútornom svahu priekopy (sonda G1-H1/1989-1991) a odkrytá deštrukcia kamennej brány (v sektore F3), ktorá v línii valu zabezpečovala vstup do osady (*Gašaj 2002b*, 49).

Na vnútornom okraji priekopy, pod deštrukciou múrov brány sa zistili dve kolové jamy, ktoré pravdepodobne súviseli konštrukciou dreveného premostenia priekopy vybudovaného pred bránou. Existenciu tohto premostenia a jeho ďalších prvkov na svahu priekopy má potvrdiť jej výskum, realizovaný novým rezom v jej celej šírke.

Skrývku vrchnej vrstvy priekopy sme vykonali pomocou stroja UDS do hĺbky 120-140 cm v závere sezóny 2002. V tom istom roku sa začalo aj s ručnou skrývkou sektoru CH3 v predpolí osady, v ktorom sme zistili samostatné zahĺbené jamy a ohraničili sme vonkajší okraj priekopy.

Výskum v r. 2003 trval šesť týždňov (od 5. augusta do 12. septembra). V predpolí osady, v sektore CH3 sme odkryli šesť jám, ktoré podľa získaného keramického materiálu patrili osídleniu lokality z počiatku strednej doby bronzovej. Priekopa sa skúmala 3 m širokou sondou (sektory G3-H3). Pre náročnosť prác sme odkryli zatiaľ iba jej 7 m dlhý úsek nad vonkajším svahom priekopy, ktorý odpovedá približne jednej tretine jej šírky. Nálezovú situáciu sme dokumentovali v pôdoryse a v severnom profile sondy, v ktorom sme odlíšili tri vrstvy. Vo vrstve C, ležiacej nad svahom priekopy sme odkryli zvyšky dvoch kupolovitých pecí, dlážku objektu s kolovou jamou, ktorý pravdepodobne súvisel s odkrytými pecami a tri exploatačné, resp. smetiskové jamy.

Pece vybudovali priamo na svahu priekopy. Zvyšky ich deštruovaných kopúl prekrývali prepálené ohniská s podkovovitým obvodom a pecným otvorom, širokým 40 cm. Ohniská mali priemer 80 cm. V jednej z pecí sa medzi deštrukciou klenby a jej ohniskom našli fragmenty nádob, ktoré ju datujú na začiatok strednej doby bronzovej (stupeň B B1). Identický materiál obsahovali aj jamy vyhĺbené do svahu priekopy. Potvrdilo sa, že sídlisková vrstva v priekope reprezentuje mladšiu etapu osídlenia lokality a súvisí s existenciou opevneného sídliska II, ktoré na rozsiahlej ploche vyvýšeniny prekrylo priestor staršej osady a jej súvekého pohrebiska.

Vo výskume priekopy pred vstupnou časťou osady I budeme pokračovať v nasledujúcich sezónach.

L i t e r a t ú r a

Gašaj 2002a - D. Gašaj: Osady warowne i zycie gospodarcze. In:J. Gancarski/D. Gašaj/L. Olexa: Miedzy Mykenami a Baltykiem. Krosno - Warszawa 2002.

Gašaj 2002b - D. Gašaj: Výskum brány na opevnenom sídlisku v Nižnej Myšli. AVANS 2001, 2002, 49-50.

ERFORSCHUNG DES GRABENS DER BEFESTIGEN SIEDLUNG IN NIŽNÁ MYŠĽA. Nižná Myšľa (Bez. Košice-Umgebung), Lage Várhegy, Befestigte Siedlung I, Graben, Siedlungsschicht, Öfen, Gruben, ältere und mittlere Bronzezeit. Deponierung der Funde: Ostslowakisches Museum, Košice.

Im J. 2003 setzte das Ostslowakische Museum in Košice die systematische Grabung der befestigten Siedlung der Otomani-Kultur in Nižná Myšľa, in der Lage Várhegy I, fort. Die Erforschung des Grabens vor dem Eingangsteil der Siedlung soll die Existenz ihrer Überbrückung bestätigen. Da die Erforschungsarbeiten ziemlich anspruchsvoll sind, ist bis jetzt nur ein 7 m langer Abschnitt des Grabens über seinem äußeren Hang, der ungefähr einem Drittel seiner Breite entspricht, erforscht worden. Es konnten drei Schichten seiner Verfüllung unterschieden werden. In der Schicht C, auf dem Hang des Grabens, legten wir Reste von zwei Kuppelöfen, den Fußboden des Objekts mit einer Pfostengrube und drei Exploatations-, Abfallgruben frei. Es hat sich bestätigt, dass die Siedlungsschicht im Graben mit den Keramikfunden der Stufe B B1 den jüngeren Zeitabschnitt der Fundstellenbesiedlung repräsentiert und mit der Existenz der befestigten Siedlung II, die auf der ausgedehnten Fläche die befestigte Siedlung I und deren Gräberfeld überlagert hatte, zusammenhängt. Die Erforschung des Grabens, ihre ursprüngliche Absicht, wird in den späteren Saisons fortgesetzt.

NOVÉ LOKALITY V OKOLÍ KEŽMARKU

Marta Giertlová-Kučerová - Andrej Novák

1. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), poloha T e h e l ň a, povrchový prieskum, neskorý paleolit, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

V Múzeu v Kežmarku sa nachádzajú zbierkové predmety zachránené koncom 19. stor. MUDr. Greisigerom z polohy Ziegelei (Tehelňa). Datovať ich možno do obdobia púchovskej kultúry. Predpokladalo sa, že lokalita, nachádzajúca sa pôvodne na ľavobrežnej terase rieky Poprad oproti známemu nálezisku púchovskej kultúry Jeruzalemský vrch, bola exploatáciou zničená. V súčasnosti je plocha bývalej tehelne zastavaná. Pri náhodnej obhliadke boli na okraji pozostatku riečnej terasy v tesnej blízkosti zástavby nájdené tri úštepy z pazúrika a radiolaritu a jedno pazúrikové čepeľové škrabadlo, okrem toho šesť stredovekých črepov, železná troska a fragmenty novovekej keramiky.

2. Ľ u b i c a (okr. Kežmarok), polohy Č i e r n y v r c h 1 - 4, povrchový prieskum, ojedinelé a sídliskové nálezy, paleolit, neolit(?), doba bronzová, neskorá doba rímska. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Lokalita sa nachádza v extraviláne obce nad cestou do Záľubice, oproti poľnohospodárskemu družstvu. Predstavuje ju kopec so širokým temenom a miernymi svahmi, ohraničený z východu nepatrným vodným tokom. Z polohy Čierny vrch 1 na južnom úpätí kopca pochádzajú tri atypické črepy z doby bronzovej. Na jeho východnom úpätí sa nachádzajú polohy Čierny vrch 2 a 3, vzdialené navzájom 200 m. Poloha 2 predstavuje na rozoranej ploche zreteľnú tmavú štvorcovú plochu s rozmermi približne 50x50 m, na ktorej sa koncentrujú nálezy keramiky z neskorej doby rímskej (severokarpatská skupina). Vyzbieraných bolo 54 črepov, niektoré s typickou vlnovkovitou výzdobou. Okrem toho sa na uvedenej ploche i v okolí našli dva úštepy z pazúrika a jeden z radiolaritu. Poloha 3 nebola natoľko výrazná, no tiež sa vyznačovala tmavšie sfarbenou oráčinou. Pochádza z nej deväť atypických pravekých črepov a väčšie množstvo mazanice. Keramiku možno s otáznikom označiť ako neolitickú. Na temene kopca (poloha Čierny vrch 4) sa našiel ojedinelý miniatúrny úštep z volynského pazúrika.

3. M a l ý S l a v k o v (okr. Kežmarok), poloha Z a m l y n o m, povrchový prieskum, sídliskové nálezy, doba bronzová, neskorá doba rímska. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Pri sledovaní výkopových prác pre inžinierske siete na SZ okraji obce bola vykonaná obhliadka širšieho terénu v okolí. Na poli za obcou na ľavom brehu Slavkovského potoka sa južne od lokality z doby bronzovej (poloha Nad cestou), evidovanej F. Javorským, na malej ploche koncentrovali prevažne atypické fragmenty pravekej keramiky (42 ks). Výnimku tvorí okraj zo zásobnice s okružím z neskorej doby rímskej (severokarpatská skupina).

4. M l y n č e k y (okr. Kežmarok), poloha D l h ý l e s, povrchový prieskum, ojedinelý nález, staršia doba bronzová. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Lokalita sa nachádza v JV časti extravilánu obce v blízkosti štátnej cesty z Kežmarku do Rakús a Mlynčekov. Z úpätia nižšej ale výraznej terasy, ktorej okraj erodoval v dôsledku poľnohospodárskej exploatácie, pochádza ojedinelý nález štiepanej industrie, ktorý je možné datovať do akeramického horizontu staršej doby bronzovej. Ide o nástroj predstavujúci kombináciu noža a škrabadla, vyhotovený zo zeleného radiolaritu.

5. S p i š s k á B e l á (okr. Kežmarok)

a) poloha Z a v r c h o m, povrchový prieskum, sídliskové nálezy, stredná doba bronzová. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

K viacerým známym polohám z doby bronzovej v údolí Čierneho potoka pribudla ďalšia. Nachádza sa severne od zmieneného vodného toku a západne od ostatných polôh. Od Čierneho potoka ju oddeľuje mierny tiahly kopec.

V blízkosti sa nachádza prameň. Po orbe bolo možné sledovať tmavšie sfarbenú plochu, ktorá podľa početných nálezov keramických zlomkov a mazanice (164 ks) predstavuje pravdepodobne pozostatok sídliska zo strednej doby bronzovej. Fragmenty keramiky pochádzajú z tiel nádob, viaceré črepy majú slamovaný povrch.

b) poloha D l h á m e d z a, povrchový prieskum, mladý paleolit, staršia doba bronzová. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Na lokalitu upozornil MUDr. A. Novák. K starším nálezom patria ojedinelé črepy z doby bronzovej a neskorej doby rímskej. Na kóte 636 m. n. m. sa na malej ploche s priemerom približne 5 m podarilo vyzbierať 84 kusov štiepanej industrie. Medzi použitou surovinou prevláda hnedý (37ks) a zelený (16 ks) radiolarit, ďalej sa vyskytol obsidián (12 ks), jurský podkrakovský (11 ks) a čokoládový (1 ks) pazúrik. Šesť kusov je zo silno patinovaného limnokvarcitu. Súbor sa skladá prevažne z úštepov rôznych tvarov; vyskytujú sa v ňom čepele, medziiným aj čepele s vrubom, z nástrojov sú to škrabadlá na čepeli a jedno nechtovité škrabadlo. Nálezy možno datovať najskôr do mladého paleolitu, niekoľko kusov je pravdepodobne zo staršej doby bronzovej.

6. V r b o v (okr. Kežmarok), poloha Ž a k o v s k ý r y b n í k, povrchový prieskum, sídlisko, mladšia až neskorá doba bronzová. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Na lokalitu upozornil P. Wavrek. Leží nad JV okrajom Žakovského rybníka, ohraničená z JV úzkym riečišťom, v súčasnosti vyschnutým. Na ploche približne 50x70 m sa po orbe objavujú nálezy keramiky, ktorú možno datovať do mladšej až neskorej doby bronzovej. Medzi prevažne atypickými črepmi sú aj fragmenty so slamovaným povrchom. K malému počtu preukaznejších nálezov patrí zlomok výrazne profilovanej šálky, zdobený zväzkami krátkych šikmých žliabkov v kombinácii s okrúhlymi jamkami a šikmo hranený okraj nádoby. Doteraz sa vyzbieralo 152 črepov. Okrem toho odovzdal P. Wavrek do múzea aj staršie nálezy úštepov z obsidiánu (1 ks), pazúrika (2 ks) a radiolaritu (2 ks).

NEUE FUNDSTELLEN AUS DER UMGEBUNG VON KEŽMAROK. Bei der Begehung in der Umgebung von Kežmarok sind mehrere bis jetzt nicht evidierte archäologische Fundstellen entdeckt worden. Deponierung der Funde: Museum in Kežmarok, Kežmarok.

1. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Lage Tehelňa, Spätpaläolithikum, Mittelalter, Neuzeit. Am Rande der linksuferigen Terrasse des Poprad-Flusses wurden Spaltindustrie, mittelalterliche und neuzeitliche Scherben und eine Eisenschlacke entdeckt; 2. Ľubica (Bez. Kežmarok), Lage Čierny vrch 1-4, vereinzelte Funde und Siedlungsfunde, Paläolithikum, Neolithikum(?), Bronzezeit, Spätkaiserzeit. Aus der Lage Čierny vrch 1 am südlichen Bergfuß stammen atypische bronzezeitliche Scherben. Die Lage 2 am östlichen Fuß war schon in der Spätkaiserzeit (nordkarpatische Gruppe) besiedelt, worauf auch Keramikfunde mit typischer Wellenverzierung hinweisen. Außerdem fand man in der angeführten Lage und in der Umgebung die Spaltindustrie aus Feuerstein und Radiolarit. Aus der Lage 3, die 200 m von der vorausgehenden Lage entfernt ist, stammen atypische Scherben und Lehmverputz. Die Keramik kann mit einem großen Fragezeichen in das Neolithikum datiert werden. Auf dem Berggipfel (Lage Čierny vrch 4) wurde ein vereinzelter miniaturer Abschlag aus wolhynischem Feuerstein gefunden; 3. Malý Slavkov (Bez. Kežmarok), Lage Za mlynom, Siedlungsfunde, Bronzezeit, Spätkaiserzeit. Die Funde repräsentieren atypische urzeitliche Scherben mit Ausnahme des Randes aus einem Vorratsgefäß mit der Krause aus der Spätkaiserzeit (nordkarpatische Gruppe); 4. Mlynčeky (Bez. Kežmarok), Lage Dlhý les, vereinzelter Oberflächenfund, Altbronzezeit. Der vereinzelte Fund der Spaltindustrie aus grünem Radiolarit stellt die Kombination eines Messers und Kratzers dar; 5. Spišská Belá (Bez. Kežmarok); a) Lage Za vrchom, Siedlungsfunde, mittlere Bronzezeit. Die Fundstelle liegt im Tal von Čierny potok, längs dessen sich mehrere schon bekannte bronzezeitliche Fundstellen befinden. Es wurden hier zahlreiche Bruchstücke von Keramikfunden und Lehmverputz entdeckt. Sie repräsentieren Reste einer Siedlung aus der mittleren Bronzezeit; b) Lage Dlhá medza, Jungpaläolithikum, Altbronzezeit. Auf die Fundstelle wies Dr. med. A. Novák hin. Zu den älteren Funden gehören vereinzelte Scherben aus der Bronzezeit und Spätkaiserzeit, zu den neueren Funden gehört der zahlreiche Bestand von der Spaltindustrie aus braunem und grünem Radiolarit, Obsidian, Krakauer Jura- und schokoladenfarbenem Feuerstein und aus stark patiniertem Limnoquarzit. Im Bestand treten in kleinerer Menge auch Klingen und Kratzer auf. Die Funde können in das Jungpaläolithikum datiert werden, einige Exemplare stammen wahrscheinlich aus der älteren Bronzezeit; 6. Vrbov (Bez. Kežmarok), Lage Žakovský rybník, Siedlung, Jung- bis Spätbronzezeit.

RASTLINNÉ MAKROZVYŠKY Z MALÝCH NÁLEZOVÝCH CELKOV

Mária H a j n a l o v á - Jana M i h á l y i o v á - Eva H a j n a l o v á

Predmetom príspevku sú málopočetné kolekcie nálezových komplexov s rastlinnými zvyškami (semenami pestovaných aj planých rastlín, driev) získanými z archeologických lokalít na Slovensku, ktoré sa priebežne analyzovali počas r. 2003. Zuhoľnatené aj nezuhoľnatené semená sa identifikovali za pomoci binokulárnej stereoskopickej lupy pri

max. zväčšení 40x. Zvyšky driev sa determinovali pomocou mikroskopu pri zväčšení 250x. V analyzovaných vzorkách, pochádzajúcich z preplavovaných zemitých zásypov archeologických objektov, sa pre následné analýzy vyberali tiež zoologické zvyšky (malakofauna, kosti drobných hlodavcov, ryb). Posudky vo forme výskumných archeobotanických správ boli odovzdané nálezcom a uložené aj v dokumentačnom oddelení AÚ SAV v Nitre pod poradovými číslami uvedenými pri každej lokalite. Tu je možné sa s nimi detailne oboznámiť. Všetky identifikované archeobotanické nálezy sú uložené v Archeologickom ústave v Nitre.

V predloženom príspevku sa pri jednotlivých botanických jednotkách neuvádzajú kvantitatívne údaje, pretože nemajú vždy exaktnú vypovedaciu hodnotu. Poradie vymenovaných druhov v texte je závislé od frekvencie výskytu na daných lokalitách.

1. B a j č (okr. Komárno), poloha M e d z i k a n á l m i, sídlisko, stredovek, vedúci výskumu D. Čaplovič, rok výskumu 1989 (archeologicky nepublikované).

Z objektu 352 pochádza úlomok skameneného sedimentu (4x4x0,5 cm), pravdepodobne travertínu alebo bahnitej zasolenej pôdy, s výraznými odtlačkami po steblách tráv (*Poaceae*) a listoch pravdepodobne hrabu obyčajného (cf. *Carpinus betulus*). Našiel sa pri štúdiu archeozoologického materiálu. Výsk. správa 15151.

2. B e h a r o v c e (okr. Levoča), poloha B e h a r o v s k é s í d l i s k o, sídlisko, datovanie rôzne, výskum E. Miroššayová, M. Soják, F. Javorský, rok výskumu 1999 (*Soják 2000*).

Z objektu označeného ako bližšie nedatovateľná pec pochádzajú uhlíky z borovice (*Pinus* sp.). Výsk. správa 15153. Z geomorfologického celku Podhradská kotlina, kde sa lokalita nachádza, je to prvý archeobotanický údaj stromovej vegetácie.

3. B o r o v c e (okr. Piešťany), poloha R a k o v i c k á u l i č k a, sídlisko ľudu s mladšou aj staršou lineárnou keramikou, záchranný výskum D. Staššíková, rok výskumu 1987-1989 (*Staššíková-Štukovská 1991*).

V súbore 134 uhlíkov boli prítomné zuhoľnatené zvyšky driev z duba (*Quercus* sp.), bresta (*Ulmus* sp.) a jaseňa (*Fraxinus* sp.). Pochádzali zo siedmich objektov (1, 29, 40, 57, 64, 66, 75). Výsk. správa 15154.

Uhlíky patria k archeobotanickým dokladom najstaršieho lesného zázemia neolitických sídlisk na Trnavskej tabuli.

4. B r a t i s l a v a, časť D e v í n (okr. Bratislava IV), poloha H r a d, sídliská, doba halštatská, stredovek, výskum V. Plachá, K. Harmadyová, rok výskumu 2003 (*Plachá/Harmadyová 2004*).

Doba halštatská

Sedem nálezových komplexov s hlinou, uhlíkmi aj mazanicou z obj. 9 (chata so spadnutou vrstvou mazanice, ktorá prekryla zuhoľnatené zvyšky rastlín - podľa ústnej informácie K. Harmadyovej) obsahovalo 2048 zuhoľnatených rastlinných makrozvyškov. Z pestovaných rastlín boli prítomné: jačmeň siaty (*Hordeum vulgare* subsp. *vulgare*), proso siate (*Panicum miliaceum*), pšenica špaldová (*Triticum spelta*), pšenica jednozrnová (*Triticum monococcum*), pšenica dvojzrnová (*Triticum dicoccon*). Z burín sme identifikovali: kúkoľ poľný (*Agrostemma githago*), stoklas roľný (*Bromus arvensis*), stoklas vzpriamený (*Bromus erectus*), stoklas obilný (Bromus secalinus), ježatku kuriu (*Echinochloa crus-galli*), pohánkovec ovíjavý (*Fallopia convolvulus*), blen čierny (*Hyoscyamus niger*), mrlík biely (*Chenopodium album*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), mrlík mnohoplodý (*Chenopodium polyspermum*), bazu čiernu (*Sambucus nigra*). Z drevín sa našli: dub (*Quercus* sp.), topoľ alebo vŕba (*Populus/Salix*). Výsk. správa 15155.

Z doby halštatskej z Devína pochádzajú aj ďalšie v širších súvislostiach už vyhodnotené archeobotanické zvyšky zo skupiny pestovaných rastlín (*Hajnalová 1989*; *1993*), prípadne ďalšie zatiaľ nevyhodnotené (pozri Výsk. správa 14290).

Stredovek (10.-11. stor.)

V kultúrnej vrstve (Sonda 23B v sektore 20), archeologicky dobre datovanej, sa v jednom nálezovom komplexe preosiatom za sucha 476 našlo zuhoľnatených rastlinných makrozvyškov. Z pestovaných rastlín boli prítomné: raž siata (*Secale cereale*), pšenica siata (*Triticum aestivum*), niekoľko semien ovsa (*Avena* sp.) a prosa (*Panicum miliaceum*). Z burín sme zistili: štiavec kučeravý (*Rumex crispus*), pohánkovec ovíjavý (*Fallopia convolvulus*), mrlík (*Chenopodium* sp.), kúkoľ poľný (*Agrostemma githago*), pravdepodobne bar (cf. *Setaria* sp.), lipkavec (*Galium* sp.), semienka z čeľade vikovitých (*Viciacea*). Našli sa aj kôstky drieňa obyčajného (*Cornus mas*) a úlomky škrupín pravdepodobne trnky (cf. *Prunus spinosa*). Z drevín boli prítomné: dub (*Quercus* sp.), buk lesný (*Fagus sylvatica*), breza (*Populus* sp.), topoľ alebo vŕba (*Populus/Salix*). Zaujímavé je priestorové umiestnenie jednotlivých druhov pestovaných rastlín. Výsk. správa 15155.

Vymenovaný súbor semien rastlín je druhý v poradí s podobným datovaním na lokalite Devín-Hrad (pozri Výsk. správa 14881).

5. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), poloha P i e s k o v ý h o n, pohrebisko, koniec 5. stor.-6. stor. (Longobardi), výskum J. Schmidtová, rok výskumu 2003 (archeologicky nepublikované).

Na archeobotanické pracovisko bolo doručených 18 nálezových komplexov z deviatich hrobov (obj. 47, 52, 53, 54, 60, 68, 69, 70, 75), funkčne viazaných na rôzne archeologické artefakty. Identifikovali sme spolu 39 nezuhoľnatených a zuhoľnatených úlomkov driev a zvyšky zuhoľnatenej slamy. Z drevín boli prítomné: dub (*Quercus* sp.), brest (*Ulmus* sp.), jelša (*Alnus* sp.) a bližšie nerozlíšiteľné listnaté drevo. Výsk. správa 15156.

Dúfame že analyzované makrozvyšky vhodne doplnia archeologickú interpretáciu.

6. Bratislava, časť Staré mesto (okr. Bratislava I), poloha Rybárska brána, stredoveké mesto - priekopa, 15. stor.(?); 16.-17. stor., výskum M. Musilová, P. Horanský , rok výskumu 2001 (*Musilová/Horanský 2002*).

Archeobotanicky boli analyzované tri vzorky hliny a sedem vzoriek samostatne vybratých zvyškov driev.

Stredovek (15. stor.(?)

Jeden nálezový komplex obsahoval drevo z jedle bielej (*Abies alba*).

Stredovek (16.-17. stor.)

V deviatich nálezových komplexoch z priekopy, z vrstvy hrubej okolo 3 m, pochádza 63 ks zuhoľnatených zvyškov. V tých istých nálezových komplexoch sa identifikovalo aj 1718 nezuhoľnatených makrozvyškov rastlín pochádzajúcich zo 16.-17. stor. Vyskytovali sa predovšetkým uhlíky zo smreka obyčajného (*Picea abies*), buka lesného (*Fagus sylvatica*), liesky obyčajnej (*Corylus avellana*), javora (*Acer* sp.), duba (*Quercus* sp.), topoľa alebo vŕby (*Populus/Salix*). Ojedinelo sa vyskytli zuhoľnatené semená raže siatej (*Secale cereale*), jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare* subsp. *vulgare*), semeno viniča hroznorodého (*Vitis vinifera*) a semená niektorých planorastúcich rastlín (šesť botanických taxónov zo spoločenstiev lúčnych porastov). V nezuhoľnatených zvyškoch bolo botanických taxónov oveľa viac. Z planorastúceho ovocia to boli zvyšky plodov: drieň obyčajný (*Cornus mas*), lieska obyčajná (*Corylus avellana*), jahoda obyčajná (*Fragaria vesca*), jahoda trávnicová (Fragaria viridis), ostružina krovitá (*Rubus fruticosus*), ostružina malinová (*Rubus idaeus*). Z pestovaného ovocia prevládal vinič hroznorodý (*Vitis vinifera*), našli sa aj orech vlašský (*Juglans regia*), čerešňa vtáčia (*Cerasus avium*), čerešňa višňová (*Cerasus vulgaris*), broskyňa obyčajná (*Persica vulgaris*), slivka domáca (*Prunus domestica*), figovník obyčajný (*Ficus carica*), hruška obyčajná (*Pirus communis*). Z technických rastlín sa určili: konopa siata (*Cannabis sativa*) aj ľan siaty (*Linum usitatissimum*). Zo zelenín boli prítomné: štiavec domáci (*Rumex lomgifolia*), pravdepodobne rasca lúčna (cf. *Carum carvi*), uhorka siata (*Cucumis sativus*), mrkva obyčajná (*Daucus carota*). Z drevín boli prítomné zvyšky duba (*Quercus* sp.), jedle bielej (*Abies alba*), smreka obyčajného (*Picea abies*), javora (*Acer* sp.), buka lesného (*Fagus sylvatica*). Z planorastúcich bylín a tráv sa analýzou identifikovalo 104 botanických taxónov z viacerých prirodzených aj človekom ovplyvňovaných rastlinných spoločenstiev. Vodné prostredie priekopy dokumentuje aj veľké množstvo nálezov drobného vodného živočícha dafnie (*Daphnia* sp.). Výsk. správa 15157.

Zaujímavý nálezový súbor dokladá prítomnosť prirodzených sedimentov, ktoré vyformovali náplavy tečúcej vody, ale aj sedimenty vzniknuté nasypaním odpadu do priestoru priekopy. Celý súbor bude následne vyhodnotený v publikácii porovnaním s ďalšími dobovo súčasnými nálezmi z Dunajských ramien v Bratislave napr. z polohy Hviezdoslavovo nám. 15. (*Hajnalová 1985*), Grösslingova ul. (*Baxa et al. 2003*).

7. Bratislava, časť Staré mesto (okr. Bratislava I), poloha Rybárska brána 8, sídlisko/stredoveké mesto, 12.-13. stor., výskum M. Musilovej, rok výskumu 2003.

Z dvojkolovej jamy v obj. 2 a z obj. 1 pochádzajú tri nálezové komplexy (uhlíky, utlačená organická hmota v hline a kolekcia semien získaná preplavením zeminy). Archeobotanickou analýzou sa zistili štyri úlomky zuhoľnatených zvyškov a 118 nezuhoľnatených fragmentov. Z drevín boli prítomné: lieska obyčajná (*Corylus avellana*), smrek alebo jedľa (*Picea/Abies*), zrno pšenice siatej (*Triticum aestivum*), semeno konope siatej (*Cannabis sativa*), viniča hroznorodého (*Vitis vinifera*), figovníka obyčajného (*Ficus carica*); zo zbieraného ovocia: ostružina malinová (*Rubus idaeus*), ostružina krovitá (*Rubus fruticosus*), ostružina ožinová (*Rubus caesius*), jahoda trávnicová (*Fragaria viridis*), prípadne baza čierna (*Sambucus nigra*). Identifikovalo sa tiež sedem botanických taxónov z planorastúcich rastlín - bylín. V utlačenej hline boli prítomné odtlačky stebiel a listov bližšie neidentifikovateľných tráv. Výsk. správa 15158.

Súbor rastlinných zvyškov patrí k najstarším stredovekým nálezom zo začiatkov existencie Bratislavy ako mesta.

8. Brehov (okr. Trebišov) poloha Pod veľkým vrchom, Lokalita 1, sídlisko, eneolit, badenská kultúra, výskum M Horváthová, rok výskumu 2002 (*Horváthová 2003*).

V archeobotanickom laboratóriu sa analyzovalo päť preplavených nálezových komplexov vybratých zo štyroch archeologických objektov (sídlisková jama - obj. 4, zásobná jama v objekte - obj. 2B, pec v objekte - 2A, predpecová jama - obj. 6). Vzorky obsahovali 67 zuhoľnatených zvyškov (semien, plodov, uhlíkov). Z pestovaných rastlín boli prítomné: pšenica jednozrnová (*Triticum monococcum*), pšenica pravdepodobne thimopheevi (*Triticum* cf. *thimopheevi*), väčší počet zdeformovaných zŕn pestovaných zrnovín (*Ceralia* indet.), úlomky zŕn pšenice alebo jačmeňa (*Triticum/Hordeum*). Zo zbieraných rastlín sme identifikovali zuhoľnatené plody drieňa obyčajného (*Cornus mas*), semená bazy chabzdovej (*Sambucus ebulus*), zuhoľnatenú čiašku plodu duba (*Quercus* sp.). Našli sa aj semená burín: fialky (*Viola* sp.), mrlíka (*Chenopodium* sp.), lipkavca alebo marinky (*Galium/Asperula*) a neidentifikovateľnej trávy (*Poaceae*). Viac ako 100 semien bolo nezuhoľnatených - predstavujú semennú banku recentnej vegetácie (16 botanických taxónov), ktorá dokumentuje súčasný charakter rastlinstva, kde sa sídlisko nachádza. Výskumná správa 15160.

9. Cejkov (okr. Trebišov), poloha Cejkov I, sídlisko, paleolit, výskum L. Bánesz, rok výskumu 1985.

V archeobotanickom laboratóriu sa hodnotil hlinený artefakt, ktorý bol predtým na odbornom pracovisku analyzovaný na prítomnosť daktyloskopických odtlačkov (bližšie informácie Ľ. Kaminská).

V hmote sú zistené zreteľné odtlačky bližšie neidentifikovateľných listov a pravdepodobne aj stebiel tráv. Zdá sa, že organická hmota bola do hliny vmiesená zámerne. Výsk. správa 14964.

10. Dolná Maríková (okr. Považská Bystrica), poloha Široké, na úbočí, samostatný objekt(?), 12.-13. stor., výskum J. Moravčík (sprostredkovateľ K. Pieta), rok výskumu 1998 (archeologicky nepublikované).

Z funkčne bližšie necharakterizovanej pece pochádzajú uhlíky v objeme skoro 4 l. Uhlíky po prezretí budili dojem dreveného uhlia. Tento predpoklad sa archeobotanicky nedá jednoznačne potvrdiť ani poprieť, ale aj tak sa pri analýze venovala nálezu zvýšená pozornosť. Analyzovalo sa 496 ks uhlíkov od dvoch veľkostí (väčšie ako 1 cm a väčšie ako 4 mm a zároveň menšie ako jeden centimeter). Zistilo sa, že 98% tvorili uhlíky buka lesného (*Fagus sylvatica*); 0,5% patrilo kôre, uhlíkom z drieňa obyčajného (*Cornus mas*), liesky obyčajnej (*Corylus avellana*) a hrabu obyčajnému (*Carpinus betulus*); 0,5% bližšie neurčiteľným listnatým drevinám a zvyšné 1% tvoril neanalyzovateľný uhlíkový prach. Lokalita, z ktorej nálezy pochádzajú, sa nachádza na území bukových lesov kvetnatých (Eu-Fagenion p. p. min. podľa *Michalko a kol. 1986*). V týchto porastoch je buk lesný dominantnou drevinou a táto skutočnosť sa mohla prejaviť aj v prevládajúcom objeme tejto dreviny v uhlíkoch z pece. Na druhej strane je bukové drevo významným zdrojom pre stavbu milierov a získavanie dreveného uhlia. Pokiaľ nepoznáme funkciu pece, nemôžeme sa k použitiu dreveného uhlia bližšie vyjadriť. Výsk. správa 15162.

11. Kalinčiakovo (okr. Levice), poloha Prikostole, hrob, eneolit - ludanická skupina(?), výskum M. Bielich, rok výskumu 2002 (*Bielich 2004*).

Z hrobu 18 bola odobratá malá vzorka hliny z hĺbky 100 cm. V nej sa našli uhlíky duba (*Quercus* sp.), zuhoľnatené semeno pravdepodobne pšenice siatej (cf. *Triticum aestivum*), ale aj veľké množstvo nezuhoľnatených semien (288 ks) durmana obyčajného (*Datura stramonium*) a iných semien planých rastlín. Koncentrácia semien durmana obyčajného - neofytu (rastliny zavlečenej do Európy až po objavení Ameriky) nás upozorňuje na to, že v danej hĺbke sa pravdepodobne nachádzala nora hlodavca so zásobou potravy. Hlodavec pri stavbe hniezda mohol vrstvy zeme so zuhoľnatenými zvyškami z prípadných mladších období (*Bielich 2004*) premiešať a spôsobiť kontamináciu archeologického sedimentu. Výsk. správa 15163.

12. Kašov (okr. Trebišov), poloha Kašov I, sídlisko, paleolit, výskum L. Bánesz.

V archeobotanickom laboratóriu sa hodnotili dva hlinené artefakty, ktoré boli predtým posudzované na prítomnosť daktyloskopických odtlačkov na odbornom pracovisku (bližšie informácie L. Kaminská).

V hmote neboli prítomné odtlačky po rastlinách. To, čo sa na fotografiách javilo ako odtlačky semien, sú najpravdepodobnejšie priestory po vypadnutých kamienkoch alebo po väčších zrnách piesku primiešaného do pôvodnej hlinitej hmoty. Na povrchu jedného z úlomkov možno vidieť drobný odtlačok pripomínajúci zlomok rovnobežnej žilnatiny napr. z listu tráv alebo z pliev trávnatých semien. Výsk. správa 14963.

13. Letanovce (okr. Spišská Nová Ves), poloha Jaskyňa Čertova diera, sídlisko, doba bronzová, záchranný výskum M. Soják, rok výskumu 2002 (*Soják 2003*).

Z ohniska datovaného do doby bronzovej pochádzajú uhlíky smrekovca opadavého (*Larix decidua*). Smrekovec opadavý je drevina, o ktorej vývoji v holocéne severovýchodného Slovenska je málo poznatkov. Určujúcim faktorom pre jeho vývoj sú klimatické zmeny. So zvyšovaním teploty sa jeho areál zužuje a s narastaním chladu sa rozširuje. V lesoch je drevinou, ktorá prirodzene nevytvára veľké súvislé porasty. Je veľmi náročný na slnko, neznáša zatienenie. Smrekovec opadavý je ihličnatá drevina používaná v architektúre pre svoju veľkú trvanlivosť a pekné vyfarbenie dreva. Vysoké Tatry a pohoria s nimi susediace z juhu sa považujú za územie, kde sa táto drevina udomácnila po poslednom zaľadnení. Dnes sú známe len palynologické doklady (*Jankovská 2003*, tam ostatná literatúra), no dosiaľ chýbajú rastlinné makrozvyšky. Zo Slovenského raja, kde sa predpokladá výrazné zastúpenie tejto dreviny v súčasnom lesnom poraste, pochádzajú vďaka archeológom pôsobiacim v tomto regióne doklady o prítomnosti smrekovca opadavého aj v minulosti: v stredoveku (Letanovce, poloha Kláštorisko, 15. stor.- Výsk. správa 12538; Spišské Tomášovce, poloha Pod Hradiskom, 9.-10. stor., nepublikované), v dobe laténskej (Spišské Tomášovce, poloha Pod Hradiskom, púchovská kultúra, nepublikované) a v dobe bronzovej (Spišské Tomášovce, poloha Pod Hradiskom, otomansko/pilinský horizont, nepublikované). V užšom okolí Slovenského raja sú aj lokality z doby rímskej (Spišská Nová Ves, poloha Nové pole - pozri nálezy z tejto lokality v našom príspevku), prípadne novoveké nálezy (Spišský Štvrtok, poloha Smykanec - pozri nižšie). Výsk. správa 15166.

14. Letanovce (okr. Spišská Nová Ves), poloha Olmár, SV od obce, sídlisko, 10.-11. stor., záchranný výskum M. Soják, rok výskumu 2002 (*Soják 2003*).

Zo sídliskovej jamy (obj. 1) pochádzajú uhlíky. Určili sa z troch vzoriek preplavenej zeme a z jednej samostatne vybratej kolekcie. Patria dubu (*Quercus* sp.), borovici (*Pinus* sp.), breze (*Betula* sp.), jelši (*Alnus* sp.) a bližšie neidentifikovateľnej ihličine. Výsk. správa 15095.

15. Nitra, časť Zobor (okr. Nitra), poloha Martinský vrch, kasárne pod Zoborom, sídlisko, 9.-10. stor., výskum G. Březinová, rok výskumu 1992 (*Březinová 1993*).

Z chaty (obj. 1) a z jamy bližšie neurčenej (obj. 2) pochádzajú tri vzorky rastlinných zvyškov, získané preplavením vzoriek zeme. Analýzou sa určilo 21 zuhoľnatených zŕn raže siatej (*Secale cereale*), pšenice siatej (*Triticum aestivum*) a zlámané bližšie neidentifikovateľné zrnoviny (*Cerealie*). Našlo sa tiež 110 nezuhoľnatených semien planých rastlín (12 botanických taxónov), ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou budú patriť semennej banke súčasnej miestnej vegetácie. Výsk. správa 15168.

16. Plavecký Mikuláš (okr. Malacky), poloha Jaskyňa Dzeravá Skala, lovecké táborisko z paleolitu, sídlisko z praveku, výskum Z. Farkaš a Ľ. Kaminská, rok výskumu 2002 (*Farkaš/Kaminská 2003*).

Archeobotanické nálezové komplexy pochádzajú z uhlíkov získaných zo sít, kde sa po jednotlivých vrstvách preosievala celá archeologicky vyberaná zem, a zo vzoriek hlín, ktoré odoberali archeológovia z 5cm hrubých stratigraficky sledovaných vrstiev. Jedna vzorka hliny na preplavenie mala objem 10 l. Preplavovalo sa priebežne v potoku nachádzajúcom sa v doline, 37 m pod úrovňou jaskyne, metódou ručného preplavovania na geologických sitách s rozmerom mriežky 0,25 mm a 0,8 mm. Preplavilo sa spolu okolo 2000 l zeme.

Pre archeobotanické analýzy sa získalo 450 nálezových komplexov z dvoch pracovných plôch (PP 1 a PP 2). Zatiaľ sa analyzovali nálezy z plochy PP1, ktoré obsahujú viac ako 450 ks rôznych makrozvyškov. Pretože sú analýzy veľmi pracné a extrémne časovo náročné, z plochy PP2 sa budú rastlinné zvyšky identifikovať až po vyhodnotení už spracovaného materiálu. V tejto práci predkladáme rámcové výsledky, ktoré môžu byť inšpiratívne aj pre ďalších kolegov rozhodujúcich sa, či na archeologickom výskume uplatniť alebo zanedbať preplavovanie.

Novovek až stredovek - vrstva archeologicky označená ako 1a

Nálezy sú zastúpené uhlíkmi z drevín: buk lesný (*Fagus sylvatica*), javor (*Acer* sp.), brest (*Ulmus* sp.), smrek obyčajný (*Picea abies*), jaseň (*Fraxinus* sp.), jelša (*Alnus* sp.), lieska obyčajná (*Corylus avellana*), vtáčí zob (*Ligustrum vulgare*). Zo zuhoľnatených semien planých rastlín boli prítomné: jahoda/ nátržník (*Fragaria/Potentilla*), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*), ľuľok čierny (*Solanum nigrum*).

Holocén (bude bližšie rozlíšený po archeologickom spracovaní) - vrstva 1b, 1c

Nálezy uhlíkov dokumentujú používanie dreva v jaskyni: jaseň (*Fraxinus* sp.), buk lesný (*Fagus sylvatica*), trnka (*Prunus* sp.), lieska obyčajná (*Corylus avellana*), drieň obyčajný (*Cornus mas*), krušina jelšová (*Frangula alnus*), javor (*Acer* sp.), brest (*Ulmus* sp.).

Neolit - doba rímska (bližšie rozlíšenie bude nasledovať po archeologickom spracovaní obsahov sídliskových jám a okolitých vrstiev)

Zuhoľnatené semená rastlín dokladajú prítomnosť pestovaných rastlín: pšenica dvojzrnová (*Triticum dicoccon*), pšenica špaldova (*Triticum spelta*), jačmeň siaty (*Hordeum vulgare*), hrach siaty (*Pisum sativum*), šošovica jedlá (*Lens esculenta*), ľan siaty (*Linum usitatissimum*). Prítomné sú aj plané rastliny, ktorých nielen semená, ale aj byle mohli sa zámerne zbierať: štiav menší (*Acetosella vulgaris*), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*), ľuľok čierny (*Solanum nigrum*), jahoda/nátržník (*Fragaria/Potentilla*). Zámerný zber dokladá aj úlomok oriešku z liesky obyčajnej (*Corylus avellana*).Vo vrstvách z tohto obdobia sa našli uhlíky: javora (*Acer* sp.), jaseňa (Fraxinus sp.), bresta (*Ulmus* sp.), trnky (*Prunus* sp.), liesky obyčajnej (*Corylus avellana*), duba (*Quercus* sp.), smreka obyčajného (*Picea abies*).

Holocén/pleistocén - vrstva 2

V penovci, ktorý je časovo položený na rozhranie holocénnych a pleistocénnych vrstiev (*Farkaš/Kaminská 2003*), sa našli zuhoľnatené semená: ovos (*Avena* sp.), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*), ľuľok čierny (*Solanum nigrum*), hruška planá (*Pyrus pyraster*). Boli prítomné aj pšenica dvojzrnová (*Triticum dicoccon*), ľan siaty (*Linum ussitatissimum*), zrnoviny (*Cerealia*). V tejto vrstve sa vyskytovali aj nezuhoľnatené semená planých rastlín. Dôvody výskytu semien pestovaných rastlín je možné vidieť v skutočnosti, že nálezy z dvoch sídliskových jám, ktoré v určitých polohách boli až pod úrovňou hraničnej vrstvy 2 a dokonca až na spodku úrovne prvej paleolitickej vrstvy 3, mohli kontaminovať aj iné paleolitické vrstvy. To znamená, že nielen vo vrstve 2 pripúšťame možnosť horizontálnej a vertikálnej penetrácie.

Paleolit (magdalenien/epigravetien) - vrstvy 3, 4

Z vrstiev takto datovaných pochádzajú uhlíky z duba (*Quercus* sp.), *bresta* (Ulmus sp.), *jaseňa* (Fraxinus sp.), buka lesného (*Fagus sylvatica*) a z bližšie neurčených listnatých a ihličnatých driev. Z vrstvy 3 pochádzajú aj zuhoľnatené zvyšky pestovaných rastlín rodu pšenica (*Triticum*) a jačmeň (*Hordeum*) i zuhoľnatené semená planých rastlín machovka čerešňová (*Physalis alkekengii*), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*), lipkavec alebo marinka (*Asperula/Galium*). V humóznejších vrstvách (4a) boli prítomné zuhoľnatené semená ostrice (*Carex* sp.) a trávy indet. (*Poaceae*). Výskyt pestovaných rastlín v paleolitickej vrstve pozri vyššie.

Paleolit (gravetien) - vrstva 5

Vo vrstvách datovaných kamennou industriou pochádzajú uhlíky: pravdepodobne javor (cf. *Acer* sp.), brest (*Ulmus* sp.), buk lesný (*Fagus sylvatica*), borovica (*Pinus* sp.), smrek obyčajný (*Picea abies*), ako i bližšie neurčené ihličnaté a listnaté drevo.

Paleolit (aurignacien?) - vrstva 9

Uhlíky pochádzali z borovice (*Pinus* sp.) a bližšie neurčených ihličnatých a listnatých drevín. Celý nálezový súbor bude vyhodnotený v spolupráci s archeológmi a ostatnými špecialistami, ktorí sa na spolupráci podieľali. Výsk. správa 15097.

17. Ružomberok (okr. Ružomberok), poloha Kaštieľ sv. Žofie, pohrebisko, 14.-16. stor., záchranný výskum S. Struhár, rok výskumu 2002 (*Struhár 2003*).

Zvyšky nezuhoľnateného dreva z truhiel pochádzajú z troch hrobov (17, 30, 33). Patrili dubu (*Quercus* sp.) a borovici (*Pinus* sp.). Výsk. správa 15149.

18. Sedliská, časť Podčičva (okr. Vranov nad Topľou), poloha Hradný vrch, východne od východnej bašty, ojedinelý nález, 15.-16. stor., výskum M. Kotorová-Jenčová, rok výskumu 2002 (*Kotorová-Jenčová 2003*).

V malej vzorke hliny (15 ml) sa preosiatím za sucha získalo 281 zuhoľnatených semien a úlomkov plodov.

K pestovaným rastlinám patrili: raž siata (*Secale cereale*), jačmeň siaty (*Hordeum vulgare vulgare*), pšenica siata (*Triticum aestivum*), zrnoviny (*Cerealie*), ovos (*Avena* sp.), bôb konský (*Vicia faba*), konopa siata (*Cannabis sativa*). V náleze sa zistili aj škrupiny z orecha vlašského (*Juglans regia*). Nemalý podiel zo semien tvorili buriny: kúkoľ poľný (*Agrostemma githago*), pohánkovec ovíjavý (*Fallopia convolvulus*), štiavec kučeravý (*Rumex crispus*), lipkavec (*Galium* sp.), stavikrv (*Polygonum* sp.), vikovité (*Viciaceae*), lipnicovité (*Poaceae*). Výsk. správa 15170.

19. Spišská Nová Ves (okr. Spišská Nová Ves), poloha Malé Pole, prieskum, mladšia doba rímska, prieskum M. Soják, rok prieskumu 2002 (*Soják 2003*).

Uhlíky (27 ks) sa našli pri rozbitej nádobe v kultúrnej vrstve. Pochádzali z buka lesného (*Fagus sylvatica*), brezy (*Betula* sp.) a smrekovca opadavého (*Larix decidua*). Výsk. správa 15171.

20. Spišský Štvrtok (okr. Levoča), poloha Smykanec - zájazdný hostinec, novovek, záchranný výskum M. Soják, rok výskumu 1999 (archeologicky nepublikované).

Uhlíky aj obhorené drevo bolo vyzdvihnuté z 13 archeológom evidovaných polôh. Vzorky obsahovali 294 kusov driev, ktoré patrili jedle bielej (*Abies alba*), breze (*Betula* sp.), buku lesnému (*Fagus sylvatica*), smrekovcu opadavému (*Larix decidua*), smreku obyčajnému (*Picea abies*), borovici (*Pinus* sp.), dubu (*Quercus* sp.) a bližšie neidentifikovateľným ihličnatým drevám. Výsk. správa 15175.

21. Starý Tekov (okr. Levice), poloha Cintorín, južný svah , stredovek, novovek, výskum P. Bednár, E. Fottová, rok výskumu 2000 (*Bednár/Fottová 2001*).

13.-15. stor.

V dvoch nálezových celkoch z preplavenej hliny získanej z deštrukcie opevnenia sa našli uhlíky duba (*Quercus* sp.), jaseňa (*Fraxinus* sp.) a zuhoľnatené semená: zrnoviny (*Cerealie* indet.), stavikrv vtáčí (*Polygonum aviculare*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), mrlík (*Chenopodium* sp.), ostružina černicová (*Rubus fruticosus*), štiavec kučeravý (*Rumex crispus*).

15.-16. stor.

Zo zásobnej jamy pochádzajú uhlíky duba (*Quercus* sp.).

Novovek

Z opevnenie, ktorého deštrukciu zaznamenali nálezcovia pochádzajú uhlíky z duba (*Quercus* sp.). Výsk. správa 15176.

Literatúra

Baxa et al. 2003 - P. Baxa/T. Čejka/M. Hajnalová/P. Pišút/A. Šefčáková: Dunajské ramená v historickom jadre Bratislavy. In: V. Hašek/R. Nekuda/J. Unger (ed.): Ve službách archeologie. IV. Brno 2003, 135-147.

Bielich 2004 - M. Bielich: Nové radové cintoríny na juhozápadnom Slovensku. AVANS 2003, 2004, 35.

Bednár/Fottová 2001 - P. Bednár/E. Fottová: Výskum v Starom Tekove. AVANS 2000, 2001, 36-38.

Březinová 1993 - G. Březinová: Záchranný výskum v Nitre. AVANS 1992, 1993, 28-29.

Farkaš/Kaminská 2003 - Z. Farkaš /Ľ. Kaminská: Prvé výsledky revízneho výskumu v jaskyni Dzeravá skala. AVANS 2002, 2003, 36-39.

Hajnalová 1985 - E. Hajnalová: New Palaeobotanical Finds from Medieval Town in Bratislava. Slov. Arch. 32, 1985, 399-438.

Hajnalová 1989 - E. Hajnalová: Súčasné poznatky z archeobotaniky na Slovensku. Nitra 1989, 3-192.

Hajnalová 1993 - E. Hajnalová: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 1989, 147.

Horváthová 2003 - E. Horváthová: Záchranný výskum v Brehove. AVANS 2002, 2003, 54-55.

Jankovská 2003 - V. Jankovská: Vegetační poměry Slovenska a Českých zemí v posledním glaciálu jako přírodního prostředí člověka a fauny. In. Ve službách archeologie . IV. Brno. 2003, 186-202.

Kotorová-Jenčová 2003 - M. Kotorová-Jenčová: Nové nálezy na hradnom vrchu v Sedliskách-Podčičve. AVANS 2002, 2003, 70.

Michalko a kol. 1986 - J. Michalko a kol.: Geobotanická mapa ČSSR. Slovenská republika. Mapový list Čadca. Bratislava 1986.

Musilová/Horanský 2002 - M. Musilová/P. Horanský: Archeologický výskum predbránia Rybárskej brány v Bratislave. AVANS 2001, 2002, 138-140.

Plachá/Harmadyová 2004 - V. Plachá/K. Harmadyová: Ďalšia výskumná sezóna na hrade Devín. AVANS 2003, 2004, 144.

Soják 2000 - M. Soják: Výskum a prieskum na trase diaľnice. AVANS 1999, 2000, 110-113.

Soják 2003 - M. Soják: Prieskum a výskum v oblasti Spiša. AVANS 2002, 2003, 132-142.

Staššíková-Štukovská 1991 - D. Staššíková-Štukovská: Piata sezóna výskumu v Borovciach. AVANS 1989, 1991, 95.

Struhár 2003 - S. Struhár: Záchranný výskum v kaštieli sv. Žofie v Ružomberku. AVANS 2002, 2003, 147-148.

Citované výskumné správy

Archeobotanické výskumné správy. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Výsk. správa 12538 - Elena Lázniková: Letanovce, Kláštorisko.
Výsk. správa 14290 - Jana Mihályiová/Eva Hajnalová: Bratislava, časť Devín, poloha Hrad.
Výsk. správa 14881 - Mária Hajnalová: Bratislava, časť Devín, poloha Hrad.
Výsk. správa 14963 - Mária Hajnalová/Jana Mihályiová: Kašov, poloha I.
Výsk. správa 14964 - Mária Hajnalová/Jana Mihályiová: Cejkov, poloha I.
Výsk. správa 15095 - Mária Hajnalová/Jana Mihályiová: Letanovce, poloha Olmár.
Výsk. správa 15097 - Mária Hajnalová/ Jana Mihályiová: Plavecký Mikuláš, poloha Jaskyňa Dzeravá skala.
Výsk. správa 15149 - Jana Mihályiová: Ružomberok, poloha Kaštieľ sv. Žofie.
Výsk. správa 15151 - Mária Hajnalová: Bajč, poloha Medzi kanálmi.
Výsk. správa 15153 - Jana Mihályiová: Beharovce, poloha Sídlisko.
Výsk. správa 15154 - Jana Mihályiová: Borovce, poloha Rakovická ulička.
Výsk. správa 15155 - Eva Hajnalová/Jana Mihályiová: Bratislava, časť Devín, poloha Hrad.
Výsk. správa 15156 - Jana Mihályiová: Bratislava, časť Rusovce, poloha Pieskový hon.
Výsk. správa 15157 - Mária Hajnalová: Bratislava, poloha Rybárska brána-priekopa.
Výsk. správa 15158 - Mária Hajnalová: Bratislava, poloha Rybárska brána 8.
Výsk. správa 15160 - Mária Hajnalová/Jana Mihályiová: Brehov, poloha Pod Veľkým vrchom.
Výsk. správa 15162 - Jana Mihályiová: Dolná Maríková, poloha Široká.
Výsk. správa 15163 - Eva Hajnalová/Jana Mihályiová: Kalinčiakovo, poloha Pri kostole.
Výsk. správa 15166 - Jana Mihályiová: Letanovce, poloha Jaskyňa Čertova diera.
Výsk. správa 15168 - Eva Hajnalová: Nitra, časť Zobor, poloha Martinský vrch.
Výsk. správa 15170 - Eva Hajnalová/Jana Mihályiová: Sedliská, časť Podčičva, poloha Hradný vrch.
Výsk. správa 15171 - Jana Mihályiová: Spišská Nová Ves, poloha Malé pole.
Výsk. správa 15175 - Jana Mihályiová: Spišský Štvrtok, poloha Smykanec.
Výsk. správa 15176 - Eva Hajnalová/Jana Mihályiová: Starý Tekov, poloha Cintorín.

PLANT MACRORIMAINS FROM SMALL ARCHAEOBOTANICAL ASSEMBLAGES. The assemblages of plant macroremains obtained by judgmental sampling (if not stated otherwise) by site excavators from various archaeological sites in Slovakia analyzed during the year of 2003 are presented. The sites, with basic information of the sampled contexts, are listed according to archaeological periods. Botanical taxa are grouped into following categories: cereals; pulses; gathered plants; wild plants; wood charcoal/uncharred wood. The assemblages were too small, often with only individual finds of plant remains, for drawing any wider interpretations.

Palaeolithic

Cejkov (Cejkov I) - site. Baked soil artifact of oval shape. In the soil matter were recognized imprints of organic material (fragments of leaves and stems of grasses).

Kašov (Kašov I) - site. Baked soil artifact of oval shape. A single imprint of probably leaf of grass was recognized on the surface. The matter seems to be free of other plant materials.

Plavecky Mikuláš (Dzeravá Skala) - cave excavated by Farkaš/Kaminská (2003). Assemblage of over 200 samples obtained by systematic sampling and processed by water flotation has yielded in over 400 plant macro remains. Layers dated to Gravettien contained charcoals of cf. *Acer* sp., *Ulmus* sp., *Fagus sylvatica*, *Pinus* sp., *Picea albies*. Layers dated to Aurignacien(?) has yielded charcoals of *Pinus* sp.

Neolithic

Borovce (Rakovická ulička) - site excavated by Staššíková-Štukovská (1991). Seven settlement pits of unknown function dating to early and younger linear pottery culture. Charcoals picked by hand belong to: *Quercus* sp., *Ulmus* sp., *Fraxinus* sp.

Aeneolithic

Brehov (Pod veľkym vrchom 1) - site excavated by Horváthová (2003). Four settlement features (pits and an oven) dated to Baden culture. Plant macroremains were obtained by flotation of fills of the features. *Triticum monococcum*, cf. *Triticum timopheevi*, *Triticum/Hordeum*, *Cerealia* indet.; *Cornus mas*, *Sambucus ebulus*, *Quercus* sp.; *Viola* sp., *Chenopodium* sp., *Galium/Asperula*, *Poaceae*.

Bronze Age

Letanovce (Čertova diera) - cave excavated by Soják (2003). Individually taken charcoal fragments from a hearth belong to *Larix decidua*.

Hallstatt period

Bratislava, Devín (Hrad) - fortified settlement excavated by Plachá/Harmadyová (2004). Seven samples from a burned layer within a house. Plant remains obtained by flotation of the context belong to *Hordeum vulgare* subsp.

vulgare, Panicum miliaceum, Triticum spelta, T. monococcum, T. dicoccum; Agrostemma githago, Bromus arvensis, B. erectus, B. secalinus, Echinochloa crus-galii, Fallopia convolvulus, Hyoscyamus niger, Chenopodium album, Ch. hybridum, Ch. polyspermum, Sambucus nigra; Quercus sp., *Populus* sp./ *Salix* sp.

Roman period

Spišská Nová Ves (Malé Pole) - site excavated by Soják (2003). Cultural layer, individual handpicked charcoals from a charcoal concentration in the vicinity of a broken pot. *Fagus sylvatica, Betula* sp., *Larix decidua.*

Medieval Period

Bratislava, Rusovce (Pieskový hon) - burial place. Burials dated to the end of 5th to 6th century AD. Individually handpicked charchoals and uncharred wood fragments from the vicinity of metal artifacts belonged to *Quercus* sp., *Ulmus* sp., *Alnus* sp.

Nitra, Zobor (Martinský vrch, kasárne pod Zoborom) - site excavated by Březinová (1993). House and settlement pit dated to 9th-10th century AD. By flotation of soil samples recovered were *Secale cereale, Triticum aestivum* and *Cerealia* indet.

Letanovce (Olmár) - site excavated by Soják (2003). By flotation of a sample from settlement pit dated to 10th-11th century AD were obtained: *Quercus* sp., *Pinus* sp., *Betula* sp., *Alnus* sp. charcoal of indeterminate coniferous wood.

Bratislava, Devín (Hrad) - fortified settlement excavated by Plachá/Harmadyová (2004). One sample of accumulated charred matter (unprocessed by flotation) within a cultural layer dated to 10th-11th century AD contained *Triticum aestivum, Avena* sp., *Panicum miliaceum; Cornus mas, Prunus* cf. *spinosa*; *Rumex crispus, Fallopia convolvulus, Chenopodium* sp., *Agrostemma githago,* cf. *Setaria* sp., *Galium* sp., *Viciaceae, Quercus* sp., *Fagus sylvatica, Populus* sp., *Populus* sp./*Salix* sp.

Bratislava, Staré mesto (Rybárska brána 8) - site, town. Settlement features dated to 12th-13th century AD. Soil samples obtained by flotation produced remains of *Triticum aestivum, Cannabis sativa, Vitis vinifera, Ficus carica; Rubus idaeus, R. fruticosus, Fragaria viridis, Sambucus nigra, Corylus avellana; Picea abies/Abies alba.*

Dolná Maríková (Široké-Na úbočí) - site (unpublished archaeological resuls). Oven, handpicked bigger fragments of charred wood (wood charcoal?) of *Fagus sylvatica, Cornus mas, Corylus avellana, Carpinus betulus.*

Ružomberok (Kaštieľ sv. Žofie - graves) - wood from the coffins in 13 graves dated to 14th-16th century AD: *Quercus* sp., *Pinus* sp.

Starý Tekov (Cintorín) - site excavated by Bednár/Fottová (2001). Two samples from the vicinity of a fortification dated to 13th-15th century AD. Soil samples processed by water flotation has yielded: *Cerealia* indet.; *Polygonum aviculare, Chenopodium hybridum, Ch.* sp., *Rubus fruticosus, Rumex crispus; Quercus* sp., *Fraxinus* sp.

Bratislava, Staré mesto (Rybárska brána) - town excavated by Musilová/Horanský (2002). Charcoals of *Abies alba* from the fortification of the medieval town (15th(?) century AD). Nine samples recovered from a ditch - part of the medieval town defense system dated to 16th and 17th century has yielded *Secale cereale, Hordeum vulgare* subsp. *vulgare., Cannabis sativa, Linum usitatissimum, Vitis vinifera, Juglans regia, Cerasus avium, Cerasus vularis, Persica vulgaris, Prunus domestica, Ficus carica, Pyrus communis, Rumex longifolia,* cf. *Carum carvi, Cucumis sativus, Daucus carota; Cornus mas, Corylus avellana, Fragaria vesca, F. viridis, Rubus fruticosus, R. idaeus,* 140 taxa of wild plants and seven species of trees and/or shrubs.

Sedliská, Podčičva (Hradný vrch) - castle excavated by Kotorová-Jenčová (2003). A sample obtained by direct (dry) sieving of a rich charred context from a cultural layer dated to 15th-16th century AD obtained *Secale cerele, Hordeum vulgare* subsp. *vulgare, Triticum aestivum, Cerealia, Avena* sp., *Vicia faba, Cannabis sativa, Juglans regia; Agrostemma githago, Fallopia convolvulus, Rumex crispus, Galium* sp., *Polygonum* sp., *Viciaceae, Poaceaea.*

Starý Tekov (Cintorín) - site excavated by Bednár/Fottová (2001). Charcoals of *Quercus* sp. from the storage pit context dated to 15th-16th century AD.

Medieval period/Modern era

Plavecký Mikuláš (Dzeravá skala) - cave excavated by Farkaš/Kaminská (2003). Cultural layer°; by flotation obtained seeds of *Fragaria* sp./*Potentilla* sp., *Sambucus ebulus, Solanum nigrum,* and charcoals of *Fagus sylvatica, Acer* sp., *Ulmus* sp., *Picea abies, Fraxinus* sp., *Alnus* sp., *Coryllus avellana, Ligustrum vulgare.*

Modern era

Spišský Štrvrtok (Smykanec) - inn excavated by Soják (unpublished archaeological resuls). Wood samples of a timber building construction: *Abies alba, Betula* sp., *Fagus sylvatica, Larix decidua, Picea abies, Pinus* sp., *Quercus* sp., indet. coniferous wood.

Starý Tekov (Cintorín) - village excavated by Bednár/Fottová (2001). *Quercus* sp. wood from fortification.

Questionable (uncertain) dating

Beharovce (Beharovské sídlisko) - site excavated by Soják (2000). *Pinus* sp. Charcoals from and oven feature.

Kalinčiakovo (Pri Kostole) - site excavated by Bielich (2004). Contaminated sample taken from a fill of the feature dated to Aeneolithic consisted of uncharred modern seeds of neophythic species of *Datura stramonium* and

charred seeds of *Triticum aestivum* and charcoal of *Quercus* sp. - probably deriving from a close by medieval layer due to unrecognized biodisturbance.

Plavecký Mikuláš (Dzeravá Skala) - cave excavated by Farkaš/Kaminská (2003). Soil samples floated from a mixed upper layer (35 cm in depth) of the profile dating from Eneolithic to Roman period has yielded *Triticum dicoccum, T. spelta, Hordeum vulgare*; *Pisum sativum, Lens esculenta*; *Linum usitatissimum*; *Corylus avellana, Sambucus ebulus, Solanum nigru, Fragaria* sp./*Potentilla* sp. *Acetosella vulgaris; Acer* sp., *Fraxinus* sp., *Ulmus* sp., *Prunus* sp., *Corylus avellana, Quercus* sp., *Picea abies*. Holocen/Pleistocen - cultivated and gathered plants of *Avena* sp., *Triticum dicoccon, Linum usitatissimum, Cerealia, Sambucus ebulus, Solanum nigrum* and *Pyrus pyraster* were perhaps contaminations and penetrated to this (10 cm deep) layer from the above situated one.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V OBCI DEVÍN

Katarína Harmadyová

Bratislava (okr. Bratislava IV), časť Devín

a) poloha Brigádnická ul., parcely 807-810, neskorá laténska doba, včasný stredovek, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Pri výstavbe rodinného domu bol porušený včasnostredoveký, čiastočne zahĺbený sídliskový objekt, ktorého úplný pôdorys sa nepodarilo zachytiť. V objekte sa nachádzala deštrukcia kamennej piecky(?) a odpadová jama. Našlo sa tu množstvo fragmentov mazanice, keramiky, hlinené kolieska a rybárske závažia, železné nožíky, kostené predmety a brúsiky (obr. 37). Objekt datujeme do 9.-10. stor. Pod včasnostredovekým objektom bola zachytená neskorolaténska kultúrna vrstva s keramikou, datovaná do stupňa LtD.

b) poloha Kremeľská ul., parcela 670/1, neskorý stredovek - novovek, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Vo výkopovej jame na stavbu rodinného domu boli odkryté dva kamenné a šesť do zeme zahĺbených objektov. Historický terén, ktorého súčasťou boli aj zistené objekty, sa nachádzal 170 cm pod úrovňou terénu Kremeľskej ul. Nálezové celky i keramiku (obr. 38) zo zberu z okolia objektov možno datovať od 15. do 17. stor. Väčšina preskúmaných objektov bola zničená požiarom, o čom svedčia rozsiahle prepálené plochy s mazanicou a uhlíkmi.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNGEN IN DER GEMEINDE DEVÍN. Bratislava (Bez. Bratislava IV), Teil Devín, Lagen a) Brigádnická Str., Parzellen 807-810, b) Kremeľská Str., Parzelle 670/1. Deponierung der Funde: Stadtmuseum, Bratislava.

Beim Bau von Einfamilienhäusern in der Gemeinde Devín realisierte man archäologische Rettungsgrabungen in der Brigádnická Str., Parzelle Nr. 807-810 und in der Kremeľská Str., Parzelle Nr. 670/1. In der Brigádnická Str. wurden Reste eines frühmittelalterlichen Siedlungsobjekts mit der Destruktion eines Steinofens und einer Abfallgrube festgestellt. Die Funde von Keramik, Wetzsteinen und Fischtongewichten (Abb. 37) datieren das Objekt in das 9.-10. Jh. Unter dem Objekt ist eine spätlatènezeitliche Kulturschicht erfasst worden. In der Kremeľská Str. erforschten die Archäologen acht ziemlich gestörte Objekte, die anhand der Keramik (Abb. 38) überwiegend in das 15.-17. Jh. datiert werden.

SÍDLISKO BADENSKEJ KULTÚRY V KECHNECI

Eva Horváthová

Kechnec (okr. Košice-okolie), poloha Davidky, sídlisko, záchranný výskum, paleolit, aurignacienska kultúra, eneolit, badenská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

V rámci investičnej stavby Úprava komunikácie Kechnec, ul. Perínska - časť Preložka Perínskej cesty, sme pod vedením Ľ. Kaminskej pristúpili k realizácii záchranného výskumu známej paleolitickej lokality Davidky, v k. ú. obce Kechnec. Charakteristiku polohy a opis paleolitických nálezov uvádza v samostatnom príspevku autorka výskumu. Upravovaním telesa cesty, ktorá bola zapustená do svahu kopca, došlo k porušeniu troch sídliskových objektov badenskej kultúry. Z objektu 1 sa nám podarilo zachrániť len jeho dno. Objekty 2 a 3 boli úplne zničené zemnými prácami.

Opis objektu 1

Spodná časť jamy nepravidelne oválneho pôdorysu so zachovanými rozmermi 120x130 cm. Na jej dne sa nachádzali dve priehlbiny s rozmermi 68x98 cm a 34x40 cm (obr. 39: 1). Max. hĺbka 40-42 cm od súčasnej úrovne terénu.

Opis nálezov z výplne objektu 1

1. Uško z hrubostennej nádoby, farba sivá.
2. Črep z okraja tenkostennej nádoby, zdobený dvojradom vhĺbených jamiek, farba sivohnedá (obr. 39: 5).
3. Črep z ulomeného okraja misovitej nádoby s dvojradom vhĺbených jamiek, farba sivočierna (obr. 39: 2).
4. Plochý hlinený terčík zdobený vhĺbenými jamkami a rytými líniami v tvare písmena W, farba sivá.
5. Dno z hrubostennej nádoby, farba sivá.
6. Nevýrazné črepy (28 ks) z tiel bližšie neurčených nádob, farba hnedá, červenohnedá a sivohnedá.
7. Nepravidelná čepeľ s úžitkovou retušou, žltozelený rádiolarit.
8. Úštep z hrany jadra, hnedý rádiolarit.

Opis keramického materiálu z povrchového zberu v okolí objektov 1, 2, 3

1. Črep esovitej profilácie z rozhrania hrdla a tela hrncovitej nádoby, farba sivohnedá (obr. 40: 5).
2. Črep z tela amforovitej nádoby, zdobený vertikálnym plastickým rebrom, farba sivá (obr. 40: 1).
3. Časť z dna nádoby, farba hnedosivá (obr. 39: 12).
4. Črep z tela misovitej nádoby, zdobený zvislými kanelúrami, farba sivá (obr. 40: 4).
5. Črep z tela nádoby s vhĺbenou jamkou a čiastočne zachovanou rytou výzdobou, farba sivá (40: 2).
6. Črep z tela nádoby s rytou mriežkovanou výzdobou v kombinácii s vhĺbenou jamkou, farba tehlová (obr. 39: 4).
7. Nezdobený črep z okraja nádoby, farba sivá (obr. 39: 7).
8. Črep z tela nádoby s vhĺbenou jamkou a čiastočne zachovanými tenkými rytými líniami, farba sivá (obr. 39: 8).
9. Črep z tela nádoby s časťou zachovanej rytej výzdoby v kombinácii s vhĺbenými jamkami, farba sivohnedá (obr. 39: 6).
10. Črep z okraja tenkostennej nádoby, farba sivá (obr. 40: 6).
11. Črep z tela nádoby s vhĺbenými jamkami, farba sivá (obr. 39: 11).
12. Črep z okraja nádoby s náznakom nepravidelných vhĺbených jamiek, farba sivá (obr. 39: 10).
13. Pásikové uško s hrotitými výčnelkami nad okrajom, ktoré sú predelené zárezmi, farba sivohnedá (obr. 40: 3).
14. Fragment uška s hrotitými výčnelkami, farba hnedá (obr. 39: 9).
15. Hlinená guľôčka, farba sivohnedá (obr. 40: 7).

Z dvoch úplne zničených a z jedného porušeného objektu a jeho okolia pochádza 179 ks črepov a 2 ks kamennej štiepanej industrie vyhotovenej z rádiolaritu. Črepový materiál z doteraz neevidovaného eneolitického sídliska rámcovo datujeme do klasickej fázy badenskej kultúry. Najbližšie súveké osídlenie tejto kultúry je známe zo susednej obce Seňa, odkiaľ v súčasnosti poznáme najmenej dve sídliská a jeden ojedinelý nález amfory v polohe Istendomb (*Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991*, 144-146; tu ďalšia citovaná literatúra).

Literatúra

Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991 - M. Lamiová-Schmiedlová/E. Miroššayová: Archeologická topografia Košice. Košice 1991.

SIEDLUNG DER BADENER KULTUR IN KECHNEC. Kechnec (Bez. Košice-Umgebung), Lage Davidky, Siedlung, Rettungsgrabung, Paläolithikum, Aurignacien-Kultur, Äneolithikum, Badener Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Arbeitsstelle Košice.

Beim Bau der Straße im Kataster der Gemeinde sind drei Siedlungsobjekte der Badener Kultur gestört worden. Aus dem Objekt 1 konnte nur der Boden gerettet werden. Der erhaltene Teil der Grube hatte wahrscheinlich einen ovalen Grundriss mit Ausmaßen von 120x130 cm. Auf ihrem Boden befanden sich zwei Vertiefungen mit den Ausmaßen von 68x98 cm und 34x40 cm (Abb. 39: 1). Die max. Tiefe von dem gegenwärtigen Geländeniveau ist 40-42 cm. Die Objekte 2 und 3 waren durch die Erdarbeiten ganz zerstört. Das Scherbenmaterial aus der äneolithischen und bisher nicht evidierten Fundstelle wird rahmenhaft in die klassische Phase der Badener Kultur datiert (Abb. 39: 2-12; 40). Die nächste synchrone Besiedlung dieser Kultur ist aus der benachbarten Gemeinde Seňa bekannt, aus der heutzutage mindestens zwei Siedlungen und ein Einzelfund der Amphora in der Lage Istendomb bekannt sind (Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991, 144-146; hier auch weitere zitierte Literatur).

OJEDINELÝ NÁLEZ NÁDOBY Z VALALÍK

Eva Horváthová

Valaliky (okr. Košice-okolie), časť Buzice, poloha Hlavná ul., ojedinelý nález, neolit. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

Pani A. Tkáčová odovzdala do AÚ SAV-VPS v Košiciach ojedinelý nález nádoby, ktorú prevzala od nálezcu J. Výrostka. Nález pochádza z výkopu ryhy pre vodovodnú prípojku, vyhĺbenej na ľavej strane cesty z Buzíc do Čane. Obhliadka náleziska sa neuskutočnila z dôvodu rýchleho zasypania ryhy.

O p i s n á l e z u

Nádoba menších rozmerov asymetrického tvaru so zaobleným dnom a mierne vtiahnutým ústím (obr. 81). Na povrchu sú viditeľné odtlačky prstov. Vnútorná strana je miestami nepravidelne pretláčaná. Materiál piesčitý. Farba svetlohnedá. Datovanie: neolit.

EINZELFUND EINES GEFÄSSES AUS VALALIKY. Valaliky (Bez. Košice-Umgebung), Teil Buzice, Lage Hlavná Str., Einzelfund, Neolithikum. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice. Aus dem Aushub der Rinne für den Wasseranschluss stammt der Einzelfund eines kleineren asymmetrischen Gefäßes, das in das Neolithikum datiert wird (Abb. 81).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA POHREBISKU A SÍDLISKU Z DOBY BRONZOVEJ V SENI

Eva H o r v á t h o v á - Rastislav R u s n á k - Dušan B o m b a - Rastislav H r e h a

S e ň a (okr. Košice-okolie), poloha V y š n ý l á n, pohrebisko, sídlisko, záchranný výskum, eneolit, badenská kultúra, doba bronzová, otomanská kultúra, pilinská kultúra, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

Záchranný výskum bol vyvolaný stavbou plynofikácie Priemyselného parku Kechnec, ktorej investorom bola Poľnohospodársko-stavebná výroba obce Kechnec, s.r.o. Trasa líniovej stavby pretínala v dĺžke 2950 m k.ú. obcí Belža, Seňa a Kechnec. Najohrozenejšou lokalitou projektovanej trasy bolo sídlisko z doby bronzovej v polohe Vyšný lán (k.ú. obce Seňa), kde sme po dohode s investorom stavby pristúpili k predstihovému záchrannému výskumu. V ďalších úsekoch trasy sme výskum obmedzili len na priebežné sledovanie výkopových prác.

Lokalita Vyšný lán je situovaná na pravej terase Hornádu SSZ od obce, na svahu za rómskou osadou. Východným úpätím svahu preteká Sokoliansky potok (v minulosti nazývaný aj Bočiarsky potok). Severná a SV časť lokality bola v sedemdesiatych rokoch zničená intenzívnou exploatáciou štrku. K štrkovni za rómskou osadou sa viaže aj jediná písomná zmienka o úlomkoch keramiky a zničených kostrových hroboch s nádobou na milodary, ktoré svojím vzhľadom a tvarom nápadne pripomínali keramiku badenskej kultúry (*Kolívoško 2000*, 15). V rámci vyhľadávania a overovania archeologických lokalít na trase plánovanej stavby R4 Košice - Milhosť štátna hranica SR/MR - preložka cesty, sme v r. 2002 v JV časti polohy prvýkrát zozbierali početný keramický materiál, mazanicu, zvieracie kosti a bronzovú puklicovitú nášivku s dvoma protiľahlými otvormi. Možnosti povrchovej prospekcie a súčasného stavu zachovania náleziska naznačovali ťažisko koncentrácie archeologických nálezov na ľavej strane poľnej cesty Seňa - Bočiar.

V prvej etape výskumu v r. 2003 bolo naším cieľom overiť prítomnosť archeologických objektov priamo v trase plánovanej stavby, kde sme preskúmali dve sondy (obr. 36). Ako *sondu I* sme označili časť ryhy na plynovodné potrubie, ktorá v úseku 55 m poškodila štyri sídliskové objekty. V rozšírenej JV časti sondy sa nachádzali ďalšie tri objekty spolu s nepravidelne zoskupenými ôsmimi kolovými jamami.

Sonda II, s pôvodnými rozmermi asi 120x10 m, bola orientovaná priamo v trase budúceho výkopu, ktorý mal pretínať lokalitu. V nej sa nachádzali sídliskové objekty a hrobové jamy (obr. 36: 1). V okolí hrobových jám sme rozšírili skúmanú plochu na max. 20 m². Celkovo bolo preskúmaných šestnásť hrobov. Mali obdĺžnikovitý pôdorys so zaoblenými rohmi a s hĺbkou od 30 do 70 cm, v prípade hrobu 12 s max. hĺbkou až 120 cm. Vyhĺbené boli v smere S-J a SZ-JV. Pri skúmaní niektorých z nich sa pri dlhších stenách dali rozpoznať pravidelné sivé pásy, ktoré pravdepodobne pochádzali z rozkladu organickej hmoty (výdrevy?). V štrnástich hroboch bol striktne dodržaný kostrový spôsob pochovávania. V ďalších dvoch hrobových jamách (H2, H6), ktoré evidentne patrili ku skupinkám hrobov, sa nenachádzali ľudské kosti a ani milodary. V anatomickej polohe sa zachovalo osem kostier, ktoré ležali na pravom alebo ľavom boku so skrčenými dolnými a hornými končatinami. V hrobe 4 boli súčasne pochovaní dvaja jedinci. Na vykrádanie niektorých hrobov poukazovali rozhádzané ľudské kosti s milodarmi (H10, H11, H12) a v jednom prípade aj jasne viditeľná šachta v zásype (H11). V hrobe 13, ktorý bol od skúmanej časti pohrebiska oddelený mladšou exploatačnou jamou, boli ľudské kosti nepravidelne rozmiestnené od strednej hĺbky výplne (asi 30 cm) až po dno, kde sa nachádzala aj zdobená misa. Bližšia interpretácia hrobu bude možná až po antropologickej analýze. Hrob 14, a čiastočne aj hroby 15 a 16, boli sekundárne porušené mladšími sídliskovými objektmi. Sprievodný materiál v hroboch tvorili prevažne nádoby, v počte od jedného do štyroch kusov. Džbány, džbánky a misy slúžili ako základná funerálna keramika, ktorá bola v jednom prípade doplnená o zdobený pohár. Zriedka boli do hrobov vložené aj sídliskové nádoby (H 15, H16). V bohatších nálezových celkoch sa okrem početnejších nádob v troch až štyroch exemplároch nachádzali aj bronzové predmety - ozdoby (fragment dlhej ihlice s ulomenou hlavicou; špirálky; fragmenty lunicovitého záveska) a bronzové roztepané šidlo. Výnimočne sa zachovali aj úlomky fajansových korálikov. Bronzové ozdoby pochádzajú aj z kultúrnej vrstvy v okolí hrobov (fragmenty 2 ks náramkov so špirálovito stočenými tyčinkami a ružicovito ukončenými koncami; ihlica so zdobenou dvojkónickou hlavicou, čiastočne tordovaným telom a s mierne kosákovito

ukončenou ihlou). Získaný nálezový materiál z hrobov predbežne datujeme do najmladšej klasickej fázy otomanskej kultúry, Reineckeho stupne BA_3 až BB_1. Preskúmané hroby v Seni môžeme čiastočne synchronizovať s najmladšou fázou pochovávania na pohrebisku v Nižnej Myšli, poloha Várhegy II (*Olexa 1992*, 195). Výsledky záchranného výskumu neumožňujú bližšie určiť presnú rozlohu pohrebiska. Zoskupenie hrobov 11, 10, 6, 4, 5, 9, 14, 15 a 16 nepriamo poukazuje na možnosť pokračovania pochovávania východným a západným smerom. V najvýchodnejšej časti preskúmanej plochy boli hroby porušené mladšími sídliskovými objektami.

Z celkového počtu 22 sídliskových objektov sme preskúmali 18 jám (1-15, 18-20). Rozmerné exploatačné jamy (16, 17, 21, 22), ktoré zasahovali mimo vytýčenej plochy, boli skúmané len prostredníctvom overovacích rezov. Bežné sídliskové jamy mali kruhovitý až oválny pôdorys s rozšírenými stenami a rovným, prípadne preliačeným dnom. Okrem početného keramického materiálu, mazanice a zvieracích kostí pochádzajú z objektov aj bronzové predmety (ihlica s kónickou hlavicou a zdobeným krčkom; špirálka; plochá nášivka s protiľahlými otvormi a s uškom na vnútornej strane). Z okolia objektu 5, z ktorého sa nám podarilo zachytiť len dno, pochádzajú nálezy jedenástich bronzových špirálok. Na základe predbežného vyhodnocovania nálezov datujeme uvedené sídlisko do strednej doby bronzovej, konkrétne do Reineckeho stupňov BB_1-BB_2. Na keramickom materiáli zo sídliska sú badateľné vyznievajúce prvky veľmi mladej otomanskej kultúry spoločne s už rozvinutými prvkami pilinskej kultúry. V kultúrnej vrstve sa ojedinele vyskytovali aj úlomky keramiky z eneolitu a doby rímskej.

Skúmané sídlisko v polohe Vyšný lán bolo pravdepodobne súčasťou rozsiahlejšej osady. Na základe koncentrácie výskytu sídliskových objektov v JV časti sondy I predpokladáme pokračovanie sídliska v tomto smere. JZ časť je v súčasnosti vymedzená viac-menej izolovaným objektom 1. Východná hranica sídliska môže súvisieť s neďalekou polohou Hlinisko-Seňa III, kde boli preskúmané tri jamy pilinskej kultúry (*Lamiová-Schmiedlová 1963*, 60). Keramický materiál z nich nebol doposiaľ publikovaný. Integrálnou súčasťou pilinského osídlenia v obci bolo aj žiarové pohrebisko v polohe Seňa IV - Štrkovňa, pri železničnej stanici, z ktorého sa zachránili tri neporušené urnové hroby (*Lamiová-Schmiedlová/Bánesz 1962*, 224-230, obr. 5, 6). Získaný hrobový inventár je porovnateľný so sídliskovými nálezmi v polohe Vyšný lán.

Literatúra

Kolivoško 2000 - Š. Kolivoško: Seňa-Szina. Kapitoly z dejín obce. Seňa 2000.

Lamiová-Schmiedlová 1963 - M. Lamiová-Schmiedlová: Dve sídliská z doby rímskej na východnom Slovensku. Slov. Arch. 11, 1963, 59-86.

Lamiová-Schmiedlová/Bánesz 1962 - M. Lamiová-Schmiedlová/L. Bánesz: K topografii pravekých nálezísk pri Kechneci a Seni na dolnom Hornáde. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 219-236.

Olexa 1992 - L. Olexa: Náleziská z doby bronzovej v Nižnej Myšli. Predbežná správa o výsledkoch výskumu opevnených sídlisk a pohrebiska otomanskej kultúry. Slov. Arch. 40, 1992, 189-204.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DEM BRONZEZEITLICHEN GRÄBERFELD IN SEŇA. Seňa (Bez. Košice-Umgebung), Lage Vyšný lán, Gräberfeld, Siedlung, Rettungsgrabung, Äneolithikum, Badener Kultur, Bronzezeit, Otomani-Kultur, Pilinyer Kultur, römische Kaiserzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice.

Die Rettungsgrabung ist durch die Legung der Gasleitung im Industriepark Kechnec ausgelöst worden. In der Gesamttrasse des Linienbaus in der Länge von 2950 m gehörte zu den am meisten gefährdeten Lokalitäten die Lage Vyšný lán im Kataster der Gemeinde Seňa, wo die archäologische Vorsprungs-Rettungs-Grabung in Angriff genommen wurde. Situiert ist die Fundstelle auf der rechten Terrasse des Hornád-Flusses NNW von der Gemeinde, am Hang hinter der Zigeuner-Siedlung. Über den östlichen Bergfuß fließt der Sokoľanyer Bach (in der Vergangenheit auch Bočiarer Bach genannt). Der nördliche und nordöstliche Teil der Fundstelle war in den 70er Jahren durch intensive Exploatation von Schotter gestört (Kolivoško 2000, 15).

Im Rahmen der Bautrasse haben wir zwei Schnitte erforscht. Als Schnitt I bezeichneten wir den Teil des Schnittes für die Gasleitung, durch dessen Legung vier Siedlungsobjekte gestört worden sind. Im erweiterten südöstlichen Teil des Schnittes befanden sich weitere drei Objekte zusammen mit unregelmäßig gruppierten acht Pfostengruben (Abb. 36: 2). Im Schnitt II mit ursprünglichen Ausmaßen von 120x10 wurden sechzehn Grabgruben und weitere Siedlungsobjekte erforscht (Abb. 36: 1). In der Umgebung von den Gräbern wurde der Schnitt in westlicher und östlicher Richtung auf max. 20 m erweitert. Die Gräber waren in mehreren Gruppierungen konzentriert. Sie hatten rechteckigen Grundriss mit abgerundeten Ecken und einer Tiefe von 30 bis 70 cm, im Falle des Grabs 12 mit max. Tiefe bis 120 cm. Ausgeschachtet waren sie in N-S- und NW-SO-Richtung. Bei der Erforschung einiger von ihnen konnten bei den Langseiten regelmäßige graue Streifen, interpretierbar als Zimmerungsreste, festgestellt werden. In vierzehn Gräbern war der Skelettbestattungsritus strikt eingehalten. In den weiteren zwei Grabgruben (H2, H6), die evident zu den Gruppen von Gräbern gehört haben, befanden sich weder Menschenknochen noch Beigaben. Situiert waren die Skelette auf rechter oder linker Seite mit gehockten oberen und unteren Gliedmaßen. Im Grab 4

waren gleichzeitig zwei Individuen bestattet. Die Gräber 10, 11 und 12 waren ausgeplündert. Das Grab 14 und teilweise auch die Gräber 15 und 16, waren sekundär durch jüngere Siedlungsobjekte gestört. Im Grab 13 befanden sich die Menschenknochen in den verschiedenen Niveaus der Verfüllung mit dem Schädel auf der Oberfläche. Am Grubenboden war eine verzierte Schüssel deponiert. Krüge, Krügchen und Schüsseln dienten als grundlegende Funeralkeramik, die in einem Fall auch um einen verzierten Becher ergänzt war. In den reicheren Fundverbänden befanden sich außer den zahlreicher vertretenen Gefäßen in drei bis vier Exemplaren auch Bronzegegenstände - Ziergegenstände (Fragment einer langen Nadel mit abgebrochenem Kopf; Spiralen, Fragmente eines halbmondförmigen Anhängers) und ein bronzener gehämmerter Pfriem. Ausnahmsweise erhielten sich in den Gräbern auch Fragmente von Fayenceperlen. Bronzene Ziergegenstände erschienen auch in der Kulturschicht in der Umgebung von Gräbern (Fragmente von zwei Armbändern mit spiralförmig gerollten Stäbchen und spiralförmig abgeschlossenen Enden; eine Nadel mit doppelkonischem Zierkopf, teilweise tordiertem Körper und einer leicht sichelförmig abgeschlossenen Nadel). Den gewonnenen Fundbestand aus dem Gräberfeld datieren wir vorläufig in die jüngste klassische Phase der Otomani-Kultur, in die Reineckes Stufe BA_3 bis BB_1. Die erforschten Gräber in Seňa können somit teilweise mit der jüngsten Bestattungsphase auf dem Gräberfeld in Nižná Myšľa, in der Lage Várhegy II, synchronisiert werden (Olexa 1992, 195).

Von den 22 Siedlungsobjekten haben wir insgesamt 18 Gruben erforscht. Die großen Exploatationsgruben 16, 17, 21 und 22 konnten nur mittels der Beglaubigungsschnitte erforscht werden. Die Mehrheit der Siedlungsgruben hatte einen kreisförmigen bis ovalen Grundriss mit erweiterten Wänden und geradem bzw. vertieftem Boden. Außer zahlreichem Keramikmaterial, Lehmverputz und Tierknochen stammen aus den Gruben auch Bronzegegenstände (Nadel mit konischem Kopf und verziertem Hals; Spirale; flaches Gewandbesatzblech mit gegenüberliegenden Öffnungen und einer Öse auf der Innenseite). Auf Grund der vorläufigen Auswertung der Funde wird die angeführte Fundstelle in die mittlere Bronzezeit, konkret in die Reineckes Stufe BB_1-BB_2, datiert. Auf dem Keramikmaterial sind Elemente der ausklingenden sehr jungen Otomani-Kultur merkbar, zusammen mit den schon entwickelten Merkmalen der Pilínyer Kultur. Die Pilínyer Besiedlung ist in der Gemeinde auch in den weiteren Lagen Seňa III und Seňa IV belegt (Lamiová-Schmiedlová 1963, 60; Lamiová-Schmiedlová/Bánesz 1962, 224-230, Abb. 5-6).

VÝSLEDKY PRIESKUMOV NA LÍNIOVÝCH STAVBÁCH V OKOLÍ PREŠOVA

Rastislav Hreha

1. Kendice (okr. Prešov), poloha Pod hradskou, sídlisko, neolit, mladšia a neskorá doba bronzová, neskorá doba rímska až sťahovanie národov, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

Počas augusta a novembra 2003 sa uskutočnil prieskum v súvislosti s budovaním optickej trasy a miestnej telefónnej siete na úseku Prešov - Kendice. Pre časovú obmedzenosť a fakt, že zistené nálezisko nebolo priamo porušené sledovaným výkopom, bola pozornosť sústredená na povrchový zber v jej blízkom okolí. Približne 400-500 m severne od obce Kendice boli v blízkosti zasypanej ryhy zistené stopy historického osídlenia, narušané intenzívnou orbou. Lokalita sa nachádza na pravobrežnej výraznej terase Torysy, na miernej vyvýšenine, ktorú rozdeľuje koryto potoka a sčasti aj cesta. Na pravdepodobnú prítomnosť rozorávaných objektov upozorňovala tmavšie sfarbená humusovitá pôda, ktorá obsahovala archeologické nálezy.

Opis nálezov

Neolit - početný atypický črepový materiál väčšinou z tiel úžitkových nádob, jemne plavený so stopami pliev.

Mladšia a neskorá doba bronzová - nezdobené zlomky z tiel a okrajov nádob, zlomok z tela nádoby s uškom.

Neskorá doba rímska až sťahovanie národov - zlomky kvalitnej sivej na kruhu točenej keramiky a hrubších črepov zo zásobníc.

Vrcholný stredovek - drobné črepy z hrubozrnného materiálu, zdobené roztiahnutou vlnovkou a obežnými líniami.

Okrem keramického materiálu sa získal aj obsidiánový úštep, kamenné jadro, kúsky mazanice a zlomky zvieracích kostí. Ojedinelým nálezom je kónický hlinený praslen a masívny kus železnej trosky.

Prieskum uskutočnil technik AÚ SAV-VPS Košice D. Bomba.

2. Veľký Šariš (okr. Prešov), poloha Pri železničnej stanici, povrchový zber, doba bronzová, novovek. Uloženie nálezov Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

V júni 2003 bolo pri budovaní optickej trasy z Veľkého Šariša do jeho miestnej časti Kanaš zistené porušenie archeologickej situácie. Lokalita sa nachádza v intraviláne mesta Veľký Šariš, medzi železničnou traťou smerujúcou z Veľkého Šariša do Šarišských Michalian a miestnym pivovarom Šariš, naľavo od cesty do Kanaša. Zo zásypu výkopu sa získal nepočetný atypický keramický materiál z doby bronzovej a novoveku.

3. V e ľ k ý Š a r i š (okr. Prešov), časť K a n a š, poloha J a h o d o v á u l., doba bronzová, včasný stredovek. Uloženie nálezov Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

Lokalita v tejto polohe bola identifikovaná v rámci rovnakej akcie pri stavbe optickej trasy do Veľkého Šariša, časť Kanaš. Nálezisko je situované pri ceste v nezastavanom úseku intravilánu mestskej časti. Na povrchu, žiaľ, už zasypaného výkopu sa podarilo zozbierať niekoľko kusov nevýraznej keramiky z doby bronzovej a včasného stredoveku.

ERGEBNISSE DER BEGEHUNGEN AUF DEN LINIENBAUTEN IN DER UMGEBUNG VON PREŠOV. Beim Bau der optischen Trassen und des lokalen Telefonnetzes zwischen den Gemeinden kam es auf einigen Stellen zur Störung der archäologischen Situationen: 1. Bei der Begehung in der Gemeinde Kendice (Bez. Prešov), in der Lage Pod hradskou, wurde in der Nähe des Aushubs eine polykulturelle durch Pflügen gestörte Fundstelle festgestellt. Gewonnen wurde zahlreiches Material aus dem Neolithikum, der jüngeren und späten Bronzezeit, der Spätkaiserzeit, der Völkerwanderungszeit und dem Hochmittelalter; 2. Im Gemeindegebiet von Veľký Šariš (Bez. Prešov), in der Lage Pri železničnej stanici (beim Bahnhof), konnte unausgeprägtes Material aus der Bronzezeit und der Neuzeit gewonnnen werden; 3. in Kanaš - Stadtteil von Veľký Šariš, identifizierten wir die Störung von wahrscheinlich archäologischen Objekten. Aus den Stellen, wo die Erde dunkler ist, gewannen wir archäologisches Material aus der Bronzezeit und dem Frühmittelalter.

ŠTIEPANÁ KAMENNÁ INDUSTRIA ZO ZBEROV VO VINNOM

Rastislav H r e h a - Ľubomíra K a m i n s k á

V i n n é (okr. Michalovce), poloha F u n d u š s k é, zber, neskorý paleolit, neolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV-VPS, Košice.

V októbri 2003, keď poklesla hladina vody v Zemplínskej šírave, sa počas prieskumu evidovanej polohy Fundušské (L. Gačková, R. Hreha) našlo aj osem kusov kamennej industrie. Z nich je jeden artefakt neskoropaleolitický a ostatné sú neolitické.

O p i s n á l e z o v

1. Hrot s oblúkovito otupeným pravým bokom, pri báze stenčený, retuš prechádza na ventrálnu stranu, vyrobený z poľského pazúrika s časťou pôvodného povrchu suroviny. Rozmery: 39x18x6,5 mm; neskorý paleolit (obr. 2).
2. Zvyšok dvojpodstavového jadra na odbíjanie čepelí, žltohnedý limnokvarcit. Rozmery: 28x23x20 mm; neolit.
3. Nepravidelná čepeľ so zachovaným pôvodným povrchom suroviny, prekremenený pieskovec; neolit.
4. Bazálna časť širokej čepele z menilitového rohovca; neolit.
5. Hrotitý úštep z rohovca z povodia Dnestra; neolit.
6. Úštep z radiolaritu so zvyškami retuše; neolit.
7. Úštep z radiolaritu; neolit.
8. Masívny úštep so stopami retuše, hnedý limnokvarcit; neolit.

Väčšina kamenných artefaktov patrí do neolitu, výnimkou je hrot s oblúkovito otupeným bokom, ktorý je v prostredí východného Slovenska ojedinelým nálezom. Tieto typy hrotov sú vo všeobecnosti súčasťou neskoropaleolitickej kultúry s hrotmi s oblúkovito otupenými bokmi, dostatočne dobre zastúpenej severne od nášho územia, v Poľsku. Na okraji Východoslovenskej nížiny poznáme, tiež len zo zberov, neskoropaleolitickú industriu z Nižného Hrabovca, bez presnejšieho časového určenia. V nej sú zastúpené aj artefakty s čiastočne oblúkovito otupenými bokmi (*Kaminská 2003*, 15, Tab. XVI).

Územie Spiša je známe početnými nálezmi neskoropaleolitickej industrie, väčšinou však bez výraznejších artefaktov (*Bánesz 1962*). V posledných rokoch pribudli neskoropaleolitické nálezy aj zo skúmaných lokalít (*Soják 2002*). Analogický nález pochádza z jaskyne Suchá diera pri Spišskej Teplici, kde sa vo vrstve C našlo päť kamenných artefaktov spolu so zvieracími kosťami. Jeden z nástrojov predstavuje hrot s oblúkovito otupeným bokom z limnokvarcitu. Na základe stratigrafie a paleontologického obsahu patrí vrstva C do záveru paleolitu (*Soják/Suchý 2001*, 189, obr. 115: 4).

L i t e r a t ú r a

Bánesz 1962 - L. Bánesz: Nálezy drobnotvarej štiepanej industrie pod Vysokými Tatrami. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 2-20.

Kaminská 2003 - Ľ. Kaminská: Úloha prírodného prostredia pri formovaní paleolitického osídlenia severného okraja Východoslovenskej nížiny. Vsl. Pravek 6, 2003, 9-43.

Soják 2002 - M. Soják: Osídlenie horného Spiša na sklonku staršej doby kamennej. In: J. Gancarski (ed.): Starsza i środkowa epoka kamienia w Karpatach Polskich. Krosno 2002, 255-277.

Soják / Suchý 2001 - M. Soják/A. Suchý: Ukončenie výskumu v jaskyni Suchá diera. AVANS 2000, 2001, 189-190.

GESPALTENE STEININDUSTRIE AUS DER BEGEHUNG IN VINNÉ. Vinné (Bez. Michalovce), Lage Fundušské, Lesefunde, Spätpaläolithikum, Neolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice.

Im Laufe der Grabung wurden im Kataster der Gemeinde acht Steinartefakte gefunden. Die Mehrheit von ihnen wird in das Neolithikum datiert. Die Ausnahme bildet eine Spitze mit bogenförmig abgestumpfter Kante, hergestellt aus polnischem Feuerstein. Die Spitze wird in das Spätpaläolithikum datiert (Abb. 2). Im slowakischen Material bildet zu ihr die nächste Analogie die Spitze mit bogenförmig abgestumpfter Kante aus der Schicht C in der Hölle Suchá diera in Spišská Teplica (Soják/Suchý 2001, 189, Abb. 115:4).

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 2003

Ján Hunka - Eva Kolníková

1. Čičov (okr. Komárno), poloha Kéčska pustatina, V. Varsik (*Varsik 2004*), zber v areáli „tábora".
Rím, neurčiteľná malá bronzová minca, 4. stor. (Iulianus Apostata? 355-363). 15,7 mm; 1,324 g (8816).
2. Ďurčiná (okr. Žilina), poloha Sokol, prieskum výšinných polôh L. Veliačik, R. Kujovský, J. Katkinová.
Uhorsko, František II. (1792-1835), Smolník, 15-grajciar, 1807. 35 mm; 14,102 g (8809).
3. Hurbanovo (okr. Komárno)
a) poloha Hurbanovský potok
aa) sídlisko z doby rímskej, výskum J. Rajtár (*Rajtár 2004*).
Rím, Nero, Rím, as, 65. 24 mm; 4,922 g. RIC 318 (8818).
Rím, Domitianus, Rím, as, 88-89. 29,8 mm; 9,479 g. RIC 373 (8825).
Rím, Faustina iun., Rím, as 161-176, 24,8 mm; 11,909 g. RIC 1627 (8824).
Rím, Caracalla, Rím, antoninianus, 213-217. 25 mm; 3,936 g. RIC IV-1, 306 (8819).
Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, 20-halier, 1893. 20 mm; 3,714 g. Huszár 1979, č. 2205 (8855).
Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, 2-halier, 1894. 19 mm; 3,115 g. Huszár 1979, č. 2210 (8856).
ab) sídlisko z doby rímskej, zber I. Žundálek.
Rím, Traianus?, Rím, as, 98-117(?) 26,3 mm; 8,689 g. RIC? (8830).
Rím, Hadrianus, Rím, dupondius, 118. 21,8 mm; 11,366 g. RIC 557 (8829); denár, 117-138(?) 18 mm; 2,761 g. RIC? (8833).
Rím, Marcus Aurelius, Rím, dupondius, 138-161. 24 mm; 9,887 g. RIC ? (8826).
Rím, Constantinus I.(?), neurč. mincovňa, follis, 306-337?) 17 mm; 1,815 g (8832).
Rím, Constantius II., Constantinopolis, centenionalis, 351-654. 18 mm; 2,918 g (8831).
Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, grajciar, 1878. 19 mm; 2,941 g. Huszár 1979, č. 2186 (8857).
Československo, Kremnica, 10-halier, 1923. 16 mm; 1,565 g (8858).
b) poloha Zelený háj, pri Poľnohospodárskom družstve, zber I. Žundálek.
Rím, Claudius II. Gothicus, neurč. mincovňa, antoninianus, 268-270. 19,8 mm; 2,456 g (8828).
Rím, Constantius II., Heraclea, centenionalis, 355-361. 14,2 mm; 0,897 g (8827).
4. Chotín (okr. Komárno)
a) poloha Priošipárni, zber I. Žundálek.
Rím, Gallienus(?), neurč. mincovňa, antoninianus, 253-268. 20 mm 1,385 g, poškodený, prevŕtaný. RIC 587?, (8807).
Rím, Salonina, neurč. mincovňa, antoninianus, 265-268. 18,8 mm; 1,456 g (poškodená). RIC? (8844).
Rím, Constantinus I., Trier, follis, 321. 20 mm; 2,165 g. RIC 303 (8843).
Rím, neurčiteľný malý bronz, 4. stor. 16 mm; 1,171 g (8845).
b) poloha Horné konopište, zber I. Žundálek.
Rím, Traianus, Rím, denár, 114-117. 17,6 mm; 1,718 g. RIC 331 (8842).
Rím, Faustina iun.?, Rím, as, 161-176(?) 27,3 mm; 13,625 g. RIC ? (8840).
Rím, neurčiteľný sestertius, 1. stor.(?). 23,8 mm; 17,261 g (8805).
Rím, 2 neurčiteľné asy, 2. stor.(?). 23,8 mm; 5,480 g (8803); 30,7 mm; 11,062 g (8806).
Rím, Constantinus I. pre mesto Rím, Siscia, follis, 334-335. 17 mm; 1,511 g. RIC 240 (8841).
Rím, neurčiteľná malá bronzová minca, 4. stor.(?), s dierkou (8804).
Uhorsko, Matej II. (1608-1619), falzum kremnického denáru, 1612. 13 mm; 0,286 g, poškodený. Huszár 1979, č. 1140 (8860).
5. Imeľ (okr. Komárno), poloha Žabinec, zber I. Žundálek.
Rím, Traianus, Rím, as, 98-117. 22,8 mm; 9,211 g (8839).

Rím, Claudius II. Gothicus(?), neurč. mincovňa, antoninianus, 268-270. 17 mm; 1,722 g (8846).
Rím, neurčený antoninianus, 3. stor. 16 mm; 1,209 g (8847).
Rím, Constantius II.?, neurč. mincovňa, follis, 337-361. 17,1 mm; 1,323 g (8838).
Rakúsko, Viedeň, počítací žetón typu loď-slnko, mesiac, hviezdy, prelom 18.-19. stor. 20 mm; 0,797 g (8859).
6. Iža (okr. Komárno), poloha Leányvár, rímsky tábor.
a) výskum K. Kuzmová, J. Rajtár.
Rím, Iulia Domna, manželka Septimia Severa, Rím, denár, 196-211. 19,3 mm; 2,963 g. RIC 559 (8799).
Rím, Horná Moesia, Viminacium, Philippus I., as, 244-249. 28,4 mm; 15,234 g (8800).
Rím, Aurelianus, Rím, antoninianus. 21,7 mm; 2,227 g. RIC 62 (8849).
Rím, Constantius II., Siscia, follis, 330-335. 17 mm; 1,248 g. LRBC 749 (8798).
Rím, neurč. as, 2. stor.(?), 24,6 mm; 7,109 g (8848); neurč. malý bronz, 15,5 mm; 1,933 g (8850).
b) zber I. Žundálek.
Rím, Constantius Gallus(?), neurč. mincovňa, centenionalis, 351-354(?). 16,3 mm; 1,486 g, LRBC ? (8797).
7. Komárno, časť Veľký Harčáš (okr. Komárno), poloha Breh Dunaja. Zber I. Žundálek.
Rím, Constantinus I.(?), neurč. mincovňa, follis, 307-337. 13,4 mm; 0,782 g (8836).
Rím, Gratianus, Thessalonika, centenionalis, 367-375. 17,1 mm; 1,617 g. LRBC 1794 (8835).
Rím, Valens, Rím, centenionalis, 367-375. 17,3 mm; 1,923 g. LRBC 720 (8837).
8. Kuchyňa (okr. Malacky), poloha Zamek, na vale, prieskum M. Slivka.
Dolné Rakúsko, Fridrich V. (III.), Viedeň, fenig, 1457-1460. 14x12 mm; 0,353 g. Koch 1994, tab. 83, č. Fa 10 (8796).
9. Nitra (okr. Nitra), časť Zobor, poloha Benediktínsky a kamaldulský kláštor, výskum M. Samuel.
Arcibiskupstvo Salzburg, Eberhard II. (1200-1246), Friesach, friesachský fenig, 1200-1246. 14 mm; 0,775 g. Koch 1994, Ca 20 (8853).
10. Poľný Kesov (okr. Nitra), poloha Miklošovičova, povrchový zber na mieste zaniknutého kostola, M. Samuel, J. Tirpák, J. Hunka.
Bavorsko, Maximilián I. ako kurfirst (1623-1651), Heidelberg, tzv. Rheinpfälzische Münze, grajciar, 1625. 15 mm; 0,418 g. Hahn 1971, č. 150 (8852).
11. Šaľa (okr. Šaľa), časť Veča, germánske sídlisko, výskum E. Fottová (*Fottová 2003*, 39-40).
Rím, Traianus, Rím, denár, 111. 18 mm; 2,930 g. RIC 231 (8821).
Rím, Hadrianus, Rím, denár, 117. 17,6 mm; 1,948 g. RIC 3b (8820).
Rím, Hadrianus, Rím, denár, 117. 18,9 mm; 2,433 g. RIC 6 (8823).
Rím, Alexander Severus, Rím, denár, 210-211. 18 mm; 2,190 g. RIC 337 (8822).
12. Tesárske Mlyňany (okr. Zlaté Moravce), pohrebisko z doby sťahovania národov, výskum M. Ruttkay, minca v hrobe (*Ruttkay 2004*).
Byzancia, Justinus I. alebo Justinianus I., mincovňa Thessalonika alebo Alexandria, minimus (3-nummia), razba z rokov 518-522 alebo 538-565. Cu, 10 mm; 0,802 g. MIB č. 74 alebo č. 167 (8817).
13. Trenčianske Bohuslavice (okr. Trenčín), prieskum K. Pieta, P. Červeň, Š. Hritz.
1. Slovenská republika, Kremnica, 10-halier, 1942. 16 mm; 1,633 g (8808).
Československo, Kremnica, 10-halier, 1963. 22 mm; 1,207 g (8851).
14. Veľký Meder (okr. Dunajská Streda), poloha Vámošovo, sídlisko z doby rímskej.
a) výskum V. Varsik (*Varsik 2004*).
Rím, Iulia Maesa, Rím, polovica sestercia, 219. 31,6 mm; 10,852 g. RIC 414 (8814).
Rím, Claudius II. Gothicus, Rím, antoninianus, 268-270. 18,7 mm; 2,626 g. RIC 40 (8811); neurč. mincovňa, antoninianus, 268-270. 21 mm; 2,290 g. RIC? (8812).
Švajčiarsko, 2 centimy, 1882. 20 mm; 2,505 g (8815).
b) zber I. Žundálek.
Rím, Aurelianus, Siscia, antoninianus, 270-275. 20,9 mm; 3,269 g. RIC 174 (8813).
Rím, neurčiteľný antoninianus, 3. stor., (polovica mince, s dierkou). 20,2 mm; 1,594 g (8801).
Rakúsko, Uhorsko, Jozef II. (1780-1790), grajciar, 1780-1782, 1790. 24 mm; 6,115 g (8802).
15. Vršatské Podhradie (okr. Ilava), poloha Hradisko, prieskum výšinných polôh L. Veliačik, R. Kujovský, J. Katkinová.
Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), Kremnica, grajciar, 1860. 19 mm; 3,322 g. Huszár 1979, č. 2181 (8810).
16. Východné Slovensko, bližšie neurčené nálezisko, náhodný nález dvoch mincí, získala K. Kuzmová.
Rím, Claudius II. Gothicus, mincovňa Rím, antoninianus, 270-275, razba za Aureliana. 17,9 mm; 2,401 g. RIC 266 (8794).
Rím, Valens, mincovňa Siscia, centenionalis, 364-367. 18,6 mm; 1,825 g. LRBC 1272 (8795).
17. Zemné, predtým Gúg (okr. Galanta), poloha Vinohrad, zber I. Žundálek.

Rím, Tetricus, neurč. mincovňa, antoninianus, 268-273. 20 mm; 2,828 g. RIC? (8834).

18. Zlaté Moravce (okr. Zlaté Moravce), poloha Nám. J. Kráľa, výskum novovekého pohrebiska M. Bielich, minca v hrobe (*Bielich 2004*).

Uhorsko, Leopold I. (1657-1705), Kremnica, denár, 1693. 15 mm; 0,224 g. Huszár 1979, č. 1509 (8854).

Literatúra

Bielich 2004 - M. Bielich: Výskum v Zlatých Moravciach. AVANS 2003, 2004, 37-38.

Fottová 2003 - E. Fottová: Záchranný výskum germánskeho sídliska z mladšej doby rímskej. AVANS 2002, Nitra 2003, 39-40.

Hahn 1971 - W. Hahn: Typenkatalog der Münzen der bayerischen Herzöge und Kurfürsten 1506-1805. Braunschweig 1971.

Huszár 1979 - L. Huszár: Münzkatalog Ungarn von 100 bis Heute. München 1979.

Koch 1994 - B. Koch: Corpus nummorum Austriacorum. I. Mittelalter. Wien 1994.

LRBC - R. A. G. Carson/J. P. C. Kent: Late Roman Bronze Coinage. London 1960.

MIB - W. Hahn: Moneta imperii byzantini. Rekonstruktion des Prägeaufbaues auf synoptisch-tabellarischer Grundlage. Band 1: Von Anastasius I. bis Justinianus I. (491-565). Wien 1973.

Rajtár 2004 - J. Rajtár: Záchranný výskum v Hurbanove. AVANS 2003, 2004, 145-149.

RIC - H. Mattingly/E. A. Sydenham et al.: The Roman Imperial Coinage. 1-9. London 1923-1967.

Ruttkay 2004 - M. Ruttkay: Ukončenie výskumu pohrebiska z doby sťahovania národov v Tesárskych Mlyňanoch. AVANS 2003, 2004, 157-159.

Varsik 2004 - V. Varsik: Doplňovací výskum vo Veľkom Mederi a zisťovací výskum v Čičove. AVANS 2003, 2004, 192.

Tab. 1. Prehľad prírastkov mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2003.

Nálezisko	Mince							Spolu
	Keltské	Rímske	Byz	Storočie				
				11.-13.	14.-15.	16.-17.	18.-20.	
Čičov		1						1
Ďurčiná							1	1
Hurbanovo		12					4	16
Chotín		11				1		12
Imeľ		4					1	5
Iža		7						7
Komárno-Veľký Harčáš		3						3
Kuchyňa					1			1
Nitra-Zobor				1				1
Poľný Kesov						1		1
Šaľa-Veča		4						4
Tesárske Mlyňany			1					1
Trenčianske Bohuslavice							2	2
Veľký Meder		5					2	7
Vršatské Podhradie							1	1
Východné Slovensko		2						2
Zemné		1						1
Zlaté Moravce						1		1
Spolu		50	1	1	1	3	11	67

MÜNZZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW IM J. 2003. Im J. 2003 sind in den numismatischen Katalog des Archäologischen Instituts der SAW insgesamt 66 kaiserzeitliche bis neuzeitliche Münzen und ein Rechenjeton aufgenommen worden. Von allen Münzen waren bis 50 kaiserzeitlich. Zu den bedeutendsten Fundstellen gehört das römische Militärlager Iža, germanische Siedlungen Hurbanovo, Chotín, Veľký Meder. Die einzige byzantinische Münze wurde im Grab aus der Völkerwanderungszeit auf der Fundstelle

Tesárske Mlyňany entdeckt. Bedeutend sich auch mehrere mittelalterliche Münzen. Zum Beispiel ein friesacher Pfennig aus den Jahren 1200-1246, die erste im Raum des Benediktiner und Kamaldulenser Klosters in Nitra am Zobor entdeckte Münze. Auch der niederösterreichische Pfennig von Friedrich V. (III.) aus den Jahren 1457-1460 aus dem Hügelburg in Kuchyňa gehört zu den bedeutenden Funden. Sehr interessant ist auch der Kreuzer von Maximilian I. aus dem Jahr 1625, der bei der Begehung des Ortes nach einer untergegangenen Kirche in Poľný Kesov entdeckt wurde. Neben den Münzen wurde in Imeľ auch ein österreichischer Rechenjeton des Typs Schiff-Sonne, Mond, Sterne vom 18.-19. Jh. entdeckt.

NOVÉ LOKALITY V INTRAVILÁNE ČÁPORA

Ján Hunka - Ondrej Ožďáni

C a b a j - Č á p o r, miestna časť Čápor (okr. Nitra), záhrady pri domoch 1019, 1040, 1045, polykultúrne sídlisko, prieskum terénny, neolit (kultúra s lineárnou keramikou), eneolit stredný (kultúra badenská), doba laténska neskorá, mladšia doba rímska, neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

M. Kováč, záujemca o históriu obce Čápor, upozornil v r. 2001 pracovníka AÚ SAV J. Hunku na nálezy pravekých a stredovekých črepov v intraviláne obce (obr. 41: 1) na pozemkoch C. Lehoťákovej (č. domu 1040 a 1045 - parcely č. 449, 448/2 a 539/1; obr. 41: 2) a J. Babku (č. domu 1019 - parcela 442/2; obr. 41: 2). Na základe tejto informácie sa v dňoch 28. 2., 12. 4. a 16. 5. 2001 uskutočnil na uvedených parcelách prieskum, ktorým sa získal väčší súbor keramických zlomkov (asi 200 ks), dokladajúcich osídlenie priestoru dnešnej obce v rôznych časových úsekoch.

V súčasnosti je nálezisko pre prípadný archeologický výskum neprístupné, pretože celý areál je zastavaný rodinnými domami. Prieskum je možný len v priľahlých záhradách. Lokalitu dnes umelo rozdeľuje aj miestna ulica, zvaná Pod Kapustnicami. Z geografického hľadiska ide o vyvýšeninu, rozprestierajúcu sa severne od miestneho ihriska pri základnej škole a medzi štátnou cestou v smere Čápor - Jarok a Cabajským potokom, v minulosti nazývaným aj Cedrom (obr. 41: 2). Vyvýšenina sa zvažuje smerom na východ, t.j. smerom k dnes už regulovanému Cabajskému potoku.

a) polohy P a r c e l y 442/2, 448/2 a 449. Prieskumom sa zistilo osídlenie v neolite, eneolite, v mladšej dobe rímskej a v neskorom stredoveku (15.-16. stor.).

O p i s n á l e z o v

1. Tenkostenný črep z vydutia nádoby z jemne plavenej hliny. Povrch svetlohnedý, hladený, zdobený paralelnými horizontálnymi ryhami; hr. črepu 0,5 cm (obr. 41: 3); kultúra s lineárnou keramikou.

2. Črep zo steny nádoby z jemne plavenej hliny. Povrch tmavošedý, zdobený dvojicou horizontálnych rýh; hr. črepu 0,7 cm (obr. 41: 4); kultúra s lineárnou keramikou.

3. Zlomok z pliec džbánku, povrch hladený svetlohnedej farby, zdobený žliabkami; hr. črepu 0,5 cm (obr. 41: 5); kultúra badenská.

4. Okrajový črep z hrnca. Okraj mierne von vyhnutý a mierne navalený na stenu nádoby. Povrch svetlohnedý, drsnejší, pod okrajom zdobený dvoma horizontálnymi radmi nechtovitých vrypov; hr. črepu 1,0 cm (obr. 41: 6); kultúra badenská.

5. Fragment z pliec nádoby, zdobený obežnou horizontálnou lištou, presekávanou vertikálnymi nechtovitými vrypmi. Povrch hnedočervený, v hornej polovici nádoby, nad lištou, hladený, v dolnej časti zdrsnený; hr. črepu 1,1 cm (obr. 41: 7); kultúra badenská.

6. Zlomok z okraja hrncovitej nádoby s vertikálne nasadeným masívnym pásikovým uchom prekleňujúcim okraj ústia a plecia nádoby. Povrch kávovohnedý, zahladzovaný, zdobený hlbokými nechtovitými vrypmi, ktoré lemujú okraj ústia a bočné strany ucha; hr. črepu 1,0 cm (obr. 41: 9); kultúra badenská.

6. Tenkostenný črep z pliec šálky s dolnou časťou hrdla. Povrch čierny, leštený, pôvodne zdobený trojuholníkmi, ktoré boli striedavo buď leštené alebo vyplnené horizontálnymi radmi krátkych vpichov; povrch črepu s vpichmi bol len hladený. Hr. črepu 0,5 cm (obr. 41: 8); doba rímska (2./3. stor.).

7. Fragment z vydutia rímsko-barbarskej hrncovitej nádoby. Povrch svetlohnedý, zdobený horizontálnym radom výrazných nechtovitých vrypov; hr. črepu 0,8 cm (obr. 41: 10); doba rímska (2./3. stor.).

8. Zlomok domácej germánskej misy zdobenej vertikálnymi žliabkami. Povrch čierny, leštený; hr. črepu 1,0 cm (obr. 41: 11); doba rímska (2./3. stor.).

9. Hrubostenný fragment rímsko-barbarskej nádoby. Povrch kávovohnedý, hladený; hr. črepu 1,2 cm (obr. 41: 12); doba rímska (2./3. stor.).

10. Okrajový črep z rímsko-barbarskej misy. Povrch čierny, tuhovaný a leštený, pod okrajom zdobený obežným horizontálnym žliabkom; hr. črepu 0,9 cm (obr. 41: 13); doba rímska (2./3. stor.).

11. Fragment z pliec misovitej nádoby. Povrch tmavohnedý, vrchná časť črepu je hladená, na spodnej časti je hrebeňová výzdoba v podobe rytých viacnásobných poloblúkov; hr. črepu 0,7 cm (obr. 42: 1); doba rímska (2./3. stor.).

12. Tenkostenný črep z mierne profilovanej misky, vyrobený z jemne plavenej hliny. Povrch béžový; hr. črepu 0,5 cm (obr. 42: 2); doba rímska (2./3. stor.).

b) poloha P a r c e l a 539/1 (obr. 41: 2). Z prieskumu parcely, ktorá je situovaná bližšie k pravému brehu Cabajského potoka (Cedromu), pochádza výlučne keramický materiál, ktorý možno rámcovo datovať do obdobia

neolitu (kultúra s lineárnou keramikou), eneolitu (kultúra badenská), mladšej doby laténskej, do doby rímskej (2./3. stor.) a do neskorého stredoveku (15.-16 stor.).

Nálezy zo všetkých štyroch parciel poukazujú na skutočnosť, že ide o jedno väčšie polykultúrne sídlisko s priemerom asi 200 m, ktoré - ako naznačujú doterajšie výsledky terénnych prieskumov - bolo najintenzívnejšie osídlené počas 2./3. stor. n. l. a potom aj v neskorom stredoveku v 15.-16. stor. Je zaujímavé, že na spomenutých parcelách sa nevyskytlo staršie stredoveké osídlenie, a to i vzhľadom na skutočnosť, že v polohe Kostolné, situovanej východne od nami sledovanej lokality, sa zistila zaniknutá stredoveká dedina so sakrálnou stavbou a cintorínom už z 12. stor. (*Točík 1980*, 266, 267). Sídlisková lokalita z doby rímskej z tu uvádzaných polôh nerozmnožuje len počet nálezísk z tohto obdobia z katastra obce, ale pravdepodobne súvisí aj s dnes už zničeným žiarovým pohrebiskom z doby rímskej, z ktorého sa zatiaľ zachránil iba jeden urnový hrob z mladšej doby rímskej (*Kolník 1962*, 281, 282).

Literatúra

Kolník 1962 - T. Kolník: Urnový hrob z mladšej doby rímskej z Čápora. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 281-282.

Točík 1980 - A. Točík: Výsledky prieskumu archeologických lokalít na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1978, 1980, 266-272.

NEUE FUNDSTELLEN IM GEMEINDEGEBIET VON ČÁPOR. Cabaj-Čápor, Gemeindeteil Čápor (Bez. Nitra), Gärten bei den Häusern 1019, 1040, 1045, polykulturelle Siedlung, Begehung, Neolithikum (Kultur mit der Linearkeramik), mittleres Äneolithikum (Badener Kultur), Spätlatènezeit, Jungkaiserzeit, Spätmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Gemeindegebiet realisierten wir im J. 2001 eine Begehung, bei der eine größere Menge von Keramikbruchstücken (ca. 200 Stück) gewonnen wurde. Die Keramikbruchstücke belegen die Besiedlung des Raums der heutigen Gemeinde in verschiedenen Zeitabschnitten. Die Fundstelle befindet sich auf einer Anhöhe, die sie nördlich von dem örtlichen Spielplatz und zwischen der Straße in der Richtung Čápor - Jarok und dem Cabajer Bach (auch Cendrom genannt) erstreckt (Abb. 41: 2). Die Anhöhe stürzt in östlicher Richtung, d. h. zu dem schon heute regulierten Cabajer Bach, ab.

a) Lage Parzellen 442/2, 448/2 und 449. Durch die Begehung wurden Besiedlungen im Neolithikum (Kultur mit der Linearkeramik; Abb. 41: 3, 4), Äneolithikum (Badener Kultur; Abb. 41: 5-7, 9), in der jüngeren römischen Kaiserzeit (2./3. Jh.; Abb. 41: 8, 10-13; Abb. 42: 1, 2) und im Spätmittelalter (15.-16. Jh.) belegt.

b) Lage Parzelle 539/1 (Abb. 41: 2). Aus der Parzelle stammt ausschließlich keramisches Material, das rahmenhaft in das Neolithikum (Kultur mit der Linearkeramik), das Äneolithikum (Badener Kultur), die jüngere Latènezeit, die römische Kaiserzeit (2./3. Jh.) und in das Spätmittelalter (15.-16. Jh.) datiert werden kann.

Die Funde aus allen vier Parzellen weisen auf die Tatsache hin, dass es sich um eine größere polykulturelle Fundstelle mit einem Durchmesser von ca. 200 m handelt, die, wie es die bisherigen Begehungen andeuten, während des 2./3. Jh. u. Z. am intensivsten besiedelt war. Die Besiedlung im Spätmittelalter im 15.-16. Jh. wird anhand der Funde auch angenommen. Auf den angeführten Parzellen ist keine ältere mittelalterliche Besiedlung vorgekommen, was ziemlich interessant ist, da in der Lage Kostolné, die östlich der von uns verfolgten Fundstelle situiert ist, ein untergegangenes mittelalterliches Dorf mit sakralem Bau und einem Friedhof schon aus dem 12. Jh. festgestellt wurde (Točík 1980, 266, 267). Die Siedlungslokalität aus der römischen Kaiserzeit von den hier angeführten Lagen vermehrt nicht nur die Anzahl der Fundstellen aus diesem Zeitabschnitt im Kataster der Gemeinde, sondern hängt wahrscheinlich auch mit einem schon zerstörten kaiserzeitlichen Brandgräberfeld, von dem nur ein Urnengrab aus der jüngeren römischen Kaiserzeit gerettet wurde, zusammen (Kolník 1962, 281, 282).

VÝSKUM ŽIAROVÉHO POHREBISKA LUŽICKEJ KULTÚRY V TRENČÍNE

Ivan Cheben

T r e n č í n (okr. Trenčín), časť B i s k u p i c e, poloha Z á h u m n i e, sídliskové objekty, lengyelská kultúra, kostrový hrob, kultúra so šnúrovou keramikou, žiarové pohrebisko, lužická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V priebehu r. 2002 sa uskutočnil výskum na dovtedy neskúmanom archeologickom nálezisku (*Cheben 2003*), na ktorom sa odkryli sídliskové objekty z viacerých období. Odhumusovaním plochy pri SV okraji staveniska, v mieste príjazdovej komunikácie na parkoviská, sa zachytilo desať buldozérom viac alebo menej narušených zhlukov keramiky. Ako sa po začistení jednotlivých nálezových celkov ukázalo, išlo o hroby, ktoré sa nachádzali na južnom okraji žiarového pohrebiska lužickej kultúry z obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej. Postupne sa ohraničila južná časť pohrebiska a čiastočne sa stanovil priebeh JV i JZ okraja pohrebiska. V predchádzajúcej sezóne sme v tejto časti sledovaného územia, kde sa pohrebisko rozkladalo na miernej vyvýšenine, odkryli a zdokumentovali 238

žiarových hrobov. V podstatnej miere išlo o urnové hroby a iba veľmi ojedinelo sa vyskytli aj jamkové hroby bez akejkoľvek výbavy. Priemerný počet nádob v hroboch sa pohyboval od dvoch do štyroch. Výnimkou však nebol ani výskyt jednej nádoby v hrobe. Max. počet nádob v jednom hrobe tvorilo až 14 nádob. Z typologického radu boli najfrekventovanejšími tvarmi zastúpené misy, amfory a hrnce, ale vyskytovali sa aj tenkostenné nádoby, medzi ktorými sa objavovali šálky, misy a amforky. Ojedinelým nálezom bola nádobka v tvare ľudskej nohy. Bronzovú industriu reprezentujú viaceré typy ihlíc, vlasové krúžky z drôtu, náramky, nášivky, faléra, fragment nožíka a hrot oštepu. Samostatnú skupinu nálezov tvoria koráliky a závesky z jantáru, ktoré sa našli vo dvoch hroboch.

Po preskúmaní južnej a sčasti i JZ plochy pohrebiska sa pozornosť sústredila na vymedzenie západného a severného okraja. JV okraj sledovaného pohrebiska bol zachytený. V mieste predpokladaného západného okraja sa odkryla plocha, orientovaná severným smerom, s celkovou dĺžkou 95 m a max. šírkou 10 m. V tomto priestore sa žiarové hroby zachytili, pričom sa zistilo, že pokračujú ešte západným smerom. Hĺbením zisťovacích rezov kolmo na skúmanú plochu sa stanovilo, že pohrebisko sa môže rozširovať západným smerom max. o 5 m. Tak isto bol jednoznačne stanovený severný okraj pohrebiska, čo potvrdil zisťovací rez. Malou sondou na druhej strane štátnej cesty sa doložil výskyt žiarových hrobov. Znamená to, že pri budovaní cesty v 80-tych rokoch bola časť pohrebiska pravdepodobne zničená; ďalšie narušenie pohrebiska spôsobila ryha pre vodovod, ktorá sa tiahne jeho stredom v smere JZ-SV. Žiarové pohrebisko, ktoré sa rozkladá na veľmi miernej vyvýšenine, vytvára ovál orientovaný dlhšou osou s max. dĺžkou 135 m v smere S-J. Jeho predpokladaná šírka je 60 až 70 m.

V západnej a strednej časti žiarového pohrebiska sa v priebehu výskumnej kampane preskúmalo ďalších 290 žiarových hrobov a sedem sídliskových jám. Z typologického hľadiska mala štruktúra odkrytých hrobov tie isté črty. Pribudli dva hroby s kamennými vencami a na troch miestach sa vyskytli kamenné prekrytia, v jednom prípade vo dvoch vrstvách. Urny s prídavnými keramickými milodarmi sa vyskytovali buď samostatne alebo vytvárali rôzne početnú skupinku. Rozostupy medzi jednotlivými hrobmi boli tak isto rozdielne. Počet nádob, ako aj typologické zastúpenie v jednotlivých hroboch, ostáva nezmenený. Objavujú sa zdobené i nezdobené amforovité nádoby, misy s rôzne upraveným okrajom a profiláciou, jednouché alebo dvojuché hrnce a ojedinelo i dvojkónické tvary. Z tenkostenných nádob sú zastúpené predovšetkým amforovité tvary, misky, džbánky a šálky. V inventári bronzovej industrie sa objavujú viaceré typy ihlíc, často zachované iba fragmentárne, vlasové ozdoby, nášivky, zdobená puklica, náramky, nákrčník, fragment nožíka a dýka. Ojedinelo sa vyskytli i koráliky z jantáru.

Pri vyberaní žiarového hrobu 406 sa 20 cm pod úrovňou dna urny objavili dve nádobky, ktoré patrili kultúre so šnúrovou keramikou. Pri prehlbovaní vrstvy sa vo vzdialenosti 8 m severne od ich nálezu zachytil kostrový hrob z obdobia kultúry so šnúrovou keramikou, ktorý obsahoval dve nádoby, sekeromlat a čepeľ v tvare plápolajúceho plameňa. Pod žiarovým hrobom 406 sa odkryla kostra psa, orientovaná v smere Z-V, a obidve spomenuté nádobky ležali pred hlavou vo vzdialenosti 80 cm. Ani v jednom prípade sa nezistila hrobová jama. Zásyp tvorila podložná piesčitá zemina.

V priestore určenom na výstavbu, severne od plochy preskúmanej v r. 2002, sa archeologický výskum obmedzil na zistenie prítomnosti, resp. rozsahu osídlenia. Na záujmovej ploche, najmä v priestore pod miernou vyvýšeninou, sa zemným strojom vyhĺbilo celkovo trinásť sond orientovaných v smere V-Z. Iba vo dvoch rezoch sa zachytili tri objekty, z ktorých jeden obsahoval keramiku III. stupňa lengyelskej kultúry. Vo dvoch jamách sa nachádzala keramika z 13. stor.

Literatúra

Cheben 2003 - I. Cheben: Hrobové a sídliskové nálezy z Trenčína-Biskupíc. AVANS 2002, 2003, 65-67.

ERFORSCHUNG EINES BRANDGRÄBERFELDES DER LAUSITZER KULTUR IN TRENČÍN. Trenčín (Bez. Trenčín), Teil Biskupice, Lage Záhumnie, Siedlungsobjekte, Lengyel-Kultur, Skelettgrab, Schnurkeramikkultur, Brandgräberfeld, Lausitzer Kultur. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Laufe des J. 2002 untersuchte das Archäologische Institut der SAW in Nitra eine bis damals nicht untersuchte archäologische Fundstelle, auf der Siedlungsobjekte aus mehreren Zeitabschnitten erforscht wurden. Durch die Entfernung des Humusbodens beim nordöstlichen Rand der Baustelle wurden zehn Gräber erfasst, die sich am südlichen Rand des Brandgräberfeldes der Lausitzer Kultur aus der Zeit der jüngeren und späten Bronzezeit befanden. Erforscht wurde der südliche Teil des Gräberfeldes und erfasst wurde auch der Verlauf des südöstlichen und südwestlichen Gräberfeldrandes. Die Grabung wurde in diesem Jahr an der Stelle des angenommenen westlichen Randes von dem Gräberfeld fortgesetzt, wo eine 95 m lange und max. 10 m breite Fläche freigelegt worden ist. In diesem Raum wurden Brandgräber erfasst, wobei wir festgestellt haben, dass sie auch weiter in westlicher Richtung fortsetzen. Freigelegt wurden gleichzeitig auch Gräber beim südöstlichen Rand des Gräberfeldes und in seinem mittleren Teil. Durch die Grabung ist festgelegt worden, dass das Brandgräberfeld, das sich auf einer leichten Anhöhe erstreckt, ein Oval bildet, dessen längere Achse mit max. Länge von 135 m in N-S-Richtung orientiert ist. Seine angenommene Breite ist etwa 60 bis 70 m. Während der Grabungskampagne sind weitere 290 Brandgräber und sieben Siedlungsgruben erforscht worden. Aus typologischer Sicht hatte die Struktur der freigelegten Gräber die gleichen Züge. Es kamen zwei Gräber mit Steinkränzen hinzu und auf drei Stellen erschienen die steinernen

Überlagerungen, in einem Falle waren sie in zwei Schichten vorhanden. Die Urnen mit zusätzlichen keramischen Beigaben kamen entweder selbständig vor oder bildeten unterschiedlich zahlreiche Gruppe. Auch die Abstände zwischen den einzelnen Gräbern waren unterschiedlich. Die Anzahl der Gefäße und die typologische Vertretung in den einzelnen Gräbern bleiben unverändert. Es erscheinen verzierte und auch unverzierte amphoraförmige Gefäße, Schüsseln mit unterschiedlich zugerichteten Rändern und unterschiedlicher Profilierung, einfache Gefäße oder Doppelhenkelgefäße und vereinzelt auch doppelkonische Formen. Von den dünnwandigen Gefäßen sind vor allem amphoraförmige Formen, Schüsseln, Krüge und Tassen vertreten. Im Inventar der Bronzeindustrie erscheinen mehrere Nadeltypen, oft nur fragmentarisch erhalten, Haarschmuck, Gewandbesatzbleche, verzierte Zierbuckeln, Armbänder, Halsringe, ein Messerfragment und ein Dolch. Vereinzelt kamen auch Bernsteinperlen vor. Beim westlichen Rand des Brandgräberfeldes der Lausitzer Kultur ist auch ein Skelettgrab der Schnurkeramikkultur freigelegt worden. Das Grab enthielt zwei Gefäße, eine Hammeraxt und eine Klinge in Form der flackernden Flamme. In einer Entfernung von 8 m südlich von dem Skelettgrab wurde das Skelett eines Hundes freigelegt. Das Grab war in W-O-Richtung orientiert und enthielt zwei Gefäße der Schnurkeramikkultur, die unter dem Kopf in einer Entfernung von 80 cm deponiert waren. In keinem Fall wurde eine Grabgrube festgestellt. Die Verschüttung bildete liegender, sandiger Boden.

SÍDLISKOVÉ A HROBOVÉ NÁLEZY KULTÚRY ZVONCOVITÝCH POHÁROV ZO SKALICE

Ivan Cheben - Viera Drahošová

Skalica (okr. Skalica), poloha Štvrte u Starých šibeníc, sídlisko, kostrové hroby, kultúra zvoncovitých pohárov, kultúra Kosihy-Čaka, obdobie germánske. Uloženie nálezov: Záhorské múzeum, Skalica.

Trasa novo budovaného cestného obchvatu Skalice vedie z veľkej časti pozdĺž západného okraja mesta a v prevažnej miere je situovaná v blízkosti železničnej trate. Na odhumusovanej ploche vyše štvorkilometrového úseku sa archeologické nálezy zachytili iba v uvedenej polohe, ktorá sa nachádza v SZ časti extravilánu obce. Ide o úzky pás pod výrazným jazykovitým výbežkom nad inundačným územím, ktorého svahy sa prudko zvažujú na JZ a západnú stranu, kde je aj najvýraznejšie prevýšenie. Svah popri južnej a západnej strane obteká zregulovaný Zlatnický potok.

Sídliskové objekty sa tu zachytili na veľmi mierne sa zvažujúcom teréne, situovanom na pravom brehu zmieneného potoka. Na ploche zhruba 110x45 m sa jamy koncentrovali v južnej tretine ohraničeného priestoru, a to tesne pod úpätím prudko klesajúceho západného, resp, sčasti JZ svahu. Objekty 1 a 2 sa nachádzali pri východnej hranici skúmanej plochy. Celkove sa odkryli pôdorysy pätnástich sídliskových jám (obr. 44), z ktorých tri patrili kultúre Kosihy-Čaka (jamy 11, 14 a 15), jedenásť objektov poskytlo nálezy patriace kultúre so zvoncovitými pohármi a jeden objekt (jama 5) je pozostatkom po germánskom osídlení tejto polohy.

Už staršie nálezy poukazovali, že v Skalici ako i v blízkom okolí sa výraznejšie koncentrujú nálezy kultúry zvoncovitých pohárov. V r. 1950 bolo pri zemných prácach v areáli ZVL, pri výstavbe nového závodu Trikota, narušené kostrové pohrebisko. V r. 1954 sa porušili ďalšie kostrové hroby, s najväčšou pravdepodobnosťou toho istého pohrebiska, a to pri úprave terénu medzi železničnou stanicou a úpätím svahu Kalvária. Bližšie nálezové okolnosti, najmä pokiaľ ide o celkový počet, polohu a obsah zachytených hrobov, nie sú známe (*Drahošová 1997*, 8-9). Uvádza sa, že boli zistené dva kostrové hroby, z ktorých k jednému priradili štyri nádoby (*Pichlerová 1971*, 65-67). To jednoznačne potvrdzujú aj výsledku výskumu v polohe Štvrte u Starých šibeníc, ktorá je od predpokladaného kostrového pohrebiska pod Kalváriou vzdialená necelý kilometer. V katastri Skalice je to tretie nálezisko kultúry zvoncovitých pohárov. Je pravdepodobné, že v tejto polohe sa mnohoí nachádzať i rozsiahlejší sídliskový areál, a to práve v priestore medzi potokom a južným, juhozápadným úpätím jazykovitého výbežku. Z predpokladaného sídliska sa preskúmala iba jeho malá časť, a podľa voľného priestoru na odkrytom úseku môžeme usudzovať, že zachytené jamy tvorili severný okraj osídlenej plochy. Jednoznačne nevylučujeme ani skutočnosť, že aj pri stavbe železnice alebo regulácii Zlatnického potoka mohlo dôjsť k porušeniu jám nielen z tohoto časového horizontu. Zo získaného súboru kultúry zvoncovitých pohárov majú pre celkové hodnotenie mimoriadny význam jamy 4/hrob 1 a jamy 12/hrob 2. Ide vôbec o prvý nález kostrových hrobov kultúry zvoncovitých pohárov na území západného Slovenska odkrytých v priebehu terénneho výskumu, a ktorých inventár a nálezová situácia je zdokumentovaná.

Všeobecným rysom zachytených objektov kultúry zvoncovitých pohárov bolo, že podstatná časť z nich mala nepravidelný tvar pôdorysu, základom ktorého bol ovál, prípadne výnimočne kruh. Nepravidelnosť zvýrazňovali plytko zahĺbené jazykovité alebo lalokovité rozšírenia pri okrajoch niektorých jám. V ani jednom z týchto prípadov nebola doložená ich vzájomná superpozícia. Pokiaľ ide o rozloženie objektov kultúry zvoncovitých pohárov môžeme povedať, že prakticky všetky jamy tvorili líniu v smere J-S. Usporiadané boli na 13 m širokom a 45 m dlhom páse.

V pohrebnom ríte kultúry zvoncovitých pohárov výrazne prevláda kostrové pochovávanie nad žiarovým. Zomrelého jedinca spravidla ukladali v skrčenej polohe do hrobovej jamy obdĺžnikovitého tvaru s rukami pred obličajom a pohľadom na východ. Dodržiavalo sa uloženie ženy na pravom boku v smere J-S a muža na ľavom boku v smere S-J. Doložené sú aj prípady, keď takúto orientáciu použili aj pri deťoch a nedospelých (*Dvořák 1990*, 109). Veľmi výnimočne bývajú v jednom hrobe uložení viacerí jedinci.

V Skalici boli pochovaní jedinci uložení na dno sídliskových jám. V prípade jamy 4/hrob 1 išlo skôr o neforemný oválny tvar (obr. 45: 3). Na rozdiel od nej mala jama 12/hrob 2 v pôdoryse nepravidelný kruhovito-štvorcovitý tvar (obr. 46: 7), v ktorej sa v hĺbke 60 cm zachytili obrysy pravdepodobnej hrobovej jamy značne neforemného obdĺžnikovitého tvaru s rozmermi 200x120 cm. Obidve jamy sú umiestnené medzi sídliskovými objektami a tvoria súčasť sídliskového areálu.

V jame 4/hrob 1 sa podľa uloženia dlhých kostí a umiestnenia zubov na dne jamy dá usudzovať, že tu boli súčasne pochovaní minimálne traja nedospelí jedinci (*Miklíková 2004*). Najstarší z nich ležal v západnej časti jamy v skrčenej polohe na pravom boku, hlavou orientovaný k juhu a s pohľadom na východ. Na základe umiestnenia dlhej kosti a polohy zubov dieťaťa vo veku 7-9 rokov v strednej časti jamy môžeme usudzovať, že bola dodržaná rovnaká poloha i orientácia. Najmladší z trojice, podľa zvyškov postkraniálneho skeletu a zubov ide o 9-10-ročné dieťa, spočíval vo východnej časti, a tak isto zachovával tú istú polohu i orientáciu. Podľa všeobecne dodržiavaných pravidiel pri pohrebnom ríte nositeľov kultúry zvoncovitých pohárov by sme mohli predpokladať, že v hrobe spočívali osoby ženského pohlavia. Pochovanie troch jedincov v jednej hrobovej jame patrí na pohrebiskách kultúry zvoncovitých pohárov k ojedinelým až výnimočným prípadom. Z oblasti Moravy P. Dvořák (*Dvořák 1993*, 226) uvádza, že eviduje najmenej desať prípadov s dvomi pohrebmi v jednej hrobovej jame, a považuje to za výnimku v pohrebnom ríte. Podľa rozloženia kostí, z ktorých na základe pôdnych podmienok sa zachovali iba dlhé kosti na dne jamy 12/hrob 2, sa dá usudzovať, že zomrelý bol uložený v južnej a strednej časti hrobovej jamy pravdepodobne v smere S-J (obr. 46: 7).

Uloženie keramiky v skalických hroboch naznačuje, že nemala svoje pevné pravidlá. Výbavu v jame 4/hrob 1 tvorilo štrnásť nádob a šesť kusov štiepanej industrie. Nádoby boli nerovnako umiestnené za chrbtom, na tele v oblasti panvy, pri hlave a pod nohami každého z pochovaných. Zriedkavo sa vyskytuje uloženie nádoby, v našom prípade misy, do dna i boku zahĺbeného výklenku. Za istú anomáliu v rozložení nádob na dne hrobovej jamy môžeme v jame 4/hrob 1 považovať zdobený pohár, ktorý bol pravdepodobne zámerne rozlámaný a rozložený na piatich miestach v jame. Podstatná časť keramického inventára z jamy 12/hrob 2 bola rozložená v severnej časti jamy, a to v zlomkoch tak, že sa jednotlivé nádoby čiastočne prekrývali a vytvárali súvislý zhluk črepov. Podobne aj tu bol zdobený pohár položený na troch miestach. Iba misa kotlíkového tvaru (obr. 46: 8) sa nachádzala celá a situovaná bola medzi dlhými kosťami, pravdepodobne v oblasti panvy.

Z keramických tvarov sú v obidvoch hroboch zastúpené misy, džbánky a zdobený pohár. V porovnaní s Moravou, kde medzi nádobami v hroboch prevláda džbánok s 50% pred misami s 23% a pohármi s 15% (*Dvořák 1993*, 228), nie je v Skalici jednoznačne zastúpený hrniec, krčah, amfora alebo amforovitá nádoba. Iba v jednom prípade môžeme uvažovať, že fragment pásikového ucha z jamy 4/hrob 1 patril amforovitej nádobe. V Skalici sú najpočetnejšie zastúpené zdobené poháre so 45%. Misy predstavujú 30% a džbánky 25% zo súboru kostrových hrobov. Nekeramický milodar sa v Skalici objavil iba v jame 4/hrob 1 a tvorilo ho šesť silicitových artefaktov, z toho jeden hrot šípu.

Medzi keramickými tvarmi v Skalici je absolútne dominantným tvarom zdobený pohár, zastúpený štrnástimi celými a desiatimi exemplármi zachovanými vo väčších alebo menších zlomkoch, prípadne iba jedným fragmentom. To predstavuje temer 50% zo všetkých typovo zaraditeľných nádob. Prevláda variant nízkeho a širokého tvaru, pri ktorom je pomer výšky a max. šírky približne rovnaký. Z jamy 3 a z jamy 4/hrob 1 (obr. 45: 11) pochádzajú tri zdobené poháre, ktoré skôr patria k variante vyšších a štíhlych tvarov. Objavujú sa aj prechodné tvary (obr. 45: 9; 46: 5) medzi skupinou vysokých a štíhlych pohárov a skupinou nízkych a veľmi širokých pohárov. Pre chronologické zaradenie objektov zo Skalice má význam spoločný výskyt obidvoch typov zvoncovitých pohárov. Menej početne zastúpeným keramickým tvarom je džbánok, ktorý je doložený dvoma celými (obr. 45: 1), jedným väčším fragmentom okraja a tela (obr. 45: 6), dnom a jedným z časti rekonštruovateľným exemplárom (obr. 45: 4). Zo štyroch jám sa získali črepy jedenástich mís bez akejkoľvek výzdoby, z ktorých iba pri šiestich vieme stanoviť ich profiláciu. Podľa zloženia keramického inventára, a predovšetkým na základe výskytu obidvoch typov (vyššieho a štíhleho i nízkeho a širokého) zdobených zvoncovitých pohárov, kladieme preskúmanú časť skalického sídliska do I/II. moravskej nálezovej skupiny kultúry zvoncovitých pohárov.

Samostatnú skupinu artefaktov tvoria hroty šípov, ktoré sú zastúpené dvomi exemplármi a jedným polotovarom. Z jamy 3 sa získal hrot šípu, zo silicitu krakovsko-częstochovskej jury, trojuholníkovitého tvaru s mierne prehnutou bazálnou časťou, poškodeným/ulomeným krídlom a jemnou retušou na hranách. V jame 4 sa v jednej skupinke štiepanej industrie nachádzal aj hrot šípu, z radiolaritu, trojuholníkovitého tvaru s výrazne prehnutou bazálnou častou a zvýraznenými spätnými krídelkami. Za polotovar hrotu šípu považujeme úštep, zo silicitu karakovsko-częstochovskej jury, trojuholníkovitého tvaru so zvyškom materskej horniny z jamy 4/hrob 1. V jame 10 sa vo vrstve 30 cm nachádzalo päť fragmentov nátepnej doštičky so štyrmi otvormi v rohoch kratších strán, ktorá po stránke typologickej korešponduje s nálezom z Kátova (*Drahošová 1997*, obr. na str. 6).

Objekty kultúry Kosihy-Čaka sa na preskúmanej ploche sústreďovali v severnej časti odkrytého priestoru so sídliskovými jamami. Dve z nich, vzdialené od seba necelé 3 m, sa nachádzali medzi jamami 10 a 12/hrob 2, ktoré patria kultúre zvoncovitých pohárov. Tretia jama, obj. 15, uzatvárala líniu sídliskových jám. Všetky tri jamy mali nepravidelný tvar a rešpektovali jamy kultúry zvoncovitých pohárov. Vzájomnú chronologickú súvislosť jám obidvoch kultúrnych skupín nie je na tomto sídlisku možné stanoviť na základe superpozície niektorého z objektov. Na juhozápadnom Slovensku je častým javom, že jama kultúry Kosihy-Čaka sa v rámci skúmaného náleziska vyskytuje osamotená na veľkom priestore (*Cheben 1998*, 150).

V prípade skalických jám kultúry Kosihy-Čaka je treba upozorniť na skutočnosť, že vo všetkých troch jamách sa nachádzali črepy jednej nádoby. Podstatná časť nádoby sa zistila v jame 11, časť dna sa nachádzala v jame 14 a v jame 15 sa našiel črep z rozhrania hrdla a pliec tejto nádoby.

Predpokladáme, že oblasť severného Záhoria v závere eneolitu inklinovala svojím kultúrnym vývojom k oblasti južnej Moravy a v období kultúry zvoncovitých pohárov bola kontaktným územím pre severozápadnú oblasť Karpatskej kotliny. Výrazne k tomu prispela jeho geografická uzavretosť, na základe ktorej sa dané územie v tomto období odklonilo od vnútro karpatského vývoja. Na východe a severe to bola jednak prirodzená bariéra Malých Karpát a svoju úlohu tu nepochybne zohral i tok Dunaja. Nové nálezy keramiky kultúry zvoncovitých pohárov zo Skalice naznačujú, že práve severozápadná oblasť Záhoria kultúrne patrila k Pomoravskej skupine kultúry zvoncovitých pohárov. Na Morave je nateraz zaevidovaných viac ako 220 sídliskových areálov a 60 pohrebísk. Priamy kontakt s Moravou podporuje výskyt dvoch artefaktov vyhotovených z rohovca typu Krumlovský les v nálezoch štiepanej industrie v Skalici.

Výstavba cestného obchvatu v Skalici bude v nasledujúcom roku pokračovať ešte v priestore medzi železničnou stanicou a Kalváriou, teda v miestach, kde sa v 60-tych rokoch minulého storočia dvakrát narušili kostrové hroby. Terénny výskum dá odpoveď, či sa v tejto polohe podarí doložiť existencia pohrebiska kultúry zvoncovitých pohárov.

Literatúra

Drahošová 1997 - V. Drahošová: Zvoncovité poháre na Záhorí a na Slovensku. Záhorie, VI/4, 1997, 6-11.

Dvořák 1990 - P. Dvořák: Pohřebiště lidu s kulturou se zvoncovitými poháry ve Šlapanicích (okr. Brno-venkov). In: Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Brno 1990, 99-118.

Dvořák 1993 - P. Dvořák: Lid se zvoncovitými poháry. In: V. Podborský (ed): Pravěké dějiny Moravy. Brno 1993, 218-232.

Cheben 1998 - I. Cheben: Nálezy kultúry Kosihy-Čaka z juhozápadného Slovenska. In: Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Turnov - Hradec Králové 1998, 149-154.

Miklíková 2004 - Z. Miklíková: Nové antropologické nálezy z obdobia eneolitu. AVANS 2003, 2004, 137.

Pichlerová 1971 - M. Pichlerová: K nálezom kultúry zvoncovitých pohárov v Skalici. Zbor. SNM 65. Hist. 11. 1971, 65-68.

SIEDLUNGS- UND GRABFUNDE DER GLOCKENBECHERKULTUR AUS SKALICA. Skalica (Bez. Skalica), Lage Štvrte u Starých šibenic, Siedlung, Skelettgräber, Glockenbecherkultur, Kosihy-Čaka-Kultur, germanische Zeit. Deponierung der Funde: Museum Záhorie, Skalica.

Auf der Trasse einer sich im Aufbau befindenden Umgehungsstraße von Skalica wurden Funde nur in der angeführten Lage erfasst. Die Lage befindet sich im NW-Teil des Außengebiets der Gemeinde. Es geht um einen schmalen Streifen unter einem ausgeprägten zungenförmigen Ausläufer über dem Überschwemmungsgebiet, dessen Hänge stark in SW- und W-Richtung abstürzen. Der Hang wird längs der südlichen und westlichen Seite von dem regulierten Bach Zlatnicky potok umflossen. Die Siedlungsobjekte wurden hier auf einem sehr leicht abstürzenden Hang erfasst, der auf dem rechten Ufer des Bachs Zlatnicky potok situiert ist. Auf einer Fläche von 110x45 m konzentrierten sich die Gruben im südlichen Drittel des umgrenzten Raums. Insgesamt wurden Grundrisse von fünfzehn Siedlungsgruben freigelegt (Abb. 44), von denen drei der Kosihy-Čaka-Kultur angehört haben (Grube 11, 14 und 15), elf Objekte brachten Funde, die zur Glockenbecherkultur gehören und ein Objekt (Grube 5) repräsentiert den Rest nach der germanischen Besiedlung in dieser Lage. Die Objekte der Glockenbecherkultur bildeten eine Linie in S-N-Richtung, wobei sie auf einem 13 m breiten und 45 m langen Streifen angeordnet waren. In Skalica waren die Individuen am Boden der Siedlungsgruben bestattet. Im Falle der Grube 4/Grab 1 ging es eher um eine unförmige ovale Form der Grube (Abb. 45: 3). Im Unterschied zu dieser Grube hatte die Grube 12/Grab 2 im Grundriss eine unregelmäßige kreisförmig-quadratische Form (Abb. 46: 7). In einer Tiefe von 60 cm wurden Umrisse einer Grabgrube(?) von unförmiger rechteckiger Form mit den Ausmaßen von 200x120 cm erfasst. Beide Gruben sind zwischen den Siedlungsobjekten situiert und bilden den Bestandteil eines Siedlungsareals. In der Grube 4/ Grab 1 kann anhand der Lage von langen Knochen und der Lage der Zähne am Grubenboden angenommen werden, dass hier gleichzeitig mindestens drei halbwüchsige Individuen bestattet waren (*Miklíková 2004*). Das älteste von ihnen lag im westlichen Teil der Grube in der Hockerlage auf der rechten Seite, der Kopf war zum Süden orientiert und mit dem Blick nach Osten. Auf Grund der Lage eines langen Knochens und der Lage der Zähne des Kindes im Alter von 7-9 Jahren im mittleren Teil der Grube kann angenommen werden, dass sowohl die gleiche Lage

als auch Orientierung eingehalten waren. Das jüngste Individuum - Reste des postkranialen Skeletts und der Zähne deuten darauf hin, dass es sich um ein Kind im Alter von 9-10 Jahren handelt - lag im östlichen Teil und die Lage und Orientierung waren auch in diesem Fall eingehalten. Laut allgemeiner Regeln beim Bestattungsritus der Träger der Glockenbecherkultur könnte angenommen werden, dass im Grab Frauen bestattet waren. Die Bestattung von drei Individuen in einer Grabgrube gehört auf den Gräberfeldern der Glockenbecherkultur eher zu den vereinzelten und sogar außergewöhnlichen Fällen. Aus dem Gebiet Mährens führt P. Dvořák an (*Dvořák 1993*, 226), dass er mindestens zehn Fälle mit zwei Bestattungen in einer Grabgrube evidiert. Er hält diese Tatsache für die Ausnahme im Bestattungsritus. Laut Anordnung von Knochen am Boden der Grube 12/Grab 2, von denen sich infolge der Bodenbedingungen nur lange Knochen erhielten, kann angenommen werden, dass der Verstorbene im südlichen und mittleren Teil der Grabgrube lag, wahrscheinlich in N-S-Richtung (Abb. 46: 7). Die Deponierung der Keramikfunde in den Gräbern in Skalica deutet darauf hin, dass bei deren Deponierung keine festen Regeln eingehalten waren. Das Inventar der Grube 4/Grab 1 bildeten vierzehn Gefäße und sechs Exemplare der Spaltindustrie. Die Gefäße waren ungleichmäßig hinter dem Rücken, auf dem Körper im Beckenbereich, am Kopf und unter den Beinen jedes der Bestatteten angeordnet. Selten erscheint auch die Deponierung des Gefäßes, in unserem Fall der Schüssel, in den Boden wie auch die Ecke der eingetieften Nische. Für eine bestimmte Anomalie in der Anordnung von Gefäßen am Boden der Grabgrube kann in der Grube 4/Grab 1 ein verzierter Becher gehalten werden, der wahrscheinlich ganz absichtlich zerbrochen und auf fünf Stellen in der Grube zerstreut wurde. Der wesentliche Teil des Keramikinventars aus der Grube 12/Grab 2 war im nördlichen Teil der Grube verteilt, und zwar in Bruchstücken so, dass sich die einzelnen Gefäße teilweise überlagerten und eine kontinuierliche Anhäufung von Scherben gebildet haben. Auch hier befand sich ein verzierter Becher, der auf drei Stellen verteilt war. Nur die kesselförmige Schüssel (Abb. 46: 8) befand sich vollständig erhalten zwischen den langen Knochen, wahrscheinlich im Beckenbereich. Von den Keramikformen sind in den beiden Gräbern Schüsseln, Krüge und verzierter Becher vertreten. Im Vergleich zu Mähren, wo unter den Gefäßen in den Gräbern Krüge mit 50% vor Schüsseln mit 23% und Bechern mit 15% überwiegen (*Dvořák 1993,* 228), sind in Skalica nicht eindeutig Töpfe, Krüge, Amphoren oder amphoraförmige Gefäße vertreten. Nur in einem Fall kann angenommen werden, dass das Fragment des bandförmigen Henkels aus der Grube 4/Grab 1 zum amphoraförmigen Gefäß gehört hat. In Skalica sind am zahlreichsten die verzierten Becher mit 45% vertreten. Die Schüsseln repräsentieren 30% und Krüge 25% vom Bestand der Skelettgräber. Die unkeramische Beigabe erschien in Skalica nur in der Grube 4/Grab 1 und bestand aus sechs Silizid-Artefakten, davon eine Pfeilspitze. Unter den keramischen Formen gehört zu den absolut dominanten Formen der verzierte Becher. Diese Keramikform repräsentieren vierzehn vollständige Exemplare und zehn Exemplare, die in größeren oder kleineren Bruchstücken erhalten geblieben sind. Das sind fast 50% von allen typologisch einstufbaren Gefäßen. Es überwiegt die Variante der niedrigen und breiten Form, bei der das Verhältnis der Höhe und der maximalen Breite ungefähr gleich ist. Aus der Grube 3 und der Grube 4/Grab 1 (Abb. 45: 11) stammen drei verzierte Becher, die eher zur Variante der höheren und schmaleren Formen gehört. Es erscheinen auch Übergangsformen (Abb. 45: 9; 46: 5) zwischen der Gruppe von hohen und schmalen Bechern und der Gruppe von niedrigen und sehr breiten Bechern. Bei der chronologischen Einstufung der Objekte aus Skalica hilft uns das gemeinsame Vorkommen von beiden Typen der Glockenbecher. Weniger zahlreich vertretene Keramikform ist der Krug, der durch zwei vollständige Exemplare (Abb. 45: 1) und ein größeres Rand- und Körperfragment (Abb. 45: 6), einen Boden und durch ein teils rekonstruierbares Exemplar (Abb. 45: 4) belegt ist. Aus vier Gruben wurden Scherben von elf Schüsseln ohne Verzierung gewonnen, wobei nur bei sechs Exemplaren ihre Profilierung bestimmt werden kann. Anhand der Zusammensetzung des Keramikinventars und vor allem auf Grund des Vorkommens von beiden Typen (des höheren und schmaleren wie auch des niedrigen und breiten Typs) der verzierten Glockenbecher wird der erforschte Teil der Siedlung in Skalica in die I/II. Gruppe der mährischen Fundgruppe der Glockenbecherkultur gelegt. Eine selbständige Gruppe von Artefakten bilden die Pfeilspitzen, die durch zwei Exemplare und ein Halbfabrikat vertreten sind. Aus der Grube 3 wurde eine Pfeilspitze gewonnen, die aus Silizid des krakauer-częstochover Juras hergestellt war. Die Spitze war dreieckig und hatte einen leicht gebogenen basalen Teil, einen gestörten/abgebrochenen Flügel und feine Retusche auf den Kanten. In der Grube 4 befand sich in einer Gruppe der Spaltindustrie auch eine dreieckige Pfeilspitze aus Radiolarit mit stark gebogenem basalem Teil und hervorgehobenen Widerhaken. Für ein Halbfabrikat der Pfeilspitze halten wir einen dreieckigen Abschlag aus Silizid des krakauer-częstochover Juras mit Resten des Muttergesteins aus der Grube 4/Grab 1. In der Grube 10 befanden sich in der Schicht 30 cm fünf Fragmente einer Armschutzplatte mit vier Öffnungen in den Ecken der kürzeren Seiten, die aus typologischer Sicht mit dem Fund Kátov übereinstimmt (*Drahošová 1997,* Abb. auf S. 6). Die Objekte der Kosihy-Čaka-Kultur häuften sich auf der erforschten Fläche im nördlichen Teil des freigelegten Raums mit den Siedlungsgruben an. Zwei von den Siedlungsgruben, etwa 3 m voneinander entfernt, befanden sich zwischen den Gruben 10 und 12/Grab 2, die kulturell zur Glockenbecherkultur gehören. Die dritte Grube, Objekt 15, schließt die Linie der Siedlungsgruben. Alle drei Gruben hatten unregelmäßige Form und berücksichtigten die Gruben der Glockenbecherkulturen. Der gegenseitige chronologische Zusammenhang der Gruben von den beiden

Kulturgruppen kann auf dieser Siedlung nicht auf Grund der Superposition eines der Objekte bestimmt werden. In der Südwestslowakei ist es ziemlich üblich, dass sich die Grube der Kosihy-Čaka-Kultur im Rahmen der erforschten Fundstelle isoliert in einem großen Raum befindet (*Cheben 1998,* 150). Im Falle der Gruben der Kosihy-Čaka-Kultur in Skalica muss auf die Tatsache hingewiesen werden, dass sich in allen drei Gruben Scherben von einem Gefäß befanden. Der wesentliche Teil des Gefäßes befand sich in der Grube 11, ein Teil des Gefäßbodens lag in der Grube 14 und in der Grube 15 fand sich eine Scherbe aus der Schnittstelle des Gefäßhalses und der -schultern. Es wird angenommen, dass das nördliche Záhorie-Gebiet am Ende des Äneolithikums durch seine kulturelle Entwicklung zum Gebiet Südmährens neigte und in der Zeit der Glockenbecherkultur das Kontaktgebiet für den nordwestlichen Teil des Karpatenbeckens repräsentiert hat. Sehr stark hat dazu auch die geographische Geschlossenheit des Záhorie-Gebiets beigetragen, die zur Folge hatte, dass das jeweilige Gebiet von der innenkarpatischen Entwicklung abgewichen ist. Im Osten und Norden war das einerseits die natürliche Barriere der Kleinen Karpaten und eine wichtige Rolle spielte hier ohne Zweifel auch die Donau. Neue Keramikfunde der Glockenbecherkultur aus Skalica deuten darauf hin, dass eben der nordwestliche Teil des Záhorie-Gebiets kulturell zur Mähren-Gruppe der Glockenbecherkultur gehört hat. In Mähren sind bis jetzt mehr als 220 Siedlungsareale und 60 Gräberfelder evidiert. Der direkte Kontakt zu Mähren wird auch durch das Vorkommen von zwei Artefakten (hergestellt aus Hornstein des Typs Kromauer Wald) in den Funden der Spaltindustrie in Skalica unterstützt. Der Bau der Umgehungsstraße in Skalica soll im folgenden Jahr noch im Raum zwischen dem Bahnhof und dem Kalvarienberg fortgesetzt werden, d. h. auf den Stellen, wo in den 60er Jahren des vergangenen Jahrhunderts zweimal Skelettgräber gestört worden waren. Die Terraingrabung gibt die Antwort auf die Frage, ob es uns gelingt, in dieser Lage die Existenz der Glockenbecherkultur zu belegen.

SÍDLISKO Z DOBY RÍMSKEJ V CHOTÁRI OBCE HRAŇ

Ján Chovanec

H r a ň (okr. Trebišov), poloha K o t a j, sídlisko z mladšej doby rímskej, prieskum. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Trebišov.

V severozápadnom výbežku chotára obce Hraň, pozdĺž pravého brehu potoka Trnavka, rozprestierajú sa močiare a pieskové duny. Osídlené boli v rozličných obdobiach praveku a včasného stredoveku. Nálezisko v polohe Kotaj bolo objavené už v r. 1973 (z lokality sa nepravidelne ťaží piesok na stavebné účely). Nálezy poukazujú na intenzívne osídlenie v mladšej dobe rímskej (črepy z keramických nádob, železná troska). Najzachovalejšou pamiatkou je dvojkónická miska zo sivej keramiky (v. 8,8 cm, pr. ústia 7,1 cm, pr. max. vydutiny 10,5 cm, pr. dna 5,8 cm; obr. 47).

KAISERZEITLICHE SIEDLUNG IN DER GEMARKUNG DER GEMEINDE HRAŇ. Hraň (Bez. Trebišov), Lage Kotaj, jungkaiserzeitliche Siedlung, Begehung. Deponierung der Funde: Heimatkundliches Museum, Trebišov. Im nordwestlichen Ausläufer der Gemarkung, längs des rechten Ufers des Trnavka-Bachs, erstrecken sich Sümpfe. Die Fundstelle in der Lage Kotaj wurde schon im J. 1973 entdeckt (aus der Fundstelle wird regelmäßig Sand für Bauzwecke abgebaut). Die Funde weisen auf eine intensive Besiedlung schon in der jüngeren römischen Kaiserzeit hin (Abb. 47).

TISZAPOLGÁRSKE SÍDLISKO V CHOTÁRI OBCE NOVOSAD

Ján Chovanec

N o v o s a d (okr. Trebišov), terasa na pravom brehu potoka Chlmec, slovanská osada a tiszapolgárske sídlisko, prieskum. Uloženie nálezov: Arx Paris, Trebišov.

Na južnom okraji Zemplínskeho Branča stojí na kamennom podstavci socha sv. Jána Nepomuckého. Je len zopár metrov od koryta potoka Chlmec, ktorý oddeľuje chotár tejto obce od chotára Novosadu. Terasa na pravom brehu potoka už patrí Novosadu. Pri prieskume tejto vyvýšeniny pozdĺž štátnej cesty sa zistilo intenzívne osídlenie ľudu s tiszapolgárskou kultúrou. Medzi nálezmi sú keramické črepy z jednoduchých misiek i misiek s dutou nôžkou. Zdobené sú guľovitými výčnelkami a pásikovými uškami. Medzi surovinami na výrobu kamenných nástrojov je bohatý výskyt obsidiánov. Nálezy obsahujú aj brúsne podložky na výrobu kamenných nástrojov, našiel sa i poškodený kamenný klin: zach. dĺ. 18 cm, š. 7,7 cm, max. hr. 2,6 cm (obr. 48).

Z mladšieho obdobia sú to črepy z keramických nádob zdobených vlnovkami a vlnicami, ktoré dokladajú slovanské a stredoveké osídlenie na lokalite.

TISZAPOLGÁRER SIEDLUNG IN DER GEMARKUNG VON NOVOSAD. Novosad (Bez. Trebišov), Terrasse am rechten Ufer des Chlmec-Bachs, slawische Besiedlung und tiszapolgárer Siedlung, Begehung. Deponierung der Funde: Arx Paris, Trebišov.

Bei der Begehung der Trasse am rechten Ufer des Chlmec-Bachs wurde eine intensive Besiedlung des Volkes mit Tiszapolgár-Kultur festgestellt. Unter den Funden sind Keramikscherben aus Schüsseln und aus Schüsseln mit hohlem Fuß vertreten. Verziert sind sie mit kugelförmigen Buckeln und bandförmigen Ösen. Das Sortiment von Rohstoffen für die Herstellung von Steingeräten ist reich an Obsidian. Unter den Funden sind Schleifunterlagen für die Herstellung von Steingeräten vertreten, gefunden wurde auch ein beschädigter Steinkeil (Abb. 48). Belegt sind auch slawische und mittelalterliche Besiedlungen der Fundstelle.

POHREBISKO KULTÚRY NYÍRSÉG-ZATÍN V TREBIŠOVE

Ján Chovanec

T r e b i š o v (okr. Trebišov), areál bývalého cukrovaru na severnom okraji mesta, pohrebisko kultúry Nyírség-Zatín, záchranná archeologická akcia. Uloženie nálezov: Arx Paris, Trebišov.

V r. 1985 súčasťou generálnej rekonštrukcie Trebišovského cukrovaru bola aj výstavba niekoľkých nových výrobných objektov. Na dovtedy neznámom nálezisku sa pri zemných prácach bagrovaním zničilo aj viacero archeologických pamiatok. Stavební robotníci však zachránili a na vedecké účely odovzdali slamovaním zdobené okrovočervené črepy z nádob, spodnú časť nádoby sivočiernej farby a niekoľko úlomkov ľudských kostí. Nato sa záchrannou archeologickou akciou podarilo objaviť unikátnu amforovitú nádobu, ktorá sa zachovala úplne celá a nepoškodená.

O p i s n á l e z u

Amforovitá nádoba okrovo-červenej farby so sivými škvrnami, na vnútornej strane tmavosivá. Povrch je zdrsnený; na pleciach nádoby sú dve pásikové ušká 2,5 cm široké, pod hrdlom je sedem výzdobných výčnelkov. Rozmery: v. 28 cm, pr. ústia 13 cm, pr. max. vydutiny 22,5 cm, pr. dna 9,5 cm (obr. 49).

Na základe kompletného súboru nálezov sa zistilo, že lokalita je pohrebiskom ľudu s neskoroeneolitickou kultúrou Nyírség-Zatín.

EIN GRÄBERFELD DER NYÍRSÉG-ZATÍN-KULTUR IN TREBIŠOV. Trebišov (Bez. Trebišov), Areal der ehemaligen Zuckerfabrik am Rande der Stadt, Gräberfeld der Nyírség-Zatín-Kultur, archäologische Rettungsgrabung. Deponierung der Funde: Arx Paris, Trebišov.

Im J. 1985 sind bei den Erdarbeiten im Areal der Trebišover Zuckerfabrik durch Ausbaggern mehrere archäologische Denkmäler zerstört worden. Die Bauarbeiter haben aber mehrere Funde gerettet und zur wissenschaftlichen Bearbeitung abgegeben. Es handelt sich um strohstrichverzierte ockerrote Scherben aus den Gefäßen, den Unterteil aus einem braunschwarzen Gefäß und um einige Bruchstücke von Menschenknochen. Durch die archäologische Rettungsgrabung konnte ein unikales amphoraförmiges Gefäß gerettet werden, das vollständig und unbeschädigt erhalten blieb (Abb. 49). Auf Grund des komplexen Fundbestands haben wir festgestellt, dass die Fundstelle ein Gräberfeld des Volkes der spätäneolithischen Nyírség-Zatín-Kultur repräsentiert.

VEĽKÉ OZOROVCE - PRAVEKÉ SÍDLISKÁ A STREDOVEKÁ DEDINA

Ján Chovanec

V e ľ k é O z o r o v c e (okr. Trebišov), poloha P o d n o v ý m l e s o m, sídliská z neskorej doby kamennej a mladšej doby rímskej, stredoveká dedina, prieskum. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Trebišov.

Na východnom svahu kopca Pod novým lesom, ktorého úpätie a časť úbočia už v súčasnosti ukrýva hladina Vodnej nádrže Veľké Ozorovce, rozprestierajú sa praveké sídliská a stredoveká dedina. Vodná nádrž leží južne od obce a stred archeologickej lokality je od intravilánu obce vzdialený asi 1300-1400 m. V r. 2002 bola voda z nádrže vypustená, čo umožnilo realizovať prieskum východného svahu kopca. Na lokalite sa našli pamiatky z neskorej doby kamennej, mladšej doby rímskej a zo stredoveku.

Na osídlenie ľudom tiszapolgárskej kultúry poukazujú črepy zo zdobených keramických nádob, kamenné a obsidiánové čepieľky (obr. 51: 1), surovina na výrobu kamenných štiepaných nástrojov, brúsené kamenné kliny, sekerky a sekeromlaty (obr. 51: 2, 3), brúsne podložky na výrobu kamenných sekeriek a klinov. Najvýznamnejšou pamiatkou je však keramická plastika zvieratka - býčka (obr. 51: 4). Povrch zoomorfnej plastiky má okrovo-sivú a sivú

farbu. Hlavička a nohy sú odlomené a nenašli sa. Na chrbtovej časti zvieratka sú dve jamky s priemerom 2,2-2,4 cm a hĺbkou 2 cm. Rozmery: zach. dĺ. 11,5 cm, zach. v. 4,4 cm, max. š. 4,2 cm.

Lokalita bola osídlená aj v mladšej dobe rímskej. Zo sídliska z 3.-4. stor. sa našli črepy zo sivej keramiky, črepy zo zásobníc (obr. 51: 5) a niekoľko plochých kameňov so stopami prepálenia, ktoré tvorili dno pravdepodobne klenbovej pece (obr. 51: 10). Z ďalších nálezov si pozornosť zaslúži keramický dvojkónický praslen (obr. 51: 6) a kamenný brúsik (obr. 51: 7). Na výrobu a spracovanie železa na sídlisku poukazuje nález železnej trosky v porušenom objekte, ktorého charakteristické znaky umožňujú považovať ho za zvyšky metalurgickej piecky (obr. 51: 8).

Veľmi zaujímavým nálezom je hrniec z bielej keramiky, ktorý bol ústím zapichnutý do rozbahneného dna nádrže (obr. 51: 9). Nebol ojedinelý, na lokalite sa našlo značné množstvo črepov zo stredovekých nádob. Tie poukazujú na zaniknutú dedinu, ktorá sa v 15.-17. stor. rozprestierala v susedstve Veľkých Ozoroviec.

VEĽKÉ OZOROVCE - URZEITLICHE SIEDLUNGEN UND MITTELALTERLICHES DORF. Veľké Ozorovce (Bez. Trebišov), Lage Pod novým lesom, Siedlungen aus der Spätsteinzeit und der jüngeren römischen Kaiserzeit, mittelalterliches Dorf, Begehung. Deponierung der Funde: Heimatkundliches Museum, Trebišov.

Südlich der Gemeinde erstreckt sich ein Staubecken, dessen Spiegel den Fuß und einen Teil des Abhangs des Bergs Pod novým lesom verhüllt. Im J. 2002 war das Becken abgelassen, wodurch die Begehung des östlichen Berghangs durchgeführt werden konnte. Auf der Fundstelle wurden Denkmäler aus der Spätsteinzeit, der jüngeren römischen Kaiserzeit und dem Mittelalter gefunden. Auf die Besiedlung des Volkes mit der Tiszapolgár-Kultur weisen Scherben aus den verzierten Keramikgefäßen, Stein- und Obsidianklingenlamellen (Abb. 51: 1), Rohstoff zur Herstellung von gespaltenen Steingeräten, geschliffene Steinkeile (Abb. 51: 2, 3), Äxte und Hammeräxte, Schleifunterlagen zur Herstellung von Steinäxten und Keilen (Abb. 51: 7) hin. Das bedeutendste Denkmal bildet die Keramikplastik des Tieres - eines Stiers (Abb. 51: 4). Die Fundstelle war schon in der jüngeren römischen Kaiserzeit besiedelt, worauf auch Scherben aus grauer Keramik, Scherben aus den Vorratsgefäßen mit der Krause (Abb. 51: 5), Flachsteine aus einem Kuppelofen, ein keramischer doppelkonischer Spinnwirtel (Abb. 51: 6) und ein steinerner Wetzstein hinweisen. Zur Eisenherstellung und -bearbeitung auf der Siedlung weist auch der Fund einer Eisenschlacke hin (Abb. 51: 8). Ein sehr interessantes Denkmal repräsentiert der Topf aus weißer Keramik, dessen Mündung sich im versumpften Staubeckenboden befand (Abb. 51: 9). Zusammen mit einer großen Menge von Scherben aus mittelalterlichen Gefäßen belegt der Topf ein untergegangenes Dorf, das im 15.-17. Jh. in der Nachbarschaft von Veľké Ozorovce lag.

RENESANČNÉ KACHLICE ZO ZANIKNUTÉHO KAŠTIEĽA VO VEĽATOCH

Ján Chovanec - Michal Chovanec

V e ľ a t y (okr. Trebišov), terénna vyvýšenina v strede obce, zaniknutý kaštieľ z 18. stor., prieskum. Uloženie nálezov: Arx Paris, Trebišov.

Veľaty sú severozápadnou vstupnou bránou do Zemplínskych vrchov. V písomnostiach z 13.-17. stor. sa dedina vyskytuje pod názvom Velethe. Jej vlastnícka príslušnosť je do 15. stor. nejasná. Veľaty ako majetkovú súčasť panstva Trebišov v 15.-16. stor. vlastnili Perényiovci. Od polovice 16. stor. sú medzi majiteľmi už aj iné šľachtické rody. V r. 1567 takmer celá dedina vyhorela. Možno vtedy zanikla kúria alebo opevnený dom, na mieste ktorého bol neskôr postavený kaštieľ. V r. 1600 bolo v obci 28 obývaných poddanských domov a kúria miestnych zemanov. R. 1605 majetok vo Veľatoch zaujal Valentín Drugeth. Koncom 18. stor. sa Veľaty stávajú majetkom Csákyovcov. Starý kaštieľ dal postaviť gróf Imrich Csáky; neskôr sa stal dedičstvom Szápáryovcov a Andrássyovcov. Posledný majiteľ Sándor Andrássy ho dal prebudovať v duchu romantizmu. V dvadsiatych rokoch 20. stor. kaštieľ vyhorel a ďalej existoval len v ruinách. V súčasnosti sa z neho zachovali už len pivnice v podzemí. Tie sú aj dnes z jednej chodby dostupné. Od polovice deväťdesiatych rokov sa podľa možností dejinami kaštieľa zaoberá autor tohto príspevku. Pri vstupe do podzemia zaniknutého kaštieľa sa v zásype pivničnej klenby našli torzá kachlíc s farebnými glazúrami a jedna takmer celá rímsová kachlica s engobou.

O p i s n á l e z u

Rímsová kachlica má tvar predĺženého oblúka. Jej dolné rohy sú zdobené vetvičkami s listami. V strede kachlice je ústredný motív - poprsie muža v medailóne. Muž má na sebe odev s prestrihávanými rukávmi a na hlave baret zdobený perím. Kachlica má na lome červenú farbu črepu, na povrchu je zdobená hnedobielou engobou. Táto obkladová kachlica nemá na zadnej strane žiadny upevňovací výčnelok. Pravdepodobne slúžila ako vrcholová ozdoba kachľovej pece (obr. 50: 1).

V renesancii boli portréty obľúbeným motívom pri výzdobe reliéfnych stien kachlíc. Zvlášť charakteristické sú pre druhú a tretiu štvrtinu 16. stor. Portréty sú umiestnené v kruhovom alebo oválnom medailóne, v architektúre

renesančného okna, portálu, či v arkádovom výklenku. V období renesancie sa už reálne osoby zobrazovali podľa ich skutočnej podoby. Na kachliciach sú portréty panovníkov, ale aj významných členov šľachtických rodov. Prirodzene, identifikácia osôb zobrazených na kachliciach nie je vždy možná. Kachlice s portrétmi panovníkov svedčia o oddanosti ich tvorcu, ale najmä objednávateľa a majiteľa kachľovej pece. Predpoklad, že chýbajúci segment kachlice z Veliat azda ukrýva jednoznačnú identifikáciu zobrazenej osoby, teda s najväčšou pravdepodobnosťou panovníka, čiastočne schladil opis úlomkov z rovnakej kachlice z maďarského Füzéra (*Simon 2000*). Z. Simon píše, že okraj kachlice je orámovaný striedajúcimi sa vrúbkami a štylizovanými rozetkami. Keďže maďarský nález z autopsie nepoznáme, nevieme ani posúdiť, do akej miery publikovaná kresba füzérskej kachlice bola vyhotovená podľa originálnych úlomkov a nakoľko podľa fotografie veľatskej kachlice.

Možno uvažovať o tom, ako sa čo najviac priblížiť k presnému datovaniu tejto kachlice. Kachlica s portrétom muža sa našla na dvoch lokalitách - vo Veľatoch a vo Füzéri. Do r. 1567 majiteľmi hradov v Trebišove (pod ktorého panstvo Veľaty patrili) a vo Füzéri boli Perényiovci. Po spoločnej úvahe sme dospeli k záveru, že opisované kachlice by bolo možné datovať pred r. 1567, keď zomrel Gabriel Perényi; jeho smrťou sa skončilo aj účinkovanie jedného z najvýznamnejších rodov v našich dejinách.

Veľatská kachlica s portrétom sa však našla v súbore s farebnými komorovými kachlicami. Výzdobu ich reliéfnych stien tvoria štylizované kvety v geometrickom motíve mreže (obr. 50: 2-4). Z tej istej pece pochádzajú aj úlomky rímsových komorových kachlíc s palmetami, kvetmi a rohmi hojnosti. Najbližšie analógie sú v Trebišove a Brekove. Túto skupinu kachlíc s ornamentom, rozvíjateľným do nekonečna, by bolo možné datovať do poslednej tretiny, či skôr na samý záver 16. stor. (*Chovanec 2003*).

Ťažko jednoznačne rozhodnúť, či kachlica s portrétom skutočne patrila do zostavy pece s farebnými kachlicami. Nie je však veľkým problémom naznačiť nasledujúcu možnosť. Na základe dohody z r. 1563 hradné panstvo Trebišov (aj s majetkom vo Veľatoch) dostal po smrti Gabriela Perényiho v r. 1567 syn jeho sestry Alžbety a Františka III. Drugetha - Juraj II. Drugeth. Prostredníctvom Jurajovej sestry Eufrozíny, ktorá sa vydala za Štefana Báthoryho, pripadol tomuto rodu hrad Füzér. Rodinné zväzky týchto rodov poukazujú na možnosť posunúť kachlicu s portrétom do poslednej tretiny 16. stor. v tom prípade, ak by nález z Veliat naozaj patril do zostavy kachľovej pece s viacfarebnými glazúrami. Túto alternatívu čiastočne podporuje celkom rovnaký keramický materiál rímsovej kachlice s portrétom a kachlíc s farebnými glazúrami. Tento problém by mohol vyriešiť archeologický výskum podzemia zaniknutého kaštieľa vo Veľatoch.

Literatúra

Chovanec 2003 - J. Chovanec: Gotické a renesančné kachlice. Hrad Parič a východné Slovensko. Bratislava 2003, 77-78, 91-92).

Simon 2000 - Z. Simon: A füzéri vár a 16-17. században. Miskolc 2000, obr. 38: 4.

RENAISSANCEZEITLICHE KACHELN AUS DEM UNTERGEGANGENEN KASTELL IN VEĽATY. Veľaty (Bez. Trebišov), Terrainanhöhe in der Mitte der Gemeinde, untergegangenes Kastell aus dem 18. Jh., Begehung. Deponierung der Funde: Arx Paris, Trebišov.

Die Gemeinde bildet das nordwestliche Eingangstor in die Zemplíner Berge. Im. J. 1567 brannte das ganze Dorf nieder. Vielleicht damals ging die ganze Kurie oder das befestigte Haus nieder. Auf der Stelle, wo das befestigte Haus stand, wurde später ein Kastell aufgebaut. Ende des 18. Jh. wird die Gemeinde Veľaty zum Besitz der Familie Csáky. Das Kastell ließ der Graf Imrich Csáky aufbauen; später ist es zum Erbe der Familie Szapary und Andrássy geworden. Der letzte Besitzer Sándor Andrássy hat das Kastell im Geiste der Romantik umbauen lassen. In den 20er Jahren des 20. Jh. brannte das Kastell nieder und existierte weiter nur in den Ruinen. Heutzutage sind nur Keller im Untergeschoss erhalten geblieben. Beim Eingang in das Untergeschoss des Kastells wurden in der Verschüttung des Kellergewölbes Torsos von Kacheln mit farbigen Glasuren und eine fast ganz erhalte Gesimskachel mit Engobe gefunden. Die Gesimskachel hat die Form eines verlängerten Bogens. Ihre unteren Ecken sind mit Tannenzweigen mit Blättern verziert. In der Mitte der Kachel ist das zentrale Motiv - Männerbrust im Medaillon. Der Mann trägt eine Bekleidung mit durchgeschnittenen Ärmeln und am Kopf hat er ein mit Federn verziertes Barett. Diese Belagkachel mit braunweißer Engobe hat auf keiner Seite einen Befestigungsbuckel; sie diente als ein Scheitelzierelement des Kachelofens (Abb. 50: 1). Eine Kachel mit dem Männerporträt wurde auf zwei Fundstellen gefunden - in Veľaty und auf der Burg Füzér in Ungarn. Bis 1567 besaß die Burgen in Trebišov (unter deren Herrschaft die Gemeinde Veľaty gehörte) und Füzér die Familie Perényi; die beschriebenen Kacheln könnten somit vor das J. 1567 datiert werden, als Gabriel Perényi, durch dessen Tod auch die Wirkung eines der bedeutendsten Geschlechter in unserer Geschichte beendet wurde. Die Kachel mit dem Porträt aus Veľaty wurde aber in dem Bestand mit farbigen Blattnapfkacheln gefunden. Die Verzierung ihrer Reliefwände bilden stilisierte Blumen im geometrischen Gittermotiv (Abb. 50: 2-4). Aus dem gleichen Ofen stammen auch Bruchstücke von Gesimsblattnapfkacheln mit Palmetten, Blumen und Füllhörnern. Auch diese Gruppe von Kacheln mit dem Ornament, der bis ins Unendliche entwickelt werden kann, könnte in das letzte Drittel oder eher

an das Ende des 16. Jh. datiert werden. Es kann nur sehr schwer entschieden werden, ob die Kachel mit dem Porträt wirklich zum Ofen mit farbigen Kacheln gehört hat. Es ist jedoch kein großes Problem, die folgende Möglichkeit anzudeuten. Auf Grund des Abkommens aus dem J. 1563 bekam die Burgherrschaft Trebišov (auch mit dem Gut in Veľaty) nach dem Tod von Gabriel Perényi im J. 1567 der Sohn von seiner Schwester Elisabeth und von František III Drugeth - Juraj II. Drugeth. Mittels der Jurajs Schwester Eufrozina, die Stephan Báthory geheiratet hatte, entfiel auf dieses Geschlecht die Burg Füzér. Die Familienverbindungen von diesen Geschlechtern verweisen auf die Möglichkeit, die Datierung der Kachel in das letzte Drittel des 16. Jh. in dem Fall zu verschieben, falls der Fund aus Veľaty tatsächlich zum Kachelofen mit mehrfarbigen Glasuren gehören würde. Diese Alternative wird teilweise durch das gleiche Keramikmaterial der Gesimskachel mit dem Porträt und der Kacheln mit farbigen Glasuren unterstützt.

NEZNÁME POLODRAHOKAMY Z POHREBISKA Z OBDOBIA AVARSKÉHO KAGANÁTU V PRŠI

Ľudmila Illášová - Danica Staššíková-Štukovská

Prša (okr. Lučenec), poloha Bércz-pieskovňa B, polykultúrna lokalita, staršie nálezy korálikov z kostrového pohrebiska avarského kaganátu. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri štúdiu nálezov sklených korálikov uložených v depozitároch AÚ SAV z dávnejšie preskúmaného a publikovaného pohrebiska datovaného do obdobia avarského kaganátu v Prši II (resp. poloha Bércz-pieskovňa B; *Točík 1963*), som medzi nálezmi vedenými ako sklené našla koráliky z polodrahokamov. V nálezovej správe 611/55 som o polodrahokamoch nenašla zmienku; v publikácii autor výskumu A. Točík vyhodnotil nálezy korálikov stručne, pričom nespresnil ani počet korálikov z polodrahokamov, v popise často zahrnutých ako sklené (*Točík 1963*, 127, 149, 170), ktoré sa mali nachádzať v hroboch 33, 38, 47 a 67. Nálezy z hrobov 38 a 47 som nenašla, v depozitári z hrobu 33 takýto nález nebol, ale nachádzal sa v zabudnutých nálezoch z hrobu 98 a bol zo skla. Koráliky z polodrahokamov polygonálneho tvaru sa nachádzali v nálezoch z hrobov 6 a 128 (*Točík 1963*, tab. II: 19; XV: 21) a guľovitého tvaru v hrobe 21 (*Točík 1963*, tab. III: 9, 10, 24-32; tento karneolový korálik sa na obrázku nedá rozpoznať s istotou).

Nálezy korálikov zo skla a z polodrahokamov sú rozdielne kategórie predmetov z hľadiska pôvodu, výroby i hodnoty. Preto pokladáme za dôležité dosiaľ nepublikované upresnenia týkajúce sa polodrahokamov z pohrebiska v Prši II prezentovať.

Opis nálezov

1. Hrob 6. Žena (*Točík 1963*, 127), horizont SS I (*Zábojník 1995*, 223, Abb. 12), korálik zabrúsený do kvadratického tvaru s vybrúsenými tvarmi kosoštvorca na všetkých plochách. Korálik je nepriesvitný, zhotovený z jaspisu, strany sú hladké, miestami mierne poškodené sekundárnym drobným plytkým vrypom obvykle na hrane, inak nepoškodený. Dierka je na jednej strane umiestnená asymetricky voči ploche korálika, rozmery otvoru sú na krajoch rozdielne. Rozmery: dĺ. 8 mm, š. 7 mm, hr. 5 mm, pr. otvoru 1-1,8 mm. Obr. 43: 1.

2. Hrob 21. Žena (*Točík 1963*, 129), horizont SS II (*Zábojník 1995*, 223, Abb. 12), korálik v tvare výseku z gule, plochy v mieste otvorov vybrúsené na plocho, miestami inak okrúhly povrch korálika s miernymi neúmyselnými hranami vzniknutými pri ohladzovaní predmetu. Otvor umiestnený nesymetricky, rozmery na okrajoch asymetrické. Priesvitný, zhotovený z karneolu. Rozmery: pr. 9x11,5mm, pr. otvoru 0,8-2 mm. Obr. 43: 2.

3. Hrob 128. Žena (*Točík 1963*, 149), horizont SS III (*Zábojník 1995*, 223, Abb.12), korálik zabrúsený do kvadratického tvaru s vybrúsenými tvarmi kosoštvorca na všetkých plochách, priesvitný, dobre zachovaný, miestami na hranách drobné sekundárne ryhy. Otvor na okrajoch situovaný mierne asymetricky. Zhotovený z karneolu. Rozmery: dĺ. 12,5 mm, š. 8,5 mm, hr. 4,5 mm, pr. otvoru 1-2 mm. Obr. 43: 3.

Literatúra

Točík 1963 - A. Točík: Pohrebisko a sídlisko z doby Avarskej ríše v Prši. Slov. Arch. 11, 1963, 121-198.

Zábojník 1995 - J. Zábojník: Soziale Problematik der Gräberfelder des Nördlichen Randgebietes des Awarischen Kaganats. Slov. Arch. 42, 1995, 205-344.

UNBEKANNTE HALBEDELSTEINE AUS DEM GRÄBERFELD DES AWARISCHEN KAGANATS IN PRŠA. Prša (Bez. Lučenec), Lage Bércz-Sandgrube B, polykulturelle Fundstelle, ältere Funde von Perlen aus dem Skelettgräberfeld des Awarischen Kaganats. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra. Neuere Bearbeitung der Funde von Glasperlen aus dem schon längst erforschten und veröffentlichten Gräberfeld aus dem 8. Jh. in Prša. Unter den als Glasperlen veröffentlichten Perlen gibt es den Fund von mehreren Perlen aus Halbedelsteinen. Das Grab 6, Frau, Horizont SSI, prismenförmige Jaspisperle mit trapezförmigem Abschliff von allen Flächen; Grab 21, Frau, Horizont SSII, Karneolperle in Form des Kreisausschnittes; Grab 128, Horizont SSIII, prismenförmige Karneolperle mit trapezförmigem Abschliff von allen Flächen.

ANTROPOLOGICKÁ ANALÝZA NESKOROSTREDOVEKEJ KOSTRY Z NITRY

Július Jakab

Nitra (okr. Nitra), poloha Mostná ul., sídlisko, záchranný výskum, neskorý stredovek, antropologický materiál. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 2003 sa počas záchranného archeologického výskumu v Nitre na Mostnej ul. našla na ploche sídliska z neskorého stredoveku o.i. aj ľudská kostra (hrob 1), ktorú vedúci výskumu M. Samuel datoval do identického chronologického horizontu (*Samuel 2004*). Na antropologickú analýzu boli predložené poškodené, relatívne krehké kosti, ktoré vykazovali nízky stupeň fosilizácie. Po ich očistení a rekonštrukcii sa mohli analyzovať kosti prakticky kompletnej, takmer nepoškodenej kostry muža (index DS: +1,48), ktorý zomrel vo veku maturus II. Hodnotila sa v rozsahu programov ANTRIS (*Jakab/Poláčik 1990*). Podrobné výsledky hodnotenia s fotodokumentáciou sú obsiahnuté v antropologickom posudku, uloženom v dokumentačnom oddelení Archeologického ústavu SAV v Nitre pod číslom 15179/2004.

Lebku po rekonštrukcii predstavovalo takmer nepoškodené cranium (obr. 52: 1). Je strednej až robustnej stavby so stredným až mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je ovoidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Čelové a temenné hrbole sú stredne veľké. Na ľahko ubiehavom čele je vytvorená mohutná glabela a výrazné nadočnicové oblúky. Profil záhlavia je klenutý až pretiahnutý so silne vytvorenou protuberantia occipitalis externa. Processus mastoideus sú veľmi veľké a reliéf planum nuchale je veľmi silný. Spina nasalis anterior dosahuje 3. stupeň a reliéf splanchnokránia je plochý s psalidontným zhryzom. Laterálne časti horného okraja hranatých očníc majú výrazne zaoblené okraje. Zygomatické oblúky sú veľmi hrubé a lícne kosti sú veľmi vysoké s hrboľatým povrchom. Apertura piriformis je vysoká a úzka, pričom fossa caninae sú stredne hlboké. Sánka je veľmi robustná s hrubým telom (v oblasti M_2) a silným trigonum mentale s bilaterálne vytvorenými protuberanciami. Povrch mandibulárnych uhlov tvoria veľké vyvýšeniny a hlavice sánky sú veľké. Väčšina zubov je silno obrúsená a zastúpený je plošný i miskovitý typ abrázie.

Takmer nepoškodené kosti poskraniálneho skeletu sú (rovnako ako lebka) strednej až robustnej stavby so stredným až mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Panvové kosti a krížová kosť svedčia o úzkej a vysokej panve s úzkym a srdcovitým vchodom do malej panvy, úzkou veľkou panvou (pelvis major) a s vyše 60 stupňovým subpubickým uhlom. Foramen obturatum je oválny s oblým okrajom, incisura ischiadica major je viac uzavretá s tendenciou k tvaru „U", sulcus praeauricularis je naznačený a plytký a arc composé vytvára jednoznačne jednoduchý oblúk. Corpus ossis ischii je veľmi široké s výrazne vytvoreným tuber ischiadicum, crista iliaca má prechodný tvar a fossa iliaca je vysoká a úzka. Krížová kosť je úzka a vysoká. Priemer hlavice femuru je veľmi veľký, linea aspera (pilaster) je veľmi úzka a veľmi vysoká.

Kapacita neurokránia tohoto muža je aristenkefalná (Welcker I: 1464 cm^3) a hodnoty absolútnych mier ho zaradili do kategórie dlhých (188), stredne širokých (143) a stredne vysokých (132) so širokým čelom (101) a stredne dlhou bázou lebky (103). Stredne široké splanchnokránium (131) je vysoké (124) s vysokou hornou časťou tváre (77). Pravá očnica je veľmi široká (45) a veľmi nízka (30). Ľavá očnica je stredne široká (41) i stredne vysoká (33). Nosový otvor je široký (26) a zároveň vysoký (54). Podľa hodnôt indexov je neurokránium mezokránne (76,1), ortokránne (70,2) a metriokránne (92,3). Splanchnokránium je leptoprozopné (94,7) a lepténne (58,8), pravá očnica chamékonchná (66,7), ľavá mezokonchná (80,5), nosový otvor mezorinný (48,1) a čeľusť brachyuranná (137,8°) i ortognátna (95,1). Diafýzy obidvoch stehnových kostí sú pilastrické (vpravo 103,4; vľavo 100,0) a platymérne (vpravo 76,3; vľavo 75,7). Píšťaly sú v strede (vpravo 76,7; vľavo 73,3) i pri foramen nutricium (vpravo 72,2; vľavo 71,4) euryknémne. Výška postavy sa vypočítala Manouvrierovou metódou z desiatich hodnôt, je nadstredná (167,2 cm).

Z anomálií sa na lebke evidovala sutura metopica, sutura mendosa bilat., ossa suturae lambdoideae lat. sin., os asteriae lat. sin., os parietale interstitiale lat. sin., zväčšené foramen mentale bilat. (Ø bilat. cca 5 mm), torus maxillaris (obr. 52: 3) et mandibularis partialis bilat. a niema asymetria splanchnokránia (hypoplázia vľavo, obr. 52: 1). Na postkraniálnej kostre sa kostné anomálie prejavili v podobe foramen transversarium processus transversi bipartitus bilat. C V, foramen transversarium processus transversi bipartitus lat. sin. C VI, perforatio septi humeri (Ø l. sin. cca 10 mm), šiestich driekových stavcov (obr. 54: 8, 9) a sacralisatio L VI lat. dx. subtotalis (obr. 54: 8, 9). Na dolných artikulačných výbežkoch posledného hrudného stavca, ale predovšetkým na horných artikulačných výbežkoch L I a L II sa nachádzajú atypické, odchylne vytvorené kĺbové plochy (obr. 54: 2, 3, 5-7, 11), avšak predpokladané anomálne, kĺbami pripojené bočné výbežky (processus costales, resp. ich ekvivalenty) sa k analýze nezachovali. Patologické zmeny sú na lebke zastúpené čiastočnou paradentózou (obr. 52: 2), zväčšeným zubným kameňom vľavo na bukálnej strane zubov obidvoch čeľustí a bilaterálne na linguálnej strane zubov sánky, zubným kazom P^2 vľavo hore (obr. 52: 3) a I^2 i M^1 vpravo hore (obr. 52: 2, 3), lôžkovými cystami pri M^1-M^2 vľavo hore (obr. 52: 3), koreňovou cystou pri M^1 vpravo hore (obr. 52: 2) a artrotickými zmenami na ľavom temporomandibulárnom zhybe (obr. 53: 3-5). Na kostiach postkraniálnej kostry ide predovšetkým o výrazné degeneratívno-produktívne zmeny na stavcoch (spondylosis deformans universalis gravis, spondylarthrosis universalis: výrazná najmä na Th III-X, Schmorlove uzly, obr. 53: 6-10; 54), výrazné artrotické zmeny na plochách

kostovertebrálnych zhybov viacerých rebier (obr. 55: 1, 2) a stavcov, na ventrálnych okrajoch styčných terminálnych plôch Th VII-IX sú pravdepodobne posttraumatické zmeny (obr. 53: 6, 7). Artrotické zmeny sú evidentné aj na viacerých kĺboch kostí končatín (výrazné sú hlavne na kĺbových plochách pravého lakťa - obr. 55: 9, 11, 12; a plochách distálnych kĺbov palcových metakarpov - obr. 55: 5, 6; prítomné sú však aj na plochách ramenných - obr. 55: 3, 4; radiokarpálnych, bedrových - obr. 55: 7, 8; a kolenných kĺbov). Na ventrálnom okraji kraniálnej terminálnej plochy tela L IV je hlboká ryha nejasnej etiológie, sprevádzaná čiastočným oploštením a deformáciou ventrálnej steny tela stavca (obr. 53: 8-12). Ide pravdepodobne o poúrazové zmeny, ktoré zároveň spôsobili zmeny aj na terminálnych plochách tiel hrudných stavcov (Th VII-IX). Na kostre sú aj jednoznačné poúrazové zmeny. Najvýraznejšia sa nachádza na ľavej temennej kosti. Ide o priehlbinu po vyliečenej impresívnej zlomenine. Nachádza sa medzi tuber parietale a sutura squamosa (obr. 52: 4). Na vonkajšej platni má približne oválny obrys s rozmermi asi 17x24 mm (obr. 52: 5). „Dno" defektu tvorí pôvodný povrch vonkajšej platne prerazeného úlomku. Nasvedčuje tomu rovnaké zaoblenie, ako aj kvalita povrchu. Je pomerne ostro ohraničené s rozmermi asi 7x14 mm. Na vonkajšej platni je teda celý defekt hladký s rovnakou štruktúrou ako okolitý povrch. Zníženie okrajov je pozvoľné, strmšie na laterálnej polovici defektu, kde dosahuje aj najväčšiu hĺbku (asi 3-4 mm). Táto poúrazová preliačina mozgovne sa prejavila aj na vnútornej platni miernym vyvýšením voči okolitému povrchu, avšak nevytvorila sa žiadna kalusom zmenená, resp. ohraničená plocha (obr. 53: 1, 2). Druhým takýmto nálezom na kostre sú dve výrazné hrotité exostózy na laterálnom epikondyle pravej ramennej kosti, ktoré vznikli zrejme v dôsledku vyliečeného úrazu pravého lakťa (obr. 55: 9-13).

Význam analýzy tejto kostry umocňuje skutočnosť, že z obdobia neskorého stredoveku nemáme poznatky o telesnom vzhľade obyvateľstva na území Nitry. Kostrové zvyšky tohoto jedinca vzbudili pozornosť okrem pomerne vysokého individuálneho veku aj početnými anomáliami, chorobnými a poúrazovými zmenami, ak aj pochovaním mŕtveho mimo pohrebiska.

Literatúra

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the SAS in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

Samuel 2004 - M. Samuel: Záchranný výskum na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2003, 2004, 163.

ANTHROPOLOGISCHE ANALYSE EINES SPÄTMITTELALTERLICHEN SKELETTS AUS NITRA. Nitra (Bez. Nitra), Lage Mostná Str., Siedlung, archäologische Rettungsgrabung, Spätmittelalter, anthropologisches Material. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die archäologische Rettungsgrabung auf der spätmittelalterlichen Siedlung wurde unter Leitung von M. Samuel durchgeführt. Außer anderen Funden wurde im J. 2003 auch ein Menschenskelett entdeckt (Grab 1). Zur anthropologischen Analyse erhielt sich ein fast unbeschädigtes (nach der Reinigung und Rekonstruktion) männliches Skelett im Alter maturus II, das im Rahmen der Programme ANTRIS bewertet wurde (Jakab/Poláčik 1990). Eine ausführliche Bewertung des Skeletts, ergänzt um Fotodokumentation, enthält auch das anthropologische Gutachten, das sich im Archäologischen Institut der SAW in Nitra unter der Nummer 15179/2004 befindet. Die Bedeutung der Analyse von diesem Skelett verstärkt noch die Tatsache, dass wir aus dem Spätmittelalter über keine Erkenntnisse über den Körperbau der Bevölkerung auf dem Gebiet der Stadt Nitra verfügen. Die Skelettreste von diesem Individuum erweckten unser Interesse außer einem ziemlich hohen individuellen Alter auch durch zahlreiche Anomalien und krankhafte und posttraumatische Veränderungen wie auch durch die Situierung des Grabes außerhalb ders Gräberfeldes. Der kasuistische Wert der Detailanalyse von diesem männlichen Skelett besteht außer einer interessanten Impressionsfraktur am Gehirnschädel und den posttraumatischen Veränderungen auf den Wirbelkörpern auch am Oberarmbein auch in den vereinzelten Anomalien auf den ersten zwei Lendenwirbeln.

ANTROPOLÓGIA TROCH KOSTIER Z HROBOV TZV. HURBANOVSKÉHO TYPU V NOVÝCH ZÁMKOCH

Július Jakab

Nové Zámky (okr. Nové Zámky), poloha Žofijská osada, záchranný výskum, staršia doba bronzová, hroby tzv. hurbanovského typu. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Nové Zámky.

V priebehu záchranného archeologického výskumu pod vedením E. Kovácsovej sa v r. 2003 odkryli aj tri kostrové hroby (obj. H-1/03, obj. H-2/03 a obj. H-3/03) zo staršej doby bronzovej tzv. hurbanovského typu. Antropologická analýza ukázala, že kosti z každého hrobu patrili jednému jedincovi: väčšie dieťa, žena a muž. Najmenej sa zachovalo z kostry dieťaťa (niekoľko veľmi spráchnivených úlomkov); najviac antropologického materiálu poskytol hrob muža. Kostry sa hodnotili v rozsahu programov Antris v AÚ SAV v Nitre (*Jakab/Poláčik 1990*).

Význam výsledkov analýzy umocňuje fakt, že dosiaľ sa z uvedeného úseku nášho praveku získalo len málo antropologického materiálu datovaného jednoznačne do tejto fázy doby bronzovej. Primárne údaje hodnotenia kostier a výsledkov analýzy sú spolu s podrobnou fotodokumentáciou obsiahnuté v antropologickom posudku (15178/2004) v dokumentačných fondoch Archeologického ústavu SAV v Nitre.

Hrob 1 (obj. H-1/03)

Z hrobu sa mohlo zachrániť len niekoľko silne korodovaných úlomkov z lebky i z postkraniálneho skeletu. Ide o zvyšky 7- až 9-ročného dieťaťa (infans III), z lebky ktorého sa zachovali iba silne korodované fragmenty mandibuly. Vzhľadom na individuálny vek dieťaťa je sánka robustná. Jej telo je v oblasti M^2 (zuby sú v štádiu prerezávania) hrubé a trigonum mentale sú silné. Stupeň obrúsenia zubov dočasného chrupu je stredný a trvalého chrupu prirodzene veľmi slabý, pričom na zuboch dočasného chrupu je zastúpený plošný i miskovitý typ abrázie a na zuboch trvalého chrupu nie je hodnotiteľný. Z anomálií sa na sánke evidovalo len obojstranné zväčšenie foramen mentale (∅ l. dx. cca 6 mm; l. sin. cca 5 mm). Z postkraniálnej kostry sa zachovali silne korodované fragmenty z ľavej lakťovej kosti, z jednej záprstnej kosti, z pravej píšťaly a z jednej priehlavkovej kosti. Všetky sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Diafýza pravej tíbie je v strede (76,2°) i pri foramen nutricium (81,8) euryknémna.

Hrob 2 (obj. H-2/03)

V hrobe sa o.i. začistili veľmi poškodené kostrové zvyšky 30- až 40-ročnej ženy (adultus II, index DS: -1,12). Z neúplnej lebky sa zachovali silne korodované fragmenty strednej stavby, so slabým až stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Planum nuchale malo pravdepodobne len slabo vytvorený reliéf. Zhryz bol pravdepodobne psalidontný a lícne kosti sú stredne vysoké s hrboľatým povrchom. Nosový otvor je nízky a široký a fossa caninae sú stredne hlboké. Mandibula je strednej stavby a jej telo je v oblasti M^2 úzke. Trigonum mentale je stredne mohutný, povrch mandibulárneho uhla tvorí malá vyvýšenina a hlavice sánky sú stredne veľké. Abrázia zubov je silná, plošného typu. Anomálie a patologické zmeny: os suturae lambdoideae lat. dx. (vľavo nehodnotiteľné); paradentosis partialis; caries na P^1 vpravo hore (obr. 56: 1); cystis alveolaris pri M^1 vľavo dolu (obr. 56: 2); cystis radicularis pri I^2 vpravo hore (obr. 56: 1); nad tuber mentale sa obojstranne nachádzajú zreteľné žliabky neznámej etiológie. Silne korodované kosti z neúplnej, poškodenej až veľmi poškodenej postkraniálnej kostry sú strednej stavby so stredným až mohutným reliéfom svalových úponov. Panva (ako celok) bola veľmi široká a nízka s priestrannými ala ossis ischii a slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Vchod do malej panvy bol veľmi široký a oválny. Foramen obturatum malo pravdepodobne trojuholníkovitý obrys a jeho okraje sú ostré. Incisura ischiadica major je široká a plytká a sulcus praeauricularis je široký a hlboký. Arc composé vytvára jednoznačne zdvojený oblúk. Telo sedacej kosti je veľmi úzke s nevýrazným tuber ischiadicum. Crista iliaca je vytvorená v tvare veľmi plochého „S", fossa iliaca je veľmi nízka a široká a pelvis major je veľmi široká. Drsná čiara stehnových kostí (pilaster) je stredne mohutná a vytvorená je bilaterálne. Anomálie a patologické zmeny sú zastúpené extrémne vytvoreným reliéfom svalových úponov na ľavom humere (pravý sa nezachoval), jemnými postperiostitickými vyvýšeninami povrchu na ľavej panvovej kosti (tesne laterálne pri dolnom ramene incisura ischiadica major na ploche cca 10x13 mm; obr. 59: 8). Ľavá očnica je široká (42) a nosový otvor je stredne široký (25). Femury sú nepilastrické (l. dx. 92,9; l. sin. 92,6) a hyperplatymérne (l. dx. 58,3; l. sin. 62,9). Tíbie sú v strede diafýz euryknémne (l. dx 78,6; l. sin. 76,9°) a pri foramen nutricium mezoknémne (l. dx. 65,6; l. sin. 65,6°). Vypočítaná výška postavy je veľmi vysoká (179,0 cm; Manouvrierovou metódou z dvoch hodnôt).

Hrob 3 (obj. H-3/03)

Z hrobu sa vyzdvihla takmer kompletná kostra 40- až 50-ročného muža (maturus I, index DS: +1,31), ktorá svedčí o robustnej stavbe s mohutne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Lebka (obr. 56: 3) sa zachovala ako poškodené cranium s pentagonoidným obrysom mozgovne a kryptozygickými lícnymi oblúkmi. Čelové a temenné hrbole sú výrazné. Na klenutom čele je výrazná glabela a stredne mohutné nadočnicové oblúky. Processus mastoideus sú veľké, protuberantia occipitalis externa je silná a reliéf planum nuchale je veľmi silno vytvorený. Profil záhlavia je zalomený, spina nasalis anterior dosahuje 4. stupeň, reliéf splanchnokránia je výrazný a zhryz je labidontný. Laterálna časť horného okraja očníc je slabo zaoblená a očnice sú mierne hranaté. Zygomatické oblúky sú veľmi hrubé a lícne kosti sú veľmi vysoké s hrboľatým povrchom. Apertura piriformis je veľmi vysoká a zároveň široká, pričom fossa caninae sú plytké. Sánka je veľmi robustná s hrubým telom v oblasti M^2, so silne vytvoreným trigonum mentale, s veľkými vyvýšeninami na mandibulárnych uhloch a s veľmi veľkými hlavicami. Abrázia väčšiny zubov je veľmi silná, plošného typu. Z anomálií sa na lebke vyskytovali: sutura supranasalis (dĺ. cca 11 mm), ossiculum suturae lambdoideae lat. sin., os asteriae lat. dx., zväčšené foramen mentale (pr. bilat. cca 5 mm) a stesnanie zubov medzi I^1 vľavo až I^2 vpravo dolu. Chorobné zmeny boli na kostre zastúpené početnejšie. Na lebke predstavovali len zmeny v chrupe: intravitálna strata M^2 vpravo hore (obr. 56: 4) a C, M^1, M^3 vľavo hore (obr. 56: 5), ako aj M^1-M^3 vpravo dolu a M^1-M^2 vľavo dolu (pri obidvoch M^1 boli pred stratou zubov obrovské lôžkové cysty), difúzna forma paradentózy (obr. 56: 4-7), mimoriadne zväčšený zubný kameň na M^1 vpravo hore, ktorého dorzolaterálny koreň je v dôsledku ťažkej paradentózy úplne obnažený (obr. 56: 4, 6), caries I^1 obojstranne dolu (obr. 56: 7), I^2 vľavo dolu, P^2 obojstranne dolu, rozsiahla alveolárna cysta pri lôžku intravitálne vypadnutej M^3 vľavo hore (obr. 56: 5), cystis radicularis I^1 vpravo dolu (obr. 56: 7), I^2 a C vpravo hore i I^2 vľavo hore (obr. 56: 6) a M^1 vpravo hore (obr. 56: 4). Väčšina kostí postkraniálnej

kostry sa zachovala v poškodenom stave. Panvové kosti svedčia o úzkej a vysokej panve s úzkou veľkou panvou a s úzkym, srdcovitým vchodom do malej panvy. Angulus subpubicus vytváral vyše 60 stupňový uhol a foramen obturatum má oválny obrys s oblými okrajmi. Incisura ischiadica major je uzavretá a hlboká, pričom sulcus praeauricularis nie je vytvorený a arc composé tvorí jednoznačne jednoduchý oblúk. Telo sedacej kosti je veľmi široké s výrazne vytvoreným tuber ischiadicum, crista iliaca má prechodný tvar a fossa iliaca je vysoká a úzka. Krížová kosť je úzka a vysoká. Priemer hlavice femuru je veľmi veľký a drsná čiara (pilaster) je veľmi úzka i veľmi vysoká. Na kostiach postkraniálnej kostry bol z anomálií zaznamenaný len neúplný rázštep oblúka prvého krížového stavca (spina bifida S I subtotalis). Patologické zmeny sú však výraznejšie: spondylosis deformans universalis gravis (obr. 57; 58), spondylarthrosis universalis (obr. 57; 58: C IV sa pre analýzu nezachovalo), arthrosis universalis (obr. 59: 1-4, 7). Na niektorých kostiach sú atypické zmeny povrchu, ktoré pripomínajú reakcie hojenia po menších úrazoch (na sánke oblasť gnationu, na oboch ramenných kostiach mediálne od tuberositas deltoidea, na crista interossea ľavého rádia). Na dvoch rebrách sú zmeny po vyliečenej zlomenine (obr. 59: 5). Na dolnom konci plochy tuberositas deltoidea ľavého humeru je rozsiahla exostóza. Ide zrejme tiež o poúrazovú reakciu (obr. 59: 61). Pod dolným koncom linea intertrochanterica ľavého femuru sa nachádza rozsiahla exostóza, z ktorej sa však zachoval len mediálny okraj, zvyšná časť je takmer úplne skorodovaná. Samostatný exostotický výrastok s viacerými vrcholmi sa nachádza aj na mediálnom dolnom okraji malého trochanteru. Podľa hodnôt absolútnych mier je mozgovňa lebky tohoto muža aristenkefalná (Welcker I: 1586 cm^3), veľmi dlhá (191), úzka (136), veľmi vysoká (148) so stredne širokým čelom (98) a s dlhou bázy lebky (105). Tvárová časť lebky je úzka (129) a vysoká (126) s vysokou hornou časťou tváre (77). Obidve očnice sú široké (bilat. 43), pričom pravá je v kategórii veľmi nízkych (30) a ľavá nízkych (31) očníc. Široký (27) nosový otvor je zároveň vysoký (54). Vypočítané indexy určili neurokránium ako dolichokránne (71,2), hypsikránne (77,5) a akrokránne (108,8). Splanchnokránium je podľa tohto hodnotenia hyperleptoprozopné (97,7) a lepténne (59,7) s chamékonchnými očnicami (vpravo 69,8; vľavo 72,1), mezorinným (50,0) nosovým otvorom a brachyurannou (122,9) i ortognátnou (90,5) čeľusťou. Obidva femury sú pilastrické (vpravo 128,6; vľavo 117,2), ale pravý je hyperplatymérny (73,5) a ľavý platymérny (80,0). Diafýza pravej tíbie je v strede euryknémna (71,4) a pri foramen nutricium platyknémna (59,1). Ľavá tíbia je v strede (66,7) i pri foramen nutricium mezoknémna (63,6). Výška postavy je nadstredná (168,0 cm). Bola vypočítaná Manouvrierovou metódou z ôsmich hodnôt.

Analyzovaní jedinci sa svojimi somatickými charakteristikami zhodujú s poznatkami o starobronzových populáciách z nášho územia, dokonca aj rozsahom a kvalitou kostných anomálií a patologických zmien. Význam analýzy týchto kostier spočíva predovšetkým v skutočnosti, že z tohto kultúrneho okruhu doteraz nepoznáme zo Slovenska žiadne výsledky antropologickej analýzy.

Literatúra

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the SAS in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193-208.

ANTHROPOLOGIE VON DREI SKELETTEN AUS DEN GRÄBERN DES SOG. HURBANOVO-TYPS IN NOVÉ ZÁMKY. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Lage Žofijská osada, Rettungsgrabung, ältere Bronzezeit, Gräber des sog. Hurbanovo-Typs. Deponierung der Funde: Heimatkundliches Museum, Nové Zámky.

Im Laufe der archäologischen Rettungsgrabung unter der Leitung von E. Kovácsová wurden im J. 2003 auch drei altbronzezeitliche Skelettgräber des sog. Hurbanovo-Typs freigelegt (Objekt H-1/03, Objekt H-2/03 und Objekt H-3/03). Skelettreste und Grabinventar sind im Heimatkundlichen Museum in Nové Zámky deponiert. Es handelt sich um nicht besonders zahlreiche Fragmente von korrodierten Knochen eines größeren Kindes, sehr beschädigte und korrodierte Knochen aus einem unvollständigen Frauenskelett (Index DS: -1,12) im Alter von adultus II und es wurde auch ein fast vollständiges beschädigtes männliches Skelett (Index DS: +1,31) im Alter von maturus I gefunden. Die Gräber werden laut Autorin der archäologischen Grabung eindeutig in die Hurbanovo-Gruppe datiert. Bruchstücke von Kinderknochen zeugen, wie es auch angenommen wurde, von einem grazilen Körperbau mit schwach entwickeltem Relief der Muskelansätze. Die Frau hatte mittleren Körperbau, wobei das Relief der Muskelansätze auf ihrem Schädel zur schwachen und auf den Knochen des postkranialen Skeletts zur mächtigen Entwicklung tendierte. Das ganze männliche Skelett hat robusten Körperbau mit mächtig gebildetem Relief der Muskelansätze. Was die somatischen Charakteristiken betrifft, einschließlich der Knochenanomalien und der krankhaften Veränderungen, stimmen die Individuen mit den Erkenntnissen von der altbronzezeitlichen Bevölkerung aus unserem Gebiet überein. Die primären Bewertungsdaten und Analysenergebnisse befinden sich zusammen mit einer ausführlichen Fotodokumentation im anthropologischen Gutachten (15178/2004) in der Dokumentation des Archäologischen Instituts der SAW in Nitra. Die Bedeutung der anthropologischen Analyse intensiviert noch die Tatsache, dass aus diesem Kulturmilieu in der Slowakei keine Ergebnisse der anthropologischen Analyse bekannt sind.

ŠTVRTÁ SEZÓNA SLOVENSKO - POĽSKÉHO VÝSKUMU NEOLITICKÉHO SÍDLISKA V MORAVANOCH

Tomasz Kalicki - Ľubomíra Kaminská - Marek Nowak - Marián Vizdal

Moravany (okr. Michalovce), poloha Stredne poľo, neolit, starý stupeň kultúry s lineárnou keramikou (AVK II), sídlisko, systematický výskum. Uloženie nálezov: Katedra všeobecných dejín FF PU, Prešov.

V auguste 2003 bola realizovaná štvrtá sezóna slovensko-poľského výskumu včasnoneolitického sídliska v Moravanoch na polohe Štredne poľo. V jej priebehu neboli otvorené nové sondy a práce sa sústredili najmä na odkrývanie a dokumentáciu objektov zistených v predchádzajúcom roku. Táto situácia prispela k faktu, že bol získaný pomerne malý súbor nálezov.

Objekt 3/01. Dokončené bolo skúmanie strednej časti objektu v severnej partii sektorov 3/2001 a 4/2001. Plošne boli sledované vrstvy v hĺbke 50-90 cm. Celkovo bolo nájdených 16 fragmentov keramiky. Odkrytý bol aj južný okraj objektu, zasahujúci už do sektorov 4/2002 a 5/2002. Vrstvy od 50 do 90 cm poskytli 82 ks črepov, z toho 14 ks pochádza z hrubostennej nádoby a 15 ks obsidiánovej industrie.

Sektor 3/2001. V JV časti výkopu, na východ od jamy 3/01, na úrovni 50 cm pod povrchom, boli identifikované dva neveľké objekty - 6/02 a 7/02. Ich oválny tvar dokladali vodorovné i priečne rezy (dlhšia os 60 cm). Výplň mali nejednotnú, sivohnedej farby, siahajúcu do hĺbky 70 cm, bez nálezov.

Sektory 4/2002 a 5/2002. Priestor vo výkopoch bol v predchádzajúcej sezóne preskúmaný do hĺbky 60 cm. V priereze oválny objekt 9/01 siahal do hĺbky 110 cm. V jeho svetlohnedej kultúrnej vrstve, prestúpenej drobnými kúskami mazanice a uhlíkmi, bolo nájdených 21 ks črepov a 5 ks obsidiánovej industrie. Objekt 5/02 približne elipsovitého pôdorysu (230x100 cm) zasahoval do hĺbky 100 cm. Poskytol len 6 ks črepov a jeden kus obsidiánovej hľuzy. Sektory 2B/2001, 1/2002, 2/2002, 3/2002.

V priestore týchto výkopov bol odkrytý veľký objekt 10/01. JV od neho bol zistený pravdepodobne mladší objekt 2/01, resp. jeho JZ časť. Dokončenie skúmania SV časti jamy 10/01 (SV od profilu A-B-C), pokračovalo od úrovne v hl. 80 cm. Objekt tu zasahoval do hl. 120 cm, pričom jeho dno bolo veľmi členité. V rámci objektu sa nachádzalo neveľké, pravidelne oválne ohnisko, ktorého obrys bol výrazne ohraničený vrstvičkou prepálenej zeme oranžovej farby. Odkryv JZ časti objektu dosiahol hĺbku 70 cm. Bolo ním potvrdené, že podobne ako v SZ časti, je priebeh dna výrazne nerovný. V priestore prebádanej plochy objektu 10/01 v r. 2003 sa našlo: 33 ks keramiky (približne polovica predstavovala hrubostenné črepy s jamkovaním archaického rázu), 10 ks obsidiánovej industrie a malé hrudky mazanice. Nálezový súbor je málo početný, čo je dosť zarážajúce, ak si uvedomíme značné rozmery objektu.

Západne od objektu 10/01 bol v severnej časti výkopu 1/2002 v hĺbke 50 cm zistený nepravidelný podlhovastý pôdorys (280x70/100 cm) šedohnedej farby, označený ako obj. 3/03. Jeho výplň do hĺbky 70 cm neobsahovala žiadne nálezy.

Sonda H. V priestore sondy H, okrem objektu 4/02 zisteného v predchádzajúcej sezóne, sa na úrovni 45 cm pod povrchom našli dva malé objekty 1/03 a 2/03.

Objekt 4/02 s pravidelným oválnym pôdorysom a lavórovitým zahĺbením v profile prekvapujúco skončil už pred úrovňou 70 cm pod povrchom. Z výplne bolo vyzdvihnutých 61 ks črepov, fragment hlineného náramku a 5 ks obsidiánovej industrie (spolu s jedným jadrom). Ide o výrazne menší počet v porovnaní s vyššími vrstvami prebádanými v predchádzajúcej sezóne.

Objekty 1/03 a 2/03 boli zahĺbené do úrovne 100 cm. Vo vrstve sa črtali predĺženým oválnym obrysom (dlhšia os 70 cm), kým v priečnom reze obrysom v tvare V. V objekte 1/03 sa našlo 10 ks črepov a 2 ks obsidiánových čepieľok. Jama 2/03 obsahovala vo vrstve 80 - 90 cm len vrstvičku zuhoľnateného dreva (dolná časť dreveného stĺpa?).

Sonda I. V priestore sondy I boli po definitívnom vytýčení hraníc a začistení zistené objekty 1/02, 2/02 a 3/02. Posledný z nich nebol preskúmaný. Objekt 1/02 bol plytký (- 20 cm), nevýrazne oválneho tvaru, bez nálezov. Pôdorys objektu 2/02 sa blížil pravidelnému kruhu s priemerom 300 cm. V priereze mala jama lavórovitý tvar. Objekt zasahoval do hĺbky 80 cm. V jeho výplni sa našli len dva fragmenty keramiky a hrudky mazanice.

Rádiouhlíkové dáta

V r. 2003 bola získaná ďalšia séria rádiouhlíkových dát z osady v Moravanoch: 6280±60 BP (Ki-10370) - ob. 2/01; 6250±60 BP (Ki-10371) - ob. 2/01; 6940±60 BP (Ki-10372) - ob. 3/01; 6340±60 BP (Ki-10373) - ob. 3/01; 6910±60 BP (Ki-10374) - ob. 3/01; 6570±60 BP (Ki-10375) - ob. 3/01.

Archeobotanické analýzy

V r. 2003 vykonala dr. M. Lityńska-Zając archeobotanické analýzy, ktorými boli preskúmané odtlačky rastlín z mazaníc, pochádzajúcich z častí náleziska preskúmaných v r. 2001 a 2002. Výsledky analýz sú nasledovné:

Cerealia/Graminae - 268; Triticum dicoccon/monococcum - 175; Cerealia - 34; Triticum dicoccon - 27; Hordeum vulgare - 7; Graminae - 6; Triticum monococcum - 4; Bromus sp. - 2; Quercus - 1; Alnus - 1.

V priebehu výskumnej sezóny boli pod vedením dr. T. Kalického vykonané systematické geologické prieskumy v oblasti náleziska, predovšetkým v doline blízkeho potoka Šarkan, ako aj v nive Ondavy, nachádzajúcej sa západne od osady. Na ich základe bolo možné vytvoriť úvodný náčrt procesov tvorenia stratigrafickej pôdnej sústavy, holocénnych zmien v riečnej sieti v regióne lokality. V doline potoka Šarkan sa narazilo na nánosy s ideálne zachovanou organickou frakciou. Črtá sa teda možnosť vytvoriť palinologický profil, čo by dovoľovalo rekonštruovať vývoj rastlinnej pokrývky i rozsah zásahov včasnoneolitického človeka v krajine obklopujúcej sídlisko. Je nádej, že sa to dosiahne v ďalších výskumných sezónach.

DIE VIERTE SAISON DER SLOWAKISCH-POLNISCHEN GRABUNG DER NEOLITHISCHEN SIEDLUNG IN MORAVANY. Moravany (Bez. Michalovce), Lage Stredné poľo, Neolithikum, ältere Stufe der Kultur mit der Linearkeramik (AVK II), Siedlung, systematische Grabung. Deponierung der Funde: Lehrstuhl für allgemeine Geschichte der Philosophischen Fakultät der Prešover Universität, Prešov.

In der vierten Saison der slowakisch-polnischen Grabung auf der frühneolithischen Siedlung in Moravany wurden vor allem im vergangenen Jahr festgestellte Objekte dokumentiert.

Obj. 3/01 - erforscht wurde der mittlere und südliche Teil des Objekts. Funde: Scherbenmaterial (auch mit Teilen der dickwandigen Keramik), Obsidianindustrie. Sektor 3/2001 - festgestellt wurden kleinere ovale Objekte - 6/02 und 7/02, ohne Funde. Sektoren 4/2002 und 5/2002 - Freilegung der Objekte 9/01 und 5/02. Gefunden wurde eine kleine Menge von Scherben und Obsidianabschläge. In der Grube 9/01 war die Kulturschicht mit Lehmverputz- und Holzkohlenstückchen vermischt. Sektoren 2B/2001, 1/2002, 2/2002, 3/2002 - in diesem Raum wurde ein großes Objekt 10/01 freigelegt. Südöstlich von dem Objekt wurde ein jüngeres Objekt 2/01 gefunden. Im Rahmen des Objekts 10/01 wurde eine mit der Schicht von verbrannter Erde begrenzte Feuerstelle festgestellt. Im Keramikbestand sind dickwandige grübchenverzierte Scherben vertreten. Weitere Funde repräsentierten die Obsidianindustrie und Lehmverputzschollen. Westlich von der Grube 10/01 wurde ein länglicher Grundriss des Objekts 3/03 freigelegt, in dem keine Funde vorhanden waren. Schnitt H - außer dem schon in der vergangenen Saison festgestellten Objekt 4/02 sind in dem Schnitt weitere zwei Objekte 1/03 und 2/03 erfasst worden. Aus dem Objekt 4/02 stammt ausgeprägtes aber nicht zahlreiches Scherbenmaterial. In dem kleineren Objekt 2/03 in der Schicht 80-90 cm wurde eine Schicht von verkohltem Holz erfasst, die aus dem unteren Teil des Holzpfeilers stammen kann. Schnitt I - im Raum des Schnitts wurden Objekte 1/02, 2/02 und 3/02 gefunden. Von diesen drei Objekten ist die Grube 2/02, die bis in die Tiefe von 80 cm reicht, am meisten ausgeprägt. Die Funde bildeten nur zwei Scherben und Lehmverputzschollen.

Im J. 2003 ist im Labor in Kyjev eine weitere Saison der Radiokarbondaten bestimmt worden. In dem gleichen Jahr wurden archäobotanische Analysen realisiert, die sich auf die Analysen von Lehmverputzstücken stützen, welche in den Grabungssaisons in den J. 2001 und 2002 gewonnen wurden. Wichtig ist die festgestellte Anwesenheit der Saatgerste (Hordeum vulgare), die zu dem ältesten Beleg ihrer Anwesenheit im Neolithikum in der Slowakei gehört. Die geologischen Untersuchungen im Tal des Šarkan-Bachs und im Überschwemmungsgebiet des Ondava-Flusses lassen die Voraussetzungen feststellen, die Annahme über die Prozesse der Bildung des holozänen stratigraphischen Systems, der Veränderungen der Wasserläufe wie auch der Intensität der Eingriffe des Menschen im frühen Neolithikum festzustellen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KECHNECI

Ľubomíra Kaminská

K e c h n e c (okr. Košice-okolie), poloha D a v i d k y, mladý paleolit, aurignacien, eneolit, badenská kultúra, sídlisko. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV VPS Košice.

V jarných mesiacoch 2003 sa robila v Kechneci úprava Perínskej cesty. Nová preložka zasiahla do svahu kopca Davidky južne od obce. Na vrchu kopca Davidky je aurigancienska lokalita, z ktorej nálezy publikoval L. Bánesz (*Bánesz 1959*). Je súčasťou aurignacienskych lokalít, ktoré sa tiahnu pozdĺž Hornádu od Košíc-Barce po hranicu s Maďarskom. Jednotlivé fázy aurignacienu sú vypracované na základe typologickej analýzy artefaktov, chýbajú však presnejšie dáta pre ich zaradenie. Na lokalite sa nedarilo nachádzať zvieracie kosti ani uhlíky, ktoré by bolo možné pred rokmi datovať.

Na viacerých miestach sme vo svahu kopca zistili zvyšky rozvlečenej fosílnej pôdy a uhlíkov, ale bez archeologických nálezov. Vo východnej časti svahu, smerom k Hornádu, sme napokon zachytili niekoľko paleolitických pamiatok, ktoré boli soliflukciou zvlečené z pôvodného aurignacienskeho sídliska. Vypracovali sme 4,10 m vysoký profil, v ktorom sa striedali vrstvy spraše s polohami fosílnej pôdy, uhlíkov, zvieracích kostí a štiepanej kamennej

industrie. Zvieracie kosti a uhlíky poslúžia na rádiokarbonové datovanie lokality, aj keď vo vzťahu k nej sa vyskytli v druhotnej polohe. Fosílna pôda by mala pochádzať z konca interpleniglaciálu poslednej doby ľadovej.

Kamenné artefakty aurignacienskej kultúry boli vyrobené z bielo patinovaného limnokvarcitu, z radiolaritu, obsidiánu a menilitového rohovca. Vyskytla sa čepeľ s retušovanou hranou, neretušované čepele, nechtovité škrabadlo, retušované úštepy, zvyšky plochých jadier, úštepy.

Počas sledovania postupu stavebných prác sme zachytili aj tri objekty badenskej kultúry z eneolitu, ktoré samostatne spracovala *E. Horváthová (2004)*.

Literatúra

Bánesz 1959 - L. Bánesz: Paleolitické lokality pri Kechnec. Slov. Arch. 7, 1959, 205-240.
Horváthová 2004 - E. Horváthová: Sídlisko badenskej kultúry v Kechnec. AVANS 2003, 2004, 70.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN KECHNEC. Kechnec (Bez. Košice-Umgebung), Lage Davidky, Jungpaläolithikum, Aurignacien, Äneolithikum, Bádener Kultur, Siedlung. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Arbeitsstelle Košice.

Die Straßenverlegung von der Perínska Str. in Kechnec wurde am Hang des Davidky-Bergs realisiert, auf dem auch eine Fundstelle aus Aurignacien bekannt ist (Bánesz 1959). Im Hang wurde auch 4,1 m hohes Profil angelegt. In dem Profil wurden in einigen Lagen durch die Solifkluktion Lagen von fossilem Boden und Holzkohlenstückchen zusammen mit den Tierknochen und der Steinindustrie aus Aurignacien erfasst. Die Artefakte (Klingen, Kratzer, Reste von Kernstücken, Abschläge) waren meistens aus Limnoquarzit, Radiolarit, Obsidian, Menilit-Hornstein hergestellt. Die Keramik aus drei Objekten der Badener Kultur aus dem Äneolithikum hat E. Horváthová bearbeitet (2004).

UKONČENIE REVÍZNEHO VÝSKUMU V JASKYNI DZERAVÁ SKALA

Ľubomíra Kaminská - Janusz K. Kozłowski - Jiří A. Svoboda

Plavecký Mikuláš (okr. Malacky), poloha Jaskyňa Dzeravá skala, lovecké táborisko, sídlisko, revízny výskum, paleolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

V júli 2003 sme ukončili revízny výskum jaskyne Dzeravá skala. V r. 2002 sme jaskynné sedimenty skúmali dvoma odkryvmi. Pracovnú plochu 2 sme preskúmali až po skalné podložie. Výskum pracovnej plochy 1 sme v r. 2002 ukončili vo vrstve 11. Počas niekoľkých dní v r. 2003 sme odkryli aj túto plochu až po skalné podložie.

Vrstva 11 je 60 cm hrubá, svetlohnedo-sivá, hlinitá, s drobnou ostrohrannou suťou, obsahujúca pomerne početné zvieracie kosti. Z jej hornej časti sme ešte v r. 2002 získali oškrabovač z radiolaritu a niekoľko radiolaritových úštepov. V strednej časti vrstvy 11 sme v r. 2003 našli radiolaritový obojstranne plošne retušovaný listovitý hrot. V spodnej časti vrstvy 11 sa našiel kombinovaný nástroj z radiolaritu. Je to čepeľové škrabadlo, ktoré má druhý koniec retušou upravený do nepravidelnej stopky.

Vrstva 12 je zložená z dvoch polôh hlinito-pieskovej hliny hrdzavej farby, medzi ktorými je úzky pás rovnakej hliny svetlejšej farby. Táto vrstva neobsahovala faunu ani archeologické nálezy a prikrývala skalné podložie.

Revíznym výskumom sme okrem stratigrafických poznatkov získali všetky druhy archeologických pamiatok - štiepanú kamennú industriu aj s listovitým hrotom, fragmenty kosteného hrotu a hrotu z mamutoviny, známe z výskumov J. Hillebranda a F. Proška. Vek jednotlivých vrstiev a presné zaradenie nálezov budú v krátkej dobe upresnené na základe výsledkov C^{14} a termoluminiscenčného datovania.

BEENDIGUNG DER REVISIONSGRABUNG IN DER HÖHLE DZERAVÁ SKALA. Plavecký Mikuláš (Bez. Malacky), Lage Höhle Dzeravá skala, Jagdzeltplatz, Siedlung, Revisionsgrabung, Paläolithikum. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Arbeitsstelle Košice.

Im J. 2003 ist die Freilegung der Schicht 11 im Rahmen der Arbeitslage 1 beendet worden. Freigelegt wurden in der Schicht eine blattförmige Spitze aus Radiolarit und ein klingenförmiger Kratzer mit gegenüberliegendem Ende, das in einen unregelmäßigen Schaft retuschiert war. Ziemlich zahlreich waren auch Funde von Tierknochen. Die Schicht 12 war ohne Funde und lag auf dem Felsenuntergrund. Durch die Revisionsgrabung wurden auch stratigraphische Erkenntnisse, archäologisches Material und die Fauna gewonnen. Eine genaue Einstufung der Funde wird noch mit Hilfe der C^{14}- und Thermolumineszenzdatierung präzisiert.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY VLASTIVEDNÉHO MÚZEA V HANUŠOVCIACH NAD TOPĽOU V ROKU 2003

Mária Kotorová-Jenčová

1. Vlača (okr. Vranov nad Topľou), poloha Roveň Topľa (označovaná tiež ako Záhumenky), terasa pravého brehu Tople, sídlisko, predstihový výskum, mladšia doba bronzová - doba halštatská. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Pri predstihovom výskume na evidovanej lokalite bolo zachytené osídlenie z mladšej a neskorej doby bronzovej až doby halštatskej, doteraz tu registrované len ako sporadické (*Mačala/Mačalová 1984*, 150). Odkryli sa tri úplné sídliskové objekty (zásobné jamy?) a časti troch ďalších, osem kolových jám bez možnosti rekonštruovať systém (odkrytá nedostatočne veľká plocha) a miesto s výraznou koncentráciou veľmi strávených kalcinovaných kostí, ktoré zatiaľ nevieme bližšie funkčne špecifikovať. Odkryté objekty (objekty 1, 3, 5) mali kruhovitý tvar s priemerom ústia od 0,8 do 1,6 m a zahĺbením do podložia 0,55-0,60 m. Neúplne odkryté objekty sa rysovali pri stenách sondy, pričom objekt 4 pri južnom profile môže byť okrajom väčšieho sídliskového objektu (zachytený v dĺžke 1,8 m). Plocha náleziska je intenzívne poľnohospodársky obrábaná, preto sú objekty zrejme z väčšej časti rozorané. Vo výplni objektov, rovnako ako v kultúrnej vrstve, sa vyskytoval početný keramický materiál, výnimočne železné predmety, sporadicky mazanica a kamenné artefakty. V malom množstve sa zachoval osteologický materiál, v ktorom sa podľa predbežných zistení častejšie vyskytovali divé druhy zveri (jeleňovité). V keramickom materiáli sledujeme širokú škálu tvarov (obr. 60). Časté sú kónické a profilované misy, veľmi často s uchom, a hrncovité nádoby. Menej sa vyskytujú amforovité tvary a šálky. Okrem výnimočných prípadov malých fragmentov z tiel nádob robených na kruhu a tuhovej keramiky, jednoznačne datovaných do doby laténskej, veľmi zriedkavých nálezov slovanskej keramiky a sporadicky nachádzaných malých črepov novovekej keramiky s polevou, možno súbor keramických nálezov z Vlače rámcovo zaradiť od mladšej doby bronzovej po dobu halštatskú. Do mladšej doby bronzovej sa hlásia predovšetkým misky s tordovaným okrajom a niektoré šálky, do doby halštatskej, resp. neskorej doby bronzovej ostrejšie profilované misky. Za halštatské prvky považujeme ploché keramické tvary (obr. 60: 2) a zámerné zdrsňovanie vonkajšieho povrchu hrncovitých nádob, ktoré sa v súbore z Vlače objavuje na početných fragmentoch (obr. 60: 19). Pravdepodobne do doby halštatskej možno zaradiť tiež zvláštne keramické tvary s kruhovitým ústím, malou jamkou a neznámym ukončením. Ani jeden zo štyroch nálezov týchto predmetov sa nezachoval úplne (obr. 60: 1).

Získaný súbor, hoci fragmentárny, je pre oblasť povodia Tople veľmi dôležitý a po jeho podrobnejšom analytickom spracovaní z hľadiska kultúrnej a chronologickej príslušnosti môže priniesť závažné poznatky.

2. Vranov nad Topľou (okr. Vranov nad Topľou), poloha Dobrianskeho ul., intravilán, sledovanie zemných prác, novovek. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Pri archeologickom výskume na investičnej stavbe Rozšírenie plynovodov vo Vranove nad Topľou bola na Dobrianskeho ul., pred domom 1645/78 v plynofikačnej ryhe v dĺžke asi 1 m, v hĺ. 0,3-0,4 m od dnešnej úrovne terénu zachytená kultúrna vrstva so zvyškami spálených trámov, tehlovočervenej prepálenej zeminy a nálezmi novovekých črepov. Miesto nálezu nebolo možné rozšíriť kvôli jeho situovaniu medzi cestnú komunikáciu a oplotenie rodinného domu. Vo veľmi mladom materiáli, ktorý sa nachádzal tiež vo výkopovej zemine v okolí, bola najvýraznejším nálezom novoveká alpaková lyžica a fragment pokrievky s polevou.

3. Želmanovce (okr. Svidník), poloha Parcela 213/2, intravilán, vyčleneného z pozemku parc. 78/4, severný okraj obce, sledovanie zemných prác, stredovek, novovek. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Vo výkope ryhy pre prípojku, prechádzajúcej paralelne s cestnou komunikáciou, bola tesne pod povrchom v hĺbke 0,3 a v dĺžke 3 m zistená tmavá sypká vrstva, ktorá bola po rozšírení výkopu sledovaná v šírke 2 m východne a asi 1 m západne od ryhy (pokračovaniu výkopu bránila blízkosť cestnej komunikácie). Charakter kultúrnej zeminy naznačoval, že ide o sekundárnu polohu - zrejme sa sem dostala pri tvorbe cestného násypu. Vo vrstve bolo množstvo fragmentárnej keramiky, datovateľnej od 15./16. stor. do novoveku. K najvýraznejším nálezom patrí držadlo pokrievky, fragment trojnožky, uchá džbánov a zlomky kachlíc (obr. 61). Väčšina materiálu bola bez polevy.

Literatúra

Mačala/Mačalová 1984 - P. Mačala/H. Mačalová.: Výskum v Dvoriankach a záchranné výskumy v povodí Tople. AVANS 1983, 1984, 150.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN DES HEIMATKUNDLICHEN MUSEUMS IN HANUŠOVCE NAD TOPĽOU IM JAHRE 2003. 1. Vlača (Bez. Vranov nad Topľou), Lage Roveň Topľa (wird auch als Záhumenky bezeichnet), rechtuferige Terrasse des Topľa-Flusses, Siedlung, Vorsprungsgrabung, jüngere Bronzezeit - Hallstattzeit. Deponierung des Fundes: Heimatkundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.

Bei der Vorsprungsgrabung wurden Siedlungsobjekte erfasst - sechs eingetiefte, wahrscheinlich nur Vorratsgruben (nur drei Gruben wurden vollständig freigelegt) - und acht Pfostengruben - und eine Stelle mit ausgeprägter Konzentration von sehr kalzinierten Knochen. Der gewonnene reiche Bestand von fragmentarisch erhaltener Keramik datiert die Siedlung rahmenhaft in die jüngere Bronzezeit - Hallstattzeit (Abb. 60). Es erschienen konische und profilierte Schüsseln, sehr oft mit einem Henkel, und topfförmige Gefäße, weniger kommen amphoraförmige Formen und Tassen vor. Ausnahmsweise wurden auch eiserne und steinerne Gegenstände, Lehmverputz und Tierknochen ge-funden. Außer dem Material aus der Bronzezeit - Hallstattzeit wurden sporadisch auch Fragmente der latènezeitlichen, slawischen und neuzeitlichen Keramik erfasst.

2. Vranov nad Topľou (Bez. Vranov nad Topľou), Lage Dobrianskeho Str., Gemeindegebiet, Verfolgung der Erdarbeiten, Neuzeit. Deponierung des Fundes: Heimatkundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.

Vor dem Haus 1645/78 wurde bei der Verfolgung der Erdarbeiten eine Kulturschicht mit Resten von verbrannten Balken, ziegelroter verbrannter Erde und neuzeitlichen Funden entdeckt.

3. Želmanovce (Bez. Svidník), Lage Parzelle 213/2, Gemeindegebiet, ausgegliedert aus dem Grundstück der Parzelle 78/4, nördlicher Rand der Gemeinde, Verfolgung der Erdarbeiten, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung des Fundes: Heimatkundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.

Im Gemeindegebiet am nördlichen Rand wurde bei der Verfolgung der Erdarbeiten gleich unter der Oberfläche in einer Tiefe von 0,3 m eine 3 m lange dunkle mulmige Schicht entdeckt, die sich wahrscheinlich in der sekundären Lage befand. In der Schicht befand sich eine Menge von fragmentarischer Keramik, die in das 15./16. Jh. der Neuzeit datiert werden kann (Abb. 61). Zu den ausgeprägten Funden gehören auch ein Deckelgriff, das Fragment eines Dreifußes, Krughenkel und Kachelbruchstücke.

NÁHODNÝ NÁLEZ Z VYŠNÉHO ŽIPOVA

Mária Kotorová - Jenčová

V y š n ý Ž i p o v (okr. Vranov nad Topľou), poloha Z á h r a d a d o m u 314, intravilán, sídlisko(?), doba bronzová, novovek. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou.

Ing. J. Vagaský odovzdal do Vlastivedného múzea črepy a kovové kovanie, ktoré našiel pri rýľovaní súkromnej záhrady (plocha asi 140 m²). Črepy pochádzajú prevažne z tiel stredne hrubých až hrubých nádob, okrajové fragmenty sú z mierne profilovaných a súdkovitých nádob hrncovitých tvarov (obr. 62: 1-4, 6). Na jednom zlomku je široké pásikové ucho preklenujúce hrdlo (obr. 62: 5). Hlina je bahenná, zdrsňovaná bohatou prímesou kamienkov, obsahuje menej drvenej keramiky. Vyskytli sa štyri črepy silne ostrené hrubým pieskom, v jednom prípade bolo vnútro črepu ostreného jemným pieskom hladené. Farba črepu je sivo-hnedá a sivo-béžová. Získaný materiál (34 črepov) možno iba rámcovo zaradiť do doby bronzovej, pravdepodobne do jej mladšej fázy. Novoveké železné kovanie srdcovitého tvaru má tri otvory na nity, v strede je zachovaný nit vybavený z opačnej strany podložkou a pod ním sa nachádza otvor na kľúč (obr. 62: 9). Bolo zrejme súčasťou skrinky.

EIN ZUFALLSFUND AUS VYŠNÝ ŽIPOV. Vyšný Žipov (Bez. Vranov nad Topľou), Lage Garten des Hauses 314, Gemeindegebiet, Siedlung(?), Bronzezeit, Neuzeit. Deponierung des Fundes: Heimatkundliches Museum, Hanušovce nad Topľou.

Im Garten des privaten Einfamilienhauses 314 fand, Ing. J. Vagaský, Besitzer des Hauses, bei den Gartenarbeiten Fragmente der Keramik aus der Bronzezeit und einen neuzeitlichen Beschlag. Er hat das Material (Abb. 62) beim Heimatkundlichen Museum in Hanušovce nad Topľou abgegeben.

NÁHODNÝ NÁLEZ ĽUDSKÝCH LEBIEK V ČIČAVE

Mária Kotorová-Jenčová

Č i č a v a (okr. Vranov nad Topľou), miestny cintorín, náhodný nález, novovek. Uloženie nálezu: lebky boli pietne pochované na miestnom cintoríne.

Pri kopaní základov pre dom smútku na miestnom cintoríne boli v r. 2001 nájdené ľudské lebky - dve mužské, jedna ženská, u troch nebolo pohlavie určené. Ženská lebka mala zachované vlasy, na lebkách boli sledovateľné zvyšky vápna. Podľa stavu zachovania a posypu vápnom usudzujeme, že išlo o obete cholerovej epidémie v 30-tych rokoch 19. stor. Kostry jedincov, ktorým lebky patrili, boli pochované v skalnatom teréne, obrysy hrobových jám sa

v profiloch takmer nedali sledovať. Nález železného klinca naznačuje, že telá boli pochované v rakvách, zrejme z tenkých dosák. Nikto z domácich pamätníkov sa na hroby v tejto časti cintorína nepamätal. Začiatkom 20. stor. tu mal miestny duchovný včelín.

EIN ZUFALLSFUND VON MENSCHENSCHÄDELN IN ČIČAVA. Čičava (Bez. Vranov nad Topľou), lokaler Friedhof, Zufallsfund, Neuzeit. Deponierung des Fundes: Die Schädel wurden auf dem lokalen Friedhof bestattet.
Auf dem lokalen Friedhof wurden beim Ausheben des Fundaments für das Leichenhaus sechs Menschenschädel mit Spuren von Kalkstreumittel gefunden. Auf einem der Schädel befanden sich die Haare. Die Schädel gehörten wahrscheinlich den Opfern der Choleraepidemie in den 30er Jahren des 19. Jh. an.

ZBEROVÉ NÁLEZY Z LOKALÍT V OKRESE DUNAJSKÁ STREDA

Tomáš K ö n i g - Peter P i š ú t

Počas prípravy a v priebehu riešenia úlohy Výskum holocénneho paleomeandra Dunaja (grant VEGA 2/2023/22) sa vo vegetačných sezónach rokov 2001 a 2002 uskutočňoval prieskum súčasnej vegetácie a malakocenóz v priestore riečnych foriem bývalých zaniknutých dunajských ramien, tvoriacich katastrálne hranice obcí Kútniky (časť Hedˈbeneéte), Mad, Dolný Bar a Dolný Štál na Žitnom ostrove (*Pišút a kol. 2004*). Pri tom, ako aj v súvislosti s overovaním potenciálnych možností datovania týchto prírodných útvarov, získali pracovníci Ústavu zoológie SAV v Bratislave náhodným zberom, neskôr aj cieleným prieskumom v spolupráci s Katedrou archeológie UK na povrchu polí početnú kolekciu črepov, úlomky mazanice ako aj nálezy štiepanej kamennej industrie.

1. K ú t n i k y - H e ď b e n e é t e (okr. Dunajská Streda), poloha B l a t á, 113-113,5 m n. m., novovek. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Na ploche asi 2 ha sa na poli našli črepy bežnej novovekej úžitkovej ľudovej keramiky (19.-20. stor.): fragment zeleno glazovaného okraja taniera, ďalej črep z nádoby, vnútri bielo glazovaný, z vonkajšej strany zdobený modrou hlinkou, dva črepy s oranžovohnedou a tehlovočervenou glazúrou a hrubostenný kameninový úlomok z úžitkovej nádoby.

2. D o l n ý B a r - K ú t n i k y (okr. Dunajská Streda), polohy Blatná - Cintorínske, po oboch stranách poľnej cesty, tvoriacej bývalú katastrálnu hranicu Dolného Baru a obce Kútniky-Hedˈbeneéte, povrchový prieskum, pravek, novovek. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Popri ceste v úseku dlhom asi 800 m sa do vzdialenosti asi 50 m našlo okolo 100 ks úlomkov novovekej keramiky a ojedinelé praveké črepy (2-3 ks). Medzi charakteristické nálezy patria drobné fragmenty svetlohnedej jednoduchej úžitkovej keramiky, z vnútornej strany so zvyškami hnedej (ojedinelo tmavozelenej) glazúry, zvonka jemne vodorovne žliabkované, resp. plytko ryhované (26 ks). Medzi zlomkami úžitkovej keramiky z (18.)19. - prvej polovice 20. stor. (15 črepov), ktoré mali z vnútornej alebo oboch strán hnedočervenú, resp. zelenú glazúru na bielom základe, sú zastúpené okraje úst džbánov, mliečnikov, či hrncov (6 ks), úlomky z okraja dna (2 ks), z ucha nádoby (1 ks) a časť hlinenej nôžky (pravdepodobne z trojnohého kastrólika). Dva fragmenty nádob majú zvyšky svetlozelenej glazúry. Zastúpené sú aj štyri úlomky fajansových nádob, jeden z okraja, ďalší s výrazným zeleno-modrým štylizovaným dekórom na bielej glazúre (okolo polovice 19. stor.). Zvyšok materiálu (42 ks) tvoria menej výrazné keramické fragmenty zo svetlej hliny, čiastočne z hrdiel a okrajov nádob. Najmladšie nálezy (20. stor predstavuje päť úlomkov porcelánu, niektoré z misovitých nádob, jeden s guľovitými výstupkami. Z nálezov súboru sa vymyká črep z tela sivej, jemne pálenej nádoby a sivý prepálený(?) črep zo dna hrncovitej nádoby alebo džbánu, ako aj malý úlomok zo svetlej hliny, s vtláčaným dekórom imitujúcim štruktúru košikárskeho výpletu. Našli sa ja dva úlomky fľašového svetlozeleného skla (19. stor.).

3. D o l n ý B a r (okr. Dunajská Streda), poloha D l h é d i e l y na JV od obce, neskorý paleolit(?), neolit, neskorý stredovek (15.stor.), novovek (17.-20.stor.), povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Preskúmaná bola najmä relatívne vyvýšená časť polohy s celkovou plochou asi 6 ha vo vnútri bývalého odrezaného meandra, severne od nárazového brehu geneticky mladšieho dunajského ramena (113-113,5 m n. m.), do hĺbky asi 200-350 m. Praveké nálezy z lokality reprezentuje kamenná štiepaná industria a niekoľko drobných fragmentov nekvalitne vypálenej keramiky vyrobenej zo svetlohnedej bahnitej hliny s prímesou drobných kamienkov. Opísanú keramiku možno na základe materiálu datovať len rámcovo do neolitu, pričom dva získané okrajové črepy pochádzajú pravdepodobne z okraja misovitých nádob (obr. 63: 1, 4). Okrem už spomenutých keramických nálezov z lokality pochádza aj jeden atypický, tvrdo vypálený, pravdepodobne praveký črep s veľmi bohatou prímesou sľudy. Prvý z dvoch nálezov štiepanej industrie predstavuje rohovcové škrabadlo sivej farby (obr. 63: 2), ktorého horná časť je sekundárne odlomená. Z jednej strany bola jeho hrana otupená retušou, na druhej strane sa nachádza vrub, pričom nie je zrejmé, či ide o intencionálny zásah. Druhý nález - rohovcový odštep - je vedľajším produktom pri získavaní

čepeľovej industrie (obr. 63: 3). Vzhľadom na to, že jeho povrch pokrýva nepopraskaná patina mliečnej farby, sa nazdávame, že nález možno datovať s určitou mierou pravdepodobnosti do neskorého paleolitu.

Do stredoveku, rámcovo do 15. stor., datujeme fragment zo dna redukčne vypaľovanej nádoby. Ostatné nálezy pochádzajúce z tejto lokality datujeme do novoveku. Okrem drobného fragmentu z prstenca dvojdielnej fajky z hliny tehlovej farby predstavujú ďalšie nálezy malé úlomky hlinených nádob, z vnútornej strany, prípadne obojstranne glazovaných (svetlohnedá, hnedožltá, zelenohnedá, zelená glazúra), fragment pochádzajúci pravdepodobne z tenkostenného tanierika z jemne plavenej hliny hnedožltej farby a úlomok porcelánového taniera. Za pozornosť tiež stojí črep zo steny nádoby s čiarkovým a bodkovým zeleno-belaso-hnedým dekórom na špinavobielom fonde, dva fragmenty fajansy s drobným modrým dekórom a čriepok z kameninovej nádoby s modrým zdobením na sivom podklade.

4. M a d (okr. Dunajská Streda)

a) poloha M o h y l a I, priestor z troch strán prirodzene ohraničený vo vnútri slučky zazemneného meandra Dunaja, 17.-20. stor., povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Na ploche asi 5,5 ha sa našlo spolu 14 ks prevažne novovekých črepov (jeden pravdepodobne praveký) - zväčša nevýrazných fragmentov úžitkovej keramiky. Zaujímavejšie nálezy predstavujú úlomok z hrdla džbánu s výraznou stupňovitou profiláciou, zvnútra s kvalitnou hustou tmavozelenou glazúrou, zo 17.-19. stor., ďalej črep z bielej neglazovanej hmoty s fragmentom slepotlačovej značky s majuskulami „C M.", pod nimi „Austria" (pravdepodobne „biskvit", pôvod Rakúsko-Uhorsko, okolo polovice 19. stor.) a dva fragmenty novodobých porcelánových tanierov: jeden s nezreteľným ružovobordovým pásikom medzi dvoma linkami rovnakej farby (vyrobený v dvadsiatych rokoch 20. stor.), druhý so zeleným tlačeným polkruhovitým nápisom Czechoslovakia a značkou výrobcu CL s korunkou (Lesov pri Karlových Varoch, vyr. po r. 1945).

b) poloha M o h y l a II, izolované pole na bývalom ostrove vo vnútri slučky odrezaného meandra (starší názov lokality podľa katastrálnej mapy z r. 1893 Belső Szútyor), povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Na ploche asi 2 ha sa našiel atypický, azda praveký črep a železné úlomky (struska?).

c) poloha M o h y l a III, odľahlé pole na bývalom ostrove, obkolesenom močaristým korytom zaneseného ramena Dunaja (Külső Szútyor, 1893), povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Na celkovej ploche asi 3 ha sa našli novoveký črep z okraja misovitej nádoby zo svetlej hliny s pozostatkami bieloby, fragment tenkostennej nádoby z jemnej sivej hliny a hnedosivý črep z okraja misovitej nádoby so zvyškami priesvitnej glazúry (19.-20. stor.).

d) poloha M o h y l a IV (Maglya, 1893), pole v cípe na juh a východ od brehu bývalého odrezaného meandra Dunaja, novovek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Na ploche asi 200x200 m sa našlo vyše 20 ks úlomkov bežných nádob z 19. až prvej polovice 20. stor., zväčša zo svetlohnedej hliny, so zvyškami svetlohnedej, tmavočervenohnedej alebo svetlozelenej (1 ks) glazúry. Zastúpené sú aj fragmenty z horných, profilovaných okrajov nádob (3 ks), ich hrdiel (1 ks), úch (1 ks) a črep z okraja taniera. Našiel sa tiež prepálený nedatovateľný fragment tenkostennej nádoby a sivý črep.

5. M a d (okr. Dunajská Streda), poloha H o r n o m a d s k é, poľné kultúry východne od brehu bývalého ramena, novovek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Pri jednorázovom prechode lokalitou sa našlo zopár úlomkov novodobej keramiky: fragment širokého hrubého (max. hr. 1,8 cm) ucha asi z veľkého pekáča, so zvyškami svetlohnedej glazúry, tri malé úlomky nádob so sivým, resp. svetlohnedým hladkým alebo nevýrazne plytko žliabkovaným povrchom, z vnútornej strany so svetlohnedou lesklou glazúrou, (18.)19.-20. stor.

6. D o l n ý Š t á l (býv. Hroboňovo, okr. Dunajská Streda), dunová vyvýšenina SZ od obce, sídlisko, doba bronzová, novovek, povrchový prieskum. Uloženie nálezov: Ústav zoológie SAV, Bratislava.

Nevýrazná dunová vyvýšenina, pozvoľne sa dvíhajúca do max. výšky asi 1-1,5 m nad okolitý terén (vrchol ohraničený vrstevnicou 114 m n. m.), na jednej strane ohraničená okrajom terénnej depresie močaristého koryta bývalého ramena Dunaja. Časť plochy bola v minulosti vysadená vinohradom, v súčasnosti je využívaná ako pole. Na ploche asi 150x250 m sa našlo vyše 27 kg pravekých črepov, nepočetné fragmenty novovekej keramiky a kúsky mazanice.

Na základe získanej keramiky môžeme konštatovať, že ťažisko osídlenia tejto polohy je v dobe bronzovej. Podľa charakteru materiálu a použitých výzdobných prostriedkov datujeme väčšiu časť získaného materiálu do mladšej doby bronzovej. Zaujímavou je však skutočnosť, že v súbore sa vyskytli aj dva črepy s výzdobou Litzen (obr. 63: 14, 17). Vzhľadom na doposiaľ stanovené datovanie týchto nálezov sa nazdávame, že práve ony môžu datovať počiatky tunajšieho sídliska do staršieho stupňa mohylovej kultúry, teda stupňa BB1 (*Neugebauer 1994*, 141). Medzi nálezy zo strednej doby bronzovej môže patriť aj fragment z džbánku či vázy (obr. 63: 18), zdobenej v miestach prechodu pliec do zúženého hrdla radom krátkych vodorovných vpichov tvaru pšeničného zrna (*Pichlerová 1976*, 12, obr. 15: 5; *Bartík 2000*, 17-18, obr. 3-4). V prípade tuhovaných okrajov pochádzajúcich pravdepodobne z amforovitých váz s kalichovite roztvorenou hornou časťou (obr. 63: 11, 13) sa dá uvažovať o nálezoch zo záveru staršej doby bronzovej. Ostatné nálezy, ktoré by eventuálne patrili k osídleniu mohylovej kultúry, nemajú chronologicky dostatočne citlivé znaky, aby

ich bolo možné jednoznačne vyselektovať spomedzi ostatných nálezov z doby bronzovej. Týka sa to fragmentov zo zásobníc zdobených pretláčaným pásikom (obr. 63: 5-7), črepu zdobeného rytým ornamentom urobeným hrebeňovitým nástrojom (obr. 63: 9), ale aj fragmentu okraja misy zdobeného lalokovitým výbežkom (obr. 63: 19). Na prítomnosť osídlenia polohy v mladšej dobe bronzovej poukazujú fragmenty nádob s lešteným, prípadne aj tuhovaným povrchom, ako napr. zlomok z tenkostennej misy so zatiahnutým, zvonka vodorovne facetovaným okrajom (obr. 64: 3), fragment z misy so zatiahnutým, zvonka tordovaným okrajom (obr. 64: 1), či zvnútra facetovaný okraj amforovitej nádoby alebo vázy (obr. 64: 4). Šikmé žliabkovanie sa vyskytlo aj na fragmente z masívnej nádoby s hladeným tuhovaným povrchom (obr. 64: 5). Naznačené žliabkovanie dopĺňalo výzdobu na pôvodne tuhovanom črepe s plastickým výstupkom (obr. 64: 8). Motív plytkých žliabkov na dvoch črepoch dekoroval aj pravdepodobne vnútornú stenu ďalšej nádoby (obr. 64: 13, 17). Vodorovné hranenie sa vyskytlo aj na vonkajšej strane dvoch hrubostenných nádob, pravdepodobne amfor (obr. 64: 9, 18). Črep zachytávajúci ostrý lom vydutia predstavuje fragment dvojkónickej nádoby s hladeným povrchom (obr. 64: 6). Tuhovanie ako výzdobný motív sa objavilo na okraji pravdepodobne misovitej nádoby (obr. 64: 7). Povrch ďalšej nádoby s hladeným povrchom bol zdobený vlešťovaným motívom (obr. 63: 12). Na ploche sa našli tiež viaceré úlomky mazanice, ako aj opracovaný pieskovcový úlomok z nástroja, prípadne odlievacej formy (kadlub).

Nálezy novovekej keramiky a skla (18.-20. stor., spolu 25 ks) reprezentujú okrem dvoch porcelánových črepov a úlomku pohára z belasého lisovaného skla najmä fragmenty nádob so sivým až svetlohnedým, hladkým alebo nevýrazne plytko žliabkovaným povrchom, ktoré boli z vnútornej strany, prípadne obojstranne hnedo glazované. Výraznejšie nálezy predstavujú úlomok taniera so širokým modrým pásikom, okraj misy s hnedosivou glazúrou, fragment ústia hrnca so širokým hrdlom a hrubostenný črep z okraja fajansového taniera s modrým vzorom z malých bodiek (19. stor.).

Záver

1. Povrchovým zberom v katastroch obcí Kútniky-Heďbeneéte, Dolný Bar, Mad a Dolný Štál sa získali archeologické nálezy z neolitu, doby bronzovej, stredoveku a novoveku.

2. Nálezy priniesli doklad o existencii pravekého sídliska v dobe bronzovej v priestore nízkej dunovej vyvýšeniny v katastri obce Dolný Štál. Podobné nálezy z tejto oblasti doposiaľ chýbali. S predpokladanou existenciou pravekého sídliska v tomto priestore môže súvisieť aj pôvodne umelý charakter niektorých miestnych terénnych vyvýšenín v okruhu 2-3 km, zachytených v reambulačnej listine obce Mad z r. 1260 (plné znenie pozri *Marsina 1987*, 455-456). Na možnú existenciu prvej skupiny troch kopčekov (mohylníkov?) v bezprostrednej blízkosti Madu poukazuje jediná kusá zmienka (...qui dicitur harum halm...). Iné dva-tri zemné kopce možno identifikovať vo východnej časti chotára obce na jednom z dvoch ostrovov, utvorených slučkami odrezaných močaristých meandrov Dunaja, prípadne v ich blízkosti (...iuxta insulam due magne halmul habetur...in medio halmul habetur una insula...; 1260). Interpretáciu, podľa ktorej v tomto prípade išlo o vyvýšeniny umelého pôvodu - vtedy ešte zachované nízke mohylníky, podporuje navyše aj miestny názov Mohyla (pôvodne Maglya, 1893). Povrchovým zberom sa v uvedenej polohe zatiaľ prípadnú existenciu bývalých mohylníkov nepodarilo jednoznačne doložiť - súčasný reliéf týchto častí územia je prakticky zarovnaný, bez výraznejších elevácií. Túto skutočnosť možno predbežne zdôvodniť tým, že mohyly mohli byť v dôsledku poveternostných vplyvov, poľnohospodárskej činnosti alebo zámerných zásahov rozrušené, resp. zarovnané až na úroveň okolitého terénu.

3. V priľahlých častiach Žitného ostrova hypoteticky predpokladáme širšie a kompaktnejšie rozšírenie nálezísk z doby bronzovej či halštatskej, ako sa javí dnes na základe publikovaných nálezov. Poukazujú naň snáď aj viaceré toponymické doklady mohylníkov, doložené v stredovekých listinách z 13. a 14. stor., neskôr na katastrálnych mapách z konca 19. stor., prípadne ešte aj jazykovedným výskumom v 20. stor. (*Unti 2002*). Okrem spomínanej polohy Maglya v katastri Madu ide ešte o ďalšie štyri miestne názvy typu Magla, doložené nielen v katastroch susedného Vrakúňa, ale aj Holíc, Gabčíkova a Veľkého Medera. Doklady mohýl sú aj v starých kompozitách Nemamogula (Nemá mohyla, 1268) v chotári obce Trávnik a názve vody Yaingmagalaaga na hranici chotára Baloňa v r. 1338 (*Alapy 1933*, 57). V polohe Magala (1247-1250), resp. Máglya földek v Kostolných Kračanoch existovalo pôvodne viacero mohýl, pričom lokalita je aj archeologicky podchytená a získaný materiál datuje mohyly do doby halštatskej (*Veliačik/Romsauer 1994*, 86). V katastri Padáňa (obec susedí s Madom aj Dolným Štálom) sú doložené nielen vyvýšeniny Felsődomb a Alsódomb, ale aj miestny názov Köves Magla (*Unti 2002*, 194). Práve z tejto obce je známy aj ojedinelý nález meča typu Smolenice, datovaný do stredného, resp. súčasne mladšieho stupňa mohylovej kultúry (*Bartík 2000*, 23).

Niet pochýb, že dôležitým faktorom miestnych prírodných podmienok, nahrávajúcim možnostiam osídlenia tohto priestoru v dobe bronzovej, boli aj dobré možnosti lovu zveri (vodného vtáctva) a najmä rýb v početných vodných plochách prietočných i starých, zazemňujúcich sa ramien Dunaja. Treba počítať aj s realizáciou atraktívneho lovu veľkých jeseterovitých rýb (azda už aj s uplatnením organizovaných kolektívnych foriem rybolovu, známych zo stredoveku a novoveku), nakoľko každoročne sa opakujúce jarné a jesenné ťahy veľkých neresových stád týchto impozantných rýb na neresiská v oblasti Žitného ostrova boli neprehliadnuteľným fenoménom (por. *Balon 1967*; *Hensel/Holčík 1997*). Sídliskové osídlenie sa pritom koncentrovalo na terénne vyvýšeniny v susedstve ramien, najmä pieskové duny (113,5-114 m n. m.), ktoré poskytovali dostatočnú ochranu počas vysokých vodných stavov vo

vtedajšej vnútrozemskej delte Dunaja. Obdobie neskorého neolitu, resp. doby bronzovej navyše spadá do výraznej periódy pomerne nízkej hydroklimatickej aktivity v povodí Horného a Stredného Dunaja (asi 4500-2500 BP), so zníženými prietokmi, frekvenciou a magnitúdou záplav. V tom čase jestvovali obzvlášť priaznivé podmienky pre existenciu a rozvoj osídlenia priamo v priestore nivy Dunaja (pozri *Buch/Heine 1995*). Tieto poznatky dopĺňa aj nálezová situácia v priestore historického jadra Bratislavy, podľa ktorej počas mladšej a neskorej doby bronzovej tu bola suchšia klíma s nižšími vodnými stavmi, umožňujúcimi osídlenie plôch v alúviu Dunaja s nadm. výškou iba 134 m. Naproti tomu počas relatívne vlhšej klimatickej mikroperiódy v časti eneolitu a neskôr v staršej dobe železnej bolo možné budovať sídliskové objekty až v teréne s min. kótou okolo 136-137 m n. m. (*Baxa 1990*).

Poďakovanie

Prezentované výsledky vznikli vďaka podpore grantovej úlohy VEGA 2/2023/22. Spolupracovníkom Oddelenia ekosozológie S. Kubalovej a T. Čejkovi sme vďační za výdatnú pomoc pri povrchovom zbere. Dr. J. Bartíkovi, dr. P. Baxovi, dr. Z. Farkašovi, dr. I. Pišútovej a dr. E. Studeníkovej ďakujeme za cenné pripomienky pri ochotnej konzultácii časti nálezov črepového materiálu.

Literatúra

Alapy 1933 - Gy. Alapy: A csallóközi halászat története. Komárno 1933.

Balon 1967 - E. Balon: Vývoj ichtyofauny Dunaja, jej súčasný stav a pokus o prognózu po výstavbe vodných diel. Biologické práce 13, 1967, 6-121.

Bartík 2000 - J. Bartík: Počiatky stredodunajskej mohylovej kultúry na Slovensku. Zbor. SNM 94, Arch. 10, 2000, 11-25.

Baxa 1990 - P. Baxa: Vplyv Dunaja na osídlenie historického jadra Bratislavy v praveku. Štud. Zvesti AÚ SAV 26, 1990, 129-143.

Buch/Heine 1995 - M. W. Buch/K. Heine: Fluvial geomorphodynamics in the Danube River valley and tributary river systems near Regensburg during the Upper Quaternary - theses, questions and conclusions. Zeitschrift für Geomorphologie N. F., Suppl.-Bd. 100, 1995, 53-64.

Hensel/Holčík 1997 - K. Hensel/J. Holčík: Past and current status of sturgeons in the upper and middle Danube River. Environmental Biology of Fishes 48, 1997, 185-200.

Katastrálna mapa obce Mad (Nagymád), 1893, 9 listov, Ústredný archív geodézie a kartografie, Bratislava.

Marsina 1987 - R. Marsina: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II. Slovenský diplomatár II. Bratislava 1987, 455-456.

Neugebauer 1994 - J.-W. Neugebauer: Bronzezeit in Ostösterreich. St.Pölten-Wien 1994.

Pichlerová 1976 - M. Pichlerová: Pohrebisko stredodunajskej mohylovej kultúry a iné nálezy z Dunajskej Lužnej, okres Bratislava-vidiek. Zbor. SNM 70, Hist. 16, 1976, 5-29.

Pišút a kol. 2004 - P. Pišút/S. Kubalová/M. Hajnalová/M. Slamková: Study of the Danube river Holocene palaeochannel (preliminary results). Geomorphologia Slovaca 2, 2004, in press.

Unti 2002 - M. Unti: Csallóköz földrajzi nevei (Dunaszerdahelyi járás). Dunajská Streda 2002.

VeliačikRomsauer 1994 - L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. Katalóg. Nitra 1994.

LESEFUNDE AUS DEN FUNDSTELLEN IM BEZIRK DUNAJSKÁ STREDA. Im Zusammenhang mit den Vorbereitungen und später auch der Lösung der Aufgabe „Grabung des holozänen Paläomäanders der Donau (Grant VEGA 2/2023/22) wurde in den Vegetationssaisons der Jahre 2001 und 2002 eine Begehung im Raum der Flussformen von den ehemaligen untergegangenen Flussarmen der Donau realisiert (Pišút et al. 2004). Bei der Begehung gewannen die Mitarbeiter des Zoologischen Instituts der SAW in Bratislava archäologische Funde. Später wurde in Zusammenarbeit mit dem Lehrstuhl für Ur- und Frühgeschichte der Comenius-Universität in Bratislava auch eine systematische Begehung durchgeführt. Die archäologischen Funde werden vor allem durch die Fragmente der Keramik repräsentiert: 1. Kútniky-Hedbeneéte, Lage Blatná, Funde der neuzeitlichen Keramik (19.-20. Jh.); 2. Dolný Bar-Kútniky, Lagen Blatná - Cintorínske, Funde von vereinzelten atypischen urzeitlichen Scherben, neuzeitliche Scherben (19.-20. Jh.); 3. Dolný Bar, Lage Dlhé diely, Fund von zwei Exemplaren der Spaltindustrie - wahrscheinlich aus einem spätpaläolitischen patinierten Hornsteinabschlag (Abb. 63: 3) und einem Kratzer aus grauem Hornstein. (Abb. 63: 2), die rahmenhaft in das Neolithikum datiert werden. Ähnlich werden auch keramische Fragmente aus den Rändern der schüsselförmigen Gefäße datiert (Abb. 63: 1, 4). Die mittelalterlichen Funde repräsentiert das Fragment aus einem Gefäß der sog. grauen Keramik, das rahmenhaft in das 15. Jh. datiert wird, wobei die anderen Keramikfragmente aus der Neuzeit stammen (17.-20. Jh.); 4. Mad, Lage Mohyla, Funde von Fragmenten der neuzeitlichen Keramik (17.-20. Jh.); 5. Mad, Lage Hornomadské, Funde von Fragmenten der neuzeitlichen Keramik (19.-20. Jh.); 6. Dolný Štál, dünnenartige Anhöhe. Anhand der gewonnenen Keramik kann konstatiert werden, dass der Besiedlungsschwerpunkt dieser Lage in die Bronzezeit gelegt werden

kann. Laut Charakter des Materials und der verwandten Verzierungsmittel wird der größere Teil des gewonnenen Materials in die jüngere Bronzezeit datiert. Interessant ist auch die Tatsache, dass im Bestand auch zwei Scherben mit der Litzen-Verzierung vorgekommen sind (Abb. 63: 14, 17). Angesichts der bisher festgelegten Datierung von diesen Funden nehmen wir an, dass gerade diese Funde die Anfänge dieser Siedlung in die ältere Stufe der Hügelgräberkultur datieren können, d. h. in die Stufe BB1 (Neugebauer 1994, 141). Zu den Funden aus der mittleren Bronzezeit gehört vielleicht auch das Fragment eines Krugs oder einer Vase (Abb. 63: 18) verziert an der Übergangsstelle der Schultern in den verengten Hals mit einer Reihe von kurzen horizontalen Einstichen in Form von Weizenkörnern (Pichlerová 1976, 12, Abb. 15: 5; Bartík 2000, 17-18, Abb. 3-4). Im Falle der graphitierten Ränder, die wahrscheinlich aus den amphoraförmigen Vasen mit kelchförmig geöffnetem oberem Teil stammen (Abb. 63: 11, 13), handelt es sich wahrscheinlich um Funde vom Ende der älteren Bronzezeit. Auf die Anwesenheit der Besiedlung der Lage in der jüngeren Bronzezeit weisen folgende Funde hin: Fragmente der Gefäße mit geglätteter bzw. graphitierter Oberfläche, das Bruchstück einer dünnwandigen Schüssel mit eingezogenem und von außen horizontal facettiertem Rand (Abb. 64: 3), das Fragment einer Schüssel mit eingezogenem und von außen tordiertem Rand (Abb. 64: 1), ein von innen facettierter Rand eines amphoraförmigen Gefäßes oder einer Vase (Abb. 64: 4). Die schräge Riefenornamentik kam auf dem Fragment aus einem massiven Gefäß mit geglätteter graphitierter Oberfläche vor (Abb. 64: 5). Entdeckt wurden auf der Fläche auch mehrere Lehmverputzbruchstücke wie auch ein bearbeitetes Sandsteinbruchstück aus einem Gerät bzw. einer Gießform. Die Funde von neuzeitlicher Keramik und Glas werden in das 18.-20. Jh. datiert.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE VODOVODU PUSTÉ ÚĽANY - SLÁDKOVIČOVO

Tomáš König - Jozef Urminský

1. Pusté Úľany (okr. Galanta), poloha Porosk é, záchranný výskum, sídlisko, neolit, doba bronzová, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Galanta.

Na základe rozhodnutia o vykonaní archeologického výskumu na stavbe prepojenia vodovodnej siete v Pustých Úľanoch a Sládkovičove vykonalo Západoslovenské múzeum v Trnave v spolupráci s Vlastivedným múzeom v Galante v dňoch 20.8.-11.9.2003 archeologický výskum. Dotknutá lokalita sa nachádza pri štátnej ceste za Pustými Úľanmi v smere do Sládkovičova v chotárnej časti Poroské. Lokalita je situovaná v rovinatom teréne v nadm. výške 123 m n. m. Juhovýchodným smerom je terén rovinatý, miestami mierne zvlnený, a to až k bývalému majeru Poros. Juhozápadným smerom terén približne po 120 m prudko klesá do údolnej nivy Stoličného potoka a Pustoúľanských rybníkov. Z juhozápadnej strany sa preto situovanie lokality javí, akoby ležalo na vysokej sprašovej terase s celkovým prevýšením 14 m. Podložie je tu tvorené piesčito-sprašovými až sprašovými pôdami, prekrytými hnedozemou.

Vo vzdialenosti 250 m od hranice intravilánu Pustých Úľan (od tabule Pusté Úľany) boli zachytené prvé zahĺbené objekty a 5 až 10 cm hrubá bližšie nedatovaná kultúrna vrstva s úlomkami kostí a mazanice. V nasledujúcom približne 450 m dlhom úseku sa sporadicky objavovali stopy po zahĺbených objektoch. Identifikovaných bolo spolu päť objektov, pričom skúmateľné sa ukázali byť len dva z nich. Ostatné boli buď málo čitateľné alebo bez nálezov. Výnimku tvoril zahĺbený objekt vyplnený mazanicou, avšak taktiež bez datovateľných nálezov. Stratigrafia na lokalite bola zdokumentovaná na začiatku náleziska, v strede a na jeho konci. Všetky profily vykazovali približne rovnaké hodnoty. Hrúbka ornice dosahovala hrúbku 60 cm. Na ňu postupne nadväzoval 20 cm hrubý pôdny horizont, miestami premiešaný so spomínanou kultúrnou vrstvou (5-10 cm). Podložie od hĺbky 75-80 cm tvorila spraš so zahĺbenými objektami. Skúmané boli dva najzreteľnejšie objekty s nálezmi keramiky.

Prvý preskúmaný **objekt 1/2003** predstavovala samostatne stojaca zahĺbená kupolovitá pec s predpecnou jamou, ktorú zasiahol výkop približne v strede jej predozadnej osi (obr. 65: 1, 2). Teleso pece bolo okrem samotného vrcholu zapustené do podložia - žlto sfarbenej spraše, ktorá tu v hĺbke 75-80 cm striedala svetlohnedú ornicu. Steny kupoly boli hrboľaté, svetločervenej farby, prepálené do hĺbky 3-6 cm. Dno pece bolo vyhladené, kompaktne do tvrda vypálené, tmavohnedej farby, po okrajoch prepálené až do hnedočierna. Výskum preukázal dve fázy používania pece. Prvú, staršiu, dokumentovalo spodné dno, ktoré tvarom poukazovalo na pôvodne pretiahnutý oválny tvar pece s priemerom v dlhšej časti 110 cm. Podklad pre výmaz tohto dna tvorili fragmenty bridlicových plátov, medzi ktoré boli vložené aj črepy z hlinených nádob. Hrúbka prepálenej vrstvy tvoriacej dno bola asi 2 cm a nepresiahla bridlicovo-črepový podklad. Druhá fáza používania pece priniesla rozšírenie plochy dna pece do všetkých strán, pričom pôdorys nadobudol kruhový tvar s priemerom 145 cm. Rozšírenie sa však obmedzilo na spodnú časť, čím sa predišlo obnaženiu ornice, ktorá už predtým zasahovala do horných partií kupoly. Takýmto rozšírením plochy dna však došlo k narušeniu pravidelnosti krivky kopuly - v profile sa prejavila „výklenkovým" výbežkom v zadnej časti telesa pece (obr. 65: 1). Dno pece z prvej fázy jej používania bolo prekryté vrstvou spraše, na ktorú boli vysypané drobné kamienky, pričom

následne boli do takto upraveného podkladu povkladané, podobne ako v predchádzajúcom prípade, bridlica a črepy. Obsah odkrývanej pece tvorila sprašovo-hlinitá výplň bez nálezov.

Predpecná jama priamo nadväzovala na pec, pričom jej dĺžka pozdĺž osi smerujúcej cez otvor pece bola 245 cm. Vzhľadom na to, že objekt nebolo možné preskúmať v celom rozsahu, nedala sa zistiť ani jej šírka, teda rozmery jej záberu do oboch strán. Predpecná jama zasahovala asi 90 cm do podložia. V jej spodnej časti, predovšetkým však smerom k otvoru pece, sa koncentrovali vrstvičky popola, resp. uhlíky. Zvyšnú výplň tvorila hlina sfarbením podobná ornici, pričom miestami ju prekrývali tenké vrstvičky žltej spraše, fragmenty keramiky, fragmenty bridlice so stopami po prepálení a aj niekoľko hrudiek mazanice. Objekt, nachádzajúci sa v superpozícii pod predpecnou jamou a vyplnený kompaktnou tmavohnedou hlinou bez nálezov, v ktorej sa miestami vyskytli zlomky slieňovej bridlice, môže mať snáď geologický pôvod. Pozdĺžny plytký žliabok v SV časti odkrytej plochy predstavuje recentný zásah, ktorý sa preukázal nálezom novovekého glazovaného črepu.

Z objektu pece a predpecnej jamy bola získaná kolekcia keramiky, ktorú reprezentovali hrncovité tvary, napr. bezuchý hrniec esovitej profilácie s vysoko posadenými plecami, v hornej časti zdobený mnohonásobnou vlnovkou doplnenou vodorovnými ryhami, resp. v kombinácii s nechtovými vrypmi (obr. 65: 3, 5-10). Keramický materiál bol tmavý až čierny s obsahom piesku a sľudy. Okrem keramiky obsahoval zásyp predpecnej jamy aj dvojkónický praslen (obr. 65: 4). Na základe týchto nálezov bolo datovanie objektu zaradené do včasného stredoveku - 9.stor. V zásype objektu predpecnej jamy sa okrem uvedených nálezov našiel aj fragment hrncovitej nádoby mäkkej esovitej profilácie s presekávaným okrajom a kužeľovitým výčnelkom pod okrajom (obr. 67: 5). Identické tvary z obdobia neolitu radia tento nález do úseku Protolengyel až Lengyel I. Do zásypu pece sa črep dostal sekundárne. Odkrytá pec nevybočuje z doposiaľ známych nálezov samostatne stojacich pecí na včasnostredovekých sídliskách z juhozápadného Slovenska (*Ruttkay 1990*; *Ruttkay 2002*). Spomínané pece bývajú dávané najčastejšie do súvisu s prípravou potravín (pečenie chleba, praženie obilia, sušenie ovocia).

Objekt 2/2003 sa prejavil len nevýrazným zásahom do sprašového podložia (do hĺbky 10 cm), kde sa ukázal v tvare dvoch žliabkov. Teleso objektu bolo situované v spodnej časti ornice, kde sme spozorovali výskyt nahromadenej mazanice. Pri plošnom odkrytí sa ukázalo, že objekt len minimálne zasahoval do šírky, pričom v hĺbke 65 cm to bolo 25 cm. Získaná mazanica niesla odtlačky prúteného výpletu steny, medzi ktorými sa vyskytlo aj niekoľko črepov. Na základe atypických úlomkov z tiel hrubostenných nádob bol objekt rámcovo datovaný do doby bronzovej.

Výskumom v Pustých Úľanoch, polohe Poroské, bolo dokumentované osídlenie lokality počas praveku a včasného stredoveku. Lokalita bola osídlená min. v dvoch úsekoch praveku - v mladom neolite a v dobe bronzovej. Zaujímavým je dokumentovaný objekt samostatne stojacej včasnostredovekej pece, dokladajúci existenciu slovanskej osady v týchto miestach.

2. S l á d k o v i č o v o (okr.Galanta), poloha N o v ý h o n, záchranný výskum, zaniknutá dedina, stredovek. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Galanta.

Na základe rozhodnutia o vykonaní archeologického výskumu na stavbe prepojenia vodovodnej siete v Pustých Úľanoch a Sládkovičove vykonalo Západoslovenské múzeum v Trnave v spolupráci s Vlastivedným múzeom v Galante v dňoch 20.8.-11.9.2003 na lokalite Sládkovičovo (Nový hon) druhú časť archeologického výskumu predmetnej stavby. Lokalita je situovaná pri štátnej ceste medzi Novým Dvorom a Sládkovičovom v chotárnej časti Nový hon na miernej pozdĺžnej vyvýšenine v nadm. výške 124 m n. m. Zo severnej a východnej strany je vymedzená plytkým a širokým údolím, ktorého max. nadm. výška je 120 m. Južným smerom vyvýšenina prechádza do roviny, pričom približne po 800 m terén plynulo prechádza k nive Stoličného potoka. Zo západnej strany je lokalita ohraničená nevýrazným údolím s max. prevýšením 250 cm. Vo vrcholovej časti plochej vyvýšeniny, približne 100 m naľavo od štátnej cesty, je osadená barokova božia muka. Ešte pred výskumom sme na lokalite uskutočnili povrchový zber, ktorý indikoval miestne stredoveké osídlenie. Podložie na lokalite je tvorené sprašou a ílmi, prekryté hnedozemou s hrúbkou od 40 do 90 cm. Údolie, ktoré zo severu a východu ohraničuje lokalitu, bolo pravdepodobne v minulosti zavodnené, čoho dôkazom boli ílové a sedimentačné vrstvy v ryhe pretínajúcej spomínané údolie.

Vo vzdialenosti 600 m od tabule Sládkovičovo, časť Nový Dvor, prebiehala vodovodná ryha zahĺbené objekty a 10-15 cm hrubú kultúrnu vrstvu. V rozpätí nasledujúcich približne 200 m bolo zachytených spolu osem zahĺbených objektov. V prevažnej miere išlo o plytké jamy miskovitého tvaru bez nálezov. Jeden z objektov mal charakter hlbšej exploatačnej jamy s pomerne veľkým množstvom keramických nálezov. Tento objekt sa stal napokon predmetom výskumu. Žiaľ, ostatné objekty nebolo možné skúmať z rovnakého dôvodu ako v prípade lokality v Pustých Úľanoch, pretože v tesnej blízkosti sa po oboch stranách nachádzali inžinierske siete. Aj z objektu 1/2003 bol z tohto dôvodu skúmaný len výsek z jeho severnej časti.

Objekt 1/2003 sa jasne črtal po oboch stranách výkopu tmavou výplňou prerušujúcou sprašové podložie, na ktoré tu v hĺbke asi 100 cm dosadala hnedá ornica. V severnej strane výkopovej ryhy predstavoval dve navzájom prepojené jamy, z ktorých menšia zasahovala do hĺbky 150 cm. V južnej strane ryhy sa menšia z jám v profile nenachádzala, zato tu pokračovala druhá, ktorej dno presahovalo úroveň výkopu a ktorú sa z časových dôvodov

podarilo preskúmať len na úrovni 130 cm od povrchu. Výplň väčšej z jám pozostávala z hnedej hliny, nálezy sa koncentrovali predovšetkým v páse nachádzajúcom sa v hĺbke 100-120 cm pod povrchom. V zmienenej vrstve bola evidentná prítomnosť popola, prípadne uhlíkov, ktoré sa koncentrovali v drobných vrstvičkách, čím evokovali zásypovú vrstvu odpadu. Okrem keramických fragmentov sa tu vyskytli zlomky do tvrda vypálenej mazanice, drobných fragmentov tehloviny, zvieracie kosti i železné predmety. Výplň menšej z jám sa veľmi neodlišovala od prv zmienenej. Po jej odkrytí sa ukázalo, že má nepravidelný pretiahnutý tvar na osi SV-JZ a v jej spodnej časti bolo minimum nálezov.

Z objektu 1/2003 sa podarilo získať kolekciu keramiky a železných predmetov. Z tvarovej škály redukčne vypaľovanej, tzv. sivej keramiky stoja za zmienku bezuché hrnce esovitej profilácie s previsnutým okrajom a obežnými líniami na vydutí (obr. 66: 1, 10; 67: 6), zvonovité pokrievky (jedna so širokým gombíkovým držadlom; obr. 66: 2, 9), fragment miskovitej pokrievky (obr. 67: 2), časť dna gotického pohára na úzkej stopke (obr. 66: 3) a pásikové uchá džbánov s rytou výzdobou (obr. 66: 11, 14). Okrem bezuchých hrncov s previsnutým okrajom boli zastúpené aj hrnce s profilovaným, dohora vyhnutým okrajom (obr. 66: 5; 67: 3) a fragment misky - naberačky s jazykovitým držadlom (obr. 67: 10). Zo železných predmetov stoja za zmienku kované klince so širokou hlavičkou (obr. 67: 8), fragmenty čepelí nožíkov (obr. 67: 7), fragment kosáka (obr. 67: 9) a podkovy. Všetky predmety možno rámcovo datovať do 14.-15. stor. Z nálezového súboru okrem týchto predmetov vystupuje aj časť okraja a plášťa masívnej zásobnice (obr. 66: 6). Von vyhnutý, ostro od tela zalomený, na tele profilovaný okraj s obežnými ryhami a nechtovými vrypmi poukazuje na staršie osídlenie lokality v 12.-13. stor. Okrem týchto nálezov zo zberu pochádza niekoľko fragmentov stredovekých prstových tehál. Veľké množstvo takýchto tehál sa nachádza v blízkosti božej muky umiestnenej na najvyššom bode vyvýšeniny (rozmery tehly: 22,5x11,5x6 cm). Podľa konfigurácie terénu aj veľkého množstva tehloviny a sutiny možno na tomto mieste predpokladať zaniknutú sakrálnu stavbu.

Výskumom v Sládkovičove, polohe Nový hon, bolo dokumentované osídlenie lokality v období stredoveku. Dokumentované osídlenie poukazuje na zaniknutú dedinu s dlhodobým osídlením, ktoré sa sústredilo na pozdĺžnej miernej vyvýšenine, pričom na najvyššom bode (v mieste božej muky) stála murovaná stavba, zrejme sakrálneho charakteru. Nálezy z lokality spadajú do 12.-15. stor. s ťažiskom v 14.-15. stor., no nie je vylúčené, že osídlenie tu mohlo pretrvávať aj dlhšie. Výskumom neboli zachytené obytné stavby, len zahĺbené objekty - ťažobné jamy, sekundárne vyplnené odpadom z obydlí. Na základe archívnych prameňov možno zaniknutú dedinu stotožniť s niektorou zo zaniknutých osád v okolí Sládkovičova, s najväčšou pravdepodobnosťou s dedinou Dudvágszeg (*Sedlák 2000*, 32).

Poďakovanie

Autori by radi touto cestou vyslovili vďaku Ing. V. Sninčákovi a Mgr. J. Kalinovi za pomoc poskytnutú pri práci v teréne.

Literatúra

Ruttkay 1990 - M. Ruttkay: Pece na ranostredovekých sídliskách juhozápadného Slovenska. Arch. Hist. 15, 1990, 337-348.

Ruttkay 2002 - M. Ruttkay: Mittlelalterliche Siedlung und Gräberfeld in Bajč - Medzi Kanálmi. Slov. Arch. 50, 2, 2002, 245-322.

Sedlák 2000 - V. Sedlák: Historicko-geografické podmienky tvorby sídlisk medzi Malým Dunajom a Váhom. Hist. Zbor. MS 10, 1, 2000, 31-39.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DER WASSERLEITUNG PUSTÉ ÚĽANY - SLÁDKOVIČOVO. 1. Pusté Úľany (Bez. Galanta), Lage Poroské, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Neolithikum, Bronzezeit, Frühmittelalter. Deponierung der Funde: Heimatkundliches Museum, Galanta. Durch die Grabung wurde die Besiedlung der Fundstelle in der Urzeit und im Frühmittelalter dokumentiert. Die Fundstelle war mindestens in zwei Abschnitten der Urzeit besiedelt - im Jungneolithikum und in der Bronzezeit, interessant ist auch das Objekt eines selbständig stehenden frühmittelalterlichen Ofens. Das Objekt belegt in diesem Raum die Existenz einer slawischen Ansiedlung (Abb. 65; 67: 5).

2. Sládkovičovo (Bez. Galanta), Lage Nový hon, Rettungsgrabung. Durch die Grabung wurde die Besiedlung der Fundstelle im Mittelalter dokumentiert (Abb. 66; 67: 1-4, 6-10), die auf ein untergegangenes Dorf mit langzeitlicher Besiedlung hindeutet. Die Besiedlung konzentrierte sich auf einer länglichen leichten Anhöhe, wobei auf der obersten Stelle (an der Stelle der Betsäule) ein gemauerter Bau wahrscheinlich sakralen Charakters stand. Die Funde aus der Fundstelle fallen in das 12.-15. Jh. mit dem Schwerpunkt im 14.-15. Jh., es kann jedoch nicht ausgeschlossen werden, dass hier die Besiedlung auch länger dauern konnte. Im Laufe der Grabung sind keine Wohnbauten erfasst worden, nur eingetiefte Objekte - Fördergruben, die sekundär mit dem Abfall aus Behausungen gefüllt wurden. Auf Grund der Archivquellen kann das untergegangene Dorf mit einer der untergegangenen Siedlungen in der Umgebung von Sládkovičovo identifiziert werden, wahrscheinlich mit dem Dorf Dudvágszeg (Sedlák 2000, 32).

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V STRÁNSKEJ

Rudolf K u j o v s k ý - Gabriel N e v i z á n s k y - Ondrej O ž ď á n i

S t r á n s k a (okr. Rimavská Sobota), poloha K r a l i n y (miestny názov S z ő l ő m á r ó d a l), polykultúrne sídlisko, predstihový zisťovací výskum, kultúra s východnou lineárnou keramikou, včasný stredovek (8. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti so stavbou Preložka cesty I/50 Tornaľa vykonal Archeologický ústav SAV v Nitre na vytýčenej trase budúcej cestnej komunikácie zisťovací výskum, ktorým sa v uvedenej polohe v km 0,895 až 1,100 zistili tri neolitické jamy a jeden včasnostredoveký objekt.

Lokalita je situovaná na ľavom brehu potoka Kaloša, na menšej terasovitej vyvýšenine po pravej strane cesty v smere Figa - Lenártovce a oproti maštaliam bývalého ŠM v Stránskej. Od motorestu Eva vo Fige je vzdialená asi 900 m smerom na východ. Osídlenie sa rozprestiera na najjužnejšom výbežku výšiny, ktorá klesá do bývalého inundačného územia riečky Kaloša (obr. 68: 1).

Prvé keramické nálezy na skúmanej lokalite boli nájdené už v r. 1981 Š. Kovácsom, ktorý v ryhe na vodovod zistil a zachránil bohatý nálezový celok z objektu kultúry s východnou lineárnou keramikou (*Kovács 1982*, 166-167). Na základe tohto poznatku sa rozsah osídlenia na lokalite zisťoval jedenástimi sondami (I/03-XI/03), ktoré boli vedené v smere osi (sondy I/03-III/03, XI/03) a kolmo na os budúcej cesty (sondy IV/03-X/03). Sídliskové objekty a kolová jama 1/03 sa zistili v sonde I/03 (obj. 1/03 a 3/03) a v sondách V/03 (obj. 2/03) a VII/03 (obj. 4/03). Z toho zatiaľ vyplýva, že dĺžka polykultúrneho sídliska sa pohybuje okolo 90 m.

P o p i s o b j e k t o v

Objekt 1/03 - zásobnicová jama (obr. 68: 2a, 2b). Objekt sa začal rysovať v hĺbke 35 cm od povrchu ornice. Od žltého ílovitého podložia sa líšil čiernou farbou v tvare pravidelného kruhu s priemerom 66 cm. Výplň objektu tvorila sýta tmavošedá až čierna zemina, ktorá od ústia až po dno v hĺbke 154 cm obsahovala sporadické nálezy keramiky (obr. 69: 2-4), železnej trosky a zvieracie kosti. V hĺbke 60 cm sa našiel fragment železného predmetu (rap nožíka?, obr. 69: 1). V severnej časti objektu sa v hĺbke 50-55 cm až do hĺbky 65 cm nachádzalo zoskupenie väčších kameňov, ktoré boli zoradené v smere V-Z. Jeden z kameňov je fragment žarnova z andezitu (obr. 69: 6). Objekt sa od ústia do hĺbky približne 45 cm zahlboval v tvare valca. Od hĺbky 45 cm sa steny objektu výrazne rozširovali do strán až po max. hodnotu 110 cm v hĺbke 1,1 m. Odtiaľ sa steny zvažovali k plochému dnu s priemerom 70 cm. Jama tak má v profile fľašovitý tvar (obr. 68: 2a). V hĺbke 80-90 cm sa vo výplni zistila vrstva žltého ílu, ktorá sa opäť nachádzala v hĺbke 110-124 cm. K predmetom vyrobeným z organickej hmoty patrí aj nález tzv. kostenej korčule z konského metakarpu (obr. 69: 7) a parohovej objímky (obr. 69: 5), pravdepodobne nedohotovenej rukoväte, ktorá sa našla v hĺbke 150 cm.

Objekt 3/03 sa zistil v hĺbke 30 cm od úrovne dnešného terénu ako čierna škvrna, ktorá sa výrazne farebne odlišovala od žltého ílovitého podložia. V pôdoryse mal tvar nepravidelného oválu s rozmermi 207x138 cm, dlhšou osou orientovanou v smere S-J. Takmer rovné dno s malými prehĺbeninami dosahovalo max. hĺbku 18 cm. Výplň jamy tvorila tmavošedá až čierna zemina, ktorá obsahovala väčší súbor črepov kultúry s východnou lineárnou keramikou (obr. 70: 2-7) a zvieracie kosti.

Objekty 2/03 a 4/03 neboli v priebehu výskumu doskúmané, nakoľko časť jám vchádzala pod východné profily sondy V/03 a VII/03. Vo výplni obidvoch jám sa sporadicky nachádzali črepy kultúry s východnou lineárnou keramikou. Z objektu 2/03 pochádzajú aj zvieracie kosti a obsidiánový úštep (obr. 70: 1). Pravdepodobne s týmto neolitickým osídlením súvisí aj kolová jama 1/03 s priemerom 48 cm, ktorá sa našla v sonde I/03.

Vyhodnotenie nálezov a interpretácia

Na lokalite sa zatiaľ zistili štyri sídliskové objekty, z ktorých dva boli úplne preskúmané (obj. 1/03 a 3/03). Reprezentujú dva časovo odlišné horizonty. Prevažnú časť treba datovať do obdobia neolitu (obj. 2/03-4/03) a na základe predbežného rozboru keramiky patria do mladšieho úseku kultúry s východnou lineárnou keramikou. Vo všetkých troch neolitických objektoch sa vyskytovala prevažne hrubostenná kuchynská keramika červenohnedej až hnedej farby s prímesou organických látok ako tmelivo. Tenkostennú keramiku reprezentuje len jeden nevýrazný fragment s lineárnou výzdobou (70: 4). Okrajový črep zdobený širokými žliabkami (obr. 70: 7) pochádza z misky na nôžke.

Tu sprístupnený nálezový súbor kultúry s východnou lineárnou keramikou patrí k neolitickému osídleniu západnej časti Gemera, odkiaľ doposiaľ neboli k dispozícii uzavreté nálezové celky z tohto časového úseku (*Šiška 1989*, 35, obr. 3).

Včasnostredoveký sídliskový objekt 1/03 predstavuje klasický typ zásobnicovej jamy na obilie. Pre datovanie nálezového celku má prioritný význam okrajový črep sivočiernej farby (obr. 69: 4). Hrana okraja je zdobená krátkymi šikmými vrypmi, pričom na vnútornej strane ústia sa nachádza trojica rytých obvodových línií. Tento výzdobný prvok sme zatiaľ zistili jedine na viacerých nádobách na pohrebisku v Želovciach, ktoré sa nachádzali v dobre datovateľných hrobových celkoch prevažne z 8. stor. (*Čilinská 1973*, Tab. I: 10, III: 3, 6; IX: 16; XIX: 16; XXII: 14, atď.). K pozoruhodným nálezom patria aj kostené predmety, z ktorých uvádzame kostenú „korčuľu" vyrobenú z konského metakarpu (obr. 69:

7) a objímku z jelenieho paroha (obr. 69: 5). Nálezy železnej trosky dokladajú pravdepodobne spracovanie železnej bahennej rudy, v každom prípade však kováčsku činnosť. Fragment andezitového žarnova (obr. 69: 6) sa nevymyká z bežného inventára súdobých sídlisk. Na základe uvedených skutočností nálezový celok z objektu I/03 datujeme rámcovo do 8. stor. Nateraz predstavuje jediný uzavretý súbor z daného obdobia v západnej časti Gemera.

Literatúra
Čilinská 1973 - Z. Čilinská: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973.
Kovács 1982 - Š. Kovács: Nové nálezy lineárnej keramiky v okrese Rimavská Sobota. AVANS 1981, 1982, 165-169.
Šiška 1989 - S. Šiška: Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku. Bratislava 1989.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN STRÁNSKA. Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Lage Kraliny (örtliche Benennung Szölö máródal), polykulturelle Siedlung, Vorsprungsgrabung, Kultur mit östlicher Linearkeramik, Frühmittelalter (8. Jh.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.
Die Mitarbeiter des Archäologischen Instituts der SAW in Nitra realisierten eine archäologische Vorsprungsgrabung auf der Trasse der zukünftigen Straße, die aus Figa nach Tornaľa führen soll. Die Fundstelle ist am linken Ufer des Kaloša-Bachs situiert, auf einer terrassenförmigen Anhöhe auf der rechten Seite der Straße in der Richtung nach Figa - Lenártovce und gegenüber den Ställen in Stránska. Die Besiedlung erstreckt sich auf dem südlichsten Ausläufer der Anhöhe, die in das ehemalige Überschwemmungsgebiet des Kaloša-Flusses abstürzt (Abb. 68: 1). Durch elf Feststellungsschnitte wurden drei neolithische Objekte (Obj. 2/03-4/03), eine frühmittelalterliche Speichergrube (Obj. 1/03) und eine Pfostengrube mit einem Durchmesser von 48 cm freigelegt. Die Objekte 2/03 und 4/03 sind im Laufe der Grabung nicht bis zum Ende erforscht, weil ein Teil der Gruben die Schnittprofile überlagert hat. In der Verfüllung der beiden Gruben befanden sich Scherben der Kultur mit östlicher Linearkeramik. Aus dem Objekt 2/03 stammen auch Tierknochen und ein Obsidianabschlag (Abb. 70: 2). Mit dieser neolithischen Besiedlung hängt wahrscheinlich auch die Pfostengrube 1/03 zusammen. Die erforschten Objekte repräsentieren zwei Zeithorizonte. Der überwiegende Teil der Objekte muss in das Neolithikum datiert werden (Obj. 2/03-4/03) und auf Grund der vorläufigen Analyse der Keramik gehören sie in den jüngeren Abschnitt der Kultur mit östlicher Linearkeramik. In allen drei neolithischen Objekten erschien vorwiegend die dickwandige Küchenkeramik von rotbrauner bis brauner Farbe mit der Beimischung der organischen Stoffe (Abb. 70: 2-7). Die dünnwandige Keramik repräsentiert nur ein Fragment mit linearer Verzierung (70: 4). Die Randscherbe verziert mit breiten Rillen (Abb. 70: 7) stammt aus der Fußschüssel. Der hier freigelegte Fundbestand der Kultur mit östlicher Linearkeramik gehört zur neolithischen Besiedlung des westlichen Gemer-Teils. Aus diesem Gebiet standen uns bisher keine geschlossenen Fundverbände aus diesem Zeitabschnitt zur Verfügung (Šiška 1989, 35, Abb. 3). Das frühmittelalterliche Objekt 1/03 stellt den klassischen Typ der Vorratsgrube zum Aufbewahren von Getreide dar (Abb. 68: 2). Bei der Datierung des Fundverbands hilft uns sehr eine grauschwarze Randscherbe (Abb. 69: 4). Die Kante der Scherbe ist mit kurzen, schrägen Einkerbungen verziert, wobei auf der Innenseite der Mündung eine Dreiergruppe von geritzten Umfassungslinien vorhanden ist. Dieses Verzierungsmerkmal fand man bisher nur auf mehreren Gefäßen auf dem Gräberfeld in Želiezovce, die sich in den gut datierbaren Fundverbänden vorwiegend aus dem 8. Jh. befanden (Čilinská 1973, Taf. I: 10; III: 3, 6; IX: 16; XIX: 16; XXII: 14 usw.). Zu den besonderen Funden gehören auch Knochengegenstände, von denen vor allem der Fund eines knöchernen „Schlittschuhes" (Abb. 69: 7) und der Fund einer Hülse aus Hirschgeweih (Abb. 69: 5) angeführt werden sollten. Die Funde der Eisenschlacke belegen wahrscheinlich die Verarbeitung von Raseneisenerz, in jedem Fall handelt es sich aber um die Schmiedetätigkeit. Das Fragment eines Andesit-Mahlsteins (Abb. 69: 6) entspricht dem geläufigen Inventar der synchronen Siedlungen. Auf Grund der angeführten Tatsachen kann der Fundverband aus dem Objekt 1/03 rahmenhaft in das 8. Jh. datiert werden. Bis jetzt repräsentiert er den einzigen geschlossenen Fundverband aus dem jeweiligen Zeitabschnitt im westlichen Gemer-Teil.

LETECKÁ PROSPEKCIA NA JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU

Ivan Kuzma - Martin Bartík

Úloha riešená v rámci grantového projektu GP 3176 VEGA.

Podobne ako v minulých rokoch, i v r. 2003 sme za pomoci leteckej prospekcie pokračovali v systematickom vyhľadávaní a dokumentovaní archeologických nálezísk na Slovensku. Uskutočnili sme osem prieskumných letov v celkovom trvaní 11 letových hodín na lietadle Zlín 42 firmy Emit Air a Cessna 172 firmy Aero Slovakia. Prospekcia sa, podobne ako po minulé

roky, obmedzila na územie juhozápadného Slovenska, prieskumné lety smerovali hlavne do oblastí Trnavskej pahorkatiny, Žitného ostrova, dolného Považia, Ponitria, Požitavia, Pohronia a pozdĺž ľavobrežia Dunaja.

Dovedna sa pri leteckej prospekcii dokumentovalo 116 lokalít, z ktorých väčšinu tvoria polykultúrne sídliská s množstvom zahĺbených objektov - jám a chát, prejavujúcich sa vo vegetácii pozitívnymi porastovými príznakmi. Tieto náleziská prevažne neboli overené povrchovým zberom alebo inými metódami, takže ich datovanie je neznáme.

Okrem vyhľadávania nových nálezísk sme dokumentovali i niektoré archeologické výskumy, známe náleziská, hrady, kaštiele, historické jadrá miest a ďalšie pamiatky.

Údaje o zistených náleziskách sú uvádzané v poradí: názov obce, okres, poloha, dátum letu, číslo letu, číslo filmu, číslo záberu.

1. Abrahám (okr. Trnava), poloha Hnúšťov 1, 11. 6. 2003, 5/03, 10_03, 25, 26, 29, zoskupenia sídliskových objektov - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

2. Abrahám (okr. Trnava), poloha Hnúšťov 2, 11. 6. 2003, 5/03, 10_03, 27, 28, 30-32, zoskupenia sídliskových objektov - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

3. Báb (okr. Nitra), poloha Panská tabla, 6. 6. 2003, 4/03, 9_03, 4-6, obdĺžnikový pôdorys s pravouhlými nárožiami s rozmermi asi 25-30x40-50 m s prerušeniami v strede užšej južnej strany a v tretine dlhších strán, pozitívne porastové príznaky v obilí, nedatované.

4. Báb (okr. Nitra), poloha Panské, 6. 6. 2003, 4/03, 9_03, 1-3, mierne lichobežníkovitý pôdorys s rozmermi asi 50x80 m (opevnenie?), pozitívne porastové príznaky v obilí, nedatované.

5. Bíňa (okr. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 16-19, dokumentovanie kostola a rotundy.

6. Blahová (okr. Dunajská Streda), poloha Galovo, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, obdĺžnikové pôdorysy s rozmermi asi 5x6 m, jamy, pozitívne porastové príznaky v obilí, nedatované.

7. Bohe ľov (okr. Dunajská Streda), 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 5-7, sídliskové objekty - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

8. Bratislava (okr. Bratislava), 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 11-13, dokumentovanie bratislavského hradu.

9. Bratislava-Jarovce (okr. Bratislava), 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 14-17, priebeh limitnej cesty z Gerulaty do Carnunta, negatívne porastové príznaky.

10. Bratislava-Rusovce (okr. Bratislava), poloha Horné pole, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 18-19, pravouhlý obdĺžnikovitý pôdorys s rozmermi asi 4-5x10-12 m, delený priečkou na dve nerovnaké časti, negatívne porastové príznaky, nedatované.

11. Bratislava-Rusovce (okr. Bratislava), poloha Pieskové 1, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 20-24, dokumentovanie výskumu pohrebiska z doby sťahovania národov.

12. Brestovany-Dolné Lovčice (okr. Trnava), 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 8-11, zoskupenia sídliskových objektov - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

13. Čeľadice (okr. Nitra), 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 32-37, dokumentovanie výskumu, doba rímska, stredovek.

14. Cífer (okr. Trnava), poloha Peterské Nivy, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 26-30, zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

15. Cífer (okr. Trnava), poloha Za boleházom, 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 25-26, štvornásobný rondel, po prvý raz dokumentovaný ako pôdny príznak.

16. Cífer-Pác (okr. Trnava), poloha Nad mlynom, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 14; 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 25-26, dokumentačný záber na stav známeho náleziska z doby rímskej.

17.Cífer-Pác (okr. Trnava), poloha Záhumenice, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 10-13, dokumentačný záber kostola.

18. Demandice (okr. Levice), poloha Čepiec, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 11-18, znova dokumentovaný rondel, prvý raz ako pôdny príznak, neolit.

19. Diakovce (okr. Šaľa), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 18-20, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

20. Dlhá (okr. Trnava), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 5-9, dokumentačný záber kostola.

21. Dolný Bar (okr. Dunajská Streda), poloha Cintorínske, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 2-4, sídliskové objekty - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, pôdorys s rozmermi asi 4x6 m, negatívne porastové príznaky, nedatované.

22. Dolný Štál (okr. Dunajská Streda), 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 25-32, sídliskové objekty - jamy, žľaby, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

23. Gbely (okr. Skalica), poloha Dolné lúčky, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 1-4, zoskupenie sídliskových objektov alebo hrobov(?), priamo cez neho prebieha líniový príznak sledovateľný v dĺžke asi 60 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

24. Golianovo (okr. Nitra), poloha Chrenove, 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 25-35, trojnásobný rondel lengyelskej kultúry, po prvý raz sledovateľný ako porastový príznak (obr. 71: 1).

25. Hlohovec (okr. Hlohovec), 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 27-30, dokumentovanie zámku.

26. Hlohovec (okr. Hlohovec), poloha Šumperky, 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 17-18, dokumentovanie plochy pre stavbu supermarketu Hypernova.

27. Horná Potôň-Čečínska Potôň (okr. Dunajská Streda), poloha Lúčne polia, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 1-4, kruh s priemerom asi 15 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

28. Horná Potôň-Čečínska Potôň (okr. Dunajská Streda), poloha Stará Sihoť, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 5-7, obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi, členený na tri časti, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

29. Horné Otrokovce (okr. Hlohovec), poloha Berinová, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 25-26, znova dokumentovaný rondel lengyelskej kultúry, pozitívne porastové príznaky.

30. Hronský Beňadik (okr. Žarnovica), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 8-14, dokumentovanie kláštora.

31. Hurbanovo-Zelený háj (okr. Komárno), 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 31-37, obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi s dĺžkou asi 20 m, jamy, pozitívne porastové príznaky, neolit(?).

32. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), poloha Čerešňová, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 25-28, objekty - jamy ako i dlhé líniové príznaky, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

33. Imeľ (okr. Komárno), poloha Horné lúky, 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 1-2, 11-13, husté zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

34. Imeľ (okr. Komárno), poloha Prvý diel, 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 3-10, husté zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, na okraji zoskupenia azda pohrebisko s asi 50 hrobmi, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

35. Iža (okr. Komárno), poloha Železiarske pole, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 23-24, polygonálny útvar s rozmermi asi 30x20 m, pozitívne porastové príznaky, novovek(?).

36. Jelka (okr. Galanta), poloha Jedličné, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 33-34, tri obdĺžnikovité pôdorysy so zaoblenými rohmi, líniové príznaky, jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

37. Jelka (okr. Galanta), poloha Veľká zátoň, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 29-32, obdĺžnikovitý pôdorys so zaoblenými rohmi, kruh a jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

38. Jurová (okr. Dunajská Streda), poloha Konopiská, 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 17-24, štyri kruhové príznaky s priemerom asi 5-6 m, jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

39. Kamenný Most (okr. Nové Zámky), poloha Stredné, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 23-26, dokumentovanie zaujímavej vyvýšenej polohy.

40. Kamenný Most (okr. Nové Zámky), poloha Tatianske, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 21-22, objekty - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

41. Kátlovce (okr. Trnava), poloha Kopanice, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 1-2, znova dokumentované viereckschanze.

42. Kľačany (okr. Hlohovec), poloha Štvrte, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 31-37, znova dokumentovaný rondel lengyelskej kultúry.

43. Klátova Nová Ves (okr. Partizánske), poloha Sádok, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 1-5, dokumentovanie osamotene stojaceho kostola.

44. Komárno (okr. Komárno), 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 22, znova dokumentovaný priebeh Palatínskej línie, novovek.

45. Komárno (okr. Komárno), poloha Šinkove záhrady, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 16-18, 21, tri kruhovité pôdorysy s rozmermi asi 5-6 m, viaceré líniové príznaky, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

46. Kopčany (okr. Skalica), poloha Sv. Margaréta, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 33-37, dokumentovanie kostolíka Sv. Margaréty, stredovek.

47. Kostoľany pod Tríbečom (okr. Zlaté Moravce), 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 10-11, dokumentovanie románskeho kostola, stredovek.

48. Kovarce (okr. Topoľčany), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 6-7, dokumentovanie osamotene stojaceho kostola.

49. Krásno (okr. Topoľčany), 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 1-4, dokumentovanie stavu rekonštrukcie bývalého kostola.

50. Levice-Kalinčiakovo (okr. Levice), 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 19-22, dokumentovanie románskeho kostola, stredovek.

51. Lozorno (okr. Malacky), poloha Haluškova hlava, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 5-7, husté zoskupenie sídliskových objektov - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

52. Lubina (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Ličkovci, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 12 - 15, dokumentovanie zástavby na kopaniciach.

53. Majcichov (okr. Trnava), poloha Hradište, 6. 6. 2003, 4/03, 17_03, 32-35; 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 27-30, znova dokumentované slovanské hradisko, snehové príznaky.

54. Malá Mača (okr. Galanta), poloha Žaludné, 11. 6. 2003, 5/03, 10_03, 33 -37, znova dokumentovaná zaniknutá dedina, pozitívne porastové príznaky.

55. Malá nad Hronom (okr. Nové Zámky), poloha Kruhový vrch, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 27-29, dokumentovanie zaujímavej vyvýšenej polohy, nedatované.

56. Malé Kosihy (okr. Nové Zámky), poloha Domovinárske lúky, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 1-3, zoskupenie sídliskových objektov - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

57. Marcelová (okr. Komárno), poloha Pri štadióne, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 25-26, husté zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, líniové príznaky, obdĺžnikový pôdorys s rozmermi asi 4x7 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

58. Miloslavov (okr. Senec), poloha Alžbetínsky chotár, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 36-37; 3_03, 1, zoskupenie sídliskových objektov - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

59. Močenok (okr. Šaľa), poloha Zadné lúky, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 8-21; 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 2-5, zoskupenie asi pätnástich obdĺžnikovitých pôdorysov so zaoblenými rohmi s rozmermi asi 5-7x10-25 m, líniový príznak, jamy, pozitívne porastové príznaky, neolit(?; obr. 71: 2).

60. Mojzesovo (okr. Nové Zámky), poloha Martin sek, 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 20-24, husté zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, hroby(?), pozitívne porastové príznaky, nedatované.

61. Mužla (okr. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 12, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

62. Mužla (okr. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 13-14, sídliskové objekty - jamy, neidentifikovateľný oválny útvar, azda geológia, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

63. Mužla (okr. Nové Zámky), poloha Horné dlhé, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 4-9, zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, líniové objekty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

64. Mužla (okr. Nové Zámky), intravilán, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 10, dokumentovanie intravilánu obce.

65. Mužla (okr. Nové Zámky), poloha Štefan, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 33-37; 13_03, 1-3, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

66. Mužla-Jurský Chlm (okr. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 15-17, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

67. Nána (okr. Nové Zámky), poloha Pri Hrone, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 20, 30-32, zoskupenie sídliskových objektov - jamy, chaty, líniové objekty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

68. Nitra (okr. Nitra), 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 7-12, dokumentovanie ruín kláštora v objekte Liečebného ústavu.

69. Nitra (okr. Nitra), 23. 6. 2003, 7/03, 16_03, 11-23, dokumentovanie nitrianskeho hradu.

70. Nitra (okr. Nitra), 23. 6. 2003, 7/03, 16_03, 7-8, dokumentovanie nitrianskej kalvárie.

71. Nitra-Párovské háje (okr. Nitra), 23. 6. 2003, 7/03, 14_03, 28-32, kruhový priekopový útvar s priemerom asi 60 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

72. Nová Stráž (okr. Komárno), poloha Ďateliniská-intravilán, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 13-15, dva kruhové útvary s priemerom asi 10 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

73. Nové Sady (okr. Nitra), poloha Od Nových Sadov, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 20-24, kruhový priekopový útvar s priemerom asi 50 m, líniový príznak, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

74. Nové Zámky (okr. Nové Zámky), poloha Dolný Piritov, 16. 4. 2003, 1_03, 24-27; 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 14-21; 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 6-19, dokumentovanie výskumu na stavbe hypermarketu Tesco.

75. Nové Zámky (okr. Nové Zámky), poloha Letomostie, 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 22-25, husté zoskupenia sídliskových objektov - jamy, chaty, líniové objekty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

76. Nové Zámky (okr. Nové Zámky), poloha Pri bešeňovskej ceste, 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 26-28, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

77. Ostrov (okr. Piešťany), poloha Dlhé, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 9, 17-19, sídliskové objekty - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

78. Palárikovo-Dolné Križovany (okr. Nové Zámky), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 21-23, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

79. Partizánske (okr. Partizánske), poloha Pri dube, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 5-6, obdĺžnikovitý pôdorys s rozmermi asi 10x20 m, líniové objekty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

80. Partizánske (okr. Partizánske), poloha Farárova dolinka, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 6, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

81. Pastovce (okr. Levice), poloha Studená studňa, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 4-5, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

82. Pobedim (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Hradištia, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 10-13, 16, znova dokumentované slovanské hradisko, po prvý raz ako porastový príznak.

83. Podbranč (okr. Senica), poloha Hrad Podbranč, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 24-27, dokumentovanie hradu.

84. Podolie (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Od Očkova, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 14-15, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

85. Pusté Úľany (okr. Galanta), poloha Poroské, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 15-17, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

86. Rajčany (okr. Topoľčany), poloha Kamenica, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 7-8, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

87. Salka (okr. Nové Zámky), poloha Plytké jazero, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 26-28, sídliskové objekty - jamy, líniový príznak - stará cesta(?), pozitívne porastové príznaky, nedatované.

88. Salka (okr. Nové Zámky), poloha Konopniská, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 29-30, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

89. Salka (okr. Nové Zámky), poloha Kráľovská bašta, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 31-36, sídliskové objekty - jamy, líniové objekty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

90. Selice (okr. Šaľa), poloha Spodné diely, 23. 6. 2003, 7/03, 16_03, 1-6, menšie zoskupenie objektov - chát(?), pozitívne porastové príznaky, nedatované.

91. Skalica (okr. Skalica), 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 28-30, dokumentovanie štruktúry historického jadra mesta s opevnením.

92. Skalica (okr. Skalica), poloha Štvrte u starých šibeníc, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 31-32, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

93. Starý Tekov, (okr. Levice), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 15, znova dokumentované hradisko.

94. Štúrovo (okr. Nové Zámky), poloha Sobieskeho ul., 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 20 - 25, dokumentovanie stavu lokality, na ktorej prebieha výstavby rodinných domov.

95. Svätý Peter (okr. Komárno), poloha Pasienok (ovčiareň), 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 27 - 30, sídliskové objekty - jamy, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

96. Šamorín-Bučuháza (okr. Dunajská Streda), poloha Šamotské, 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 13 - 16, zoskupenie 5 až 7 objektov (mohýl ?) s priemerom 4-6 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

97. Šintava (okr. Galanta), poloha Prvé dlhé, 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 36 - 37, znova dokumentovaná časť kruhového priekopového opevnenia, pozitívne porastové príznaky, rondel(?).

98. Tesárske Mlyňany (okr. Zlaté Moravce), poloha Gočol, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 23 - 27, dokumentovanie pohrebiska po výskume, pozitívne porastové príznaky, obdobie sťahovania národov.

99. Tomášov 1 (okr. Senec), Intravilán, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 31 - 32, kruhový útvar o priemere cca 10-12 m.

100. Tomášov 2 (okr. Senec), 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 34 - 35, dva obdĺžnikové pôdorysy so zaoblenými rohmi s rozmermi asi 5-7x15-20 m, jamy, pozitívne porastové príznaky, neolit(?)

101. Topoľčianky (okr. Zlaté Moravce), 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 1 - 2, dokumentovanie zámku.

102. Topoľčianky (okr. Zlaté Moravce), poloha Priehradky, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 35 - 37, kruhový priekopový útvar s priemerom asi 80-100 m, rondel(?), pôdne príznaky, nedatované.

103. Topoľníky-Malý Prievoz (okr. Dunajská Streda), poloha Kotor, 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 33 - 37, sídliskové objekty - jamy, líniový objekt so š. asi 5-6 m a dĺžkou 100 m, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

104. Trenčianske Bohuslavice (okr. Trenčín), 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 9 - 11, dokumentovanie hradiska.

105. Trenčín (okr. Trenčín), poloha Trenčiansky hrad, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 3 - 7, dokumentovanie zrútenej časti hradobného múru, stredovek.

106. Trnava (okr. Trnava), poloha Hony, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 20 - 25; 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 1 - 24; 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 31 - 37; 10_03, 1 -24; 23. 6. 2003, 7/03, 14_03, 33 - 37, 15_03, 1 - 7; 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 19 - 24, dokumentovanie polohy a následne veľkoplošného prieskumu na stavenisku PSA Peugeot-Citroen.

107. Trstín (okr. Trnava), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 3 - 4, kruhový útvar, geológia(?), pozitívne porastové príznaky, nedatované.

108. Velčice (okr. Zlaté Moravce), poloha Kožová, 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 4 - 5, 12 - 16, dokumentovanie polohy stredovekého hrádku (obr. 72: 1).

109. Veľký Lapáš (okr. Nitra), 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 36 - 37, znova dokumentovaný rondeloid ako porastový príznak, nedatované.

110. Veľký Meder (okr. Dunajská Streda), poloha Vámostelek 1, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 8 - 12, sídliskové objekty - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, doba rímska.

111. Voderady (okr. Trnava), 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 27 - 31, dokumentovanie stavu kaštieľa.

112. Vyškovce nad Ipľom (okr. Levice), poloha Brestoviny, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 6 - 10, sídliskové objekty - jamy, chaty, líniové objekty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

113. Zbehy (okr. Nitra), poloha Ingovár, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 17 - 19, sídliskové objekty - jamy, chaty, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

114. Zbehy (okr. Nitra), poloha Perky potok, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 13 - 16, rondel, pozitívne porastové príznaky, nedatované.

115. Zlaté Moravce (okr. Zlaté Moravce), Moravské, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 31 - 34, rondel?, negatívne porastové príznaky, nedatované (obr. 72: 2).

116. Žitavce (okr. Nitra), Nad hlbokým jarkom, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 28 - 30; 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 29 - 31, šesťnásobný rondel, negatívne a pozitívne porastové príznaky, lengyelská kultúra.

LUFTBILDPROSPEKTION IN DER SÜDWESTSLOWAKEI. Die Angaben über die festgestellten Fundstellen sind in der Reihenfolge angeführt: Namen der Gemeinde, Bezirk, Lage, Datum des Fluges, Nummer des Fluges, Nummer des Films, Nummer der Aufnahme.

1. Abrahám (Bez. Trnava), Lage Hnúšťov 1, 11. 6. 2003, 5/03, 10_03, 25, 26, 29, Gruppierungen der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
2. Abrahám, (Bez. Trnava), Lage Hnúšťov 2, 11. 6. 2003, 5/03, 10_03, 27, 28, 30-32, Gruppierungen der Siedlungsobjekte, Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
3. Báb (Bez. Nitra), Lage Panská tabla, 6. 6. 2003, 4/03, 9_03, 4-6, rechteckiger Grundriss mit rechteckigen Ecken mit den Ausmaßen etwa 25-30x40-50 m mit Unterbrechungen in der Mitte der schmäleren Südseite und im Drittel der Langseiten, positive Bewuchsmerkmale im Getreide, undatiert.
4. Báb (Bez. Nitra), Lage Panské, 6. 6. 2003, 4/03, 9_03, 1-3, mäßig trapezförmiger Grundriss mit den Ausmaßen etwa 50x80 m (Befestigung?), positive Bewuchsmerkmale im Getreide, undatiert.
5. Bíňa (Bez. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 16-19, Dokumentierung der Kirche und Rotunde.
6. Blahová (Bez. Dunajská Streda), Lage Galovo, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, rechteckige Grundrisse mit den Ausmaßen ca. 5x6 m, Gruben, positive Bewuchsmerkmale im Getreide, undatiert.
7. Boheľov (Bez. Dunajská Streda), 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 5-7, Siedlungsobjekte-Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
8. Bratislava (Bez. Bratislava), 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 11-13, Dokumentierung der Bratislavaer Burg.
9.Bratislava-Jarovce (Bez. Bratislava), 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 14-17, Verlauf der Limesstraße aus Gerulata nach Carnuntum, negative Bewuchsmerkmale.
10. Bratislava-Rusovce (Bez. Bratislava), Lage Horné pole, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 18-19, rechtwinkliger rechteckiger Grundriss mit den Ausmaßen etwa 4-5x10-12 m, Querstrich in zwei ungleiche Teile, negative Bewuchsmerkmale, undatiert.
11. Bratislava-Rusovce (Bez. Bratislava), Lage Pieskové 1, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 20-24, Dokumentierung der Grabung aus der Völkerwanderungszeit.
12. Brestovany-Dolné Lovčice (Bez. Trnava), 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 8-11, Gruppierungen von Siedlungsobjekten - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
13. Čeľadice (Bez. Nitra), 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 32-37, Dokumentierung der Grabung, römische Zeit, Mittelalter.
14. Cífer (Bez. Trnava), Lage Peterské Nivy, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 26-30, Gruppierung von Siedlungsobjekten - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
15. Cífer (Bez. Trnava), Lage Za boleházom, 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 25-26, vierfaches Rondell, zum erstenmal als Bodenmerkmal dokumentiert.
16. Cífer-Pác (Bez. Trnava), Lage Nad mlynom, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 14; 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 25-26, Dokumentationsaufnahme des Standes der bekannten römerzeitlichen Fundstelle.
17. Cífer-Pác (Bez. Trnava), Lage Záhumenice, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 10-13, Dokumentationsaufnahme der Kirche.
18. Demandice (Bez. Levice), Lage Čepiec, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 11-18, erneut dokumentiertes Rondell, zum erstenmal als Bodenmerkmal, Neolothikum.
19. Diakovce (Bez. Šaľa), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 18-20, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
20. Dlhá (Bez. Trnava), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 5-9, Dokumentationsaufnahme der Kirche.
21. Dolný Bar (Bez. Dunajská Streda), Lage Cintorínske, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 2-4, Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, Grundriss mit den Ausmaßen etwa 4x6 m, negative Bewuchsmerkmale, undatiert.
22. Dolný Štál (Bez. Dunajská Streda), 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 25-32, Siedlungsobjekte - Gruben, Rinnen, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
23. Gbely (Bez. Skalica), Lage Dolné lúčky, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 1-4, Gruppierung der Siedlungsobjekte, oder Gräber(?), direkt durch sie verläuft das Linearmerkmal, verfolgbar in der Länge etwa 60 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
24. Golianovo (Bez. Nitra), Lage Chrenove, 11. 6. 2003, 5/03, 11-03, 25-35, dreifaches Rondell der Lengyel-Kultur, zum erstenmal verfolgbar als Bewuchsmerkmal (Abb. 71: 1).
25. Hlohovec (Bez. Hlohovec), 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 27-30, Dokumentierung des Schlosses.
26. Hlohovec (Bez. Hlohovec), Lage Šumperky, 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 17-18, Dokumentierung der Fläche für die Baustelle des Supermarkts Hypernova.
27. Horná Pôtoň-Čečínska Pôtoň (Bez. Dunajská Streda), Lage Lúčne polia, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 1-4, Kreis mit dem Durchmesser ca. 15 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
28. Horná Pôtoň-Čečínska Pôtoň (Bez. Dunajská Streda), Lage Stará Sihoť, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 5-7, rechteckiger Grundriss mit gerundeten Ecken, gegliedert in drei Teile, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
29. Horné Otrokovce (Bez. Hlohovec), Lage Berinová, 11. 6. 2003, 5/03, 9-03, 25-26, erneut dokumentiertes Rondell der Lengyel-Kultur, positive Bewuchsmerkmale.
30. Hronský Beňadik (Bez. Žarnovica), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 8-14, Dokumentierung des Klosters.
31. Hurbanovo-Zelený háj (Bez. Komárno), 16. 5. 2003, 2/03, 3-03, 31-37, rechteckiger Grundriss mit gerundeten Ecken mit der Länge ca. 20 m, Gruben, positive Bewuchsmerkmale, Neolithikum(?).

32. Hviezdoslavov (Bez. Dunajská Streda), Lage Čerešňová, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 25-28, Objekte - Gruben wie auch lange Linearmerkmale, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
33. Imeľ (Bez. Komárno), Lage Horné lúky, 16. 5. 2003, 2/03, 4-03, 1-2, 11-13, dichte Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
34. Imeľ (Bez. Komárno), Lage Prvý diel, 16. 5. 2003, 2/03, 4-03, 3-10, dichte Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, am Rande der Gruppierung vermutlich ein Gräberfeld mit ca. 50 Gräbern, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
35. Iža (Bez. Komárno), Lage Želiarske pole, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 23-24, polygonales Gebilde mit den Ausmaßen etwa 30x20 m, positive Bewuchsmerkmale, Neuzeit(?).
36. Jelka (Bez. Galanta), Lage Jedličné, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 33-34, drei rechteckige Grundrisse mit gerundeten Ecken, Linearmerkmale, Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
37. Jelka (Bez. Galanta), Lage Veľká zátoň, 17. 5. 2003, 3/03, 6-03, 29-32, rechteckiger Grundriss mit gerundeten Ecken, Kreis und Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
38. Jurová (Bez. Dunajská Streda), Lage Konopiská, 23. 6. 2003, 7/03, 15-03, 17-24, vier kreisförmige Merkmale mit dem Durchmesser von etwa 5-6 m, Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
39. Kamenný Most (Bez. Nové Zámky), Lage Stredné, 19. 6. 2003, 6/03, 12-03, 23-26, Dokumentierung einer interessanten erhöhten Lage.
40. Kamenný Most (Bez. Nové Zámky), Lage Tatianske, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 21-22, Objekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
41. Kátlovce (Bez. Trnava), Lage Kopanice, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 1-2, erneut dokumentierte Viereckschanze.
42. Kľačany (Bez. Hlohovec), Lage Štvrte, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 31-37, erneut dokumentiertes Rondell der Lengyel Kultur.
43. Klátová Nová Ves (Bez. Partizánske), Lage Sádok, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 1-5, Dokumentierung einer alleinstehenden Kirche.
44. Komárno (Bez. Komárno), 16. 5. 2003, 2/03, 3-03, 22, erneut dokumentierter Verlauf der Palatinerlinie, Neuzeit.
45. Komárno (Bez. Komárno), Lage Šinkove záhrady, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 16-18, 21, drei kreisförmige Grundrisse mit den Ausmaßen etwa 5-6 m, mehrere Linearmerkmale, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
46. Kopčany (Bez. Skalica), Lage Sv. Margaréta, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 33-37, Dokumentierung der kleinen Kirche Sv. Margaréta, Mittelalter.
47. Kostoľany pod Tríbečom (Bez. Zlaté Moravce), 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 10-11, Dokumentierung der romanischen Kirche, Mittelalter.
48. Kovarce (Bez. Topoľčany), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 6-7, Dokumentierung einer alleinstehenden Kirche.
49. Krásno (Bez. Topoľčany), 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 1-4, Dokumentierung des Zustandes der Rekonstruktion der ehemaligen Kirche.
50. Levice-Kalinčiakovo (Bez. Levice), 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 19-22, Dokumentierung der romanischen Kirche, Mittelalter.
51. Lozorno (Bez. Malacky), Lage Haluškova hlava, 17. 5. 2003, 3/03, 6_03, 5-7, dichte Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
52. Lubina (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Lage Ličkovci, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 12-15, Dokumentierung der Bebauung des Weilers.
53. Majcichov (Bez. Trnava), Lage Hradište, 6. 6. 2003, 4/03, 17_03, 32-35; 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 27-30, erneut dokumentierter slawischer Burgwall, Schneemerkmale.
54. Malá Mača (Bez. Galanta), Lage Žaludné, 11. 6. 2003, 5/03, 10_03, 33-37, erneut dokumentiertes untergegangenes Dorf, positive Bewuchsmerkmale.
55. Malá nad Hronom (Bez. Nové Zámky), Lage Kruhový vrch, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 27-29, Dokumentierung einer interessanten erhöhten Lage, undatiert.
56. Malé Kosihy (Bez. Nové Zámky), Lage Domovinárske lúky, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 1-3, Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
57. Marcelová (Bez. Komárno), Lage Pri štadióne, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 25-26, dichte Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, Linearmerkmale, rechteckiger Grundriss mit den Ausmaßen von etwa 4x7 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
58. Miloslavov (Bez. Senec), Lage Alžbetínsky chotár, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 36-37; 3_03, 1, Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
59. Močenok (Bez. Šaľa), Lage Zadné lúky, 17. 5. 2003, 3/03, 7_03, 8-21; 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 2-5, Gruppierung von etwa fünfzehn rechteckigen Grundrissen mit gerundeten Ecken mit den Ausmaßen etwa 5-7x10-25 m, Linearmerkmal, Gruben, positive Bewuchsmerkmale, Neolithikum(?), (Abb. 71: 2).
60. Mojzesovo (Bez. Nové Zámky), Lage Martin sek., 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 20-24, dichte Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, Gräber(?), positive Bewuchsmerkmale, undatiert.

61. Mužla (Bez. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 12, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
62. Mužla (Bez. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 13-14, Siedlungsobjekte - Gruben, unidentifizierbares ovales Gebilde, etwa Geologie, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
63. Mužla (Bez. Nové Zámky), Lage Horné dlhé, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 4-9, Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, Linearmerkmale, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
64. Mužla (Bez. Nové Zámky), Intravillan, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 10, Dokumentierung des Dorfintravillans.
65. Mužla (Bez. Nové Zámky), Lage Štefan, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 33-37; 13_03, 1-3, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
66. Mužla-Jurský Chlm (Bez. Nové Zámky), 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 15-17, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
67. Nána (Bez. Nové Zámky), Lage Pri Hrone, 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 20, 31-32, Gruppierung der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, Linearobjekte, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
68. Nitra (Bez. Nitra), 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 7-12, Dokumentierung der Ruine des Klosters im Objekt der Heilanstalt.
69. Nitra (Bez. Nitra), 23. 6. 2003, 7/03, 16_03, 11-23, Dokumentierung der Nitraer Burg.
70. Nitra (Bez. Nitra), 23. 6. 2003, 7/03, 16_03, 7-8, Dokumentierung des Nitraer Kalvarienberges.
71. Nitra (Bez. Nitra), 23. 6. 2003, 7/03, 14_03, 28-32, kreisförmiges grabenartiges Gebilde mit dem Durchmesser etwa 60 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
72. Nová Stráž (Bez. Komárno), Lage Ďatelinisková-Intravillan, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 13-15, zwei kreisförmige Gebilden mit dem Durchmesser etwa 10 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
73. Nové Sady (Bez. Nitra), Lage Od Nových Sadov, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 20-24, kreisförmiges grabenartiges Gebilde mit dem Durchmesser etwa 50 m, Linearmerkmal, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
74. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Lage Dolný Piritov, 16. 4. 2003, 1_03, 24-27; 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 14-21; 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 6-19, Dokumentierung der Grabung auf der Baustelle des Hypermarktes TESCO.
75. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Lage Letomostie, 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 22-25, dichte Gruppierungen der Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, Linearobjekte, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
76. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Lage Pri bešeňovskej ceste, 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 26-28, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
77. Ostrov (Bez. Piešťany), Lage Dlhé, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 9, 17-19, Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
78. Palárikovo-Dolné Križovany (Bez. Nové Zámky), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 21-23, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
79. Partizánske (Bez. Partizánske), Lage Pri dube, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 5-6, rechteckiger Grundriss mit Ausmaßen etwa 10x20 m, Linearobjekte, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
80. Partizánske (Bez. Partizánske), Lage Farárova dolinka, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 6, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
81. Pastovce (Bez. Levice), Lage Studená studňa, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 4-5, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
82. Pobedim (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Lage Hradištia, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 10-13, 16, erneut dokumentierter slawischer Burgwall, zum erstenmal als Bewuchsmerkmal.
83. Podbranč (Bez. Senica), Lage Hrad Podbranč, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 24-27, Dokumentierung der Burg.
84. Podolie (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Lage Od Očkova, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 14-15, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
85. Pusté Úľany (Bez. Galanta), Lage Poroské, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 15-17, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
86. Rajčany (Bez. Topoľčany), Lage Kamenica, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 7-8, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
87. Skalka (Bez. Nové Zámky), Lage Plytké jazero, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 26-28, Siedlungsobjekte, Gruben, Linearmerkmal - alte Straße(?), positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
88. Salka (Bez. Nové Zámky), Lage Konopniská, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 29-30, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
89. Salka (Bez. Nové Zámky), Lage Kráľovská bašta, 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 31-36, Siedlungsobjekte, Gruben, Linearobjekte, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
90. Selice (Bez. Šaľa), Lage Spodné diely, 23. 6. 2003, 7/03, 16_03, 1-6, kleinere Gruppierung der Objekte - Hütten(?), positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
91. Skalica (Bez. Skalica), 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 28-30, Dokumentierung der Struktur des historischen Stadtkerns mit einer Befestigung.

92. Skalica (Bez. Skalica), Lage Štvrte u starých šibeníc, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 31-32, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
93. Starý Tekov (Bez. Levice), 19. 6. 2003, 6/03, 12_03, 15, erneut dokumentierter Burgwall.
94. Štúrovo (Bez. Nové Zámky), Lage Sobieskeho ul., 19. 6. 2003, 6/03, 13_03, 20-25, Dokumentierung des Zustandes der Lokalität, auf welcher der Aufbau von Familienhäusern verläuft.
95. Svätý Peter (Bez. Komárno), Lage Pasienok, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 27-30, Siedlungsobjekte - Gruben, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
96. Šamorín-Bučuháza (Bez. Dunajská Streda), Lage Šamotské, 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 13-16, Gruppierung von 5 bis 7 Objekten (Hügelgräber?) mit dem Durchmesser von 4-6 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
97. Šintava (Bez. Galanta), Lage Prvé dlhé, 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 36-37, erneut dokumentierter Teil einer kreisförmigen grabenartigen Befestigung, positive Bewuchsmerkmale, Rondell(?).
98. Tesárske Mlyňany (Bez. Zlaté Moravce), Lage Gočol, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 23-27, Dokumentierung des Gräberfeldes nach der Grabung, positive Bewuchsmerkmale, Völkerwanderungszeit.
99. Tomášov 1 (Bez. Senec), Intravillan, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 31-32, kreisförmiges Gebilde mit dem Durchmesser ca. 10-12 m.
100. Tomášov 2 (Bez. Senec), 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 34-35, zwei rechteckige Grundrisse mit gerundeten Ecken mit den Ausmaßen ca. 5-7x15-20 m, Gruben, positive Bewuchsmerkmale, Neolithikum(?).
101. Topoľčianky (Bez. Zlaté Moravce), 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 1-2, Dokumentierung des Schlosses.
102. Topoľčianky (Bez. Zlaté Moravce), Lage Priehradky, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 35-37, kreisförmiges grabenartiges Gebilde mit dem Durchmesser ca. 80-100 m, Rondell?, Bodenmerkmale, undatiert.
103. Topoľníky-Malý Prievoz (Bez. Dunajská Streda), Lage Kotor, 23. 6. 2003, 7/03, 15_03, 33-37, Siedlungsobjekte - Gruben, Linearobjekt mit der Breite von ca. 5-6 m und der Länge von 100 m, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
104. Trenčianske Bohuslavice (Bez. Trenčín), 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 9-11, Dokumentierung des Burgwalls.
105. Trenčín (Bez. Trenčín), Trenčínaer Burg, 17. 5. 2003, 3/03, 5_03, 3-7, Dokumentierung des zerstörten Teiles der Burgmauer, Mittelalter.
106. Trnava (Bez. Trnava), Lage Hony, 16. 5. 2003, 2/03, 2_03, 20-25; 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 1-24; 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 31-37; 10_03, 1-24; 23. 6. 2003, 7/03, 14_03, 33-37, 15_03, 1-7; 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 19-24, Dokumentierung der Lage und die folgende großflächige Erkundung auf der Baustelle PSA Peugeot-Citroen.
107. Trstín (Bez. Trnava), 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 3-4, kreisförmiges Gebilde, Geologie?, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
108. Velčice (Bez. Zlaté Moravce), Lage Kožová, 17. 12. 2003, 8/03, 17_03, 4-5, 12-16, Dokumentierung der Lage der mittelalterlichen Kleinburg, (Abb. 72: 1).
109. Veľký Lapáš (Bez. Nitra), 11. 6. 2003, 5/03, 11_03, 36-37, erneut dokumentiertes Rondell als Bewuchsmerkmal, undatiert.
110. Veľký Meder (Bez. Dunajská Streda), Lage Vámostelek 1, 16. 5. 2003, 2/03, 3_03, 8-12, Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, römische Zeit.
111. Voderady (Bez. Trnava), 6. 6. 2003, 4/03, 8_03, 27-31, Dokumentierung des Zustandes des Kastells.
112. Vyškovce nad Ipľom (Bez. Levice), Lage Brestoviny, 19. 6. 2003, 6/03, 14_03, 6-10, Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, Linearobjekte, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
113. Zbehy (Bez. Nitra), Lage Ingováň, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 17-19, Siedlungsobjekte - Gruben, Hütten, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
114. Zbehy (Bez. Nitra), Lage Perky potok, 11. 6. 2003, 5/03, 9_03, 13-16, Rondell, positive Bewuchsmerkmale, undatiert.
115. Zlaté Moravce (Bez. Zlaté Moravce), Moravské, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 31-34, Rondell?, negative Bewuchsmerkmale, undatiert (Abb. 72: 2).
116. Žitavce (Bez. Nitra), Nad hlbokým jarkom, 16. 4. 2003, 1/03, 1_03, 28-30; 16. 5. 2003, 2/03, 4_03, 29-31, sechsfaches Rondell, negative und positive Bewuchsmerkmale, Lengyel-Kultur.

VÝSKUM NA STAVBE HYPERMARKETU TESCO V BRATISLAVE NA ZLATÝCH PIESKOCH

Ivan Kuzma - Erik Hrnčiarik

Bratislava (okr. Bratislava II), časť Ružinov, poloha Zlaté Piesky - Pomoriny, predstihový záchranný výskum, sídlisko, pohrebisko, neolit, eneolit, doba laténska, stredovek, 8.-9. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výstavba hypermarketov a veľkých obchodných centier poskytuje pre archeológiu veľakrát dobrú a neopakovateľnú príležitosť preskúmať značne rozsiahle plochy, často na zelenej lúke, čím umožňuje zachytiť i širšie súvislosti skúmaného náleziska. Jedným z najaktívnejších staviteľov je obchodná sieť TESCO, pri ktorého stavbách bol Archeologický ústav v Nitre vždy prítomný. Našťastie pre investora, iba v menšom počte prípadov bola vyvolaná potreba archeologického výskumu. Okrem menších akcií, skôr charakteru sledovania prác počas skrývky, prebehli výskumy väčšieho rozsahu v r. 2002 v Trenčíne (*Cheben 2003*), Nových Zámkoch a doposiaľ najväčší, čo sa týka skúmanej plochy, v Bratislave na Zlatých pieskoch.

Výskum trval od 12. 12. 2002 do 4. 4. 2003, čo sa odrazilo do istej miery i na možnostiach použitia precíznejších postupov. Celková plocha pre výstavbu bola 11,5 ha, z nej bolo do hĺbky 40-60 cm odhumusovaných 8,5-9 ha. Najväčším problémom boli (okrem počasia, keď v počiatočnej fáze bol terén maximálne rozbahnený a neskôr premrzol do hĺbky 20-30 cm) termíny, kedy plocha pod samotnou budovou hypermarketu s rozmermi 190x90 m, musela byť preskúmaná do 25. 3. 2003, ostatné plochy do 15. 4. 2003. Spolu bolo preskúmaných takmer 600 objektov z obdobia neolitu, záveru eneolitu, doby laténskej a stredoveku, ako i 34 kostrových hrobov zo záveru 8. a počiatku 9. stor.

Poloha

Lokalita sa nachádza vo východnej časti Bratislavy, ktorá prislúcha mestskej časti Ružinov, k.ú. Trnávka, v tesnej blízkosti rekreačného strediska Zlaté piesky, v polohe Pomoriny (obr. 73).

Podľa geomorfologického členenia sa územie rozprestiera v tzv. Bratislavsko-vajnorskej podoblasti, ktorá je rozložená prevažne na nivných náplavách Dunaja a iba v menšej miere na karpatskom delúviu, ako i menších náplavových kužeľoch malokarpatských tokov. Územie je geologicky budované kvartérom v hrúbke 4-12 m. Povrchovú vrstvu na stavenisku tvorí v priemere 0,60 m hrubá vrstva humóznej hliny. V jej podloží sa vyskytuje 1 až 1,5 m hrubé súvrstvie resedimentovaných sprašoidných sedimentov, reprezentovaných ílmi s nízkou plasticitou, tuhej až pevnej konzistencie, s prímesou ostrohranných vápnitých konkrécií. Pod nimi sa vyskytujú všeobecne sedimenty fácie riečneho dna, reprezentované zle zrnitými štrkmi. Hĺbka štrkového súvrstvia sa pohybuje do 6 m pod terénom. Hladina podzemnej vody sa nachádza v hĺbke približne 3 m (Geologická správa, Terrabos - geologická služba, máj 2001). Klimaticky ide o oblasť mierne teplú, suchú, s miernou zimou. Priemerná ročná teplota vzduchu je 10,3° C, priemerný ročný úhrn zrážok je 642 mm, max. výška snehovej pokrývky 0,55 m. Prevládajúci smer vetra je severozápadný.

Ide o prvé v takomto rozsahu skúmané sídlisko na území Bratislavy a vôbec prvé neolitické v jej východnej časti. Doposiaľ sme z územia Bratislavy poznali neolitické osídlenie (kultúra s lineárnou keramikou a želiezovská skupina) iba z jej centra, resp. zo západnej časti, najmä z Mlynskej doliny. Z východnej časti poznáme neolitické nálezy iba z Bratislavy-Trnávky, z polohy Silničné (*Varsik 2003*, 157) a z Bratislavy-Vajnor (obr. 73), kde však už ide o nálezy lengyelskej kultúry. Dôvodom takéhoto stavu osídlenia bolo najmä prírodné prostredie, keď sa Dunaj po prechode Bratislavskou bránou rozlieval do šírky a vytváral hustú sieť ramien, na ktorú nadviazalo Šúrske jazero, taktiež so systémom menších vodných tokov a príležitostne zamokrených území (*Farkaš/Novotný 1993*, 40).

Na lokalite sa už v minulosti robili povrchové zbery, tieto však priniesli iba minimálne množstvo nejednoznačne datovateľného materiálu. V r. 2001 bolo vykonané i letecké snímkovanie, avšak bez pozitívneho výsledku. V tom istom roku bolo na ploche budovy hypermarketu urobené i geofyzikálne meranie pomocou céziového magnetometra Smartmag SM-4G. Výsledky merania nedoložili jednoznačnú prítomnosť archeologických objektov - ako sa ukázalo počas výskumu, dôvodom bolo rôzne sa meniace štrkové podložie na prevažnej časti meranej plochy.

Po odhumusovaní celej plochy sme zistili, že v rámci nej sa nachádzali rôzne veľké, presnejšie neohraničené, „ostrovy" ílovej zeminy rôznej hrúbky, na ktorých sa zistila väčšia koncentrácia najmä neolitických objektov. Prevažná časť plochy pred odhumusovaním dosahovala nadm. v. asi 130 m, v severnej časti 130,5 m. Výnimku tvorila južná časť plochy, kde sa nachádzala pozdĺžna mierna vyvýšenina, dosahujúca 132 m n. m. a prevyšujúca tak ostatnú plochu. Na tejto vyvýšenine bol lokalizovaný i najhustejší výskyt objektov praktický zo všetkých období, ako i pohrebisko, resp. jeho časť, z 8.-9. stor.

Neolit

Domy

V rámci celej skúmanej plochy sme zistili iba osem situácií, pri ktorých možno jednoznačne hovoriť o existencii domov(obr. 74: 2, 3). Vo všetkých prípadoch boli zachytené iba neúplné pôdorysy, resp. iba trojice kolových jám alebo stavebné jamy, indikujúce ich výskyt. Väčšina sa nachádzala v centrálnej, a najmä v južnej časti skúmanej plochy, v severnej časti bol zachytený iba veľmi neúplný pôdorys domu 7, pozostávajúci z trojice stredových kolových jám a materiálovej jamy.

Pôdorysy domov mali klasickú kolovú konštrukciu, výnimku tvoril dom 5 s obvodovými žľabmi. Otáznym zostáva objekt 200, označený ako dom 9 (obr. 75: 1). Išlo o obdĺžnikový pôdorys, na južnej strane uzavretý, severné ukončenie sa nezachytilo. Dĺžka dosahovala 18 m, šírka 7 m. Tvorený bol obvodovými žľabmi šírky 10-20 cm, s kolovými jamkami, nepresahujúcimi ich šírku. Hĺbka žľabov sa v celom ich priebehu pohybovala od 5 do 20 cm. Približne v jednej tretine dĺžky bol objekt niekoľkými kolovými jamami rozdelený na dve polovice. Hoci svojimi rozmermi

i orientáciou S-J by korešpondoval s ostatnými zistenými pôdorysmi, jeho konštrukcia je značne neobvyklá, a išlo by tak o nový typ domu.

Najväčší výskyt kolových jám sme zaznamenali v sektoroch B-D/6-11, nachádzajúcich sa na miernej vyvýšenine (obr. 74: 1). Ich hustejšia koncentrácia v okolí domu 4 (jediný dobre zachovaný) dovoľuje predpokladať existenciu ďalších stavieb. Koncentrácia kolových jám umožňuje uvažovať o ich viacerých kombináciách a teda i o rôznom hypotetickom množstve domov (zhruba ďalšie tri až päť), čím by ich celkový počet mohol stúpnuť na 13 až 15. Takisto sa azda ďalšie nachádzajú južnejšie, už mimo skúmanej plochy.

Objekty

Väčšinu objektov (okrem kolových jám) tvorili jamy menšieho priemeru, asi 1-2 m. Vyskytovali sa ako na ílovitom podloží, tak i na štrkovej vrstve. Prevažne išlo o veľmi plytké objekty, väčšina z nich dosahovala hĺbku okolo 10 až 20 cm. Ďalšou skupinou boli zemníky, vo viacerých prípadoch značných rozmerov, najmä v sektoroch I-M/10-13. Vo väčšine prípadov však z nich boli zachytené už iba zvyšky, hlboké 15 až 20 cm. Typických zásobných jám sme zistili iba niekoľko, zaujímavá je jama 175, ktorá bola celá vyplnená rôzne veľkými kusmi vytvarovanej mazanice, pochádzajúcej azda z omietky domu 2. V jednom prípade v objekte 235 bola nájdená i skrčená ľudská kostra ležiaca na ľavom boku, s hlavou orientovanou na západ, bez nálezov.

Nálezy

Prevahu nálezov v objektoch tvorila keramika. Išlo najmä o hrubostennú keramiku, v menšej miere polohrubú, tenkostenná zdobená tvorila iba nepatrnú časť. Na hrubostennej keramike je zaujímavé najmä jej prevedenie, keď vo väčšine prípadov obsahovala značné primesy hrubého kameniva, v niektorých prípadoch až do priemeru takmer 10 mm. Takéto zloženie je úplne netypické pre keramiku železovskej skupiny, známu z iných nálezísk. Ukazuje to na skutočnosť, že na jej výrobu používali prevažne miestnu hlinu. Naproti tomu tenkostenná keramika je poväčšine z dobre plaveného materiálu, i keď v niektorých prípadoch sa v nej tiež vyskytuje i hrubšia prímes. Väčšina keramiky pochádza z polguľovitých nádob, iné tvary sú zriedkavé. Z keramických nálezov sú zaujímavé najmä dve miniatúrne nádobky z objektu 373 a 140. Zaznamenali sme i minimálny počet zoomorfných výčnelkov, ktoré sú v železovskej keramike z iných nálezísk pomerne početné, antropomorfné zobrazenia úplne chýbajú.

Čo sa týka časového zaradenia objektov, lineárna keramika s klasickou notovou výzdobou pochádzala iba z niekoľkých objektov - v objektoch, ktoré patrili k domom, resp. indikovali ich výskyt, sa nenachádzala. Väčšinu materiálu tak možno zaradiť do železovskej skupiny, v prevažnej miere do fázy 2b.

Eneolit, doba bronzová

Do záveru mladého eneolitu možno položiť iba niekoľko objektov. Materiál z nich získaný je pomerne nevýrazný, pozornosť si zaslúži fragment hlinenej lyžice z objektu 50. Do doby bronzovej možno zaradiť iba jeden objekt, z ktorého pochádza bronzová falérka.

Doba laténska

Na vyvýšenine v JV časti skúmanej plochy bolo v sektoroch D-H/16-27 odkrytých 13 objektov z obdobia mladšej doby železnej. Objekty boli zahĺbené do sprašovo-ílového podložia. V šiestich prípadoch sa jednalo o zvyšky obydlí, v siedmich o jamy bližšie neurčenej funkcie. Ich výplň vo väčšine prípadov tvorila tmavohnedá ílovitá zemina, ktorej sfarbenie a kvalita bola charakteristická pre objekty pochádzajúce z tohto obdobia na lokalite. Orientácia obytných objektov nebola ustálená, podobne i ich usporiadanie netvorilo žiadny systém. Taktiež sa nenachádzali vo vzájomnej superpozícii. Konštrukčne boli zhodné - vo všetkých prípadoch boli odkryté zvyšky kolových jám umiestnených na užších stranách a pozostatky lavice na dlhšej strane (obr. 75: 2, 3). Hĺbka chát sa pohybovala od 100 do 130 cm od pôvodného povrchu. Do výplne dvoch chát - č. 20 a 100 boli zapustené kostrové hroby (12 a 13) bez výbavy. Keďže oba sa nachádzali v horných častiach výplne chát, je pravdepodobnejšia interpretácia, že patrili skôr k pohrebisku z 8.-9. stor.

Zo siedmich jám išlo v šiestich prípadoch o menšie objekty oválneho alebo kruhovitého pôdorysu s priemerom od 50 do 120 cm s hĺbkou 10 až 30 cm. V jednom prípade bol objekt 273 v subpozícii s objektom 150. Oba boli vyplnené keramickým materiálom zo zhodného časového obdobia. Zhodná situácia bola aj medzi objektmi 18A a 18B, kde objekt 18B s nepravidelným oválnym pôdorysom (priemer asi 270 cm) bol porušený objektom 18A - chatou.

Opis nálezov

Nálezy z objektov tvorila prevažne keramika, zastúpený bol v nej vo väčšej miere i tuhový materiál. O miestnej výrobe svedčia azda i zlomky tuhy. V keramike prevládajú bežné hrncovité tvary, objavujú sa však i situly, fľašovité tvary ako i misa na nôžke. O domácej kováčskej výrobe vypovedajú početné kúsky železnej trosky, objekty výrobného charakteru však neboli zistené. Zo železných predmetov sú zastúpené najmä čepele nožíkov, našlo sa i niekoľko spôn, pätka kopije, radlo, ako i predmety domáceho použitia. Bronzové predmety reprezentuje prakticky iba cingulum z opaska. Domácu kostenú výrobu dokladajú taktiež viaceré nálezy. Z objektu 18A - chaty, pochádza čiastočne opracovaný paroh, ďalšie zvyšky parohového materiálu a niekoľko výrobkov z kosti.

Predbežne možno datovať preskúmané objekty do stredného laténu - LTC. Počas výskumu sa zrejme podarilo zachytiť severnú časť sídliska, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou pokračuje ďalej južným smerom, mimo skúmanej plochy.

Stredovek

Pozostatky stredovekého osídlenia tvorili dve skupiny. Väčšina objektov sa koncentrovala v severnej časti lokality v sektoroch 10-20/AB-AF, menší počet sa nachádzal v južnej časti. Výskumom boli odkryté zvyšky niekoľkých objektov bližšie neurčenej funkcie, zásobnicové jamy, pec a studňa. Zásobnicové jamy mali rôzny tvar a veľkosť, vo väčšine prípadov boli klasického baňatého tvaru so zaobleným dnom. V severnej časti bol preskúmaný objekt hlboký 300 cm kruhového pôdorysu. Na dne vyhĺbenom do štrkového podložia sa zistili zvyšky drevenej konštrukcie štvorcového tvaru. Na základe tvaru, hĺbky a drevenej konštrukcie možno objekt interpretovať ako studňu. Keramika zo dna objektu ho dovoľuje datovať do 12. až 13. stor. V objektoch v SV časti bolo nájdené i väčšie množstvo železnej trosky, prepáleného dreva a železných predmetov. Ich interpretácia ako súčasti dielne na spracovanie železa však zostáva otázna.

Jediná preskúmaná pec spolu s predpecnou jamou (obj. 93), zo dna ktorej pochádzali zlomky keramiky z 12. stor., sa nachádzala v južnej časti skúmanej plochy.

Popri keramike a železných predmetoch boli v stredovekých objektoch nájdené aj zvyšky bronzu, zuhoľnateného obilia a kamenný žarnov. Na základe keramiky nájdenej v objektoch možno sídlisko zaradiť do 12. až 13. stor.

Novovek

Najmladšiu fázu na lokalite dokladá 11 novovekých objektov. V štyroch prípadoch išlo o objekty bližšie neurčenej funkcie, kruhového pôdorysu. Ostatné objekty boli 30 až 100 cm široké a esovito prebiehali v rôznych častiach plochy. Na základe analogických nálezov z okolia Bratislavy ich možno interpretovať ako vojenské zákopy z dvoch rôznych, presnejšie však neurčených období, azda z 18. a 19. stor.

Iné

Mimo samotnej plochy stavby, JZ smerom od náleziska, bola pri výstavbe príjazdovej cesty zachytená priekopa v dĺžke 30 m. V reze mala hrotitý tvar, dosahovala hĺbku 160 cm a šírku 450 cm. Nálezy z výplne sa nezískali, jej datovanie zostáva teda otvorené.

POHREBISKO

V juhozápadnej časti skúmanej plochy, na miernej vyvýšenine, bola odkrytá časť pohrebiska z obdobia včasného stredoveku. Z celkového počtu 35 hrobov išlo až v siedmich prípadoch o pochovanie dvoch jedincov do jednej hrobovej jamy (obr. 75: 4; 76: 1). V troch prípadoch bolo uložené dieťa spolu s dospelým jedincom. Zachovalosť kostier bola veľmi rozdielna, od veľmi dobre zachovalých, takmer kompletných, až po málopočetné úlomky. Kostry ležali vo vystretej polohe na chrbte s rukami uloženými pri tele. Na dne hrobov boli vo viacerých prípadoch zachytené i stopy, resp. zvyšky drevenej rakvy, do ktorej bolo telo uložené. V niekoľkých prípadoch sa ich podarilo zachytiť už aj nad kostrou. Orientácia jednotlivých hrobov bola rôzna, prevažovala však v smere V-Z. Hĺbka sa pohybovala od 10 po 90 cm od úrovne zistenia. Dĺžka hrobových jám sa menila od 2,70 po 3,60 m pri dospelých jedincoch a od 1, 20 po 2,80 m pri deťoch. Hroby možno rozdeliť na dve skupiny - s výbavou a bez výbavy. V prvom prípade tvorila výbavu zosnulých najmä keramika (umiestnená pri nohách, panve, prípadne pri hlave), ďalej nožíky, šperky a ozdoby odevu (náušnice, korálky, sklené gombíky), sekera a ostrohy, ale i škrupiny z vajec (v jednom hrobe zvyšky až štyroch vajíčok). Keramické nádoby sa nachádzali v počte jeden až dva kusy. Výnimku tvoril hrob 29, v ktorom boli zistené až tri kompletne zachované nádoby (obr. 76: 2). Azda ako kenotaf by sme mohli interpretovať hrob s číslom 14, na dne ktorého bola do stredu uložená len nádoba.

Z hrobu 23, porušeného bagrom, pochádzajú i dve spony z doby rímskej. Nie je však pravdepodobné, že ide o hrob z tohto obdobia, skôr boli vložené do včasnostredovekého hrobu, resp. sa dostali do jeho zásypu. Tomu by nasvedčovala i situácia pri hrobe 24, kde sa pri jeho začisťovaní našla ďalšia spona z doby rímskej.

Dva hroby - 12 a 13, boli umiestnené i mimo pohrebiska, zahĺbené do zásypu obydlí z doby laténskej. Pohrebisko možno predbežne datovať, na základe neustálenej hrobovej orientácie a hrobových prídavkov, najmä keramiky, do záveru 8. a začiatku 9. stor. Počas výskumu sa podarilo zachytiť severný a západný okraj pohrebiska, ktoré pravdepodobne pokračuje smerom na juh, kde však výskum nebolo možné realizovať. Otázne je smerovanie pohrebiska na východ, vzhľadom na už spomenuté hroby 12 a 13, ale aj na zvyšok lebky nájdenej v objekte 225, ktorý sa nachádzal južne od hrobu 12.

Výsledky výskumu sú stručnou formou prezentované i širokej verejnosti, ktorá si vybrané nálezy ako i rekonštrukciu hrobu môže pozrieť priamo v inštalovanej vitríne v hypermarkete Tesco Zlaté piesky (obr. 76: 3). Je to vôbec prvý prípad, kedy sa podarilo na takomto mieste zviditeľniť prácu archeológov a treba dúfať, že tento trend bude pokračovať. Konečne v jednoduchšej forme (postery) sú prezentované výsledky výskumu i v Tesco Nové Zámky.

Literatúra

Farkaš/Novotný 1993 - Z. Farkaš/B. Novotný: Mladšia a neskorá doba kamenná (neolit a eneolit). In: T. Štefanovičová (ed.): Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 39-89.

Cheben 2003 - I. Cheben: Hrobové a sídliskové nálezy z Trenčína-Biskupíc. AVANS 2002, 2003, 65-67.

Varsik 2003 - V. Varsik: Veľký Meder und Bratislava-Trnávka: zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannonischen Limes (Befunde und Chronologie: eine Übersicht). Anodos supplementum 3, Stadt und Landschaft in der Antike. Trnava 2003, 153-196.

AUSGRABUNG AUF DER BAUSTELLE DES HYPERMARKET TESCO IN BRATISLAVA AUF DER LOKALITÄT ZLATÉ PIESKY. Bratislava (Bez. Bratislava II), Teil Ružinov, Lage Zlaté Piesky-Pomoriny, Vorsprungs-Rettungsgrabung, Siedlung, Gräberfeld, Neolithikum, Äneolothikum, Latènezeit, Mittelalter, 8.-9. Jh. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die Grabung dauerte vom 12. 12. 2002 bis 4. 4. 2003, was gewissermaßen auch auf den Verwendungsmöglichkeiten präzisierer Arbeitsvorgänge zum Ausdruck gekommen ist. Die Gesamtfläche für den Aufbau betrug 11,5 ha, von ihr wurden bis zur Tiefe von 40-60 cm 8,5-9 ha vom Humus entfernt. Insgesamt wurden beinahe 600 Objekte aus dem Neolithikum, Endäneolithikum, Latènezeit und aus dem Mittelalter wie auch Körpergräber vom Ende des 8. und aus den Anfängen des 9. Jh. untersucht (Abb. 73).

Nach der geomorphologischen Gliederung erstreckt sich das Gebiet im sog. Bratislava Vajnory-Gebietsteil, der sich vorwiegend in den Auenanschwemmungen der Donau erstreckt, und lediglich in geringerem Maße auf dem karpatischen Deluvium wie auch in kleineren angeschwemmten Kegeln der kleinkarpatischen Flüsse. Klimatisch handelt es sich um einen mäßig warmen, trockenen Gebietsraum mit mäßigen Wintern. Die durchschnittliche Jahrestemperatur der Luft beträgt 10,3 °C, die durchschnittliche Jahresniederschlagsmenge misst 642 mm, die maximale Höhe der Schneedecke beläuft sich auf 0,55 m. Die vorherrschende Windrichtung ist Nordwest.

Es handelte sich um eine erste in derartigem Ausmaß untersuchte Siedlung im Gebiet Bratislavas - und überhaupt einer ersten neolithischen in ihrem Ostteil. Bisher kannten wir aus dem Gebiet Bratislavas neolithische Besiedlung (Kultur mit Linearkeramik und die Želiezovce Gruppe) lediglich aus ihrem Zentrum, bzw. aus dem Westteil, namentlich aus der Region Mlynská dolina und aus dem Ostteil waren es neolithische Funde nur aus Bratislava-Trnavka aus den Lagen Silničné und aus Bratislava-Vajnory, wo es sich jedoch schon um Funde der Lengyel-Kultur handelt.

Neolithikum. Häuser: Im Rahmen der gesamten untersuchten Fläche konstatieren wir nur acht Situationen, bei denen eindeutig über die Existenz von Häusern gesprochen werden kann (Abb. 74: 2, 3). Die Grundrisse hatten eine klassische Pfostenkonstruktion, eine Ausnahme bildete nur das Haus 5 mit Rinnen am Umfang. Fraglich bleibt nur das Objekt 200, das als Haus 9 bezeichnet wurde (Abb. 75: 1). Obzwar es mit seinen Ausmaßen und seiner Orientierung N-S mit den übrigen festgestellten Grundrissen korespondieren würde, ist seine Konstruktion ziemlich ungebräuchlich und würde sich somit um einen neuen Haustyp handeln. Das größte Vorkommen von Pfostenlöchern verzeichneten wir in den Sektoren B-D/6-11, die sich auf einer mäßigen Anhöhe befinden (Abb. 74: 1). Ihre dichtere Konzentration im Umkreis der Häuser Nr. 4 (das einzige gut erhaltene Haus) spricht für die Annahme der Existenz weiterer Bauten. Objekte: Den Großteil der Objekte (außer Pfostengruben) bildeten Gruben kleineren Ausmaßes, ca. bis zu 1-2 m. Sie kamen sowohl auf lehmiger Unterlage als auch auf einer Schotterschicht vor. Größtenteils handelte es sich um sehr seichte Objekte, die meisten von ihnen erlangten eine Tiefe um rund 10 bis 20 cm. Eine weitere Gruppe bildeten Grubenhäuser, in mehreren Fällen von beträchtlichen Ausmaßen, besonders in den Sektoren I-M/10-13. Das Übergewicht der Funde in den Objekten bildete Keramik. Es handelte sich vor allem um dickwandige Keramik, in geringerem Maße um halbdicke, und einen geringen Teil bildete die dünnwandige verzierte Keramik. Interessant sind von den Keramikfunden namentlich zwei Miniaturgefäße aus den Objekten 373 und 140. Wir verzeichneten auch eine minimale Anzahl von zoomorphen Buckeln, die auf der Želiezovce-Keramik anderer Fundstellen relativ zahlreich vertreten sind, anthropomorphe Abbildungen fehlen völlig. Linearkeramik mit klassischer Notenkopfverzierung stammte nur aus einigen Objekten, sie fehlte in Objekten, die zu den Häusern gehörten, bzw. auf ihr Vorkommen hinwiesen. Der Großteil des Materials kann in die Želiezovce-Gruppe vorwiegend in die Phase 2b gereiht werden.

Äneolothikum, Bronzezeit. In das ausklingende Jungäneolithikum können nur einige Objekte verwiesen werden. Das aus ihnen gewonnene Material ist verhältnismäßig unausgeprägt. Aufmerksamkeit verdient nur das Fragment eines Tonlöffels aus dem Objekt 50. In die Bronzezeit kann nur ein einziges Objekt gereiht werden, aus welchem eine Bronzephalere stammt.

Latènezeit. Auf der Anhöhe im SO-Teil der untersuchten Fläche wurden 13 Objekte aus dem Zeitabschnitt der jüngeren Eisenzeit freigelegt. Die Objekte waren in einer Lößlehmunterlage eingetieft. In sechs Fällen handelte es sich um Wohnhausreste, in sieben Fällen um Gruben von nicht näher bestimmter Funktion. Konstruktiv waren sie übereinstimmend, in allen Fällen wurden Reste von Pfostengruben freigelegt, die auf den Schmalseiten untergebracht waren und um Reste einer Bank auf der Längsseite (Abb. 75: 2, 3). Die Tiefe der Hütten bewegte sich

von 100 bis zu 130 cm, von der ursprünglichen Oberfläche. In der Verfüllung zweier Hütten waren Körpergräber (12 und 13) ohne Ausstattung untergebracht. Da sich beide oberen Teilen der Hüttenverfüllung befanden, ist die Interpretation wahrscheinlicher, dass sie eher zu einem Gräberfeld aus dem 8.-9. Jh. gehörten. Aus sieben Gruben handelte es sich in sechs Fällen um kleinere Objekte von ovalem oder kreisförmigem Grundriss von 50 bis 120 cm Durchmesser von 10 bis 30 cm Tiefe. In einem Falle befand sich das Objekt 273 in Subposition mit dem Objekt 150. Beide enthielten Keramikmaterial aus übereinstimmendem Zeitabschnitt. Funde: vorwiegend Keramik, vertreten war in ihr im größeren Maße auch graphitiertes Material. Von örtlicher Produktion zeugen etwa auch Graphitbruchstücke. In der Keramik dominieren gebräuchliche Topfformen, doch erscheinen auch Situlen, Flaschenformen wie auch eine Fußschüssel. Vertreten sind von heimischer Schmiedeproduktion zahlreiche Bruchstücke von Eisenschlacke, doch Objekte von Produktionscharakter wurden nicht festgestellt. Vertreten sind von Eisengegenständen besonders Messerklingen, gefunden wurden auch mehrere Fibeln, der Fuß einer Lanze, ein Arl wie auch Gegenstände der häuslichen Verwendung. Bronzegegenstände repräsentiert praktisch nur ein Gürtel-Cingulum. Häusliche Knochenerzeugnisse belegen ebenfalls mehrere Funde. Vorläufig können die untersuchten Objekte in die Mittellatènezeit - LTZ datiert werden. Während der Grabung ist es offenbar gelungen, den Nordteil der Siedlung zu erfassen, die mit größter Wahrscheinlichkeit weiter in südlicher Richtung fortsetzt - außerhalb der untersuchten Fläche.

Mittelalter. Reste der mittelalterlichen Besiedlung bildeten zwei Gruppen. Der Großteil der Objekte konzentrierte sich im Nordteil der Lokalität, der kleinere im Südteil. Freigelegt wurden bei der Grabung Reste einiger Objekte von näher unbestimmter Funktion, Vorratsgruben, ein Ofen und Brunnen. Keramik aus dem Brunnen erlaubt ihre Datierung in das 12. bis 13. Jh. In den Objekten im Nordostteil fand man auch eine größere Menge von Eisenschlacke, durchglühtes Holz und Eisengegenstände. Ihre Interpretation als Eisenverarbeitungswerkstatt bleibt jedoch fraglich. Der einzige untersuchte Ofen zusammen mit der Vorofengrube (Obj. Nr. 93 von deren Boden Keramikbruchstücke aus dem 12. Jh. stammen, befand sich im Südteil der Grabungsfläche. Außer der Keramik und den Eisengegenständen fand man in den mittelalterlichen Objekten auch Reste von Bronze, verkohltem Getreide und einen Mahlstein. Auf Grundlage der in den Objekten gefundenen Keramik kann die Siedlung in das 12. bis 13. Jh. eingestuft werden.

Neuzeit. Die jüngste Phase auf der Lokalität belegen elf neuzeitliche Objekte. In vier Fällen handelte es sich um Objekte von näher unbestimmten Funktion mit kreisförmigem Grundriss. Die übrigen Objekte waren 30-100 cm breit und sie verliefen S-förmig in verschiedene Teile der Fläche gerichtet. Auf Grundlage analoger Funde aus dem Umkreis von Bratislava kann man sie als militärische Schutzengräben aus zwei verschiedenen, genauer jedoch nicht bestimmten Zeitabschnitten interpretieren, etwa aus dem 18. und 19. Jh.

Gräberfeld. Im SW-Teil der untersuchten Fläche erschloss man einen Gräberfeldteil aus der Zeit des Frühmittelalters. Von der Gesamtzahl der 35 Gräber handelte es sich sogar in sieben Fällen um eine Bestattung zweier Individuen in der gleichen Grabgrube (Abb. 75: 4; 76: 1). In drei Fällen war das Kind zusammen mit einem erwachsenen Individuum untergebracht. Der Erhaltungszustand der Skelette war sehr unterschiedlich. Auf der Grubensohle erfasste man in mehreren Fällen auch Spuren, bzw. Reste eines Holzsarges in welchem der Leichnam lag. In mehreren Fällen konnten sie schon oberhalb der Skelette erfasst werden. Die Orientierung der einzelnen Gräber war verschieden, doch überwog die OW-Richtung. Die Tiefe bewegte sich zwischen 10-90 cm vom Niveau der Feststellung. Die Länge der Grabgruben maß von 2,70 bis 3,60 m bei den erwachsenen Individuen und von 1,20 bis zu 2,80 m bei Kindern. Aufteilbar sind die Gräber in zwei Gruppen - mit Ausstattung und ohne Ausstattung. Im ersten Falle bestand die Ausstattung der Verstorbenen namentlich aus Keramik (untergebracht bei Füssen, beim Becken, evtl. beim Kopf), ferner aus kleinen Messern, Schmuck und Gewandzubehör (Ohrringe, Perlen, Glasknöpfe), weiters eine Axt und Sporen, aber auch Eierschalen (in einem Grab Reste sogar von vier Eiern). Die Keramikgefäße befanden sich zu je einem bis zu zwei Stücken. Eine Ausnahme bildete das Grab 29, in welchem sogar drei komplett erhaltene Gefäße festgestellt wurden (Abb. 76: 2). Etwa als Kenotaphe könnten wir auch das Grab Nr. 14. interpretieren, auf dessen Sohle in der Mitte nur ein Gefäß untergebracht war. Während der Grabung gelang es, den Nord- und Westrand des Gräberfeldes zu erfassen, das wahrscheinlich in die Richtung nach Süden führt, wo jedoch die Grabung nicht realisiert werden konnte. Fraglich ist die Richtung des Gräberfeldes nach Osten, in Anbetracht der bereits erwähnten Gräber 12 und 13, jedoch auch den Rest des im Objekt 225 gefundenen Schädels, der sich südlich des Grabes 12 befand.

RONDEL V NITRE-PÁROVSKÝCH HÁJOCH

Ivan Kuzma - Ján Tirpák

Úloha riešená v rámci grantového projektu GP 3176 VEGA.

Nitra (okr. Nitra), časť Párovské Háje, poloha Kapsová, rondel, pravek.

Rondel sme zistili ako porastový príznak pri prieskumnom lete 23. 6. 2003. Javil sa ako kruhová priekopa bez viditeľných prerušení, zabiehajúca asi jednou tretinou pod cestu. V jej tesnej blízkosti prebiehali ďalšie dva líniové porastové príznaky.

Miestna časť Párovské Háje sa nachádza na západnom okraji katastra Nitry (obr. 77: 1). Samotná lokalita leží v polohe Kapsová, na zvažujúcom sa pretiahnutom chrbte (240-180 m n. m.) s expozíciou na juh, v nadm. výške 220 m. Chrbát sa zvažuje k Cabajskému potoku, vzdialenému asi 500 m, prevýšenie nad potokom je približne 36 m. Objekt je umiestnený tak, že z jeho areálu je dobrý výhľad v západnom, južnom až východnom smere. Z pedologického hľadiska leží nálezisko v oblasti černozemí na sprašiach. Hydrologicky patrí územie lokality do povodia Nitry. Klimaticky ide o mierne teplú oblasť s priemernou teplotou v januári -2,6°C, v júli 19,6°C (pozorovacia stanica Nitra, vzdialená 5 km východne od lokality; merané za obdobie 1931-1960). Priemerný ročný úhrn zrážok je 580 mm (stanica Nitra), priemerný počet dní so zrážkami 10 mm a viac je 16,4 (stanica Nitra), priemerný počet dní so snehovou pokrývkou je 34,7 (stanica Nitra).

Geofyzikálne meranie

Magnetické merania so spojitým meraním totálneho vektoru magnetického poľa boli realizované céziovým magnetometrom Smartmag 4G (Scintrex, Kanada). Vzdialenosť geofyzikálnych profilov bola 0,5 m, nastavená frekvencia zabezpečila priemerný krok merania pozdĺž profilu 0,20-0,25 m. Magnetometrickým meraním na ploche 80x80 m bolo pokrytých celkovo 0,64 ha. Na meranie časových variácií magnetického poľa sa použil protónový magnetometer PM-2 (Geofyzika Brno, Česká Republika).Na spracovanie nameraných údajov a všetkých základných a odvodených máp boli použité štandardné postupy inkorporované v systéme Oasis Montaj ver. 5.08 (Geosoft Inc., Kanada).

Výsledky merania

Meraná plocha je situovaná v poľnohospodársky intenzívne využívanej oblasti. Negatívnym javom na meranej ploche bola prítomnosť veľkého množstva feromagnetických úlomkov, ale najmä priebeh vodovodného potrubia a elektrického podzemného kábla. Geofyzikálne merania na lokalite boli spracované vo forme mapy totálneho vektora magnetického poľa, kde sa hodnoty pohybovali od 48024 do 48800 nT. Na magnetickej mape (obr. 77: 3) je možné vyčleniť dve anomálie polooblúkového tvaru o intenzite od 48302 do 48315 nT. Ich šírka sa pohybuje od 4 do 5 m. Uvedené anomálie sa koncentrujú do uzavretého tvaru s priemerom asi 60 m, ide tu pravdepodobne o priekopy pravekého rondelu, ktorý má jeden vstup zo západnej strany. Druhá časť rondelu bola narušená stavbou vodovodného potrubia, podzemného elektrického kábla, ako aj cestnou komunikáciou (obr. 77: 4). Na obr. 77: 5 je znázornená časť predpokladaného pôdorysu rondelu na základe geofyzikálneho merania a líniové objekty recentnej povahy.

Zhrnutie

Na základe geofyzikálneho merania možno konštatovať, že ide o jednoduchý rondel minimálne s jedným vstupom. So svojím priemerom zhruba 60 m by sa tak radil medzi menšie v rámci rondelov lengyelskej kultúry. Datovanie však nebolo potvrdené zberovými nálezmi, získalo sa iba menšie množstvo materiálu, ktorý možno položiť iba rámcovo do praveku, príp. neolitu.

DIE KREISGRABENANLAGE IN NITRA-PÁROVSKÉ HÁJE. Nitra (Bez. Nitra), Teil Párovské Háje, Lage Kapsová, Kreisgrabenanlage, Urzeit. Die Kreisgrabenanlage wurde als Bewuchsmerkmal beim Erkundungsflug am 23. 6. 2003 festgestellt. Sie zeichnete sich als ein Kreisgraben ohne deutliche Unterbrechungen ab. In seiner unmittelbaren Nähe verliefen weitere zwei Linienbewuchsmerkmale.

Der Gemeindeteil Párovské háje befindet sich am westlichen Rand des Katasters von Nitra (Abb. 77: 1). Die Fundstelle liegt auf einem abfälligen gestreckten Bergrücken (240-180 m ü. d. M.) mit der Exposition nach Süden, in der Seehöhe von 220 m. Der Rücken stürzt zum Cabaj-Bach ab, der etwa 500 m entfernt ist, die Überhöhung über dem Bach ist etwa 36 m. Das Objekt liegt in einer solchen Lage, dass aus seinem Areal eine gute Aussicht in W-, S- und Ö-Richtung möglich ist.

Geophysikalische Messung: Die magnetischen Messungen mit der Messung des totalen Vektors des Magnetfelds sind mit Hilfe des Cäsiumsmagnetometers Smartmag 4G (Scintrex, Kanada) realisiert worden. Die Entfernung der geophysikalischen Profile war 0,5 m, die eingestellte Frequenz sicherte den durchschnittlichen Messungsschritt längs des Profils 0,20-0,25 m. Durch die Messung auf der Fläche von 80x80 m wurde eine Fläche von 0,64 ha erfasst. Die Messung der

zeitlichen Variationen des Magnetfeldes wurde mit Hilfe des Protonmagnetometers PM-2 (Geofyzika Brno, Tschechische Republik) realisiert. Bei der Bearbeitung von gemessenen Daten und von allen grundlegenden und abgeleiteten Karten wurden standardisierte Verfahren inkorpiert im System Oasis Montaj Ver. 5.08 (Geosoft Inc., Kanada) angewandt. Ergebnisse der Messung: Die gemessene Fläche ist in einem landwirtschaftlich intensiv genutzten Gebiet situiert. Eine negative Erscheinung auf der gemessenen Fläche stellt die Anwesenheit von einer großen Menge von ferromagnetischen Fragmenten dar, besonders aber der Verlauf der Wasserleitung und des Untergrundstromkabels. Die geophysikalischen Messungen auf der Fundstelle wurden in Form der Karte des totalen Vektors des Magnetfeldes bearbeitet, wo das Magnetfeld die Werte von 48024 bis 48800 nT erreichte. Auf der magnetischen Karte (Abb. 1: 3) können zwei halbbogenförmige Anomalien mit einer Intensität von 48302 bis 48315 nT. ausgegliedert werden. Ihre Breite bewegt sich von 4 bis 5 m. Die angeführten Anomalien konzentrieren sich in eine geschlossene Form mit dem Durchmesser von 60 m, es handelt sich hier wahrscheinlich um Gräben einer urzeitlichen Kreisgrabenanlage, die einen Eingang von der westlichen Seite hat. Der zweite Teil der Kreisgrabenanlage ist durch den Bau der Wasserleitung, des Untergrundstromkabels wie auch durch den Bau der Straße gestört worden (Abb. 77: 4). Dargestellt sind auf der Abb. 77: 5 ein Teil des angenommenen Grundrisses von der Kreisgrabenanlage auf Grund der geophysikalischen Messung und die Linienobjekte rezenter Art.

Zusammenfassung: Auf Grund der geophysikalischen Messung kann konstatiert werden, dass es sich um eine einfache Kreisgrabenanlage mindestens mit einem Eingang handelt. Durch ihren Durchmesser von etwa 60 m gehört sie zu den kleineren Kreisgrabenanlagen im Rahmen der Kreisgrabenanlagen der Lengyel-Kultur. Die Datierung ist durch die Lesefunde nicht bestätigt worden, gewonnen wurde nur eine kleine Menge von Material, das jedoch nur rahmenhaft in die Urzeit bzw. das Neolithikum datiert werden kann.

RONDEL V NOVÝCH SADOCH

Ivan Kuzma - Ján Tirpák

Úloha riešená v rámci grantového projektu 3176 VEGA.

Nové Sady (okr. Nitra), poloha Od Nových Sadov, rondel, pravek.

Rondel sme zistili ako porastový príznak 11. 6. 2003. Javil sa ako kruhová priekopa bez viditeľných prerušení, v jej blízkosti prebiehal v dĺžke asi 400 m líniový porastový príznak (obr. 78: 1, 2).

Nové Sady sa nachádzajú na Nitrianskej pahorkatine, asi 15 km SZ od Nitry. Samotná lokalita leží v južnej časti katastra na zvažujúcom sa pretiahnutom chrbte (200-150 m n. m.) s expozíciou na východ, v nadm. výške 186-182 m (obr. 79: 3). Na východnej strane sa chrbát zvažuje k potoku Radošina, vzdialenému približne 250 m. Objekt je umiestnený tak, že z jeho areálu je možný dobrý výhľad najmä v južnom a severnom smere. Z pedologického hľadiska leží nálezisko v oblasti, kde sa stýkajú hnedozeme prevažne typické a ilimerizované s černozemami, prevažne na sprašiach, menej na zvetralinách neogénnych hornín. Hydrologicky patrí územie lokality do povodia Nitry. Klimaticky ide o mierne teplú oblasť s priemernou teplotou v januári -2,2°C, v júli 20,3°C (pozorovacia stanica Nitra, vzdialená cca 13 km JV, merané za obdobie 1931-1960). Priemerný ročný úhrn zrážok je 595 mm (stanica Šurianky, cca 3 km), priemerný počet dní so zrážkami 10 mm a viac je 16,4 (stanica Nitra), priemerný počet dní so snehovou pokrývkou je 38,7 (stanica Šurianky).

Geofyzikálne meranie

Magnetické meranie so spojitým meraním totálneho vektoru magnetického poľa boli realizované céziovým magnetometrom SMARTMAG SM 4G (Scintrex, Kanada). Vzdialenosť geofyzikálnych profilov bola 0,5 metra, nastavená frekvencia zabezpečila priemerný krok merania pozdĺž profilu 0,20-0,25 m. Magnetometrickým meraním na ploche 60x90 m bolo pokrytých celkovo 0,54 ha. Na meranie časových variácií magnetického poľa bol použitý protónový magnetometer PM-2 (Geofyzika Brno, ČR). Na spracovanie nameraných údajov a všetkých základných a odvodených máp boli použité štandardné postupy inkorporované v systéme Oasis Montaj ver. 5.08 (Geosoft Inc., Kanada).

Výsledky merania

Meraná plocha je situovaná v poľnohospodársky intenzívne využívanej oblasti. Negatívnym javom na meranej ploche bola prítomnosť veľkého množstva železných predmetov rôznej veľkosti. Geofyzikálne merania na lokalite boli spracované vo forme mapy totálneho vektora magnetického poľa, kde magnetické pole dosahovalo hodnoty od 48350 do 48375 nT. Na reziduálnej magnetickej mape (obr. 79: 1) je možné vyčleniť líniovú anomáliu s intenzitou od -10 do 15 nT, ktorá sa koncentruje do uzavretého kruhového útvaru - ide tu o priekopu, ktorá tvorí rondel s rozmermi asi 54x50 m (vonkajší rozmer priekop). Z magnetickej interpretácie vyplýva, že šírka priekopy je od 4 do 5 m. Rondel má dva jednoduché vstupy v smere osi V-Z. Predpokladaný pôdorys rondelu na základe geofyzikálneho merania je znázornený na obr. 79: 2.

Zhrnutie

Na základe geofyzikálneho merania možno konštatovať, že ide o jednoduchý rondel s dvoma vstupmi. Svojím rozmerom asi 54x50 m, by sa tak radil medzi menšie v rámci rondelov lengyelskej kultúry. Datovanie však zatiaľ nebolo potvrdené zberovými nálezmi, získalo sa iba menšie množstvo materiálu, ktorý možno položiť iba rámcovo do praveku. V materiáli bolo zastúpených i niekoľko črepov kultúry s mladšou lineárnou keramikou, takéto datovanie však nie je pravdepodobné.

DIE KREISGRABENANLAGE IN NOVÉ SADY. Nové Sady (Bez. Nitra), Lage Od Nových Sadov, Kreisgrabenanlage, Urzeit.

Die Kreisgrabenanlage wurde als Bewuchsmerkmal am 11. 6. 2003 festgestellt. Sie zeichnete sich als ein Kreisgraben ohne deutliche Unterbrechungen ab, in seiner Nähe verlief in der Länge von ca. 400 m ein Linienbewuchsmerkmal (Abb. 78: 1, 2). Die Gemeinde Nové Sady befindet sich auf dem Nitraer Hügelland, etwa 15 km NW von der Stadt Nitra. Die eigentliche Fundstelle liegt im südlichen Teil des Katasters, in der Lage Od Nových Sadov, auf einem abfälligen gestreckten Bergrücken (200-150 m ü. d. M.) mit der Exposition nach Osten, in der Seehöhe von 186-182 m (Abb. 79: 3). Auf der östlichen Seite stürzt der Rücken zum Cabaj-Bach ab, der etwa 250 m entfernt ist. Das Objekt liegt in einer solchen Lage, dass aus seinem Areal eine gute Aussicht besonders in S- und N-Richtung möglich ist. Geophysikalische Messung: Die magnetischen Messungen mit der Messung des totalen Vektors des Magnetfelds sind mit Hilfe des Cäsiumsmagnetometers Smartmag 4G (Scintrex, Kanada) realisiert worden. Die Entfernung der geophysikalischen Profile war 0,5 m, die eingestellte Frequenz sicherte den durchschnittlichen Messungsschritt längs des Profils 0,20-0,25 m. Durch die Messung auf der Fläche von 60x90 m wurde eine Fläche von 0,54 ha erfasst. Die Messung der zeitlichen Variationen des Magnetfeldes wurde mit Hilfe des Protonmagnetometers PM-2 (Geofyzika Brno, Tschechische Republik) realisiert. Bei der Bearbeitung von gemessenen Daten und von allen grundlegenden und abgeleiteten Karten wurden standardisierte Verfahren inkorpiert im System Oasis Montaj Ver. 5.08 (Geosoft Inc., Kanada) angewandt.

Ergebnisse der Messung: Die gemessene Fläche ist in einem landwirtschaftlich intensiv genutzten Gebiet situiert. Eine negative Erscheinung auf der gemessenen Fläche stellt die Anwesenheit von einer großen Menge von Eisengegenständen unterschiedlicher Größe dar. Die geophysikalischen Messungen auf der Fundstelle wurden in Form der Karte des totalen Vektors des Magnetfeldes bearbeitet, wo das Magnetfeld die Werte von 48350 bis 48375 nT erreichte. Auf der residualen magnetischen Karte (Abb. 79: 1) kann eine Linienanomalie mit der Intensität von -10 bis 15 nT ausgegliedert werden, die sich in eine geschlossene kreisförmige Anlage konzentriert, es handelt sich hier um einen Graben, der die Kreisgrabenanlage mit den Ausmaßen von 54x50 bildet (Außenmaß des Grabens. Aus der magnetischen Interpretation geht hervor, dass die Breite des Grabens von 4 bis 5 m ist. Die Kreisgrabenanlage hat zwei einfache Eingänge in der Achsenrichtung O-W. Auf der Abb. 79: 2 ist der angenommene Grundriss der Kreisgrabenanlage auf Grund der geophysikalischen Messung abgebildet.

Zusammenfassung: Auf Grund der geophysikalischen Messung kann konstatiert werden, dass es sich um eine einfache Kreisgrabenanlage mit zwei Eingängen handelt. Mit ihrem Ausmaß - etwa 54x50 m - gehört sie zu den kleineren Kreisgrabenanlagen der Lengyel-Kultur. Die Datierung ist bis jetzt durch keine Lesefunde bestätigt worden, gewonnen wurde nur eine kleinere Menge von Material, das jedoch nur rahmenhaft in die Urzeit datiert werden kann. Im Material waren auch einige Scherben der Kultur mit der jüngeren Linearkeramik vertreten, eine solche Datierung ist aber nicht sehr wahrscheinlich.

RONDEL V ZEMIANSKYCH SADOCH

Ivan Kuzma - Ján Tirpák

Úloha riešená v rámci grantového projektu GP 3176 VEGA.

Zemianske Sady (okr. Nové Zámky), poloha Bezenica, rondel, pravek. Uloženie materiálu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zemianske Sady sa nachádzajú na Podunajskej pahorkatine, asi 7 km SV od Serede. Samotná lokalita leží v južnej časti katastra na zvažujúcom sa pretiahnutom chrbte (190-135 m n. m.) s expozíciou na JV, v nadm. výške 154-148 m (obr. 80: 1). Chrbát sa zvažuje k potoku Jarčie, vzdialenému asi 200 m, prevýšenie nad potokom je zhruba 20 m. Rondel sme zistili ako pôdny príznak už v r. 2000. Javil sa ako mierne oválna priekopa bez viditeľných prerušení (obr. 80: 2-3). Objekt je umiestnený tak, že z jeho areálu je možný dobrý výhľad najmä v južnom až juhovýchodnom smere. Z pedologického hľadiska leží nálezisko v oblasti černozemí na sprašiach. Hydrologicky patrí územie lokality do povodia Váhu. Klimaticky

ide o mierne teplú oblasť s priemernou teplotou v januári -2,6°C, v júli 19,9°C (pozorovacia stanica Báb, vzdialená 5 km JV od lokality, merané za obdobie 1931-1960). Priemerný ročný úhrn zrážok je 551 mm (stanica Sereď, asi 6 km na JZ), priemerný počet dní so zrážkami 10 mm a viac je 16,6 (stanica Sereď), priemerný počet dní so snehovou pokrývkou je 34,7 (stanica Nitra, asi 19 km na V).

Geofyzikálne meranie

Magnetické merania so spojitým meraním totálneho vektoru magnetického poľa boli realizované céziovým magnetometrom Smartmag 4G (Scintrex, Kanada). Vzdialenosť geofyzikálnych profilov bola 0,5 m, nastavená frekvencia zabezpečila priemerný krok merania pozdĺž profilu 0,20-0,25 m. Magnetometrickým meraním na ploche 70x70 m bolo pokrytých celkovo 0,49 ha. Na meranie časových variácií magnetického poľa sa použil protónový magnetometer PM-2 (Geofyzika Brno, Česká Republika). Na spracovanie nameraných údajov a všetkých základných a odvodených máp boli použité štandardné postupy inkorporované v systéme Oasis Montaj ver.5. 08 (Geosoft Inc., Kanada).

Výsledky merania

Meraná plocha je situovaná v poľnohospodársky intenzívne využívanej oblasti. Geofyzikálne merania na lokalite boli spracované vo forme mapy totálneho vektora magnetického poľa, kde magnetické pole dosahovalo hodnoty od 48350 do 48370 nT. Na reziduálnej magnetickej mape (obr. 80: 4) je možné vyčleniť líniovú anomáliu s intenzitou od -6 do 8 nT, ktorá sa koncentruje do uzavretého mierne elipsovitého útvaru - ide o priekopu s rozmermi 45x51 m (vonkajší rozmer priekop). Z magnetickej interpretácie vyplýva, že šírka priekopy je od 4 do 5 m. Rondel má dva jednoduché vstupy v smere osi SV-JZ. Ďalšie líniové anomálie boli indikované v SZ časti od rondelu s anomáliou dosahujúcou hodnoty do 8 nT a 15 m južne od rondelu s magnetickou anomáliou do 4 nT. Predpokladaný pôdorys rondelu na základe geofyzikálneho merania je znázornený na obr. 80: 5.

Zhrnutie

Na základe geofyzikálneho merania možno konštatovať, že ide o jednoduchý rondel s dvoma vstupmi. Zaujímavejší je skôr tvar priekop, kde ich ukončenia v mieste vstupov sú vzájomne posunuté a neležia kolmo oproti sebe. Funkcia anomálie sledujúcej priebeh priekopy na južnej strane nie je jasná, nemožno vylúčiť ani existenciu ďalšej priekopy. Datovanie nebolo potvrdené zberovými nálezmi, získalo sa iba menšie množstvo materiálu, ktorý možno položiť rámcovo do praveku, príp. neolitu.

DIE KREISGRABENANLAGE IN ZEMIANSKE SADY. Zemianske Sady (Bez. Nové Zámky), Lage Bezenica, Kreisgrabenanlage, Urzeit. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Zemianske Sady befindet sich auf dem Donau-Hügelland, etwa 7 km NÖ von der Stadt Sereď. Die eigentliche Fundstelle liegt im südlichen Teil des Katasters auf einem abfälligen, gestreckten Bergrücken (190-135 m ü. d. M.) mit der Exposition nach SO, in der Seehöhe von 154-148 m (Abb. 80: 1). Der Rücken stürzt zum Jarčie-Bach, der etwa 200 m entfernt ist, die Überhöhung über dem Bach ist 20 m. Die Kreisgrabenanlage wurde als Bewuchsmerkmal schon im J. 2000 festgestellt. Sie zeichnete sich als ein leicht ovaler Graben ohne deutliche Unterbrechungen ab (Abb. 80: 2, 3). Das Objekt liegt in einer solchen Lage, dass aus seinem Areal eine gute Aussicht besonders in S- bis SÖ-Richtung möglich ist. Geophysikalische Messung: Die magnetischen Messungen mit der Messung des totalen Vektors des Magnetfelds sind mit Hilfe des Cäsiumsmagnetometers Smartmag 4G (Scintrex, Kanada) realisiert worden. Die Entfernung der geophysikalischen Profile war 0,5 m, die eingestellte Frequenz sicherte den durchschnittlichen Messungsschritt längs des Profils 0,20-0,25 m. Durch die Messung auf der Fläche von 70x70 m wurde eine Fläche von 0,49 ha erfasst. Die Messung der zeitlichen Variationen des Magnetfeldes wurde mit Hilfe des Protonmagnetometers PM-2 (Geofyzika Brno, Tschechische Republik) durchgeführt. Bei der Bearbeitung von gemessenen Daten und von allen grundlegenden und abgeleiteten Karten wurden standardisierte Verfahren inkorpiert im System Oasis Montaj Ver. 5.08 (Geosoft Inc., Kanada) angewandt.

Ergebnisse der Messung: Die gemessene Fläche ist in einem landwirtschaftlich intensiv genutzten Gebiet situiert. Die geophysikalischen Messungen auf der Fundstelle wurden in Form der Karte des totalen Vektors des Magnetfeldes bearbeitet, wo das Magnetfeld die Werte von 48350 bis 48370 nT. erreichte. Auf der residualen magnetischen Karte (Abb. 80: 1) kann eine Linienanomalie mit der Intensität von -6 bis 8 nT ausgegliedert werden, die sich in eine geschlossene leicht elipsenförmige Anlage konzentriert, es handelt sich hier um einen Graben mit den Ausmaßen von 45x51 (Außenmaß des Grabens). Aus der magnetischen Interpretation geht hervor, dass der Graben von 4 bis 5 m breit ist. Die Kreisgrabenanlage hat zwei einfache Eingänge in der Achsenrichtung NO-SW. Weitere zwei Linienanomalien erfassten wir im NW-Teil der Kreisgrabenanlage mit der Anomalie, die die Werte bis zu 8 nT erreicht, und 15 m südlich von der Kreisgrabenanlage mit der magnetischen Anomalie bis zu 4 nT. Auf der Abb. 80: 5 ist der angenommene Grundriss der Kreisgrabenanlage auf Grund der geophysikalischen Messung dargestellt.

Zusammenfassung: Auf Grund der geophysikalischen Messung kann konstatiert werden, dass es sich um eine einfache Kreisgrabenanlage mit zwei Eingängen handelt. Interessanter ist eher die Form von Gräben, wo ihre Enden auf der Stelle der Eingänge gegenseitig verschoben sind und nicht senkrecht gegenüber liegen. Die Funk-

tion der Anomalie, die den Verlauf des Grabens auf der südlichen Seite verfolgte, ist nicht klar, jedoch kann die Existenz eines weiteren Grabens nicht ausgeschlossen werden. Die Datierung ist bis jetzt durch keine Lesefunde bestätigt worden, gewonnen wurde nur eine kleinere Menge von Material, das jedoch nur rahmenhaft in die Urzeit bzw. das Neolithikum gelegt werden kann.

STREDOVEKÝ TESÁK Z BANSKEJ BYSTRICE

Martin Kvietok

Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica), lesná komunikácia medzi chatou na Suchom vrchu a jazerom Mútne, ojedinelý nález, 15. stor. Uloženie nálezu: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

V máji 2003 našiel autor príspevku na lesnej komunikácii smerujúcej od chaty na Suchom vrchu k jazeru Mútne železný tesák. Nález sa nachádzal približne 100 m západne od chaty priamo na ceste, pričom nad povrchom sa nachádzala iba časť čepele a násada na rukoväť. Hrot čepele smeroval na SZ a do zeme bol zapustený pod asi 20° uhlom.

Opis nálezu (obr. 83)

Celková zachovaná dĺžka tesáku je 56,5 cm. Rozmery čepele: dl. 53 cm; max. hr. 0,8 cm, š. 4,3 cm. Čepeľ má jedno ostrie, je priama s hrotom v osi, mierne sekundárne vyhnutá. Násada na rukoväť je z veľkej časti zničená a vyhnutá dohora. Zachoval sa na nej jeden otvor pre nit. Po vyčistení od korózie sa ukázalo, že čepeľ má dvojaké zafarbenie. Z jednej tretiny, od ostria smerom k chrbtovej časti, má kov po celej dĺžke čepele čiernu farbu. Zvyšná plocha čepele je hnedej až hnedosivej farby.

Tesákom rozumieme zbraň s kratšou jednosečnou čepeľou, menších rozmerov ako meč alebo šabľa, ale spravidla väčších ako dýka. Morfologicky je tesák definovaný tvarom funkčne najdôležitejšej časti - čepele, ktorá je vždy jednosečná, podobne ako je tomu pri nožoch, s ktorými je táto zbraň geneticky spätá. Skupinu tesákov reprezentovala široká škála tvarov. Od jednoduchých veľkých nožov až po dokonalejšie zbrane so záštitou. Podľa písomných alebo ikonografických prameňov tesák predstavoval typ domácej alebo sedliackej zbrane (*Belcredi 1990*, obr. 8: G). Objavoval sa aj vo výzbroji husitských vojenských jednotiek a plnil tiež funkciu loveckej zbrane, a to až do obdobia novoveku (*Brych 1994*, 259-260). Tento typ zbrane sa označuje v nemecky hovoriacich krajinách ako Hauswehr alebo Bauerwehr, v Maďarsku kések a v Poľsku kord alebo kordelas (*Kwaşniewicz 1981*, 85-86). Typickými príkladmi tesákov sú nálezy zo zaniknutých tvrdzí z Martinic (*Brych 1994*, obr. 1-2), Dobrotic u Holešova, Mstěnic u Hrotovic, zaniknutej osady Pfaffenschlag alebo husitského poľného tábora pri Gajaroch. Všetky sú datované do 15. stor. (*Brych 1994*, 259-261).

Do tejto skupiny nálezov možno zaradiť i tesák z Banskej Bystrice. Aj napriek tomu, že jeho rukoväť je takmer úplne zničená, môžeme na základe polohy zachovaného otvoru pre nit predpokladať, že aj tento tesák mal rukoväť so záštitou, podobne ako exemplár z Martinic. Vzhľadom na to, že ide o ojedinelý nález, možno bystrický tesák datovať len na základe vyššie spomenutých analógií do 15. stor.

Literatúra

Belcredi 1990 - I. Belcredi: Užití kovu ve středověké osadě. Výsledky dosavadního archeologického výzkumu zaniklé středověké osady Bystřec. Arch. Hist. 13, 1990, 459-483.

Brych 1994 - V. Brych: Středověký tesák z tvrze Martinic a problémy studia krátkých jednobřitých zbraní. Castellologica Bohemica 4, Praha 1994.

Kwaşniewicz 1981 - W. Kwaşniewicz: 1000 słów o broni białej i uzbrojeniu ochronnym. Warsawa 1981.

MITTELALTERLICHES WEIDMESSER AUS BANSKÁ BYSTRICA. Banská Bystrica (Bez. Banská Bystrica), Waldstraße zwischen der Hütte auf dem Berg Suchý vrch und dem Mútne-See, vereinzelter Fund, 15. Jh. Deponierung des Fundes: Mitteslowakisches Museum, Banská Bystrica.

Im Mai 2003 fand der Autor des Beitrags auf einer Waldstraße, die von der Hütte auf dem Berg Suchý vrch zum Mútne-See führte, ein eisernes Weidmesser (Abb. 83). Morphologisch ist das Weidmesser durch die Form des funktionell wichtigsten Teiles - der Klinge- definiert, die immer einschneidig ist, ähnlich wie bei den Messern, mit denen diese Waffe genetisch verbunden ist. Die Weidmesser waren durch eine breite Formenskala repräsentiert. Von den einfachen Messern bis zu den vollkommenen Waffen, die mit einem Heft ausgestattet waren. Die typischen Beispiele von Weidmessern repräsentieren Funde von untergegangenen Festen aus Martinice Dobrotice bei Holešovo, Mstěnice bei Hrotovice, aus der untergegangenen Siedlung Pfaffenschlag oder dem Hussitenfeldlager in Banská Bystrica. Alle Funde sind in das 15. Jh. datiert. Zu dieser Gruppe kann auch das Weidmesser aus Banská Bystrica zugeordnet werden. Auch trotz der Tatsache, dass sein Griff fast völlig zerstört ist, kann auf Grund der Lage der erhaltenen Nietöffnung angenommen werden, dass auch dieses Weidmesser einen Griff mit dem Heft hatte, ähnlich das auch beim Exemplar aus Martinice der Fall war. Angesichts der Fundumstände kann das Weidmesser aus Banská Bystrica nur auf Grund der bereits erwähnten Analogien in das 15. Jh. datiert werden.

VÝSKUM LOKALITY STARÉ MESTO V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Jozef Labuda

Banská Štiavnica (okr. Banská Štiavnica), poloha Staré mesto - Glanzenberg, 12.-15. stor., sídlisko, systematický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Výskumné práce tejto sezóny sa zamerali na tieto polohy lokality: Poloha 1, kde sa v minulosti odkrývala hradná cisterna; Kostolík - podzemné priestory v blízkosti odkrytej stavby v r. 1900-1901; Terasa B - miesta výskumu v r. 1985.

a) Poloha 1. Pokračovalo sa v čistení cisterny po zabezpečení deštruovanej steny výmurovky (pr. 1,20 m). V hĺbke 9,50 m bolo nutné práce ukončiť kvôli opätovnej výstuži steny. Z nálezov okrem maltoviny a deštruovaného kameňa treba spomenúť výrazný okrajový črep z prelomu 13. a 14. stor.

b) Kostolík. Táto poloha priniesla v posledných sezónach pozoruhodné výsledky (obytná stavba z 13.-14. stor. a pinga, banské dielo - šachta, datovaná keramickými nálezmi do 13. stor.). V blízkosti stavby z 13. stor., odkrytej v r. 1900-1901 a s viditeľným murivom, sa nachádza kolmý otvor do zeme, zaplnený sutinou (obr. 82). Tento otvor musel byť v minulosti čiastočne prekrytý murivom stavby z 13. stor., a teda evokuje rôzne interpretácie (tajný vstup do podzemia a interiéru stavby?, bývalé banské dielo?). Polohou Kostolík prechádza žila Bieber a pingy na polohe zase dokazujú intenzívne banské práce. V r. 2004 sa vyčistili podzemné priestory pod stavbou z 13. stor., ktoré sem boli zanesené v 70-tych rokoch 20. stor. Na konci sutinovej výplne (asi 13 m od ústia otvoru) sa objavil nález z r. 1967, ktorý tu zanechal J. Truchlík, a to minca, alkohol a text s odkazom o realizovaných vykopávkach. Po začisťovaní podzemných priestorov sme zistili do skaly zasekané schody a do skaly vysekané plošiny na osadenie výdrevy, ktoré mali slúžiť ďalšiemu postupu pri razení podzemných priestorov. Vo výplni obsahujúcej zeminu a kameň sa našli veľké kusy dinasového kremenca so zvyškami maltoviny, čo poukazuje na ich pôvodné použitie v základovom murive stavby na povrchu. V začisťovaní spomínaného priestoru budeme pokračovať aj v budúcej sezóne. Funkcia týchto podzemných priestorov je zatiaľ nejasná, ale ich situovanie v blízkosti rudnej žily Bieber a pod stredovekou stavbou pravdepodobne technického významu môže naznačovať na pôvodne banské práce s neskorším iným využitím (deponovanie rudy?).

c) Terasa B. V r. 1985 sa v blízkosti obvodového múru našli nálezy v podobe fragmentov keramiky z 13.-14. stor., pražského groša Václava II. či železného hrotu šípu z 13. stor. Keďže vtedy terasou prebiehala úzka zisťovacia sonda, v r. 2004 sme z obidvoch jej strán vymerali dve kolmo situované sondy (S1/03 a S2/03). V jednej z nich sa už v hĺbke 30-35 cm objavilo skalné podložie a v druhej fragmenty keramiky i minerály kremeňa, ktoré môžu naznačovať jednoduchú úpravu rudy je drvením. Nadväzujúce zvyšky architektúry na obvodové murivo sa neobjavili.

ERFORSCHUNG DER LAGE STARÉ MESTO (ALTSTADT) IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Banská Štiavnica (Bez. Banská Štiavnica), Lage Staré mesto - Glanzenberg, 12.-15. Jh., Siedlung, systematische Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Slowakisches Bergbaumuseum, Banská Štiavnica.

Im Laufe dieser Saison wurden drei Stellen des befestigten Areals der Fundstelle erforscht: a) Lage 1 - Stelle der Zisterne (miesto cisterny) (bisherige Tiefe 9,50 m, Scherben aus dem 13. Jh.); b) Lage Kostolík - unter einem mittelalterlichen Bau aus dem 13. Jh. (Abb. 82) und in der Nähe der Erzader Bieber wurden mit Schutt gefüllte unterirdische Räume geputzt. In der Verfüllung befanden sich auch große Steine aus Dinasquarzit, die auch in der Grundmauer benutzt waren. Am Ende der unterirdischen Räume fanden wir einen schriftlichen Nachlass aus dem J. 1967 über den Aufenthalt von J. Truchlík in diesem Raum. Die Funktion dieser Räume kann mit Bergarbeiten oder Erzdeponierung zusammengehängt haben. Die letzte Lage der Grabung war; c) Terrasse B, wo durch zwei Schnitte die Stellen eines schon erforschten Siedlungsobjekts aus dem J. 1985 untersucht wurden.

PREDSTIHOVÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA ULICI NA HRADBÁCH V BARDEJOVE

Gabriel Lukáč - Marián Uličný

Bardejov (okr. Bardejov), poloha Ul. Na hradbách, predstihový sondážny výskum, stredovek-novovek. Uloženie nálezov: Šarišské múzeum, Bardejov.

Archeologický výskum vyvolala pripravovaná radová zástavba polyfunkčných objektov. Na jednotlivých parcelách boli situované pozdĺžne zisťovacie sondy I-VII/2003. Plocha bola neskôr sledovaná aj počas stavebných prác.

V období stredoveku až raného novoveku skúmaný priestor tvoril súčasť hospodárskeho zázemia domov situovaných na južnej strane Radničného nám. a Veternej ul. Súčasná konfigurácia terénu je dodnes tvorená jednotlivými vodorovne zarovnanými parcelami dvorov, ktoré sú oddelené menšími terénnymi skokmi. V sondách zachytené podložie kopíruje súčasnú konfiguráciu terénu, čo nepochybne poukazuje na úpravu a zarovnanie dvorov už v priebehu stredoveku.

So stredovekou hospodárskou činnosťou súvisí zahĺbený objekt - jama nájdená na profile stavebnej jamy na parcele 797/2. Stredoveká kultúrna vrstva bola nájdená aj v severnej časti sondy III/2003. Len rámcovo do obdobia neskorého stredoveku až raného novoveku možno zaradiť aj zahĺbený objekt zachytený na profile sondy VI/2003.

Oveľa výraznejšie doklady osídlenia sú z obdobia mladšieho novoveku. Koncom 18. stor. mestské opevnenie prestalo plniť svoju funkciu a bolo postupne likvidované. Do záveru 18.- začiatku 19. stor. možno zaradiť aj počiatok postupného zastavovania priestoru Ul. Na hradbách. Výstavba sa sústredila predovšetkým na nároží Ródyho ul. a Ul. Na hradbách, ako aj v rozšírenom priestore pri Hrubej bašte. Väčšia časť domov tu vznikala až v priebehu 19. až prvej polovice 20. stor. Domy netvorili radovú zástavbu, ale predstavovali viac menej solitérne objekty, a to na ploche mestského opevnenia (južná strana ulice) aj na pôvodne zadných parcelách domov Radničného nám. a Veternej ul. Väčšia časť dvorov však aj naďalej zostala nezastavaná. Zástavba bola asanovaná v poslednej štvrtine 20. stor.

Archeologické sondy boli orientované tak, aby nezasiahli na plochu tejto zástavby, a v prípade ak zasiahli, aby boli skúmané najmä tie plochy, ktoré neboli zničené hĺbením suterénov. Z uvedeného dôvodu boli sondy situované v istom odstupe od ulice. Napriek tomu boli základové konštrukcie domov zachytené v sondách III/2003 a VI/2003. Vo všetkých sondách bola dokumentovaná silná kultúrna vrstva súvisiaca s hospodárskym využívaním tohto územia v 18.-20. stor.

ARCHÄOLOGISCHE VORSPRUNGSGRABUNG AUF DER STRASSE NA HRADBÁCH IN BARDEJOV. Bardejov (Bez. Bardejov), Lage Ul. Na Hradbách, Vorsprungsgrabung, Sondagegrabung, Mittelalter-Neuzeit. Deponierung der Funde: Šariš-Museum, Bardejov.

Der vorbereitete Reihenbau von polyfunktionellen Objekten auf der Str. Na Hradbách war ein Anlass dafür, eine archäologische Grabung zu realisieren. Auf den einzelnen Parzellen wurden Längsschnitte I-VII/2003 angelegt. Die Fläche wurde auch während der Bauarbeiten verfolgt. Mit der mittelalterlichen Wirtschaftstätigkeit hängt auch ein eingetieftes Objekt - eine im Profil der Baugrube auf der Parzelle 797/2 gefundene Grube. Eine mittelalterliche Kulturschicht wurde im nördlichen Teil des Schnitts III/2003 entdeckt. Das im Profil des Schnitts VI/2003 eingetiefte Objekt kann nur rahmenhaft in das Spätmittelalter bis in die frühe Neuzeit datiert werden. Viel mehr ausgeprägte Belege der Besiedlung stammen aus der jüngeren Neuzeit. In allen Schnitten wurde eine starke mit wirtschaftlicher Nutzung dieses Raums verbundene Kulturschicht erfasst. In den Schnitten III und VI/2003 haben wir auch Fundamente der Bebauung aus dem 18.-20. Jh. erfasst.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM MESTSKÉHO OPEVNENIA V BARDEJOVE

Gabriel Lukáč - Marián Uličný

B a r d e j o v (okr. Bardejov), poloha U l. N a h r a d b á c h, predstihový sondážny výskum, stredovek-novovek. Uloženie nálezov: Šarišské múzeum, Bardejov.

Archeologický výskum v priestore bývalého mestského opevnenia vyvolala pripravovaná rekonštrukcia komunikácie na Ul. Na hradbách. Súčasná nespevnená komunikácia je pozostatkom bývalej prihradbovej uličky, a tak jednou z podmienok jej úpravy bola aj prezentácia pôvodného priebehu hradbového múru. Výskum sa sústredil na plochu východnej časti ulice, pretože v jej západnej časti je priebeh hradieb čitateľný vďaka dvom kratším úsekom nad zemou zachovaného muriva.

Výskum sa uskutočnil sondážnou metódou. Úzke 1,5 m široké sondy (sonda VIII-XII/2003) boli situované priečne na predpokladaný priebeh hradbového múru a, pokiaľ to bolo možné, boli prehlbované až do úrovne podložia. Profily sond priniesli dôležité stratigrafické pozorovania o pôvodných niveletách, ako aj o využívaní plochy opevnenia po strate jeho funkcie. Sondážny výskum bol doplnený plošným odkrývaním zachovanej koruny hradbového múru na tých miestach, kde dochádzalo ku zmenám jeho priebehu či hrúbky.

Medzi najdôležitejšie nálezy, ktoré nám umožňujú chronologicky zaradiť odkryté architektúry, patria fragmenty zo strunou zrezaného dna glazovanej nádoby z 15. stor., ktoré sa nachádzali v základovej ryhe hradby v sonde VIII/2003, a ktoré umožňujú datovať jej založenie, resp. prestavbu.

Stredoveké murivo hradbového múru bolo vybudované z lomového kameňa spájaného pevnou vápennou maltou. Murivo dosahovalo konštantnú hrúbku približne 2 m (sondy X-XII/2003); v sondách VIII a IX/2003 bolo rozšírené na 3 m. Z uvedeného dôvodu došlo aj k odkrývaniu zachovanej koruny muriva v bezprostrednej blízkosti sond. V okolí sondy IX/2003 sa tak podarilo zachytiť celý 9,4 m dlhý úsek rozšíreného múru. Z odkrytej situácie vyplýva, že toto rozšírenie sa nachádza na dôležitom zlome hradbovej línie. Rovnako hrubé murivo sa našlo aj v sonde VIII/2003. Odkryv v okolí hradby zachytil odskok rozšírenia v tesnej blízkosti zachovanej polygonálnej bašty. Sledovanie rozšíreného muriva JZ smerom bolo skomplikované dodatočnými úpravami z 18.-19. stor., ako aj veľkými blokmi súčasného odpadu na lokalite. Z celkovej situácie vyplýva, že aj v tomto prípade je rozšírené murivo na dôležitom zlome línie opevnenia. O niečo odlišnejšia bola odkrytá situácia v okolí sondy XII/2003. Tu sa zachytil pomerne krátky úsek muriva pristavaného k hradbe, ktorý mal najpravdepodobnejšie len statickú funkciu (oporný pilier).

Hradbový múr bol po strate funkcie opevnenia postupne rozobraný až po úroveň pôvodného terénu. Výnimka nastala v tom prípade, keď bola hradba využitá pri výstavbe obytných domov pristavaných k širkovo redukovanému murivu hradby. Tak sa murivo hradby zachovalo v krátkych úsekoch na západnom konci ulice a v jej strednej časti, keď bolo ušetrené počas asanácie domov.

Bohužiaľ sa zdá, že nad zemou zachovaný hradbový múr bol zlikvidovaný pri asanácii domov v západnej časti ulice. Hradbový múr bol totiž využitý ako obvodový múr domu v úseku pri polygonálnej bašte (sonda VIII/2003) a v okolí sondy IX/2003. V týchto sondách sa vďaka planírke zo zbúraných domov zachytil aj čiastočne nadzákladový múr.

Najdôležitejšie informácie priniesli profily sond z vonkajšej strany opevnenia, teda z priestoru pôvodného parkanu. Ostrá hranica piesčito-ílovitého podložia jasne dokumentuje zarovnanie tohto priestoru v čase výstavby fortifikácie. Len v sonde VIII/2003 mala úroveň podložia mierne klesajúci priebeh východným smerom, v ostatných sondách bol dokumentovaný jeho takmer vodorovný priebeh. Pôvodnú úroveň terénu dokumentujú predovšetkým sondy X-XII/2003, kde bol hradbový múr zlikvidovaný na prelome 18./19. stor. po jestvujúcu úroveň a zachovaná koruna múra len o málo prevyšuje úroveň podložia v priestore parkanu.

Profily sond z vnútornej strany mesta dokumentovali najmä zásahy z 18.-20. stor. V sonde VIII/2003 bola úroveň podložia oveľa nižšie ako v parkane, pričom z plochy pochádza výrazný keramický materiál z mladšieho novoveku. Nemožno vylúčiť, že tento priestor bol dodatočne prehĺbený ako suterén obytného domu. Keramickým materiálom jasne datovateľný mladší novoveký zásah možno dokumentovať aj v sonde X/2003. V posledných dvoch sondách sme napriek stiesneným pomerom tiež mohli konštatovať mladšie porušenie. To však v tomto prípade mohlo súvisieť aj s blízkymi inžinierskymi sieťami.

ARCHÄOLOGISCHE ERFORSCHUNG DER STADTBEFESTIGUNG IN BARDEJOV. Bardejov (Bez. Bardejov), Lage Ul. Na hradbách, Vorsprungsgrabung, Sondagegrabung, Mittelalter-Neuzeit. Deponierung der Funde: Šariš-Museum, Bardejov).

Die archäologische Grabung im Raum der ehemaligen Stadtbefestigung löste eine sich in Vorbereitung befindende Rekonstruktion der Straße in der gegebenen Lage aus. Die heutige unverfestigte Kommunikation stellt Reste der ehemaligen Schanzstraße dar.

Die Grabung ist mit Hilfe der Sondagemethode realisiert worden. Schmale 1,5 breite Schnitte (Schnitt VIII-XII/2003) wurden quer auf den angenommenen Verlauf der Schanzmauer angelegt und falls es möglich war, bis zum Unterbodenniveau vertieft. Die Profile der Schnitte brachten wichtige stratigraphische Erkenntnisse über die ursprünglichen Nivelletten wie auch die Erkenntnisse über die Nutzung der Befestigung nach dem Verlust ihrer Funktion. Ergänzt wurde die Sondagegrabung auch um die flächenmäßige Abdeckung der erhaltenen Krone der Schanzmauer auf den Stellen, wo es zu verschiedenen Veränderungen ihres Verlaufs oder ihrer Breite kam.

Erfasst wurde in den Schnitten das Mauerwerk von einer ca. 2 m breiten Schanze gemauert aus Bruchstein, der mit Kalkmörtel verbunden war. In den Schnitten VIII und IX/2003 und in deren unmittelbaren Umgebung wurden bis zu 3 m breite Abschnitte von Schanzwerken entdeckt, die sich auf den wichtigen Befestigungslinien befanden. Auf den einzelnen Profilen der Schnitte wurde die ursprüngliche ungestörte geebnete Fläche des Zwingerraums erfasst. Das Terrain hinter dem Schanzwerk (in der Innenstadt) war durch die Eingriffe aus dem 18.-19. Jh. gestört und aus diesem Raum stammt auch eine zahlreiche Kollektion von Küchen- und Tischkeramik.

VÝSKUM KOSTOLA SV. MICHALA ARCHANJELA V BUDČI

Róbert Malček

Budča (okr. Zvolen), poloha Kostol sv. Michala archanjela, záchranný výskum, sakrálna stavba, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

Záchranný predstihový výskum sa z rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu konal v exteriéri i interiéri kostola. Vyvolali ho plánované stavebné úpravy (výmena dlážky v presbytériu a sakristii, prístavba miestnosti k veži). Pôvodne gotický kostol, jednoloďovú stavbu s polygonálnym uzáverom presbytéria, predstavanou vežou a pristavanou sakristiou, opravovali v r. 1692 a v 18. stor. ho zbarokizovali. V presbytériu sa zachovala pôvodná gotická rebrová klenba, dosadajúca na konzoly. Svorník zdobí reliéf Krista, vstupný portál je gotický - lomený, loď má barokizovanú pruskú klenbu (*Súpis 1967*, 231). Sakristiu obdĺžnikového pôdorysu, zaklenutú valenou klenbou, spája s presbytériom oblúkový portál. Stavba sa nachádza na pravom brehu Turovej, dnes stojí uprostred dediny.

Výskum sa vykonal kombináciou metódy rezu a plošného odkryvu - rezom šírky 1 m sa priečne preťalo presbytérium, neskôr sa rez čiastočne rozšíril na plochu; v sakristii sa vybrala plocha široká 1 m pozdĺž južnej steny; v priestore prístavby sa vyberala plocha rozmerov 4x1,7 m, priliehajúca k základom veže a lode.

Presbytérium

Pod odstránenou súčasnou podlahou sa odkryla asi 30 cm hrubá vrstva sute, ktorá prekrývala liatu maltovú podlahu, zachytenú v JZ časti presbytéria. Na odkrytej ploche mal tento „objekt" nepravidelný obrys - zrejme ako dôsledok neskorších zásahov. O mladšom zásahu možno s istotou hovoriť aspoň v prípade dvoch susediacich kruhovitých útvarov, vyplnených čiernou hlinou - v jednom sa našli zvyšky zuhoľnateného kola, v druhom kamenný článok, osemboká ihlanovitá „pätka" bližšie neurčeného predmetu (krstiteľnica?/baldachýn?), vysunutého skoro až k pozdĺžnej osi presbytéria. Zistená podlaha síce dosadala k južnej stene presbytéria, ale pôvodná omietka sa tu nezachovala a ich vzťah nemožno určiť. Podstatnejšie je, že podlaha ležala na asi 40 cm hrubej vrstve čierno sfarbenej hliny, v ktorej sa nachádzal vrcholnostredoveký keramický materiál - z toho snáď možno usúdiť, že nejde o najstaršiu podlahu objektu, ktorá však zároveň nebude oveľa mladšia. „Kultúrna" vrstva čiernej hliny v skúmanej časti rezu nesiahala až po severnú stenu presbytéria, oddeľoval ju 30 cm široký pás ílu a spočívala na ílovito-hlinitom horizonte, ktorý prekrýval vrstvu štrkovitého horizontu, pod ním sa nachádzalo kompaktné ílovité podložie. Až do tejto hĺbky (120-130 cm) siahal základ severnej steny presbytéria.

Sakristia

Aj v sonde položenej k južnej stene sakristie (teda severnej stene presbytéria) sa po odstránení vrstvy sute objavil horizont čiernej hliny so stredovekými nálezmi. Tento opäť spočíval na vrstve ílu; „čierna" vrstva tu tvorila 70 cm široký pás tiahnúci sa popri stene sakristie. Pod stenou sa zachytil základ presbytéria, ktorý asi o 15 cm prečnieval pred líce steny a lomil sa pod tupým uhlom k JV, teda kopíroval pôdorys polygonálneho záveru presbytéria a nerešpetoval pôdorys (pristavanej) sakristie. Za týmto nárožím sa k základu presbytéria primykal základ, ktorý opäť nerešpektoval pôdorys dnešnej sakristie: vybiehal šikmo od základu presbytéria a vbiehal pod východnú stenu sakristie, pretínal teda jej JV nárožie. Obdobná situácia sa zistila aj v SV nároží miestnosti.

Exteriér kostola

Sondou položenou do priestoru vymedzeného západnou stenou lode a severnou stenou veže sa potvrdila existencia cintorína - v násypovej vrstve, hrubej asi 1 m, sa našlo veľké množstvo ľudských kostí z rozrušených hrobov. Na rozhraní tejto vrstvy s ílovitým podložím sa podarilo vypreparovať aj niekoľko neporušených hrobov (4). Až po základové škáry sa odkryli základy severnej steny veže a západnej steny lode - ukázalo sa, že sa nachádzajú v nerovnakej hĺbke a murivo stien sa neviaže.

Zhodnotenie výsledkov výskumu

Presbytérium prestavuje najzachovalejšiu časť pôvodne gotického kostola, čomu zodpovedá aj nálezová situácia pod podlahou, kde sa odkryla liata maltová podlaha, položená zrejme v raných fázach existencie kostola. V skultúrnenej vrstve pod podlahou sa takisto nachádzal stredoveký črepový materiál. Odkryté základy v sakristii naznačujú existenciu staršej stavby rovnakého účelu(?) s polygonálnym alebo apsidovitým uzáverom; aj táto stavba by však mala byť mladšia ako kostol. Hroby odkryté pri veži nebolo možné datovať, keďže sa ale priamo pri kostiach nachádzali aj novoveké črepy, azda pôjde o mladšiu fázu pochovávania na cintoríne. Veža bola k lodi dodatočne pristavaná, čo doložili aj zistenia v sonde.

Literatúra

Súpis 1967 - Súpis pamiatok na Slovensku. I. Bratislava 1967, 231.

ERFORSCHUNG VON DER KIRCHE DES ST. MICHAEL ERZENGELS IN BUDČA. Budča (Bez. Zvolen), Lage Kirche des St. Michael Erzengels, archäologische Rettungsgrabung, Sakralbau, Hochmittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Forst- und Sägereimuseum, Zvolen.

Die archäologische Vorsprungsrettungsgrabung wurde im Exterieur und Interieur der Kirche realisiert. Ausgelöst wurde die Grabung durch die Bauherrichtungen (Fußbodenwechsel im Presbyterium und der Sakristei, Anbau des Raums an den Turm. Festgestellt wurden folgende Tatsachen: In dem am besten erhaltenen Teil der ursprünglich gotischen Kirche - im Presbyterium - wurde der Gussmörtelboden freigelegt, der wahrscheinlich in den jüngeren Phasen der Kirchenexistenz gelegt worden ist. In der Schicht unter dem Fußboden befand sich mittelalterliches Scherbenmaterial. In der Sakristei wurden Fundamente freigelegt, welche die Existenz eines älteren Baus gleicher Funktion(?) mit polygonalem oder apsisartigem Verschluss andeuten; auch dieser Bau sollte jünger als die Kirche sein. Die beim Turm freigelegten Gräber konnten nicht datiert werden, da sich bei den Knochen auch neuzeitliche Scherben befanden. Vielleicht ging es um eine jüngere Bestattungsphase auf dem Kirchhof. Der Turm war an das Schiff nachträglich angebaut, was auch die Feststellungen im Schnitt belegen.

NÁLEZY ZO ZVOLENA-PODBOROVEJ

Róbert Malček

Zvolen (okr. Zvolen), časť Podborová, poloha Ul. J. Bánika, záchranný výskum, sídlisko, neolit(?), eneolit. Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

Dňa 30. 9. 2003 nahlásila p. Z. Myslivcová nález pravekých črepov v ryhe vedenej po západnej hrane vyššej ľavobrežnej terasy Hrona v polohe Podborová. Na základe tohto hlásenia som miesto identifikoval, a keďže sa v profile ryhy črtala súvislá vrstva črepov, pristúpil som k odkrytiu toho, čo sa zdalo byť zvyškami nejakého pravekého objektu. Pracovná jama mala rozmery približne 1x1 m.

Nález bol situovaný do SZ cípu spomenutej terasy nad sútok Hrona s Borovianskym potokom, ktorý obmýva jej severné úpätie. Práve v týchto miestach sa takmer v pravom uhle stýka jej západná a severná hrana. Svah k Hronu pôvodne zrejme klesal postupne, prevýšenie nad nivou je však asi 6-8 m. Objekt sa nachádzal na svahu tesne pod hranou terasy.

V súčasnosti toto miesto leží v nádvorí panelových domov na Ul. J. Bánika 27-29, od ktorých sa k nemu tiahne línia garáží; dnes tadiaľto vedie poľný chodník, ktorý zbieha k železničnému podjazdu. Asi 5 m pod nálezom sa do svahu zarezáva železničná trať Zvolen - Banská Bystrica.

Nálezové okolnosti

Nálezová situácia bola pochovaná v jednoliatom ílovito-hlinitom horizonte. Od hĺbky asi 15 cm sa začali v hojnom množstve objavovať črepy a hrudky mazanice, v hĺbke asi 30 cm i dva okruhliaky, v hĺbke 40 cm som začistil roztlačené dno nádoby, pri ktorom sa nachádzali roztrúsené pravdepodobne zvieracie kosti. Podľa rozloženia nálezov možno usudzovať, že predmety boli snáď aspoň čiastočne zachytené in situ, alebo že došlo len k ich nepatrnému posunu po svahu. Miesto bude treba v budúcnosti doskúmať.

Opis nálezov

Hrdlo amfory s dvoma protiľahlými uškami na okraji sivej farby (zrekonštruované); spodná, podsadená časť amfory s bruchom, sivej farby (zrekonštruovaná; obr. 84); 54 ks typických úlomkov keramiky (prevažujú okraje, objavujú sa zvislé uchá, vo výzdobe sa uplatňujú predovšetkým masívne gombíkovité výčnelky, jeden črep - badenský - zdobí zvnútra aj zvonka na okraji línia klinovitých jamiek); 220 ks atypických črepov z materiálu ostreného pieskom, rôzne hrubých, farby sivej, sivohnedej až oranžovej; dva ušteby; fragment hlineného závažia; dva limnosilicitový ušteby bielej farby.

Z nálezov je významná predovšetkým dvojuchá nádoba - stavbou tela a posadením úch pripomína typický mliečnik ludanickej skupiny; spolu s niektorými črepmi nálezového súboru (napr. zvislé rohaté uchá) je snáď prvým dôkazom staroeneolitického osídlenia Zvolena, a tak dopĺňa celkový obraz pravekého osídlenia tohto regiónu.

FUNDE AUS ZVOLEN-PODBOROVÁ. Zvolen (Bez. Zvolen), Teil Podborová, Lage J. Bánik Str., Rettungsgrabung, Siedlung, Neolithikum(?), Äneolithikum. Deponierung der Funde: Forst- und Sägereimuseum, Zvolen.

Am Rande der linksuferigen Terrasse von Podborová am Rande der Stadt Zvolen fand man bei den Ausschachtungsarbeiten urzeitliche Scherben. Nach der Erkundung der Stelle hat sich gezeigt, dass es wahrscheinlich um Reste eines Siedlungsobjektes geht, deponiert in situ oder nur unmerkbar bergab verschoben. Anhand der Keramik (Abb. 84) wird das Objekt in das Ältäneolithikum datiert (Ludanice-Gruppe).

PRIESKUMY V OKOLÍ ZVOLENA

Róbert Malček - Tibor Pálinkás - Pál Páterka

V rámci spoločných prieskumných akcií Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene a Hontianskeho múzea v Šahách sa tohtoročná kampaň sústredila na okolie Zvolena. Identifikovali sa tieto lokality:

1. Budča (okr. Zvolen)

a) poloha Východný okraj dediny, zber, sídlisko(?), datovanie neurčené. Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

Početnejšie stopy pravekého osídlenia zachytil prieskumný tím na východnom okraji dediny. Nálezisko predstavuje terasovitý „bubon" pred vstupom do dediny z východu (304 m n. m.; temeno: 300-304 m, svahy: 290-300 m). Polohu z východu obmýva Biensky potok, zo západu potok Turová. Ploché návršie prevyšuje inundáciu zmienených potokov, prítokov Hrona, asi o 10-12 m, klesá do nej postupne; v súčasnosti sa na ňom orie. Nálezy sa koncentrovali na temene, boli však veľmi rozptýlené- prevažovala kamenná industria, črepy boli veľmi drobné (pole už bolo dosť zarastené).

Spolu sa našlo deväť črepov, osem úštepov a tri jadrá. Črepy sú drobné, tmavohnedej až čiernej farby, atypické. V úštepoch prevažuje limnosilicit - ide o drobné čepieľky, našli sa dokonca tri mikrolity, jadrá sú tiež limnosilicitové. Atypický materiál neumožnil lokalitu datovať.

Prieskumný tím sa ďalej presunul na polohu Močiar, kde mal prebehnúť zisťovací archeologický výskum. Polohu pretína komunikácia I/50 a nachádza sa tu nadjazd, ktorým sa výpadovka z dediny napája na uvedenú cestu. Leží už priamo v inundácii Hrona. Prieskum polohy priniesol negatívny výsledok (negatívny výsledok priniesol aj následný zisťovací výskum).

b) poloha M o č i a r - v e d ľ a j š i a t e r a s a, zber, sídlisko, eneolit, doba bronzová, doba rímska, včasný stredovek(?). Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

Významné nálezisko sa identifikovalo hneď na vedľajšej terase - nepomenovaná poloha sa primyká k južnému okraju dediny, z východnej strany ju obteká potok Turová, z juhu popod ňu vedie komunikácia I/50, zo západu ju lemuje spomenutá výpadovka. V súčasnosti je poľnohospodársky využívaná (pole), od Hrona je vzdialená asi 500 m. Ide o južný výbežok pravobrežnej terasy Hrona, na ktorej sa rozkladá aj súčasné osídlenie; jej hrana má výšku 280 m n. m., nivu Hrona v týchto miestach prevyšuje o 4-6 m, klesá k nej však postupne. Nálezy sa sústreďovali hlavne v JZ cípe výbežku pri potoku Turová, no zber v ostatných častiach poľa sťažoval charakter „osevu" (zemiaky). Spolu sa zozbieralo 160 črepov, 17 úštepov, 5 jadier, 1 hruda mazanice (obr. 85). Črepy majú zväčša strednú hrúbku (6-8 mm), piesčitú prímes, sú hnedej a sivej farby, občas tmavosivé až čierne, vyskytujú sa i dvojfarebné (iná vnútorná a vonkajšia strana). Našlo sa aj niekoľko črepov z okrajov a z dien a zopár črepov zdobených (žliabky, vlnovka, slamovanie, atď.). V úštepoch prevládajú limnosilicity, vyskytuje sa i pazúrik a opál. Črepový materiál dokazuje osídlenie polohy badenskou, lužickou a púchovskou kultúrou, snáď aj Germánmi a Slovanmi. Výsledky prieskumu korešpondujú so zisteniami P. Mosného, ktorý na vedľajšej polohe Klinovisko uvádza osídlenie z mladšej doby bronzovej, staršej doby železnej, staršej a mladšej doby rímskej (*Mosný 1993*, 98-99.).

2. Z v o l e n (okr. Zvolen), časť Z o l n á, zber, sídlisko, neolit. Uloženie nálezov: Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen.

Nálezisko sa rozkladá na temene nízkej terénnej vlny (342-345 m n. m.) - vrcholku ľavobrežnej terasy riečky Zolná, ktorá sa tiahne popri východnom okraji dediny. Samotná poloha sa poľnohospodársky využíva (pole), hraničí však na západe so súvislou zástavbou (hlavná dedinská ulica; priamo pod náleziskom stojí zvonica), na východe s cintorínom; na severe sa do terasy zarezáva cesta k cintorínu - tá však asi využila pôvodný pokles terénu; na juhu terasa pozvoľne klesá; prevýšenie nad inundáciu Zolnej predstavuje asi 10-12 m. K osídleniu terasy viedla zrejme aj výhodná poloha miesta, ktoré leží na priesečníku východného okraja úzkej Zolnianskej doliny a severného okraja širokej Očovskej doliny. Nálezy sa zbierali na povrchu oráčiny, boli značne rozptýlené, najviac sa sústreďovali na temene zmienenej vlny a pomerne často sa nachádzali i na západnej, menej už na južnej stráni a ubúdali smerom k úpätiu vyvýšeniny. Spolu sa našlo 101 črepov, 21 úštepov, 10 jadier, 6 hrudiek mazanice, 5 železných predmetov (obr. 86). Črepový materiál je rovnorodý, hrubý, z hliny s organickou prímesou; vyskytujú sa hrubo- i tenkostenné črepy, farebnú škálu zastupuje hnedočervená, sivohnedá, tmavosivo-hnedá, hnedá. Medzi typickým materiálom sa vyskytli črepy z okrajov, zdobené črepy (ryté línie kombinované s „notovými hlavičkami", „klas") i jedno zvislo vrtané uško. Úštepy sú rôzne veľké, vyskytli sa i mikrolity, prevažujú limnokvarcity, našiel sa však aj jaspis a opál. Keramika sa hlási k mladšej lineárnej kultúre a datuje polohu do stredného neolitu.

Zhodnotenie výsledkov prieskumu

Náznaky osídlenia sa zachytili aj v Očovskej kotline, na kraji Lieskovca a v katastri Zvolena. Ukazuje sa, že mapa archeologických lokalít sa môže ešte zahustiť - vyžaduje si to intenzívnejšiu prieskumnú činnosť. Asi najvýznamnejším príspevkom kampane 2003 je objav neolitického osídlenia v Zolnej. Zdá sa, že rozšírenie ľudu lineárnej kultúry vo Zvolenskej kotline bolo väčšie, ako sa doteraz predpokladalo.

L i t e r a t ú r a

Mosný 1993 - P. Mosný: Výsledky prieskumu v katastri mesta Zvolena a obce Budče. AVANS 1992, 1993, 98-99.

ERKUNDUNGEN IN DER UMGEBUNG VON ZVOLEN. Bei der Begehung in der Umgebung der Stadt Zvolen wurden drei bedeutende Lagen identifiziert.

1. Budča (Bez. Zvolen)

a) Lage Östlicher Rand des Dorfs, Begehung, Siedlung(?), undatierte Funde. Deponierung der Funde: Forst- und Sägereimuseum, Zvolen.

b) Lage Moor - Nebenterrasse, Begehung, Siedlung, Äneolithikum, Bronzezeit, römische Kaiserzeit, Frühmittelalter(?). Deponierung der Funde: Forst- und Sägereimuseum, Zvolen. Auf dem südlichen Rand des Dorfs, d. h. auf der rechtuferigen Terrasse des Hron-Flusses wurden Scherben und Steinindustrie entdeckt; typisches Scherbenmaterial datiert die Lage in mehrere Besiedlungshorizonte, erkannt wurde die Keramik der Badener Kultur, Lausitzer Kultur und Púchov-Kultur, vielleicht befand sich dort auch germanische und slawische Keramik (Abb. 85).

2. Zvolen (Bez. Zvolen), Teil Zolná, Begehung, Siedlung, Neolithikum. Deponierung der Funde: Forst- und Sägereimuseum, Zvolen.
Auf der Einmündung der Becken Zolnianska kotlina und Očovská kotlina wurde eine Fundstelle erfasst, aus der Scherbenmaterial und Steinindustrie der jüngeren Linearkultur gewonnen wurden (Abb. 86).

PRIESKUM A ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE PRELOŽKY CESTY I/50 - OBCHVAT TORNAĽA

Klára Marková

Tornaľa (okr. Revúca), časť Králik, poloha Močiar, sídlisko, východná lineárna keramika skupiny Tiszadob, bukovohorská kultúra, včasný a neskorý stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na trase preložky štátnej cesty I/50 rýchlostného obchvatu Tornale s plánovanou celkovou dĺžkou 11 km sa v r. 2003 uskutočnil prieskum, realizovaný zisťovacími rezmi UDS, a obhliadka odhumusovaného úseku plochy budúcej komunikácie v súhrnnej dĺžke 9,8 km. Ďalej sa sledovali preložky rôznych početných inžinierskych sietí a vykonala sa aj obhliadka hliniska stavby v katastri obce Stránska. Na základe konfigurácie terénu, doterajšej evidencie lokalít v oblasti a starších informácií miestnych občanov sa zisťovacie rezy v trase budúcej vozovky realizovali na ôsmich polohách. Na týchto prácach sa podieľali aj R. Kujovský, G. Nevizánsky a O. Ožďáni. Archeologické lokality sa zistili v dvoch polohách: v katastri obce Stránska, poloha Kraliny (*Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni 2004*), a v katastri Tornale, časti Králik, v polohe nazvanej Močiar.

Lokalita Pred stavebným dvorom sa nachádza južne od mesta na nevýraznom svahu terasy rieky Slanej, kde v oblasti terénnych zlomov vystupujú početné pramene - jeden z nich sa nachádza aj pri lokalite. Po prieskumných prácach na uvedenom úseku sa uskutočnila plošná skrývka v priestore budúcej vozovky. Výskumom sa zistili objekty s východnou lineárnou keramikou skupiny Tiszadob, reprezentované predovšetkým jamami kruhovitého pôdorysu menších rozmerov, spravidla s rovným, ojedinelo s oblým dnom, s hĺbkou kolísajúcou v rozpätí 18-42 cm. Na získaných fragmentoch je plastická výzdoba zastúpená len výnimočne, častejšia je hrubšie či jemne rytá výzdoba s charakteristickým kultúrne určujúcim ornamentom (obj. 1/03, 3/03 (obr. 88: 6-9) až obj. 6/03; obj. 8/03 - (obr. 88: 1-5); 10/03; 14/03). Zistené hlinisko (obj. 18/03) malo nepravidelne pretiahnutý tvar a postupne klesajúce dno (max. rozmery 860x540 cm, max. hĺ. 60 cm; obr. 87). Materiál fragmentov hrubostenných nádob najmä z hrncov a zásobníc, často s otvormi pri okraji, je zrnitý s hrubším kremenným pieskom a má obvykle červenohnedú farbu. Tenkostenné zdobené nádoby sú naproti tomu svetlejšej hnedej farby, zhotovené spravidla z jemne plavenej hliny s jemne rytou výzdobou hlásiacou sa už k bukovohorskej kultúre (obr. 87: 4, 7, 8). V Tornali, v intraviláne časti Králik, sú evidované ďalšie nálezy tejto kultúry (*Kovács 1984*, 63).

Počet sídliskových objektov z 8.-10. stor. je menší (napr. obj. 2/03 - obr. 89: 5); 11/03 - obr. 89: 1-3). V regióne je pozoruhodná najmä zahĺbená stavba s jazykovitým vchodom/chodbou, s jednou kolovou jamou v strede kratšej steny a s hlinenou lavicou po obvode z troch strán (obj. 12/03). V interiéri nepravidelne štvorcovitého pôdorysu so zaoblenými rohmi (290-320 cm) sa nezistilo vykurovacie zariadenie a na hospodársky charakter využitia stavby poukazujú aj polotovary parohového obloženia s drobnou dierkou slúžiacou azda na pripevnenie (obr. 90: 6, 8). Zastúpená keramika je zhotovená z jemne zrnitého materiálu s menšou prímesou jemného kremenného piesku (obr. 89: 4, 6-11; 90: 1-5, 7) datujúca objekt rámcovo do mladšieho úseku včasnostredovekého obdobia (9.-10. stor.).

Odpadovými jamami, obsahujúcimi prevažne fragmenty mazanice, je zastúpený neskorý stredovek (obj. 15/03, 16/03). Zastúpené sú tiež objekty bez nálezov (napr. žľab - obj. 11/03), resp. bez datovateľných nálezov (napr. stavebné odpadové jamy s mazanicou - obj. 13/03). Z rozloženia objektov na lokalite možno usudzovať, že ťažisko lokality bolo južne od trasy budúcej vozovky a azda sa sústreďovalo okolo v súčasnosti existujúceho prameňa. Sledovanie stavebných zemných prác preložky cesty a výskum v Stránskej budú pokračovať aj v nasledujúcom roku.

Literatúra

Kovács 1984 - Š. Kovács: Výskumy a prieskumy Gemerského múzea v okrese Rimavská Sobota. AVANS 1984, 1985, 63-67.

Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni 2004 - R. Kujovský/G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Zisťovací výskum v Stránskej. AVANS 2003, 2004, 107.

BEGEHUNG UND ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DER VERLEGUNG DER STRASSE I/50 - UMGEHUNG TORNAĽA. Tornaľa (Bez. Revúca), Teil Králik, Lage Močiar, Siedlung, östliche Linearkeramik der Tiszadob-Gruppe, Bükker Gruppe, Früh- und Spätmittelalter. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Auf der Trasse der Verlegung von der Straße I/50 der Umgehungsstraße Tornaľa realisierten die Mitarbeiter des Archäologischen Instituts im J. 2003 eine Begehung, realisiert mit Hilfe von Feststellungsschnitten UDS und eine Erkundung des enthumusierten Bodenabschnitts von der zukünftigen Straße. Archäologische Fundstellen wurden in zwei Lagen festgestellt: im Kataster der Gemeinde Stránska, Lage Kraliny (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni 2004), und im Kataster der Gemeinde Tornaľa, Teil Králik, in der Lage Močiar. Die Fundstelle Močiar befindet sich südlich von der Stadt auf einem unausgeprägten Hang der Terrasse des Slaná-Flusses. Durch die Grabung wurden Objekte mit östlicher Linearkeramik der Tiszadob-Gruppe festgestellt, repräsentiert besonders durch Gruben kreisförmigen Grundrisses kleinerer Ausmaße, wobei ihr Boden eben und vereinzelt auch abgerundet war (Obj. 1/03, 3/03 - Abb. 88: 6-9), bis auf das Obj. 6/03; Obj. 8/03 - Abb. 88: 1-5; 10/03; 14/03). Die dünnwandigen verzierten Gefäße aus der Tongrube pflegen aus feiner Schlämmerde hergestellt zu sein mit fein geritzter Verzierung, die an die Bükker Kultur erinnert (Obj. 18/03; Abb. 87: 4, 7, 8). Die Anzahl der Siedlungsobjekte aus dem 8.-10. Jh. ist niedriger (z. B. Obj. 2/03 - Abb. 89: 6; 11/03 - Abb. 89: 1-3). Bemerkenswert ist in der Region besonders der eingetiefte Bau wirtschaftlichen Charakters mit zungenförmigem Eingang/Gang, mit einer Pfostengrube in der Mitte der kürzeren Wand und mit einer Tonbank am Umfang von den drei Seiten. Aus dem Objekt wurde Material gewonnen, das das ganze Objekt rahmenhaft in den jüngeren Abschnitt des Frühmittelalters datiert (9.-10. Jh. - Obj. 12/03; Abb. 89:4, 6-11; 90: 1-8). Durch die Abfallgruben, die vorwiegend Lehmverputzfragmente enthalten, ist das Hoch-/Spätmittelalter vertreten (Obj. 15/03, 16/03). Vertreten sind auch Objekte ohne Funde (z. B. Rinne - Obj. 11/03) bzw. ohne datierbare Funde (z. B. Bauabfallgruben mit dem Lehmverputz - Obj. 13/03). Aus der Anordnung der Objekte auf der Fundstelle geht hervor, dass sich der Schwerpunkt der Fundstelle südlich von der Trasse der zukünftigen Straße wahrscheinlich um die heutzutage existierende Quelle herum konzentriert hatte.

STREDOVEKÉ A NOVOVEKÉ NÁLEZY Z BANSKEJ BYSTRICE

Marta Mácelová

B a n s k á B y s t r i c a (okr. Banská Bystrica), centrum mesta, záchranný výskum, stredovek (15.-16. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

a) poloha N á r o d n á u l. V súvislosti s pripravovanou návštevou pápeža Jána Pavla II. sa v jarných mesiacoch r. 2003 robila rekonštrukcia na tejto ulici inžinierskych sietí - vodovodných prípojok. Výkopové ryhy kopírovali staré siete, pričom nebolo zistené porušenie archeologických objektov. Sledovala sa predovšetkým parcela priliehajúca k bývalému Komorskému domu, na konci ktorej stál starý a nový pivovar. Gotický dom po odchode Fuggerovcov z Banskej Bystrice od r. 1546 slúžil banskobystrickej komore a v r. 1871-1913 v nej bolo lesné riaditeľstvo, až kým dom neasanovali. V ryhách sa našli iba novoveké črepy.

b) poloha K u z m á n y h o u l. Počas výkopov pri oprave vodovodného potrubia v júli 2003 za Kostolom sv. Alžbety na Kuzmányho ul. sa v spálenej vrstve našla novoveká keramika zo 17. stor.

c) poloha N á m. S N P 4. Po havárii kanalizácie v administratívnej budove Stredoslovenského múzea sa na priliehajúcej parcele v dvornom trakte kopala ryha pre nové potrubie. Počas výkopových prác boli porušené základy renesančnej budovy a kruhového objektu (obr. 91: 1) s priemerom 120 cm. Objekt vyhotovený z tesaných kvádrov spájaných maltou bol v hĺbke 160 cm narušený inžinierskymi sieťami. Nakoľko objekt nebolo možné preskúmať bližšie, jeho funkcia je neznáma. Vo výkopovej ryhe (obr. 91: 2) sa našla stredoveká keramika z 15. stor., úlomok glazúrovanej renesančnej kachlice a novoveká keramika.

MITTELALTERLICHE UND NEUZEITLICHE FUNDE AUS BANSKÁ BYSTRICA. Banská Bystrica (Bez. Banská Bystrica), Stadtzentrum, Rettungsgrabung, Mittelalter (15.-16. Jh.), Neuzeit. Deponierung der Funde: Mittelslowakisches Museum, Banská Bystrica.

Während der Rekonstruktion der Ingenieurnetze auf der a) Národná Str. und b) Kuzmányho Str. wurde in den Rinnen neuzeitliche Keramik gefunden, archäologische Objekte sind nicht festgestellt worden. Bei der Ausschachtung der Rinnen für die neue Kanalisation im Hoffflügel auf dem Platz c) Nám. SNP 4 wurden Fundamente eines renaissancezeitlichen Gebäudes und Fundamente eines kreisförmigen Objektes (Abb. 91: 1) mit einem Durchmesser von 120 cm unbekannter Funktion festgestellt. Aus der Rinne (Abb. 91: 2) stammt auch die Keramik aus dem 15.-18. Jh.

NOVOVEKÉ NÁLEZY Z ILAVY

Róbert Májsky

Ilava (okr. Ilava), poloha Pri zvonici, prieskum, mesto, 16.-20. stor. Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Považskej Bystrici-Orlové.

V mesiaci apríl r. 2003 bol na základe rozhodnutia Pamiatkového úradu Slovenskej republiky vykonaný archeologický prieskum na stavenisku polyfunkčného objektu firmy JMD - špedícia, spol. s r. o., situovanom na najvyššej vážskej terase, južne od historického Mierového nám. medzi ulicami Ružovou a Farskou a cestou 61 v smere Považská Bystrica - Trenčín.

Počas mechanického odstraňovania vrchnej pôdnej vrstvy sme konštatovali, že ide o približne 100-200 cm masívnu navážku s rôznorodým obsahom. Okrem početne zastúpeného recentného odpadu stavebného a komunálneho charakteru sa podarilo zaznamenať menšie množstvo (asi 30 ks) väčšinou atypických fragmentov včasnonovovekých nádob s vnútornou alebo bifaciálnou glazúrou a črepy s insitnou polychrómnou maľbou z 19. stor. Typické včasnonovoveké zlomky reprezentuje takmer celý profil misy s oranžovým poťahom na vnútornej strane a na okraji (obr. 92: 1), uchá so zelenou glazúrou (obr. 92: 3, 4) a menší okrajový fragment s polevou rovnakej farby (obr. 92: 2). V prípade misy ide o tvar, ktorého neglazované predlohy poznáme zo záveru stredoveku (napr. *Hrubec 1977*, 132-133, obr. 57: 4). Vzhľadom na okrový oxidačný výpal, výraznejší podiel hrubšieho piesku a glazovanie možno považovať fragment z navážky za relatívne neskorší - t. j. z priebehu 16. stor. (*Hoššo 1983*, 219). Mladšie sú uchá z obojstranne glazovaných nádob a drobnejší okrajový zlomok, ktoré datujeme do 17. stor. Najmladšia včasnonovoveká keramika bola zastúpená výlučne atypickými fragmentami s jemnou keramickou masou a hnedočiernou glazúrou, ktoré budú spadať do 18. stor. Technologicky identický materiál sa vyskytoval vo vrchnej časti kultúrnej vrstvy v intraviláne Púchova, ktorej hornú časovú hranicu možno spoľahlivo vymedziť rokom 1813 (*Májsky 2003*, 87); podobné datovanie jemného tovaru s hnedočiernou glazúrou súčasne navodzujú výsledky ďalších archeologických výskumov (napr. *Březinová 2003*, 37; *Pavlů 1994*, 128, 132, 137), ako aj mimoriadna obľuba čiernych odtieňov keramiky, dokladaná pre dané obdobie výskumom v oblasti etnografie (*Horváth 1971*, 67).

Okrem mobilných včasnonovovekých nálezov sa v priestore stavby vyskytli základy, resp. podmurovky obytných a hospodárskych objektov z 19. a 20. stor., ktoré bolo možné parciálne identifikovať na rakúsko-uhorskej katastrálnej mape a na mape zo sedemdesiatych rokov 20. stor. V dvoch prípadoch išlo o podmurovky drevených domov, ktoré zničil požiar Ružovej ul. v r. 1894 (*Bagin 1991*, 238-239, 241; *Šarluška 1991*, 109), predchádzajúci jej murovanej prestavbe. Ďalšie tri zaniknuté objekty s kamenným základom, ktoré boli nad už spomínanými v čiastočnej superpozíci, zanikli počas asanácie predmetného územia v poslednej tretine minulého storočia. V mechanicky deštruovanom základe jedného z domov sa vyskytla medená uhorská razba z r. 1763 (obr. 92: 5). Príslušnosť mince k stavbe je však nepravdepodobná - na miesto nálezu sa najskôr dostala spolu s navážkou, ktorou bolo rozrušené murivo kontaminované. Posledné tri prieskumom zachytené murované objekty boli vzhľadom na betónové základy vybudované v 20. stor. Funkčne ich zaraďujeme ako hospodárske stavby a múrik s tehlovou nadzemnou časťou. V ich blízkosti boli zistené dve recentné jamy (hnojová a vápenná), obe zahĺbené do inak sterilného ílovitého podložia.

Napriek tomu, že prieskumom neboli na ploche stavby zistené objekty predchádzajúce 19. stor., treba v súvislosti s prípadnou stavebnou činnosťou v bezprostrednom okolí predpokladať riziko porušenia starších nálezových celkov. K takémuto záveru oprávňujú v minulosti zachytené stopy mladopaleolitického osídlenia (*Bárta 1991*, 27) a nálezy včasno- až vrcholnostredovekej keramiky (nepublikovaný prieskum A. Petrovského-Šichmana; dokumentácia AÚ SAV) z terasy, na ktorej sa rozkladá historické centrum mesta. Z hľadiska neskoršieho osídlenia sú naviac do tesného SV susedstva stavebnej plochy približne v okolí barokovej, pôvodne gotickej zvonice (*Súpis 1967*, 489), lokalizované viaceré zaniknuté objekty z obdobia neskorého stredoveku až včasného novoveku. Konkrétne ide o farský kostol, priliehajúci cintorín, faru, farský pivovar, školu a s nimi súvisiace ďalšie stavby, ako aj o budovu mestského xenodochia (*Bagin 1991*, 225 a n.). K tomuto faktu dodávame, že podľa neoverenej informácie došlo údajne pri výstavbe neďalekej cesty 66 k porušeniu kostrových hrobov. Vzhľadom na blízkosť zaniknutého kostolného cintorína nie je jej pravdivosť vylúčená.

Literatúra

Bagin 1991 - A. Bagin: Umeleckostavebný vývin. In: A. Bagin - V. Bystrický (zost.): Ilava. Martin 1991, 224-242.

Bárta 1991 - J. Bárta: Praveké a včasnohistorické osídlenie Ilavy a jej okolia. In: A. Bagin - V. Bystrický (zost.): Ilava. Martin 1991, 24-38.

Březinová 2003 - G. Březinová: Výskum plochy staveniska Shell (1996). In: G. Březinová a kol.: Nitra-Chrenová. Archeologické výskumy na ploche stavenísk Shell a Baumax. Katalóg. Nitra 2003, 19-38.

Horváth 1971 - P. Horváth: Remeslo a obchod na Orave v 18. storočí. Zbor. Orav. Múz. 2, 1971, 57-62.

Hoššo 1983 - J. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. Arch. Hist. 8, 1983, 215-231.
Hrubec 1977 - I. Hrubec: Stopy stredovekého osídlenia vo Veľkom Záluží. AVANS 1976, 1977, 130-134.
Májsky 2003 - R. Májsky: Záchranný výskum v intraviláne Púchova. AVANS 2002, 2003, 87, 88.
Pavlů 1994 - I. Pavlů: Středověká keramika z Prahy-Karolina. Mittelalterliche Keramik aus Prag-Karolinum. Praehist. 21, Varia Arch. 6, 1994, 117-139.
Súpis 1967 - Súpis pamiatok na Slovensku. 1. Bratislava 1967.
Šarluška 1991 - V. Šarluška: Ilava v rokoch 1849-1918. In: A. Bagin - V. Bystrický (zost.): Ilava. Martin 1991, 101-118.

NEUZEITLICHE OBJEKTE AUS ILAVA. Ilava (Bez. Ilava), Lage Pri zvonici, Begehung, Stadt, 16.-20. Jh. Deponierung der Funde: Heimatkundliches Museum, Považská Bystrica-Orlová.
Im April 2003 realisierten die Archäologien auf Grund des Entscheids des Denkmalamts der Slowakischen Republik eine archäologische Begehung auf der Baustelle eines polyfunktionellen Objekts der Firma JMD-špedícia, GmbH, situiert auf der höchsten Waag-Terrasse, südlich von dem historischem Platz Mierové nám. zwischen den Straßen Rúžová und Farská und der Straße 61 in der Richtung Považská Bystrica - Trenčín. In dem durch den Bau betroffenen Raum wurde eine etwa 100-200 cm dicke Aufschüttungsschicht festgestellt, in der außer rezentem Abfall und polychrom bemalter Keramik aus dem 19. Jh. auch Fragmente von glasierten Gefäßen aus dem 16. (Abb. 92: 1), 17. (Abb. 92: 2-4) und 18. Jh. vorgekommen sind. Außer mobilen frühneuzeitlichen Funden wurden auf der Baustelle auch Fundamente von Wohnhäusern, Wirtschaftsgebäuden und einer Ziegelmauer entdeckt. Freigelegt wurden auch zwei synchrone Gruben, die in das lehmige Liegende eingetieft waren. Bei allen Fällen handelte es sich um Objekte aus dem 19. und 20. Jh. In dem gestörten Fundament eines der Häuser erschien auch eine kupferne Münze aus dem ungarischen Staat aus dem J. 1763 (Abb. 92: 5), die auf den Fundort wahrscheinlich zusammen mit der Aufschüttungsschicht geraten ist. Trotz des festgestellten Zustands können in der nächsten Umgebung auch ältere Funde erwartet werden, was auch die in der Vergangenheit festgestellten Spuren der jungpaläolithischen Besiedlung, Funde der früh- bis hochmittelalterlichen Keramik und auch die Lokalisation von mehreren spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Objekten auf Grund der historischen Berichte belegen.

NÁLEZ KAMENNEJ BRÚSENEJ SEKERKY Z TRENČIANSKYCH STANKOVIEC

Tomáš Michalík

Trenčianske Stankovce (okr. Trenčín), časť Veľké Stankovce, poloha Zadné Kopanice, neolit/eneolit, ojedinelý nález, zber. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Pri povrchovom prieskume paleolitickej lokality Trenčianske Stankovce-Veľké Stankovce VI (*Michalík 2003*, 90) bola nájdená kamenná brúsená sekerka.

Opis nálezu

Celá, takmer neškodená kamenná sekerka obdĺžnikovitého, až mierne trapézovitého tvaru (obr. 97) šedomodrej a zelenej farby, s obojstranne vybrúseným ostrím. Ako materiál bola podľa vyjadrenia prof. Hovorku z Prírodovedeckej fakulty UK použitá zelená bridlica s asociáciami chloritu, albitu, kremeňa a Ca-Fe karbonátu. Rozmery: 60x42x14 mm.

Vzhľadom na absenciu črepového materiálu je sekerka ťažko datovateľná; podľa tvaru ju možno rámcovo zaradiť do mladšieho neolitu až staršieho eneolitu, do obdobia lengyelskej kultúry. Analogické nálezy pochádzajú zo Svodína (*Hovorka/Illášová 2002*, 112). V blízkom okolí sa nenachádza žiadne sídlisko z uvedenej doby, otázka interpretácie nálezu ostáva preto naďalej otvorenou.

Literatúra

Hovorka/Illášová 2002 - D. Hovorka/Ľ. Illášová: Anorganické suroviny doby kamennej. Nitra 2002, 112.
Michalík 2003 - T. Michalík: Komplex paleolitických sídlisk v okrese Trenčín. AVANS 2002, 2003, 90.

FUND EINER GESCHLIFFENEN STEINAXT AUS TRENČIANSKE STANKOVCE. Trenčianske Stankovce (Bez. Trenčín), Teil Veľké Stankovce, Lage Zadné Kopanice, Neolithikum/Äneolithikum, Einzelfund, Begehung. Deponierung des Fundes: Privatsammlung.
Bei der Oberflächenerkundung der paläolithischen Fundstelle Trenčianske Stankovce-Veľké Stankovce VI wurde eine geschliffene Steinaxt gefunden (Abb. 97). Der Fund ist nur schwer einstufbar, weil sich in der nächsten Umgebung keine Fundstelle aus dem Neolithikum oder Äneolithikum befindet und auf dem Fundort auch kein Scherbenmaterial vorgekommen ist.

NOVÉ PALEOLITICKÉ LOKALITY V OKRESE TRENČÍN

Tomáš Michalík

Počas opakovaných povrchových prieskumov aglomerácie paleolitických sídlisk v katastroch obcí Trenčianske Stankovce, Trenčianska Turná a Mníchova Lehota (*Michalík 2003*, 89-92) boli objavené ďalšie štyri lokality. Ich počet sa tak zvýšil na 18, čo vytvára sľubné predpoklady pre potenciálny serióznejší archeologický výskum. Podobne ako už uvedený článok v AVANS-e 2002, ani tento príspevok nemá ambíciu presne charakterizovať konkrétny nálezový celok, skôr len poskytnúť predbežné informácie o stave amatérskych povrchových prieskumov.

1. Trenčianska Turná VI, poloha Pod pajtou, asi 500 m južne od lokality Trenčianska Turná IV, 280-285 m n. m., stredný(?) paleolit, micoquien(?), sídlisko, zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Z doteraz nájdených 24 ks kamennej štiepanej industrie vystupujú do popredia obvodovo retušované driapadlo (obr. 93: 1), malý trojuholníkovitý hrot s retušovanými stranami a retušovanou bázou (obr. 93: 2) a plochá retušovaná čepeľ (obr. 93: 3). Zvyšok tvoria menej výrazné úštepy. Ako materiál bol použitý červenohnedý radiolarit (hrot), rohovce a pravdepodobne hydrokvarcit (driapadlo, čepeľ). Celú kolekciu možno rámcovo datovať do stredného paleolitu, presnejšie určenie je otázkou ďalších prieskumov (micoquien?). Označenie lokality je v súlade s doterajšími označeniami.

2. Mníchova Lehota III-V, polohy Stráže a Záhumnie pri jarku, paleolit, sídliská(?), zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

a) Mníchova Lehota III, poloha Stráže, asi 300 m východne až SV od lokality Mníchova Lehota II, 295 m n. m., paleolit, sídlisko, zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Z tejto nevýraznej polohy pochádza 23 ks štiepanej industrie. Vyskytujú sa krátke neretušované čepele menších rozmerov. Pri výrobe bol použitý domáci materiál, takmer polovica inventára je z radiolaritu. Kultúrne zaradenie je pre nedostatok vhodného materiálu problematické.

b) Mníchova Lehota IV, poloha Záhumnie pri jarku, asi 150 m západne od západného okraja obce, asi 700 m JV od lokality Mníchova Lehota II, 280 m n. m., paleolit(?), sídlisko(?), zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Nálezový celok (6 ks nevýrazných úštepov) zatiaľ nepostačuje na vyvodzovanie akýchkoľvek záverov.

c) Mníchova Lehota V, poloha Záhumnie pri jarku, asi 500 m JJZ od Mníchovej Lehoty IV, 325 m n. m., paleolit(?), sídlisko(?), zber. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

Z chudobného inventára (5 ks) možno dve jadrá z radiolaritu zaradiť do mladších paleolitu, prípadne až do neolitu. Ostatná industria je nevýrazná.

Novoobjavené polohy (najmä v Mníchovej Lehote) nie sú natoľko výrazné ako ostatné, predsa však zvyšujú celkový počet lokalít na severných svahoch Považského Inovca, t.j. na miestach, ktoré boli (i odbornej) verejnosti doteraz pomerne neznáme. V každom prípade minimálne Trenčiansku Turnú VI bude nutné naďalej sledovať a, spolu so sídliskami Trenčianske Stankovce I, III, VI, Trenčianska Turná I a Trenčianska Turná-Hámry I, upriamiť na ňu pozornosť.

Literatúra

Michalík 2003 - T. Michalík: Komplex paleolitických sídlisk v okrese Trenčín. AVANS 2002, 2003, 89-92.

NEUE PALÄOLITHISCHE FUNDSTELLE IM BEZIRK VON TRENČÍN. Bei den wiederholten Oberflächenerkundungen der Agglomeration der paläolithischen Fundstellen im Bezirk von Trenčín wurden weitere vier Fundstellen entdeckt, wodurch ihre Anzahl auf 18 angestiegen ist. Obwohl einige von ihnen nicht besonders ausgeprägt sind, liefern alle von ihnen neue Erkenntnisse über das Gebietsausmaß des Komplexes auf den nördlichen Hängen des Bergs Považský Inovec.

NOVÉ ANTROPOLOGICKÉ NÁLEZY Z OBDOBIA ENEOLITU

Zora Miklíková

1. Skalica (okr. Skalica), poloha Štvrte u Starých šibeníc, pohrebisko, mladý eneolit, kultúra zvoncovitých pohárov, ľudské kostrové zvyšky. Uloženie nálezov: Záhorské múzeum, Skalica.

Antropologický materiál bol objavený v rámci záchranného archeologického výskumu v r. 2003 (*Cheben/Drahošová 2004*) a okamžite podrobený analýze. Tvorili ho vysoko fragmentárne kostrové zvyšky viacerých ľudských jedincov z objektu 4 (hrob 1). Materiál bol veľmi silne rozrušený vplyvom pôdnych podmienok, čo negatívne ovplyvnilo jeho vypovedacie možnosti. Spolu bolo podrobených analýze osem vzoriek. Výskumná správa 15245.

Opis nálezov

1. Nález 3 a 3a. Šesť väčších a 19 menších fragmentov (najdlhší fragment 630 mm), zvyšky postkraniálneho skeletu, vek: ? /infans III-senilis/.

2. Nález 5. Asi 27 drobných fragmentov (najdlhší fragment 330 mm), zvyšky postkraniálneho skeletu, vek: ? /infans III-senilis/.

3. Nález 6 (v nádobe 4). Veľké množstvo veľmi drobných fragmentov (najdlhší fragment 350 mm), zvyšky postkraniálneho skeletu a lebky, vek: ? /infans III-senilis/.

4. Nález 8 a 9 (pri nádobách 4 a 5). Sedemnásť väčších fragmentov (najdlhší 1250 mm), podľa veľkosti a obvodu fragmentov dlhých kostí ide o zvyšky nedospelého jedinca /infans III-juvenis/.

5. Nález 10. Pravdepodobne humerus nedospelého jedinca /infans III-juvenis/.

6. Nález 11. Ľudské zuby: 4 trvalé /pravý horný C, PM1, PM2 a M1 a 1 mliečny molár/, ak zuby patrili jednej osobe, tak ide o jedinca vo veku 7-9 rokov /infans III/.

7. Nález 14. Kostrové zvyšky a zuby: 26 trvalých a 1 mliečny molár, fragmenty postkraniálneho skeletu a zuby 9-10-ročného jedinca /infans III/.

8. Nález 18. Kostrový materiál a zuby: 5 trvalých a 1 mliečny molár, fragmenty postkraniálneho skeletu a zuby 9-10-ročného jedinca /infans III/.

Záver

V objekte 4 (hrob 1) boli na základe dochovaných zvyškov zubov uložení minimálne traja ľudskí jedinci vo veku infans III.

2. T r e n č í n (okr. Trenčín), poloha Z á h u m n i e, pohrebisko, mladý eneolit, ľudské kostrové zvyšky. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Antropologický materiál pochádza z výskumu pohrebiska v Trenčíne (*Cheben 2004*), z hrobu 424. Obsahoval pomerne dobre zachované kostrové zvyšky jedného jedinca. Výskumná správa 15247.

O p i s n á l e z u

K analýze sa zachovali časti kránia (os occipitale, os sphenoidale, os temporale, os parietale, os frontale, os lacrimale, os nasale, vomer, maxilla, os palatinum, os zygomaticum, mandibula, dentes: 26 voľných a 3 v alveolách) a časti postkraniálneho skeletu (vertebrae: 6 krčných, 6 hrudných a 5 driekových, os sacrum, costae, sternum,scapula, clavicula, humerus, radius, ulna, ossa carpi, 5 metacarpi, 5 digit. man., os coxae, femur, tibia, fibula, patella, ossa tarsi, 5 metatarsi a digit. ped.). Bližšiu morfologickú charakteristiku pozri vo výskumnej správe 00 000. Z absolútnych mier lebky bola zistená len najmenšia šírka čela - 96 mm (stredná kategória). Zistené indexy prierezov diafýz femurov a tíbií: ISDF vpravo pilastrický 106,9; ISDF vľavo pilastrický 106,9; IHDF vpravo eurymérny 87,9; IHDF vľavo eurymérny 90,6; ISDT vpravo euryknem 77,4; ISDT vľavo euryknem 80,6; IDTFN vpravo euryknem 81,1. Výška postavy bola na základe dvoch platných meraní 164,8 cm (Manouvrier).

Záver

V hrobe sa nachádzali pozostatky dospelého muža vo veku 20-50 rokov (adultus I - maturus I). O vyššom veku jedinca svedčí aj čiastočné preriedenie špongiózy driekových stavcov (počiatočné štádium osteoporózy). Na kostre neboli identifikované žiadne anatomické anomálie ani patologické zmeny. Stopy po násilnom ukončení života sa na kostiach nenašli.

3. C h o t í n (okr. Komárno), poloha I n t r a v i l á n d e d i n y (dom 87), pohrebisko, eneolit, badenská kultúra, ľudské kostrové zvyšky. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Hrob skrčenca, ktorý bol vybratý majiteľkou domu pri výkope montážnej jamy, odovzdal na analýzu archeológ (*Bielich 2004*). Na základe dochovaného materiálu a kresbovej dokumentácie sa v hrobovej jame nachádzali kostrové zvyšky jedného jedinca. Výskumná správa 15243.

O p i s n á l e z u

Antropologický materiál bol silne rozrušený vplyvom pôdnych podmienok a pravdepodobne i neodborným vyzdvihnutím zvyškov zo zeme. Na analýzu sa zachovali časti kránia (calva a fragmenty), 13 zubov a časti postkraniálneho skeletu. Bližšiu morfologickú charakteristiku pozri vo výskumnej správe 00 000. Z absolútnych mier lebky bola zistená len najmenšia šírka čela - 97 mm (stredná kategória). Zistené indexy prierezov diafýz femurov a tíbií: ISDF vpravo pilastrický 107,7; ISDF vľavo pilastrický 107,4; IHDF vpravo platymérny 78,1; IHDF vľavo platymérny 75,8; ISDT vpravo mezoknem 63,9; IDTFN vpravo mezoknem 69,2. Výšku postavy sa vzhľadom na slabú zachovalosť nepodarilo určiť.

Záver

V hrobe boli uložené kostrové pozostatky dospelého muža vo veku 30-50 rokov (adultus II - maturus I). Na kostre neboli identifikované žiadne anatomické anomálie ani patologické zmeny. Stopy po násilnom ukončení života jedinca sa na kostiach nenašli.

L i t e r a t ú r a

Bielich 2004 - M. Bielich: Nález badenskej kultúry v Chotíne. AVANS 2003, 2004, 34.

Cheben 2004 - I. Cheben: Výskum žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2003, 2004, 80.

Cheben/Drahošová 2004 - I. Cheben/V. Drahošová: Sídliskové a hrobové nálezy kultúry zvoncovitých pohárov zo Skalice. AVANS 2003, 2004, 82.

Citované výskumné správy
Antropologické výskumné správy. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV v Nitre.
Výsk. správa 15 245 - Zora Miklíková: Skalica, Štvrte u Starých šibeníc.
Výsk. správa 15 247 - Zora Miklíková: Trenčín, Záhumnie.
Výsk. správa 15 243 - Zora Miklíková: Chotín, dom č. 87.

NEW ANTHROPOLOGICAL FINDS FROM THE AENEOLITHIC PERIOD.
1. Skalica, Štvrte u Starých šibeníc site, cemetery, Aeneolithic period, human osteological remains came from the feature 4 (grave 1). In the grave remains of minimum 3 human individuals were buried. According to their teeth the age of the individuals was estimated as infans III. Sex of the individuals was indeterminable. 2. Trenčín, Záhumnie, cemetery, Aeneolithic period, human osteological remains came from the grave 424, well preserved, belonging to a man in the age of 20-50 years (adultus I - maturus I), with the height of 164,8 cm. 3. Chotín, house Nr. 87, cemetery, Aeneolithic period, human osteological remains found and dug up by the owner of the house. Remains of one individual were poorly preserved and belonged to a man in the age of 30-50 years approximately (adultus II - maturus I).

ZVIERACIE ZVYŠKY ZO SÍDLISKOVÝCH OBJEKTOV V STRÁNSKEJ

Zora Miklíková - Marcela Kramárová

Stránska (okr. Rimavská Sobota), poloha Kraliny, včasný stredovek, stredný neolit, sídlisko, záchranný výskum, materiál archeozoologický. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 2003 pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre preskúmali v obci Stránska sídliskové objekty, ktorých súčasťou boli aj archeofaunálne zvyšky (*Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni 2004*). Pôvodne bol k analýze dodaný materiál z dvoch objektov: 1/2003 a 2/2003. Z neolitického objektu 2/2003 sa na analýzu dochoval iba jeden zlomok druhovo neurčiteľnej kosti, a preto tento príspevok je venovaný archeofaunálnemu súboru z objektu 1. Ten bol na základe črepového materiálu datovaný do obdobia včasného stredoveku (8. stor.). Zvyšky boli analyzované na makroskopickej úrovni štandardnými archeozoologickými postupmi. Cieľom skúmania osteologického materiálu bolo v prvom rade stanovenie druhového zloženia fauny. Výsledky analýzy sú uvedené v tabuľke 1.

Získaný materiál bol stredne fragmentárny. Väčšina skeletových častí nemala zachovanú celistvosť, čo je typickým prvkom pre materiál pochádzajúci zo sídliskových objektov. Súbor pozostával z 37 vzoriek s celkovou hmotnosťou 943,5 g, z ktorých 29 vzoriek (896,0 g) bolo určených druhovo aj anatomicky. V objekte mali výraznú prevahu skeletové zvyšky domácich zvierat (96,6%). Divo žijúce druhy sa na celkovej skladbe súboru podieľali len 3,4%. Z domácich zvierat tvorili najvyšší podiel zvyšky ošípanej (44,8%). Nasledujú zvyšky hovädzieho dobytka (24,1%) a ovce/kozy (20,6%). Súbor domácich zvierat dopĺňa kôň, ktorý bol zastúpený dvoma skeletovými elementami. Na základe zistenej najväčšej dĺžky (GL) metatarsu koňa bola stanovená výška jedinca na 138,7 cm. Táto kosť bola zároveň artefaktom, keďže nesie stopy opracovania (tzv. korčuľa). Z divo žijúcich zvierat sa v celom súbore nachádzal len jeden skeletový zvyšok zajaca (fragment lopatky).

Tab. 1. Archeofaunálny materiál z objektu 1/2003 v Stránskej.

Druh zvieraťa	počet (NISP)		hmotnosť (g)	
	n	%	g	%
Ošípaná *Sus scrofa* f. *domestica*	13	44,8	174,9	19,5
Hovädzí dobytok *Bos primigenius* f *taurus*	7	24,1	316,6	35,3
Ovca/Koza *Ovis/Capra*	5	17,2	40,5	4,5
Ovca *Ovis ammon* f *aries*	1	3,4	28	3,1
Kôň *Equus ferus* f *caballus*	2	6,9	333	37,2
Domáce zvieratá spolu	28	96,6	893	99,7
Zajac *Lepus europaeus*	1	3,4	3	0,3
Divo žijúce zvieratá spolu	1	3,4	3	0,3
Podiel určiteľných vzoriek	29	78,4	896	95
Podiel neurčiteľných vzoriek	8	21,6	47,5	
Vzorky spolu	37	100	943,5	100

Literatúra

Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni 2004 - R. Kujovský/G. Nevizánsky/O. Ožďáni: Zisťovací výskum v Stránskej. AVANS 2003, 2004, 107.

ANIMAL REMAINS FROM THE SETTLEMENT FEATURES IN STRÁNSKA. This article presents analysis results of the small animal bone assemblage recovered in 2003 during archaeological excavations at the site Stránska (district of Rimavská Sobota), the southeast territory of Slovakia. Osteological material originates from the settlement feature 1/2003 dated to the Early Middle Age period - 8th c. A. D. The total number of identified specimens (NISP) was 37 with the weight of 943,5 g. According to the NISP, remains of the domestic animals (96,6%) dominate, with the highest proportion of domestic pig (44,8%). Wild animals are representing only by one hare scapula fragment. Completely preserved horse metatarsus allowed us to calculate the shoulder height of the specimen - 138,7 cm.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z BELADÍC

Vladimír Mitáš - Mário Žáčik

Beladice (okr. Zlaté Moravce), časť Chrašťany-Veľké Chrašťany, intravilán, dom 101, ľavý breh potoka Drevenica, povrchový zber, pohrebisko(?), sídlisko, neskorá doba bronzová (lužická kultúra), vrcholný stredovek (12.-13. stor.), neskorý stredovek (15.-16. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Koncom r. 2003 získali autori príspevku súbor archeologických nálezov z Beladíc, z časti Veľké Chrašťany. Nálezcom artefaktov rôzneho druhu je majiteľ domu 101, ktorý ich údajne nazbieral na svojom pozemku pri rôznych úpravách terénu. Výskyt artefaktov na parcelách susedných domov nebol preverený, dá sa však predpokladať.

Kolekciu nálezov tvoria fragmenty keramiky, zvieracích kostí a kus mazanice. Väčšia časť materiálu patrí do vrcholného a neskorého stredoveku, menšia časť do záveru neskorej doby bronzovej.

Súbor nálezov stredovekej keramiky (12.-13. stor., 15.-16. stor.) signalizuje existenciu stredovekej sídliskovej lokality v intraviláne Veľkých Chraštian. Časť sídliska z vrcholného (13. stor.) a neskorého stredoveku (15. stor.) bola v intraviláne porušená už dávnejšie pri hĺbení základov krčmy (*Ruttkayová/Ruttkay 1991*, 45-46). Staršie i terajšie nálezy pochádzajú pravdepodobne z rozdielnych sektorov rozsiahlejšieho stredovekého sídliska ležiaceho v intraviláne obce. Torzo nádobky lužickej kultúry zo záverečného stupňa neskorej doby bronzovej však sídliskovú lokalitu presvedčivo nedokladá. Z územia Chraštian už je známe sídlisko lužickej kultúry (*Veliačik/Romsauer 1994*, 19), avšak nie z intravilánu. Nevylučujeme preto, že nádobka môže pochádzať z pohrebiska, resp. jeho časti. Zvieracie kosti a mazanicu vzhľadom na nálezové okolnosti nedatujeme.

Opis nálezov

1. Črepy z tenkostennej nádobky lužickej kultúry s jemnou rytou výzdobou a leštеným povrchom sivej farby (obr. 95: 1, 2, 5). Lom na jednom črepe potvrdzuje prítomnosť uška (obr. 95: 1).

2. Vrcholnostredoveké keramické fragmenty nevýraznej červenej, hnedej, sivej a čiernej farby z okrajov, tiel i dien nádob rôznych druhov. Prevládajú hrubostenné črepy z masívnych zásobníc, časť z nich je zdobená obvodovými rytými líniami a šikmými zásekmi. Povrch črepov je hladký až mierne drsný. Niektoré črepy sú slabšie vypálené (obr. 95: 7-9).

3. Neskorostredoveké keramické fragmenty hnedej, sivej a čiernej farby z okrajov, tiel a dien nádob rôznych typov. Prevažuje materiál tenkostenný a kvalitne vypálený. Povrch črepov je hladký, výnimočne mierne drsný (obr. 95: 3, 4, 6).

4. Kus mazanice sivej farby.

5. Fragmenty zvieracích kostí.

Opísané archeologické nálezy dokladajú osídlenie intravilánu Beladíc (časť Chrašťany-Veľké Chrašťany) v niekoľkých časových úsekoch a zároveň dopĺňajú poznatky o pravekom a stredovekom osídlení na hornom Požitaví.

Literatúra

Ruttkayová/Ruttkay 1991 - J. Ruttkayová/M. Ruttkay: Archeologické nálezy v zbierkach mestského múzea v Zlatých Moravciach. Nitra 1991.

Veliačik/Romsauer 1994 - L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. Katalóg. Nitra 1994.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS BELADICE. Beladice (Bez. Zlaté Moravce), Teil Chrašťany-Veľké Chrašťany, Gemeindegebiet, Haus 101, linkes Ufer des Drevenica-Bachs, Lesefunde, Gräberfeld(?), Siedlung, Spätbronzezeit (Lausitzer Kultur), Hochmittelalter (12.-13. Jh.), Spätmittelalter (15.-16. Jh.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Datiert werden die angesammelten archäologischen Funde in den Ausgang der Spätbronzezeit (Lausitzer Kultur), in das Hoch- (12.-13. Jh.) und Spätmittelalter (15.-16. Jh.) Die Keramikfragmente von verschiedenen Gefäßtypen, Fragmente von Tierknochen und ein Lehmverputzstück belegen die Besiedlung des Gemeindegebiets in einigen Zeitabschnitten und gleichzeitig erweitern sie unsere Erkenntnisse über die urzeitliche und mittelalterliche Besiedlung im oberen Žitava-Gebiet.

MEČ S JAZYKOVITOU RUKOVÄŤOU Z KOMÁRNA

Gabriel Nevizánsky - Sándor Trugly

K o m á r n o (okr. Komárno), poloha P r í s t a v, ojedinelý nález, meč s jazykovitou rukoväťou, mladšia doba bronzová. Uloženia nálezov: Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno.

Nález nájdený pri ťažbe štrku na teritóriu komárňanského prístavu počas veľkej povodne v r. 1965. Nálezcom bronzového meča bol otec p. I. Kasza, ktorá meč v r. 1999 ponúkla na odpredaj múzeu.

O p i s n á l e z u

Dokonale opracovaný a zachovaný liaty bronzový meč s pevnou jazykovitou, mierne oblúkovito vyklenutou rukoväťou, ktorej masívne okrajové lišty vybiehajú v tylovej časti do nižších rohovitých výčnelkov (jeden je odlomený). Miernym zúžením je rukoväť odsadená od lichobežníkovitého medzičlánku (záštity) s nepatrne vyklenutými plecami. Po jeho stranách sú trojice otvorov pre nity. Každá trojica je vybíjaná z opačnej strany. Široká rovná čepeľ, ktorá sa smerom ku hrotu zužuje a stenčuje, je od ramien medzičlánku odsadená. Stred čepele je po celej dĺžke rebrovito zosilnený. Meč bol zrejme krátko používaný, pretože ostrie sa pomerne dobre zachovalo. Rozmery: dĺ. meča 639 mm; dĺ. a š. rukoväte 58 mm; resp. 29 mm; max. š. medzičlánku (záštity) 55 mm; š. a max. hr. čepele 30 mm; resp. 8 mm; hmotnosť 499,5 g (obr. 96).

Meče s jazykovitou rukoväťou boli zo širšieho stredodunajského priestoru prednedávnom súborne spracované a všestranne analyzované vo viacerých monografiách edície Prähistoriche Bronzefunde (*Kemenczei 1988*; *Novák 1975*; *Schauer 1971*). Meč z Komárna s prevahou typologických znakov sa hlási k typu Annenheim (*Schauer 1971*, 125-129), resp. k 3. variantu typu A (*Kemenczei 1988*, 47-49) alebo typu Sprockhoff Ia (*Novák 1975*, 15-19). Ujednotenie heterogénnej terminológie sledovaných mečov bude zrejme najdôležitejšou úlohou budúceho smeru bádania. Z čisto typologického aspektu najbližšie analógie k meču z Komárna nachádzame v Rimavskej Sobote (*Novák 1975*, tab. 10: 66), v maďarskom Zalkode (*Kemenczei 1988*, tab. 21: 217) a vo švajčiarskom Davose (*Schauer 1971*, tab. 56: 382). Meč z riečiska Dunaja v Komárne pochádza zo širšej zóny pamiatok čakanskej kultúry a jeho datovanie do mladšej doby bronzovej potvrdzujú aj ďalšie uvádzané analogické exempláre .

L i t e r a t ú r a

Kemenczei 1988 - T. Kemenzei: Die Schwerter in Ungarn. I. München 1988.
Novák 1975 - P. Novák: Die Schwerter in der Tschechoslowakei. I. München 1975.
Schauer 1971 - P. Schauer: Die Schwerter in Süddeutschland, Österreich und der Schweiz. I. München 1971.

GRIFFZUNGENSCHWERT AUS KOMÁRNO. Komárno (Bez. Komárno), Lage Prístav (dt. Hafen), Einzelfund, Griffzungenschwert, jüngere Bronzezeit. Deponierungen der Funde: Museum der ungarischen Kultur und Donau-Museum, Komárno.

Der Fund wurde bei der Förderung von Schotter auf dem Territorium des Komárno-Hafens während einer großen Überschwemmung im J. 1965 entdeckt. (Abb. 96) Ein vollkommen bearbeitetes und erhaltenes gegossenes Bronzeschwert (L. 639 mm, Gewicht 499,5 g), gefunden im Donaubett in Komárno, stammt aus der breiteren Zone der Denkmäler der Čaka-Kultur und seine Datierung in die jüngere Bronzezeit bestätigen auch mehrere analogische Exemplare. Der verfolgte Fund aus Komárno mit dem Übergewicht von typologischen Merkmalen gehört zum Typ Annenheim (Schauer 1971, 125-129), bzw. zur 3 Variante des Typs A (Kemenczei 1988, 47-49) oder zum Typ Sprockhoff Ia (Novák 1975, 15-19).

NÁLEZ ŽELEZNEJ PODKOVY V TRAKOVICIACH

Peter Novosedlík

T r a k o v i c e (okr. Hlohovec), poloha D e l e n ý p a s i e n o k, ojedinelý nález, stredovek alebo novovek. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum, Hlohovec.

Pri sledovaní výkopových prác na stavbe inžinierskych sietí pre nájomné byty, ktoré prebiehalo v mesiacoch november 2002 až apríl 2003, bola 1. 4. 2003 objavená železná podkova (obr. 160). Podkova bola nájdená bez akéhokoľvek sprievodného materiálu pri kopaní vodovodných rozvodov; bola získaná z ryhy, ktorej max. hĺbka predstavovala zhruba 120 cm. V profile ryhy neboli badateľné žiadne archeologické objekty, ani archeologické vrstvy. Nález možno preto zaradiť do kategórie ojedinelých nálezov.

Vzhľadom na to, že podkovu z Trakovíc možno považovať za ojedinelý nález, nedá sa jednoznačne datovať. Jej tvar pri datovaní veľmi nepomôže, pretože podobné tvary podkov sú známe zo stredoveku (napr. *Polla 1979*, obr. 104), ale i z novoveku (*Hovorka 1943*, obr. 1: 6, obr. 2: 6). Profilom sa podobá napr. podkove zo 17. stor. z Opatoviec nad Nitrou (v práci J. Hovorku je lokalita uvedená pod názvom Bojnické Opatovce; *Hovorka 1943*, obr. 2: 6). Podkovu z Trakovíc teda možno datovať buď do stredoveku alebo do novoveku.

Literatúra

Hovorka 1943 - J. Hovorka: Podkúvanie koní a hovädzieho dobytka. Bratislava 1943.
Polla 1979 - B. Polla: Bratislava - západné suburbium. Bratislava 1979.

FUND EINES EISERNEN HUFEISENS AUS TRAKOVICE. Trakovice (Bez. Hlohovec), Lage Delený pasienok, Einzelfund, Mittelalter oder Neuzeit. Deponierung des Fundes: Heimatkundliches Museum, Hlohovec.
Bei der Verfolgung der Ausschachtungsarbeiten wurde am 1. 4. 2003 ein eisernes Hufeisen (Abb. 160) entdeckt, dessen Form eine nähere Datierung nicht ermöglicht. Es kann in das Mittelalter oder in die Neuzeit datiert werden.

STARŠIE NÁLEZY Z OKRESU TRNAVA V ZBIERKACH ZÁPADOSLOVENSKÉHO MÚZEA

Mária Peciarová

V archeologickom depozite Západoslovenského múzea v Trnave sú uložené aj viaceré staršie nálezy, pochádzajúce z troch lokalít v okrese Trnava, a to z obcí Bohdanovce nad Trnavou, Cífer a Zavar. Tento príspevok vznikol vďaka Mgr. J. Urminskému, ktorý mi materiál nájdený na týchto lokalitách ochotne poskytol na štúdium počas mojej absolventskej praxe.

V r. 1990 odovzdal p. Babirát do múzea asi 70 zlomkov keramiky a osem kamenných úštepov kultúry s lineárnou keramikou z dvoch rôznych lokalít v Bohdanovciach nad Trnavou (č. d. 144 a 277, dnes budova pošty). V r. 1992 odovzdal S. Kočiský päť keramických fragmentov a jednu rekonštruovateľnú nádobku kultúry s lineárnou keramikou z Bohdanoviec nad Trnavou, č. d. 142. V r. 1992 odovzdala pani Radványiová do múzea asi 70 zlomkov halštatskej i novovekej keramiky a úlomky zhorených kostí, ktoré pochádzajú zo záhrady vtedajšej školy pre deti s mentálnym postihnutím v Cíferi. V r. 1996 odovzdal do múza T. Zajíc asi 30 fragmentov halštatskej keramiky a kamenné drvidlo, ktoré našiel pri kopaní žumpy na svojom pozemku v Zavare.

1. Bohdanovce nad Trnavou (okr. Trnava)

a) poloha Bohdanovce 142. V máji 1992 našiel S. Kočiský pri hĺbení jamy na kompost na svojom pozemku v hĺbke asi 1,5 m črepy, patriace do kultúry s lineárnou keramikou. Do Západoslovenského múzea odovzdal päť črepov a rekonštruovateľnú nádobku, ale ďalší prieskum neumožnil. Nálezy sú uložené pod číslami 13206 a 13207.

Opis nálezov

1. Zlomok okraja nádoby s pozdĺžnou rytou líniou (obr. 101: 1).
2. Zlomok tela nádoby s pozdĺžnym tunelovitým uchom, fragment nebol upravovaný ako hladidlo (obr. 101: 2).
3. Zlomok tela nádoby s plochým výčnelkom, ktorý má v strede zvislý žliabok. Výzdoba bola vytvorená odtlačkami dvojice prstov, pravdepodobne palca a ukazováka (obr. 101: 3).
4. Rekonštruovaná hrubostenná nádoba, okolo celej nádoby striedavo v dvoch radoch sa nachádzajú výčnelky v tvare zrezaného kužela. Rozmery: v. 70 mm, pr. okraja 42 mm, pr. dna 32 mm (obr. 101: 4).
5. Zlomok tela nádoby zo zvislým tunelovitým uchom a pozdĺžnou rytou líniou (obr. 101: 5).

b) poloha Bohdanovce 144. V r. 1990 pri kopaní bazéna na svojom pozemku v strede záhrady, asi 200 m od uličnej čiary našiel L. Piaček v rôznej hĺbke zlomky keramiky želiezovskej skupiny. Súbor 46 fragmentov, väčšinou zdobených tzv. notovými značkami, rytými pozdĺžnymi líniami a nechtovými vrypmi, bol odovzdaný do múzea, ale majiteľ pozemku neumožnil ďalší prieskum lokality. Nálezy sú uložené v Západoslovenskom múzeu pod číslami 12842, 12843.

Opis nálezov

1. Zlomok okraja nádoby s rytou výzdobou vo forme pozdĺžnych a oblúkovitých línií s tzv. notovými značkami (obr. 100: 1).
2. Zlomok okraja nádoby so širším baňatým(?) telom, bez výzdoby (obr. 100: 2).

3. Zlomok antropomorfnej alebo zoomorfnej nádoby - ide o končatinu(noha alebo laba) so súbežnými rytými líniami, ktoré tvoria polkruhy, oblúky a štíty, prítomné sú aj tzv. notové značky vytvorené nechtovými vrypmi. Farba je šedá až šedo-okrová, povrch mierne hladený (obr. 100: 3).

4. Zlomok okraja nádoby s pozdĺžnou rytou líniou a ďalšou výzdobou vo forme pravouhlých vrypov (odtlačky hrotov), usporiadaných do troch línií (obr. 100: 4).

5. Zlomok okraja nádoby s výzdobou vo forme nechtových vrypov (obr. 100: 5).

6. Zlomok okraja hemisférickej misky s výzdobou vlnitých línií a línií tvoriacich štít, pospájané tzv. notovými značkami (obr. 100: 6).

7. Zlomok okraja nádoby vyzdobený rytými pozdĺžnymi i zalomenými líniami a notovými značkami (obr. 100: 7).

8. Zlomok okraja nádoby s výčnelkom v tvare zrezaného kužeľa a výzdobou, ktorú tvoria pozdĺžne a šikmé ryté prerušované línie (obr. 100: 8).

c) poloha B o h d a n o v c e 277. Pri terénnych prácach v areáli pošty sa v r. 1990 našlo 21 zlomkov keramiky, 8 rôznych úštepov, čepieľky a škrabadlá, a tiež jedno kamenné drvidlo patriace do mladej lineárnej keramiky, želiezovskej skupiny, neskôr odovzdané neznámym nálezcom do Západoslovenského múzea. Nálezy sú uložené pod číslami 12773-12775.

O p i s n á l e z o v

1. Zlomok okraja nádoby ozdobený rytými pozdĺžnymi líniami -mierne prehnutými a šikmými do tvaru štítu, ako aj notovými značkami (obr. 100: 9).

2. Zlomok okraja bez výzdoby (obr. 100: 10).

3. Zlomok tela nádoby s výzdobou rytých línií, ktoré sa zbiehajú do jedného bodu a spája ich notová značka (obr. 100: 11).

4. Zlomok ucha nádoby (obr. 100: 12).

2. C í f e r. Na jar 1992 našli postihnuté deti v záhrade vtedajšej školy pre deti s mentálnym postihnutím v jame na popol asi 70 zlomkov halštatskej i novovekej keramiky a úlomky zhorených kostí. Miesto nálezu je zaujímavé svojou polohou, ktorá leží medzi dvoma ramenami potoka Gidra. Nálezy boli odovzdané do múzea bez ďalšieho prieskumu či obhliadnutia miesta nálezu a sú uložené pod číslom13210.

O p i s n á l e z o v

1. Fragment tela nádoby zdobený tuhovaním na vnútornej strane (obr. 102: 1).

2. Fragment nádoby s dovnútra zarezaným okrajom (priemer asi 100 mm) a pupkovitým výčnelkom (obr. 102: 2).

3. Fragment nádoby so širokým okrajom (priemer viac než 150 mm; obr. 102: 3).

4. Fragment okraja nádoby. Plastický výzdobný pás vymodelovaný prstami do tvaru pyramídok oddelených preliačinami (obr. 102: 4).

5. Fragment okraja nádoby s jazykovitou úchytkou na vydutí (obr. 102: 5).

6. Fragment okraja nádoby zdobený dookola šikmými preliačinami (obr. 102: 7).

7. Fragment tela nádoby s výzdobou vo forme vtláčaných guličiek, doplnená je tuhovaním (obr. 102: 8).

8. Fragment tenkostennej nádoby esovitého profilu s priemerom okraja asi 90 mm, na vydutí výzdoba vo forme zvislých plastických žliabkov, sú zvýraznené tuhovaním, zvonku na spodku nádoby sú vyryté trojuholníky (obr. 101: 6).

9. Fragment z vydutia tenkostennej nádoby s výzdobou: skupinka piatich a šiestich zvislých rytých línií v pravidelných odstupoch, zároveň tvoria priestorovú vlnovku - ryté línie sú hore, prázdne tuhované miesto dole (obr. 101: 7).

10. Fragment tenkostennej nádoby esovitého profilu s priemerom okraja asi 75 mm, na vydutí výzdoba vo forme zvislých plastických žliabkov, sú zvýraznené tuhovaním (obr. 101: 8).

11. Fragment tenkostennej nádoby esovitého profilu s priemerom okraja asi 65 mm, na vydutí výzdoba vo forme zvislých širších plastických žliabkov, sú zvýraznené tuhovaním (obr. 101: 9).

12. Fragment tela tenkostennej nádoby s výraznou plastickou výzdobou vytvorenou pomocou ruletingu (radielka), jej súčasťou sú aj tuhované pásy (obr. 101: 10).

3. Z a v a r. Podľa údajov Západoslovenského múzea v r. 1986 našiel p. Zajíc pri kopaní žumpy v hĺbke 1,5-1,8 m v záhrade domu asi 30 fragmentov keramiky a kamenné drvidlo. K ďalšiemu prieskumu lokality neprišlo. Materiál patrí do doby halštatskej a je uložený v Západoslovenskom múzeu pod číslami 13208 a 13209.

O p i s n á l e z o v

1. Fragment nádoby s priemerom okraja 100 mm, plastickou výzdobou na vydutí, ktorú tvoria zvislé žliabky okolo celej nádoby, medzi nimi sú dva pozdĺžne oválne výčnelky (obr. 103: 1).

2. Fragment nádoby s priemerom okraja 85 mm, okolo celej nádoby je plastická výzdoba vo forme vyškrabovaných zvislých mierne šikmých rýh (obr. 103: 2).

3. Fragment okraja nádoby zdobený odtlačkami nechtov vo vodorovnom páse (obr. 103: 3).

4. Fragment tela nádoby. Výzdobu tvoria nepravidelné pásy - šmuhy, je jemne reliéfna, zdôraznená tuhovaním (obr. 103: 4).

5. Fragment tela nádoby s plastickou výzdobou zvonka na najväčšom vydutí - ornament do tvaru V vytvorený dvojitou rytou líniou, a šikmými tuhovanými pásmi zvnútra (obr. 103: 5).

6.-7. Fragmenty tela nádoby, s plochým uchom, obe s reliéfnou výzdobou vytvorenou odtláčaním guličiek a čiernym tuhovaným pásom (obr. 103: 7, 8).

8. Fragment okraja nádoby s približným priemerom 100 mm. Okraj je zdobený šikmými pásovými priehlbinami (obr. 104: 1).

9. Kamenné drvidlo v tvare gule s priemerom 70-73 mm (obr. 104: 4).

10. Fragment tela nádoby s pupkovitým výčnelkom a nechtovými vrypmi v tej istej línii (obr. 104: 2).

Všetky tieto nálezy svedčia o zaujímavosti spomínaných lokalít a zaslúžia si v budúcnosti náš väčší záujem.

ÄLTERE FUNDE AUS DEM BEZIRK TRNAVA IN DEN SAMMLUNGEN DES WESTSLOWAKISCHEN MUSEUMS. Im archäologischen Bestand des Westslowakischen Museums in Trnava sind auch mehrere ältere Funde deponiert, die aus drei Fundstellen im Bezirk Trnava stammen, und zwar aus den Gemeinden Bohdanovce nad Trnavou, Cífer und Zavar.

1. Bohdanovce nad Trnavou (Bez. Trnava): a) Lage Bohdanovce 142. Im Mai 1992 fand S. Kočiský bei der Ausschachtung der Grube für den Kompost auf seinem Grundstück in einer Tiefe von 1,5 m Scherben, die in die Kultur mit der linearen Keramik gelegt werden. An das Westslowakische Museum hat er fünf Scherben und ein rekonstruierbares Gefäß abgegeben, weitere Begehungen hat er nicht erlaubt. Die Funde sind unter den Nummern 13206 und 13207 deponiert; b) Lage Bohdanovce 144. Im J. 1990 fand L. Piaček beim Ausschachten der Grube für das Schwimmbad auf seinem Grundstück in der Gartenmitte, etwa 20 m von der Straßenlinie, in verschiedenen Tiefen, Bruchstücke von Keramik der Želiezovce-Gruppe. Der Bestand von 46 Fragmenten, meistens verziert mit den sog. Notenzeichen, geritzten länglichen Linien und Nageleindrücken, wurde an das Museum abgegeben, aber der Grundstückbesitzer ermöglichte keine weitere Erforschung der Fundstelle. Die Funde sind im Westslowakischen Museum unter den Nummern 12842, 12483 deponiert; c) Lage Bohdanovce 277. Bei den Terrainarbeiten im Areal der Post wurden im J. 1990 insgesamt 21 Bruchstücke von Keramik, acht verschiedene Abschläge, Klingenlamellen, Kratzer und auch ein steinerner Reibstein gefunden. Der Reibstein gehört in die jüngere Linearkeramik - Želiezovce-Gruppe. Die Funde wurden von einem unbekannten Finder an das Westslowakische Museum abgegeben. Die Funde sind unter den Nummern 12773 bis 12775 deponiert.

2. Cífer. Im Frühling 1992 fanden behinderte Kinder im Garten der damaligen Schule für die Kinder mit mentaler Behinderung in der Aschengrube etwa 70 Bruchstücke von hallstattzeitlicher und neuzeitlicher Keramik und Bruchstücke von verbrannten Knochen. Der Fundort ist auch durch seine Lage interessant. Die Lage befindet sich zwischen zwei Armen des Gidra-Baches. Die Funde wurden an das Westslowakische Museum ohne weitere Erforschung oder Begehung des Fundorts abgegeben. Die Funde sind unter der Nummer 13210 deponiert.

3. Zavar. Laut Angaben des Westslowakischen Museums fand im J. 1986 Herr Zajíc beim Ausschachten der Senkgrube in einer Tiefe von 1,5-1,8 m im Garten des Hauses etwa 30 Fragmente der Keramik und einen steinernen Reibstein. Die Fundstelle ist weiter nicht erkundigt worden. Das Material wird in die Hallstattzeit datiert und ist im Westslowakischen Museum unter den Nummern 13208 und 13209 deponiert.

ĎALŠIA VÝSKUMNÁ SEZÓNA NA HRADE DEVÍN

Veronika Plachá - Katarína Harmadyová

Bratislava (okr. Bratislava IV), časť Devín, poloha Hrad, polykultúrna lokalita, výskum. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Výskum sa zameral na doskúmanie SV časti nádvoria stredného hradu. V priestore medzi šijovou priekopou a hradnou studňou boli otvorené dve sondy. V sonde 23 sa preskúmalo 15 objektov, z toho dva neskorostredoveké (15. stor.) a jeden ranostredoveký (13. stor.). Z neskorej doby laténskej bola odkrytá odpadová jama a časť zahĺbeného sídliskového objektu (obj. 4/23), v ktorom sa okrem zvieracích kostí, keramiky, železných a bronzových predmetov (obr. 105: 1-5) našla aj západonorická tetradrachma s nápisom Nemeth. V tejto časti hradu sa výrazne koncentrovalo aj praveké osídlenie, z ktorého sa čiastočne podarilo zachytiť desať objektov. Väčšinou išlo o vymazané podlahy sídliskových objektov, zvyšky ohnísk a v jednom prípade (obj. 10) pec s fragmentárne zachovanou kupolou. Pec datujeme na základe sprievodnej keramiky do záveru doby halštatskej. Do tohto obdobia patrí aj nález kostrových pozostatkov dvoch detí mužského pohlavia, novorodenca a šesťmesačného dieťaťa, odkrytých v sonde 23/A.

V sonde 23/D bol zachytený objekt 9, ktorý predstavuje zrubovú(?) chatu s vypletanými stenami vymazanými hlinou. Pod vrstvou hrúd oranžovohnedej mazanice sa na ploche objektu nachádzalo rozsypané zuhoľnatené obilie (*E. Hajnalová/M. Hajnalová/Mihályiová 2004*). V objekte sa našli fragmenty keramiky starohalštatského charakteru (obr. 105: 7-9) a hlineného závažia. Na dne objektu bolo zachytené nárožie zo zuhoľnatených trámov. V sonde 23 sa dosiahla max. hĺbka 667 cm od úrovne terénu nádvoria, ale kvôli nebezpečenstvu zrútenia profilov musel byť výskum ukončený.

Sonda 24, oddelená kontrolným blokom od sondy 23, obsahovala zvyšky ohniska a dvoch kolových jám z 10.-11. stor. Významným nálezom je minca - aureus, Rím, Augustus (27 pred Kr.-14 po Kr.) z vrstvy 8, ktorá predstavuje na lokalite tzv. augustovský horizont.

Výskum sa sústredil aj na ploche za severným hradbovým múrom, kde bol v troch sondách sledovaný priebeh základov opevnenia, zisteného v predchádzajúcich výskumných sezónach na nádvorí stredného hradu v blízkosti renesančného paláca. Na základe nálezov datujeme zvyšky opevnenia rámcovo do 13. stor., avšak výskum v tejto časti hradu nie je ešte ukončený.

Literatúra
E. Hajnalová/M. Hajnalová/Mihályiová 2004 - E. Hajnalová/M. Hajnalová/J. Mihályiová: Archeobotanické nálezy z malých nálezových celkov- doplniť údaje z tohto Avansu

WEITERE GRABUNGSSAISON AUF DER BURG DEVÍN. Bratislava (Bez. Bratislava IV), Teil Devín, Lage Hrad (dt. Burg), polykulturelle Fundstelle, Grabung. Deponierung der Funde: Stadtmuseum, Bratislava.
Die Grabung auf der Burg Devín setzte auf dem Burghof der mittleren Burg und hinter der nördlichen Schanzmauer fort. Gefunden wurden auf dem Burghof zwei spätmittelalterliche und ein frühmittelalterliches Objekt, Reste einer frühmittelalterlichen Feuerstelle und zwei Objekte aus der Spätlatènezeit. In die Hallstattzeit wird der Ofen (Obj. 10), Skelettreste von zwei Kindern und eine Blockbehausung (Obj. 9) mit dem Fund von verkohltem Getreide datiert. In dem Schnitt 24 wurde eine Münze entdeckt - aureus, Rom, Augustus (27 vor Chr.-14 nach Chr.). Hinter der Schanzmauer setzte die Freilegung der Fundamentmauer von der Befestigung aus dem 13. Jh. fort.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V HURBANOVE

Ján Rajtár

H u r b a n o v o (okr. Komárno), poloha Š t r k o v i s k o, sídlisko, eneolit, doba halštatská, doba rímska, stredovek, 9. a 11.-12. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Sídliskové nálezy z oblasti pri južnom okraji dnešného Hurbanova boli známe už dávnejšie. Stopy intenzívneho osídlenia sa tu zistili pri obhliadke vykopaných rýh pre prekládku plynovodu v r. 1988 a prieskumom v r. 1991 najmä v priestore mierne vyvýšenej, pozdĺžnej pieskovej duny, ktorá sa tiahne južným smerom k miestnej časti Konkoľ (*Ratimorská/Žundálek 1992*, 99-100). Táto nízka terénna vlna na západe pozvoľna klesá do niekoľkých depresií, ktorými preteká regulovaný Hurbanovský kanál. Husté osídlenie v tejto polohe doložil aj letecký prieskum (*Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1995*, 55). Viacročné opakované systematické zbery, ktoré sa realizovali na rozsiahlej ploche náleziska s využitím detektoru kovov, priniesli veľké množstvo nálezového materiálu z viacerých období praveku, včasnej doby dejinnej a stredoveku. Najpočetnejšie nálezy pritom pochádzajú z doby rímskej. Okrem množstva črepov germánskej i rímskoprovinciálnej keramiky, vrátane viacerých zlomkov terry sigillaty (*Kuzmová 1997*, 122), sa tu doposiaľ podarilo zozbierať viac než 120 rímskych mincí, takmer rovnaké množstvo spôn a ďalšie pozoruhodné nálezy (*Kolníková 2002*; *Rajtár 2002*, 360-361, obr. 1: 2), ktoré jednoznačne svedčia o mimoriadnom význame tohto náleziska.

V septembri r. 2003 priamo na časti tejto lokality, pri južnom okraji intravilánu, začala miestna firma JATKA s.r.o. stavať nový bitúnok (obr. 106: 1). Na podnet Archeologického ústavu zastavil Krajský pamiatkový úrad v Nitre stavbu a vydal rozhodnutie o vykonaní záchranného archeologického výskumu. Po rokovaniach a dohode s investorom sa jeho prvá etapa uskutočnila v dobe od 29. októbra do 19. decembra 2003 (okrem autora príspevku sa na jeho realizácii podieľali P. Červeň, Š. Hritz, P. Ratimorská a I. Žundálek).

Ešte pred začatím výskumu sa s použitím detektoru kovov na ploche staveniska a na haldách zeminy vyzbieralo niekoľko drobných predmetov. K najvýznamnejším z nich patria rímske mince a spony. V súbore štyroch mincí sú zastúpené razby: as cisára Nera z r. 65, as cisára Domitiana z r. 88-89, as Faustiny ml. z r. 161-176 a antoninián cisára Caracallu z r. 213-217 (*Hunka/Kolníková 2004*). Medzi šiestimi bronzovými sponami je jedným exemplárom zastúpená provinciálna kolienkovitá spona s polkruhovou záhlavnou platničkou a dvojnásobne profilovanou pätkou, ukončenou drobným valcovitým výčnelkom (obr. 106: 2), ktorú možno rámcovo datovať od druhej polovice 2. až do prvej polovice 3. stor. Jednodielnu trúbkovitú sponu s jednoduchým kotúčovitým uzlíkom na lúčiku a rozširujúcou sa rovno zrezanou nôžkou, zdobenou po okrajoch tenkými ryhami (obr. 106: 3), možno priradiť k variantom typu Almgren 100 a datovať do 2. stor. Fragment spony s uzlíkom na lúčiku, s pomerne širokým vyšším zachycovačom a gombíkom na pätke (obr. 106: 4) pochádza zrejme z neskorého variantu výrazne členených spôn IV. Almgrenovej skupiny z 2. stor. Kompletne zachovanú, len čiastočne deformovanú sponu s esovito prehnutým pásikovým lúčikom (obr. 106: 5) možno datovať do druhej polovice 2., prípadne na začiatok 3. stor. Dvoma kusmi sú napokon zastúpené samostrelové spony s vysokým zachycovačom (obr. 106: 6-7). Obidva exempláre majú nôžku od lúčika výrazne oddelenú plastickým prstencom a ukončenú profilovaným gombíkom. Na jednej z nich sa zachovalo vinutie so spodnou tetivou, na druhej je funkčné zariadenie odlomené. Datujú sa od konca 2. a do prvej polovice 3. stor. (*Kolník 1965*, 189-195).

Výskum v r. 2003 sa obmedzil len na vytýčenú plochu pre výstavbu hlavnej budovy bitúnku s rozmermi 30-35x55 m, kde už bola odstránená vrchná vrstva zeminy do hĺbky 20-30 cm. Po skrývke ďalšej 10-20 cm vrstvy ornice sa na odkrývanej ploche začala črtať pomerne zložitá nálezová situácia (obr. 107). Vo východnej, mierne vyvýšenej časti, kde podložie tvoril hnedožltý až červenkastý piesok, sa najskôr ukázala nejasná spleť vzájomne sa prekrývajúcich alebo poprepájaných žľabov a zásyp niekoľkých zahĺbených objektov. V severnej, ale najmä v nižšie položenej západnej

časti klesajúcej do inundačnej depresie, kde podložie tvorila svetlohnedá ílovitá hlina a sivožltý íl, sa spočiatku nedali rozlíšiť žiadne objekty, hoci vo vrstve sa nachádzali početné črepy. Po niekoľkonásobnom začistení a ďalšom prehlbovaní sa priebeh niektorých žľabov dal vysledovať takmer na celej skúmanej ploche. Väčšinou smerovali od východu na západ, od úpätia duny do depresie, iné ich križovali alebo prepájali v smere S-J. Viacerými priečnymi rezmi sa zistilo, že tieto žľaby majú v profile rôzny tvar a dosahujú rozdielnu hĺbku. Väčšinou boli zahĺbené len pomerne plytko (25-40 cm od úrovne zistenia), v profile mali oválny tvar (niekedy s plochým dnom) a v úrovni odkrývanej plochy dosahovali šírku 40-70 cm. Vo viacerých prípadoch sa ukázalo, že v miestach, kde sa ich priebeh na skúmanej ploche črtal v značnej šírke (4-6 m), ide vlastne o niekoľko (4 až 5) paralelných, vzájomne sa prekrývajúcich žľabov. Najväčšie z nich dosahovali hĺbku 60-70 cm, niekedy mali v profile zahrotený tvar a v úrovni odkrývanej plochy šírku 100-120 cm. Hoci je zrejmé, že museli byť postupne zahlbované až po zaplnení starších žľabov, teda v širších časových odstupoch, ich vzájomná následnosť sa vo väčšine prípadov nedá spoľahlivo určiť. Výplň všetkých týchto žľabov totiž tvorila tmavohnedá až čierna homogénna zemina, ktorá v celom profile úplne splývala, takže nebolo vôbec možné rozlíšiť ich jednotlivé hranice. V zásype žľabov sa našli praveké črepy (väčšinou ich možno priradiť badenskej kultúre), zlomky keramiky z doby rímskej, ale i stredoveké črepy. Je však možné, že všetky tieto nálezy sa do ich výplne dostali sekundárne zo starších porušených objektov alebo z povrchových vrstiev. V niekoľkých prípadoch žľaby prechádzali cez zásyp zahĺbených objektov z obdobia eneolitu a z doby rímskej, jeden žľab rezal aj okraj stredovekej zemnice (obr. 107, obj. 6 v sektoroch 16/F-G). Nie je úplne vylúčené, že niektoré zo žľabov mohli byť vyhĺbené už v dobe rímskej, pravdepodobnejšie však všetky pochádzajú až zo stredoveku, prípadne i z mladšieho obdobia. Rovnako ako je nejasné ich datovanie zostáva otvorená aj otázka ich funkcie. Paralelný priebeh a pravidelné odstupy týchto žľabov, ich vzájomné prepojenia takmer v pravých uhloch, ako aj viacnásobné obnovovanie naznačuje, že by mohlo ísť o určitú „parceláciu" - ohraničenie menších pozemkov.

Najstaršie osídlenie, ktoré sa na skúmanej ploche zistilo, možno zaradiť do obdobia eneolitu. Okrem už spomínaných nálezov črepov badenskej kultúry, ktoré sa vyskytovali v odkrývaných vrstvách a sekundárne aj vo výplni viacerých mladších objektov, možno do tohto obdobia zaradiť len 2-3 objekty. Jedným z nich bola plytká oválna jama s dvoma priehlbňami, ktorá sa odkryla pri severnom okraji skúmanej plochy (obr. 107, objekt 26/A-B v sektore 18/G). V jej svetlohnedom hlinitom zásype sa našli zlomky viacerých nádob a fragment masívneho kamenného sekeromlatu (obr. 108: 1). Z charakteristických keramických tvarov sú zastúpené zlomky väčších hrncovitých nádob, zdobených dvojitou pretláčanou plastickou lištou (obr. 108: 2) alebo rytou vetvičkovou výzdobou (obr. 108: 3). Z početných fragmentov sa dali zrekonštruovať celé tvary dvoch širokých mís. Jedna má jednoduchý kónický tvar s mierne prehnutými stenami a rovným dnom, na zaoblenom okraji je zhora rytá pravidelná cikcaková výzdoba (obr. 108: 5). Na druhej mise je mierne zalomenie stien pod ústím zvýraznené širokým žliabkom, spodná časť tela je zdobená šikmými žliabkami, povrch je zdrsnený (obr. 108: 6). Vo výplni jamy sa našiel ešte fragment baňatej nádoby so subkutánnym uchom, zdobený jemným zvislým a šikmým žliabkovaním (obr. 108: 4), a niekoľko zlomkov tenkostenného džbánku s kanelovanou výzdobou.

Ďalší objekt z tohto obdobia sa zistil pri hĺbení rezu v sektore 17/B, pri južnom okraji skúmanej plochy. Pôvodne rozsiahly objekt s tmavohnedou až čiernou homogénnou výplňou, v ktorej sa vyskytovali eneolitické i germánske črepy, sa v hĺbke 70-80 cm rozdelil na štyri samostatné priehlbne, resp. jamy (obr. 107, objekt 8/A-D). V tomto prípade šlo nepochybne o viaceré prekrývajúce sa objekty, ich vzájomnú superpozíciu sa však vzhľadom na rovnorodý zásyp vo vyšších vrstvách nepodarilo rozlíšiť. Od úrovne 90 cm, kde postupne začala presakovať spodná voda, bola do žltého podložného ílu zahĺbená už iba jedna jama (8/A). Jej podstatná časť sa nachádzala mimo skúmanej plochy. Z výplne tejto jamy sa podarilo vybrať ešte ďalších približne 40 cm, stúpajúca hladina spodnej vody však potom zabránila pokračovať v jej výskume. V tejto úrovni sa našiel aj dobre zachovaný väčší kus dreva - zlomok konára priemeru 5-6 cm, a niekoľko črepov. Tie pochádzajú zväčša z hrubostenných hrncovitých tvarov, zdobených pod okrajom pretláčanými plastickými lištami (obr. 109: 1-3) alebo hrboľčekmi vytlačenými z vnútornej strany tenkým špachtľovitým nástrojom (obr. 109: 4), s presekávaným alebo pretláčaným okrajom. Vyskytol sa i okrajový črep z baňatej nádoby s malou výlevkou, zdobený jamkami a rytou vetvičkovou výzdobou (obr. 109: 5) a zlomok z okraja širokej lievikovitej misy, s jemným zvislým žliabkovaním na vnútornom okraji a s jamkovanou líniou na vonkajšej strane prehnutej steny (obr. 109: 6). Nálezy z obidvoch uvedených objektov možno priradiť staršiemu stupňu badenskej kultúry - bolerázskej skupine (*Němejcová-Pavúková 1974*; *1979*). Pravdepodobne z obdobia eneolitu pochádza aj rozsiahly zemník, ktorý sa zistil v sondážnych rezoch v priestore sektorov 17-18/D-F, kde siahal do hĺbky 100-120 cm. V jeho svetlohnedej hlinitej výplni sa našli len drobné úlomky mazanice a niekoľko atypických črepov.

Do doby halštatskej možno datovať jediný objekt, ktorý sa odkryl v sektoroch 13/D-F (obr. 107, objekt 17). Bola to zrejme len spodná, plytko zahĺbená časť nadzemnej kolovej stavby, snáď príbytku. Bola zapustená do piesočnatého podložia do hĺbky 25-30 cm od úrovne zistenia. Ploché dno bolo pôvodne upravené tenkou hlinito-ílovitou udupanou vrstvou (po vyzrážaní vápnika z nadložných vrstiev z nej vznikla pevná, takmer 1 cm hrubá kôra). Na dne po obvode zahĺbenej časti i v jej tesnej blízkosti sa zistili viaceré kolové jamy kruhového prierezu s rôznym priemerom (od 18-20 cm po 30-50 cm), ktoré boli zapustené do podložia väčšinou len 20-25 cm, niektoré však siahali do hĺbky až 40-50 cm. V zásype tohto objektu sa našli početné zlomky keramických nádob a niekoľko zvieracích kostí. Okrem množstva

fragmentov z jednoduchých hrubých hrncovitých nádob, niekedy s plastickými výčnelkami alebo s pretláčanou lištou pod hrdlom (obr. 109: 7-9; 110: 1), sú v tomto súbore zastúpené i jemnejšie tvary, napr. menšie bikónické misky s vyhnutým okrajom (obr. 110: 3-4) a plytké misy so zatiahnutým, niekedy rovno zrezaným okrajom a hladeným povrchom (obr. 110: 7-8). Rekonštruovaná časť nádoby s baňatým telom členeným širokými zvislými žliabkami, s kužeľovitým hrdlom a lievikovito roztvoreným ústím, s čiernym tuhovaným a leštеným povrchom (obr. 110: 2), svojím tvarom pripomína ešte niektoré staršie formy, ale podľa niekoľkých fragmentov džbánkov (jeden aj s pásikovým uchom vytiahnutým nad okraj), vyhotovených z jemne plavenej hliny už na hrnčiarskom kruhu (obr. 110: 5-6), je možné priradiť tento súbor vekerzugskej kultúre.

Značná časť preskúmaných objektov na odkrytej ploche pochádza z doby rímskej. Nálezy z tohto obdobia, najmä zlomky germánskej i rímskoprovinciálnej keramiky, sa vyskytovali aj pri začisťovaní a prehlbovaní vrstiev takmer po celej ploche. Pri hĺbení sondážneho rezu v sektore 21/D sa vo vrstve v hĺbke 20 cm našla úplne zachovalá malá bronzová trúbkovitá spona s nízkym profilovaným uzlíkom na lúčiku, jemne rytou cikcakovou výzdobou na okrajoch rozšírenej nôžky a pätkou ukončenou profilovaným gombíkom (obr. 106: 8). Je to zrejme panónsky provinciálny výrobok z 2. stor.

Jeden zo zahĺbených objektov možno považovať pravdepodobne za zvyšok germánskej zemnice (obr. 107, objekt 11 v sektoroch 11-12/F-G). Jej celkový rozsah sa nedal presne ohraničiť, pretože bola z veľkej časti porušená a prekrytá výplňou viacerých stredovekých žľabov. Pôvodne mala zrejme štvorcovitý alebo obdĺžnikovitý pôdorys so zaoblenými nárožiami. Jej stredná časť bola zapustená do piesočnatého podložia do hĺbky 50 cm od úrovne zistenia. Stopy po kolových jamách alebo úprave podlahy sa nezistili. V hnedom piesočnatom zásype sa našli hlavne črepy germánskej keramiky, prevažne z jednoduchých hrncovitých tvarov (obr. 111: 1), mís so zatiahnutým okrajom (obr. 111: 2-3), ale aj z menších misiek s esovitou profiláciou stien (obr. 111: 4-5), s leštеným, niekedy i tuhovaným povrchom. V menšom počte sa vyskytli i zlomky rímskej provinciálnej keramiky. Okrem niekoľkých črepov panónskej pásikovej a jemnej sivej keramiky (obr. 111: 6) sa tu našiel aj fragment z okraja mortária z jemne plavenej žltej hliny (111: 7). Z viacerých zlomkov sa podarilo rekonštruovať takmer polovicu polguľovitej misky, napodobňujúcej tvar Drag. 37, zdobenej na spodnej časti husto radenými vrypmi po ozubenom kolieску, vyhotovenej z jemne plavenej sivej hliny, so stopami čierneho lesklého poťahu na povrchu (obr. 111: 8), ako aj tvar prstencovej misky s výrazne odsadeným dnom a kónickými stenami, zo zrnitého materiálu s čiernym povrchom (obr. 112: 1). Na základe týchto nálezov možno zásyp zemnice rámcovo datovať od konca 2. a do prvej polovice 3. stor.

Do doby rímskej možno zaradiť aj ďalšie štyri objekty, ktoré slúžili pôvodne ako zásobné jamy. Svojou výplňou siahali hlboko pod súčasnú úroveň spodnej vody, takže ich bolo možné preskúmať iba čiastočne. Väčšinou sa v ich zásype našlo len niekoľko menej výrazných črepov, ale z jednej sa získal početnejší súbor nálezov. Ústie tejto zásobnej jamy sa výrazne črtalo vo svetlohnedom hlinitom podloží svojou žltou pieskovou výplňou ako takmer pravidelný kruh s priemerom 95-100 cm (obr. 107, objekt 16 v sektore 16/E). Priečnym rezom sa zistilo, že táto jama mala valcovité hrdlo siahajúce až do hĺbky 80 cm, so žltým a svetlohnedým piesočnatým zásypom. Potom sa jej steny začali do strán rozširovať. Jej výplň sa podarilo vybrať ešte po úroveň 130 cm od povrchu skúmanej plochy, pre stúpajúcu hladinu spodnej vody sa však v ďalšom hĺbení rezu už nedalo pokračovať. Z tejto časti tmavohnedého hlinitého zásypu sa vyzdvihli viaceré zlomky prevažne germánskej keramiky a niekoľko pravekých črepov. Z rekonštruovateľných tvarov sú zastúpené menšie hrncovité nádoby s esovitou profiláciou stien, jeden z nich má spodnú časť tela zdobenú plytkým zvislým žliabkovaním (obr. 112: 2, 6). Z ďalších tvarov sa vyskytli zlomky misky so zatiahnutým okrajom (obr. 112: 2), v rukách tvarovanej kónickej pokrievky (obr. 112: 4), spodná časť misky s výrazne odsadeným dnom so stopami po jeho pritláčaní na podložku (obr. 112: 5) a zlomok cedníka (obr. 112: 7). Našlo sa aj niekoľko zlomkov rímskej provinciálnej keramiky, ako drobné črepy zo sivých hrncov s horizontálnym okrajom a masívny fragment z pliec veľkej zásobnicovej nádoby s okružím s hustými ryhami po obtáčaní na čiernom povrchu (obr. 112: 8). Podľa uvedených nálezov možno zásyp tejto zásobnej jamy datovať približne od konca 2. a do 3. stor.

Veľmi pozoruhodné nálezy sa získali z výplne jamy, ktorá bola situovaná v nižšie položenej časti pri západnom okraji skúmanej plochy (obr. 107, objekt 23 v sektoroch 21-22/C). V sivohnedom ílovitom podloží sa jej oválny pôdorys priemeru 180-200 cm črtal len veľmi nejasne. V profile priečneho rezu sa ukázalo, že jej zásyp do hĺbky 40 cm tvorila hnedá ílovitá hlina, ktorá prekrývala svetlohnedú vrstvu s množstvom svetlosivého popola. Hlbšie, v úrovni 80-90 cm od skúmaného povrchu, už pod hladinou spodnej vody, sa nachádzala súvislá 8-14 cm mocná čiernohnedá vrstva s množstvom organických látok a dobre zachovaných úlomkov konárov a driev (niektoré so stopami po opracovaní). Takéto nálezy sa spolu so zvieracími kosťami a črepmi vyskytovali aj v spodnej, ílovito-piesočnatej časti výplne. Tu sa našli aj zvyšky oblúkovito prehnutého pásu kôry, zachovaného v dĺžke takmer 60 cm, snáď z nejakej nádoby alebo noše (v kôre boli rozpoznateľné dierky a vlákna spojov). Napriek nepriaznivým klimatickým podmienkam v polovici decembra i vysokej hladine spodnej vody sa podarilo vybrať výplň jamy až po jej zaoblené dno, ktoré siahalo do hĺbky 130 cm od povrchu skúmanej plochy. Značný objem hliny, najmä zo spodných častí výplne, sa odobral na preplavovanie a analýzu organických zvyškov. Ich spracovanie i analýza a konzervácia driev si ešte vyžiada dlhší čas, môže však priniesť závažné poznatky o prírodnom prostredí nielen v bezprostrednom okolí tohto sídliska, ale aj o vtedajších klimatických pomeroch v tejto časti juhozápadného Slovenska.

Z výplne jamy sa okrem množstva črepov, na ktorých sa niekedy vyskytla aj výzdoba ozubeným kolieskom (obr. 113: 3), získalo niekoľko rekonštruovateľných, či takmer celých nádob. Medzi nimi je i štíhla vázovitá forma, s vysokým odsadeným hrdlom a mierne roztvoreným ústím, z jemne plaveného tmavosivého materiálu, pôvodne s leštеným povrchom (obr. 113: 2), a časť hrubostenného pohára alebo šálky so stlačeným guľovitým telom (obr. 113: 4), ale väčšinou sú zastúpené hlavne hrncovité tvary s esovitou profiláciou stien (obr. 113: 5). Vo vrstve s organickým materiálom sa našiel fragment hrnca s kolienkovito ohnutým uchom kruhového prierezu (obr. 113: 6) a zlomky väčšej hrncovitej nádoby ovoidného tvaru so zatiahnutým ústím, zdobenej zvislo radenými hlbokými vpichmi trojuholníkového tvaru (obr. 114: 1). Tu ležala aj takmer celá terinovitá misa, zdobená na spodnej časti rytými viacnásobnými štvrťoblúkmi, urobenými pomocou hrebeňovitého nástroja (obr. 114: 2). Z rímskej provinciálnej keramiky sú zastúpené viaceré zlomky panónskej pásikovej i sivej drsnej keramiky a fragmenty zrejme z dvojuchého džbánu z jemne plavenej žltej hliny (obr. 115: 1).

V hornej časti výplne jamy, v hĺbke 30 cm, sa našla dobre zachovaná železná oblúkovitá ostroha so symetrickými ramenami ukončenými guľovitými gombíkmi a s kužeľovitým, sčasti korodovaným bodcom, na ktorého základni je badateľný prstenec ohraničený dvoma jemnými ryhami (obr. 113: 1). Túto ostrohu možno priradiť k typu E6 podľa triedenia J. Ginalského, ktorý ich zaraďuje do stupňa B2/C1-C1 akého obdobia? a (*Ginalski 1991*, 63, obr. 11: 20-22). Podľa dobre datovateľných nálezov podobných železných ostrôh, napr. zo žiarového hrobu 215 v Abraháme (*Kolník 1980*, 76, tab. 61: 215, c1-2), z kniežacieho hrobu v Mušove (*Tejral 1992*, 448-452, obr. 44: 9, 11-14) a z germánskej chaty zo Štúrova-Obidskej pustatiny (*Rajtár 1998*, 39-40, obr. 16: 6) možno datovať ich výskyt v stredodunajskej oblasti hlavne do rozvinutého stupňa B2 a do stupňa B2/C1, teda približne do druhej polovice 2. stor. Z tohto obdobia zrejme pochádza i zásyp preskúmanej jamy.

Do mladšieho, stredovekého obdobia možno okrem hore spomínaného množstva žľabov spoľahlivo zaradiť dve zemnice. Jedna z nich ležala pri severnom okraji skúmanej plochy, čiastočne zachádzala aj mimo jej rozsahu (obr. 107, objekt 5 v sektoroch 13-14/H-I). Mala takmer štvorcový pôdorys s rozmermi približne 260x280 cm a bola zahĺbená 60 cm do piesočnato-ílovitého podložia. V strede troch strán boli čiastočne do zvislých stien a 50-60 cm pod úroveň plochého dna zahĺbené kolové jamy priemeru 25-30 cm. V severovýchodnom rohu sa nachádzala plytká priehlbeň s niekoľkými prepálenými lomovými kameňmi, vyplnená popolom a drevenými uhlíkmi, zrejme zvyšky ohniska. Vo výplni sa našlo len niekoľko črepov z hrncovitých obtáčaných nádob, zdobených pod okrajom a na pleciach viacnásobnými vrypmi, horizontálnymi líniami a vlnovkami, čiernej a šedohnedej farby, vyhotovených z hliny s prímesou piesku a malých kamienkov, s drsným povrchom, ktoré možno datovať do 9. stor. (obr. 115: 2-4, 6).

Ďalšia zemnica sa odkryla pri hĺbení sondážnych rezov v sektoroch 16/F-G (obr. 107, objekt 6). Mala nepravidelný štvorcovitý pôdorys so zaoblenými nárožiami s rozmermi približne 240-280x270 cm, jej severnú časť však porušoval mladší žľab. Od úrovne skúmanej plochy bola zapustená do hlinito-ílovitého podložia do hĺbky 60 cm. Na plochom dne sa vo východnej časti nachádzali lomové kamene i väčšie kamenné platne z deštruovanej piecky. Asi 70 cm od JV nárožia bola pri južnej stene do podlahy zapustená kolová jama priemeru 18-20 cm, ktorá siahala do hĺbky 60 cm. Z výplne zemnice pochádza len niekoľko menej výrazných nálezov. Jeden črep spod okraja hrncovitej nádoby je zdobený niekoľkými málo zreteľnými vrypmi, ostro rytými horizontálnymi líniami a nízkou vlnovkou (obr. 115: 5). Vo vrstve v tesnej blízkosti zásypu zemnice sa našiel aj zlomok okraja z hlineného kotlíka (obr. 115: 6), ktorý podľa tvaru jeho profilu možno datovať do 11.-12. stor. (*Takács 1986*, 33, 40-41, tab. 22: 2). Tieto nálezy tak dokladajú osídlenie polohy aj v tomto neskoršom období.

Nižšie položená SZ časť odkrytej plochy, kde sa ešte nachádza niekoľko objektov, zostala pre pokročilé ročné obdobie a nepriazeň počasia nedoskúmaná. Vo výskume sa bude pokračovať v jarných mesiacoch r. 2004.

Literatúra

Ginalski 1991 - J. Ginalski: Ostrogi kabłąkowe kultury przeworkiej. Pregląd Arch. 38, 1991, 53-84.

Hanzelyová/Kuzma/Rajtár 1995 - E. Hanzelyová/I. Kuzma/J. Rajtár: Letecká prospekcia na juhozápadnom Slovensku. AVANS 1993, 1995, 54-58.

Hunka/Kolníková 2004 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústav SAV v roku 2003. AVANS 2003, 2004, 76.

Kolník 1965 - T. Kolník: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 183-230.

Kolník 1980 - T. Kolník: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava 1980.

Kolníková 2002 - E. Kolníková: Eine römische Bleiplombe aus Hurbanovo - der erste Fund in der Slowakei. In: K. Kuzmová/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002, 295-303.

Kuzmová 1997 - K. Kuzmová: Terra Sigillata im Vorfeld der nordpannonischen Limes. Nitra 1997.

Němejcová-Pavúková 1979 - V. Němejcová-Pavúková: Počiatky bolerázskej skupiny na Slovensku. Slov. Arch. 27, 1979, 17-55.

Rajtár 1998 - J. Rajtár: Kríza rímsko-germánskych vzťahov v stredodunajskej oblasti v 2. stor. Kandidátska dizertácia. Nepublikované. Nitra 1998.

Rajtár 2002 - Zur Verbreitung der Fibeln Almgren 43 im Mitteldonaugebiet. In: K. Kuzmová/K. Pieta/J. Rajtár (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002, 355-364.
Ratimorská/Žundálek 1992 - P. Ratimorská/I. Žundálek: Prieskum v okrese Komárno. AVANS 1991, 1992, 99-101.
Takács 1986 - M. Takács: Die arpadenzeitlichen Tonkessel im Karpatenbecken. Budapest 1986.
Tejral 1992 - J. Tejral: Die Probleme der römisch-germanischen Beziehungen unter Berücksichtigung der neuen Forschungsergebnisse im niederösterreichisch-südmährischen Thayaflußgebiet. Ber. RGK 73, 1992, 377-468.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN HURBANOVO. Hurbanovo (Bez. Komárno), Lage Štrkovisko, Siedlung, Äneolithikum, Hallstattzeit, römische Kaiserzeit, Mittelalter, 9. und 11.-12. Jh. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Raum beim südlichen Rand von Hurbanovo ist eine dichte Besiedlung aus mehreren Zeitabschnitten der Urzeit, Frühgeschichte und dem Mittelalter bekannt (Ratimorská/Žundálek 1992, 99-100; Henzelyová/Kuzma/Rajtár 1995, 55). Die systematischen Begehungen auf einer niedrigen Sanddüne östlich vom Hurbanovoer Kanal brachten eine große Menge von Funden besonders aus der römischen Kaiserzeit, welche von einer besonderen Bedeutung dieser Fundstelle zeugen (Kolníková 2002; Kuzmová 1997, 122; Rajtár 2002, 360-361, Abb. 1: 2).

Der Bau eines neuen Schlachthauses direkt auf einem Teil dieser Fundstelle (Abb. 106: 1) war ein Anlass für die Durchführung der archäologischen Rettungsgrabung. Ihre erste Etappe wurde in der Zeit vom 29. Oktober bis 19. Dezember 2003 realisiert. Noch vor dem Beginn der Grabung fand man auf der Baufläche vier kaiserzeitliche Münzen (Hunka/Kolníková 2004) und sechs Bronzefibeln (Abb. 106: 2-8), die in das 2. und in die 1. Hälfte des 3. Jh. datiert werden können (Kolník 1965, 189-195).

Die Grabung beschränkte sich auf eine Fläche von 30-35x55 m, auf der sich eine ziemlich komplizierte Fundlage abzeichnete (Abb. 107). Im östlichen, leicht erhöhten Teil, wo das Liegende aus braungelbem bis rotem Sand bestand, zeigte sich ein unübersichtliches Gewirr von sich gegenseitig überlagernden oder miteinander verbundenen Rinnen und die Verfüllung von einigen eingetieften Objekten. Im nördlichen und westlichen, niedriger gelegenen Teil, wo das Liegende aus hellbrauner Erde und braungelbem Lehm bestand, konnten am Anfang keine Objekte unterschieden werden. Erst nach weiteren Ausschachtungsarbeiten ließ sich der Verlauf von einigen Rinnen fast auf der ganzen untersuchten Fläche verfolgen. Meistens verliefen sie vom Osten nach Westen, andere haben sie gekreuzt oder sich an sie in nord-südlicher Richtung angeschlossen. Mit Hilfe von mehreren Querschnitten haben wir festgestellt, dass diese Rinnen im Profil verschiedene Formen haben und unterschiedliche Tiefen erreichen. Meistens waren sie nur flach in das Liegende eingetieft (25-40 cm), im Profil haben sie ovale Form und eine Breite von 40-70 cm erreichen. In mehreren Fällen zeigte sich, dass es um einige parallele, sich gegenseitig überlagernde Rinnen geht. Obwohl es klar ist, dass sie allmählich eingetieft wurden, kann ihre zeitliche Abfolge nicht verlässlich bestimmt werden. In der Verschüttung wurden urzeitliche Scherben (Badener Kultur), Keramikbruchstücke aus der römischen Kaiserzeit und dem Mittelalter gefunden. Es ist aber möglich, dass sie in die Verfüllung erst sekundär geraten sind, weil die Rinnen in einigen Fällen durch die Verschüttung der Objekte aus dem Äneolithikum und der römischen Kaiserzeit führten, eine Rinne schnitt auch den Rand eines mittelalterlichen Grubenhauses (Abb. 107, Objekt 6 in den Sektoren 16/F-G). Es ist nicht ganz auszuschließen, dass einige von den Rinnen schon in der römischen Kaiserzeit ausgeschachtet werden konnten. Es ist wahrscheinlicher, dass alle Rinnen erst aus dem Mittelalter stammen bzw. auch aus der jüngeren Periode. Die Frage ihrer Funktion bleibt offen. Paralleler Verlauf und regelmäßige Abstände von diesen Rinnen, ihre gegenseitige Verbindungen fast im Rechtwinkel wie auch mehrfache Widererneuerung deuten an, dass es um ein bestimmtes „Vorparzellieren" geht - Begrenzung von den kleineren Grundstücken. Die ältesten Besiedlungsspuren auf der untersuchten Fläche stammen aus dem Äneolithikum. In diesen Zeitabschnitt können nur 2-3 Objekte gelegt werden. Das erste in diesen Zeitabschnitt datierbare Objekt ist eine flache ovale Gruber mit zwei Vertiefungen am nördlichen Rand der erforschten Fläche (Abb. 107, Objekt 26/A-B im Sektor 18/G). In ihrer hellbraunen Lehmverschüttung fand man Bruchstücke von mehreren Gefäßen und das Fragment einer massiven Steinhammeraxt (Abb. 108: 1-6). Das nächste Objekt entdeckten wir beim Abteufen des Schnitts im Sektor 17/B, am südlichen Rand der erforschten Fläche, wo ursprünglich ein ausgedehntes Objekt in der Tiefe von 70-80 cm in vier selbständige Vertiefungen bzw. Gruben eingeteilt wurde (Abb. 107, Objekt 8/A-D). Es handelte sich gewiss um mehrere sich überlagernde Objekte, deren Superposition aber in den höheren Schichten nicht unterschieden werden konnte. Ab dem Niveau 90 cm, wo das Grundwasser allmählich zu sickern begann, war im gelben Lehm nur noch eine Grube eingetieft (8A). In der Verfüllung der Grube entdeckten wir ein gut erhaltenes Holzstück - Bruchstück eines Zweiges mit dem Durchmesser von 5-6 cm, und einige Scherben (Abb. 109: 1-6). Die Funde von beiden angeführten Objekten können in die ältere Stufe der Badener Kultur - Boleráz-Gruppe - gelegt werden (Němejcová-Pavúková 1974; 1979). Wahrscheinlich aus der gleichen Periode stammt auch eine große Materialgrube, die in den Sondageschnitten im Raum der Sektoren 17-18/D-F festgestellt wurde, wo sie eine Tiefe von 100-120 cm erreicht. In der hellbraunen Tonverfüllung wurden nur kleine Lehmverputzbruchstücke und einige atypische Scherben gefunden.

In die Hallstattzeit kann nur ein einziges Objekt datiert werden, das in den Sektoren 13/D-F freigelegt wurde (Abb. 107, Objekt 17). Es geht wahrscheinlich nur um den flach eingetieften Unterteil eines oberirdischen Pfostenbaus - einer Behausung(?). In der Verschüttung wurden zahlreiche Bruchstücke von Keramikgefäßen und einige Tierknochen gefunden (Abb. 109: 7-9; 110). Mit Hilfe von einigen scheibengedrehten Krugfragmenten (Abb. 110: 5-6) kann dieser Bestand zur Vekerzug-Kultur zugeordnet werden.

Der überwiegende Teil von untersuchten Objekten stammt aus der römischen Kaiserzeit. Funde aus dieser Periode erschienen oft auch beim Putzen und Vertiefen von Schichten fast auf der ganzen Fläche. Beim Anlegen des Sondageschnitts im Sektor 21/D wurde in der Schicht in einer Tiefe von 20 cm eine bronzene Trompetenfibel gefunden (Abb. 106: 8), wahrscheinlich ein pannonisches Erzeugnis aus dem 2. Jh. Wahrscheinlich kann nur ein einziges eingetieftes Objekt für den Rest eines germanischen Grubenhauses gehalten werden (Abb. 107, Objekt 11 in den Sektoren 11-12/F-G). Sein Gesamtausmaß konnte nicht genau begrenzt werden, weil ein großer Teil des Grubenhauses beschädigt und durch die Verfüllung von mehreren mittelalterlichen Rinnen überlagert war. In seiner braunen sandigen Verfüllung fanden sich besonders Scherben der germanischen Keramik (Abb. 111: 1-5), in kleinerem Ausmaß kamen hier auch Bruchstücke der provinzialrömischen Keramik vor (Abb. 111: 6-8; 112: 1), die rahmenhaft an das Ende des 2. und in die erste Hälfte des 3. Jh. datiert werden können.

In die römische Kaiserzeit können auch weitere vier Objekte gelegt werden, die ursprünglich als Vorratsgruben gedient haben. Sie reichten tief bis zum heutigen Grundwasserniveau hinein, deswegen konnten sie nur teilweise erforscht werden. In ihrer Verschüttung fanden wir überwiegend nur einige weniger ausgeprägte Scherben, aber aus einer Grube wurde auch ein zahlreicherer Fundbestand gewonnen (Abb. 107, Objekt 16 im Sektor 16/E). Mit Hilfe eines Querschnitts hat man feststellen können, dass diese Grube einen zylindrischen Hals hatte, der bis zur Tiefe von 80 cm reichte, dann verbreiteten sich ihre Wände zu Seiten. Ihre Verfüllung konnte noch bis zum Niveau von 80 cm herausgenommen werden, dann war der Grundwasserspiegel hoch und die Grabung konnte nicht fortgesetzt werden. Aus der Tonverfüllung gewannen wir mehrere Bruchstücke vorwiegend germanischer, aber auch provinzialrömischer Keramik (Abb. 8: 2-8). Anhand der Funde kann die Verschüttung der Vorratsgrube ungefähr vom Ende des 2. bis zum 3. Jh. datiert werden.

Sehr bemerkenswerte Funde gewannen wir aus einer Grube, die in dem niedriger gelegenen Teil am westlichen Rand der erforschten Fläche lag (Abb. 107, Objekt 23 in den Sektoren 21-22/C). Sie hatte einen ovalen Grundriss mit dem Durchmesser von 180-200 cm und ihr abgerundeter Boden reichte bis zur Tiefe von 130 cm von der Oberfläche der erforschten Fläche. In dem Niveau von 80-90 cm, schon unter dem Grundwasserspiegel, fand sich eine kontinuierliche 14 cm dicke Schicht mit einer großen Menge von organischen Stoffen und gut erhaltenen Bruchstücken der Zweige und Holzstücke (einige mit Bearbeitungsspuren), die zusammen mit den Tierknochen und Scherben auch in dem unteren lehmsandigen Verfüllungsteil vorgekommen sind. Gefunden wurden hier auch Reste von gebogenem Band der Rinde, erhalten in der Länge von 60 cm, vielleicht aus einem Gefäß oder Korb (in der Rinde waren Löcher und Verbindungsfäden erkennbar). Eine große Menge von Erde wurde zur Analyse von organischen Resten entnommen. Die Analyse kann wichtige Erkenntnisse über die Umwelt in der unmittelbaren Nähe von dieser Siedlung bringen und auch Erkenntnisse über die Klimabedingungen in diesem Teil der Südwestslowakei. Aus der Verfüllung der Grube wurden einige rekonstruierbare oder fast vollständig erhaltene Gefäße gewonnen (Abb. 113: 2-6; 114; 115: 1). In der Tiefe von 30 cm wurde ein eiserner bogenförmiger Sporn mit kugelförmigen Knöpfen gefunden (Abb. 113: 1), Typ E6 laut Gliederung von J. Ginalski (Ginalski 1991, 63, Abb. 11: 20-22). Laut gut datierbarer Funde von ähnlichen eisernen Spornen, z. B. aus dem Brandgrab 215 in Abrahám (Kolník 1980, 76, Taf. 61: 215, c1-2), dem Fürstengrab in Mušovo (Tejral 1992, 448-452, Abb. 44: 9, 11-14) und aus der germanischen Hütte aus Štúrovo-Obidská pustatina (Rajtár 1998, 39-40, Abb. 16: 6) kann ihr Vorkommen im Mitteldonaugebiet vor allem in die entwickelte Stufe B2 und in die Stufe B2/C1 datiert werden, d. h. ungefähr in die zweite Hälfte des 2. Jh. Aus dieser Zeit stammt wahrscheinlich auch die Verschüttung der erforschten Grube.

Aus der jüngeren, mittelalterlichen Periode stammen außen den bereits erwähnten Rinnen auch zwei Grubenhäuser. Ein Grubenhaus lag am nördlichen Rand der erforschten Fläche (Abb. 107, Objekt 5 in den Sektoren 13-14/H-I). Es hatte einen quadratischen Grundriss mit den Ausmaßen von 260x280 cm und war etwa 60 cm im sandig-lehmigen Liegenden eingetieft. In der Verfüllung wurden nur einige Scherben aus topfförmigen nachgedrehten Gefäßen gefunden, die in das 9. Jh. datiert werden können (Abb. 115: 2-4, 6). Das nächste Grubenhaus ist beim Ausschachten der Sondageschnitte in den Sektoren 16/F-G freigelegt worden (Abb. 107, Objekt 6). Es hatte einen unregelmäßigen Grundriss mit abgerundeten Ecken, seine Ausmaße waren 280x270 cm, sein nördlicher Teil wurde durch eine jüngere Rinne gestört. Es war im tonlehmigen Unterboden in der Tiefe von 60 cm eingelassen. Auf dem flachen Boden befanden sich Bruchsteine und größere Steinplatten aus einem destruierten Ofen. Aus dem Ofen stammen nur einige weniger ausgeprägte Funde (Abb. 115: 5), in der Schicht in der unmittelbaren Nähe fand man auch das Randbruchstück eines Tonkessels (Abb. 115: 6), das in das 11.-12. Jh. datiert werden kann (Takács 1986, 33, 40-41, Taf. 22: 2). Der niedriger gelegene nordwestliche Teil der freigelegten Fläche blieb angesichts der Jahreszeit und des Wetters nicht bis zum Ende erforscht. Die Grabung sollte in den Frühlingsmonaten 2004 fortgesetzt werden.

SLEDOVANIE ZEMNÝCH PRÁC PRI REALIZÁCII RÔZNYCH STAVIEB

Peter Roth

1. Gánovce (okr. Poprad), intravilán, novovek, sledovanie zemných prác. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Počas kopania rýh pre plynofikáciu ulíc sme zistili, že na konci ryhy v blízkosti lesa bola porušená kolová jama. Jama bola asi 65 cm hlboká a nachádzali sa v nej ešte zvyšky dreva. Vychádzajúc z terénnej situácie, šlo pravdepodobne o pozostatky oplotenia z minulého storočia, čo potvrdzuje aj nález novovekých keramických zlomkov nájdených v blízkosti kolovej jamy.

Pozoruhodným bol aj úsek ryhy, v ktorej bolo potrebné preraziť travertínovú vrstvu, tvorenú typickými travertínovými sedimentami, nachádzajúcu sa v Gánovciach. Pri rozrušovaní tejto vrstvy sme však nenašli žiadne archeologické nálezy.

2. Hranovnica (okr. Poprad), intravilán, poloha Kostol sv. Jána Krstiteľa, cintorín, novovek, sledovanie zemných prác. Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum, Poprad.

Terénne práce pri osvetľovaní kostola si vyžiadali realizáciu záchranného archeologického výskumu. Keďže výkopové práce (obr. 116: A) siahali iba do hĺbky 40 cm od súčasnej úrovne terénu, nemohli porušiť hrobové celky, ktoré sa tu nachádzajú vo väčšej hĺbke, ako sme to zistili pri záchrannom výskume v r. 2002 (*Roth 2003*, 108-109). V ryhe, ktorá bola vedená mimo ohradeného dvora kostola, sme zachytili základy ľahšej stavby. Pravdepodobne ide o zvyšky sypanca, ktorý tam stál ešte v prvých decéniách minulého storočia. Z archeologických nálezov je pozoruhodný nález poškodeného jezuitského škapuliara na jednej strane s reliéfne stvárnenou Pietou a na druhej s nápisom IHS, pod ktorým je srdce s tromi šípmi (obr. 116: 1a-e), dvoch filér z r. 1905 a stredoveké a novoveké črepy (obr. 116: 2-8).

3. Lendak (okr. Kežmarok), intravilán, poloha Kostol sv. Mikuláša, cintorín, novovek, sledovanie zemných prác.

Sledovali sme výkopové práce pri výstavbe prístavby pri severnej stene kostola. Výkopová ryha pre základy prístavby bola vedená v miestach, ktoré boli už viackrát porušené rôznymi výkopmi. Tie spôsobili, že aj nálezy ľudských kostí sa nachádzali v sekundárnej polohe, preto môžeme konštatovať, že súčasná stavebná činnosť neporušila žiadne archeologické objekty.

4. Nová Ľubovňa (okr. Stará Ľubovňa), poloha Kozia hora, nedatované, sledovanie zemných prác.

Skromné náznaky osídlenia, či skôr iba pozostatky obrábania pôdy, na lokalite Kozia hore máme síce doložené už dávnejšie, ale to sa nachádza v katastri mesta Stará Ľubovňa. (*Roth 1994*, 248). Z tohto dôvodu bolo pre nás zaujímavé sledovať, či prechádza aj do katastra obce Nová Ľubovňa.

Výkopové práce pre základy stožiara, či ryhy pre elektrický kábel však nenarušili žiadne archeologické objekty, ani sme nezískali žiadny archeologický materiál, môžeme teda konštatovať, že sa osídlenie v tomto priestore pravdepodobne už nenachádza.

5. Šuňava (okr. Poprad), poloha Záhumnie, nedatované, sledovanie zemných prác.

Počas výkopových prác sme zistili, že v SV rohu základu pre osadenie stožiara sa nachádzali uhlíky a miestami prepálená zemina, pravdepodobne pochádzajúca z ohniska. Keďže neobsahovalo žiadne archeologické nálezy, ani nemalo väčší rozsah, môžeme sa domnievať, že ide o novodobé ohnisko príležitostného charakteru, alebo o pozostatky lokálneho lesného požiaru. Ináč môžeme konštatovať, že výkopovými prácami neboli porušené žiadne archeologické objekty.

Literatúra

Roth 1994 - P. Roth: Výsledky prieskumu v okrese Stará Ľubovňa v rokoch 1990-1991. Štud. Zvesti AÚ SAV 30, 1994, 248.

Roth 2003 - P. Roth: Sledovanie zemných prác pri plynofikácii kostolov v Poprade-Matejovciach a v Hranovnici. AVANS 2002, 2003, 108-109.

VERFOLGUNG DER ERDARBEITEN BEI DER REALISATION VON VERSCHIEDENEN BAUTEN. Die Verfolgung der Erdarbeiten bei der Realisation von verschiedenen Bautätigkeiten: 1. Gánovce (Bez. Poprad). Ausschachten der Rinnen für die Gasleitung in einem Teil der Gemeinde. Gestört wurden keine archäologischen Objekte; 2. Hranovica (Bez. Poprad). Die Geländearbeiten bei der Beleuchtung der Kirche (Abb. 116: A) konnten keine Grabverbände, die sich hier in einer größeren Tiefe befinden, gestört haben. In der Rinne außerhalb des begrenzten Hofs der Kirche wurden Fundamente von sypanec erfasst, der dort noch in den ersten Dezennien des letzten Jahrhunderts stand. Bemerkenswert sind noch folgende Funde: beschädigtes Jezuitenskapulier (Abb. 116: 1), zwei filéry aus dem J. 1905 und mittelalterliche und neuzeitliche Scherben (Abb. 116: 2-8); 3. Lendak (Bez. Kežmarok). Die Ausschachtungsarbeiten beim Bau des Anbaus bei der nördlichen Wand der Kirche an den Stellen, die schon mehrmals durch verschiedene Ausschachtungsarbeiten beschädigt worden sind. Die Funde von Menschenknochen befanden sich in der sekundären Lage; 4. Nová Lubovňa (Bez. Stará Ľubovňa). Der Aushub hat keine

archäologischen Objekte gestört; 5. Šuňava (Bez. Poprad). Gefunden wurden Holzkohlenstückchen und stellenweise auch verbrannte Erde. Wahrscheinlich geht es um die Reste einer neuzeitlichen Feuerstelle gelegentlichen Charakters oder um Reste eines lokalen Waldbrands.

PREDSTIHOVÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA CYRILOMETODEJSKEJ ULICI V KOŠICIACH

Rastislav Rusnák

Košice (okr. Košice I), poloha Cyrilometodejská ul., západná časť ŠMPR Košice, sídlisko, predstihový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - VPS, Košice.

V r. 2003 sa AÚ SAV - VPS Košice podieľal na realizácii archeologického výskumu na Cyrilometodejskej ul. v Starom meste, parcela 371/2 a 373, ťažisko stredovek 13.-15. stor., novovek 16.-19. stor. Ulica je súčasťou Štátnej mestskej pamiatkovej rezervácie Košice. Skúmaná plocha patrila v stredoveku do fortifikačného systému opevneného mesta, konkrétne do úseku západných hradieb. Parkánový a čiastočne i plášťový múr je v týchto miestach zachovaný dodnes; plochou výskumu kedysi z väčšej časti prebiehala hradbová priekopa. Realizáciou štyroch sond bola celkovo odkrytá plocha asi 160 m².

Sonda I, nultý meračský bod (n.m.b.) 208,48 m.n.m, mala za cieľ odkryť profil hradbovej priekopy. Vrchné novoveké navážky tvorila suť stavebného materiálu z objektu z prvej polovice 20. stor. a silná vrstva štrkovo-hlinitých zásypov pochádzajúcich pravdepodobne z obdobia prvej tretiny 19. stor., keď bola priekopa zasypaná. Zásypy siahali na západnom okraji do hĺbky 200 cm, v mieste kde bola priekopa najhlbšia až do hĺbky 310 cm. Pri západnom okraji Sondy I sa štrkové podložie nachádzalo v hĺbke 200 cm, v mieste najväčšej hĺbky priekopy bolo v hĺbke 390 cm. Odkrytá situácia dokladá dve fázy hradbovej priekopy. Prvú predstavuje tmavá ílovitá vrstva (s charakteristickým bahenným zápachom) hneď nad štrkovým podložím. V miestach najväčšieho zahĺbenia priekopy dosahuje hrúbku 50 cm, k okrajom sa mierne dvíha a postupne stenčuje. Nad ňou bola tenká čierna humusová vrstvička a v nej sa nachádzali väčšie i menšie lomové kamene, ktoré neboli spájané maltou, no vytvárali súvislú vrstvu. Podľa nálezu fragmentu gotického pohára možno túto vrstvu datovať najneskôr do druhej polovice 15. stor. Nad ňou sa nachádzala ešte jedna vrstva tmavého ílu. Jej najväčšia hrúbka bola 25 cm. Nad ňou už boli iba spomínané zásypy. V Sonde I, 260 cm od jej západného okraja sa v hĺbke 195 cm narazilo na deštrukciu múru. Kvôli overeniu jeho priebehu bola otvorená **Sonda II**, kolmo nadväzujúca na Sondu I. Sondou II bol odkrytý viac ako 7 m dlhý úsek základovej časti múru kontraeskarpy, ktorý uzavieral vodnú priekopu z vonkajšej strany. Šírka múru bola 135 cm a základová škára sa nachádzala v hĺbke 360 cm (od n.m.b.). Múr bol postavený z lomových kameňov kladených na maltu. Na rozhraní Sond I a II bolo teleso múru rozobrané až po základovú škáru a v tomto priestore bola zo získaných, na sucho kladených kameňov postavená studňa. Stavba studne nespadá do obdobia pred prvou tretinou 19. stor., keď došlo k rušeniu hradieb mesta. Studňa bola odkrytá do hĺbky 460 cm (od n.m.b.), kde boli práce zastavené kvôli spodnej vode. Pre overenie priebehu kontraeskarpy i na inom mieste plochy výskumu bola otvorená **Sonda IV**, ktorá priebeh múru potvrdila. **Sonda IIIA** mala za cieľ odkryť situáciu na dne priekopy, najmä spôsob jej vyloženia kameňmi. Zistilo sa, že táto časť priekopy (asi 5 m od parkánového múru) bola voľne vyložená lomovými kameňmi asi v piatich vrstvách. Tesne nad vrchnou vrstvou kameňov sa v profile objavila tenká čierna humusová vrstva. Pod spodnou vrstvou kameňov sa nachádzala tenká vrstva tmavého ílu. Pod ňou bolo už len štrkové podložie. Všetky vrstvy smerom od parkánového múru mierne klesali.

ARCHÄOLOGISCHE VORSPRUNGSGRABUNG AUF DER CYRILOMETODEJSKÁ STR. IN KOŠICE. Košice (Bez. Košice I), Lage Cyrilometodejská Str., westlicher Teil des Staatlichen Stadtdenkmalschutzgebiets, Košice, Siedlung, archäologische Vorsprungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice.

Im J. 2003 kooperierte das Archäologische Institut der SAW - Arbeitsstelle Košice an der Realisation der archäologischen Grabung auf der Cyrilometodská Str. in der Altstadt, Parzelle 371/2 und 373, Schwerpunkt Mittelalter 13.-15. Jh., Neuzeit 16.-19. Jh. Die Straße ist ein Bestandteil des Staatlichen Stadtdenkmalschutzgebiets Košice. Die untersuchte Fläche gehörte im Mittelalter zum Fortifikationssystem der befestigten Stadt, konkret zum Abschnitt der westlichen Mauern. Die Zwinger- und teilweise auch Mantelmauer sind hier bis heute erhalten gebliebenen, durch die Grabungsfläche verlief früher großenteils ein Burggraben. Durch das Anlegen von vier Schnitten ist eine Fläche von ca. 160 m² freigelegt worden. Mit Hilfe des Schnitts I wurden zwei Phasen eines mittelalterlichen Wassergrabens freigelegt, Ende der ersten Phase kann anhand der Keramikfunde in die erste Hälfte des 15. Jh. gelegt werden. Durch den Schnitt II entdeckten wir einen 7 m langen Fundamentmauerabschnitt der Konterescarpe, deren Destruktion bei der Ausschachtung des Schnittes I festgestellt wurde. Der Fundamentteil der Mauer war

135 cm breit und die Gründungsfuge befand sich in einer Tiefe von 360 cm von dem Nullmesspunkt. Die Mauer bestand aus auf den Mörtel gelegten Bruchsteinen. An einer Stelle war die Mauer bis zur Gründungsfuge auseinander gelegt und in diesem Raum war aus trocken gelegten Steinen ein Brunnen gebaut. Der Bau des Brunnens fällt nicht in die Zeit vor dem ersten Drittel des 19. Jh., als es zur Störung der Stadtmauer gekommen ist. Um den Verlauf der Konterescarpe beglaubigen zu können, ist auf einer anderen Stelle der Grabungsfläche der Schnitt IV angelegt worden, durch den der Verlauf der Mauer bestätigt wurde. Durch den Schnitt IIIa wurde die Situation auf der Schnittsohle beglaubigt, besonders die Art und Weise ihrer Auslegung mit Steinen.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V NITRE-DOLNÝCH KRŠKANOCH

Matej Ruttkay

Nitra (okr. Nitra), časť Dolné Krškany, pohrebisko, pravek, stredovek; sídlisko, neolit, staršia doba bronzová, doba halštatská, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko leží na južnom okraji Dolných Krškán na pravostrannej terase rieky Nitry. Na stavebnú aktivitu v tomto priestore upozornil I. Kuzma, ktorý tu spoločne so Z. Rajtárovou vykonal prvotnú obhliadku. Na odhumusovanej časti staveniska sa našiel relatívne veľký počet črepov dokladajúcich osídlenie z rôznych období praveku, včasnej doby dejinnej a stredoveku.

Z týchto dôvodov tu začal Archeologický ústav SAV okamžite vykonávať záchranný archeologický výskum. Jeho cieľom nebolo preskúmanie celého náleziska, ale odkryv objektov a hrobov bezprostredne ohrozených výstavbou. Výskum prebiehal v auguste a septembri 2003. Celkovo sa preskúmalo 18 objektov a 4 hroby.

Najstaršie osídlenie je doložené už v neolite. Preskúmali sa dve sídliskové jamy a časť žľabu. V kultúrnej vrstve tiahnúcej sa na celej ploche náleziska sa objavili črepy kultúry s lineárnou keramikou, dve kamenné brúsené sekery (obr. 118: 10) a väčší počet štiepaných kamenných nástrojov. Nejednoznačné je časové zaradenie hrobu 1 zapusteného do vyššie uvedenej vrstvy a nájdeného bezprostredne na rozhraní ornice a kultúrnej vrstvy. Hrob bol výrazne narušený orbou a odhumusovaním. Išlo o dospelú osobu uloženú na pravom boku v silne skrčenej polohe (obr. 117: 5). Orientácia Z-V, hlavou na západ. Na lebke bol nápadný symetrický otvor s priemerom asi 35 mm. Či išlo o trepanáciu alebo náhodné novodobé narušenie, ukáže až antropologický rozbor. Z priložených dvoch nádob sa, žiaľ, v dôsledku narušenia zachovali iba spodné časti (obr. 119: 1). V dôsledku toho je možné iba orientačné datovanie objektu do staršieho praveku.

Zo staršej doby bronzovej, sa preskúmali dva objekty - kužeľovité zásobné jamy. Výnimočný je objekt 16 - kužeľovitá jama s úzkym vstupným otvorom a plochým dnom a s priemerom v úrovni zachytenia 80-90cm, a hĺ. 145 cm od úrovne zachytenia, t.j. pri dne 200-210 cm. V obj. 16 s iba 80-90 cm širokým vstupným otvorom sa na jej dne našli skelety piatich nebožtíkov (obr. 117: 6). Dve deti ležali v skrčenej polohe chrbtom k sebe. Na nich ležal v polohe na chrbte s nohami v tzv. žabej polohe a rukami v adoračnom geste mohutný dospelý muž. Na ňom (priečne) bolo uložené ďalšie dieťa. To jediné malo na sebe aj dobové ozdoby (obr. 117: 1-4) - bronzové záušnice a náhrdelník-nákrčník z kančích klov (jedna časť na krku vpredu a druhá vzadu). Pri týchto telách sa na okraji jamy našlo ešte jedno telo v polohe na bruchu. Pravdepodobne išlo o muža. Príčiny úmrtia bude pri troche šťastia možné určiť až po podrobnej antropologickej analýze. Zatiaľ je isté, že dieťa v lone dospelého bolo usmrtené úderom kamennej sekery do hlavy. Už dnes však možno konštatovať, že tu ide o kultový čin a nie o náhodné pohodenie mŕtvych (jednej rodiny?) do jamy. Pravdepodobne išlo o obeť vtedajších obyvateľov nadpozemským silám. V zásype objektu sa našlo iba málo črepov orientačne zaraditeľných do praveku. Iba jeden z nich má výzdobou aplikovanú šnúrou. Predbežne možno objekt datovať do okruhu Nitrianskej kultúry.

Ďalšie stopy osídlenia (2 objekty) pochádzajú až zo záveru staršej doby železnej. K najzaujímavejším patria pozostatky zahĺbeného obydlia - zemnice (obj. 5) čiastočne narušenej základovou ryhou. Z tejto doby pochádza už aj na kruhu točená keramika. Domáce spriadanie nití dokladá väčšie množstvo hlinených praslenov (obr. 118: 1-4, 8). Unikátne sú tiež bronzové ozdoby. Okrem toho sa našla bronzová ihlica a kostené šidlo (obr. 118: 5, 9).

Najväčšia hustota sídliskových objektov je doložená v stredoveku v 10.-14. stor. Nezachytila sa obytná časť vtedajšej osady, ale mnoho objektov z jej hospodárskeho okrsku - zásobné jamy na obilie, pražiace jamy a sústavy hlinených kupolových pecí. V objektoch sa našla najmä keramika, zvieracie kosti a výnimočne železné nožíky, či hlinené prasleny. Najzaujímavejší je keramický súbor zo staršej fázy stredovekého osídlenia (obr. 119: 3). Na jednotlivých nádobách sa tu kombinujú archaické i vyvinuté výzdobné prvky s vysokou kvalitou spracovania keramickej hmoty. Zaujímavosťou je, že sa v tomto priestore našli aj dva stredoveké hroby, z toho jeden dvojhrob. Ich interpretácia je zatiaľ nejasná, podobne ako zdôvodnenie pochovávania mimo regulárneho cintorína.

Do 13.-14. stor. sú datované hlboké pece so schodovitým vstupom. Napriek tomu, že sa najmä v oblasti Nitry vyskytujú relatívne často, v tomto prípade sa po prvý krát zachytila aj časť masívnej hlinenej kupoly. Dno pecí je

spravidla nevypálené a nachádza sa na nej uhlíková vrstva. Zásyp pecí je tvorený vrstvami uhlíkov, vápna (?) a prepálenej hliny. Priemer vlastnej pece sa pohybuje medzi 120-150 cm. Hĺbka od povrchu sa pohybuje medzi 180-240 cm. Funkcia pecí zostáva stále nejasná. V zásype týchto objektov sa okrem keramiky (obr. 119: 2, 4) našli fragmenty železných predmetov - britva, pracky, nôž.

Záchranný výskum v Dolných Krškanoch potvrdil, že terasa Nitry bola v celej svojej dĺžke husto osídlená už od najstarších čias. Priniesol množstvo zaujímavých poznatkov o živote našich predkov a potvrdil nevyhnutnosť realizácie záchranných archeologických výskumov pri bohatej stavebnej činnosti na území Nitry.

RETTUNGSGRABUNG IN NITRA-DOLNÉ KRŠKANY. Nitra (Bez. Nitra), Teil Dolné Krškany, Gräberfeld, Urzeit, Mittelalter; Siedlung Neolithikum, ältere Bronzezeit, Halstattzeit, Mittelalter. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Die Fundstelle liegt am Südrand von Dolné Krškany, auf der rechtseitigen Terasse des Nitra-Flusses. Das Ziel der Grabung war nicht die Untersuchung der ganzen Fundstelle, sondern eine Freilegung von Objekten und Gräbern, die unmittelbar von Bautätigkeit bedroht waren. Insgesamt wurden 18 Objekte und 4 Gräber untersucht.

Die älteste Besiedlung ist bereits in Neolithikum nachgewiesen. Untersucht wurden zwei Siedlungsgruben und Teil einer Rinne. In der entlang der ganzen Fundstelle sich erstreckenden Kulturschicht erschienen Scherben der Kultur mit linear Keramik, zwei geschliffene Steinäxte (Abb. 118: 10) und eine größere Anzahl von Sielexspaltindustrie. Nicht eindeutig ist die zeitliche Einstufung des Grabes 1, das in der höher angeführten Schicht eingetieft war und unmittelbar an der Grenze der Ackerkrume und der Kulturschicht gefunden wurde. Das Grab war ausgeprägt von Überpflügung und Entfernung des Humus gestört. Es handelte sich um eine erwachsene Person in seitlicher extremen Hocklage (Abb. 117: 5). Orientierung W-O, mit dem Kopf nach Westen. Möglich ist lediglich eine orientierende Datierung des Objektes in die ältere Urzeit.

Aus der älteren Bronzezeit wurden zwei Objekte untersucht - zwei konische Vorratsgruben. Außergewöhnlich ist das Objekt 16 - eine konische Grube mit schmalem Eingang und mit flacher Sohle mit einem Durchmesser von 80-90 cm im erfassten Niveau und 145 cm Tiefe vom erfassten Niveau, d. h. bei der Sohle von 200-210 cm. Im Objekt 16 mit nur 80-90cm breitem Eingang fand man auf der Sohle Skelette von fünf Gestorbenen (Abb. 117: 6). Zwei Kinder lagen in Hocklage mit dem Rücken zueinander. Auf ihnen lag auf dem Rücken ein Mann in sog. Froschlage mit Adorationsgeste. Auf ihm (in Querlage) war ein weiteres Kind untergebracht. Das einzige was es auf sich hatte, war zeitgenössisches Zierrat (Abb. 117: 1-4), - Bronzeschläfenringe und ein Halsband-Halsring aus Eberhauern (ein Teil war vorne auf dem Halse und der andere hinten). Bei diesen Leichen fand man am Grubenrand noch einen weiteren Leichnam in Bauchlage. Wahrscheinlich handelte es sich um einen Mann. Die Todesursache wird man mit etwas Glück erst nach eingehender anthropologischer Analyse feststellen können. Vorderhand ist es sicher, dass das Kind im Schose des Erwachsenen mit einer Steinaxt getötet wurde (in Kopf). Doch kann bereits heute konstatiert werden, dass dies ein Kultakt war und nicht ein zufälliges Hineinwerfen der Toten (einer Familie?) in die Grube. Wahrscheinlich handelte es sich um ein Opfer der damaligen Bevölkerung für die überirdischen Kräfte. In der Verschüttung des Objektes fand man nur wenige Scherben, die in die Urzeit zuweisbar sind. Lediglich eine von ihnen weist eine applizierte Schnurverzierung auf. Vorläufig ist das Objekt in den Bereich der Nitra-Kultur datierbar.

Weitere Besiedlungsspuren (2 Objekte) stammen erst vom Ende der älteren Eisenzeit. Zu den interessantesten gehören Reste eines eingetieften Behausung - eines Grubenhauses (Obj. 5), das teilweise durch eine Fundamentrinne gestört wurde. Aus dieser Zeit stammt auch schon scheibengedrehte Keramik. Das heimische Spinnen von Fäden belegt eine größere Menge von Lehmspinnwirteln (Abb. 118: 1-4, 8). Unikat ist ebenfalls Bronzezierrat. Außerdem fand man eine Bronzenadel und eine Knochenahle (Abb. 118: 5, 9). Die größte Dichte von Siedlungsobjekten ist im Mittelalter im 10.-14. Jh. belegt. Nicht erfasst wurde ein bewohnter Teil der damaligen Siedlung, jedoch viele Objekte aus ihrem wirtschaftlichen Bezirk - Getreidevorratsgruben, Röstgruben und Systeme von Lehmkuppelöfen. Die Objekte enthielten vor allem Keramik, Tierknochen und außergewöhnliche Eisenmesser, oder tönerne Spinnwirtel. Am interessantesten ist ein Keramikverband aus der älteren Phase der mittelalterlichen Besiedlung (Abb. 119: 3). Kombiniert sind hier auf den einzelnen Gefäßen archaische wie auch entfaltete Verzierungselemente mit hochqualitativer Verarbeitung der Keramikmasse. Von Interesse ist, dass sich hier in diesem Raum auch zwei mittelalterliche Gräber befanden, davon ein Doppelgrab. Ihre Interpretation ist vorderhand unklar, ähnlich wie die Begründung der Bestattung außerhalb des regulären Friedhofs.

In das 13.-14. Jh. sind tiefe Öfen mit stufenförmigem Eingang datiert. Ungeachtet dessen, dass sie vor allem im Gebiet Nitras relativ häufig vorkommen, erfasste man in diesem Falle erstmals einen Teil einer massiven Lehmkuppel. Die Sohle der Öfen ist in der Regel ungebrannt, und es befindet sich auf ihr eine Holzkohlenschicht. Die Verfüllung der Öfen besteht aus Holzkohlenschichten, (Kalk?) und gebranntem Lehm. Der Durchmesser des eigentlich Ofens bewegt sich zwischen 120-150 cm und die Tiefe von Oberfläche zwischen 180-240 cm. Die Funktion der Öfen bleibt vorderhand weiterhin unklar. In der Verfüllung dieser Objekte fand man außer Keramik (Abb. 119: 2, 4) auch Fragmente von Eisengegenständen - ein Rasiermesser, ein Messer.

Die Rettungsgrabung in Dolné Krškany bestätigte, dass die Nitra-Terasse in ihrer ganzen Länge bereits seit den ältesten Zeiten besiedelt war. Sie lieferte eine Menge interessanter Erkenntnisse über das Leben unserer Vorfahren und bestätigte die Unausweichlichkeit der Realisierung von archäologischen Rettungsgrabungen bei der reichen Bautätigkeit im Gebiet Nitras.

UNIKÁTNY NÁLEZ Z DOBY RÍMSKEJ V DVOROCH NAD ŽITAVOU

Matej Ruttkay

Dvory nad Žitavou (okr. Nové Zámky), hromadný nález(?), hrob(?), doba rímska, náhodný nález. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V lete 2003 oznámil Archeologickému ústavu SAV obyvateľ Dvorov nad Žitavou nález hrncov. Okamžite bola z najbližšieho výskumu (Tesárske Mlyňany) vyslaná skupina na preverenie stavu.

Nálezy boli uložené v kancelárii zamestnávateľa oznamovateľa, ktorý si neželá byť menovaný. Predpokladal, že ide o predmety z 19.-20 stor. - plechové hrnce a umelohmotné poháre. Pri prvom pohľade na nález bolo jasné, že ide o predmety z doby rímskej. Ihneď sa urobila obhliadka miesta nálezu v jednom z profilov pieskoviska v obci. Nálezca ochotne ukázal presnú polohu objavu a tiež nakreslil umiestenie jednotlivých predmetov v momente nálezu. Žiaľ, aj po podrobnom začistení celých profilov pieskoviska aj odhumusovanej plochy sa ďalší objekt nezistil. Objavili sa iba ojedinelé črepy z včasného stredoveku.

Podľa nálezcu sa pri bagrovaní piesku objavila čierna šošovkovitá škvrna, z ktorej trčali zelenkavé predmety. Samotné predmety nachádzajúce sa približne 230 cm pod povrchom, t.j. 160 cm pod úrovňou podorničia, vybral z profilu už ručne. V blízkosti objaviteľ nezaregistroval žiadne kosti, keramiku a ani iné nálezy.

Vlastný nález pozostával z dvoch väčších bronzových nádob položených ústím do seba, v ktorých sa nachádzala cedidlová súprava a dva sklené poháre.

Opis nálezov

1. Hlboká panvica s kruhovitým otvorom v kruhovom zakončení držadla, typ Eggers 140/142. Panvica je odliata a následne vytočená. Na viacerých miestach je výrazne porušená koróziou. Na okraji a vonkajšej strane sa na viacerých miestach v korózii zachovali stopy tkanín, resp. ich odtlačky. Rozmery: vonk. pr. ústia 246 mm, vonk. pr. konkávne prehnutého dna 167 mm, v. 156 mm, dĺ. držadla 199 mm, pr. kruhovitého zakončenia držadla 85 mm, pr. kruhovitého otvoru na konci držadla 20 mm.

2.-3. Súprava bronzového cedidla s naberačkou, typ Eggers 160. Zatiaľ neprebehla konzervácia a obe časti sú do seba zakorodované. Bronzové cedidlo s veslovitou rukoväťou je výrazne poškodené koróziou. Dierkovanie cedidla vytvára vzor, ktorého presný vzhľad bude možné rekonštruovať až po definitívnom reštaurovaní nádoby (pravdepodobne rozeta). Na časti je zachovaná skorodovaná tkanina. Bronzová naberačka s rukoväťou je tiež výrazne poškodené koróziou. Rozmery: vonk. pr. na hornom okraji 106 mm, dĺ. rukoväte 146 mm.

4. Baňaté žliabkované vedro, typ Eggers 44 (obr. 120: 4), čiastočne druhotne narušené. Korózia, ktorá je aj v mieste porušenia nádoby dokazuje, že k deštrukcii nádoby došlo už v minulosti. Túto konštatáciu podporuje aj chýbanie jednej ataše a časti bronzovej rukoväte. Oblúkovité držadlo (obr. 120: 1) s naznačeným tordovaním je ukončené zahnutím v tvare labutej hlavičky (pr. 85 mm). Závesné ucho je zdobené rytou výzdobou (obr. 120: 3). Pravdepodobne bolo upevnené na horný okraj nádoby. Na vonkajšej strane je zdobený rytou výzdobou. Rozmery: vonk. pr. ústia 239 mm, max. pr. 258 mm, pr. dna 120 mm, v. 159 mm.

5. Kalichovitý pohár, typ Eggers E187, s nízkou nôžkou z jemne žltozelenkavého skla je zdobený oválnymi vybrúsenými plôškami a vodorovnými ryhami (obr.120: 2). Rozmery: pr. ústia 93 mm, pr. dna 41 mm, v. 91 mm.

6. Kalichovitý pohár, mierne poškodený, s oválnymi vybrúsenými plôškami je temer zhodný s č. 5 (typ Eggers - E187). Rozmery: pr. ústia 89 mm, pr. dna 42 mm, v. 93 mm.

7. Časť drevenej platničky kruhovitého pôdorysu patrí pravdepodobne tiež do súboru. Podľa nálezcu bola na dne vedra (č. 4) alebo pri ňom. V prípade potvrdenia datovania dendrochronológiou by išlo o unikátnu nálezovú situáciu.

8. Bronzový krúžok - zdrhovadlo(?) s pr. 36 mm a vnút. pr. 22 mm.

Nezodpovedaná zostáva otázka prítomnosti tzv. drobných nálezov (spony a pod.). Podľa tvrdenia nálezcu bol odovzdaný kompletný nález. Nazdávam sa, že ide o reálnu situáciu, keďže nálezca neprikladal nájdeným veciam temer žiaden význam. Ak by si bol vedomý dôležitosti nálezu a ak by pri ňom boli aj významnejšie drobné predmety, je pravdepodobné, že by nález nedoniesol svojmu nadriadenému, resp. neohlásil.

Ide o unikátny nález rímskych importov pravdepodobne z doby okolo markomanských vojnách. Či išlo o hrob, alebo depot, prípadne obeť sa už nikdy s určitosťou nebude dať určiť. Zdá sa, že ide o jednu kompletnú, alebo temer kompletnú súpravu. Ako sa predmety dostali severne od rímskej ríše (obchod, vojnová korisť, tribút, dar a pod.) v tejto chvíli tiež nie je možné rozhodnúť.

Na tomto mieste nie je možné a ani účelné predstaviť všetky analógie k nálezom (napr. *Eggers 1951*; *Kunow 1983*; *Lund-Hansen 1987*; *Stawiarska 1999*; *Wielowiejski 1995*). Najbližšie k nálezu stojí švédsky hrob Öremölla (*Andersson/ Jansson 1984*, 48-49), kde sa našla veľmi podobná kombinácia nálezov (naviac ešte železný krúžkový pancier).

Poloha bude v budúcnosti podrobne sledovaná a možno sa tu podarí nájsť objekty alebo hroby, ktoré nálezovú situáciu mierne objasnia.

Literatúra

Andersson/Jansson 1984 - A. Andersson/I. Jansson: Treasures of early Sweden. Klenoder ur äldre svensk historia. Uppsala 1984.

Eggers 1951 - H.-J. Eggers: Der römische Import im freien Germanien. Hamburg 1951.

Kunow 1983 - J. Kunow: Der römische Import in der Germania libera bis zu den Markomannen Kriegen. Studien zu Bronze und Glasgefäsen. Neumünster 1983.

Lund-Hansen 1987 - U. Lund-Hansen: Römischer Import im Norden. Warenaustauch zwischen dem Römischen Reich und dem freien Germanien während der Kaiserzeit unter besondere Berücksichtigung Nordeuropas. Koppenhagen 1987.

Stawiarska 1999 - T. Stawiarska: Naczynia szklane okresu rzymskiego z terenu Polski. Warszawa 1999.

Wielowiejski1995 - J. Wielowiejski: Zur Verbreitung und Funktion der römischen Bronzegefässe bei den nördlich des norisch-pannonischen Limes ansässigen Völkern. In: Ancient Bronzes. Acta of the 12th International Congress. Nederlandse Archeologische Rapporten 18. Nijmegen 1995, 97-102.

UNIKATFUND AUS DER RÖMISCHEN ZEIT IN DVORY NAD ŽITAVOU. Dvory nad Žitavou (Bez. Nové Zámky), Hortfund(?), Grab(?), römische Zeit, Zufallsfund. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Sommer 2003 meldete dem archäologischen Institut der SAW Nitra ein Bewohner von Dvory nad Žitavou einen Fund von Töpfen. Augenblicklich entsandte man von der nahegelegensten Grabungsstelle (Tesárske Mlyňany) eine Gruppe zur Beglaubigung des Standes. Untergebracht waren die Funde im Büro des Arbeitsgebers und Melders, der unbekannt bleiben wollte. Er nahm an, dass es sich um Gegenstände aus dem 19.-20. Jh. handelt - Blechtöpfe und Kunststoffbecher. Beim ersten Blick auf den Fund war es klar, dass es sich um Gegenstände aus römischer Zeit handelt. Gleich wurde eine Besichtigung der Stelle des Fundes durchgeführt - in einem der Profile der Sandgrube der Gemeinde. Der Finder zeigte bereitwillig die genaue Lage des Fundes und die Unterbringung der einzelnen Fundstücke im Moment der Entdeckung. Leider wurde auch nach der präzisen Säuberung der ganzen Profile der Sandgrube wie auch der von Humus abgeschürften Fläche kein weiteres Objekt gefunden. Es tauchten nur einzelne Scherben aus dem Frühmittelalter auf.

Nach Angabe des Finders erschien bei der Sandbaggerung ein schwarzer linsenförmiger Fleck, aus welchem grünliche Gegenstände hervorragten. Die einzelnen Gegenstände ungefähr 230 cm unter der Oberfläche, d. h. 160 cm unter dem Niveau der Ackerkrume, nahm er mit der Hand heraus. In nächster Nähe registrierte der Entdecker keine Knochen, Keramik und andere Funde. Der eigentliche Fund bestand aus zwei größeren, mit der Mündung ineinander gelegten Töpfen, in denen sich eine Siebgarnitur und zwei Glasbecher befanden.

1. Tiefe Backpfanne mit kreisförmiger Mündung und rund gebogenem Griff - Typ Eggers 140/142. 2.-3. Eine Garnitur von Bronzesieb mit Schöpfkelle - Typ Eggers 160. 4. Bauchiger kannelierter Eimer - Typ Eggers 44 (Abb. 120: 4). Gebogener Griff mit angedeuteter Tordierung ist in Form eines gebogenen Schwanenkopfes abgeschlossen (Durchmesser 0,85 cm). Der Henkel trägt Ritzverzierung (Abb. 120: 3). 5. Kelchförmiger Becher (Eggers-E 187) mit niedrigem Fuß (Abb. 120: 2). 6. Der kelchförmiger Becher (mäßig beschädigt) mit oval geschliffenen kleinen Flächen ähnelt beinahe dem Fund Nr. 5 (Typ Eggers-E187). 7. Ein Teil eines kreisförmigen Holzplättchens gehört ebenfalls in die Kollektion. 8. Bronzering - als Gürtelschnalle?

Unbeantwortet bleibt die Frage des Vorhandenseins der sog. Kleinfunde (Fibel u. ä.). Nach der Behauptung des Finders wurde der gesamte Fundkomplex abgegeben.

Es handelt sich um einen unikaten Fund römischer Importe wahrscheinlich aus der Zeit rund um die Markomannenkreige. Es handelte sich um ein Grab oder ein Depot, eventuell eine Opfergabe, was niemals mehr mit Gewißheit festzustellen sein wird. Es scheint, dass es sich um eine komplette oder beinahe komplette Kollektion gehandelt hat. Wie die Gegenstände nach Norden des römischen Reiches gelangten (Handel, Kriegsbeute, Tribut, Geschenk u. ä.) kann momentan ebenfalls nicht entschieden werden. Am nächsten steht dem Fund das schwedische Grab Öremölla (Anderson/Janson 1984, 48-49), wo eine sehr ähnliche Fundkombination gefunden wurde (dazu noch ein Ringpanzer).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ČEREŇANOCH

Matej Ruttkay

Čereňany (okr. Prievidza), intravilán, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek(?), raný novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza v intraviláne obce na miernej na juh sklonenej vyvýšenine, severne od bývalého potoka. Pôvodne to bol kaštieľ - hrad s dvojvežovou dispozíciou.

Ide o renesančný kaštieľ, podľa doterajších informácií postavený v 17. stor., koncom 18. stor. zbarokizovaný, a v 20. stor. značne spustnutý, resp. zničený nevhodnými stavebnými zásahmi. Pôvodne išlo pravdepodobne o štvorvežovú dispozíciu, z ktorej dnes zostala stáť dvojpodlažná budova s pivnicami a dvoma nárožnými okrúhlymi vežami (v južnom a západnom rohu).

V r. 2003 prebehla druhá etapa obnovy objektu i parku. Žiaľ, archeológovia boli na stavbu privolaní až v čase, keď už bol celý objekt obkopaný až po dno základu približne 1 m širokou vysušovacou ryhou, ktorá bola zasypaná. To znamenalo, že všetky väzby k stojacemu objektu boli násilne prerušené. Taktiež vnútorný priestor hradu bol prehĺbený až po porastený terén a v prevažnej miere zabetónovaný. Záchranný archeologický výskum sa už mohol realizovať iba v priestore budovania kanalizácie, prívodného vodovodného potrubia a miesta zapustenia plynovej nádrže - západne a severne od stojaceho objektu.

V týchto priestoroch, v blízkosti SZ steny objektu sa zachytili stopy po pôvodnej priekope. Jej zásyp pozostával zo štyroch vrstiev. Najvýraznejšia bola najspodnejšia vrstva, ktorá pomerne prudko spadala smerom na SZ. Dosahovala hrúbku 40-60 cm. Obsahovala veľkú koncentráciu nálezov, najmä keramiky, zvieracích kostí, ale tiež fragmentov železných predmetov a sklených vitráží a nádob. Keramika pozostávala z tehlovočervených črepov výnimočne s hnedou, resp. zelenou glazúrou. Kachlice sa radia do okruhu komorových zeleno glazovaných výrobkov s tzv. tapetovým motívom. Prevahu majú rastlinné motívy. Medzi sklenými predmetmi sa najčastejšie objavujú vitráže, ale objavujú sa i fragmenty z pohárov, resp. fliaš. Medzi vyhodenými kameňmi sa sporadicky nachádzali opracované pieskovcové bloky bez bližšej možnosti priradenia ku konkrétnemu stavebnému článku. Táto vrstva je dokladom mohutnej planírky, resp. požiaru, ktorá vznikla niekedy v prvej polovici 17. stor. V celom inventári sme nenašli keramiku zaraditeľnú pred 16. stor. Na druhej strane nálezy stolovej keramiky zo 16. stor. naznačujú, že dnešný objekt mohol mať svojho predchodcu už v prvej polovici 16. stor. Žiaľ, odstránenie viac-menej všetkých signifikantných vrstiev z bezprostrednej blízkosti stavby znamenalo trvalé znemožnenie časového zaradenia budovania objektu.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN ČEREŇANY. Čereňany (Bez. Prievidza), Intravillan, archäologische Rettungsgrabung, Hochmittelalter (?), frühe Neuzeit. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im J. 2003 verlief die zweite Etappe der Erneuerung des Objektes und Parkes des Kastells in Čereňany. Es handelt sich um ein Renaissance-Kastell, das nach den bisherigen Informationen im 17. Jh. erbaut wurde, Ende des 18. Jh. barockisiert wurde und im 20. Jh. ziemlich verwüstete, bzw. durch unzutreffendere Baueingriffe vernichtet wurde. Ursprünglich handelte es sich wahrscheinlich um eine viertürmige Disposition, von der heute ein zweigeschossiges Gebäude mit Kellern und zwei runden Ecktürmen stehen blieb. Leider wurden Archäologen zum Bau erst in der Zeit hinzugerufen, als das ganze Objekt bis zur Sohle des Fundamentes mit einem etwa 1 m breiten Austrocknungsgraben umgelegt war, und der verschüttet wurde. Dies bedeutete, dass alle Bindungen zum stehenden Objekt gewaltsam unterbrochen wurden. Ebenfalls wurde der Innenraum der Burg bis zum gewachsenen Gelände vertieft und mit vorwiegenden Maße betoniert. Beim Bau der Kanalisation und der Wasserleitungsrohre und an der Stelle des Gasleistungbehälters erfasste man Spuren eines ursprünglichen Grabens. Seine Verschüttung bestand aus vier Schichten. Die unterste war am ausgeprägtesten und stark durchglüht. Sie enthielt eine große Fundkonzentration, vor allem von Keramik, Tierknochen, doch ebenfalls von Fragmenten von Eisengegenständen, Glasvitrinen und Gefäßen. Sporadisch erschienen bearbeitete Sandsteinblöcke ohne eine Möglichkeit der Zuweisung zu einem konkreten Bauglied. Diese Schicht ist der Beleg einer mächtigen Planierschicht, bzw. eines Brandes, der irgendwann in der ersten Hälfte des 17. Jh. entstand. Im ganzen Inventar befanden sich Funde mit einer Zuweisungsmöglichkeit vor das 16. Jh. Bruchstücke von Tafelkeramik aus dem 16. Jh. deuten an, dass das heutige Objekt seinen Vorgänger schon im 16. Jh. besaß. Leider bedeutete die Beseitigung von mehr oder weniger signifikanten Schichten aus der unmittelbaren Nähe des Baues eine endgültige Datierungsmöglichkeit der Errichtung des Objektes.

DRUHÁ SEZÓNA VÝSKUMU POHREBISKA Z DOBY SŤAHOVANIA NÁRODOV V TESÁRSKYCH MLYŇANOCH

Matej Ruttkay

T e s á r s k e M l y ň a n y (okr. Zlaté Moravce), pohrebisko, doba sťahovania národov. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza približne 3 km JZ od Zlatých Moraviec. Pohrebisko je situované na miernom svahu sklonenom na JV v nadm. v. 175-176 m, vzdialené približne 400 m od pôvodného meandrujúceho koryta rieky Žitavy.

Záchranným výskumom vyvolaným výstavbou prívodných vodovodných potrubí do obcí v ochrannom pásme atómovej elektrárne Mochovce sa v r. 2002 preskúmalo 43 hrobov (*Ruttkay 2003*) a v r. 2003 sa vďaka pochopeniu miestneho Agropodniku podarilo odkryť ďalších 30 hrobov. Počet hrobov bol pôvodne dozaista väčší. Dá sa predpokladať, že najmä plytšie zahĺbené hroby boli zničené, takže pôvodný počet hrobov mohol byť okolo 100.

Hrobové jamy mali spravidla štíhly oválny, temer obdĺžnikovitý pôdorys. Hĺbka kolísala od 60 do 165 cm od povrchu ornice, najčastejšie v rozmedzí 80-138 cm. Charakteristickou črtou hlbších hrobových jám boli steny, ktoré sa smerom ku dnu plynulo alebo stupňovito zbiehali. Na dne mala jama v podstate šírku pochovaného jedinca.

Hroby sú orientované v prevažnej miere v smere Z-V s miernymi odchýlkami (hlavou na západ). Situované boli viac-menej v radoch. Iba dva hroby, pravdepodobne v najstaršej časti pohrebiska, sú orientované približne v smere S-J.

V mnohých hroboch sa zachytili stopy po drevených truhlách, výdreve alebo prikrytí doskou. Mŕtvy v hrobe 1 ležal v drevenom koryte a bol prikrytý drevenou doskou. V neporušenej časti hrobu 12 sa zachytili štyri vedľa seba uložené (alebo vzájomne spojené?) dosky uložené nad mŕtvym. Časté sú prípady, kedy nebožtíka uložili na drevenú dosku.

Vo väčšine hrobových jám sa našli druhotne rozhádzané kostry (obr. 121: 3). Stopy po vykrádačských šachtách sa nepodarilo identifikovať. Rozsah narušenia je rôzny. Niekedy išlo iba o drobné posuny jednotlivých kostičiek, inokedy o presun celých častí. Nezriedkavé je aj zhrnutie väčšiny kostí na jednu hromadu v hrobovej jame. Narušenie sa spravidla sústreďovalo na západnú časť hrobu, teda na miesto, kde ležala horná časť tela. Viaceré situácie naznačujú, že v čase narušenia hrobu mnohé tkanivá ešte držali pokope (zachované bez porušenia v 18 % hrobov). Záujem vykrádačov sa koncentroval na priestor trupu a dolných končatín. Naopak, nezaujímavá bola oblasť dolných končatín (zachované bez porušenia v 67 % hrobov).

V piatich hroboch bola lebka druhotne uložená v bedrovej časti tela. V dvoch prípadoch sa v hrobe našli dve lebky. Zaujímavé je, že narušitelia hrobov kopali iba v rámci pôvodnej hrobovej jamy a spravidla nenarušili jej steny. Niektoré časti tiel, najmä hlavy, boli vhodené do druhých hrobov alebo úplne vyhodené (dozaista to potvrdí aj antropologická analýza).

Z menej porušených, resp. neporušených hrobov možno vyčítať, že mŕtvi boli pôvodne uložení vo vystretej polohe na chrbte (obr. 121: 2, 4). Ruky spočívali pri tele alebo boli dlane položené v panvovej oblasti.

Odkryli sa hroby žien, mužov i detí. Presnejšie informácie o ich pomernom zastúpení a vekovej skladbe bude možné určiť až po vykonaní antropologickej analýzy. Je však veľmi pravdepodobné, že veľká časť spravidla plytších detských hrobov bola v minulosti zničená orbou.

Vzhľadom na to, že veľká časť hrobov bola druhotne narušená, našiel sa v nich iba relatívne malý počet nálezov. V sedemnástich hroboch neboli zaevidované okrem ľudských kostí žiadne iné nálezy. Časté zelené sfarbenie kostí, prípadne zbytky železnej hrdze v hroboch bez nálezov naznačujú, že pôvodne sa tam nachádzali rôzne ozdoby, resp. milodary.

Prekvapením je temer úplná absencia keramiky. Iba v jednom hrobe (hr. 26) sa našla celá nádoba - na kruhu točený malý džbán. V ďalších dvoch hroboch sa našlo po jednom črepe (pravdepodobne náhodná praveká intrúzia). Táto zvyklosť sa vymyká z rámca pohrebných zvykov charakteristických pre 5. stor.

Najčastejším nálezom sú koráliky. Temer 2000 ks pochádza z 20 hrobov. Objavujú sa najmä v oblasti hlavy a krku. Väčšinu tvoria drobné koráliky modrej alebo zelenej farby. Zriedkavejšie sa objavujú jantárové koráliky, resp. väčšie viacfarebné korále. Atypický je aj veľký korál vyrobený z perleťovej hmoty (pr. 35 mm). Ojedinele sa objavujú kostené koráliky. Závesky sú doložené v dvoch prípadoch - kostený pyramídovitý zdobený koncentrickými krúžkami (tvar tzv. herkulovho kyjaku) a závesok vyrobený z mušle.

V 22 hroboch sa našiel nôž. Zaujímavý je nález z hrobu 31, kde nôž dosahuje dĺžku 30cm, takže sa charakterom približuje ku scramasaxom. V zriedkavých prípadoch pôvodných situácií sú nože uložené pri stehennej kosti mŕtveho alebo pri členku, a to často spolu s ďalšími nálezmi (kresadlo, fragmenty železných predmetov, a pod.). V šiestich hroboch sa našli ocieľky lýrovitého tvaru, vo väčšine prípadov spoločne s kresacími kameňmi. Ojedinele sa objavili toaletné predmety. Ide o tri pinzety - jednu bronzovú a dve železné. K častému milodaru patrí aj trojdielny dvojradový hrebeň v niektorých prípadoch zdobený rytou výzdobou (obr. 122: 9, 12).

V 23 hroboch sa našli opaskové pracky (obr. 122: 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11). Z hľadiska použitého materiálu tvorili dve skupiny - železné a bronzové. Typovo sa taktiež delia na dva typy - jednoduché a so záchytnou doštičkou. Menšie exempláre sa objavili spravidla v priestore členkov a mali pravdepodobne súvis s obuvou. Dôležitým exemplárom sú malé jazykovité kovania vyrobené zo striebra alebo zo železa.

Relatívne veľký počet hrobov dokazuje, že pohrebisko patrilo k osade, ktorá tu musela fungovať min. niekoľko desaťročí. Pohrebisko predbežne datujeme na základe paralel k nálezovému inventáru a spôsobu pochovávania do 5. stor., prípadne na začiatok 6. stor.

Záverom možno konštatovať, že ide v súčasnosti o najväčšie pohrebisko svojho druhu na území Slovenska severne od Dunaja. Počet hrobov dokladá, že išlo o pohrebisko patriace k sídlisku fungujúcemu dozaista niekoľko desaťročí.

ZWEITE SAISON DER UNTERSUCHUNG DES VÖLKERWANDERUNGSZEITLICHEN GRÄBERFELDES IN TESÁRSKE MLYŇANY. Tesárske Mlyňany (Bez. Zlaté Moravce), eines Gräberfeldes der Völkerwanderungszeit. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Bei der Rettungsgrabung (hervorgerufen durch die Errichtung der Wasserleitungsrohre in die Gemeinde in der Schutzzone des Atomelektrizitätswerk Mochovce wurden im. J. 2002 43 Grüber untersucht (Ruttkay 2003) und im J. 2003 gelang es dank des Verständnisses des Agrounternehmens weitere Gräber abzudecken. Die Anzahl der Gräber war ursprünglich sicherlich größer. Es ist anzunehmen, dass namentlich die seichter eingetieften Gräber vernichtet wurden, so dass die ursprüngliche Gräberanzahl rund 100 betragen haben konnte.

Die Gräber waren vorwiegend W-O orientiert mit mäßigen Abweichungen (mit Schädel nach Westen). Situiert waren sie mehr oder weniger in Reihen. Nur zwei waren wahrscheinlich im ältesten Gräberfeldabschnitt beiläufig etwa N-S orientiert. In vielen Gräbern erfasste man Spuren von Holzsägen, Holzausstattung oder eine Überdeckung mit einem Brett. Der Tote im Grab 1 lag in einer Holzmulde und war mit einem Holzbrett überdeckt. Im ungestörten Teil des Grabes 12 erfasste man vier nebeneinander (oder gegenseitig verbundene?) Bretter über den Toten. Häufig waren Fälle, dass der Verstorbene auf einem Holzbrett lag.

Im Großteil der Grabgruben befanden sich sekundär breitgeworfene Skelette (Abb. 121: 2, 3). Spuren von Grabräubern ließen sich nicht identifizieren. Das Ausmaß der Störungen ist verschieden. Manchmal waren es nur geringere Verschiebungen einzelner Knochen, ein anderes mal war es eine Verschiebung ganzer Teile. Das Interesse der Plünderer konzentrierte sich auf den Rumpf und die unteren Gliedmaßen. Umgekehrt war die Gegend der unteren Gliedmaßen (ohne Störung erhalten waren sie in 67% der Gräber. Manche Körperteile, vor allem die Schädel, waren in die Nachbargräber geworfen, oder auch gänzlich herausgeworfen (sicherlich bestätigt das auch die anthropologische Analyse). Aus weniger gestörten, bzw. ungestörten Gräbern kann entnommen werden, dass sich die Toten ursprünglich in Strecklage oder Rückenlage befanden. Die Hände lagen beim Körper oder gefaltet in der Beckengegend (Abb. 121: 2).

Freigelegt wurden Gräber von Frauen, Männern und Kindern. Genauere Informationen über die verhältnismäßige Vertretung und Alterszusammensetzung wird erst nach der anthropologischen Analyse möglich sein. Doch ist es sehr wahrscheinlich, dass ein großer Teil vor allem von seichter angelegten Kindergräbern in der Vergangenheit durch Überpflügung vernichtet wurde.

In Anbetracht dessen, dass ein großer Teil der Gräber sekundär gestört war, ergaben sie relativ nur eine geringe Fundmenge. In 17 Gräbern evidierte man außer Menschenknochen keine anderen Funde. Die häufig grün gefärbten Knochen, eventuell Reste vom Eisenrost in den fundleeren Gräbern deuten an, dass sich dort ursprünglich verschiedene Zierrate, bzw. Beigaben befanden.

Eine Überraschung ist beinahe völlige Absenz von Keramik. Lediglich ein einziges Grab (Nr. 26) ergab ein ganzes Gefäß - einen scheibengedrehten kleinen Krug. In weiteren zwei Gräbern fand man je eine einzige Scherbe (wahrscheinlich eine zufällige urzeitliche Intrusion). Dieser Brauch sprengt den Rahmen der Bestattungssiten des 5. Jh.

Den häufigsten Fund bilden Perlen. Beinahe 2000 Stück stammen aus 20 Gräbern. Sie befinden sich vor allem in der Kopf- und Halsgegend. Größtenteils sind es Perlen von blauer oder grüner Farbe. Seltener tauchen Bernsteinperlen auf, bzw. größere mehrfarbige Perlen. Atypisch ist auch eine große Perle aus Perlmuttmasse (Durchmesser 3,5 cm). Vereinzelt kommen Knochenperlen vor. Anhänger sind in zwei Fällen nachgewiesen - eine knöcherne pyramidale mit konzentrischen Kreisen (die Form einer sog. Herkuleskeule) und ein aus einer Muschel angefertigter Anhänger. In 22 Gräbern fand man ein Messer. Interessant ist der Fund aus Grab 31, wo das Messer 30 cm Länge erlangt, so dass es sich mit seinem Charakter den Scramasaxen nähert. In seltenen Fällen ursprünglicher Situationen sind die Messer beim Oberschenkel abgestellt, oder sich beim Fußknöchel zusammen mit anderen Funden befanden (Wetzstein Fragmente von Eisengegenständen u. ä.). Die Gräber enthielten Feuerstähle von leierförmiger Gestalt, in den meisten Fällen zusammen mit Wetzsteinen. Vereinzelt erschienen Toilettgegenstände. Es handelt sich um drei Pinzetten - eine aus Bronze, zwei aus Eisen. Zur häufigen Beigabe gehört auch ein Dreilagenkamm, in manchen Fallen mit Ritzverzierung (Abb. 122: 9, 12).

23 Gräber ergaben Gürtelschnallen (Abb. 122: 1, 2, 4, 5, 7, 8). Ihrem Material nach bildeten sie zwei Gruppen - aus Eisen und Bronze. Typenmäßig einfache und mit einem Plättchen. Kleinere Exemplare befanden sich im Raum der Fußknöchel, etwa im Zusammenhang mit dem Schuhwerk. Ein wichtiges Exemplar bilden kleine zungenförmige aus Silber oder Eisen angefertigte Beschläge. Eine relativ große Gräberzahl beweist, dass das Gräberfeld zu einer Siedlung gehörte, die minimal mehrere Jahrzehnte intakt war. Vorläufig datieren wir das Gräberfeld auf der Grundlage der Parallelen zum Fundinventar und zur Bestattungsart in das 5., bzw. an Anfang des 6. Jh.

Zugleich kann konstatiert werden, dass es sich gegenwärtig um das größte Gräberfeld seiner Art im Gebiet der Slowakei nördlich der Donau handelt. Die Anzahl der Gräber belegt, dass es sich um eine Nekropole handelte, die sicherlich zur über mehrere Jahrzehnte überdauerten Siedlung gehörte.

PRIESKUM A DOKUMENTÁCIA STREDOVEKÝCH OPEVNENÍ V POHORÍ TRÍBEČ

Matej Ruttkay

V r. 2003 sa v rámci projektu Ochrana a záchrana historických pamiatok na Slovensku pokračovalo v prieskume pohoria Tríbeč. Okrem podrobného povrchového prieskumu sa pozornosť sa zacielila na spresnenie informácií o nateraz známych náleziskách, z ktorých venujeme v tomto príspevku priestor trom.

1. Velčice (okr. Zlaté Moravce). Stredoveký hrádok vo Velčiciach uviedol do literatúry *Alojz Habovštiak* (*1985*, 321). Vykonalo sa jeho podrobné geodetické zameranie - vrátane priľahlých priestorov so zaniknutým rybníkom. Na vnútornej ploche hrádku sa uskutočnil aj geofyzikálny prieskum, ktorý naznačil prítomnosť viacerých objektov (ich overenie archeologickými metódami predpokladáme v r. 2004). V zimných mesiacoch sa uskutočnilo i letecké snímkovanie.

Povrchovým prieskumom sa získali fragmenty vrcholnostredovekej keramiky, veľký počet železných klincov a zlomky pálených tehál. Rekognoskácia okolitého terénu priniesla aj ďalšie zaujímavé informácie. Východne od tejto vyvýšenej polohy sa nachádzali pozostatky po umelom prehradení potoka. Je veľmi pravdepodobné, že išlo o stredoveký rybník. Nemožno vylúčiť ani domnienku, že nádrž sa využívala v stredoveku, resp. i v novoveku na technické účely.

Dalšou zaujímavosťou je množstvo umelých vyhĺbenín do svahu pri potoku v úseku medzi hradom a horárňou Kľačany. Azda tu ide o pozostatky objektov spojených s ryžovaním zlata alebo o jamy na piesok slúžiaci na výrobu skla v neďalekej zaniknutej sklárni.

2. Zlatno (okr. Zlaté Moravce), poloha Čierny hrad. Vykonalo sa podrobné geodetické zameranie tejto pamiatky s cieľom zachovať aspoň v takejto podobe terajší stav hradu, ktorý sa každým rokom viac stráca z povrchu zemského.

3. Nitrianske Hrnčiarovce (okr. Nitra). Podobným spôsobom sa spresnili informácie o stredovekom hrádku v Nitrianskych Hrnčiarovciach (*Ruttkayová/Ruttkay 1992*) Uskutočnilo sa podrobné geodetické zameranie a geofyzikálny prieskum. Z dôvodov rýchleho nástupu zimy sa nepodarilo vykonať zisťovaciu archeologickú sondu.

Literatúra

Habovštiak 1985 - A. Habovštiak: Stredoveká dedina na Slovensku. Bratislava 1985.

Ruttkayová/Ruttkay 1992 - J. Ruttkayová/M. Ruttkay: Stredoveký hrádok v Nitrianskych Hrčiarovciach. AVANS 1990, 1992, 93-94.

GELÄNDEERKUNDUNG UND DOKUMENTATION MITTELALTERLICHEN BEFESTIGUNGEN IM TRÍBEČ-GEBIRGE. Im J. 2003 wurde im Rahmen des Projektes „Schutz und Rettung historischer Denkmäler in der Slowakei" in der Geländeerkundung des Tríbeč-Gebirges fortgesetzt. Außer der genauen Oberflächenerkundung richtete sich die Aufmerksamkeit auf die Präzisierung der Informationen über die jetzt bekannten Fundstellen, von denen wir in diesem Beitrag den Raum von vier widmen.

1. Velčice (Bez. Zlaté Moravce). Auf der mittelalterlichen Kleinburg in Velčice (Habovštiak 1985, 321) erfolgte eine geophysikalische und Luftbilduntersuchung und eine eingehende Vermessung – einbezogen die einliegenden Räume mit einem Fischteich. Von Interesse sind viele künstliche Vertiefungen in den Bachhang im Abschnitt zwischen der Burg und der Berghütte Kľačany. Hier handelt es sich etwa um Reste von Objekten im Zusammenhang mit Goldwäscherei oder um Sandgruben für die Glasherstellung in einer unweiten abgegangenen Glashütte.

2. Zlatno (Bez. Zlaté Moravce). Lage Čierny Hrad. Es erfolgte sich eine präzise geodätische Vermessung dieses Denkmals mit dem Ziel, wenigstens in einer solchen Form den jetzigen Stand der Burg zu erfassen, die jedes Jahr mehr und mehr von der Erdoberfläche schwindet.

3. Nitrianske Hrnčiarovce (Ruttkay/Ruttkayová 1992). Verwirklicht wurde eine eingehende geodätische Vermessung und genaue geophysikalische Überprüfung. Aus Gründen des raschen Voranschreiten des Winters gelang es nicht, einen archäologischen Feststellungsschnitt durchzuführen.

NÁLEZ KAMENNEJ SEKERY V NITRE-KYNEKU

Matej Ruttkay

Nitra (okr. Nitra), časť Kynek, poloha Šúdol. Sídlisko, neolit, doba laténska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko sa nachádza na okraji intravilánu Nitry-Kyneku v časti zvanej Šúdol. Na strmšom k juhu sklonenom svahu spadajúcom k nemenovanému potoku našiel pri práci v záhrade technik AÚ SAV B. Balžan kamennú brúsenú

sekeru (obr. 98). Obhliadka miesta nálezu nepriniesla ďalšie nálezy. Ojedinelé fragmenty keramiky sa našli v spodnej časti úpätia svahu. Nachádzali sa medzi nimi črepy orientačne datované do staršieho praveku, a tiež jednoznačne prináležiace dobe laténskej a včasnému stredoveku. Na nálezisku sa v súčasnosti plánuje výstavba rodinných domov a je pravdepodobné, že prípadné výskumy spresnia údaje o osídlení tejto polohy.

FUND EINES SILEXBEIL IN NITRA-KYNEK. Nitra (Bez. Nitra), Teil Kynek, Lage Šúdol. Siedlung, Neolithikum, Laténezeit, Mittelalter. Unterbringung der Funde. Archäologisches Institut der SAW, Nitra.
Auf dem steileren nach Süden geneigten Hang mit dem Gefälle zum unbenannten Bach im Ortsteil Nitra-Kynek fand der Techniker des AI der SAW B. Balžan bei der Arbeit im Garten ein geschliffenes Silexbeil (Abb. 98). Die Besichtigung seiner Fundstelle ergab keine weiteren Funde. Vereinzelte Keramikfragmente fand man im Unterteil des Hanges. Unter ihnen befanden sich Scherben etwa aus der älteren Urzeit und ebenfalls eindeutig in die Laténezeit und in das Frühmittelalter gehörende Scherben.Gegenwärtig plant man auf der Fundstelle die Errichtung von Familienhäusern und es ist anzunehmen, dass eventuelle Grabungen die Angaben über die Besiedlung dieser Lage präzisieren werden.

NÁDOBA KULTÚRY SO STARŠOU LINEÁRNOU KERAMIKOU Z NITRY-DOLNÝCH KRŠKÁN

Jaroslava Ruttkayová

Nitra (okr. Nitra), časť Dolné Krškany, poloha Záborského ul., č. d. 477/4, ojedinelý nález(?), neolit, kultúra so staršou lineárnou keramikou, kúpa. Uloženie nálezov: Ponitrianske múzeum, Nitra.

V decembri 2003 ponúkla O. Jánošíková Ponitrianskemu múzeu v Nitre na predaj neolitickú nádobu, ktorá sa údajne našla v záhrade menovanej majiteľky pri kopaní žumpy. Podľa informácií p. Jánošíkovej sa nachádzala v hĺbke asi 1,5 m a vo výkope, ktorý siahal až do hĺbky 2 m sa nevyskytli žiadne iné nálezy ani ľudské kosti.

Opis nálezu

Neúplná hrubostenná nádoba vyrobená ručne, fľašovitého tvaru (resp. putňa?). Telo nádoby má guľovitý tvar, na ňom sú v jednej rovine po obvode umiestnené tri vertikálne kolmo prevŕtané uchá. Hrdlo (až na malý fragment) sa nezachovalo, dno je konkávne prehnuté. Nádoba je vyrobená z hliny s prímesou piesku a drobných kamienkov, dobre vypálená, lom je rovnomerne hnedo sfarbený, povrch je sivohnedý, zväčša drsný. Celý povrch je zdobený širokými rytými líniami, usporiadanými do špirál. Rozmery: zach. v. 143 mm, pr. dna 70 mm, max. pr. 165 mm (obr. 147).

Podľa tvaru, materiálu a najmä charakteristických výzdobných prvkov možno nález jednoznačne klasifikovať ako nádobu patriacu do okruhu hrubostennej keramiky kultúry so staršou lineárnou keramikou.

EIN GEFÄSS DER KULTUR MIT ÄLTERER LINEARKERAMIK AUS NITRA-DOLNÉ KRŠKANY. Nitra (Bez. Nitra), Teil Dolné Krškany, Lage Záborského Str., Hausnummer 477/4, Einzelfund(?), Neolithikum, Kultur mit der älteren Linearkeramik, Kauf. Deponierung der Funde: Museum Nitra, Nitra.
Im Dezember 2003 gewann das Museum Nitra durch den Kauf ein neolithisches Gefäß. Dieses Gefäß wurde im Garten beim Bau der Senkgrube gefunden. Das graubraune flaschenförmige Gefäß (bzw. Bütte) mit drei horizontalen senkrecht durchgebohrten Henkeln und typischer geritzter spiralförmiger Verzierung ist ein typischer Repräsentant der dickwandigen Keramik mit der älteren Linearkeramik (Abb. 147).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ČEĽADICIACH A DOLNÝCH OBDOKOVCIACH

Jaroslava Ruttkayová - Matej Ruttkay

1. Čeľadice (okr. Nitra), poloha Hanisovo, sídlisko, doba rímska, včasný stredovek, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Ponitrianske múzeum, Nitra.

Lokalita leží uprostred Žitavskej sprašovej pahorkatiny, JZ od obce, na pravostrannej terase Hosťovského potoka. Je využívaná na poľnohospodárske účely. Záchranný výskum bol vyvolaný výstavbou kanalizácie v katastroch Čeľadíc a Dolných Obdokoviec. V r. 2003 prebehla jej prvá etapa (v polohe Hanisovo a Dolných Obdokovciach, polohe Zakázaný háj). V druhej etape v r. 2004 sa plánuje výstavba kanalizácie v samotnej obci Čeľadice.

Výskum pod vedením autorov príspevku realizovalo Ponitrianske múzeum v Nitre v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV v Nitre v marci 2003. V čase nášho príchodu na stavbu bola už ryha pre kanalizačné potrubie vyhĺbená, pričom porušila viaceré sídliskové objekty. Na úseku približne 1400 m uvedenej líniovej stavby sme preskúmali dovedna 15 objektov.

V polohe Hanisovo sa výskum sústredil v troch sondách (S1-S3), v ktorých sme identifikovali, preskúmali a zdokumentovali šesť objektov z doby rímskej a dva včasnostredoveké objekty. Pozoruhodným dokladom osídlenia v dobe rímskej je objekt 3 - polozemnica s nepravidelným obdĺžnikovitým pôdorysom so zaoblenými rohmi a sedemkolovou konštrukciou, zachytená v JV časti sondy S1. Tvar, konštrukčné prevedenie i samotné nálezy dovoľujú klasifikovať objekt ako germánske obydlie. Podobne môžeme označiť aj objekt 2 v JZ sektore sondy S1. Z neho sme zachytili len malú časť, pravdepodobne roh obydlia. Ostatné germánske objekty možno charakterizovať ako sídliskové jamy.

Pre datovanie germánskeho sídliska v Čeľadiciach, polohe Hanisovo, je dôležitý najmä relatívne bohatý keramický materiál. Najviac zastúpené sú zlomky hrncovitých a misovitých tvarov, vyrobených ručne z hrubšieho materiálu s prímesou piesku. Povrch keramiky bol buď úplne bez výzdoby, príp. boli okraje zdobené presekávaním, alebo sa vo výzdobe týchto nádob uplatnili klinovité vtlačenia usporiadané do trojuholníkovitých obrazcov, vymedzených ryhami. Vyskytla sa aj rytá mriežková výzdoba. Menej časté sú črepy z ručne robených nádob z jemnejšieho materiálu so starostlivejšie upraveným, príp. aj tuhou leštеným povrchom (obr. 124).

Na kruhu vytočený tovar je zastúpený viacerými zlomkami panónskej jemnej šedej keramiky s čiernym povrchom, z ktorých najvýraznejší je fragment polguľovitej misky, zdobenej pod okrajovým prstencom i v dolnej časti nad dnom dvoma pásmi zvislých jemne rytých krátkych rýh (obr. 123: 6.). Jemnú šedú provinciálnu keramiku reprezentujú tiež zlomky zo spodných častí štíhlejších vázovitých, resp. pohárovitých nádob na nízkej nôžke s prstencovito odsadeným dnom. Sú vyrobené z jemne plavenej sivej hliny, povrch majú hladený (obr. 123: 8, 10). Vyskytli sa tiež zlomky zásobníc s okružím, vyrobených z piesčitého materiálu sivohnedej farby (konkrétne zlomok golierovitého okružia), ako aj fragmenty z tela týchto nádob s povrchom zdobeným jemným hrebeňovaním (obr. 123: 7, 9). Iný zlomok z okružia je zdobený odtlačkami prstov a rytou vlnovkou. Pôvodne sa zásobnice s okružím považovali výlučne za importy z provincií, v súčasnosti sa akceptuje názor, podľa ktorého sa vyrábali aj v domácom germánskom prostredí, hlavne v mladšom úseku doby rímskej (*Kolník 1963*, 122). V keramickej náplni sa objavilo aj niekoľko okrajových zlomkov prstencovitých misiek z jemnej sivej či sivohnedej hliny s dokonale vyleštenou čiernou povrchovou vrstvou (obr. 123: 2-5). Majú svoj pôvod v provinciálnom prostredí a sú najčastejším provinciálnym tovarom na germánskych sídliskách z 2.-3.stor. (*Kolník 1963*, 120-121). Podľa T. Kolníka je časť týchto misiek jednoznačným importom z Panónie, súčasne pripúšťa možnosť ich miestnej výroby v čase rozmachu hrnčiarskej produkcie v barbarskom prostredí (*Kolník 1963*, 121).

Na sídlisku v Čeľadiciach bola zastúpená aj domáca na kruhu robená germánska keramika. Ide o fragmenty sivých, zvonivo vypálených nádob, bez výraznejšie upraveného povrchu. Jemný, na pohľad homogénny materiál je vypálený do sivého až modrosivého odtieňa. Niektoré črepy obsahujú viac piesčitej prímesi. Povrch nádob je na dotyk skôr drsný. Z týchto úlomkov sa nedajú bližšie identifikovať tvary, azda až na jeden fragment z rozhrania tela a dna nádoby, ktorú možno považovať skôr za štíhlejší, vázovitý tvar.

V sortimente i vo výzdobe keramiky prevláda tovar, ktorý je charakteristický skôr pre mladší úsek rímskej doby, pričom treba zdôrazniť prítomnosť panónskej šedej keramiky, ktorej výskyt u nás sa bežne datuje do 2.-3. stor., ale vyskytujú sa aj neskoré tvary, hlavne prstencovitých misiek. S ich napodobňovaním a výrobou v barbarskom prostredí možno rátať i v nasledujúcom období. Najmä prítomnosť domácej šedej na kruhu točenej keramiky napovedá, že v prípade germánskeho sídliska v Čeľadiciach ide najskôr o najmladší úsek doby rímskej, teda 4. stor. Nasvedčuje tomu aj okrajový fragment hrubého hrnca s presekávaným okrajom (obr. 124: 10), ktoré sú tiež príznačné pre toto obdobie (za pomoc pri zhodnotení keramického súboru z Čeľadíc ďakujeme Dr. T. Kolníkovi).

V objekte 3 sa našla aj železná spona - Almgren VI, 1. série (obr. 123: 14). Vzhľadom na stav zachovania uvedeného exemplára (silná korózia, neúplnosť) môžeme len z tvaru zachycovača, resp. lúčika usudzovať, že ide o jednodielny exemplár podviazanej spony s úzkou nôžkou, pravdepodobne tvar Almgren 158, príp. jeho variant. S výskytom podviazaných spôn v strednom Naddunajsku sa počíta od stupňa C1, maximum ich výskytu sa viaže k prvej polovici 3. stor. (*Kolník 1965*, 210). Okrem železnej spony sa v obj. 3 našla aj železná štvorhranná pracka so zaoblenými hranami (obr. 123: 16), zlomok kosteného hrebeňa so zachovaným bronzovým nitom (obr. 123: 11), zlomok opracovanej kosti (obr. 123: 15) a dve železné ihly, ktoré mohli byť súčasťou spôn (obr. 123: 13). Uvedený nálezový materiál dovoľuje predbežne datovať germánske sídlisko v Čeľadiciach do 4. stor.

Osídlenie vo včasnom stredoveku dokladajú dve kultúrne jamy 1 a 5. Obe obsahovali veľké množstvo keramiky, okrem toho jama 1 obsahovala tri celé a tri zlomky hlinených praslenov kónického, dvojkónického a guľovitého tvaru (obr. 125: 1-5, 7.), zlomky obojstranného kosteného hrebeňa s rytou výzdobou a zachovaným železným nitom (obr. 125: 6) a fragmenty železného predmetu, azda noža, ako aj kúsok skla.

Jediná rekonštruovateľná nádoba z obj. 1 z Čeľadíc je objemný baňatý hrniec s rovným dnom, maximálnym vydutím v hornej polovici výšky, nízkym hrdlom a von vyhnutým okrajom, ktorý je presekávaný. Povrch hrnca je hnedosivý, miestami tmavosivý, vyhladený. Nádoba je vyrobená ručne. Hlina obsahuje drobné zrniečka piesku a kamienkov (obr. 125: 9).

Ostatná keramika z objektov 1 (obr. 125: 8, 4) a 5 predstavuje črepy vyhotovené z piesčitého a piesčitozrnitého materiálu hnedej, hnedosivej až tmavosivej farby z rôznych hrncovitých nádob; niektoré z nich boli dotáčané na kruhu. Medzi okrajovými črepmi dominujú fragmenty nádob s výrazne vyhnutým ústím, okraje sú buď oblé alebo rovno či šikmo

zrezané. Častejšie sa na okrajových črepoch vyskytoval ornament na vnútornej strane ústia, zvyčajne tesne pod okrajom. Vo všetkých prípadoch ide o hrebeňom urobené obežné viacnásobné vlnovky. Vnútorná výzdoba ústia na obtáčaných nádobách je zistená už okolo polovice 7. stor., v druhej polovici 7. stor. je už bežná (*Fusek 1994*, 64). Aj fragmenty z tiel nádob boli bohato zdobené, a to pásmi viac či menej strmých viacnásobných vlnoviek, vyhotovených hrebeňovým nástrojom, prípadne kombináciou zväzkov vlnoviek a horizontálnych línií. Vyššie uvedené ukazovatele, samotná keramika, ale aj ostatné sprievodné nálezy z obj. 1 dovoľujú datovať včasnostredoveké objekty do 8. stor.

2. Dolné Obdokovce (okr. Nitra), poloha Zakázaný háj, sídlisko, eneolit, badenská kultúra, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Ponitrianske múzeum, Nitra.

Lokalita leží uprostred Žitavskej sprašovej pahorkatiny, JV od obce, na ľavostrannej terase Obdokovského potoka. Je využívaná na poľnohospodárske účely.

V polohe Zakázaný háj sa výskum realizoval v troch sondách (S1-S3), v ktorých sme identifikovali spolu deväť kultúrnych jám. Preskúmali a zdokumentovali sme sedem kultúrnych jám patriacich výlučne eneolitickému - badenskému osídleniu. Kultúrne jamy mali kruhovitý, oválny alebo nepravidelný tvar (pri posledných išlo o odkryté časti väčších objektov, ktoré pokračovali mimo sledovanej plochy a z časových dôvodov nemohli byť komplexne preskúmané). Všetky badenské objekty sa vyznačovali jednotnou výplňou. Vrchná vrstva mala mimoriadne tmavé, až čierne sfarbenie a mazľavú až olejovitú konzistenciu. Často vystupovala na povrch, takže objekty boli bežne viditeľné aj mimo sledovanej plochy, v ornici. Táto vrstva bola mimoriadne bohatá na črepy, zvieracie kosti aj mazanicu. Ojedinelo sa vyskytli aj kamenné úštepy. Pod čiernou vrstvou ležala tmavohnedá vrstva, premiešaná s mazanicou, uhlíkmi a črepmi a pod ňou žlté intaktné podložie. Vzhľadom na väčší počet objektov, viditeľných na povrchu ornice, sa tu dá predpokladať väčšie badenské sídlisko.

Literatúra

Fusek 1994 - G. Fusek: Slovensko vo včasnoslovanskom období. Nitra 1994.

Kolník 1963 - T. Kolník: Sídlisko z mladšej doby rímskej v Červeníku. Štud. Zvesti AÚ SAV 11, 1963, 113-132.

Kolník 1964 - T. Kolník: Stredné Považie v mladšej dobe rímskej. Kandidátska dizertácia, diel 1. [Nepublikované.] Nitra 1964.

Kolník 1965 - T. Kolník: K typológii a chronológii niektorých spôn z mladšej doby rímskej na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 183-236.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN ČEĽADICE UND DOLNÉ OBDOKOVCE. 1. Čeľadice (Bez. Nitra), Lage Hanisovo, Siedlung, Römische Kaiserzeit, Frühmittelalter, Rettungsgrabung. Deponierung der Funde: Museum Nitra, Nitra; 2. Dolné Obdokovce (Bez. Nitra), Lage Zakázaný háj, Siedlung, Äneolithikum, Badener Kultur, Rettungsgrabung. Deponierung der Funde: Museum Nitra, Nitra.

Die Rettungsgrabung wurde durch den Bau der Kanalisation ausgelöst und von dem Museum Nitra in Zusammenarbeit mit dem Archäologischen Institut der SAW in Nitra im März 2003 realisiert. Auf einem ca. 1400 m langen Abschnitt des angeführten Linienbaus wurden insgesamt 15 Objekte erforscht. In Čeľadice ist eine Siedlung aus der römischen Kaiserzeit belegt worden - zwei Behausungen und vier Kulturgruben aus dem 4. Jh. wie auch zwei Siedlungsgruben, die wir in das Frühmittelalter (8. Jh.) datieren (Abb. 123-126). In Dolné Obdokovce wurde eine äneolithische Siedlung festgestellt, die in die Badener Kultur datiert wird. Insgesamt haben wir sieben Objekte erforscht.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA MOSTNEJ ULICI V NITRE

Marián Samuel

Nitra (okr. Nitra), časť Staré Mesto, poloha Mostná ul., parcely 327/14 a 327/15, breh bývalého toku Nitričky, pravek, staršia a stredná doba bronzová, doba laténska, stredovek (9.-16. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti s výstavbou polyfunkčného domu na Mostnej ul. sa na dvoch susediacich parcelách uskutočnil zisťovací výskum, ktorého cieľom bolo získať základné informácie o vývoji osídlenia na pravom brehu bývalého toku Nitričky - ramena rieky Nitra, obtekajúceho až do začiatku 20. stor. z juhu hradný kopec. Výskumy uskutočnené na Mostnej ul. v minulosti potvrdili intenzívne osídlenie brehov Nitričky od praveku až po súčastnosť, s ťažiskom v období novoveku a stredoveku (*Bednár/Březinová/Fusek 1992*; *Březinová 1992*; *Vlašičová 1998*; *Chorvátová 1999*; *Samuel 1999*).

Keďže plánovaná stavba nebude podpivničená, ale založená na pilótach, plocha zisťovacieho výskumu sa redukovala na dve sondy s rozmermi 11x1,5 m. Polohu sond limitovalo rozmiestnenie siete pilót, obe sondy sme situovali približne kolmo na bývalý tok Nitričky a líniu Mostnej ul. (obr. 127: 1). Až do r. 2003 plocha výskumu spolu

s ďalšími parcelami slúžila ako nespevnené parkovisko v prieluke Mostnej ul., ktorá vznikla počas rozsiahlej asanácie v 70-tych a 80-tych rokoch 20. stor. Podľa zachovaných ikonografických prameňov a dostupných mapových podkladov ulicu tvorila súvislá zástavba pozostávajúca z jedno- a dvojpodlažných stavieb vybudovaných hlavne v druhej polovici 19. a v prvej polovici 20. stor. Väčšina týchto budov nebola kvôli vysokej hladine spodnej vody podpivničená.

Pred výstavbou budovy sa na ploche budúcej stavby vyhĺbili štyri inžiniersko-geologické vrty. Ich výsledky naznačili, že hrúbka antropogénnych vrstiev v týchto miestach dosahuje 3-5 m. Vrchných 150-170 cm vrstiev z novovekých objektov sme z časových dôvodov odstránili mechanizmom. Novoveké kontexty dosahovali celkovú hrúbku 1,5-3 m. V južnej časti Sondy I sa pod vrstvami z 18.-19. stor. už hĺbke 140 cm nachádzala vrstva s nálezmi z 15.-16. stor., prekrývajúca jamu s kolmými stenami a rovným dnom vyplnenú popolom, prepálenou hlinou a uhlíkmi. Úplný pôdorys jamy nebolo možné zachytiť, pretože jej južný a západný okraj zachádzal pod profily sondy. Jama hlboká 3,5 m bola vyhĺbená do piesčitých nánosov rieky. Výplň jamy obsahovala značné množstvo črepov a iného archeologického materiálu. Jednu z vrstiev výplne vytvárali črepy, fragmenty, ale aj celé exemplíre kachlíc, ležiace uprostred popola a prepálenej hliny. Napriek tomu, že vrstva v tvare šošovky hrubej 30 cm zachádzala pod profily sondy, podarilo sa vybrať jej obsah takmer celý. Získaný súbor takmer 80 kachlíc a ich fragmentov pochádza pravdepodobne z dvoch vykurovacích telies. Väčšinu kachlíc tvoria komorové kachlice štvorcovitého, obdĺžnikovitého ale aj trojuholníkovitého tvaru, glazované svetlohnedou riedkou glazúrou. Na čelných stenách kachlíc sú stvárnené rôzne figurálne, rastlinné a geometrické motívy. Najpočetnejšie sú zastúpené kachlice s motívmi: Adam a Eva pod Stromom poznania (obr. 127: 3), Dávid zabíja medveďa (obr. 127: 4), Samson bojuje s levom (obr. 127: 6), Sv. Juraj zabíja draka a motív zásnub (obr. 127: 5). Motív sv. Juraja sa objavuje v dvoch variáciách - popri kachliciach so štvorcovitou čelnou doskou sa vyskytuje aj na väčších kachliciach s obdĺžnikovitým tvarom čelnej dosky v kombinácii so zobrazením mestskej symboliky v podobe troch veží s bránou (obr. 128). Pod mestským znakom sa nachádza štylizované písmeno N stvárnené v gotickej minuskulnej forme.

V sonde S2 sme v hĺbke vyše 3 m odkryli kostru 60-70-ročného muža (*Jakab 2004*), ležiacu v úzkej hrobovej jame orientovanej v smere Z-V. Na základe stratigrafických súvislostí datujeme hrob rámcovo do obdobia neskorého stredoveku. V západnom profile sondy S2 sme zachytili krátky úsek kamenného základového muriva. Vzhľadom na charakter muriva a niveletu základového ústupku nie je vylúčené, že predstavuje zvyšok stredovekej stavby. Ďalšie stredoveké objekty reprezentujú jamy a kolové jamky rôzneho tvaru. Najstarším datovateľným stredovekým objektom je spodok menšej jamy s nálezmi črepov keramiky z druhej polovice 9. až prvej polovice 10. stor. Povrch objektu prekrývala vrstva tmavohnedej až čiernej hliny, obsahujúca materiál rámcovo datovateľný do 11.-12. stor. Stredoveké vrstvy mali podobné pedologické zloženie a vytvárali takmer kompaktné súvrstvie hrubé 1-2 m. Staršie vrstvy svojím sklonom kopírovali povrch piesčitého podložia a klesali smerom k bývalému toku Nitričky. Pomerne výrazný sklon brehu bývalého toku dokumentuje aj skutočnosť, že v južnom profile sondy podložie vystupovalo v hĺbke 1,5 m, v severnom profile sme ho nezachytili ani v hĺbke 5 m (kvôli presakujúcej spodnej vode sme v znižovaní terénu nepokračovali). Praveké osídlenie prezentujú väčšinou nálezy črepov, nachádzané v mladších kontextoch. Najpočetnejšie zastúpené sú nálezy zo staršej doby bronzovej, menej početné sú nálezy zo strednej a mladšej doby bronzovej. Laténske osídlenie dokladajú len ojedinelé črepy z novovekých kontextov.

Zisťovacím výskumom na Mostnej ul. sa získali nové informácie o vývoji osídlenia na pravom brehu bývalého toku Nitričky. Nález kachlíc z druhej polovice 15. stor. predstavuje jeden z najpočetnejších a najlepšie zachovaných súborov neskorogotických kachlíc na Slovensku.

Literatúra

Bednár/Březinová/Fusek 1992 - P. Bednár/G. Březinová/G. Fusek: Výskumy a prieskumy v Nitre v časti Staré mesto. AVANS 1990, 1992, 23-26.

Březinová 1992 - G. Březinová: Výskum v Nitre na Mostnej ulici. AVANS 1991, 1992, 24.

Chorvátová 1999 - H. Chorvátová: Druhá sezóna predstihového záchranného výskumu na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 1997, 1999, 71-73.

Jakab 2004 - J. Jakab: Antropologická analýza neskorostredovekej kostry z Nitry. AVANS 2003, 2004, 91.

Samuel 1999 - M. Samuel: Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie. AVANS 1997, 1999, 147-149.

Vlašičová 1998 - H. Vlašičová: Výskum na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 1996, 1998, 168-169.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER MOSTNÁ STR. IN NITRA. Nitra (Bez. Nitra), Teil Altstadt, Lage Mostná Str., Parzellen 327/14 und 327/15, Ufer des ehemaligen Laufs Nitrička, Urzeit, ältere und mittlere Bronzezeit, Latènezeit, Mittelalter (9.-16. Jh.), Neuzeit. Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Im Zusammenhang mit dem Bau eines polyfunktionalen Gebäudes in der Mostná Str. wurde auf zwei benachbarten Parzellen eine kurze Feststellungsgrabung realisiert, die zum Ziel hatte, die grundlegenden Informationen über die Entwicklung der Besiedlung am rechten Ufer des ehemaligen Laufs Nitrička - Flussarm des Nitra-Flusses, der bis zum Anfang des 20. Jh. vom Süden den Burgberg umflossen hat, festzustellen (Abb. 127: 1). Die älteren auf der

Mostná Str. realisierten Grabungen belegten eine intensive Besiedlung des Nitrička-Ufers von der Urzeit bis zur Gegenwart, mit dem Schwerpunkt in der Neuzeit und im Mittelalter (*Bednár/Březinová/Fusek 1992; Březinová 1992, Vlašičová 1998; Samuel 1999*). Freigelegt wurde ein großer Teil der Abfallgrube, in der sich außer den Gefäßscherben auch zahlreiche Fragmente und ganze Stücke von Kacheln befanden. Die Mehrheit der Kacheln bilden quadratische, rechteckige und dreieckige Blattkacheln mit hellbrauner dünnflüssiger Glasur. Auf den Vorderseiten der Kacheln sind verschiedene figurale, pflanzliche und geometrische Motive dargestellt (Abb. 127: 2-6; 128). Das gewonnene Material repräsentiert einen von den zahlreicheren Beständen von spätgotischer Kacheln in der Slowakei. Die urzeitliche Besiedlung (Bronzezeit, Latènezeit) repräsentieren die in den jüngeren Kontexten entdeckten Funde von Scherben.

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU ZOBORSKÉHO KLÁŠTORA

Marián Samuel

Nitra (okr. Nitra), časť Zobor, poloha Zoborský kláštor, zisťovací výskum, pravek (doba bronzová, doba laténska), stredovek (11.-15. stor.), novovek (16.-20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Cieľom archeologického výskumu bolo v nadväznosti na výsledky výskumov v r. 2000 a 2001 preskúmať časť areálu barokového kamaldulského Kláštora sv. Jozefa na miestach, kde sa v minulosti lokalizovali zvyšky stredovekého benediktínskeho Kláštora sv. Hypolita (*Samuel 2002; 2003*). Plocha výskumu sa tak koncentrovala do priestoru južne od ruiny barokového kláštorného kostola, kde sme šiestimi sondami preskúmali plochu s rozlohou 110 m².

Z benediktínskeho Kláštora sv. Hypolita sme v sondách S2 a S6 odkryli dva úseky kamenného základového muriva (obr. 94). V sonde S2 sme murivo široké 70-75 cm odkryli v úseku dlhom vyše 6 m. K murivu z južnej strany priliehala interiérová dlažba vyhotovená zo štvorcových tehlových dlaždíc uložených do maltového lôžka. Obidva odkryté úseky základových múrov majú identickú orientáciu ako základové murivá objavené počas záchranného výskumu Ľ. Kraskovskej v r. 1942 (*Kraskovská 1942-1943*) a predstavujú zrejme tú istú stavebnú fázu vo vývoji benediktínskeho kláštora. Stredoveký pôvod nami odkrytých múrov naznačuje aj ich superpozícia s barokovými základmi mníšskeho príbytku 3. Časť stredovekého muriva bola pritom počas výstavby barokového kláštora zakomponovaná do základového muriva mníšskeho príbytku. K presnejšiemu datovaniu odkrytých zvyškov stredovekých architektúr prispel nález mince ležiacej na zvyšku maltovej podlahy v sonde S6. Strieborný friesachský fenig z r. 1200-1246, razený salzburským arcibiskupstvom počas pôsobenia Eberharta II. (*Hunka/Kolníková 2004*) je prvým nálezom mince, súvisiacim s existenciou benediktínskeho kláštora. Jamy zahĺbené do deštrukcie architektúry, obsahujúce keramiku z 13. až prvej polovice 14. stor. naznačujú, že preskúmaná časť kláštora bola v 13. stor. zničená, resp. poškodená. Existenciu kláštora min. od 11. stor. potvrdzujú početné nálezy črepov keramiky, nachádzané v mladších vrstvách, hlavne vo vyrovnávacej vrstve hliny premiešanej s maltou, ktorá slúžila ako pochôdzna úroveň kamaldulského kláštora. Z tejto vrstvy pochádzajú aj črepy dokladajúce osídlenie lokality v dobe bronzovej a laténskej.

Z barokového kamaldulského kláštora sme preskúmali časť areálu príbytkov mníchov. V príbytku 9 sme odkryli miestnosť napravo od vstupu, ktorá slúžila ako kaplnka. Z oltára kaplnky sa zachovala spodná časť vyhotovená z profilovaných tehál ukladaných na tehlovú podlahu. Výstavnosť tohoto priestoru dokladajú aj čiastočne zachované sadrové rímsy, fragmenty štukovej výzdoby a polychrómnych omietok. V ďalšej miestnosti sme preskúmali kamennú murovanú pivnicu so zvyškami tehlovej valenej klenby a vetracej šachty. Zo zásypu pivnice sme získali bohatý súbor nálezov, hlavne keramiky a skla. Podľa predbežného vyhodnotenia celý súbor obsahuje črepy a fragmenty z takmer dvadsiatich keramických a tridsiatich sklených nádob. Z mníšskeho príbytku 3 sme odkryli jeho južnú časť. Nadzákladové murivá stavby sa zachovali miestami až do výšky 1,5 m. V obvodovom murive južnej a severnej steny sa nachádzali ústupky v murive so zošikmenými špaletami, súvisiace s okennými otvormi príbytku. Tehlová priečka oddeľovala priestor väčšej obytnej izby od menšieho priestoru v JV rohu príbytku. Interiér aj exteriér stavby bol omietnutý, na jemnozrnnej omietke v interiéri sa zachovali stopy po polychrómnej maľbe. V obytnej miestnosti eremitky sme odkryli dve podlahy. Staršia bola vyhotovená z drevených trámov osadených do maltového lôžka, pričom trámy niesli doskovú podlahu, mladšiu podlahu tvorila liata malta. Súčasťou barokového kláštora bol aj kamenný vodovod privádzajúci do areálu vodu z výdatného prameňa nad kláštorom. Vodovod podľa písomných a ikonografických prameňov napájal aj fontány a vodopád. Jeden úsek vodovodu medzi prameňom a východným okrajom kláštora v dĺžke takmer 200 m preskúmal v r. 1961 A. Habovštiak (*Habovštiak 1971*). Jeho pokračovanie, vrátane zvyškov kamennej fontány zakomponovanej v murive terasy oddeľujúcej dve línie mníšskych príbytkov, sme odkryli v sondách S1 a S3.

Geofyzikálnym meraním metódou elektrického odporového profilovania sa preskúmala plocha dnešného tenisového ihriska vybudovaného na zvyškoch jednej z terás barokového kláštora. Namerané anomálie indikujú prítomnosť architektonických zvyškov (*Tirpák 2003*). Na základe komparácie ikonografických prameňov o vzhľade barokového kláštora a výsledkov archeologických výskumov v okolí plochy predpokladáme, že ide o časť obvodového

muriva stredovekej stavby s pravouhlou dispozíciou. Výrazná anomália pri východnom okraji skúmanej plochy môže súvisieť s Kaplnkou sv. Svorada a Benedikta, postavenou v r. 1663 na mieste stredovekého kláštora. Výsledky merania naznačujú, že išlo o stavbu s centrálnym hexagonálnym alebo oktogonálnym pôdorysom.
Tretia sezóna výskumu Zoborského kláštora priniesla nové poznatky o vývoji stredovekého benediktínskeho Kláštora sv. Hypolita a ďalšie informácie o architektúre a materiálnej kultúre barokového kamaldulského Kláštora sv. Jozefa.

Literatúra

Habovštiak 1971 - A. Habovštiak: Stredoveké nálezy a pozostatky kamenného vodovodu pri bývalom Zoborskom kláštore v Nitre. In: Zbor. SNM. 65. Hist. 11. 1971, 97-119.
Hunka/Kolníková 2004 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2003. AVANS 2003, 2004, 76.
Kraskovská 1942-1943 - L. Kraskovská: Archeologický výskum na Zobore pri Nitre. In: Sbor. SNM. 36-37. Turčiansky sv. Martin 1942-1943, 217-227.
Samuel 2002 - M. Samuel: Zisťovací výskum a prieskum v areáli Zoborského kláštora. AVANS 2001, 2002, 178-179.
Samuel 2003 - M. Samuel: Pokračovanie výskumu Zoborského kláštora. AVANS 2002, 2003, 118-119.
Tirpák 2003 - J. Tirpák: Nitra-Zoborský kláštor. Geofyzikálny posudok AÚ SAV. Nepublikované. Archív Archeologického Ústavu SAV Nitra.

DIE DRITTE GRABUNGSSAISON DES ZOBOR-KLOSTERS. Nitra (Bez. Nitra), Teil Zobor, Lage Zobor-Kloster, Feststellungsgrabung, Urzeit (Bronzezeit, Latènezeit), Mittelalter (11.-15. Jh.), Neuzeit (16.-20. Jh.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.
Im Laufe der dritten Grabungssaison im Areal des ehemaligen Zobor-Klosters wurde Teil eines barocken St. Josef-Kammaldulenser-Klosters (1691-1782) und mittelalterlichen St. Hypolitus-Benediktinerklosters (11. Jh.-15. Jh.) untersucht. Aus dem Benediktinerkloster wurden in den Schnitten zwei Abschnitte der steinernen Grundmauer und das Interieurpflaster aus viereckigen Ziegelpflastern freigelegt. Beide freigelegte Abschnitte der Grundmauern weisen identische Orientierung und identischen Charakter wie auch die schon im Laufe der Rettungsgrabung im J. 1942 entdeckten Grundmauern auf und stellen wahrscheinlich die gleiche Bauphase der Entwicklung des Benediktiner-Klosters dar (Abb. 94). Zu einer genaueren Datierung der freigelegten Reste von mittelalterlichen Architekturen trug auch der Fund einer Münze bei, die auf dem Rest des Mörtelfußbodens im Schnitt S6 lag - silberner Friesacher Pfennig aus dem J. 1200-1246, geprägt durch das Salzburger Erzbistum während der Herrschaft von Eberhart II. Die in die Destruktion der Architektur eingetieften Gruben, welche die Keramik aus dem 13. bis erster Hälfte des 14. Jh. enthielten, deuten an, dass der erforschte Teil des Klosters schon im 13. Jh. zerstört bzw. beschädigt worden ist. Die Existenz des Klosters mindestens vom 11. Jh. belegen zahlreiche Funde von Keramikscherben gefunden in den jüngeren Schichten. Aus dem barocken Kammaldulenser-Kloster wurde ein Teil des Areals von den Mönchbehausungen untersucht. In der Behausung 9 legten wir eine Kapelle und einen steinernen gemauerten Keller mit Resten eines Ziegeltonnengewölbes und mit einem Lüftungsschacht frei. Aus der Verschüttung des Kellers gewannen wir fast 20 Keramik- und 30 Glasgefäße. In der Mönchbehausung 3 legten wir ihren südlichen Teil mit erhaltenen Resten der Fensteröffnungen, des Interieurputzes mit Polychromverzierung und weiteren architektonischen Details frei. Erforscht wurde auch ein kurzer Abschnitt der steinernen barocken Wasserleitung einschließlich der Reste einer Steinfontäne einkomponiert in der Terrassenmauer, die zwei Linien der Mönchbehausungen getrennt hatte.

LOKALIZÁCIA A PRIESKUM ZANIKNUTÉHO STREDOVEKÉHO KOSTOLA V POĽNOM KESOVE

Marián Samuel - Ján Tirpák - Ján Hunka

Poľný Kesov (okr. Nitra), poloha Miklošovičová, povrchový zber a geofyzikálny prieskum, zaniknutý kostol a dedina, vrchol miernej terénnej vlny, pravek, stredovek (13.?-16. stor.), novovek (17.-19. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 2000 bol v katastri obce Poľný Kesov, v polohe Miklošovičová, leteckým snímkovaním zistený zaniknutý kostol (obr. 131: 2) a zvyšky stredovekej dediny (*Kuzma/Blažová/Bartík/Rajtár 2001*, 121; *Kuzma/Tirpák 2003*, 31). Stopy stredovekého osídlenia na tejto polohe boli zachytené už viackrát v minulosti (*Takáč 1944*, 12; *Habovštiak 1959*; *Kolník 1956*; *1985*).

Na jar 2003 sme v časti polohy Miklošovičová, nazývanej v minulosti aj Na starej dedine, uskutočnili povrchový prieskum, geofyzikálny prieskum a geodetické zameranie lokality. Stopy po osídlení sme sledovali na ploche s rozmermi

približne 400x200 m, situovanej na ľavom brehu Cabajského potoka vo vzdialenosti 300-500 m od jeho toku. Zaniknutý kostol sa nachádza na vrchole miernej terénnej vlny prevyšujúcej okolitý terén len o 2 m (obr. 131: 1). Polohu kostola v teréne naznačovala svetlejšia pôda vytvárajúca oválny pôdorys s rozmermi približne 30x20 m. V strede plochy sa koncentrovali úlomky tehál, kamene, hrudy malty a drobné kúsky omietok. Dva druhy tehál a rôznosť mált poukazujú na min. dve stavebné fázy vo vývoji architektúry. Okrem niekoľkých kusov lomových kameňov so zvyškami jemnozrnnej malty okrovej farby sme našli úlomok plochej pieskovcovej platne so stopami po ohladení povrchu chôdzou, ktorá pravdepodobne slúžila ako časť interiérovej alebo exteriérovej dlažby. Prítomnosť cintorína potvrdzujú nálezy ľudských kostí. Na ploche v okolí kostola sa nachádzalo len malé množstvo drobných črepov. Vzhľadom na značnú fragmentárnosť nazbieraného črepového materiálu ich však môžeme len rámcovo datovať do obdobia 14.-15. stor. Praveké osídlenie lokality okrem drobných atypických črepov dokladá nález drviča z tmavozelenej metamorfovanej horniny. Plochu, kde kostol stál, a jeho blízke okolie sme preskúmali aj pomocou detektoru kovov. Okrem niekoľkých fragmentov silne skorodovaných železných predmetov a stavebných kovaní z plochy pochádza fragment stredovekej podkovy a masívna železná pracka pravdepodobne z konského postroja poloblúkovitého tvaru so stredovou priečkou. Súbor dopĺňa nález strieborného grajciara Maximilána I. (1623-1651; *Hunka/Kolníková 2004*).

S cieľom preskúmať lokalitu nedeštruktívnym spôsobom sme použili dve geofyzikálne metódy - magnetometrické meranie a geoelektrické odporové profilovanie. Magnetometrickým meraním na ploche 66x90 m bolo pokrytých celkovo 0,6 ha. Líniová anomália kruhovitého tvaru (priemer 33 m, šírka 2-3 m) indikuje priekopu, vyhĺbenú koncom 19. stor. počas premeny podmáčaných pasienkov na ornú pôdu (obr. 131: 3). Priekopa vymedzujúca areál zaniknutého kostola s cintorínom súčasne zabraňovala jeho devastácii orbou. Ďalšie anomálie indikujú prítomnosť zvyškov základového muriva stavby a prítomnosť sídliskových objektov. Odporovým meraním na ploche 1000 m^2 sme zachytili základové murivá kostola (obr. 131: 4). Z výsledkov pseudorezu izoohmov, ktoré meral a interpretoval dr. K. Rozimant (katedra aplikovanej a environmentálnej geofyziky PvF UK v Bratislave) sa zistilo, že základy muriva siahajú do hĺbky 0,3-1,0 m.

Na základe uskutočnených prieskumov je zrejmé, že pôdorysná dispozícia zaniknutej sakrálnej architektúry pozostávala z obdĺžnikovitej lode a svätyne s celkovými vonkajšími rozmermi 16x7 m (obr. 131: 5). Tieto rozmery zaraďujú kostol v Poľnom Kesove medzi menšie vidiecke stredoveké farské kostoly. Dve stavebné fázy vo vývoji architektúry naznačuje nielen pôdorysná dispozícia, ale aj dva druhy tehál a mált identifikovaných povrchovým prieskumom. Staršiu stavebnú fázu reprezentuje obdĺžnikovitá loď (8x7 m) a svätyňa dlhá asi 3 m. Výsledky geofyzikálnych meraní neumožňujú jednoznačne rozhodnúť, akú podobu mal východný uzáver kostola. Na základe leteckých snímok sa zdá pravdepodobnejší variant polkruhovitej alebo mierne predĺženej polkruhovitej apsidy. Nedá sa však vylúčiť ani možnosť, že kostol mal pôvodne, alebo po prestavbe, polygonálny tvar presbytéria. Počas prestavby kostola sa loď kostola zväčšila o obdĺžnikovitú prístavbu (5x7 m) s dvojicou oporných pilierov pri západnej stene. Ďalšiu trojicu oporných pilierov, zabezpečujúcich stabilitu muriva apsidy, predpokladáme z výsledkov geofyzikálneho prieskumu. Nejednoznačnosť pôdorysnej dispozície neumožňuje presnejšie určiť obdobie výstavby kostola. Malé vidiecke kostoly s polkruhovitou apsidou sa objavujú na juhozápadnom Slovensku už v poslednej tretine 11. stor. Absencia nálezov spred 13. stor. však nepodporuje úvahy o vzniku dediny a sakrálnej stavby už v tomto období. V prípade varianty s polygonálnym uzáverom kostola je možné spodnú hranicu jeho vzniku spresniť na poslednú tretinu 13. stor. Prvá hodnoverná správa o existencii kostola pochádza až zo začiatku 14. stor. (*Samuel/Hunka/Tirpák 2004*). Otvorená zostáva aj otázka zániku kostola, ktorý mohol byť poškodený pri vyplienení obce v r. 1533 pánom šurianskeho hradu Františkom Nyárim alebo v r. 1599 Turkami.

Literatúra

Habovštiak 1959 - A. Habovštiak: Poľný Kesov. Výskumná nálezová správa AÚ SAV 341/59. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV Nitra.

Hunka/Kolníková 2004 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2003. AVANS 2003, 2004, 76.

Kolník 1956 - T. Kolník: Poľný Kesov. Nálezová správa AÚ SAV 696/56. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV Nitra.

Kolník 1985 - T. Kolník: Poľný Kesov. Nálezová správa AÚ SAV 11234/85. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV Nitra.

Kuzma/Blažová/Bartík/Rajtár 2001 - I. Kuzma/E. Blažová/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na Slovensku. AVANS 2000, 2001, 112-137.

Kuzma/Tirpák 2003 - I. Kuzma/J. Tirpák: Niektoré výsledky leteckej a geofyzikálnej prospekcie v rokoch 1999-2002 v AÚ SAV Nitra. In: Ve službách archeológie IV. Brno 2003, 30-37.

Samuel/Hunka/Tirpák 2004 - M. Samuel/J. Hunka/J. Tirpák: Zaniknutý stredoveký kostol v Poľnom Kesove. Lokalizácia, prieskum a historické súvislosti. In: G. Fusek (ed.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004, 329-334.

Takáč 1944 - P. Takáč: História samostatnej obce Poľný Kesov. Nitra 1944.

BEGEHUNG EINER UNTERGEGANGENEN MITTELALTERLICHEN KIRCHE IN POĽNÝ KESOV. Poľný Kesov (Bez. Nitra), Lage Miklošovičová, Begehung und geophysikalische Messung, untergegangene Kirche und Dorf, Spitze einer leichten Geländewelle, Urzeit, Mittelalter (13.?-16. Jh.), Neuzeit (17.-19. Jh.). Deponierung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra.

Bei der geophysikalischen Messung und der Begehung auf der Lokalität Miklošovičová (Abb. 131: 1) bei der Gemeinde Poľný Kesov wurden neue Informationen über eine untergegangene mittelalterliche Kirche gewonnen. Die Kirche wurde mit Hilfe der Luftbildprospektion im J. 2001 entdeckt (Abb. 131: 2). Den Ergebnissen der magnetometrischen Messung (Abb. 131: 3) und geoelektrischen Widerstandsprofilierung (Abb. 131: 4) ist klar zu entnehmen, dass die untergegangene sakrale Architektur aus rechteckigem Schiff und einem Heiligtum mit den Außenausmaßen von 16x7 m bestand. Wir setzen zwei Bauphasen in der Entwicklung der Architektur voraus: die ältere Bauphase bestand aus einem rechteckigen Schiff (8x7 m) und einem 3 m tiefen Heiligtum. Die Form des östlichen Kirchenverschlusses kann nicht eindeutig rekonstruiert werden, wahrscheinlicher ist die Variante einer halbkreisförmigen oder leicht verlängerten halbkreisförmigem Apsis (Abb. 131: 5). Die Nichteindeutigkeit der Grundrissdisposition hat zur Folge, dass wir einen genauen Zeitpunkt des Baus der Kirche nicht bestimmen können. Der erste glaubwürdige Bericht über die Existenz der Kirche stammt vom Anfang des 14. Jh. Die Kirche ist wahrscheinlich Ende des 16. Jh. untergegangen, als die Gemeinde von den Türken zerstört worden war.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM MMB PRI STAVBÁCH RODINNÝCH DOMOV V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Jaroslava Schmidtová - Barbora Weberová

Bratislava (okr. Bratislava V), časť Rusovce, záchranný archeologický výskum.

a) poloha Balkánska ul. - centrálna časť obce. Preskúmané boli obvodové ryhy stavby. Zachytili sme recentné vrstvy, často v sekundárnej polohe (po predchádzajúcej stavbe). Keramický materiál novoveký ale aj rímsky je dôkazom, že predmetná stavba sa nachádza nad starovekou Gerulatou.

b) poloha Colnícka ul. - severná časť obce. Zachytená bola stratigrafia v obvodových ryhách pre novostavbu. Nezachytili sme žiadne antropogénne zásahy.

c) poloha Zdravotnícka ul. - skúmaná poloha sa nachádza na rozhraní pôvodnej dediny. Zachytená bola stratigrafia. Nezachytili sme žiadne antropogénne zásahy.

d) poloha Anger, Irkutská ul. - centrálna časť obce v blízkosti hlavnej cesty z Bratislavy na Irkutskej ul., parc. 208. Preskúmaná bola poloha pred stavbou rodinného domu. Nový dom je umiestnený pri uličnej čiare a je situovaný na mieste staršieho rodinného domu, pričom vystupuje z jeho pôdorysu na JV strane. Poloha sa nachádza v blízkosti rímskych stavieb patriacich do vicusu - civilnej osady rímskej Gerulaty, medzi ktorými vyniká stavba s hypokaustom.

Záchranný archeologický výskum nepotvrdil osídlenie z doby rímskej. Pôvodnú stratigrafiu zmenilo novoveké osídlenie, ktoré zasiahlo aj do pôvodného pôdneho horizontu. Odkryté vrstvy pôvodného piesčitého substrátu vykazujú fluviálny pôvod a sú dokladom inundačnej činnosti rieky Dunaj, pričom treba zdôrazniť, že tu chýba pôvodný pôdny horizont. Určite sem nezasahovalo intenzívne rímske antropogénne osídlenie zachytené na spomínaných polohách. Do úvahy však stále prichádza prístav patriaci Gerulate, ktorý doteraz nebol lokalizovaný a ktorý možno predpokladať v tejto časti Rusoviec.

e) poloha Lesnícka ul. 302 - skúmaná poloha sa nachádza na rozhraní pôvodnej dediny. Zachytená bola stratigrafia a jeden objekt s nálezmi. Ide o žiarový hrob s kahancom a fragmentami keramiky. Možno predpokladať, že hrob patrí k pohrebisku I v polohe Pri škole a je datovaný do 2. stor.

f) poloha Lesnícka ul. 381 - skúmaná poloha sa nachádza na rozhraní pôvodnej dediny. Zachytená bola stratigrafia a objektová skladba, pričom sme nezachytili sme žiadne historické antropogénne vrstvy či objekty, ale stopy po bohatom parku patriacom kúrii z 19. stor. na rohu Zdravotníckej a Balkánskej ul.

g) poloha Pri parku 965/7 - napriek tomu, že celá plocha pre rodinný dom bola vybratá do hĺbky budúcich obvodových rýh, stále sa nachádzame v planírkových novovekých vrstvách. Veľmi zaujímavým objektom v JZ časti parcely je novoveká pivnica s klenbami, ktorú plánuje vlastník využiť.

h) poloha Pri parku 965/13 - preskúmané boli obvodové ryhy novostavby. Zistili sme opäť prítomnosť sekundárnych vrstiev a navážok. Takisto sme zachytili ďalšiu časť zavlažovacieho či kanalizačného systému.

ch) poloha Pri parku 965/14 - stavba je podpivničená. Zdokumentovaná je stratigrafia, nezachytili sme žiaden historický antropogénny zásah, iba novoveké. V SZ časti je pivnica s klenbami, ktorú si majiteľ rozdelí a bude naďalej užívať.

i) poloha Pri parku 965/15 - preskúmané boli obvodové ryhy budúcej novostavby. Výskum odkryl novoveké objekty zahĺbené do sekundárnych planírkových vrstiev. Odkrytá bola ďalšia časť zavlažovacieho či kanalizačného systému, vybudovaného v záhradnej zeleni v blízkosti dostihového závodiska. Kolok na tehle v obj. 1 patrí tehliarni grófa Emanuela Zichyho Ferraris. Na stavbu ho následne mohol použiť aj gróf Henckel, ktorý vybudoval v Rusovciach veľkolepú koniareň. Poloha sa nachádza za dnešným Domom záhradkárov, ktorý by mohol byť podľa PhDr. Zvarovej jednou z kúrií, ktoré sa v Rusovciach nachádzali.

j) poloha Pri parku 965/17 - preskúmané boli obvodové ryhy novostavby. Sekundárne vrstvy a navážky sú také nestabilné, že zemné stroje padali do vykopaných rýh. Spracovaná bola stratigrafia.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG MMB BEI DEN GEBÄUDEN VON FAMILIENHÄUSERN IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava (Bez. Bratislava V), Teil Rusovce, archäologische Rettungsgrabung.

a) Lage Balkánska ul. - erfasste rezente Schichten, häufig in sekundärer Lage. Das Keramikmaterial aus der Neuzeit, aber auch römischer Zeit, ist ein Beweis, dass sich der gegenständliche Bau über dem altertümlichen Gerulata befindet; b)Lage Colnícka ul. - es wurden keine anthropogenen Eingriffe erfasst; c) Lage Zdravotnícka ul. - erfasst wurde Stratigraphie, jedoch gar keine anthropogenen Eingriffe; d) Lage Anger, Gasse Irkutská ul. - die untersuchte Lage befindet sich in der Nähe römischer Bauten, die in den Vicus - eine Zivilsiedlung des römischen Gerulata, zwischen denen der Bau mit einem Hypokaustus sich hervorhebt. Die archäologische Rettungsgrabung bestätigte keine Besiedlung aus römischer Zeit. Die ursprüngliche Stratigraphie veränderte die neuzeitliche Besiedlung, die auch in den ursprünglichen Bodenhorizont reichte. Die freigelegten Schichten des ursprünglichen sandigen Substrats weisen einen fluvialen Ursprung auf und sind ein Beleg der Inundationstätigkeit der Donau, wobei betont werden muss, dass hier der ursprüngliche Bodenhorizont fehlt. Sicherlich reichte hierher nicht die intensive römische anthropogene Besiedlung, die in den erwähnten Lagen erfasst wurde. In Erwägung kommt ständig jedoch des zu Gerulata gehörenden Anbaues, der bisher nicht lokalisiert wurde und der in diesem Teil von Rusovce vorausgesetzt werden kann; e) Lage Lesnícka ul. 302 - die untersuchte Fläche befindet sich an der Grenze des ursprünglichen Dorfes. Erfasst wurde die Stratigraphie und ein Objekt mit Funden. Es handelt sich um ein Brandgrab mit einer Grubenlampe und Keramikfragmenten. Es kann vorausgesetzt werden, dass das Grab zum Gräberfeld Nr. I Pri škole (bei der Schule) gehört und in das 2. Jh. datiert ist; f) Lage Lesnícka ul. 381 - die untersuchte Lage befindet sich an der Grenze des ursprünglichen Dorfes. Erfasst wurde die Stratigraphie und die Zusammensetzung von Objekten, wobei keine historischen anthropogenen Schichten oder Objekte erfasst wurden, jedoch Spuren mit einem reichen Park, der zur Kurie aus dem 19. Jh. an der Ecke der Gassen Zdravotnícka und Balkánska gehört; g) Lage Pri parku 965/7 - ein sehr interessantes Objekt im SW-Teil der Parzelle ist ein neuzeitlicher gewölbter Keller; h) Lage Pri parku 965/13 - Vorhandensein sekundärer Schichten und aufgefahrener Schichten wie auch der weitere Teil eines Bewässerungs- Kanalisationssystem; ch) Lage Pri parku 965/14 - dokumentiert ist die Stratigraphie, nicht erfasst wurde kein historischer anthropogener Eingriff, lediglich neuzeitliche; i) Lage Pri parku 965/15 - Untersuchungen ergaben neuzeitliche Objekte, die in sekundär planierten Schichten eingetieft waren. Freigelegt wurde ein weiterer Teil eines Bewässerungs- oder Kanalisationssystems. Der Stempel auf dem Ziegel im Objekt 1 gehört der Ziegelei des Grafen Emanuel Zichy Ferraris. Die Lage befindet sich hinter dem heutigen Haus der Gärtner (Dom záhradkárov), das nach PhDr. Zvarová eine der Kurien war, die sich in Rusovce befanden; j) Lage Pri parku 965/17 - untersucht wurden Umfangsrinnen eines Umbaues. Sekundäre Schichten und aufgefahrene Lagen sind so unstabil, dass die Erdmaschinen in die ausgegrabenen Gräben fielen. Bearbeitet wurde die Stratigraphie.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NA POHREBISKU Z DOBY SŤAHOVANIA NÁRODOV V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Jaroslava Schmidtová - Barbora Weberová

Bratislava (okr. Bratislava V), časť Rusovce, záchranný výskum, doba sťahovanie národov, kostrové pohrebisko. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Bratislava.

Práce na výskume pohrebiska pokračovali počas celého r. 2003. Opäť zdôrazňujeme vynikajúcu spoluprácu s Archeologickým ústavom SAV v Nitre, keď nám jeho pracovníci poskytli výsledky leteckých prieskumov.

Odkrytých a preskúmaných bolo 166 hrobov. Z uvedeného počtu bolo 26 nevykradnutých, ostatné boli narušené. Zaznamenali sme i dvojhroby. V takom prípade väčšinou jedna kostra v hrobe ostala neporušená. Nevykradnuté hroby boli dlhé, úzke a hlboké jamy. Mŕtvi boli pochovaní v ochrannom obale. Zvyšky rozhádzaných kostier, ktoré sú čiastočne v anatomickej polohe svedčia o tom, že hroby boli vykradnuté v krátkom časovom období po pohrebe a svaly a šľachy držali ešte kosti pokope. Zachytili sme aj zvieracie hroby - psy a kone. Hĺbka a rozmery hrobov neboli jednotné. Jednotlivé

nálezy hrobového inventáru boli umiestnené väčšinou v hornej polovine hrobu. Ide o rôzne ozdoby, súčasti odevu, toaletné predmety, zbrane. Keramika takmer vo všetkých prípadoch bola uložená pri nohách pochovaného.

Pohrebisko patrí do obdobia sťahovania národov, podľa predbežných konzultácií do 6. stor. Vyhodnotenie materiálu, podrobnejšie a presnejšie vyhodnotenie pohrebného rítu bude súčasťou ďalšieho spracovania. Osobitnú skupinu tvoria nálezy patriace dobe rímskej.

Čo sa týka etnickej príslušnosti, predpokladáme, že ide o Langobardov, ktorí v 5. stor. prenikli na Moravu, do severného Rakúska a východného Maďarska, kde založili ríšu s centrom v Podunajsku. Predstavovaná poloha sa tak zaradila medzi typické langobardské pohrebiská, aké poznáme z lokalít Maria-Pontsee, Schwechat, Kittsee, Szentendre, Bezenye. Dôležitým dátumom langobardských dejín je rok 568, keď pod tlakom Gepidov odchádzajú do Severnej Itálie. Tento dátum je pravdepodobne aj zánikovým horizontom pohrebiska na Pieskovom hone.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DEM VÖLKERWANDERUNGSZEITLICHEN GRÄBERFELD IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava (Bez. Bratislava V), Teil Rusovce, Rettungsgrabung, Völkerwanderungszeit, Körpergräberfeld. Unterbringung der Funde: Städtisches Museum, Bratislava.

Dank der Ergebnisse der Luftbildprospektion konnte in einem zeitlichen Vorsprung das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld in der Lage Pieskový hon im Stadtteil von Bratislava in Rusovce untersucht werden. Die Grabung verlief auf dem Bau Prímestské bývanie, Bratislava-Rusovce, wo 100 Familienhäuser stehen werden. Freigelegt wurden weitere Flächen und bis zum Ende des Jahres wurden 166 Gräber untersucht. Erfasst wurden auch Doppelgräber und Tiergräber - von Pferden und Hunden. Die Tiefe und Ausmaße der Gräber waren nicht einheitlich. Was das Fundmaterial betrifft, waren die einzelnen Funde des Grabinventars größtenteils in der oberen Grabhälfte untergebracht. Es handelt sich um verschiedenen Zierrat, Gewandzubehör, Toilettegegenstände und Waffen. Die Keramik war beinahe in allen Fällen bei den Füßen des Bestatteten untergebracht. Das Gräberfeld gehört in die Völkerwanderungszeit, nach der vorläufigen Konsultation handelt es sich um Stamm der Langobarden aus dem 6. Jh.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE KANALIZÁCIE V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Jaroslava S m i d t o v á - Barbora W e b e r o v á

B r a t i s l a v a (okr. Bratislava V), časť R u s o v c e, záchranný archeologický výskum.

Výskum prebehol v čase od októbra 2002 do mája 2003. Skúmaná poloha sa nachádza v intraviláne mestskej časti Bratislavy v Rusovciach na Balkánskej, Hájovej, Lesníckej a Zdravotníckej ul. Trasa je vedená v miestnych komunikáciách, chodníkoch a zelených pásoch. Pri výskumných prácach sme identifikovali 14 objektov. Takmer všetky sa nachádzali na Balkánskej ul. v časti od Zdravotníckej ul. smerom ku križovatke. Medzi objektami vynikajú dva hroby, patriace Pohrebisku I Pri škole, a kamenné základy stavby patriacej do civilnej časti Gerulaty - vicusu, rozprestierajúcemu sa SZ od kastela pri ceste vedúcej do Carnunta. Výskum upresnil osídlenie z doby rímskej - rozptyl hrobov pohrebiska a hranicu civilného mesta. Poukázal na široký rozptyl pamiatok doby rímskej. Potvrdil rozsah stredovekej a novovekej dediny.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER BAUSTELLE DER KANALISATION IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava (Bez. Bratislava V), Teil Rusovce, archäologische Rettungsgrabung.

Die Grabung verlief im NW-Teil von Rusovce und war ein Bestandteil der Arbeiten bei der Entfernung der Kanalisation hinter der Donau liegenden Teil Bratislavas. Die erfasste Objektzusammensetzung repräsentiert die römische Zeit, und zwar ein Gräberfeld und einen Vicus. Untersucht wurden zwei Körpergräber des Gräberfeldes I Pri škole (bei der Schule) und Steinfundamente eines Gebäudes aus dem zivilen Teil vom Gerulata, der sich im neuentdeckten Teil bei der Via Carnuntina erstreckt. Die Grabung bestätigt das Ausmaß des mittelalterlichen und neuzeitlichen Dorfes.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE KANALIZÁCIE V BRATISLAVE-JAROVCIACH

Jaroslava S c h m i d t o v á - Barbora W e b e r o v á

B r a t i s l a v a (okr. Bratislava V), časť J a r o v c e, záchranný archeologický výskum.

Výskum prebehol v časti Ovocná, Semenárska a Pílová ul. v čase od januára do apríla 2003. Skúmaná poloha sa nachádza v priestore, kde nezasahovala stredoveká dedina. Na Pílovej ul. sa dokonca nachádzalo smetisko, o čom sme

sa presvedčili pri výskumných prácach. Jediný antropogénny zásah sme zachytili v prípojke k novostavbe práve na Pílovej ul., bez materiálu. Na nespevnenej ceste za Semenárskou ul. sme zachytili depresiu, ktorú považujeme za bývalé riečne rameno.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG AUF DER BAUSTELLE DER KANALISATION IN BRATISLAVA-JAROVCE. Bratislava (Bez. Bratislava), Teil Jarovce, archäologische Rettungsgrabung.
In Bratislava jenseits der Donau verliefen Arbeiten auf der Entkanalisierung von Jarovce, Rusovce und Čunovo. Die Arbeiten in Jarovce verliefen im ersten Vierteljahr 2003 in den Gassen Ovocná, Semenárska, Pílová. Erfasst wurden lediglich neuzeitliche anthropogenen Eingriffe (Kehrichtplatz), interessant ist die Depression in der Gasse Semenárska ul., die wir für den Rest eines Flussarmes halten.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE REKONŠTRUKCIE VODOVODU V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

Jaroslava Schmidtová - Barbora Weberová

Bratislava (okr. Bratislava V), časť Rusovce, Ovocná - Balkánska ul., záchranný archeologický výskum.

Výskum prebehol v októbri 2003. Skúmaná poloha sa nachádza čiastočne v intraviláne a podstatnou časťou v extraviláne mestskej časti Bratislavy v Rusovciach. Výkopové práce boli vykonávané od križovatky Balkánska - Hájová ul. smerom k železničnému priechodu do Jaroviec a pokračovali po Ovocnej ul. vpravo popri hlavnej ceste smerom k Starej hrádzi pri polohe Tehelný hon. Trasa je vedená v zelenej ploche a okrajom poľnohospodárskej pôdy popri miestnej komunikácii. Výskum zachytil sídliskový objekt, patriaci k polohe preskúmanej pri výskume na stavbe kanalizácie obce v r. 1998 (*Schmidtová/Baxa/Jezná 2000*, 148).

Literatúra

Schmidtová/Baxa/Jezná 2000 - J. Schmidtová/P. Baxa/J. Jezná: Záchranný archeologický výskum na stavbe Odkanalizovania Rusoviec. AVANS 1998, 2000, 147-148.

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG BEI DEN REKONSTRUKTIONSARBEITEN DER WASSERLEITUNG IN BRATISLAVA-RUSOVCE. Bratislava (Bez. Bratislava V), Teil Rusovce, Gassen Ovocná - Balkánska ul., archäologische Rettungsgrabung.
Die Grabung verlief im Herbst 2003 im NW-Teil von Rusovce, teilweise im Intravillan, in größerem Maße im Extravillan hinter dem Bahnübergang in Richtung nach Jarovce. Die Trasse verlief bei der örtlichen Kommunikation. Erfasst wurde ein Siedlungsobjekt ohne nähere Spezifizierung. Es ist wahrscheinlich, dass es zur Lage bei der Erforschung des Kanalisationsbaues in der Gemeinde im J. 1998 gehört (Schmidtová/Baxa/Jezná 2000, 148).

VÝSKUM PAMIATKOVÝCH OBJEKTOV V LEVOČI A SPIŠSKEJ NOVEJ VSI

Marián Soják

Záchranný výskum v katastroch Levoče a Spišskej Novej Vsi si vynútili stavebné aktivity a rekonštrukčné práce. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - pracovisko Spišská Nová Ves.

1. Levoča (okr. Levoča)

a) poloha SV bašta, SV časť mestského opevnenia, murovaný objekt, zásypové vrstvy, záchranný výskum, stredovek, novovek.

Výskum bol vyvolaný celkovou rekonštrukciou bašty so schodiskom a priľahlým opevnením (obr. 132: 1). Financoval ho Mestský úrad v Levoči, ktorý poskytol aj brigádnikov na výskum. V zisťovacej sonde 1, miestami hlbokej 2 m, sa zistili staršie základy pôvodného murovaného opevnenia (14.-15. stor.), ktoré nelícujú so súčasnou fortifikáciou, vybudovanou v 20. stor. Zvyšky múrov pri južnom okraji bašty predstavujú azda základy deštruovaného schodiska. Výskum tiež ukázal, že opevnenie pri bašte má niekoľko stavebných fáz, pričom po jeho čiastočnej deštrukcii sa k nemu v priebehu 18.-19.(?) stor. pristavala obytná stavba. V nálezovom inventári dominuje keramika zo 16.-18. stor., pričom niektoré črepy možno zaradiť už do 14.-15. stor. Okrem keramických zlomkov sú početné zlomky kachlíc a zvieracie kosti. Z drobných predmetov hodno spomenúť železné dlátko, podkovičku, hlavicu hlinenej fajky a dve mince. Podľa určenia J. Hunku (za čo mu ďakujem) ide o tieto razby: 1. Čechy, Ferdinand I. (1526-1564), Kutná Hora,

jednostranný biely peniaz z r. 1526-1561, striebro, 15 mm (ako *Halačka 1987*, 64, č. 78); 2. Uhorsko, Ferdinand I. (1526-1564), falzum kremnického denára z r. 1553, meď, 15 mm, 0,315 g, slabo zachovaná, asi tretina mince chýba (ako *Huszár 1979*, 935). Ojedinelý je nález masívneho úštepu z limnosilicitu, ktorý nemusí predstavovať praveký artefakt, ale môže byť aj z novoveku (kresadlo?).

b) poloha B a š t a p r i V e t r o v e j u l., severná časť mestskej fortifikácie, murované objekty, zásypové vrstvy, záchranný výskum, stredovek a novovek.

Podobne ako v predchádzajúcom prípade, aj v tejto polohe si výskum vyžiadala celková rekonštrukcia čiastočne deštruovanej bašty a priľahlého opevnenia (obr. 132: 2). Výskum ukázal, že po poškodení bašty sa pri jej južnej stene primuroval pravdepodobne v 19. stor. obytný objekt, vysunutý na Vetrovú ulicu smerom k budove Daňového úradu. V murovanej stavbe sa doložila kupolovitá chlebová pec, vtesaná do múru bašty, a odťahový komín. Početné zlomky kachlíc s bordovou glazúrou a reliéfnou výzdobou (rastlinný motív) indikujú jestvovanie kachľovej pece. Okrem kachlíc sa v zásype našiel novoveký odpad, najmä stavebné železo a sklené črepy. Pri východnom okraji bašty sa zistili staršie základy stredovekého opevnenia, ktoré nerešpektujú nadzákladový múr mestskej fortifikácie.

c) poloha H r a d b y, zriadenie MTR (murovanej trafostanice), sídlisko, murované objekty, záchranná exploatácia, stredovek a novovek.

Ryha pre uloženie elektrických káblov bola vyhĺbená od vybudovanej murovanej trafostanice medzi ul. J. Bottu a Vysokou ul. smerom k dolnej bráne cez Novú ul. až k západnému múru mestského opevnenia. Na Novej ul. sa v ryhe (hĺ. 100 až 110 cm) zachytili dva múry, predstavujúce zrejme zvyšok bránovej veže (múr 1) a oporný pilier (múr 2) pôvodného dreveného mosta. Zach. š. múru 1 - 2,5 m, š. múru 2 - 1,20 m. Na základe konzultácií s G. Lukáčom (Krajský pamiatkový úrad Prešov - pracoviskoa Levoča) zachytené múry korešpondujú s výsledkami záchranných výskumov v r. 1984 (*Javorský 1985*, 109) a 1995 (nepublikované), ktorými sa doložila poloha základov zaniknutej tzv. Dolnej brány mestského opevnenia - veže a premostenia. V západnej časti líniovej stavby sa v hradbovom múre obnažila murovaná kamenná klenba s chodbou, zasypanou novodobým odpadom. Nemožno vylúčiť, že predstavuje odtokový kanál, odvádzajúci vodu z niekdajšej priekopy. Celková š. klenby - 3,20 m, v. - 1,60 m, vnútorná š. kanálu - 0,8 m. Okrem novodobého odpadu (glazúrované a sklené črepy, zvieracie kosti, tehlovina) nepochádza zo zásypových vrstiev datovací nálezový materiál. Preskúmané murované objekty možno tak datovať rámcovo do konca stredoveku až novoveku.

2. S p i š s k á N o v á V e s (okr. Spišská Nová Ves), poloha D v o r f a r s k é h o k o s t o l a (k r y p t a), sídlisko, pohrebisko, murovaný objekt, doba bronzová, 9.-10. stor., stredovek, novovek.

Druhá - záverečná etapa záchranného archeologického výskumu pri farskom Kostole Nanebovzatia Panny Márie. Skúmaná poloha leží v strede šošovkovitého námestia, pri západnom okraji kostola, bezprostredne pred hlavným vstupom (vežou). Tak ako v r. 2002 (*Soják 2003*, 139-140), aj v r. 2003 prebiehal výskum (M. Soják) vďaka pochopeniu a dobrej spolupráci AÚ SAV v Nitre s vedením mesta, ktoré poskytlo finančné prostriedky a pracovníkov na vykonanie výskumu. Ten mal záchranný charakter, nakoľko sa v západnej časti nádvoria farského kostola uskutočnila posledná fáza komplexnej rekonštrukcie parku a chodníkov.

Výskum v r. 2003 upriamil pozornosť na západný okraj sakrálnej architektúry, kde sa pred vežou (obr. 132: 3) narazilo na murovaný objekt so zvyškom tehlovej klenby (*Soják 2004*). Predstavuje obdĺžnikovitú stavbu veľkosti asi 6x6,5 m, hibokú takmer 2 m (obr. 132: 4). Pravouhlá stavba je vymurovaná z osekaných pieskovcových kameňov, spájaných maltou. Delená je malou arkádou s pôvodnými štyrmi klenbami (sčasti sa zachovali len dve) na dva trakty, ktoré sú preklenuté valenou tehlovou klenbou. Klenbu podopierajú dva profilované stĺpiky. Vnútri je miestnosť členená tehlovými priečkami na viaceré menšie priestory. Dlážka je tehlová, rozčlenená železnými prútmi - tiahlami. Stavba je zvnútra omietnutá.

Možno sa domnievať, že opísaná stavba má min. dve stavebné fázy. V prvej (Stavba I) sa s najväčšou pravdepodobnosťou postavila zaklenutá pravouhlá stavba, do ktorej sa vchádzalo zrejme chodbou, vedúcou zvnútra kostola popod vežu až do uvedenej miestnosti. Tú pokladám za kryptu, ktorú na základe profilovaných stĺpikov (pilierov) predbežne zaraďujem do 17. stor., na základe konzultácií s kunsthistorikmi a pamiatkármi (M. Kalinová, M. Ďurišová) skôr na jeho začiatok. Vchod v SV rohu krypty (pod doloženým schodiskom) je dnes zamurovaný. Po vykradnutí(?) krypty, v ktorej prv nepochybne spočívali telá majetnejších príslušníkov mestskej spoločnosti, resp. po ukončení pôvodnej funkcie tohto objektu, slúžila Stavba I sekundárne ako kostnica - osárium (Stavba II). Vo vnútri sa vybudovali vyššie spomenuté tehlové priečky, zamuroval pôvodný vchod a do priestoru sa vchádzalo pieskovcovými schodmi, doloženými v SV rohu stavby (potvrdených šesť stupňov). Podoprené sú tehlovou klenbou nad niekdajším (zamurovaným) vchodom do krypty. Na základe niektorých analógií z územia Slovenska sa možno domnievať, že druhú stavbu (osárium) vybudovali v priebehu druhej polovice 18. stor. Analogická situácia je doložená napr. v Kaplnke sv. Michala v Košiciach, kde - podobne ako v Spišskej Novej Vsi - stavebné práce v osáriu (vybudovanie hrobových komôr a vstupu z exteriérovej časti) z druhej polovice 18. stor. majú oporu v zachovaných písomných prameňoch (*Ďurišová 2003*). K datovaniu Stavby II v Spišskej Novej Vsi môžu prispieť dešifrované značky výrobcov na mnohých tehlách, z ktorých sú vybudované jednotlivé vnútorné komory a priečky. Značky zobrazujú podobu srdiečka, písmen

I-S a zložených písmen C/E/S. Firemné značky výrobcov tehál majú na Slovensku znaky továrenskej výroby a obvykle sa datujú až do druhej polovice 19. stor. (za informáciu ďakujem M. Uličnému), čo je v rozpore s naším datovaním druhej stavby. Z toho možno usudzovať, že výrobcovia označovali tehly svojimi značkami už v druhej polovici 18. stor. Staršie datovanie kolkovaných tehál indikujú snáď tiež ich nerovnaké rozmery (ktoré kolíšu v rozmedzí od 1 do 2 cm) a nedokonalá úprava povrchu.

Opis nálezov

Zásypové vrstvy vo vnútri objektu poskytli bohatý a rôznorodý nálezový inventár. Skromné nálezy črepov z doby bronzovej pochádzajú z rozrušených kultúrnych vrstiev, príp. objektov z bezprostredného okolia kostola. Praveký horizont doložili aj predchádzajúce výskumy F. Javorského i výskum v r. 2002. Nepočetné sú črepy z 9.-10. a 15.-16. stor. V deštrukcii prevládajú novoveké keramické zlomky zo 16.-19. stor. Okrem črepov sú hojné neúplné kachlice (niektoré s reliéfnou výzdobou), sklené črepy, stavebné železo a drobné predmety (železné nožnice, nožík, kosák, lyžica, zlomok bridlice s rytou šachovnicou, plochý kostený gombík - obr. 132: 5, dve kostené kocky z domina - obr. 132: 6, keramické fajky väčšinou s firemnými kolkami z 18.-19. stor. a pod.). Objavilo sa aj niekoľko mincí: strieborný šiling Žigmunda III. z r. 1624, medený grajciar Františka I. (II.) z r. 1800, grajciar Františka Jozefa I. z r. 1851 a ďalšie tri mince, zlepené v stĺpiku. Predstavujú strieborné exempláre Jozefa I. (1705-1711) v hodnote 3-grajciara z r. 1707 (2 ks) a poltorák (1"-grajciara) z r. 1711. Hojné boli ľudské kosti a ich fragmenty. Celá kostra sa nevyskytla. Prevažne na dne stavby tesne nad tehlovou dlažbou spočívali pozostatky drevených rakiev, na ktorých sa zachovala kožená a sčasti aj látková výzdoba s aplikovanými medenými pukličkami. Tie často zobrazovali kvetový ornament a útržkovito rozlúštiteľné nápisy. Na takmer kompletne zachovanej rozpadnutej truhle (pod zachovanou klenbou južne od pieskovcových schodíkov) sa podarilo rozlúštiť letopočet 1810. Počas výkopu odvodňovacích rýh západne od krypty sa prišlo na zvyšok prikostolného opevnenia, pod ktorým sa narušila praveká kultúrna vrstva (doba bronzová) a vrstva z 9.-10. stor. Okrem črepov zo spomínaných kultúrnych horizontov sa našli novoveké artefakty, popri keramických zlomkoch aj drobné predmety, napr. mosadzné hodinky a pozlátený gombík.

Otázna je funkcia železných pásov nad tehlovou dlažbou odkrytého objektu. Keďže zachádzajú pod steny stavby, ich najpravdepodobnejšie poslanie bolo spevňovať múry. Nakoľko však nie sú k dlážke pevne pripojené, možno sa domnievať, že slúžili skôr na vymedzenie priestorov pre ukladanie rakiev s pozostatkami nebožtíkov. Možnosť prípadného jestvovania spodného podlažia nepotvrdili pokusné sondy na dvoch miestach dlažby až do hĺbky 30-50 cm pod jej úrovňou.

Preskúmaný objekt patrí bezpochyby k vzácnym stavbám nielen v rámci Spiša, ale aj v celoslovenskom meradle. Jeho význam tkvie najmä v samotnom situovaní bezprostredne pred dnešným hlavným vstupom do kostola - vežou, čo nemá paralelu na území Slovenska. Zaujímavé je, že preskúmaná stavba (hoci pod úrovňou terénu, ale so vstupom z exteriéru) nie je zakreslená na žiadnych dochovaných dobových mapách z 18.-19. stor. ani na najstaršom mapovom zobrazení námestia z r. 1783. Znamená to, že najskôr v priebehu 18. stor. (v druhej polovici či na jej konci?) krypta vo funkcii osária už nejestvovala. Existencia objektu zatiaľ nenachádza oporu ani v zachovaných písomných správach. Vzhľadom na celkové zachovanie stavby a zdôraznenie jej významu prijalo vedenie mesta návrh na jej dôstojnú prezentáciu v teréne s perspektívnym využitím jej vnútorných priestorov na miniexpozíciu.

Literatúra

Ďurišová 2003 - M. Ďurišová: Kaplnka sv. Michala v Košiciach. Vsl. Pravek 6. Nitra/Košice 2003, 197-204.
Halačka 1987 - I. Halačka: Mince zemí Koruny české 1526-1856. I. Kroměříž 1987.
Huszár 1979 - L. Huszár: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. München 1979.
Javorský 1985 - F. Javorský: Výskum a prieskum v mestskej pamiatkovej rezervácii v Levoči. AVANS 1984, 1985, 108-110.
Soják 2003 - M. Soják: Prieskum a výskum v oblasti Spiša. AVANS 2002, 2003, 132-142.
Soják 2004 - M. Soják: Výskum na nádvorí Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Spišskej Novej Vsi v roku 2003. In: G. Fusek (ed.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004, 341-346.

ERFORSCHUNG DER DENKMALOBJEKTE IN LEVOČA UND SPIŠSKÁ NOVÁ VES. 1. Levoča (Bez. Levoča). Die durch Bauaktivitäten und Rekonstruktionsarbeiten ausgelöste archäologische Rettungsgrabung wurde in drei Lagen realisiert: a) Lage NÖ-Bastei, NÖ-Teil der Stadtbefestigung, gemauertes Objekt, Verschüttungsschichten, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Erforscht wurden Grundrisse der ursprünglichen gemauerten Befestigung (14.-15. Jh.) und Reste von den Mauern beim südlichen Rand der Bastei (Abb. 132: 1), die wahrscheinlich Fundamente eines destruierten Treppenhauses darstellen. In der Verschüttung wurden Keramik aus dem 14.-19. Jh. und Kleinfunde entdeckt, z. B. eiserner Meißel, Tonpfeife und zwei Münzen - einseitiges weißes Geldstück von Ferdinand I. aus dem J. 1526-1561 (Kutná Hora) und ein Falsum des Kremnitzer Denars von Ferdinand I. aus dem J. 1553; b) Lage Bastei bei der Vetrová Str.; nördlicher Teil der Stadtfortifikation, gemauerte Objekte, Verschüttungsschichten, Rettungsgrabung, Mittelalter und Neuzeit. In der Lage (Abb. 132: 2) wurde auch der Rest eines angebauten gemauerten Objekts mit kuppelförmigem Brot- wie auch Kachelofen vielleicht aus dem 19. Jh. belegt. Festgestellt

wurden auch Fundamente der mittelalterlichen Mauer von der Stadtfortifikation; c) Rettungsexploatation, Mittelalter, Neuzeit. In der Lage ist auch die Existenz des sog. untergegangenen Unteren Tors durch die freigelegten Fundamente des Tors und der Überbrückung bestätigt worden. Im westlichen Teil der Stadtbefestigung wurde auch das Gewölbe von dem Abflusskanal belegt.

2. Spišská Nová Ves (Bez. Spišská Nová Ves), Lage Hof der Pfarrkirche (Krypta), Siedlung, Gräberfeld, gemauertes Objekt, Bronzezeit, 9.-10. Jh., Mittelalter, Neuzeit. Beim westlichen Rand der Maria-Himmelfahrtskirche (Abb. 132: 3) wurde ein bisher unbekanntes gemauertes Objekt freigelegt (6x6,5 m). Es geht um einen rechteckigen Bau gemauert aus Sandsteinplatten, die mit Mörtel verbunden wurden. Getrennt ist der Bau durch eine kleine Arkade mit ursprünglichen vier Gewölben in zwei Trakte. Das Tonnengewölbe wird durch zwei profilierte Säulen unterstützt. Im Inneren des Baus ist ein Raum gegliedert durch die Trennmauern aus Ziegeln in mehrere kleinere Räume. Der Fußboden besteht aus Ziegeln, gegliedert durch die Eisenstäbe (Abb. 132: 4). Das Objekt hat zwei Bauphasen. Während der ersten Phase entstand ein gewölbter Bau, in den man wahrscheinlich durch einen Gang, der von dem Inneren der Kirche unterhalb des Turms bis in den Raum führte, hereinkam. Der Bau verkörpert eine Krypta, die auf Grund der profilierten Säulen in das 17. Jh. datiert werden kann. Nach der Ausplünderung(?) der Krypta, bzw. nach der Beendigung der ursprünglichen Funktion dieses Objekts, diente die Krypta sekundär als Ossarium. Im Inneren wurden Ziegeltrennmauern gebaut, der ursprüngliche Eingang wurde eingemauert und in den Raum kam man aus dem Exterieur mit der Treppe, die in der NÖ-Ecke des Baus belegt wurde. Es kann angenommen werden, dass der zweite Bau (Ossarium) im Laufe der zweiten Hälfte des 18. Jh. gebaut wurde. In den Verschüttungsschichten fand man außer Resten von verzierten Särgen und zahlreichen Menschenknochen auch Keramik aus dem 9.-10., 15.-16. Jh., besonders aber aus dem 16.-19. Jh. und verschiedene Kleingegenstände (Münzen, Pfeifen, Knöpfe - Abb. 132: 5, Dominowürfel - Abb. 132: 6, Eisenmesser, Schere u. a.).

VÝSKUM NA D1 SPIŠ V ROKU 2003

Marián Soják

V r. 2003 realizoval Archeologický ústav SAV - pracovisko v Spišskej Novej Vsi predstihový zisťovaco-záchranný archeologický výskum na diaľnici v úseku Jánovce - Jablonov. Cez mnohé lokality priamo prechádza naplánované teleso diaľnice. Od západu na východ ide spolu o 24 archeologických lokalít (km 1,5 až 20,1), ležiacich v katastroch týchto obcí: Spišský Štvrtok (4 lokality), Dravce (1), Iliašovce (3), Kurimany (1), Levoča (5), Doľany (1), Klčov (4), Nemešany (3) a Jablonov (2). Z uvedeného počtu sa výskum (pokiaľ ho umožnili majitelia/užívatelia poľnohospodárskych parciel) za pomoci stroja UDS realizoval na nasledovných polohách s týmito doloženými predbežnými výsledkami. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - pracovisko Spišská Nová Ves.

1) Nemešany (okr. Levoča)

a) poloha Medze (Močiare), SV od obce, na JV svahu, sídlisko, bez možnosti datovania.

Sonda I/03 (2x50 m) sa vytýčila na predpokladanom severnom okraji osídlenej plochy. Z archeologického hľadiska bola takmer negatívna. Pri jej SZ okraji sa zachytila malá kolová(?) jamka s priemerom 15 cm. Vo výplni sivočiernej farby sa našli jedine uhlíky. Možno predpokladať, že sonda bola umiestnená práve na nevýrazne osídlenej ploche medzi dvoma sídliskami. Prvé (z 10.-12. stor.) leží severne od nej, druhé v južnejšom smere. Preskúmaná kolová(?) jamka však indikuje blízke objekty, ktoré môže teleso diaľnice zachytiť.

b) poloha Pod horou, južný a JZ svah, sídlisko, otomansko-pilinský horizont.

Ide o rozsiahle sídlisko z počiatku strednej doby bronzovej, na ktorom sa vytýčila Sonda II/03 (2x100 m). Ňou sa zachytili viaceré objekty (obj. 1-4) a kolová jama (Jama 1). Z nich sa v celosti preskúmal obj. 3 kruhového pôdorysu, s priemerom 130-135 cm (obr. 133: 1). Typológia objektu ukazuje, že ide o zásobnicovú jamu (obilnicu) s rozšíreným dnom (v hĺ. 172 cm od úrovne dnešného terénu), ktorá bola po čiastočnom zasypaní odpadkami tesne pod povrchom vymazaná hlinou. Vrstvička hliny vykazuje stopy intenzívneho prepálenia. V objekte spočívali početné nálezy, najmä črepy, z ktorých sú najvýraznejšie dva zdobené neúplné džbánky na prstencovitých nôžkach (obr. 133: 4, 5), datujúce objekt na počiatok strednej doby bronzovej (otomansko-pilinský horizont). Sprievodnými nálezmi sú mazanica, zvieracie kosti, fragment kosteného šidla (obr. 133: 3), štiepaná kamenná industria z miestnych surovín (okruhliaky s negatívmi), zlomok pieskovcového „zakriveného noža" („Krummesser"; obr. 133: 2) a početný paleobotanický materiál, z ktorého sa na analýzu odobrala reprezentatívna vzorka. Zaujímavá je tiež malakofauna (ulity drobných slimákov). Ostatné objekty sa začistili a sfotografovali. Pozoruhodný je rozsiahly objekt 1, na povrchu ktorého sa okrem prepálených kameňov a črepov našiel aj zlomok bronzového drôtika. Zmienený nález indikuje možnosť výskytu kovovej industrie na sídlisku.

2) Nemešany - Klčov (obe okr. Levoča), poloha Hora, SV od obce Nemešany, JV svah, mladšia až neskorá doba bronzová.

Na lokalite sa umiestnila Sonda III/03 (2x100 m). Z doložených 5 objektov (obj. 1-5) sa preskúmal kruhový obj. 1 s priemerom 105 cm, zahĺbený 20 cm do sterilného podložia (dno v hĺ. 70 cm od úrovne dnešného terénu). Vo výplni spočívali pieskovcové kamene, nálezy keramických fragmentov, mazanica a štiepaná kamenná industria. Črepy datujú objekt do mladšej až neskorej doby bronzovej. Prieskumom sa okrem keramiky získali dva kamenné (kremencové) drviče-otĺkače. Obj. 2 a 3 vykazujú stopy výrazného prepálenia (ohniská, príp. pece?). Najväčší obj. 5 leží pri východnom okraji sondy. Črtá sa ako nepravidelná výrazne do čierna sfarbená škvrna, len čiastočne zachytená v hĺ. 30-40 cm od dnešného povrchu. Početnejšie črepy a prepálené kamene na povrchu sú predpokladom bohatého výskytu nálezového inventára. Obj. 5 dokladá prítomnosť väčších sídliskových jám, ako sa prv predpokladalo na základe dislokácie nálezov z viacerých prieskumov.

3) K l č o v (okr. Levoča), poloha R o v e ň - P o d H á j i k o m, nad SZ okrajom obce, východný svah, sídlisko, neolit, mladšia doba rímska (3. stor. po Kr.), 9.-10. stor.

Sonda IV/03 (2x90 m) bola umiestnená na východnom svahu predpokladaného opevneného hradiska (v polohe Hájik) z obdobia púchovskej kultúry (1. stor. pred Kr.). V sonde sa doložili viaceré sídliskové objekty a kolové jamy, patriace do dvoch horizontov. Neúplne zachytený väčší obj. 1 (obr. 134: 1) datuje hrubostenná v ruke robená (obr. 134: 2-5; 135: 1, 2, 5, 6, 9) i tenkostenná tuhovaná (obr. 135: 3, 4, 7, 8) keramika spolu s hlineným praslenom (obr. 135: 10) do obdobia medzi koncom púchovskej kultúry a začiatkom neskorej doby rímskej až začiatkom sťahovania národov, najskôr do 3. stor. (przeworská kultúra?). Ostatné objekty (obj. 2-6) a jamy (1-5, 6?) prináležia do stredného neolitu - podľa črepov do kultúry s mladšou lineárnou keramikou a do bukovohorskej kultúry. Objekty a kolové jamy vo východnej polovici sondy svedčia o prítomnosti typického stĺpového domu nadzemnej konštrukcie, ktorý doprevádzajú exploatačné jamy (hliniská) zasypané sídliskovým odpadom. Z prítomných objektov sa preskúmal obj. 2 a 3. Obj. 2 je kruhovou jamou (pr. 100-105 cm), v ktorej vedľa kameňov spočívali nepočetné keramické zlomky z neolitu. Bohatší nálezový materiál poskytol nepravidelne oválny a sčasti zachytený obj. 3. Popri výraznejších črepoch kultúry s mladšou lineárnou keramikou obsahoval fragment ostria plochej kamennej sekerky a početnú štiepanú kamennú industriu odpadkového charakteru (prevaha drobných úštepov, menej čepieľky). Industria je vyrobená z jurského podkrakovského pazúrika. Sprievodné nálezy tvoria zlomky pieskovcových podložiek, brúsikov, otĺkač, deštruované zvieracie kosti a paleobotanický materiál z niekdajších ohnísk. Kvôli neprehľadnej situácii v stratigrafii vrstiev sa medzi 44. až 61,5. metrom urobil skúšobný výkop (obr. 135: 1). Ukázalo sa, že v priebehu tisícročí sa tu z vyšších polôh (z polohy Hájik) naplavila veľká vrstva hliny, čo dokladá až 170 cm hrubá vrstva naplavenín. V dôsledku soliflukcie sa časť neolitických objektov nachádza pod výraznejšou vrstvou naplavenej hliny. Preto sú mladšie osídlenia (prieskumom doložené aj osídlenie z 9.-10. stor.) často premiešané a vrchné vrstvy neolitických objektov splavené. Z objektov 2 a 3 sa teda preskúmali len spodné partie. Zisťovacím výskumom sa nepriamo upresnilo aj datovanie výšinného sídliska Hájik, ktoré na rozdiel od predpokladaného púchovského osídlenia bude zrejme súvisieť s mladorímskym osídlením doloženým na skúmanom podhradí.

4) D o ľ a n y (okr. Levoča), poloha P o d B r u s n í k o m, južne od obce nad pravým brehom Dolianskeho potoka, sídlisko, neolit.

Teleso diaľnice prechádza severným okrajom polykultúrnej lokality, kde sa podľa zberových nálezov koncentrujú predovšetkým neolitické artefakty. Doložila to aj Sonda V/03 (2x80 m), v ktorej sa zachytili dve kolové jamy (Jama 1 a 2) a šesť objektov (obj. 1-6), zaradené do neolitického obdobia. Podobne ako v prípade predchádzajúcej lokality, aj tu sa z malej časti zachytil charakteristický stĺpový príbytok, ktorý na západnom okraji lemujú hliniská (obj. 4, 5?). Z vrchných častí objektov, jám a z preskúmaného obj. 4 pochádza popri štiepanej kamennej industrii a zlomku kopytovitého klinu hlavne keramika kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Južne od skúmanej plochy zasiahne výstavba diaľnice prevažne slovanskú osadu, datovanú črepmi do 9.-13. stor. Z prieskumov sú odtiaľto známe tiež nálezy z doby bronzovej, laténskej a rímskej (przeworská kultúra).

5) S p i š s k ý H r h o v (okr. Levoča), poloha P o d H r a d i s k o m, nad SZ okrajom obce, sídlisko, dominantné osídlenie púchovskou kultúrou (1. stor. pred Kr.), doba bronzová, stredovek, novovek.

Na podhradí predpokladaného púchovského hradiska sa vytýčila ďalšia sonda v telese diaľnice - VI/03 (2x80 m). Už prieskumom sa doložilo osídlenie polohy v dobe bronzovej, ďalej v laténskej fáze púchovskej kultúry, v stredoveku a novoveku. Na sterilnom podloží sa v sonde rysovali viaceré objekty, ktoré možno charakterizovať ako sídliskové a výrobné. Spolu sa zachytilo pravdepodobne šesť objektov púchovskej kultúry (obj. 1-6), z ktorých rozmery objektov 1, 3, 5 a 6 nemožno presne fixovať. Najväčší obj. 2 s nálezmi železnej trosky umožňuje usudzovať na jeho výrobný charakter. Pravidelná kruhová jama s prepálenou mazanicou a s priemerom 80 cm (obj. 4) predstavuje azda pec. Interpretácia objektov bude možná jedine po ich preskúmaní. Vzhľadom na blízku rómsku osadu je úspešný priebeh výkopových prác otázny. Dôkazom sú v našej neprítomnosti poškodené vrchné časti objektov rómskymi spoluobčanmi. Dislokácia zberových nálezov i opísané púchovské objekty indikujú nielen veľkú rozlohu osídlenej plochy, ale nepriamo aj osídlenie samotného Hradiska. Informácie o výskyte nálezov na temene vrchu poskytli miestni obyvatelia. Archeologické nálezy odtiaľto získavali nelegálnymi výkopmi, čo dokladá aj prieskum zalesneného kopca s dvoma zreteľnými „sondami". Pozornosť archeológov sa tak musí upriamiť nielen na nížinnú lokalitu, ale tiež na samotné

Hradisko. Z novovekých nálezov na skúmanej polohe si zasluhuje pozornosť pazúrikové kresadlo do pušky, fragment pracky a medený grajciar Františka Jozefa I. (1848-1916) z r. 1868, z produkcie mincovne v Kremnici.

6) I l i a š o v c e (okr. Spišská Nová Ves), poloha Z a h o s t i n c o m, severne od obce, JZ svah, sídlisko, mladšia doba bronzová.

Na lokalite sa strojom UDS urobila skrývka ornice Sondou VII/03 (2x70 m). Dominantné osídlenie z neolitu a viacerých časových úsekov doby bronzovej sa koncentruje južne od sledovanej plochy. Napriek tomu sa v sonde doložilo výrazné osídlenie z mladšej doby bronzovej, čo svedčí o rozsiahlej rozlohe sídliska s polykultúrnym osídlením (2 ha?). Diaľnica zachytáva severný okraj lokality. Zistený obj. 1 s ohniskom na západnom okraji obsahoval početnú keramiku a zlomok plochej pokrievky s odrazeným uškom. Podobne ako v prípade lokality 3, aj na tejto lokalite sú plytko pod povrchom vyskytujúce sa objekty poškodené skúšobným výkopom doloženou soliflukciou.

Z prieskumu v r. 1997 pochádza z tejto lokality aj nález amorfnej jantárovej suroviny najskôr baltskej proveniencie, zvýrazňujúci dôležité postavenie lokality, ležiacej na trase tranzitného obchodu.

Zisťovacie sondy na pertraktovaných lokalitách doložili prítomnosť archeologických objektov, ktoré možno na základe nálezového materiálu zaradiť do rozličných časových úsekov od praveku až po včasný stredovek. Zisťovací archeologický výskum ukázal, že na týchto a ďalších lokalitách je nutné realizovať komplexný výskum v dostatočnom časovom predstihu pred výstavbou diaľnice. Okrem nich to platí prevažne o polohe Vojenské cvičisko južne od Levoče (kde nám realizácia výskumu nebola umožnená) a na viacerých polohách v katastri obce Spišský Štvrtok. Časť lokalít leží v zalesnenom teréne (Klčov-Hájik, Spišský Hrhov-Hradisko), a preto je charakter a intenzita osídlenia bližšie neznámy. Uvedený počet archeologických lokalít, ktoré ležia priamo v telese diaľnice, nie je určite konečný a bude nepochybne vyšší. Mnohé polohy sú poľnohospodársky neobrábané, a tým na prieskum neprístupné. Výskum tiež ukázal, že časť sídlisk leží pod výraznejšími soliflukčnými naplaveninami, a tak sa archeologické nálezy nemusia dostať na povrch ornice ani hlbokou orbou.

GRABUNG AUF DER AUTOBAHN D1 IM JAHR 2003. Im J. 2003 realisierte das Archäologische Institut der SAW, Arbeitsstelle in Spišská Nová Ves, eine vorläufige archäologische Feststellungsgrabung im Abschnitt Jánovce - Jablonov. Durch die Lokalitäten (insgesamt 24 Lagen) verläuft direkt der geplante Autobahnkörper. Von der angeführten Anzahl wurde die Grabung mit Hilfe des UDS-Gerätes (falls es von den Besitzern/Benutzern der landwirtschaftlichen Parzellen bewilligt wurde) in sieben ausgesuchten Lagen realisiert.

1) Nemešany (Bez. Levoča)

a) Lage Medze (Močiare), NÖ von der Gemeinde, auf dem SÖ-Hang, Siedlung, ohne Datierungsmöglichkeit. Im Schnitt I wurde eine Pfostengrube erforscht, die nicht datiert werden kann; b) Lage Pod horou, südlicher und SW-Hang, Siedlung, Otomani-Pilínyer-Horizont. Im Schnitt II wurden vier Objekte vom Anfang der mittleren Bronzezeit belegt. Erforscht wurde das Objekt 3 - Vorratsgrube (Abb. 133: 1) mit Funden von zwei Krügen aus dem Otomani-Pilínyer-Horizont (Abb: 133: 4, 5), gefunden wurden weiter Scherben, steinerne Spaltindustrie, ein knöcherner Pfriem (Abb. 134: 3) und ein gekrümmtes Sandsteinmesser („Krummmesser"; Abb. 134: 2).

2) Nemešany - Klčov (beide Bez. Levoča), Lage Hora, NÖ von der Gemeinde Nemešany, SÖ-Hang, Jung- bis Spätbronzezeit. Im Schnitt III wurden fünf Objekte belegt. Von den Objekten wurde das Objekt 1 untersucht - Siedlungsgrube mit Scherben, Lehmverputz und steinerner Spaltindustrie aus der jüngeren bis späten Bronzezeit. Die Objekte 2 und 3 repräsentieren Feuerstellen oder Öfen.

3) Klčov (Bez. Levoča), Lage Roveň - Pod Hájikom, über dem NW-Rand der Gemeinde, östlicher Hang, Siedlung, Neolithikum, Jungkaiserzeit (3. Jh. nach Chr.), 9.-10. Jh. Hier wurde der Schnitt IV angelegt, erforscht wurden eine Siedlungsgrube (Obj. 1; Abb. 134; 135) aus dem 3. Jh. u. Z. (Przeworsk-Kultur) und von den weiteren neolithischen Objekten (Objekt 2-6, Grube 1-5, 6?) die Siedlungsobjekte 2 und 3). Sie enthielten das Fundinventar der Kultur mit jüngerer Linear- und Bükkerkeramik.

4) Doľany (Bez. Levoča), Lage Pod Brusníkom, südlich von der Gemeinde über dem rechten Ufer des Doľany-Bachs, Siedlung, Neolithikum. Im Schnitt V wurden ausschließlich neolithische Objekte festgestellt (Obj. 1-6, Grube 1, 2), die den Rest eines oberirdischen Hauses der Kultur mit jüngerer Linearkeramik und Exploatationsgruben darstellen.

5) Spišský Hrhov (Bez. Levoča), Lage Pod Hradiskom, über dem NW-Rand der Gemeinde, Siedlung, dominante Besiedlung der Púchov-Kultur (1. Jh. vor Chr.), Bronzezeit, Mittelalter, Neuzeit. Erforscht wurde die Vorburg des Burgwalls der latčnezeitlichen Phase der Púchov-Kultur. Im Schnitt VI wurden sechs Objekte belegt, wobei das Objekt 2 mit der Eisenschlacke und das Objekt 4 - ovaler Ofen - Herstellungscharakter haben.

6) Iliašovce (Bez. Spišská Nová Ves), Lage Za hostincom, nördlich von der Gemeinde, SW-Hang, Siedlung, Jungbronzezeit. Mit Hilfe des Schnitts VII wurde der nördliche Rand der Fundstelle erfasst. Durch das Objekt 1 mit einer Feuerstelle und Scherben ist die Existenz einer jungbronzezeitlichen Siedlung belegt worden.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY NA SPIŠI

Marián Soják - Ondrej Soják st. - Anton Suchý

Výskum na Spiši v r. 2003 mal najmä záchranný charakter, vyvolaný stavebnou činnosťou. Menšia časť nálezov pochádza zo starších terénnych aktivít našich spolupracovníkov. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV - pracovisko Spišská Nová Ves.

A. Okres Poprad

1. Gánovce, poloha Za stodolami, JZ okraj obce, medzi travertínovým kopcom Hrádok a futbalovým ihriskom, sídlisko, pohrebisko(?), záchranná exploatácia, otomanská, lužická kultúra, 13. stor.

Na známej archeologickej lokalite pokračuje exploatácia hliny miestnymi obyvateľmi, ktorí ju vyvážajú do svojich záhradiek. Narušujú tak kultúrne vrstvy polykultúrneho osídlenia, datovaného prevažne do neolitu a viacerých horizontov doby bronzovej. Lokalitu pravidelne sleduje študent Martin Hudák, ktorý nálezy odovzdáva AÚ SAV v Spišskej Novej Vsi a Podtatranskému múzeu v Poprade. Medzi rozdrobenými črepmi otomanskej kultúry sa vynímajú tenkostenné zdobené čriepky, z ktorých sa podarilo zrekonštruovať neúplnú tenkostennú profilovanú misku s von vyhnutým ústím, na pleci zdobenú oválnymi priehlbinami lemovanými zvislými zväzkami rýh (obr. 137: 1). Typológia a ornament prezrádzajú, že ide o nádobku lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej, podľa L. Veliačika (za konzultácie mu ďakujem) najskôr zo stupňa HA2. Osídlenie z rovnakého obdobia pochádza napr. z pohrebiska vo Švábovciach (Vápenica) či zo sídliska v Poprade-Matejovciach (Nad kopčekom I, II). Nemožno vylúčiť, že ťažbou hliny sa v Gánovciach zničil hrobový nález. V takomto prípade by na pojednávanej lokalite nebol ojedinelý. V r. 1992 sa asi 200 m východne od opísaného nálezu preskúmal skrinkový (symbolický?) hrob z konca strednej, príp. začiatku mladšej doby bronzovej. Neobvyklá v ňom bola bronzová ihlica lužickej kultúry (typ Martin) v urne (zdobený džbán so širším uchom) pilinskej kultúry. Okrem zmieneného nálezu pochádza zo zberu M. Hudáka z prezentovanej lokality tiež jednoduchou vlnovkou zdobený črep z 13. stor. Nález akiste súvisí so susednou parcelou (v polohe Dvor JRD), kde v r. 1962 zaregistroval Š. Bida poškodenie sídliskového objektu. Záchranným výskumom AÚ SAV (S. Šiška) v tom istom roku sa preskúmal polozemnicový príbytok s početnými črepmi z 13. stor. (*Šiška 1962*).

2. Lučivná, poloha Jaskyňa 1, asi 1,8 km západne od obce, prechodné sídlisko, záchranná exploatácia, paleontologické nálezy, neskorý(?) paleolit, stredovek a novovek.

V neveľkej jaskyni (dĺ. chodby 23 m, max. v. 3,3 m) puklinovo-vrstevnatého genetického typu evidujeme nálezy paleontologického charakteru a od r. 1998 aj osídlenie z 13. stor. Jaskyňa je často vyhľadávaná turistami a systematicky poškodzovaná. V r. 2003 tu tesne pod vchodovým portálom kopali s povolením jaskyniarov pokusnú geologickú sondu študenti SPŠ zo Spišskej Novej Vsi M. Hockicko a R. Zubaj. Z okolia sondy sa dodatočne podarilo nájsť črepy z 13. stor. (6 ks; obr. 137: 4, 6, 8) a novoveké zlomky so zelenou glazúrou (3 ks; obr. 137: 7). Na svahu pred jaskyňou sa našla medená minca - kremnický desaťhalier Františka Jozefa I. (1848-1916) z r. 1915. Neskoršia obhliadka jaskynnej chodby umožnila konštatovať rozsiahle výkopy v zadnej polovici jaskyne. V tejto časti sa uskutočnil v dĺžke necelých 5 m záchranný výskum (v spolupráci s A. Suchým), ktorým sa získali nálezy, zachránené zväčša zo sekundárnych polôh. Okrem početných zvieracích kostí (analyzuje P. Holec), medzi ktorými nechýbajú úlomky parožia sobov a kosti jaskynného medveďa, sa podarilo objaviť limnosilicitovú(?) čepieľku z dvojpodstavového jadra s výrazným bulbusom (obr. 137: 2). Typológia artefaktu a doklady využívania blízkych jaskynných priestorov na osídlenie v neskorom paleolite (Spišská Teplica-Suchá diera) umožňujú usudzovať na analogické časové zaradenie štiepaného artefaktu a väčšiny paleontologického kostrového materiálu. Ukazuje sa, že datovanie treba overiť výsledkami merania C14 organických zvyškov. V tejto súvislosti by bolo zaujímavé preskúmať neveľký otvor (jazvečí brloh) v skale tesne nad sledovanou jaskyňou, kde je predpoklad jestvovania perspektívnych jaskynných priestorov, ktoré sú zasypané suťou a hlinou („Zasypaná jaskyňa").

3. Poprad, časť Veľká, poloha Predné Hony, západne od mesta, prieskum, novovek, bez osídlenia.

Východne od Interfructu Cash&Carry sa odhumusovala plocha pre výstavbu Elektrodomu NAY. Až na ojedinelé novoveké črepy a náhodný nález mince ČSR (koruna, 1929) bola plocha z archeologického hľadiska sterilná. Severne od sledovanej polohy viedla v stredoveku a novoveku cesta z Popradu-Veľkej do Batizoviec a pokračujúca ďalej na západ.

4. Šuňava

a) poloha Prostredné hŕbky - kríž, kóta 852,8, mierny východný svah SV od obce, pri západnom okraji cesty Štrba - Šuňava, záchranná exploatácia, novovek.

Záchranná exploatácia (v spolupráci s O. Kolačkovským) pri drobnej sakrálnej architektúre bola vyvolaná rekonštrukciou cesty a premiestnením prícestného kríža. Po jeho odstránení sa pri základoch našiel súbor mincí drobnej meny, zámerne ukladaných do základových škár kríža s murovaným podstavcom. Ide o tieto mince (9 ks): Čechy(?), Mária Terézia (1740-1780), Praha, zošúchaná grešla z r. 176?, meď, 23 mm; Uhorsko, František Jozef I. (1848-1916), grajciar z r. 1888, meď, 19 mm (ako Huszár 2186); ČSR (1945-1960), 20-halier z r. 1948, 50-halier z r. 1947, 10-halier z r. 1953; ČSSR (1960-1990), 50-halier z r. 1963 (1 ks) a z r. 1964 (2 ks), 5-koruna z r. 1983.

b) poloha S V o k r a j o b c e, prieskum, bez nálezov.

Prieskum v chotári obce sa uskutočnil aj na jej SV okraji za krajnými rodinnými domami. Vo vykopaných ryhách na stavbe „Rozšírenie plynofikácie obce Šuňava, I. etapa" sa nezískali žiadne doklady o osídlení skúmanej okrajovej časti obce. Ojedinelé novoveké črepy sa nachádzajú na poliach severne od vykopaných plynofikačných rýh, v polohe Predné hŕbky.

5. S p i š s k á T e p l i c a

a) poloha V e ľ k é l ú k y II, JV od obce nad ľavým brehom potoka Potôčky, sídlisko, prieskum, neskorý paleolit, pravek (staršia doba bronzová?), 13.-15. stor., novovek.

Overovacím prieskumom sídliska z eneolitu až staršej doby bronzovej v polohe Veľké lúky (*Soják 2001*, 178) sa nezískali ďalšie praveké archeologické nálezy (až na novoveké črepy). Preto sa prieskum zameral na širšie okolie lokality. Asi 100-150 m SV od evidovanej lokality sa zistila výraznejšia koncentrácia nálezového inventára na ploche zhruba 0,5 ha. Reprezentuje ho štiepaná kamenná industria (4 ks) a črepy (spolu 19 ks). Štiepané artefakty zrejme nepatria do jedného obdobia. Výrazné je menšie dvojpodstavové jadro s negatívmi útlych čepelí so zbiehajúcimi sa dvoma šikmými podstavami z jurského podkrakovského pazúrika (obr. 137: 5). Typológia artefaktu je príznačná pre neskorý paleolit. Najbližšiu analógiu možno nájsť v katastri obce na lokalite Brehy II (tiež Pod Popradom II), kde sa našlo väčšie podobné jadro, zhotovené z radiolaritu (*Soják 1999*, 151). Z ostatnej štiepanej industrie, ktorá môže byť i mladšia (eneolit až staršia doba bronzová?), sa našiel odštep z čiastočne otlčeného úštepového jadra z jurského podkrakovského pazúrika a dve bazálne časti úštepov, jeden z podstavy jadra z jurského podkrakovského pazúrika, druhý obsidiánový. Praveké črepy (14 ks) sú atypické, zo zreteľne hrubozrnného materiálu, len jeden zlomok vykazuje organickú prímes. Bez výraznejších typologických tvarov datujeme predbežne keramiku do staršej doby bronzovej. Päť nevýrazných keramických fragmentov patrí do stredoveku (13.-15. stor.). Ojedinelý je drobný úlomok z hlavice hlinenej novovekej fajky so zvyškom reliéfnej výzdoby.

b) poloha Z á h u m n i e, severný a SV okraj obce, sídlisko, prieskum, mladšia a neskorá doba rímska až sťahovanie národov.

Na evidovanom sídlisku z neskorej doby rímskej až počiatkov sťahovania národov sa okrem nevýrazných keramických zlomkov severokarpatskej skupiny našiel ojedinelý okrajový črep terry sigillaty. Podľa K. Kuzmovej (za konzultáciu jej ďakujem) ide o zlomok z tanierovitej nádoby Drag. 18/31 z dielne Westerndorf z prvej tretiny 3. stor. (obr. 137: 3). Najbližší nález rímskoprovincionálnej terry sigillaty pochádza zo sídliska z mladšej a neskorej doby rímskej až sťahovania národov z Veľkej Lomnice - poloha Na kopci.

B. O k r e s K e ž m a r o k

6. V e ľ k á L o m n i c a, poloha I n t r a v i l á n o b c e - P o ľ n á u l., sídlisko, záchranná exploatácia, mladšia až neskorá doba bronzová.

Na základe oznámenia o začatí prác na stavbe „Veľká Lomnica, rozšírenie miestnej telefónnej siete" sa realizoval prieskum v intraviláne obce, na ul. Záhradnej a Poľnej. V ryhách na Záhradnej ul., ktoré boli už čiastočne zasypané, sa nenašli žiadne archeologické nálezy. Na Poľnej ul. presekla ryha pri dome č. 20 zahĺbený sídliskový objekt, ktorý sa vzhľadom na umiestnenie výkopu na okraji cesty a asfaltového chodníka nemohol preskúmať. V profile sa jama (š. 100 cm, hĺ. 50 cm) jasne črtala čiernym sfarbením výplne, v ktorej sa našli črepy hnedočiernej farby (9 ks). Najvýraznejší fragment z rozhrania kužeľovitého hrdla a pleca nádoby je zdobený obežnými žliabkami. Charakter materiálu je príznačný pre horizont mladšej až neskorej doby bronzovej. Sídlisková jama patrí do areálu rovnako datovaného a čiastočne skúmaného sídliska (*Giertlová 2001*).

C. O k r e s S t a r á Ľ u b o v ň a

7. N o v á Ľ u b o v ň a - J a k u b a n y, medzi obcami, negatívny prieskum.

Ryha pre uloženie optického kábla bola vyhĺbená na stavbe „OOK Nová Ľubovňa - Jakubany, výstavba" medzi uvedenými obcami. Prezrel sa úsek od novostavby rodinného domu v obci Jakubany (oproti domu 478) popri budove Rozličného tovaru k premosteniu cez potok Jakubianka až po Poľnohospodárske družstvo. Až na zriedkavé novoveké črepy sa nenašli žiadne archeologické nálezy, ktoré by indikovali osídlenie. Celková stavba bude ďalej prebiehať cez Novú Ľubovňu po križovatku do obce Kolačkov.

8. S t a r á Ľ u b o v ň a

a) poloha P o d Š t o k o m I, SV od mesta, sídlisko(?), záchranný výskum, bez možnosti datovania.

Poloha je situovaná južne od časti Podsadek, na pravobrežnej terase Popradu (č. parcely 4531/3). Na uvedenej polohe realizoval Pienstav a. s. Stará Ľubovňa skrývku ornice so zámerom exploatácie štrkopiesku. Vo východnej polovici odhumusovanej plochy sa preskúmal plytký oválny objekt 45x70 cm, ktorý vykazoval výrazné stopy po prepálení (ohnisko?). Až na početné uhlíky a prepálené okruhliaky neobsahoval zahĺbený objekt žiaden nálezový materiál, ktorý by ho umožnil časovo zaradiť. K prípadnému datovaniu môže prispieť paleobotanická analýza odobratej vzorky prepálenej hliny z jeho výplne.

b) poloha P o d Š t o k o m II, SV od mesta, sídlisko - výrobná dielňa, prieskum, neskorý paleolit, 14.-15. stor., novovek.

Počas výskumu predchádzajúcej polohy sa uskutočnil systematický prieskum bezprostredného okolia skúmanej lokality Pod Štokom I na pravobreží Popradu. Na vyvýšenej terase za ČS Tankol sa podarilo objaviť dôležité paleolitické sídlisko, ktoré pred komplexným spracovaním nálezov predbežne datujeme do neskorého paleolitu (magdalenienska alebo gravettienska kultúra?). Na ploche asi 30x60 m sa zistila výrazná kumulácia štiepanej kamennej industrie (spolu 467 ks), vyrobenej takmer bezvýhradne z hnedého radiolaritu. Z početnej industrie dominujú úštepy, odštepy z masívnych jadier a načaté hľuzy. Menej vystupujú neretušované čepele (polotovary), zväčša so stopami primárneho opracovania jadra či s pôvodným povrchom. Ide o výrobnú dielňu, ktorá sa zameriavala na produkciu masívnejších čepelí z dvojpodstavových jadier. O dielenskom charaktere lokality svedčí celkový charakter nálezov, ktoré predstavujú najmä odpad pri výrobe a nedokončené finálne výrobky. Z obsidiánu je vyrobená jediná čepeľ, z patinovaného limnosilicitu zas hľuza s negatívmi. Necelý kilometer južne od novoobjavenej lokality doložil prieskum J. Bártu v r. 1979 zrejme súveké sídlisko v polohe Nad Štokom (*Bárta 1979; 1980; 1982*) a JV od neho v polohe Zadnie potoky v poradí tretie, objavené L. Báneszom už v r. 1959 (*Bánesz 1959*). S jedným z týchto nálezísk, ktorých chronologicko-kultúrne posúdenie a prípadnú súvislosť nemožno zatiaľ ozrejmiť, súvisí aj ojedinelý nález radiolaritového úštepu z r. 1989, získaný P. Rothom počas výstavby cestného obchvatu mesta (*Roth 1991*, 86, obr. 42: 1). Z ostatných nálezov zo sledovanej polohy pochádzajú neskorostredoveké (14.-15. stor.) a novoveké keramické fragmenty (spolu 28 ks).

c) poloha P o d Š t o k o m III, SV od mesta, sídlisko, prieskum, paleolit (neskorý?), staršia doba bronzová(?).

Na rovnakej terase Popradu ako na lokalite Pod Štokom II, východne od ČS Tankol až po cestu Stará Ľubovňa - Prešov, sa zistila ďalšia koncentrácia štiepanej kamennej industrie. Na rozdiel od predchádzajúcej lokality možno štiepané artefakty zaradiť min. do dvoch časových horizontov - do neskorého(?) paleolitu a azda staršej doby bronzovej. Prítomné sú úštepy (4 ks) - z nich jeden masívny s leskom od používania (nie kosák), ďalej zvyšok jadra, drobné a čiastočne otlčené úštepové jadro, čepeľ a mikroškrabadlo na úštepe z patinovaného silicitu (pazúrik?). Tri omleté okruhliaky s negatívmi úštepov môžu byť pseudoartefaktmi, príp. surovinou na ďalšie spracovanie.

9. V e ľ k ý L i p n í k, poloha R o v n e, východný okraj obce, sídlisko(?), prieskum, pravek.

Počas prieskumu rýh na líniovej stavbe „POOK Veľký Lipník k OOK Spišská Belá - Stará Ľubovňa, výstavba mts" (plánovaná dĺ. 21 km) sa pri východnom okraji obce, severne od prístupovej cesty do obce (590-595 m n. m.), našiel na halde vykopanej hliny drobný radiolaritový úštep zelenej farby. Z typologického hľadiska je artefakt nevýrazný, preto ho možno zaradiť len rámcovo do obdobia praveku. V stavbe sa bude pokračovať aj v r. 2004, a to na úseku od obce Kamienka po Starú Ľubovňu.

D. O k r e s L e v o č a

10. L e v o č a

a) poloha I n t r a v i l á n - R u ž o v á a V e t r o v á u l., sídlisko, záchranná exploatácia, 13.-15. stor., novovek.

Výskum pozostával zo sledovania zemných prác na stavbe „Levoča - Ružová ulica, rekonštrukcia elektrického vedenia", teda na severnom okraji opevneného mesta. Ryha pre uloženie elektrických káblov prebiehala po obidvoch stranách Ružovej ul., t. j. od zadnej časti Župného domu smerom na východ ku hradbám a od domu 31 v západnom smere až po dom 2 na Vetrovej ulici (Daňový úrad). Vo vykopaných ryhách sa zistila sídlisková vrstva s početnými novovekými odpadkami. V sekundárnych polohách sa vyskytovali keramické fragmenty z 13.-15. stor., na niektorých aj so zachovanými plastickými značkami na dnách hrncovitých nádob. Početná bola aj železná a medená troska (najmä za Župným domom), zvieracie kosti (s prevahou svine domácej a rožného statku), ojedinele vystupovali železné predmety (zlomok podkovy, nôž, klince, kovania). Nálezový inventár má odpadkový charakter. Vzhľadom na doloženú trosku predovšetkým výrobného charakteru nemožno vylúčiť ani prítomnosť zaniknutých objektov. Zároveň sa uskutočnil prieskum vykopaných základov pre prístavbu Zimnej záhrady na Ružovej ul. 21, na stavbe „Rekonštrukcia rod. domu rod. Kašperovej". Vo vykopaných základoch vo dvore rodinného domu (pri vchodovom portáli s letopočtom 1647) bolo zreteľné intenzívne prepálenie hliny, indikujúce existenciu kachľovej pece. V zásype sa našla novoveká keramika, zlomok kachlice a rukoväť z panvice na troch nôžkach.

b) poloha I n t r a v i l á n - M ó r i c o v a (býv. Malá) u l. a u l. G. H e r m a n a, sídlisko, záchranná exploatácia, novovek.

Sledovaním výkopov na stavbe „Rozšírenie miestnych plynovodov Levoča - ul. G. Hermana" a na Móricovej ul. sa v ryhe zistilo a čiastočne preskúmalo niekoľko novovekých zahĺbených objektov:

1. Obj. 1/03 - pred domom 5 (201) - misovitá jama so zach. dĺ. v profile ryhy 1,5 m. Dno v hĺ. 120 cm od úrovne dnešného terénu. Z výplne pochádza keramika, zlomky kachlíc a tri železné predmety (dva klince a neurčitý zlomok);

2. Obj. 2/03 - pred schodmi domu 4 (200) - o niečo menšia misovitá jama ako v predchádzajúcom prípade. Nálezy črepov, neúplných kachlíc a železný klinec;

3. Obj. 3/03 - pred domom 2 (198) a 3 (199) - ako obj. 2/03. Obsahoval nepočetné črepy a zliatok bronzoviny.

4. Obj. 4/03 - pred domom 1 (197) blízko nárožia domu na ul. G. Hermana - plytké zahĺbenie (dno v hĺ. 40-50 cm od úrovne dnešného terénu), dĺ. 4 m. Vo svetlohnedej výplni spočívali štyri črepy a zlomok kachlice.

Skromné nálezy črepov pochádzajú aj z ryhy na ul. G. Hermana. Objekty sa tu však nespozorovali. Bližšie charakterizovať pôvodnú funkciu sídliskových objektov nie je možné. Sekundárne sa využili ako odpadkové jamy. Nálezový materiál patrí rámcovo do 16.-19. stor. Nález bronzoviny indikuje možnú blízku metalurgiu farebných kovov.

E. Okres Spišská Nová Ves

11. Hrabušice, poloha Obchodná a Tomášovská ul., SV okraj obce, pohrebisko, záchranná exploatácia, stredovek až novovek.

Počas obhliadky výkopových prác na stavbe „Rozšírenie plynofikácie obce Hrabušice - II. etapa" sa JZ a južne od Obecného zdravotného strediska na Obchodnej a čiastočne Tomášovskej ul. zistilo narušenie 13-14 kostrových hrobov. Kostry, pravdepodobnej orientácie SV-JZ, boli uložené v drevených rakvách v hĺ. 140-150 cm. Spolu so železnými klincami z rakiev sa v jednom z hrobov podarilo zachrániť malý kostený gombík. Asi 2 m SZ od hrobu 1 ryha presekla tehlový múr široký 1 m, ktorý môže predstavovať zvyšok oplotenia radového cintorína na jeho západnom okraji. Podľa informácie miestnych obyvateľov sa ľudské kosti našli aj počas výstavby Obecného zdravotného strediska zhruba pred 30 rokmi. Zdá sa, že na sledovanej polohe bol na konci stredoveku, resp. začiatku novoveku založený cintorín, ktorý po zaplnení vymedzenej plochy hrobmi premiestnili za SV okraj zdravotného strediska. Staršie hroby sú na tomto mieste dodnes viditeľné. Napokon sa cintorín preniesol viac na sever až SV na opačnú stranu príjazdovej komunikácie do obce, kde sa pochováva dodnes.

12. Letanovce, poloha SV okraj obce, prieskum, bez dokladov osídlenia.

Prieskumom pätiek pre osadenie stĺpov na stavbe „Rozšírenie NN Letanovce" (celková dĺ. 774 m) sa nezískali žiadne doklady osídlenia. Na okolitých poliach východne od poľnej cesty sa našli ojedinelé novoveké črepky s glazúrou.

13. Smižany

a) poloha Priemyselná zóna, južne od obce, sídlisko, prieskum, pravek, doba bronzová.

Lokalita leží pri západnom okraji polohy Smižianska roveň, kde evidujeme bohaté polykultúrne osídlenie od neolitu po stredovek, s ktorým prezentovaná poloha zrejme súvisí. Prieskumom východnej časti stavby sa našli dva črepy z doby bronzovej a ojedinelý úštep z radiolaritu. Ryhou sa obnažila neskoršími stavebnými úpravami poškodená kultúrna vrstva, v ktorej sa vyskytovali horeuvedené nepočetné nálezy.

b) poloha Maša, intravilán osady, sídlisko, prieskum a záchranná exploatácia, doba bronzová.

V priebehu r. 2003 sa v Smižanoch v osade Maša opakovane sledovali plynofikačné ryhy. V nich sa nezistilo poškodenie zaniknutých objektov, hoci prebiehali neďaleko polohy, kde je doložené polykultúrne osídlenie, datované najmä do doby bronzovej a púchovskej kultúry staršej doby rímskej. Sídlisko sa však poškodilo pri obhliadke výstavby hospodárskej budovy pri rodinnom dome 11. V profiloch vykopaných základov sa črtali zahĺbené časti troch objektov misovitého charakteru. V obj. 1 (š. 200 cm, hĺ. 55-60 cm) sa našli črepy (7 ks) púchovskej kultúry, z ktorých je najvýraznejší fragment s dovnútra zatiahnutým ústím, zdobený radom nechtových vrypov. Z obj. 2 (š. 290 cm, hĺ. 60-65 cm) podobného misovitého tvaru sa podarilo zachrániť 25 ks črepov a drobný kus železnej trosky. Z črepov sú typické dva zlomky, zdobené pod okrajom šikmými vrypmi, rovnako patriace púchovskej kultúre zo staršej doby rímskej. Z obj. 3 neurčitých rozmerov pochádza kus drobnej železnej trosky a štyri atypické črepy, azda tiež z tohto obdobia. Na navrstvenej halde hliny sa získali početnejšie črepy (40 ks), dva kúsky mazanice, kus železnej trosky a zvieracia sánka z prežúvavca. Hoci väčšinu črepov možno zaradiť analogicky, menšia časť môže byť z mladšej doby bronzovej. Vzhľadom na zastavanú časť osady Maša nemožno na ploche sídliska realizovať ďalší výskum.

14. Spišská Nová Ves

a) poloha Intravilán a Pri sv. Trojici, východná časť a okraj mesta, pravek.

V chotári mesta sa realizoval prieskum vykopaných rýh na stavbe „DOK Spišská Nová Ves - Margecany, úsek HOST Spišská Nová Ves - OS 03 + pripokládka mts". Ryhy bez získania akýchkoľvek dokladov osídlenia boli vyhĺbené na ul. Kollárovej, Slovenskej a Mudroňovej. Narušenie kultúrnej vrstvy sa zistilo jedine JZ od Sv. Trojice, severne od oplotenia mäsokombinátu a Markušovskej cesty, kde sa v r. 1976 a 1985 uskutočnil v polohe Pri svätej Trojici výskum polykultúrnej osady z mladšej doby bronzovej, rímskej, 9.-10. a 13.-16. stor. (*Javorský 1987*, 333-337). S týmto osídlením súvisí získaný hrubozrnný črep (doba bronzová?) a 4 ks drobnej mazanice.

b) poloha Embraco, SV od mesta, prieskum, bez nálezov.

Sledovanie prác na stavbe „Embraco Slovakia, s. r. o. - výstavba skladovej haly" neprinieslo žiadne doklady o osídlení stavebnej plochy. Negatívny bol prieskum na stavenisku skladovej haly aj na priľahlom veľkokapacitnom parkovisku. Poloha sa skúmala najmä vzhľadom na zázemie okolitých sídlisk, doložených predovšetkým v polohe Pod Kudlovcom.

15. Spišské Tomášovce, poloha Mliečna jaskyňa (tiež Partizánska, Židovská jaskyňa) a Jelenia jaskyňa, prieskum, paleontologický materiál, využitie počas druhej svetovej vojny a bez možnosti datovania.

V poslednom období sa pozornosť vykrádačov kultúrnych pamiatok upriamuje nielen na otvorené, ale aj na jaskynné lokality. Preto pri Slovenskej speleologickej spoločnosti - Speleoklube Slovenský raj pracuje Stráž prírody, ktorá pravidelne kontroluje jaskyne vo svojom spravovanom území. V spolupráci s členmi tejto stráže (O. Miháľová) a ďalšími spolupracovníkmi (O. Kolačkovský, M. Ogurčák a A. Suchý) sa uskutočnila obhliadka Mliečnej jaskyne (zvanej aj Partizánska či Židovská jaskyňa), situovanej vo východnom svahu Hlbokej doliny (obr. 138: 1). Jaskyňa leží v nadm. v. 758 m, je korózna, dlhá 46 m a budovaná vo vápencoch (*Bella/Holúbek 1999*, 139 - tu ďalšia lit.). Skladá sa z prístupovej chodby a z troch častí - hlavnej Veľkej siene, na ktorú sa v SZ časti pripája Malá sieň a v južnej časti lanom zdolateľný Priepasťový dóm (obr. 138: 3). Okrem ochranárskeho hľadiska mal výskum overiť prítomnosť človeka v jej priestoroch počas druhej svetovej vojny. V jaskyni sa

v tomto čase údajne ukrývali pred Nemcami prenasledovaní Židia zo Spišských Tomášoviec a ďalších okolitých obcí (odtiaľ tiež pomenovanie Židovská a nesprávne Partizánska jaskyňa; *Droppa 1978*, 76, 77). Prieskum Priepasťového domu ukázal, že celé jaskynné dno je v tejto časti pokryté kosťami rozličných zvierat, z ktorých časť patrí okrem recentných kostí do pleistocénu. Z kostí sa odobrala vzorka fosilizovaných fragmentov, medzi ktorými sa vyskytuje medveď hnedý (Ursus arctos) a psovitá šelma - líška? (určil F. Pomorský). V JV časti Veľkej siene je evidentné zahĺbenie štvorcového pôdorysu azda z pôvodného prístrešku, pri ktorom sa našli súčasti odevu (železná pracka), ďalej celtoviny z prístrešku a dva deformované olovené projektily z pištole. V Malej sieni sa podarilo objaviť tri mince SR (1939-1945), a to dva medené 10-haliere z r. 1939 a jeden hliníkový 20-halier z r. 1942. Výskum potvrdil informácie miestnych obyvateľov o využití jaskyne počas druhej svetovej vojny. Zároveň sa doložilo jej sporadické navštevovanie sezónnymi turistami.

Súčasne sa urobil prieskum Jelenej jaskyne, ležiacej v Kamennej doline. Jaskyňa je vhodne situovaná s vchodom orientovaným na juh (obr. 138: 2) a s pomerne priestrannou sálou. Tesne pod vchodovým portálom sa v holocénnej vrstve sivočierneho sfarbenia našli dve obhorené zvieracie kostičky (neurčené). Jaskyňa je z archeologického hľadiska perspektívna.

16. Spišské Vlachy, poloha Intravilán - Vajanského ul., prieskum, bez nálezov.

Výskum pozostával zo sledovania zemných prác na stavbe „Rozšírenie miestnych plynovodov Spišské Vlachy". Poloha leží vo východnej časti intravilánu obce, na obidvoch brehoch potoka Žehrica na Vajanského ul. Napriek hustému osídleniu katastra obce od praveku až po stredovek a novovek sa v profiloch vykopaných rýh nezistilo poškodenie kultúrnej vrstvy, resp. zaniknutých objektov a nenašli sa žiadne výraznejšie nálezy. Jediný atypický črep pochádza spred domu 31. Miestami pozorované čierne zvrstvenie predstavovalo naplavenú vrstvu ílovitej hliny s organickými zvyškami. Pod touto vrstvou sa nachádzal piesčitý íl so štrkom. Ojedinelý bol novoveký odpad (glazúrované črepy, zvieracie kosti, sklo), vyskytujúci sa najmä nad ľavým brehom potoka.

17. Žehra, poloha Kostol sv. Ducha, výrazná terénna dominanta JV nad obcou, sakrálna stavba, zisťovací výskum, stredovek a novovek (15.-19.? stor.).

Ide o neveľký ranogotický kostol, pôvodne jednoloďový, s rovným uzáverom štvorcového presbytéria. Okolo r. 1380 ho prestavali na centrálne dvojlodie. V 18. stor. ku kostolu pristavali severnú sakristiu (*Žáry 1986*, 258-259). Výskum, s cieľom zistiť pôvodnú stredovekú dlážku v interiéri rím.-kat. kostola sa uskutočnil na návrh Krajského pamiatkového úradu v Košiciach. V interiéri kostola sa vytýčili dve sondy. Sonda I/03 bola umiestnená v JV rohu lode, sonda II/03 západne od predchádzajúcej sondy, pri barokovej predsieni. Posledne zmienená sonda sa po vybratí kamennej dlažby ukázala ako nevhodná na výskum (elektrické vedenie), preto sa prikročilo k preskúmaniu sondy I. Keďže mal výskum zisťovací charakter a v kostole sa vykonávali bohoslužby, sonda mala neveľké rozmery (90x90 cm). Odkryv sa uskutočnil po 10-15 cm vrstvách s cieľom sledovať prípadné stratigrafické rozčlenenie vrstiev. Nakoľko mala sonda I neveľké rozmery, zistené výsledky majú obmedzenú vypovedaciu schopnosť. Pod kamennou dlažbou sa objavila štrková vrstva (A), hrubá 18-20 cm. Pod ňou spočívala svetlohnedá 25 cm hrubá udupaná vrstva hliny (B), pod ktorou sa nachádzala navážka hnedočierneho sfarbenia (C), preskúmaná do hĺ. 80-100 cm od úrovne novodobej dlažby. V hĺ. 20-80 cm (najmä však vo vrstve C) spočíval nepočetný nálezový inventár, reprezentovaný keramickými zlomkami z neskorého stredoveku (v hĺ. 50 cm; 2 ks), novoveku (9 ks), ďalej železné klince z rakiev (5 ks), drobné úlomky zo sklenej výplne okien (vitráž) a tri fragmenty tehlovej dlažby. Nepočetné boli v hĺ. 40 cm zvyšky ľudských kostí (prevažne prstových článkov) a malých zlomkov driev z pôvodných rakiev. Všetok nálezový materiál pochádzal výlučne zo sekundárnych vrstiev, z navážky. Pôvodná dlážka kostola sa v tejto skúmanej časti kostola nezistila. Vzhľadom na početné úpravy v interiéri kostola to nijako neprekvapuje. Možno sa len domnievať, že kostol mal v stredoveku tehlovú dlažbu. Indikujú to tri drobné fragmenty tehlovej dlažby, objavené v sonde vo vrstve C. Nálezy sklenej vitráže dokumentujú pôvodnú výplň okien. K hlbším poznatkom môže prispieť jedine rozsiahlejší plošný odkryv.

F. Okres Gelnica

18. Nálepkovo, časť Čierna Hora, intravilán, prieskum líniovej stavby, bez nálezov.

Prieskumom líniovej stavby „Nálepkovo - Čierna Hora, zriadenie trafostanice a rekonštrukcia NN vedenia" sa medzi pravým brehom Železného potoka a miestnou komunikáciou v pätkách pre osadenie elektrických stĺpov nezistili žiadne doklady osídlenia. Na okolitých políčkach sa vyskytovali ojedinelé novoveké črepy. Zo starších nálezov evidujeme z katastra Nálepkova (prv Vondrišel) nález eneolitického sekeromlatu (*Eisner 1933*, 45-46). Jeho presnejšiu lokalizáciu a bližšie nálezové okolnosti však nepoznáme.

Literatúra

Bánesz 1959 - L. Bánesz: Stará Ľubovňa - Zadnie potoky. Výskumná nálezová správa 343/59. Nepublikované. AÚ SAV Nitra 1959.

Bárta 1979 - J. Bárta: Stará Ľubovňa - Nad štokom. Výskumná nálezová správa 8906/79. Nepublikované. AÚ SAV Nitra 1979.

Bárta 1980 - J. Bárta: Stará Ľubovňa - Nad štokom. Výskumná nálezová správa 9189/80. Nepublikované. AÚ SAV Nitra 1980.

Bárta 1982 - J. Bárta: Stará Ľubovňa - Nad Štokom. Výskumná nálezová správa 10 032/82. Nepublikované. AÚ SAV Nitra 1982.
Bella/Holúbek 1999 - P. Bella/P. Holúbek: Zoznam jaskýň na Slovensku (stav k 31. 12. 1998). Bratislava 1999.
Droppa 1978 - A. Droppa: Jaskyne v severnej časti Slovenského raja. Československý Kras 29, 1978, 63-78.
Eisner 1933 - J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
Giertlová 2001 - M. Giertlová: Záchranný výskum vo Veľkej Lomnici. AVANS 2000, 2001, 72-75.
Roth 1991 - P. Roth: Prieskum v okrese Stará Ľubovňa. AVANS 1989, 1991, 86-87.
Javorský 1987 - F. Javorský: Záchranné výskumy v okrese Spišská Nová Ves. Štud. Zvesti AÚ SAV 23, 1987, 331-339.
Soják 1999 - M. Soják: Neskoropaleolitické stopy osídlenia pri Spišskej Teplici. AVANS 1997, 1999, 151-152.
Soják 2001 - M. Soják: Terénny prieskum na Spiši. AVANS 2000, 2001, 175-185.
Šiška 1962 - S. Šiška: Gánovce - Dvor JRD. Výskumná nálezová správa 585/62. Nepublikované. AÚ SAV Nitra 1982.
Žáry 1986 - J. Žáry: Dvojloďové kostoly na Spiši. Bratislava 1986.

RETTUNGSGRABUNGEN IN DER ZIPS. Regionale Erkundung und Rettungsgrabung in der Zips, hervorgerufen vorwiegend durch Aktionen von Investoren. Verfolgt wurden Lokalitäten im Bezirk Poprad (7 Lokalitäten), Kežmarok (1), Stará Ľubovňa (5), Levoča (2), Spišská Nová Ves (9) und Gelnica (1).
Manche Lagen waren aus archäologischer Sicht negativ. Auf weiteren belegt wurde Besiedlung vom Spätpaläolithikum (Lučivná-Höhle Nr. 1, Abb. 137: 2; Spišská Teplica - Lage Veľké lúky II, Abb. 137: 5; Stará Ľubovňa - Lage Pod Štokom II, III), über die Bronzezeit (Gánovce - Za stodolami, Abb. 137: 1; Smižany - Maša), die römische Zeit (Spišská Teplica - Lage Záhumnie) bis zum Mittelalter und zur Neuzeit. Aufmerksamkeit verdient sich von der spätpaläololithischen Besiedlung die Lokalität Stará Ľubovňa, wo durch eine Geländeerkundung eine reiche Werkstatt zur Verarbeitung von Radiolaritindustrie nachgewiesen wurde. Von der evidierten Lokalität Spišská Teplica - Lage Záhumnie stammt der Fund einer Terra Sigillata-Scherbe. Sie gehört zu einem tellerförmigen Gefäß des Typs Drag. 18/31 aus der Werkstatt Westerndorf vom ersten Drittel des 3. Jh. (Abb. 137: 3). Interessant ist von neuzeitlichen Funden das Vorkommen von Münzen bei einer kleinen sakralen Architektur (Šuňava - Prostredné hŕbky). In Hrabušice konstatierte man auf den Gassen (Obchodná und Tomášovská ul. eine Beschädigung des Friedhofs, der rahmenhaft in das Endmittelalter bis zur Neuzeit datiert ist. In einem der beschädigten in Holzsärgen untergebrachten Gräber fand man einen Knochenknopf. Belegt wurden auf der Lokalität Mliečna jaskyňa (ebenfalls Židovská und Partizánska jaskyňa) durch Münzfunde und Kleingegenstände das Vorhandensein eines Menschen während des 2. Weltkrieges (Abb. 138: 1, 3).

NOVÉ NÁLEZY Z VESELÉHO

Danica Staššíková-Štukovská

Veselé (okr. Piešťany), Trnavská sprašová pahorkatina, náhodný nález v intraviláne a výsledky systematického sledovania stavby v rámci projektu výskumu vývoja osídlenia v mikroregióne Nad Holeškou.

a) poloha Intravilán - dom 62. V rámci ošetrovania záhrady súkromného domu našiel M. Drietomský fragment brúsenej kamennej amfybolitickej sekerky. Záhrada sa nachádza na okraji pahorku Trnavskej sprašovej pahorkatiny, ktorý vytvára prevýšenie nad nivou Váhu a Dudváhu. Najbližší vodný tok bol zaniknutý potok Holeška. Súkromný pozemok sa nachádza v zastavanej časti intravilánu, asi 300 m vzdušnou čiarou od známej lokality - opevneného sídliska maďarovskej kultúry v polohe Hradisko-Podzámske.

Opis nálezu

Fragment kamennej brúsenej sekerky z amfybolitickej bridlice (obr. 99) - mierne oblúkové dobre opracované a zachovalé ostrie, na ktorom sa nachádzajú jemné šikmé pracovné ryhy, čo možno interpretovať ako doklad o pracovnom využití predmetu. Jedna strana pekne hladená s niekoľkými jamkami nepravidelného tvaru, ktoré sú následkom bližšie nedefinovateľných úderov. Druhá strana poškodená vo väčšom rozsahu, časť olámaná, stopy opracovania sa zachovali len v blízkosti ostria. Hrany sekerky zachované len čiastočne, a to v protiľahlej pozícii vždy na jednej strane, tylová časť odlomená temer pravidelne rovnobežne s ostrím. Sekundárne olámanie pôvodne opracovanej sekerky vzniká bežne pri dlhšom uložení predmetu v povrchových vrstvách pôdy, ulomenie tylovej časti v mieste na rozhraní voľného ostria a upevnenia sekerky v rúčke patrí tiež k častým a z pohľadu mechanického namáhania k logickým. Rozmery: dĺ. 46 mm, š. 46 mm, hr. 2-11 mm.

Nález je ojedinelý, nie sú k nemu známe iné predmety, ktoré by ho pomohli kultúrne bližšie zaradiť. Z hľadiska kultúrneho zaradenia možno len obecne konštatovať, že brúsené kamenné nástroje tohto typu sú najrozšírenejšie v období mladšej doby kamennej, ktorej osídlenie v rôznych etapách vývoja je doložené početnými nálezmi na okraji Trnavskej sprašovej pahorkatiny.

b) poloha P o z e m o k P l a n t e x u s. r. o., intravilán a extravilán, stavba klimatizovaného skladu ovocia a infraštruktúry, Trnavská spražová pahorkatina. Stavby sledované od r. 2003, odkrytá a stavbou infraštruktúry dotknutá plocha asi 400x250 m bez nálezov. V poslednej ryhe na kanalizáciu zistené dva sídliskové objekty halštatskej kultúry (HC) s nálezmi keramiky, zvieracích kostí, mazanice, paleobotanických nálezov. Poloha nie je ničím výnimočná, nachádza sa vo veľkej vzdialenosti od najbližších vodných tokov. Podľa doterajších nálezov z tohto mikroregiónu sa nálezy z obdobia HA a HB koncentrujú pri okraji pahorkatiny, v miestach nad nivou Dudváhu a Váhu a nálezy z obdobia HC a HD sú situované vo väčšej vzdialenosti od okraja. Bude zaujímavé dopĺňať toto pozorovanie ďalšími výskumami.

NEUFUNDE AUS VESELÉ. Veselé (Bez. Piešťany), Trnavauer Lößhügelland, Zufallsfund aus dem Intravillan und Ergebnisse der systematischen Verfolgung des Baues im Rahmen des Projektes der Erforschung der Entwicklung der Besiedlung in der Mikroregion Nad Holeškou.

a) Lage Intravillan - Haus 62, Rand des Trnavaer Lößhügellandes über dem Niveau des Dudváh, Zufallsfund des Fragmentes einer geschliffenen Steinaxt aus Amfybolid-Schiefer (Abb. 99), Grundstückbesitzer ist der Herr Michal Drietomský. Weitere Funde fehlen, Funde dieses Typs sind in der Jung- und Spätsteinzeit am verbreitesten.

b) Lage Grundstück des Plantex s.r.o., Intravillan und Extravillan, Trnavaer Lößhügelland. Zwei eingetiefte Siedlungsobjekte, HC, Keramikfunde, Tierknochen, paläobotanische Funde, Lehmverputz. Nach den bisherigen Grabungen konzentrieren sich die Funde aus HA und HB beim Rand des Trnavaer Lößhügellandes, zum Unterschied von den Funden aus HC und HD, die etwas weiter vom Rand situiert sind, im Falle des Fundes aus Plantex wie auch in beträchtlicher Entfernung der heute bekannten Wasserläufe.

POKRAČOVANIE SONDÁŽNEHO VÝSKUMU NA ŽIBRICI

Susanne **S t e g m a n n - R a j t á r**

Š t i t á r e (okr. Nitra), poloha Ž i b r i c a, hradisko, čakanská kultúra, lužická kultúra, mladšia doba bronzová, neskorá doba bronzová, doba halštatská, doba laténska, stredovek 13.-14. stor., novovek, sondážny výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V r. 2003 pokračoval slovensko-nemecký projekt zameraný na prieskum a výskum výšinných hradísk v pohorí Tríbeč. Medzinárodná spolupráca sa realizuje v rámci kooperácie medzi Archeologickým ústavom SAV, Univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre a Friedrich Schiller-Universität v Jene (*Stegmann-Rajtár 2003*). Cieľom projektu je rozšírenie existujúcich poznatkov o celkovom rozsahu osídlenia a bližšie vymedzenie ich chronologického zaradenia. Ide o polykultúrne lokality, ktoré boli opakovane osídlené vo viacerých obdobiach praveku a včasnej doby dejinnej.

Prvé výsledky intenzity osídlenia na hradisku Žibrica priniesol už sondážny výskum v r. 2002. Vtedy sa potvrdilo nielen rozsiahle osídlenie v neskorej dobe bronzovej, ale aj jeho pretrvávanie v dobe halštatskej. Zároveň sme získali aj nové poznatky o sporadickom osídlení v mladších obdobiach (*Stegmann-Rajtár 2003*).

Výskum v r. 2003 sa uskutočnil v spolupráci so slovenskými a nemeckými študentmi, s finančnou podporou z nemeckej strany. Práce pokračovali v sonde 1/2002, ktorá nebola z časových dôvodov dokončená. Vzhľadom na viacnásobné osídlenie skúmanej terasy, ako aj na výskyt rozsiahlej kamennej deštrukcie, bola v sonde nálezová situácia pomerne zložitá a málo výrazná. Kultúrna vrstva súvisiaca s osídlením v neskorej dobe bronzovej a dobe halštatskej bola porušená zásahmi z doby laténskej, zo stredoveku a novoveku. Pretože pri plošnom odkryve v r. 2002 tmavá lesná zemina znemožnila rozlíšiť akékoľvek objekty a jednotlivé kultúrne vrstvy, rozhodli sme sa sondu predĺžiť a prehĺbiť. Vznikol tak priečny rez cez skúmanú sídliskovú terasu v smere SZ-JV, s celkovou dĺžkou 18 m a šírkou 1,5 m. Jeho hĺbka dosahovala 90-110 cm, kde sme narazili na podložie, ktoré tvorila žlto-hnedá zemina, resp. súvislá zvetraná skala. Z kultúrnych vrstiev sa získal veľký počet črepov (2400 ks), množstvo mazanice i zvieracích kostí a niekoľko uhlíkov. Profil tohto rezu tak poskytol prvé základné poznatky o stratigrafickom zvrstvení v priestore tejto terasy.

Najdôležitejšie výsledky výskumu

1. Najstaršie osídlenie reprezentuje niekoľko drobných črepov, pochádzajúcich z kultúrnej vrstvy, ktorú sme zistili pod kamenno-zemným násypom na okraji terasy v hĺbke 80-90 cm priamo na skalnom podloží. Vrstva mala výraznú svetlohnedú farbu a dosahovala hrúbku približne 20 cm. Črepy zaraďujeme predbežne do mladšej doby bronzovej (čakanská kultúra).

2. Ťažisko osídlenia lokality spadá do neskorej doby bronzovej (HaB) a do staršej doby halštatskej (HaC). Najväčšia koncentrácia črepov i ďalších nálezov z tohto obdobia sa nachádzala v kultúrnej vrstve z čiernej až čierno-hnedej zeminy (hĺbka 20-40 cm). Ležala priamo nad rozsiahlou kamennou deštrukciou, ktorá zrejme súvisí so staveb-

nou činnosťou v danom období. Charakteristické sú najmä črepy pochádzajúce z menších i väčších nádob lužickej kultúry s tuhovaným hladeným povrchom, ktoré sú zdobené väčšinou vodorovnými, zvislými a oblúkovými žliabkami (obr. 139: 2-6), prípadne ich kombináciou s plastickými výčnelkami (obr. 139: 7-9). Našli sa aj zlomky veľkých váz s vodorovnými žliabkami na hornej časti hrdla s hranatým vnútorným okrajom (obr. 139: 10), zlomok z vydutia veľkej vázy zdobenej plastickým výčnelkom ohraničeným žliabkom (obr. 139: 11) a črep z veľkej misy s rovným okrajom a plastickým výčnelkom (obr. 139: 12). Ojedinelý je sací náustok z malej nádobky (obr. 139: 1). Chronologický význam majú predovšetkým fragmenty ostro profilovaných mís (obr. 139: 7, 9), ktoré možno zaradiť do rozvinutého stupňa HC.

3. Kultúrna vrstva zo záveru neskorej doby bronzovej a staršej doby halštatskej bola na niektorých miestach porušená zásahmi z mladších období. Priamo na úrovni súčasného terénu i vo vrstve tesne pod ním (hĺbka 0-20 cm) sa nachádzala kamenná deštrukcia, v ktorej sa ojedinelo vyskytli i väčšie balvany. Prekrývala ju vrstva čiernej až čierno-hnedej zeminy, z ktorej pochádzajú laténske tuhové črepy zdobené hrebeňovaním (obr. 140: 1, 2), ale aj niekoľko zlomkov stredovekej (obr. 140: 3-5) i novovekej keramiky (obr. 140: 6-8).

Pri opakovaných prieskumoch na ploche hradiska sa našli dva kusy hlinených kotúčov z črepov (obr. 141: 1-2) a kónický praslen (obr. 141: 3), aké sa bežne vyskytujú v nálezoch lužickej kultúry. Medzi ojedinelé nálezy patrí železná sekera s otvorenou tuľajkou kruhového prierezu (obr. 141: 5), ku ktorej sú známe paralely z neskorohalštatského obdobia. Pozoruhodný je nález sklenej perly s tromi tmavomodrými očkami v bielom poli na modrom pozadí (obr. 141: 4), ktoré sa vyskytujú od neskorohalštatského obdobia až po strednú dobu laténsku.

Literatúra

Stegmann-Rajtár 2003 - S. Stegmann-Rajtár: Sondážny výskum na hradisku Žibrica. AVANS 2002, 2003, 145-146.

FORTSETZUNG DER SONDAGEGRABUNG AUF DEM BURGWALL ŽIBRICA. Štitáre (Bez. Nitra), Flur Žibrica, Brugwall, Čaka-Kultur, Lausitzer Kultur, Jüngere Bronzezeit, Spätbronzezeit, Hallstattzeit, Latènezeit, Mittelalter 13.-14. Jh., Neuzeit, Sondagegrabung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der SAW Nitra.

Im Rahmen der Kooperation zwischen dem Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, der Universität Konštantín Filozof in Nitra und der Friedrich-Schiller-Universität in Jena wurde auch im Jahr 2003 das gemeinsame slowakisch-deutsche Projekt zur Erforschung der spätbronze- und früheisenzeitlicher Höhensiedlungen der Südwestslowakei fortgesetzt. Die erste Grabungskampagne fand auf dem Burgwall Štitáre-Žibrica, Kr. Nitra im Jahr 2002 statt. Damals wurden intensive Siedlungsspuren vor allem aus der jüngeren Urnenfelder- und älteren Hallstattzeit, aber auch aus der Mittellatènezeit, Mittelalter und Neuzeit festgestellt (Stegmann-Rajtár 2003).

Auch im Jahr 2003 haben an der Sondagegrabung Studenten der Universität Nitra und der Universität Jena teilgenommen. Die finanzielle Unterstützung der Grabung wurde von der Friedrich-Schiller-Universität Jena übernommen. Weil wir 2002 die Grabungsfläche (1/2002) aus Zeitgründen nicht bis zum gewachsenen Boden untersuchen konnten, wurden die Arbeiten an dieser Stelle fortgesetzt. Wir haben Besiedlungsschichten aus mehreren Perioden festgestellt, die aber im dunklen Waldboden kaum voneinander zu trennen waren. Das führte uns zur Entscheidung, an einer der Längsseiten der Fläche zu erst ein Profil bis zum gewachsenen Boden zu erarbeiten, um genauere Kenntnisse zur Stratigraphie zu gewinnen. In NW-SÖ-Richtung entstand auf diese Weise ein Querschnitt durch die untersuchte Siedlungsterasse, der 18 m lang und 1,5 m breit war. Unterhalb der 90 bis 110 cm dicken Kulturschichten folgte der gewachsene gelb-brauner Felsboden. In diesem Schnitt wurden insgesamt 2400 Scherben, viel Hüttenlehm, Tierknochen und Holzkohle enthalten.

Wichtigste Grabungsergebnisse:

1. Älteste Siedlungsspuren: An der Terassenkante wurden unterhalb einer mächtigen Stein-Erde-Aufschüttung in etwa 80-90cm Tiefe die Reste einer hellbraunen, etwa 20 cm dicken Kulturschicht festgestellt, die sich direkt am gewachsenen Felsboden erstreckte. Sie enthielt zwar nur wenig Scherbenmaterial, darunter aber auch einige charakteristische Randstücke die eine Einordnung in die jüngere Bronzezeit (Čaka-Kultur) ermöglichen.

2. Der Besiedlungsschwerpunkt des Burgwalls fällt in die jüngere Phase der Spätbronze- und in die ältere Hallstattzeit (Lausitzer Kultur). In einer schwarzen bis braunschwarzen etwa 20 bis 40 cm dicken Kulturschicht fand sich die grösste Konzentration von Scherben und Hüttenlehm. Die Funde lagen oberhalb einer fast durchlaufenden Steinschicht (in 40 cm Tiefe unterhalb der Oberfläche), die vermutlich mit der damaligen Siedlungstätigkeit zusammenhängt. Enthalten waren Scherben grosser und kleiner Gefässe, verziert mit Kanneluren und plastischen Knubben (Abb. 139). Charakteristisch sind Scherben von Knickwandschalen mit hohem Hals (Abb. 139: 7, 9) die in die entwickelte ältere Hallstattzeit eingeordnet werden können.

3. Die Siedlungsschicht aus der jüngeren Phase der Spätbronze- und älteren Hallstattzeit war durch jüngere Eingriffe aus der Mittellatènezeit (Abb. 140: 1, 2), Mittelalter, 13.-14.Jh. (Abb. 140: 3-5) und Neuzeit (Abb. 140: 6-8) gestört. Hier wurde eine Steindestruktion, teilweise auch aus grossen Steinen vorgefunden, die bis zur heutigen Oberfläche herausragten und die wahrscheinlich mit der jüngeren Siedlungstätigkeit im Zusammenhang steht.

Von Geländebegehungen des Burgwalls stammen zwei scheibenförmig abgerollte Scherben (Abb. 141: 1, 2) und ein doppelkonischer Spinnwirtel (Abb. 141: 3), die beide in die jüngere Urnenfelder- und ältere Hallstattzeit eingeordnet werden können, ein eisernes Tüllenbeil mit offener Tülle (Abb. 141: 5) das wahrscheinlich in die Späthallstattzeit gehört und eine Schichtaugenperle (Abb. 141: 4), ein Typ der von der Späthallstatt- bis in die Mittellatènezeit bekannt ist.

STUDŇA NA NÁDVORÍ KAŠTIEĽA V HUMENNOM

Ivana Strakošová

Humenné (okr. Humenné), poloha Kaštieľ, studňa, predstihový výskum, novovek, 17. stor., 19.-20. stor. Uloženie nálezov: Vihorlatské múzeum, Humenné.

V rámci rekonštrukcie nádvoria renesančného kaštieľa bola v jeho východnej polovici objavená studňa, o existencii ktorej sa nezmieňujú archívne dokumenty. Okraj studne bol zistený 39 cm pod terajšou úrovňou nádvoria. Jej vrchol pravdepodobne zakrývali dve polkruhové pieskovcové platne, zvyšky ktorých sa našli v zásype. Zistená úroveň nádvoria, tvorená plochými pieskovcovými platňami v čase výstavby studne, bola o 62 cm nižšie ako súčasná. Okraj studne prečnieval iba 25 cm nad nádvorie (obr. 142: 1). Je z pieskovcových kvádrov (29x32 cm) spájaných navzájom železnými skobami. Studňa má oválny pôdorys rozmerov 200x180 cm a v hĺbke 9 m sa zužuje na priemer 160 cm. Veniec studne je vymurovaný z lomového kameňa kladeného na sucho. V hĺbke 820 cm je k vencu studne na západnej strane primurovaný omietnutý múrik (dĺ. 93 cm, š. 24 cm, v. 50 cm) zakrývajúci pravdepodobne kapsu. V hĺbke 9 m nahrádza kamenný veniec drevená výdreva z trámov kruhového prierezu (zach. pr. 10-12 cm), dlhých zhruba 60 cm a uložených vodorovne do tvaru šesťuholníka. Pretože výdreva z 90% chýbala, práce boli pozastavené a budú pokračovať v r. 2004.

Podľa materiálu získaného zo studne bola táto ešte do 60-tych rokov 20. stor. prázdna, i keď nepoužívaná a prekrytá novou úpravou nádvoria. Nálezový materiál nepomohol určiť dobu vzniku studne. Zo zásypu pochádzajú zlomky hnedo a bielo glazovaných kachlíc (obr. 142: 2, 4, 6), porcelánu, sklený flakón (obr. 142: 5), mramorová doska, fragmenty železného stavebného kovania (obr. 142: 3), dlaždíc a architektonických prvkov. Datujeme ich do 19. až 20. stor., jedinou výnimkou je zlomok viacfarebne glazovanej komorovej kachlice s rastlinným výzdobným motívom zo 17. stor. (obr. 142: 7).

BRUNNEN IM KASTELLHOF VON HUMENNÉ. Humenné (Bez. Humenné), Lage Kastell, Brunnen, Vorsprungsgrabung, Neuzeit, 17. Jh., 19.-20. Jh., Unterbringung der Funde: Vihorlat-Museum Humenné.

Im Rahmen der Rekonstruktion des Hofes des Renaissance-Kastells wurde in seinem Ostteil ein Brunnen untersucht. Der Brunnenrand aus Sandsteinquadern befindet sich 29 cm oberhalb des ursprünglichen Hofniveaus (Abb. 142: 1). Der Brunnenkranz besteht aus trocken gelegten Bruchsteinen bis 9 m Tiefe, wobei eine Holzverschalung in Form eines Sechseckes folgt. Der Innendurchmesser des Brunnen misst am Rand 200x180 cm, in der Richtung nach unten verengt er sich auf 160x160 cm. Das Fundmaterial der Brunnenverfüllung stammt vorwiegend aus dem 19.-20. Jh. (Kacheln, eiserne Baubeschläge, Porzellan, ein Glasflakon, Abb. 142: 2-6), eine Ausnahme bildet bloß ein Bruchstück (Abb. 142: 7). Die Grabung wird im J. 2004 fortgesetzt werden.

NOVÉ NÁLEZY Z LIPTOVSKÉHO MIKULÁŠA-PLOŠTÍNA

Zuzana Šimková

Liptovský Mikuláš (okr. Liptovský Mikuláš), časť Ploštín, pole na západnej strane hradiska Rohačka, povrchový zber, doba halštatská, doba laténska. Uloženie nálezov: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš.

V apríli 2003 sme uskutočnili povrchový prieskum na lúke a poľnohospodárskom poli pozdĺž západnej strany hradiska Rohačka v katastri Ploštína - miestnej časti Liptovského Mikuláša. Našli sa tu typické črepy lužickej kultúry (halštatskej fázy) a púchovskej kultúry. Na povrchu sa našlo aj niekoľko väčších kusov železnej trosky.

Opis nálezov

Črepy z okrajov hrubostenných nádob, resp. zásobníc - vyrobené zo zrnitejšieho materiálu (často výrazne zrnitého), tehlovej, hnedo-tehlovej, čiernej a sivej farby, bez stôp úprav na kruhu, s hladeným povrchom, niekedy so stopami po slamovaní(?); hr. 12-20 mm.

1. Dva zlomky okrajov, von vyhnuté a oblé, jeden má masívnejší okraj (obr. 143: 9), hladený povrch hnedosivej (vnútri tehlovej) farby, zrnitý materiál; hr. 15-17 mm.

2. Fragment okraja, menej von vyhnutý (obr. 143: 3), povrch hladený čiernej farby (tuhovaný), jemnozrnný mat.; hr. 10-12 mm.

3. Dva okraje, von vyhnuté, oblé.

4. Dva okraje, zvislo zrezané (obr. 143: 2, 6).

5. Okraj s rímsovitým zakončením (obr. 142: 1), materiál jemnozrnný až zrnitý; hr. 11-20 mm.

6. Fragment z veľkej zásobnice s von vytiahnutým, typickým golierovitým okrajom (obr. 142: 8), vodorovne zrezaným, hladený povrch, hnedosivá farba, jemný plavený mat. s prímesou drobných kamienkov; hr. 15 mm, š. okraja 43 mm.

7. Fragment okraja, oblý, rovný (nevyhnutý), hnedo-tehlovej farby (obr. 143: 6), hladený povrch, zdob. vodorovnou rytou líniou vedúcou asi 29 mm pod okrajom, na ňu sa zrejme napájali šikmé ryté jednoduché línie, jemný mat. s prímesou drobných i väčších kamienkov; hr. 11 mm - k tomuto fragmentu zrejme patrí aj ďalší kus z tela nádoby rovnakej farby, materiálu aj výzdoby (obr. 145: 9).

8. Fragment okraja z nádoby hrubostennej, súdkovitej, s vodorovne zrezaným okrajom (obr. 144: 1), zdob. dvoma jamkovitými - nechtovými vrypmi vedľa seba, piesčitý materiál; hr. 16-18 mm.

Fragmenty okrajov tenkostenných nádob

9. Fragment z nádoby robenej v ruke, s dovnútra zatiahnutým, oblým okrajom (obr. 143: 3), hladený povrch hnedo-čiernej (vnútri sivej) farby, zrnitý mat.; hr. 7-8 mm (lužická kultúra).

10. Fragment z okraja nádoby obtáčanej na kruhu (obr. 143: 5), okraj je von vyhnutý, oblý (ovalený), povrch hladený tehlovej (vnútri svetlosivej farby), jemný plavený mat.; hr. 5 mm (doba laténska).

11. Fragment z okraja nádoby, von vyhnutý (obr. 143: 4), zaoblený, povrch hladený sivej farby, jemný mat., črep je akoby prepálený, pórovitý; hr. 7-9 mm (doba laténska?).

12. Dva kusy fragmentov z nádob súdkovitého tvaru.

13. Fragment z menšej nádoby tehlovej farby (obr. 143: 10), okraj rovný (nevyhnutý), oblý, pod okrajom viedli dve vodorovné ryté línie, dosť nekvalitne prevedené, mat. jemný s prímesou malého množstva drobných kamienkov; hr. 6-9 mm.

14. Fragment okraj z nádobky, rovný, oblý, len min. von vyhnutý, leštený povrch tehlovej farby (obr. 143: 7), zdob. štyrmi vodorovnými rytými líniami asi 5 mm pod okrajom; na ne sa zrejme napájali zvislé pásy vodorovných línií (asi po 4) a priestor medzi nimi vypĺňali horizontálne línie tvorené hlbšími vpichmi, ktoré boli na najspodnejšej z vodorovných línií, jemný mat. s prímesou drobných kamienkov; hr. 11 mm.

Zdobené črepy z tiel tenkostenných i hrubostenných nádob

15. Niekoľko kusov črepov z hornej časti (spod hrdla a z pliec) nádoby čiernej až čiernosivej farby, s hladeným povrchom, zdobeným troma vodorovnými plytko rytými líniami (obr. 145: 4, 5, 7), pod ktorými v pravidelných rozostupoch sú zväzky zvislých rytých línií, jemný mat. s prímesou drobných kamienkov; hr. 5-7 mm (doba halštatská).

16. Fragment z tela nádoby, po celej ploche zdobený zvislými ryhami - pochádza zrejme zo situlovitej nádobky, typickej pre púchovskú kultúru (obr. 146: 2), sivej farby, silno tuhovaná s vysokým „oceľovým" leskom, jemný mat.; hr. 8-9 mm (púchovská kultúra).

17. Fragment z tela nádoby tehlovej farby (obr. 145: 2), robenej v ruke, zdobenej vodorovnými rytými líniami v páse, zrnitý mat.; hr. 10 mm.

18. Fragment zrejme z amforovitej nádobky (spod hrdla; obr. 146:), hladený - leštený, tuhovaný, povrch čiernej farby, povrch bol akoby na hrdle zvlnený s viac alebo menej výraznými plastickými horizontálnymi lištami, jemnozrnný mat.; hr. 7-10 mm.

19. Fragment z tela nádoby, zrejme z miesta, kde bolo pripevnené uško (obr. 146: 8), hladený povrch tehlovej farby, jemný mat.; hr. 6 mm.

20. Tri fragmenty majú povrch zdob. širšími plytkými jednoduchými vodorovnými líniami (obr. 145: 1, 3, 6); hr. 10-15 mm.

21. Fragment z tela nádoby, s hladeným povrchom tehlovej farby, zdobeným kombináciou viacnásobných rytých vlnoviek a vodorovných línií (obr. 145: 8); hr. 16 mm.

22. Fragment z nádoby hnedej (vnútri svetlosivej) farby, hladený povrch, zdob. hlbokými šikmými vrypmi (obr. 145: 3), zrnitý mat.; hr. 9-10 mm.

23. Fragment z tela hrubostennej nádoby, čiernej (vnútri sivohnedej) farby s hladeným, zvonku až lešteným, resp. tuhovaným povrchom, zo zrnitého materiálu, a prsovitou vypuklinou v strednej časti (obr. 146: 6); hr. 11-12 mm.

Fragmenty ušiek (4 ks)

24. Fragment pásikového uška čiernej farby (obr. 144: 7), hladený povrch, jemnozrnný mat.; hr. 10 mm.

25. Fragment hrubšie modelovaného uška tehlovej farby (obr. 144: 4), zrnitý mat.; hr. 9 mm.

26. Fragment uška z nádoby tmavosivej až sivočiernej nádoby (obr. 144: 5), hladený povrch. Uško malo pásikový prierez a bolo profilované (dva vertikálne žliabky v strede), jemný plavený materiál; hr. 9 mm.

27. Fragment uška z nádoby sivohnedej, resp. sivo-tehlovej farby, má štvoruholníkový (obdĺžnikový) prierez so zaoblenými hranami (obr. 144: 2), stredom je preliačené a zúžené, pochádza zrejme z veľmi kvalitnej nádoby z jemného plaveného materiálu; hr. 14-16 mm.

Železná troska

Na celom poli, i na ploche lúky susediacej s poľom sa našlo osem zliatkov železnej trosky rôznych tvarov a rozmerov, s pomerne vysokým obsahom kovu.

Iné

Okrem uvedených nálezov sa na poli našli zlomky kostí, zvierací očný zub a zlomok mazanice, niekoľko skorodovaných zlomkov železných predmetov, z ktorých treba spomenúť časť pílky (obr. 146: 4) a zlomok podkovy menších rozmerov (obr. 146: 5).

NEUFUNDE AUS LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ-PLOŠTÍN. Liptovský Mikuláš (Bez. Liptovský Mikuláš), Teil Ploštín, Feld an der Westseite des Burgwalls Rohačka, Oberflächenbegehung, Hallstattzeit, Latènezeit. Unterbringung der Funde: Slowakisches Museum für Naturschutz und Höhlenwesen, Liptovský Mikuláš.
Festgestellt wurde bei der Erkundung während der Begehung eine größere Anzahl (60-70 Stück) urzeitlicher Scherben (Abb. 143-146) aus der Hallstattzeit (Lausitzer Kultur) und der Latènezeit (Púchov-Kultur). Außerdem fand man hier auch acht größere Eisenschlackebruchstücke mit relativ hohem Inhalt von Metall, Knochenbruchstücke, Lehmverputz, den Teil einer Säge (Abb. 146: 4) und ein Hufeisenbruchstück (Abb. 146: 5).

PREDSTIHOVÝ PRIESKUM V PODTURNI

Zuzana Šimková

Podtureň (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Roveň, pole, parcela 461, povrchový zber, pravek. Uloženie nálezov: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš.

V októbri 2003 sa v rámci predstihových opatrení uskutočnil povrchový prieskum v smere trasy plánovanej stavby „Zlepšenie životného prostredia v oblasti Liptova - odkanalizovanie". V katastri obce Podtureň, približne 15-20 m od cesty z Liptovského Mikuláša do Liptovského Hrádku, sa okrem novovekého materiálu zistil zvýšený výskyt pravekých atypických črepov (49 ks), rozptýlených na ploche s priemerom približne 20-30 m.

Opis nálezov

Črepy pochádzajú takmer výhradne z tiel nádob s hrubšími i tenšími stenami, hnedej a hnedosivej farby, sú výrazne drobivé a lámavé, s oblými („omletými") okrajmi - často sa nedá určiť, či ide o oblú hranu spôsobenú materiálom alebo o oblý okraj nádoby. Prevažujú črepy z výrazne zrnitého materiálu s množstvom kamienkov (priemer až 3-7 mm), s drsným povrchom, s hrúbkou 10-21 mm, pochádzajúce zrejme z rozmerných nádob - zásobníc; dva črepy tehlovej farby sú vyrobené z výrazne piesčitého materiálu, s oblými hranami, hr. 9 mm; tri črepy s hladeným povrchom, tmavosivej farby, z výrazne piesčitého až mierne zrnitého materiálu, hr. 10 mm. Z celého súboru 33 črepov len dva pochádzajú z okrajov: jeden z okraja hrubšej nádoby, okraj oblý, von vyhnutý, hnedo-tehlová farba, výrazne zrnitý mat., hr. 16 mm (obr. 136: 3); druhý je zo zaobleného okraja, zrejme z nádoby s dovnútra zatiahnutým okrajom, hladený povrch, hnedá farba, zrnitý mat., hr. 9 mm (obr. 136: 2).

Podľa materiálu sú získané črepy určite praveké. Vzhľadom na blízkosť opevneného hradiska Bašta, kde sa v minulosti potvrdilo praveké osídlenie púchovskej kultúry z doby laténskej a rímskej (*Hanuliak/Pieta 1977*), by mohli aj opisované archeologické nálezy súvisieť s týmto osídlením.

Zo skúmanej plochy pochádzajú aj dve hrudky škvary(?), kovovej trosky(?); jeden amorfný, ľahký, porézny fragment - zliatok, zrejme s nízkym obsahom kovu, na niektorých miestach sivej až striebornej farby (rozmery: 4,2x4,1x2,1) a dva zlomky slabo skorodovaných amorfných železných predmetov.

Železný, skorodovaný predmet, dlhý 75 a hrubý 8 mm, okrúhleho prierezu, s jedným koncom ohnutým takmer do pravého uhla (obr. 136: 1), pravdepodobne nesúvisí s nájdenými črepmi a je z novšieho obdobia.

Literatúra

Hanuliak/Pieta 1977 - V. Hanuliak/K. Pieta: Výskum v Podturni v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 123.

VORSPRUNGSGRABUNG IN PODTUREŇ. (Bez. Liptovský Mikuláš), Lage Roveň, Feld, Parzelle 461, Lesefunde, Urzeit. Unterbringung der Funde: Slowakisches Museum für Naturschutz und Höhlenwesen, Liptovský Mikuláš. Festgestellt wurde während der Geländebegehung eine erhöhte Anzahl urzeitlicher atypischer Scherben (49 Stück) aus ausgeprägt körnigem Material, vorwiegend von dickwandigen Gefäßkörpern, identifiziert wurden zwei Ränder; ein Stück gerundet, ausladend, von brauner Ziegelfarbe, Dicke 16 mm, ein Stück gerundet nach innen gebogen, geglättete Oberfläche von brauner Farbe, Dicke 9 mm. Außerdem konstatierte man hier zwei Knollen von Metallschlacke, zwei Bruchstücke von korrodierten Eisengegenständen und einen Eisengegenstand von rundem Querschnitt, ein Ende rechtwinklig umgebogen, wahrscheinlich von neuzeitlichem Ursprung.

ĎALŠIA SEZÓNA REVÍZNEHO VÝSKUMU STAVEBNÉHO KOMPLEXU Z DOBY RÍMSKEJ V STUPAVE

Vladimír Turčan

Stupava (okr. Malacky), poloha Kopec, doba rímska, revízny výskum základov architektúry. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Revízny výskum pokračoval odkrývaním plochy 700 m² v SV časti plochy - konkrétne boli znova preskúmané miestnosti I-III (podľa číslovania V. Ondroucha; *Ondrouch 1945-46*, mapa za s. 16), ktoré boli predmetom predchádzajúceho výskumu v 70-tych rokoch (*Bujna 1976*, 497-498), a plocha severne od severného múru tzv. veliteľskej budovy B. Vytýčenou plochou sme zo severu nadviazali na južný okraj plochy skúmanej v r. 2002.

Za najstaršiu stavebnú etapu na preskúmanej ploche možno označiť južnú časť druhej budovy strednej fázy, ktorá tvorila východné krídlo s min. dvoma miestnosťami. Smerom na sever sa základová ryha nerysovala, takže presný pôdorys južnej miestnosti sa nedal zistiť. Nie je vylúčené, že toto krídlo pokračovalo smerom na juh, kde sa však nachádzala stavba najmladšej fázy s hlbšie položenou základovou škárou. Najmladšia fáza predstavovala severnú časť tzv. veliteľskej budovy B (t. j. Ondrouchove miestnosti I-III). Na rozdiel od výskumov V. Ondroucha a J. Bujnu sa zistilo, že toto krídlo je členené nie troma, ale štyrmi priečkami, ktoré vznikali postupne. Vo východnej miestnosti sme zistili dve vrstvy dlážky. Nádržka v miestnosti II je v skutočnosti pec na kamennom základe. V prípade miestnosti VI, ktorú objavil J. Bujna, sme na rozdiel od menovaného bádateľa nezistili vnútornú priečku.

V severnej časti skúmanej plochy sme zistili rozsiahlu kamennú deštrukciu z kameňov, uložených do riadkov a spájaných kvalitnou maltou. Deštrukcia prekrývala východné krídlo budovy strednej fázy.

Okrem toho sa preskúmalo SV nárožie obvodového múru. Zachovala sa len základová ryha s naukladanými riečnymi kameňmi a na korune muriva miestami naliata malta, na ktorej boli pôvodne uložené vyššie riadky kameňov.

Literatúra

Bujna 1976 - J. Bujna: Revízny výskum rímskej stanice v Stupave (okr. Bratislava-vidiek) v roku 1974. Arch. Rozhledy 28, 1976, 591-594.

Ondrouch 1945-46 - V. Ondrouch: Rímske stanice v Stupave a v Pajštúne. In: Hist. Slovaca III-IV. Bratislava 1945-46, 62-120.

WEITERE SAISON DER REVISIONSGRABUNG DES BAUKOMPLEXES AUS RÖMISCHER ZEIT IN STUPAVA. Stupava (Bez. Malacky), Lage Kopec, römische Zeit, Revisionsgrabung der Architekturfundamente. Unterbringung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.

Die Fortsetzung der Grabung in nördlichem Teil des sog. Kommandantengebäudes B. Festgestellt wurde der Ostflügel des Gebäudes der mittleren Phase und die Innengliederung des Gebäudes der jüngsten Phase. In einem der Räume befand sich ein Ofen mit steingebautem Unterteil.

VČASNOSTREDOVEKÉ NÁLEZY ZO SUCHEJ NAD PARNOU

Jozef Urminský

Suchá nad Parnou (okr. Trnava), poloha Pri základnej škole - výstavba vodovodu a kanalizácie, sídlisko, záchranný výskum, 12.-15. stor. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Západoslovenské múzeum v Trnave vykonalo v dňoch od 16. 05. do 13. 06. 2003 archeologický výskum v Suchej nad Parnou na stavbe IBV v rozsahu stavebných objektov SO 02 - vodovod a SO 03 - kanalizácia. Predmetom archeologického výskumu sa stal bývalý park pod kaštieľom - dnes základná škola, ako aj cestná komunikácia vedúca od kostola popri oplotení školy smerom k ČOV a budúcej obytnej zástavbe.

Geograficky je lokalita situovaná na dominantnej polohe v strede obce - na výraznej kužeľovitej vyvýšenine so západnou až južnou expozíciou. Zo západnej strany lokalitu obteká Podhájsky potok, ktorý sa v dolnej časti obce vlieva do Parnej. Nadmorská výška v mieste výskumu dosahuje 235 m, v údolnej nive potokov 160 m. Táto vyvýšenina sa stala od prvopočiatkov prirodzeným centrom obce s kostolom a kaštieľom. Výkopom pre inžinierske siete bolo postupne identifikovaných 10 zahĺbených objektov z obdobia stredoveku a novoveku. Pri obhliadke vyhĺbených základových pásov pre rodinný dom na parcele 62/1 bol zozbieraný črepový materiál z obdobia neolitu - Lengyel I. Išlo o neveľkú kolekciu črepov z kultúrnej vrstvy v hĺbke 40 cm. Nálezy dokladajú na tomto mieste sídlisko z uvedeného obdobia. Zastúpené boli von vyhnuté okraje nádob mäkkej profilácie, črepy s polguľovitými výčnelkami a stopami maľovania. Na jednom črepe dve nepravidelné ryhy.

Severovýchodným smerom vyššie k temenu svahu a bližšie ku kostolu boli v úzkej cestnej komunikácii popri plote školy v jednej línii identifikované objekty z 12.-13. stor., objekty zo 14.-15. stor. a z novoveku. Stredoveké objekty boli zahĺbené jamy rôznej funkcie, v jednom prípade išlo s určitosťou o obilnú jamu, v ostatných prípadoch šlo zrejme tiež o obilné alebo exploatačné jamy. Ani jeden objekt nemal obytný charakter. Hodnotným archeologickým objavom bol nález včasnostredovekej keramiky v plytkej jame (obj. 8), ktorý dokladá osídlenie intravilánu Suchej nad Parnou ešte pred prvou písomnou zmienkou v r. 1296 (Zubuch, Zuh).

Objekt 8. Vo vzdialenosti 45 m od nárožia domu sa v plytkej zahĺbenine v hĺbke 50 cm našli črepy. Nad objektom prebiehala 20 cm štrková drť úpravy povrchu provizórneho chodníka. Objekt bol vyplnený hrubostennou keramikou z masívnej zásobnice - rekonštruovateľný bol výrazne profilovaný cylindricky von vyhnutý okraj s plochou lištou po obvode. Na vydutí stopy po vlnici (obr. 151: 1). Zo dna sa zachoval fragment so stopou po obtáčaní. Ostatné črepy pochádzali z menších bezuchých hrncov so šikmo von vyhnutým okrajom. Na jednom črepe zo dna nádoby zachované torzo hrnčiarskej značky. Z okolia objektu sa vo vrstve našli ďalšie dva fragmenty z hrubostenných nádob. Intenzívne neskorostredoveké osídlenie tu zanechalo stopy v podobe zahĺbených objektov. Dve novoveké torzá múrov objavené na začiatku výkopu naznačujú trvalú zástavbu lokality v 16.-18. stor.

FRÜHMITTELALTERLICHE FUNDE AUS SUCHÁ NAD PARNOU. Suchá nad Parnou (Bez. Trnava), Lage Pri základnej škole - Bau der Wasserleitung und Kanalisation, Siedlung, Rettungsgrabung, 12.-15. Jh. Unterbringung der Funde: Westslowakisches Museum, Trnava.
Dokumentiert wurde durch die archäologische Untersuchung die Besiedlung der Lokalität in der Urzeit, in Früh- und Hochmittelalter und in der Neuzeit. Die ältesten Funde von der Parzelle stammen aus dem Jungneolithikum - Lengyel I. Es handelte sich um eine kleinere Kollektion von Scherben aus einer Kulturschicht, die auf der Parzelle 62/1 in 40 cm Tiefe gestört wurde. In NO-Richtung höher zum Hanggipfel und näher zur Kirche wurden in einer schmalen Wegkommunikation neben dem Schulhof in einer Linie Objekte aus dem 12.-13. Jh, Objekte aus dem 14.-15. Jh. und aus der Neuzeit identifiziert. Bei den mittelalterlichen Objekten handelte es sich um eingetiefte Gruben. Eine wertvolle archäologische Entdeckung bildete der Fund von frühmittelalterlicher Keramik in einer seichten Grube (Objekt 8), der Besiedlung des Intravillans von Suchá nad Parnou noch vor der ersten schriftlichen Erwähnung im J. 1296 belegt. Intensive spätmittelalterliche Besiedlung hinterließ hier Spuren in Form eingetiefter Objekte; zwei neuzeitliche Mauertorsos, entdeckt zu Beginn der Ausgrabung, verweisen auf eine dauerhafte Bebauung der Lokalität in 16.-18. Jh.

VÝSKUM PREDMESTSKÉHO OSÍDLENIA A OBJAV DREVOZEMNÉHO DOMU Z 13. STOR. V TRNAVE

Jozef Urminský - Ivan Staník

Trnava (okr. Trnava), poloha Hviezdoslavova ul. 12, sídlisko - meštiansky dom, záchranný výskum, 12.-16., 18. stor., ťažisko 12.-14. stor. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Podrobná dokumentácia predmestského osídlenia Trnavy ako aj identifikácia obytných objektov z netrvanlivých materiálov vo vzťahu k murovaným meštianskym domom z obdobia vzniku mesta v 13. stor. je jednou z dlhodobých úloh spoločného výskumného týmu pracovníkov Pamiatkového úradu Bratislava, Krajského pamiatkového úradu Trnava a Západoslovenského múzea v Trnave. Základom nového pohľadu na vznik a vývoj Trnavy boli zhrňujúce výsledky historicko-architektonického výskumu prvotnej meštianskej zástavby a viaceré komentáre k vzniku a vývoju mestského opevnenia od J. Žuffovej a I. Staníka (*Staník/Žuffová 1995*).

Významný posun v poznaní predmestského osídlenia mesta a jeho zástavby v 13. stor. priniesol aj archeologický výskum realizovaný Západoslovenským múzeom v januári až apríli r. 2003 v prejazde a v suteréne meštianskeho domu na Hviezdoslavovej ul. 12.

Skúmaný dom leží približne v strede mesta 50 m východne od Trojičného nám. na južnej strane Hviezdoslavovej ul., o ktorej sa predpokladá, že bola v 12.-13. stor. jednou z hlavných komunikačných trás rodiaceho sa mesta a spájala dve prirodzené vyvýšeniny nad údolím riečky Trnávky.

Objekt na skúmanej parcele predstavuje pôvodne gotický trojpriestorový meštiansky dom so stredným prejazdom, orientovaný pozdĺž uličnej čiary, ktorý bol v celom rozsahu primárne podpivničený. K tejto najstaršej časti domu, pochádzajúcej pravdepodobne zo 14. stor. (obr. 148, kontext 1), boli sekundárne pristavané podpivničené dvorové krídla pozdĺž západnej a východnej hranice parcely (obr. 148, kontext 2). Priestor medzi nimi neskôr zaklenuli, čím vytvorili pokračovanie gotického prejazdu.

Predmestské osídlenie

Archeologický výskum sa sústredil najmä na zadnú nepodpivničenú časť prejazdu domu a na jeho suterén. Keďže zámerom investora stavby bolo vyťaženie všetkej hliny z prejazdu až do hĺbky 360-370 cm z dôvodu výstavby novej pivnice, bolo možné skúmať terén až v šiestich rezoch (ich šírka bola 120 cm a hĺbka po celoplošnom znížení nivelety o 1 m zhruba 260 cm) a spresniť jeho narastanie v čase vzniku mesta. V 12.-13. stor. ho tvorila v hĺbke 240-260 cm (terén smerom od ulice do vnútra parcely mierne klesal - pozn.) súvislá, približne 10-20 cm hrubá vrstva štrku, prepálenej mazanice, ílovitých a popolových vrstiev, ležiaca na čiernom mastnom organickom sedimente, premieša-

nom s riečnymi kameňmi a ílom. Do tohoto podložia bolo postupne v 12.-13. stor. zahĺbených niekoľko objektov. Tri objekty nepravidelného oválneho tvaru boli na základe výplne a charakteru zahĺbenia interpretované ako ťažobné jamy (obr. 148, kontext 4, 8, 9). Iba jeden zahĺbený objekt mohol mať charakter obytného objektu (obr. 148, kontext 4/1), pretože mal pomerne súmerný obdĺžnikovitý tvar, v jeho blízkosti bola nájdená kolová jama s priemerom 18 cm a smerom k ulici z neho vybiehal plytký a široký odvodňovací žľab. Okrem toho bol objekt vyplnený mazanicou z troch konštrukčných typov stien. Prvý typ predstavovali odtlačky prútia z vypletanej steny, druhým typom boli odtlačky zo zrubovej konštrukcie a tretím zlomky z nabíjanej konštrukcie steny. Objekty boli vyplnené tmavou hlinou premiešanou s ílom a črepovým materiálom z hrubostenných grafitových zásobníc s doširoka roztvoreným profilovaným a zdobeným ústím. Črepový materiál ďalej obsahoval aj zlomky miskovitých pokrievok a kahancov, ako aj menších bezuchých hrncov esovitej profilácie, zdobených jednoduchou aj viacnásobnou vlnicou, vpichmi a nechtovými vrypmi. Na niektorých zlomkoch masívnych grafitových zásobníc sa nachádzalo červené polychrómne maľovanie (obr. 149).

Drevozemný dom z 13. stor.

Obytný predmestský objekt však nebolo možné preskúmať celý, pretože v priebehu prvej tretiny 13. stor. (nevedno, či náhodne alebo zámerne) doň nanovo zapustili väčší drevozemný dom (obr. 148, kontext 5). Zatiaľ čo objekty z 12.-13. stor. nerešpektovali parceláciu mesta vytvorenú v prvej polovici 13. stor., drevozemný dom zapustený do staršieho splanírovaného terénu ju už rešpektoval. Dom mal zahĺbený suterén, ktorý ležal približne 90-120 cm pod vtedajšou úrovňou terénu. Celý suterén bol jednopriestorom s rozmermi 640x460-500 cm a vstupovalo sa doň šijou situovanou pravdepodobne na kratšej strane domu odvrátenej k ulici. Steny zahĺbenej časti boli debnené horizontálne uloženými doskami, medzi ktorými sa vo vzdialenosti 50-70 cm nachádzali osadené drevené hranolové stojky. Tieto boli vložené do dreveného žľabu mierne zapusteného pod úroveň dlážky, pričom medzery medzi hranolmi boli vyplnené ílom. Funkciou žľabu bolo izolovať drevené stojky od spodnej vody, ktorá sa nachádzala len 60 cm pod úrovňou dna objektu. V strede domu boli po dĺžke osadené min. dva mohutné stredové nosné hranoly. Vo výplni domu sa našlo viacero ďalších konštrukčných detailov súvisiacich najmä s nadzemnou konštrukciou tohoto pôvodne dvojpodlažného domu. Okrem zrúteného torza okna vybudovaného z prstových tehál (rozmery tehly 23x11x6 cm) sa vo výplni nachádzali súmerné bloky spraše z nabíjanej nadzemnej steny domu a zlomky kovaní z dvier, resp. okna. Z výplne suterénu domu pochádzalo pomerne veľké množstvo keramiky z 13. a prvej polovice 14. stor. Zastúpená bola celá škála sivej keramiky - miskovité pokrievky zdobené vlnicou a s gombíkovitým držadlom, bezuché hrnce s doširoka roztvoreným ústím a s obežnou ryhou na vydutí, miskovitý kahanček, zlomok kanvice s trúbkovitou výlevkou, lichobežníková bronzová platnička zrejme z kovania opasku alebo remeňa a malá bronzová pinzetka v tvare písmena U s roztepanými koncami. Z výplne objektu a z okolitých vrstiev bolo zrejmé, že drevozemný dom zanikol postupným zasypaním suterénu a následným zrútením nadzemných stien a stropných trámov a dosiek do jeho interiéru. Terén v ďalšej fáze dorovnávali vrstvami štrku, čím ho navýšili o viac ako 1 m. V poslednej fáze existencie drevozemného domu (okolo prvej polovice 14. stor.) začali pri ulici budovať murovaný gotický dom s prejazdom. Na základe tejto nálezovej situácie, kde sa prejavilo vzájomné rešpektovanie oboch stavieb (drevozemného domu ako aj najstaršej časti murovaného prejazdového domu) sa domnievame, že v nálezovej situácii na Hviezdoslavovej ul. 12 bolo vôbec po prvýkrát v Trnave dokumentované provizórium - teda stavba majúca všetky znaky vyspelej murovanej architektúry, avšak s použitím netrvanlivých (a teda aj na výstavbu menej náročných) materiálov. O mimoriadnom postavení obyvateľov murovaného gotického domu zo 14. stor. svedčí aj nález viacerých gotických kamenných článkov, sekundárne osadených v renesančnom murive, ako aj nález prepracovanej kamenárskej značky na jednom z kamenných prekladov. Okrem toho sa v pivnici (obr. 148, kontext 2) našla murovaná šachta (obr. 148, kontext 3) slúžiaca v priebehu 15. stor. zrejme ako chladnička. Keramické nálezy, v ktorých boli zastúpené gotické poháre so širokou stopkou, sivé až tehlovočervené bezuché hrnčeky s obežnými ryhami na vydutí, džbán s baňatým telom a vysokým rozširujúcim sa ústím, ako aj dva importované glazované keramické tvary - pohár s hranatým uchom na tele zdobený vlnicou a nalepovanou barbotínovou výzdobou do tvaru dvojitého kríža (obr. 150: 4), bezuchý baňatý hrniec s profilovaným dohora vyhnutým, zrezaným a previsajúcim okrajom (obr. 150: 1) - sú tiež dôkazom výnimočného postavenia domu a jeho obyvateľov na konci 15. a na začiatku 16. stor. v prostredí historickej Trnavy.

Literatúra

Staník/Žuffová 1995 - I. Staník /J. Žuffová: Počiatky urbanizmu mesta Trnava. Arch. Hist. 20, 1995, 285-298.

Urminský 2001 - J. Urminský: Komentár k nálezovej situácii v dome na Hviezdoslavovej ul. č. 14. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 4, 2001, 19-20.

ERFORSCHUNG DER VORSTÄDTISCHEN BESIEDLUNG UND ENTDECKUNG EINES HOLZERDEHAUSES AUS DEM 13. JH. IN TRNAVA. Trnava (Bez. Trnava), Lage Hviezdoslavova ul. 12, Siedlung - Bürgerhaus, Rettungsgrabung, 12.-16., 18. Jh., Schwerpunkt 12.-14. Jh. Unterbringung der Funde: Westslowakisches Museum, Trnava.

In den Monaten Januar-April 2003 realisierte das Westslowakische Museum eine archäologische Grabung in den Räumen eines bürgerlichen Hauses in der Gasse Hviezdoslavova 12 in Trnava. Die Lokalität ist in der Mitte des historischen Stadtzentrums situiert, dessen Anfänge nach schriftlichen Berichten in das 13. Jh. entfallen. Die Gasse Hviezdoslavova ul. hält man im Rahmen der mittelalterlichen Agglomeration für eine der ältesten Stadtkommunikationen. Bei der archäologischen Grabung erfasste man in 360 cm Tiefe eine intensive Besiedlung aus dem 12.-13. Jh. Untersucht wurden vier eingetiefte Objekte und eine 10-20 cm mächtige Kulturschicht. Drei Objekte waren Abbaugruben, ein Objekt (Abb. 148, Kontext 4/1) war offenbar ein Wohngebäude. Die Objekte ergaben Bruchstücke massiver keramischer Vorratsgefäße mit einer Beimischung von Graphit. Verziert war die Keramik mit Wellenlinien, Einstichen und Fingernagelkerben. Manche Scherben waren polychrom mit roter Farbe bemalt. In das vorstädtische Wohnobjekt aus der ersten Hälfte des 13. Jh. war ein zweigeschossiges Holzerdehaus mit einem Souterrain eingetieft. Das Objekt hatte einen rechteckigen Grundriss von 640x460-500 cm Ausmaß. Die Wände des Souterrains waren mit Holz und kantigem Holz ausgelegt und lagen in einer Holzrinne (Abb. 148, Kontext 5). Die Konstruktion des Oberbaues bestand aus einer Kombination von Wänden aus gestampftem Lehm und Holz. Ausgefüllt war das Objekt mit Keramik und Metallfunden aus dem 13. - bis zur ersten Hälfte des 14. Jh. Während der archäologischen Grabung gewann man auch Keramik vor der Wende des 15.-16. Jh. (Abb. 148, Kontext 3, Abb. 150).

Die Entdeckung des Holzerdehauses ist der erste untersuchte Bau dieses Typs aus dem Gebiet des historischen Trnava. Das untersuchte Objekt ist ein Beleg eines Kolonisationshauses - das in der Literatur auch als Provisorium bezeichnet ist und es dokumentiert die bauliche Entwicklung der Objekte aus vergänglichen Materialien, die mit ihrer Konstruktion alle gemauerte Häuser Trnavas aus der Entstehung der Stadt im J. 1238 nachahmen.

NOVOVEKÁ NAPODOBENINA ANTICKEJ LAMPY Z LÁBU

Vladimír Varsik

Láb (okr. Malacky), poloha Pri Ortovom mlyne, náhodný nález, novovek. Uloženie nálezu: u nálezcu. Na jar 2003 poskytla p. Jurkovičová z Lábu na zdokumentovanie masívnu bronzovú plastiku stvárnenú v podobe masky antického komického herca (obr. 159). Našla sa údajne už pred viacerými rokmi pri poľných prácach na rodinnom záhumienku na južnom okraji obce Láb. Pri následnej obhliadke náleziska sme tu nezistili žiadne stopy osídlenia.

Opis nálezu

Masívna bronzová plastika je stvárnená v podobe masky antického komického herca, ktorá nesie aj niektoré črty Siléna. Hlava je bez vlasov, len nad čelom sú dva plasticky vystupujúce vlasové uzly. Čelo je zbrázdené vráskami s kolmým a šikmým šrafovaním, zasahujúcim až ku koreňu nosa. Pod výrazným šikmo šrafovaným obočím sú roztvorené oči, ktoré majú namiesto zreníc okrúhle otvory. Pod tupým nosom sa doširoka roztvárajú ústa. Uši sú poňaté len náznakovo a mohli slúžiť i na zavesenie plastiky. Na jej rube sa v dvoch plasticky vystupujúcich ovaloch nachádza schematicky stvárnená rímska vlčica. Celá plastika bola vyrobená z dvoch následne spojených častí. Je nepoškodená a nesie slabo vyvinutú zelenú patinu.

V anticko-rímskom prostredí sa bronzové a hlinené lampy neraz stvárňovali do podoby hlavy černocha alebo masky komického herca (*Menzel 1966*, 83, Taf. 63). Na plastike z Lábu však chýba tzv. zobáčik (Schnauze), z ktorého sa vysúval knôt. Proti antickému pôvodu nášho predmetu svedčí aj celkovo veľmi dobrý stav zachovalosti a slabo vytvorená patina. Novoveký pôvod plastiky z Lábu jednoznačne potvrdil aj Š. Holčík, ktorý podobné predmety pozná ako suveníry z novovekého až moderného obdobia (Š. Holčíkovi ďakujem za informáciu a Z. Farkašovi za jej sprostredkovanie).

Literatúra

Menzel 1966 - H. Menzel: Die römischen Bronzen aus Deutschland II. Trier. Mainz am Rhein 1966.

NEUZEITLICHE NACHAHMUNG EINER ANTIKEN LAMPE AUS LÁB. Láb (Bez. Malacky) Lage Pri Ortovom mlyne, Zufallsfund, Neuzeit. Unterbringung der Funde: beim Finder.

Aus der Gemeinde Láb stammt der Einzelfund einer massiven Bronzeplastik in Form einer antiken Maske eines Komikschauspielers (Abb. 159). Auf der Rückseite befindet sich in zwei ovalen Standringen die schematische Darstellung der römischen Wölfin. Gefunden wurde sie bereits vor mehreren Jahren bei Feldarbeiten. Wenn auch die Plastik auf den ersten Blick an römische Kopflampen erinnert, spricht ihr Erhaltungszustand und schwach herausgebildete Patina für einen neuzeitlichen bis modernen Ursprung. Eine derartige Datierung bestätigte auch S. Holčík, der ähnliche Gegenstände als moderne neuzeitliche Souveniere kennt.

DOPLŇOVACÍ VÝSKUM VO VEĽKOM MEDERI A ZISŤOVACÍ VÝSKUM V ČÍČOVE

Vladimír Varsik

1. Veľký Meder (okr. Dunajská Streda), poloha Vámošovo, overovací výskum, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV Nitra - pracovisko Bratislava.

Nálezisko Vámošovo je známe z veľkoplošného výskumu, ktorý sa tu uskutočnil v r. 1988-1992. Okrem osídlenia z viacerých období praveku a dvoch neúplne preskúmaných stredovekých kostrových pohrebísk tu bola odkrytá aj časť kvádskej osady z doby rímskej (viď predbežné správy v tejto ročenke za r. 1988-1992). Práve posledne zmienené sídlisko bolo objektom krátkeho doplňovacieho výskumu v r. 1993, ktorý finančne podporila Nadácia A. von Humboldta v Bonne. Cieľom bolo získať botanické a zoologické pramene, na základe ktorých by si bolo možné utvoriť aspoň rámcovú predstavu o prírodnom výzore a ekológii krajiny v dobe rímskej, o spektre pestovaných kultúrnych plodín a chovaných a lovených zvierat. Veľký Meder je germánskym sídliskom vykazujúcim vysoký podiel provinciálneho keramického importu, a preto ďalšou otázkou bolo, či sa tento import prejavil aj v botanike či v zoológii. Na získanie prameňov bola použitá metóda plavenia výplne germánskych polozemníc.

Miesta výskumu boli vytipované po predchádzajúcej systematickej povrchovej prospekcii (*Varsik 2003*, 153-454, Abb. 2-3), po geomagnetickom prieskume (J. Tirpák) a s pomocou dostupných leteckých snímok *Kuzma et al. 2001*; kolmú snímku poskytla aj firma Eurosense s. r. o. v Bratislave). Celkovo boli odokryté tri polozemnice, avšak výplň sa preplavovala len z dvoch z nich. Získané zvieracie kosti (Z. Miklíková) aj zuhoľnatené botanické zvyšky (M. Hajnalová) sa v súčasnosti analyzujú a výsledky tohto výskumu budú predložené neskôr.

Všetky tri polozemnice možno datovať do mladšej doby rímskej. Z archeologického hľadiska významný nálezový súbor priniesla najmä polozemnica 301, ktorého výber je zobrazený na obr. 152. V relatívne bohatej kolekcii keramiky (odhliadnuc od pravekej intrúzie 581 fragmentov z doby rímskej) je prítomný len jeden drobný hladký fragment terry sigillaty a dva fragmenty glazovaných mortárií. Všetka domáca keramika (napr. obr. 152: 4-13) je vyrobená v ruke, germánsky tovar vytočený na kruhu sa v súbore nevyskytol. V polozemnici 301 sa našli aj dve medené mince z 3. stor. Bol to polený sestertius Iulie Maesy z r. 219 a antoninianus Claudia II. Gothica, ktorý vládol v r. 268-270 (*Hunka/Kolníková 2004*). Najmä posledne spomenutá minca posúvajúca celý nálezový celok až do poslednej tretiny 3. stor. je istým prekvapením, pretože keramiku samotnú by sme pravdepodobne bez jej prítomnosti datovali do včasnejšieho úseku v rámci 3. stor. Polozemnica 301 z Veľkého Medera priniesla teda ďalší z radu dôležitých nálezových súborov datovaných mincami z poslednej tretiny 3. stor. (doposiaľ sú takéto nálezové komplexy známe z germánskych sídlisk v Bratislave-Trnávke a v Devínskej Novej Vsi, v Branči, v Lábe a v Stupave), ktoré prispievajú k poznaniu sídliskových pomerov na juhozápadnom Slovensku v období stupňa C2 mladšej doby rímskej.

2. Čičov (okr. Komárno), poloha Kéčska pustatina, zisťovací výskum, doba rímska, stredovek - novovek.

Archeologické nálezisko Kéčska pustatina patrí medzi najznámejšie na Žitnom ostrove a v literatúre sa uvádza už v 30-tych rokoch minulého storočia (*Barta/Willvonseder 1934*, 10-12). Na vysokej dunovej vyvýšenine s osídlením z viacerých fáz praveku neboli však doposiaľ hodnoverne doložené stopy sídliska z doby rímskej. Len 200 m na východ od tejto výraznej duny bol v r. 2000 pri leteckom prieskume objavený priekopovitý útvar s obdĺžnikovým pôdorysom a so zaoblenými rohmi, už vtedy s otáznikom interpretovaný ako rímsky poľný tábor (*Kuzma et al. 2001*, 124). Pre poznanie historických osudov germánskeho sídliska v polohe Vámostelek by mala existencia domnelého rímskeho vojenského tábora mimoriadny význam, keďže vzájomná vzdialenosť oboch lokalít nepresahuje 1,5 km. Výskum v polohe Kéčska pustatina viedol J. Rajtár a cieľom zisťovacích rezov bolo potvrdiť existenciu priekop a zistiť ich tvar a charakter. Pri geodetickom zameraní lokality a geomagnetickom prieskume (J. Tirpák) našiel M. Bartík v areáli domnelého tábora rímsku mincu zo 4. stor. (pozri príspevok *Hunka/Kolníková* v tejto ročenke). V jednom zisťovacom reze sa skutočne podarilo zistiť plytkú priekopu s plochým dnom, jej tvar i zásyp sa však prihovárajú pre datovanie do obdobia stredoveku alebo novoveku. Prítomnosť rímskeho tábora v polohe Kéčska pustatina sa napriek nálezu mince zo 4. stor. nepotvrdila. Priekopovité opevnenie pochádza zrejme až z obdobia stredoveku alebo novoveku.

Literatúra

Barta/Willvonseder 1934 - F. J. Barta/K. Willvonseder: Zur ur- und frühgeschichtlichen Besiedlung der Grossen Schütt. Sudeta 19, Reichenberg 1934, 1-22.

Hunka/Kolníková 2004 - J. Hunka/E. Kolníková: Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2003. AVANS 2003, 2004, 76.

Kuzma et al. 2001 - I. Kuzma/E. Blažová/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na Slovensku. AVANS 2000, 2001, 112-138.

Varsik 2003 - V. Varsik: Veľký Meder und Bratislava-Trnávka: zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannonischen Limes (Befunde und Chronologie: eine Übersicht). In: Anodos. Suppl. 3. Trnava 2003, 153-196.

ERGÄNZUNGSGRABUNG IN VEĽKÝ MEDER UND FESTSTELLUNGSGRABUNG IN ČÍČOV. 1. Veľký Meder (Bez. Dunajská Streda), Lage Vámošovo, Beglaubigungsgrabung, römische Zeit. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra - Arbeitsstelle Bratislava.

Die polykulturelle Fundstelle Vámošovo in Veľký Meder ist aus einer großflächigen Grabung bekannt, die hier in den J. 1988-1992 durchgeführt wurde. Erschlossen wurde damals auch der Teil einer germanischen Siedlung aus römischer Zeit. Das Ziel der Ergänzungsgrabung war die Gewinnung botanischer und zoologischer Quellen, auf Grundlage welcher man sich wenigstens eine rahmenhafte Vorstellung über das natürliche Aussehen und die Ökologie der Landschaft in römischer Zeit, über das Spektrum der angebauten Kulturfrüchte und gezüchteter und gejagter Tiere machen kann. Veľký Meder ist eine quadische Siedlung mit dem Vorkommen eines hohen Anteils von provinzialem Keramikimport und deswegen war es eine weitere Frage, ob sich dieser Import auch in der Botanik oder in der Zoologie geäußert hat. Benützt wurde zur Gewinnung der Quellen die Schlämmungsmethode der Verfüllung germanischer Grubenhäuser. Insgesamt wurden drei Grubenhäuser freigelegt, jedoch die Verfüllung wurde in zwei von ihnen geschlämmt. Die gewonnenen Tierknochen (Z. Miklíková) wie auch die verkohlten botanischen Reste (M. Hajnalová) werden gegenwärtig analysiert und die Ergebnisse dieser Ausgrabung werden später vorgelegt werden. Sämtliche drei Grubenhäuser können in die jungrömische Zeit datiert werden. Eine bedeutsame Fundkollektion brachte aus archäologischer Sicht vor allem das Grubenhaus 301. Die Auswahl ist auf Abbildung 152 dargeboten. In der relativ reichen Keramikkollektion (außer urzeitlicher Intrusion 581 Fragmente aus römischer Zeit) ist nur ein einziges glattes Terra Sigillata-Fragment und zwei Fragmente glasierten Mortarien erhalten geblieben. Sämtliche heimische Keramik (z. B. Abb. 152: 4-13) ist handgefertigt, die scheibengedrehte germanische Ware ist in der Kollektion nicht vorgekommen. Im Grubenhaus 301 fand man auch einen Sestertius von Iulia Maesy aus dem J. 219 und einen Antoninianus Claudius II. Gothicus, der in den J. 268-270 regierte. Das Grubenhaus 301 aus Veľký Meder lieferte also aus der Reihe wichtiger Fundkollektionen (mit Datierung durch Münzen) aus dem letzten Drittel des 3. Jh. (bekannt sind bisher derartige Fundkomplexe aus germanischen Siedlungen in Bratislava-Trnávka und in Devínska Nová Ves, Branč, Láb und Stupava), die zum Kennen der Siedlungsverhältnisse in der Südwestslowakei während der Stufe C2 der jüngeren römischen Zeit beitragen.

2. Čičov (Bez. Komárno), Lage Kéčska pustatina, Feststellungsgrabung, römische Zeit, Mittelalter - Neuzeit.

Die archäologische Fundstelle Kéčska pustatina (Kécspuszta) in Čičov auf dem Schüttinsel ist schon seit den 30-er Jahren des vorigen Jh. bekannt (Barta/Willvonseder 1934, 10-12).

Nur 200 m östlich von dieser ausgeprägten Düne wurde im J. 2000 bei der Luftbildprospektion ein Grabengebilde von rechteckigem Grundriss und mit gerundeten Ecken entdeckt, das bereits damals mit einem Fragezeichen als ein römisches Feldlager interpretiert wurde (Kuzma et al. 2001, 124). Für das Kennen der historischen Schicksale der germanischen Siedlung in der Lage Vámostelek hätte die Existenz des vermutlichen römischen Militärlagers eine außergewöhnliche Bedeutung, da die gegenseitige Entfernung bei den Lokalitäten voneinander nicht 1,5 km überschreitet. Das Ziel der Feststellungsschnitte bestand in der Bestätigung der Existenz der Gräben und die Feststellung ihrer Form und ihres Charakters. Bei der geodätischen Vermessung der Lokalität im Areal des vermutlichen Lagers fand man eine römische Münze aus dem 4. Jh. (Hunka/Kolníková 2004). In einem Feststellungsschnitt ist es tatsächlich gelungen, einen seichten Graben mit flacher Sohle festzustellen. Seine Form und Verschüttung sprechen jedoch für eine Datierung in das Mittelalter oder in die Neuzeit. Das Vorhandensein eines römischen Lagers in der Lage Kéčska pustatina hat sich trotz des Münzfundes aus dem 4. Jh. nicht bestätigt. Die grabenförmige Befestigung stammt offenbar erst aus dem Mittelalter oder aus der Neuzeit.

DOKLADY STREDOVEKÉHO HUTNÍCTVA ŽELEZA V PLAVECKOM ŠTVRTKU

Vladimír Varsik - Kristián Elschek

Plavecký Štvrtok (okr. Malacky), poloha Panoha, záchranný výskum, sídlisko, doba laténska, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV Nitra - pracovisko Bratislava.

Lokalita Panoha sa nachádza na katastrálnom území obce asi 700 až 800 m severne od štátnej cesty z Lábu do Plaveckého Štvrtku. Je to výrazná dunová vyvýšenina oválneho tvaru s rozmermi asi 300x200 m prevyšujúca o 2 m okolitý rovinatý terén (max. nadm. v. 152 m). V jej blízkosti, asi 400 m na JZ, sa stretávajú štyri dnes zregulované a nepomenované potoky, ktoré potom ďalej na juh za obcou Láb ústia do riečky Malina. Archeologické nálezisko v polohe Panoha objavili v r. 1998 pri prieskume záujmového územia podzemných zásobníkov plynu K. Elschek a K. Marková. Lokalitu označili číslom 34/98 a konštatovali na nej prítomnosť málo výrazného črepového materiálu, ktorý rámcovo datovali do obdobia neolitu a doby bronzovej (*Elschek/Marková 2000*, 59).

Pri obhliadke tu v septembri 2003 technický pracovník AÚ SAV M. Vrablec zistil narušenie archeologického objektu v ryhe plynovodu. Ryha pretínala severný svah duny. V čase obhliadky bola plynovodná rúra v ryhe už

uložená a ryhu práve zasýpal buldozér. Po telefonickom dohovore so zástupcami investora stavby (Nafta a. s. Gbely) bol okamžite uskutočnený záchranný výskum s cieľom preskúmať a zdokumentovať narušený objekt.

Ryha plynovodu pretínala jeden plytko zahĺbený objekt, na ktorý smerom na západ nadväzovala málo výrazná antropogénna vrstva so stopami žiaru, obsahujúca zlomky prepálenej mazanice a železitú trosku (obr. 153: 1). Po začistení a zdokumentovaní tohto profilu sme pristúpili k neveľkému plošnému odkryvu nad narušeným objektom. Otvorila sa plocha s rozmermi 6x2-2,5 m. Vrstva ornice, hrubá asi 20-25 cm, bola v celom tomto priestore odstránená počas stavebných prác už pred naším výskumom. Celá plocha bola prehĺbená o ďalších asi 20 cm až po piesčité podložie, taktiež bola vybratá výplň zo zahĺbeného objektu. Všetky nálezy, zlomky keramiky, fragmenty hutníckych dýz a železitej trosky sa nachádzali roztrúsené v ornici v priestore západne od objektu a v hornej časti jeho výplne. V zahĺbenej časti objekt nálezy neobsahoval.

Opis nálezov

Dýzy

Vo vrstve nad objektom a západne od neho sa našlo spolu 26 fragmentov pochádzajúcich z minimálne siedmich hlinených hutníckych dýz. Všetky sú vyrobené z pomerne hrubozrnnej piesčitej hliny s prímesou kamienkov a sľudy. Hrúbka ich stien sa pohybuje v rozmedzí od 0,8 do 1,2 cm, formované boli v ruke, ich povrch je fľakatý, farba sivohnedá až sivá. Napriek tomu, že niektoré fragmenty sa dali zlepiť do väčších celkov, ani jednu dýzu sa nepodarilo zrekonštruovať celú. Užšia a dlhšia rúrkovitá časť dýz (obr. 153: 6-8; 154: 1-5) sa vsádzala do pece. Na užšom ukončení všetkých dýz je natavená troska a dve dýzy (obr. 154: 1, 3) sú troskou celkom upchaté, čo ich vyradilo z prevádzky. Ukončenie dýz, ktoré sa vsúvalo dovnútra pece, sa mierne zužovalo a malo väčšinou jeden otvor na vháňanie vzduchu s priemerom okolo 2 cm. Len jeden fragment dýzy (obr. 153: 6) bol hlinou celkom zaslepený a prerazené boli dva malé okrúhle otvory s priemerom len 0,5-0,6 mm, čo zosilňovalo prúdenie vzduchu vháňaného do pece. Druhé ukončenie dýz, ktoré trčalo von z pece a do ktorého sa vsádzal náustok mechu, sa väčšinou lievikovito rozširoval (priemer 8-10,5 cm; obr. 154: 6-7, 9) a v jednom prípade mal aj výrazné odsadenie (obr. 154: 9). Podľa najlepšie zachovaných fragmentov usudzujeme, že celková dĺžka dýz mohla dosahovať 16-20 cm. Na užšom ukončení jednej dýzy (obr. 153: 8) je natavený rúrkovitý kus hliny iného charakteru, než bola hlina dýzy. Toto by mohlo nasvedčovať na používanie rúrkovitého náustka, ktorý podobne ako na exemplári z Gemerského Sadu zabezpečoval lepšie upevnenie dýzy v peci a zároveň ju aj chránil (*Füryová et al. 1991*, 125, obr. 12: 13).

Troska

Okrem dýz svedčia o práci so železom na sídlisku v Plaveckom Štvrtku aj fragmenty trosky. Na ploche asi 12 m^2 to bolo 16 fragmentov s celkovou váhou 879 g.

Keramika

Žiaľ, vrstva s dýzami a troskou obsahovala len minimum datovateľných nálezov. Spolu sme v nej našli iba päť zlomkov keramiky, z ktorých štyri sa nachádzajú na obr. 153: 2-5. Do doby laténskej patrí jeden fragment z okraja a jeden zo dna charakteristických situlovitých nádob (obr. 153: 2-3). Oba sú vyrobené z plavenej hliny s výraznou prímesou kamienkov, sľudy a najmä tuhy, jeden z nich je zvonka zvislo hrebeňovaný (obr. 153: 3). Ďalšie tri fragmenty (vyobrazené len dva; obr. 153: 4-5) sú vyrobené z piesčitej hliny s prímesou sľudy. Jeden z nich je zdobený viacnásobnými obežnými líniami a viacnásobnou vlnovkou. Datujeme ich len rámcovo do obdobia 8.-12. stor.

Krátke zhodnotenie nálezov

Plavecký Štvrtok sa zaraďuje medzi nepočetné archeologické náleziská na juhozápadnom Slovensku s dokladmi hutníckej činnosti. Aj keď priamo hutnícke piecky sa nenašli, početné nálezy rozlámaných dýz svedčia o tom, že sa nachádzajú alebo nachádzali neďaleko od miesta nášho nálezu. Žiaľ, vylúčiť sa nedá ani možnosť, že boli zničené pri hĺbení plynovodnej ryhy (stavba v r. 2003 predstavovala len rekonštrukciu plynovodu uloženého už dávnejšie).

Výpovednú hodnotu a význam nálezu znižuje neisté datovanie celého komplexu. Vzhľadom na to, že všetky nálezy pochádzajú z vrstvy pretmiešanej pri oraní, nie je istá vzájomná časová súvislosť fragmentov keramiky a dýz. Tvarovo dýzy z Plaveckého Štvrtku veľmi pripomínajú hutnícke dýzy z Gemerského Sadu, ktoré sú datované do 11.-12. stor. (*Füryová et al. 1991*, 138, obr. 11-14). Podobné datovanie by podporovala aj keramika nájdená spolu s našimi dýzami (obr. 153: 4-5). Naviac hlina, z ktorej sú dýzy vyrobené, oveľa viac pripomína hlinu, z ktorej boli v Plaveckom Štvrtku vyrobené stredoveké nádoby než hlinu použitú pre spolu nájdené laténske situly. Hoci v dobe laténskej sa pri výrobe železa používali podobné šachtové piecky ako v 9.-12. stor., nie sú pre staršie uvedené obdobie zatiaľ doložené dýzy tohto druhu (za konzultáciu ďakujeme K. Pietovi). Vháňanie vzduchu pomocou mechov a dýz nebolo pre tavbu železa v jednoduchých šachtových pieckach v dobe laténskej a v dobe rímskej nevyhnutným predpokladom. Pre prívod vzduchu vystačil aj jeho prirodzený ťah (*Pleiner 1958*, 168) alebo boli mechy vsadené do dýzových tehál (*Pleiner 1958*, 183-184). Zohľadniac všetky tieto skutočnosti datujeme s rezervou hutnícku produkciu v Plaveckom Štvrtku do rámca 9.-12. stor. Opis spôsobu výroby železa v šachtových pieckach s použitím dýz je uvedený pri analýze hutníckych dielní z Gemerského Sadu (*Füryová et al. 1991*, 121-125, 131-132).

Literatúra

Elschek/Marková 2000 - K. Elschek/K. Marková: Archeologický výskum a prieskum na Záhorí v záujmovom území podzemných zásobníkov plynu. AVANS 1998, 2000, 53-64.

Füryová et al. 1991 - K. Füryová/M. Miček/Ľ. Mihok/Š. Tomčo: Začiatky železiarstva vo východnej časti Gemera v stredoveku. In: Zbor. SNM 85. Arch. 1. Bratislava 1991, 107-144.

Pleiner 1958 - R. Pleiner: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha 1958.

BELEGE DER MITTELLALTERLICHEN EISENVERHÜTTUNG IN PLAVECKÝ ŠTVRTOK. Plavecký Štvrtok (Bez. Malacky), Lage Panoha, Rettungsgrabung, Siedlung, Latènezeit, Mittelalter. Unterbringung der Funde: Archäologisches Institut der SAW, Nitra - Arbeitsstelle Bratislava.

Im J. 2003 wurde eine kurze Rettungsgrabung in der Lage Panoha in Plavecký Štvrtok durchgeführt. Diese archäologische Fundstelle entdeckten im J. 1998 K. Elschek und K. Marková und sie erfassten dabei das Vorhandensein von wenig ausgeprägtem Scherbenmaterial aus dem Neolothikum und aus der Bronzezeit (Elschek/Marková 2000, 59). Sie befindet sich auf einer ausgeprägten Düne und unweit von ihr begegnen einander vier, heute regulierte unbenannte Bäche. Bei der Besichtigung im September in 2002 erfassten wir hier gestörte archäologische Objekte in der Gasleitungsrinne, welche ein seicht eingetieftes Objekt schnitt, an welches westwärts eine wenig ausgeprägte anthropogene Schicht mit Brandspuren anknüpfte, die Bruchstücke von gebranntem Lehmverputz und Eisenschlacke enthielt (Abb. 153: 1). Sämtliche Funde, Keramikbruchstücke, Fragmente von Hüttendüsen und Eisenschlacke befanden sich verstreut in der Ackerkrume im Raum westlich des Objektes und im Oberteil seiner Verfüllung. Im eingetieften Teil enthielt das Objekt keine Funde. In der Schicht über dem Objekt und westlich vom ihm fand man insgesamt 26 Fragmente, die aus mindestens sieben Hüttendüsen stammen. Alle sind aus relativ grobkörnigem sandigem Lehm mit Zusatz von kleinen Steinen und Glimmer. Die Dicke ihrer Wände bewegt sich in der Spannweite von 0,8 bis 1,2 cm. Ungeachtet dessen, das manche Fragmente zu größeren Stücken geklebt werden konnten, ließ sich keine einzige Düse gänzlich rekonstruieren. Der schmalere und längere röhrchenartige Teil der Düsen (Abb. 153: 6; 154: 1-5) wurde in den Ofen eingesetzt. Auf dem schmaleren Abschluss aller Düsen ist Schlacke angeschmolzen und zwei Düsen (Abb. 154: 1, 3) sind mit Schlacke gänzlich verstopft, wodurch sie aus dem Betrieb ausgeschieden wurden. Der Düsenabschluss, der in das Ofeninnere geschoben wurde, schmälerte sich mäßig und wies größtenteils nur ein einziges Loch für Luftzufuhr mit einem Durchmesser von 2 cm auf. Nur ein einziges Düsenfragment (Abb. 153: 6) war ganz verschlossen und eingeschlagen waren zwei kleine runde Löcher mit einem Durchmesser von nur 0,5 bis 0,6 mm, wodurch die in den Ofen getriebene Luftströmung verstärkte. Der zweite Düsenabschluss, der aus dem Ofen hinausragte und in welchen das Mundstück des Blasebalges eingeschoben wurde, vergrößerte sich größtenteils trichterförmig (Durchmesser 8-10, 5 cm - Abb. 154: 6-7, 9) und in einem Falle war es ausgeprägt abgesetzt (Abb. 154: 9). Nach den am besten erhaltenen Fragmenten urteilen wir, dass die ganze Länge der Düsen 16-20 cm gemessen haben konnte. Am schmaleren Ende einer Düse (Abb. 153: 8) ist ein röhrchenförmiges Stück Lehm von anderem Charakter angeschmolzen als es der Lehm der Düse war. Dies könnte von der Verwendung eines röhrchenförmigen Mundstückes zeugen, das ähnlich wie auf einem ähnlichen Exemplar aus Gemerský Sad eine bessere Befestigung der Düse im Ofen sicherte und auch schützte (Füriová et al. 1991, 125, Abb. 12: 13).

Außer den Düsen zeugen von der Arbeit mit Eisen in der Siedlung von Plavecký Štvrtok auch Fragmente von Schlacke. Auf der Fläche von ca. 12m² waren es 16 Fragmente von 879 g Gesamtgewicht.

Leider enthielt die Schicht mit den Düsen und der Schlacke nur ein Minimum von datierbaren Funden. Insgesamt fanden wir in ihr nur fünf Keramikbruchstücke, von denen vier auf der Abbildung 153: 2-5 zu sehen sind. In die Latènezeit gehört nur ein Fragment vom Rand und eines vom Boden von charakteristischen situlaförmigen Gefäßen (Abb. 153: 2-3) weitere drei Fragmente (abgebildet sind nur zwei - Abb. 153: 4-5) bestehen aus sandigem Lehm mit Beimischung von Glimmer. Eines von ihnen ist mit mehrfachen umlaufenden Linien und mit einer mehrfachen Wellenlinie verziert. Wir datieren sie nur rahmenhaft in den Zeitabschnitt des 8. bis 12. Jh.

Gereiht wird Plavecký Štvrtok zu den wenigen archäologischen Fundstellen in der Südwestslowakei mit Belegen von Verhüttungstätigkeit. Wenn auch Verhüttungsöfen nicht direkt gefunden wurden zeugen zahlreiche Funde zerbrochener Düsen davon, dass sie sich unweit von der Stelle unseres Fundes befinden oder befanden. Leider kann nichteinmal die Möglichkeit ausgeschlossen werden, dass sie bei der Aushebung der Gasleitungsrinne vernichtet wurden.

Den Aussagewert und die Bedeutung des Fundes mindert die unsichere Datierung des ganzen Komplexes. In Anbetracht darauf, dass sämtliche Funde aus einer bei der Pflügung vermengten Schicht stammen, ist der gegenseitige zeitliche Zusammenhang der Keramikfragmente und Düsen unsicher. Formenkundlich erinnern die Düsen aus Plavecký Štvrtok stark an die Verhüttungsdüsen von Gemerský Sad, die in das 11.-12. Jh. datiert sind (Füryová et al. 1991, 138, Abb. 11-14). Für eine ähnliche Datierung spräche auch die Keramik, die zusammen mit unseren Düsen gefunden wurde (Abb. 153: 4-5). Noch dazu erinnert der Lehm, aus welchem die Düsen angefertigt wurden mehr an den Lehm, aus welchem in Plavecký Štvrtok die mittelalterlichen Gefäße angefertigt wurden als an

den Lehm, der für die mitgefundenen latènezeitlichen Situlen verwendet wurde. Obzwar in der Latènezeit bei der Eisenherstellung ähnliche Schachtöfen wie im 9.-12. Jh. verwendet wurden, sind für die ältere angeführte Zeit vorderhand Düsen dieser Art nicht nachgewiesen (für die Konsultation danke ich K. Pieta). Die Luftzufuhr mit Hilfe von Blasebälgen und Düsen war für das Schmelzen des Eisens in den einfachen Schachtöfen in der Latène- und römischen Zeit keine unbedingte Voraussetzung. Für die Luftzufuhr genügte auch einfacher Luftzug (Pleiner 1958, 168) oder waren die Blasebälge in düsenförmige Ziegel eingesetzt (dortselbst 183-184). Alle diese Tatsachen berücksichtigend, datieren wir mit Reserve die Hüttenproduktion in Plavecký Štvrtok in den Rahmen des 9.-12. Jh.

NOVÉ NÁLEZY Z PRIESKUMU PEZINKA A VINOSADOV

Július V a v á k

1. P e z i n o k (okr. Pezinok)

a) poloha S u c h ý v r c h, kamenica na JV svahu, v hornej hranici vinohradov, poľnohospodárske zázemie, prieskum od r. 1997, stredovek (2. pol. 15.-zač. 16. stor.). Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

Na svahu Suchého vrchu sa prevažne v pásme lesa nachádza sústava kameníc a terás súvisiacich s vinohradníckou činnosťou v minulosti. V priestore dolnej časti kamenice vo vinohradoch (pod pásmom lesa) sa našli črepy jednak medzi zosunutým kameňím (obr. 157: 1) ako aj v bezprostrednej blízkosti násypu (obr. 157: 2). V troch prípadoch sa črepy nádob a miskovitej kachlice (obr. 157: 3-5) nachádzali priamo v rozrušenom konci telesa kamenice.

O p i s n á l e z o v

1. Črep z hrdla hrnca s masívnym ovaleným okrajom, v hornej časti s typáriom vyrazenou značkou v tvare kríža a brvna v oválnom poli. Na črepe sa zachovali dva obvodové pásiky, dolný zosilnený je z rozhrania hrdla a tela. Materiál porézny s prímesou tuhy a kamienkov, povrch porézny, hladký, farba šedá (obr. 157: 1).

2. Črep z hrdla hrnca s masívnym ovaleným okrajom, v hornej časti je zachovaný zvyšok typáriom vyrazenej značky v oválnom poli - brvno. Na hrdle sa zachovali dva ploché obvodové pásiky. Materiál porézny s prímesou a kamienkov, povrch porézny, farba striebristo šedá (obr. 157: 2).

3. Črep z nôžky gotického pohára(?), nad dnom je črep zalomený. Materiál porézny s prímesou kamienkov, povrch jemno zrnitý až hladký, farba tehlovočervená (obr. 157: 3).

4. Črep z okraja a časti tela hranatej miskovitej kachlice s rovným okrajom. Materiál porézny, povrch hladký, farba šedohnedá (obr. 157: 4).

5. Črep zo dna hrnca. Materiál pórovitý s malou prímesou tuhy a kamienkov, zvonku povrch hladký, farba zvonku šedá, zvnútra povrch porézny, farba žltohnedá (obr. 157: 5).

6. Črep z tela hrnca. Materiál porézny s prímesou tuhy a kamienkov, povrch porézny, hladký, farba šedá.

Časť materiálu (obr. 157: 1, 2, 5) patrí neskorostredovekej sivej keramike s prímesou tuhy. Vyrazené značky na dvoch črepoch ako i grafitová prímes radí črepy k tzv. pravej kolkovanej keramike vyskytujúcej sa v širšom priestore stredného Dunaja. U nás sa jej nálezy sústreďujú na západnom Slovensku pričom, mimo bežných značiek, bývajú priraďované výrobkom rakúskych hrnčiarskych majstrov (*Habovštiak 1959*, 466). Keramika tohto typu je datovaná do 2. pol. 15. - zač. 16. stor. (*Hoššo 1983*, 218-219). Črep gotického pohára(?) a miskovitej kachlice (obr. 157: 3, 4) sú typickými predstaviteľmi hrnčiarskych výrobkov 15. stor. (*Hoššo 1983*, 217-218; *Holčík 1976*, 93, 95).

Väčšina kameníc, bežných v malokarpatskom prostredí, sa dnes nachádza vysoko v pásme lesa. Od stredoveku boli JV svahy Malých Karpát zaberané vinohradníkmi. Celý proces bol dlhodobý, a vyžadoval si množstvo úsilia. Tony vyorávaného kamenia, z pôvodne lesnej pôdy, boli ukladané do pásov na hranice parciel. Kvôli prevýšeniu a následnému odplavovaniu pôdy boli kamenice doprevádzané i terasami. V mnohých prípadoch bola spodná časť kameníc starostlivo ukladaná do múrikov (rovnako i okraje terás). Pásy kamenia, ktoré neraz dosahujú úctyhodné rozmery (v. 2-3 m, š. 3-4 m), sú dokladom snahy po získaní vhodnej pôdy na pestovanie viniča, ktorá v minulosti prevyšovala dnešnú rozlohu vinohradov. S výstavbou kameníc sa vo všeobecnosti počíta od 16. stor., nálezy zo Suchého vrchu sa s týmto údajom čiastočne prekrývajú, ale skôr poukazujú na existenciu včasnejšieho horizontu výstavby, zrejme v priebehu druhej polovice 15. stor.

b) poloha L a z á r ň a I, sídlisko, prieskum, doba bronzová (velatická kultúra), doba laténska. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

Na svahu vyvýšeniny tiahnúcej sa v smere SZ-JV od hliniska a klesajúcej k regulovanému potoku Mahulianka sa počas prieskumu narazilo na dve miesta s výskytom črepov.

Prvé miesto sa na svetlej ornici rysovalo 20 m JV od strednej časti JV okraja hliniska ako tmavšia plocha, s evidentne rozoraným kruhovitým objektom. Na povrchu jeho zásypu sa nachádzala mazanica a jeden črep, v úseku asi 3-6 m južne od rozoraného objektu sa našli štyri črepy (obr. 157: 6-8), ktoré najskôr súvisia s uvedeným objektom.

O p i s n á l e z o v

1. Črep z kónicky roztvoreného hrdla amfory s von vyhnutým okrajom. Z vnútornej strany je okraj hranatý. Materiál porézny, zvonku povrch hladký až leštený, farba žltohnedá, zvnútra povrch leštený, farba žltohnedá až tmavošedá (obr. 157: 6).

2. Črep z kónicky roztvoreného hrdla amfory s von vyhnutým okrajom. Z vnútornej strany je okraj hranatý. Materiál pórovitý, zvonku povrch leštený, farba žltohnedá, hnedá, zvnútra povrch leštený, farba hnedá-tmavošedá (obr. 157: 7).

3. Črep z von vyhnutého okraja a časti tela nádoby. Materiál jemný, zvonku povrch hladký, farba hnedá, zvnútra povrch leštený, farba tmavošedá (obr. 157: 8).

4. Črep z tela masívnej nádoby. Materiál porézny, zvonku povrch, porézny, hladký, farba žltohnedá, zvnútra povrch leštený, farba hnedá.

5. Črep z tela nádoby. Materiál porézny s prímesou kamienkov, zvonku povrch zrnitý, porézny, farba svetlohnedá, zvnútra povrch hladký, farba šedo-biela.

6. Mazanica s odtlačkami prútia. Materiál jemný, farba oranžovo-hnedá až tmavošedá.

Zlomky pochádzajúce z hrdiel amfor s hranatým vnútrom okraja sú typické pre velatickú kultúru (obr. 157: 6, 7), ktorej možno pripísať i ďalšie črepy a zlomok mazanice (obr. 157: 8). Časť črepov z doby bronzovej z rozoraného objektu sa nachádza v Mestskom múzeu v Pezinku. Podľa popisu P. Wittgrúbera, pracovníka uvedeného múzea, ide o jeden a ten istý objekt. Črepový materiál možno zaradiť do velatickej kultúry, ktorej osídlenie nebolo dosiaľ na lokalite zachytené. Z doby bronzovej doposiaľ na nálezisku poznáme osídlenie z obdobia stredodunajskej mohylovej kultúry.

Druhé miesto výskytu keramiky sa nachádza cca 25 m od Priečneho kanála a asi 200 m od Mahulianky. V rozmedzí niekoľkých metrov sa našli dva výrazné črepy.

Opis nálezov

7. Masívny črep z tela zásobnicovitej nádoby. Materiál porézny s prímesou tuhy, povrch zvonku porézny, farba hnedá, povrch zvnútra hladký, farba tmavošedá, striebristá.

8. Črep z tela zvislo hrebeňovanej zo situlovitej nádoby s prímesou tuhy. Materiál s prímesou tuhy, zvonku povrch pórovitý, zvnútra povrch hladký, farba striebristo šedá (obr.157: 9).

Hrebeňovaný črep zo situlovitej nádoby (obr. 157: 9) ako i masívny črep potvrdzujú osídlenie patriace do strednej/mladšej doby laténskej. Laténske osídlenie je v polohe známe už zo staršieho prieskumu (*Farkaš 1998*, 13). V polohe Lazárňa I je doložené osídlenie viacerých kultúr od neolitu po dobu laténsku. (*Farkaš 1998*).

c) poloha Lazárňa II, sídlisko, prieskum od konca 90-tych rokov, neolit (želiezovská kultúra?), eneolit, (kultúra Kosihy-Čaka?), doba laténska(?). Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

Približne 250 m od okraja ťažobnej jamy, pri JV strane smetiska sa našlo škrabadlo, zlomok keramického predmetu, črepy nádob.

Opis nálezov

1. Škrabadlo z mliečno-hnedého radiolaritu (obr. 157: 10).

2. Zlomok keramického predmetu guľovitého alebo oválneho tvaru. Na zlomku je viditeľný nechtovitý vryp, na ktorý sa napája trojica krátkych slabo badateľných žliabkových línií, na zlomku je badateľný i zvyšok ďalšieho vrypu a časť slabo badateľnej žliabkovej línie. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá (obr. 157: 11).

3. Črep z tela nádoby s dvoma rytými líniami ukončenými z jednej strany. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá (obr. 157: 12).

4. Črep z tela nádoby so siedmimi paralelnými rytými líniami. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 157: 13).

5. Črep z tela a dna nádoby. Materiál pórovitý s prímesou kamienkov, povrch porézny, hladký, farba hnedá (obr. 157: 14).

6. Črep z tela a dna masívnej nádoby. Materiál porézny s prímesou kamienkov, povrch porézny, zvonku farba hnedá, zvnútra farba tmavošedá (obr. 157: 15).

7. Črep z dovnútra prehnutého okraja a tela nádoby. Materiál jemný, povrch hladký, zvonku farba hnedá, zvnútra farba šedá (obr. 157: 16).

8. Črep zo dna masívnej nádoby. Materiál porézny, povrch porézny, farba hnedá.

9. Črep zo dna nádoby. Materiál porézny s prímesou kamienkov, povrch zrnitý, porézny, zvonku farba šedá, zvnútra farba svetlošedá.

10. Črep z tela a dna nádoby. Materiál porézny s prímesou kamienkov, povrch zrnitý, porézny, zvonku farba šedá, oranžová, zvnútra oranžová.

Črepy z dien nádob možno s výhradami zaradiť do obdobia eneolitu (obr. 157: 14, 15). Zlomok hlineného predmetu (azda z plastiky či závažia) možno s rezervou, na základe výzdoby nechtovitých vpichov a viacnásobných rytých línií, priradiť želiezovskej kultúre (obr. 157: 11), podobne možno uvažovať o dvoch ďalších črepoch (obr. 157: 12, 13). Do obdobia neolitu-eneolitu možno zaradiť i radiolaritové škrabadlo. Črep z dovnútra zatiahnutého okraja (obr. 157: 16) je mladší, s rezervou laténsky(?).

Ďalšie sídliskové nálezy sa našli asi 100 m južne od ťažobného vŕšku a najskôr súvisia s polohou Lazárňa II.

Opis nálezov

11. Črep z hrdla tenkostennej nádoby. Materiál porézny prímesou kamienkov, povrch zrnitý, porézny, farba šedá (obr. 157: 17).

12. Črep z misky s plochým rozšíreným okrajom, pod ktorým je nasadený horizontálny plastický výčnelok. Materiál jemný s prímesou kamienkov, povrch zrnitý, pórovitý, farba svetlohnedá-šedá (obr. 157: 18).

13. Kamenná sekera lichobežníkovitého tvaru so zbrúsenými bokmi, s odlomenou prednou časťou, vyrobená zo šedého materiálu (obr. 157: 19).

Nálezy možno na základe vzhľadu črepov a tvaru kamennej sekery zaradiť do eneolitu (obr. 157: 17-19). Pravdepodobne do mladého eneolitu patrí črep z misky s plochým rozšíreným okrajom (obr. 1: 18), s horizontálnym výčnelkom, vyskytujúcim na miskách kultúry Kosihy-Čaka (*Novotný 1955*, tab. VIII: 1; *Nevizánsky 2001*, tab. I: 12; tab. V: 2). Mladoeneolitické osídlenie je známe i z predošlých výskumov 500 m JZ (poloha Lazárňa I; *Farkaš 1998*). Prezentované nálezy z polohy Lazárňa II dokladajú existenciu ďalšieho osídlenia v oblasti Lazárne. Nová poloha je najskôr južným okrajom sídliska, porušeného smetiskovou jamou. Presnejšie chronologické fixovanie nálezov očakávame od opätovného zberu.

2. V i n o s a d y (okr. Pezinok)

a) poloha V r š k o v é, asi 40 m od cesty a 50 m od SV strany vinohradov pod terénnou vlnou, prieskum, sídlisko, eneolit (lengyelská kultúra), stredovek (13.-14. stor.). Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

O p i s n á l e z o v

1. Črep z tela nádoby s pupčekom. Materiál so silnou prímesou kamienkov, zvonku povrch zrnitý, pórovitý, farba tehlovo-oranžová, zvnútra povrch hladký, farba šedá (obr. 158: 1).

2. Črep z rozhrania hrdla a tela masívnej nádoby. Materiál pórovitý s prímesou kamienkov, povrch jemne zrnitý, farba zvonku žltohnedá, zvnútra šedá (obr. 158: 2).

3. Črep z hrdla so strechovitým okrajom. Materiál jemný, povrch hladký, farba hnedá (obr. 158: 3).

4. Črep z von vyhnutého okraja. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 158: 4).

5. Črep z nahor vyhnutého lomeného okraja pokrývky. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 158: 5).

6. Črep z tela masívnej nádoby. Materiál pórovitý s prímesou kamienkov, zvonku povrch hladký, farba hnedá, zvnútra povrch jemne zrnitý, farba šedá.

7. Črep z tela nádoby. Materiál pórovitý s prímesou kamienkov, povrch jemne zrnitý, farba hnedá.

8. Črep z odsadeného rozhrania hrdla a tela tenkostennej nádoby. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá.

Materiál obsahuje praveké a stredoveké črepy. Z pravekých črepov (obr. 158: 1) je výrazný lengyelský črep s pupčekom, ktorý náleží do eneolitického vývoja. Lengyelské nálezy boli v polohe v minulosti už zachytené (*Farkaš 1981*).

Stredoveký črepový materiál (obr. 2: 3-5; č. 7, 8) možno datovať do 13.-14. stor. (*Hoššo 1983*, 216; *Farkaš 2002*, 98). Do stredoveku(?) by mohol patriť i črep z rozhrania hrdla a tela nádoby (obr. 158: 2).

b) poloha V ý s a d y, kóta 170, prieskum od r. 1999, sídlisko, neolit-eneolit (lengyelská kultúra). Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

Zo svahu a temena vyvýšeniny pochádzajú nálezy zlomkov dvoch sekeriek a črepov.

O p i s n á l e z o v

1. Črep z valcovitého hrdla nádoby s odlomeným okrajom. Materiál porézny s prímesou kamienkov, zvonku povrch zrnitý, porézny, farba hnedá, zvnútra povrch porézny, farba šedá (obr. 158: 6).

2. Kamenná sekera lichobežníkovitého tvaru so zbrúsenými bokmi, s odlomenou prednou časťou, vyrobená z materiálu šedej farby (obr. 158: 7).

3. Kamenná sekera s oblúkovitým ostrím, s odlomenou zadnou časťou, vyrobená zo šedého materiálu (obr. 158: 8).

4. Kamenná sekera lichobežníkovitého tvaru so zbrúsenými bokmi, s odlomenou prednou časťou, vyrobená zo šedomodrého materiálu (obr. 158: 9).

5. Črep z tela a dna masívnej nádoby. Materiál pórovitý s prímesou kamenia, zvonku povrch hladký, porézny, farba hnedá, zvnútra povrch hladký, farba tmavošedá.

6. Črep z tela nádoby. Materiál pórovitý s prímesou kamienkov, zvonku povrch zrnitý, porézny, farba tmavošedá, zvnútra povrch porézny, farba tmavošedá.

7. Črep z tela nádoby. Materiál porézny s prímesou kamienkov, zvonku povrch hladký, farba šedá, zvnútra povrch zrnitý, porézny, farba žltohnedá.

8. Dva črepy z tela nádob. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá.

9. Črep z tela nádoby. Materiál jemný, porézny, povrch hladký, zvonku farba žltohnedá, zvnútra farba tmavošedá.

10. Črep z tela tenkostennej nádoby. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá.

11. Črep z tela tenkostennej nádoby. Materiál jemný, povrch leštený, farba tmavošedá.

Nálezy možno podľa tvaru sekeriek a materiálu črepov (obr. 158: 6-9) pripísať najskôr osídleniu lengyelskej kultúry (tenkostenné črepy môžu patriť mladším obdobiam), ktoré je zachytené neďaleko v polohe Vŕškové.

L i t e r a t ú r a

Farkaš 1981 - Z. Farkaš: Prírastky brúsenej kamennej industrie v Archeologickom ústave SNM v Bratislave. AVANS 1980, 1981, 59-60.

Farkaš 1998 - Z. Farkaš: Archeologické nálezy z Pezinka-Tehelne. In: Zbor. SNM 92. Arch. 8. Bratislava 1998, 5-25.

Farkaš 2002 - Z. Farkaš: Stredoveké opevnenie v Pezinku, časť Cajla. In: Zbor. SNM 96. Arch. 12. Bratislava 2002, 81-102.

Habovštiak 1959 - A. Habovštiak: K otázke tzv. kolkovanej keramiky na Slovensku. Slov. Arch. 7, 1959, 460-476.

Holčík 1976 - Š. Holčík: Stredoveké kachlice na Slovensku. In: Zbor. SNM 70. Hist. 16. Bratislava 1976, 91-111.

Hoššo 1983 - Š. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. Arch. Hist. 8, 1983, 563-582.

Nevizánsky 2001 - G. Nevizánsky: Príspevok k mladšiemu stupňu kultúry Makó (Kosihy) - Čaka na juhozápadnom Slovensku. Slov. Arch. 49, 2001, 19-38.

Novotný 1955 - B. Novotný: Slavónska kultúra v Československu. Slov. Arch. 3, 1955, 5-69.

NEUFUNDE AUS PEZINOK UND VINOSADY. 1. Pezinok (Bez. Pezinok): a) Lage Suchý vrch -während der Geländeerkundung in Pezinok fand man in der Lage Suchý vrch (in den am niedrigsten gelegenen Steinhaufen und in ihrem Umkreis) fand man Gefäßscherben, repräsentiert durch das Bruchstück einer schüsselförmigen Kachel, eines gotischen Bechers (?) und topfförmige Gefäße aus der Zeit der zweiten Hälfte des 15. - Anfang des 16. Jh., wobei zwei gestempelte Zeichen aufwiesen (Abb. 157: 1-5); b) Lage Lazárňa I - aus dieser Lage (aus einem zerpflügten Objekt) stammt das Bruchstück vom Lehmverputz wie auch Scherben der Velatice-Kultur (Abb. 157: 6-8), auf der Fundstelle fand man auch Scherben aus der Latènezeit (Abb. 157: 9); c) Lage Lazárňa II - in dieser Lage fand man eine äneolothische Steinaxt (Abb. 157: 19) und Scherbenmaterial, das rahmenhaft in das Äneolothikum datierbar ist (Abb. 157: 14, 15, 17), das Bruchstück einer Schüssel gehört etwa in die Kosihy-Čaka Kultur (Abb. 1: 18), das Bruchstück eines Tongegenstandes (Abb. 157: 11), und etwa auch weitere Scherben (Abb. 157: 12, 13) können mit Vorbehalt zur Želiezovce Kultur (?) gehören, ein Kratzer fügt sich in das Neolithikum-Äneolithikum (Abb. 157: 10). Die Randscheibe eines Gefäßes (Abb. 157: 16) kann mit Vorbehalt der Besiedlung der Latènezeit (?) zugeschrieben werden.

2. Vinosady (Bez. Pezinok): a) Lage Vŕškové - durch eine Geländeerkundung wurde äneolithische Lengyel-Besiedlung bestätigt (Abb. 158: 1), mittelalterliche Besiedlung belegen Scherben aus dem 13.-14. Jh. (Abb. 158: 2-5); b) Lage Výsady - eine Erkundung bestätigte weitere Besiedlung aus der Zeit der Lengyel Kultur (Abb. 158: 6-9).

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY ZO SOLČIAN

Július V a v á k

S o l č a n y (okr. Topoľčany), poloha H ô r k a, prieskum, sídlisko, neolit (kultúra s mladou lineárnou keramikou), doba bronzová (lužická kultúra). Uloženie nálezov: u autora článku.

Lokalita je situovaná na západnom svahu Hôrky, na pravej strane Lazkového potoka. Prieskum realizoval autor článku a M. Kvietok v r. 1999. Nálezy budú odovzdané Tríbečskému múzeu v Topoľčanoch.

O p i s n á l e z o v

1. Črep z tela nádoby s dvojitou rytou líniou, na ktorej sú tri temer splývajúce notové jamky. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 155: 1).

2. Črep z tela nádoby s oblúkovitou dvojitou rytou líniou ukončenou dvoma notovými jamkami a ďalšou oblúkovitou líniou. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá (obr. 155: 2).

3. Črep z tela nádoby s trojitou rytou líniou ukončenou ďalšou rytou líniou, na konci strednej línie je nepravidelná jamka. Materiál jemný, zvonku povrch hladký, farba tmavošedá, zvnútra povrch hladký, porézny, farba tmavošedá (obr. 155: 3).

4. Črep z tela nádoby s troma rytými líniami. Materiál jemný, zvonku povrch hladký, farba šedá, zvnútra povrch hladký, porézny, farba šedá (obr. 155: 4).

5. Črep z tela nádoby s dvojitou rytou líniou ukončenou kruhovitými jamkami. Nad jamkami je ďalšia rytá línia. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 155: 5).

6. Črep z tela nádoby s dvojitou rytou, cikcakovitou líniou. Materiál jemný, povrch zvonku hladký, farba šedá, zvnútra povrch hladký, porézny, farba tmavošedá (obr. 155: 6).

7. Črep z okraja a tela guľovitej nádoby s dnu zatiahnutým okrajom, pod ktorým je trojitá obvodová rytá línia, pod ňou je zvyšok oblúkovitej línie. Materiál jemný, zvonku povrch hladký, farba tmavošedá zvnútra povrch hladký, porézny, farba tmavošedá (obr. 155: 7).

8. Črep z okraja a tela guľovitej nádoby. Pod okrajom sú slabo badateľné ryté obvodové línie, vrchná je ukončená jamkou. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 155: 8).

9. Črep z tela s dvoma rytými líniami. Materiál jemný, povrch hladký, farba šedá (obr. 155: 9).

10. Črep z okraja a tela polguľovitej nádoby. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá (obr. 155: 10).

11. Črep tela s uchom nádoby. Materiál pórovitý, povrch hladký, porézny, farba žltohnedá (obr. 155: 11).

12. Črep z rozhrania hrdla a tela nádoby opatrenej pod okrajom obvodovou rytou líniou na ktorú je zavesený rytý trojuholník a šikmá dvojitá rytá línia, výzdobu dopĺňajú notové a kruhovité jamky. Materiál jemný, povrch hladký, zvonku farba šedá, zvnútra farba tmavošedá (obr. 155: 12).

13. Črep z tela masívnej nádoby opatrenej pretláčanou plastickou oblúkovitou líniou. Materiál jemný, povrch hladký, porézny, zvonku farba žltohnedá, zvnútra farba tmavošedá (obr. 155: 13).

14. Črep z tela a hranatého ucha masívnej nádoby. Materiál jemný, zvonku povrch hladký, farba šedá, zvnútra povrch hladký, porézny, farba tmavošedá (obr. 155: 14).

15. Črep z dna nádoby opatrený dvojitou oblúkovitou rytou líniou. Materiál jemný, zvonku povrch hladký, farba tmavošedá, zvnútra povrch hladký, porézny, farba šedá (obr. 155: 15).

16. Črep z dna masívnej nádoby. Materiál porézny, povrch hladký, porézny, zvonku farba žltohnedá, zvnútra farba šedohnedá (obr. 155: 16).

17. Mazanica z vnútornej časti so stopami zahládzania prstami, súbežnými s odtlačkami prútia. Materiál porézny, farba šedohnedá (obr. 155: 17).

18. Kamenná sekera mierne lichobežníkovitého tvaru s oblúkovitým ostrím, vyrobená zo šedého materiálu (obr. 155: 18).
19. Črep z lomeného tela šálky. Materiál jemný, zvonku povrch leštený, farba tmavošedá, zvnútra povrch hladký, farba tmavošedá (obr. 155: 19).
20. Čepieľka z mliečnohnedého radiolaritu (obr. 155: 20).
21. Čepieľka z mliečnohnedého radiolaritu (obr. 155: 21).
22. Čepieľka z mliečnohnedého radiolaritu (obr. 155: 22).
23. Čepieľka z mliečnohnedého radiolaritu (obr. 155: 23).
24. Hrudka z mliečnohnedého radiolaritu.
25. Čepieľka z mliečnohnedého radiolaritu.
26. Čepieľka z hnedého radiolaritu.
27. Čepieľka zo šedého materiálu.
28. Črep z tela masívnej nádoby. Materiál porézny, povrch hladký, porézny, farba žltohnedá.
29. Črep z tela masívnej nádoby. Materiál porézny, povrch hladký, porézny, farba žltohnedá.
30. Črep z tela masívnej nádoby. Materiál porézny, povrch hladký, porézny, zvonku farba žltohnedá, zvnútra farba šedá.
31. Črep z tela masívnej nádoby s hrubou rytou líniou. Materiál porézny, zvonku povrch hladký, farba tmavošedá, zvnútra povrch porézny, farba šedá.
32. Črep z tela masívnej nádoby s rytou líniou. Materiál jemný, povrch hladký, farba tmavošedá.
33. Črep z tela masívnej nádoby so zvyškom plastického výčnelku. Materiál porézny, zvonku povrch hladký, farba šedá, zvnútra povrch hladký, porézny, farba šedá.

Tenkostennú keramiku zastupujú prevažne fragmenty z tiel nádob (obr. 155: 1, 2, 4-6, 9). Z guľovitých nádob a z jednej nezdobenej polguľovitej nádoby pochádzajú zlomky s okrajmi (obr. 155: 7, 8, 10). Jeden zlomok je z dna nádoby (obr. 155: 15) a ďalší fragment pochádza z rozhrania hrdla a tela amforovitej nádoby (obr. 155: 12). Podobnej nádobe by mohol patriť i zlomok nádoby s uchom (obr. 155: 11). Výzdobu tenkostennej keramiky reprezentuje dvojitá a trojitá (rovná a oblúkovitá) rytá línia a vtlačené jamky.

Hrubá keramika je zastúpená zdobenými i nezdobenými zlomkami. Jeden črep nesie rytú výzdobu s jamkou (obr. 155: 3), pričom rytá línia sa nachádza i na dvoch ďalších fragmentoch (č. 31, 32). Plastická výzdoba je reprezentovaná pretláčanou oblúkovitou líniou (obr. 155: 13) a čiastočne zachovaným pupčekom (č. 33). V súbore sa nachádza i zlomok tela s hranatým uchom (obr. 155: 14). Plastická výzdoba pretláčaných líšt a podobne stvárnené uchá vystupujú na hrubej keramike kultúry s mladou lineárnou keramikou, rovnako i v želiezovskej kultúre (*Pavúk 1994*, 166, 167, 170). Ostatné črepy pochádzajú z nezdobených tiel (č. 28, 29) a z masívneho dna (obr. 155: 16). S neolitickým osídlením náleziska súvisí i štiepaná industria, hrudka radiolaritovej suroviny (obr. 155: 20-23), brúsenú industriu zastupuje široká sekera s oblúkovitým ostrím (obr. 155: 18). Zlomok mazanice s odtlačkami prútia, s hladenou mierne prehnutou vnútornou stranou (obr. 155: 17), pochádza zo steny objektu prútenej konštrukcie.

Na základe výzdoby (s absenciou znakov prvého stupňa) možno súbor pripísať strednému a neskorému stupňu kultúry s mladou lineárnou keramikou. Okrem neolitických pamiatok sa zberom získal i leštený črep zo šálky lužickej kultúry (obr. 155: 19).

Literatúra

Pavúk 1994 - J. Pavúk: Štúrovo. Ein Siedlungplatz der Kultur mit Linearkeramik und Želiezovce-Gruppe. Nitra 1994.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS SOLČANY. Solčany (Bez. Topoľčany), Lage Hôrka, Erkundung, Siedlung, Neolithikum, (Kultur mit junger Linearkeramik), Bronzezeit (Lausitzer Kultur). Unterbringung der Funde: beim Autor des Beitrags.

Lage Hôrka, neben dem Bach Lazkový potok, befindet sich eine Siedlung mit Kultur mit junger Linearkeramik. Vertreten ist auf der Fundstelle dünn- wie auch dickwandige Keramik mit geritzter und vereinzelt auch plastischer Verzierung, zwischen den Funden erschien auch ein Lehmverstrichbruchstück mit erhaltener Innenseite (Abb. 155: 1-17). Mit dem Scherbenmaterial hängen auch Funde von Spaltindustrie zusammen (Abb. 155: 20-23), ferner ein Steinbeil (Abb. 155: 18) und ein Knollen von Radiolaritrohstoff. Datierbar ist die Kollektion in die Mittel- und Spätstufe der Kultur mit junger Linearkeramik. Von der Fundstelle stammt auch ein Bruchstück der Tasse der Lausitzer Kultur (Abb. 155: 19).

VÝSLEDKY PRIESKUMU V EXTRAVILÁNE PREŠOVA

Marián Vizdal - Patrik Derfiňák

Prešov (okr. Prešov), časť Šalgovík, poloha Vyšné lúky, povrchová prospekcia, eneolit, doba bronzová. Uloženie nálezov: Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, Prešov.

Povrchový prieskum sa uskutočnil na jednej z pravobrežných terás ležiacich nad údolím riečky Sekčov, v tejto časti sa výrazne rozširujúcim. Na plošine s výhľadom do okolia a prudkými svahmi zvažujúcimi sa do údolia boli nájdené početné zlomky keramiky. Išlo o materiál z objektu narušeného výkopom plynovodnej ryhy, zozbieraný z priestoru v dĺžke 2 m.

Opis nálezov

Získaný črepový materiál pochádza z eneolitu, pričom ho tvorí typická keramika, sporadicky doplňaná nálezmi kamennej štiepanej industrie (rohovec, limnokvarcit; obr. 156: 3-7). Približne v rovnakom počte (25 ks) je medzi keramickými artefaktami zastúpená aj keramika doby bronzovej (obr. 156: 1, 2). Kvôli veľmi obmedzenému rozsahu výkopov zatiaľ nebol uskutočnený rozsiahlejší prieskum, avšak vzhľadom na bezprostrednú blízkosť živého cintorína bude možné terén sledovať ďalej. Získaný materiál potvrdzuje doterajšie indície o osídlení uvedenej polohy vo viacerých obdobiach praveku (*Vizdal 1992*, 103).

Literatúra

Vizdal 1992 - M. Vizdal: Prieskum výšinných polôh v extraviláne Prešova. AVANS 1990, 1992, 102-103.

ERGEBNISSE DER ERKUNDUNG IM EXTRAVILLAN VON PREŠOV. Prešov (Bez. Prešov), Teil Šalgovík, Lage Vyšné lúky, Oberflächenprospektion, Äneolithikum, Bronzezeit. Unterbringung der Funde: Kateder der allgemeinen Geschichte der philosophischen Fakultät der Prešover Universität, Prešov.

Die Oberflächenbegehung auf der angeführten Lokalität ergab bei den Lesefunden entlang der Ausschachtung eines Gasleitungsanschlusses eine relativ große Anzahl von Funden aus dem Äneolithikum (Abb. 156: 3-7) und aus der Bronzezeit (Abb. 156: 1, 2). Das Äneolithikum ist durch Bruchstücke von Keramik und Silexspaltindustrie vertreten. Das Scherbenmaterial aus der Bronzezeit ist durch qualitativ gebrannte Fragmente aus feinem geschlämmtem Ton vertreten.

VÝSLEDKY POVRCHOVEJ PROSPEKCIE V EXTRAVILÁNE VEĽKÉHO ŠARIŠA

Marián Vizdal - Patrik Derfiňák

Veľký Šariš (okr. Prešov), poloha Dúbrava, terasa, povrchová prospekcia, sídlisko, neolit, eneolit, novovek. Uloženie nálezov: Katedra všeobecných dejín Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity, Prešov.

Začiatkom októbra 2003 uskutočnil P. Derfiňák a členovia Historického krúžku pri ZŠ vo Veľkom Šariši (vedúca D. Derfiňáková) obhliadku evidovanej polohy nad Dzikovým potokom. Lokalita po realizácii jesenných poľnohospodárskych prác umožňovala získať početný črepový materiál, ako aj štiepanú kamennú industriu.

Opis nálezov

Fragmenty keramiky vykazujú neolitický ráz, pričom vo dvoch prípadoch bol získaný črep z horného okraja tenkostenných nádob bukovohorskej kultúry. Medzi kamennou industriou prevládajú úštepy z radiolaritu (5 ks), obsidiánu (5 ks), so zastúpením pazúrika (3 ks) a kremeňa (2 ks). Kamenné artefakty predstavuje najmä amorfný odpad po výrobe. V nálezovom súbore sú doložené aj dve dva krátke čepeľovité škrabadlá (obsidián, rohovec) a jedno zvyškové obsidiánové jadro. Prítomnosť eneolitického osídlenia signalizuje sporadický črepový materiál badenskej kultúry.

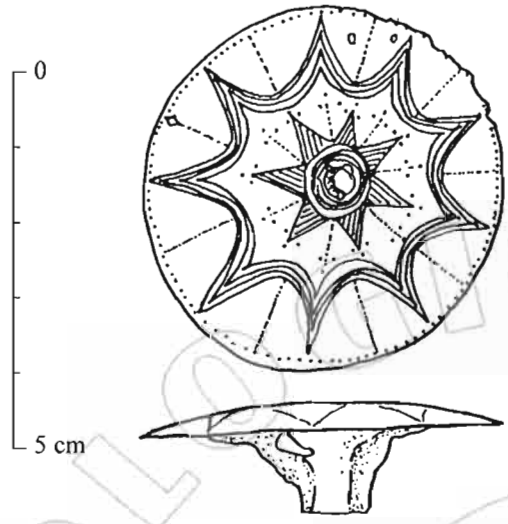
Celá poloha, z ktorej bola obhliadnutá len malá časť, je pravidelne narušovaná poľnohospodárskymi prácami a častými amatérskymi zbermi. Preto je žiadúci revízny výskum, ktorý by pomohol overiť staršie zistenia F. Blahutu zo začiatku šesťdesiatych rokov minulého stor. (*Blahuta 1963*, 169-171).

Literatúra

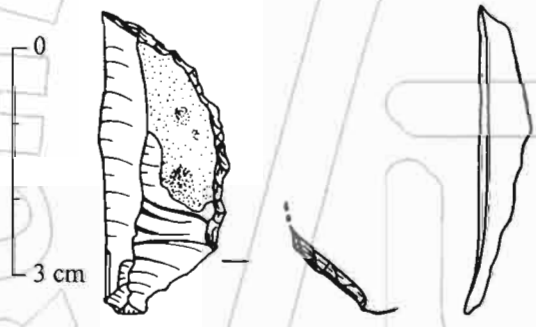
Blahuta 1963 - F. Blahuta: Novšie archeologické objavy na severovýchodnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 11, 1963, 169-178.

ERGEBNISSE DER OBERFLÄCHENPROSPEKTION IM EXTRAVILLAN VON VEĽKÝ ŠARIŠ. Veľký Šariš (Bez. Prešov), Lage Dúbrava, Terrasse, Oberflächenprospektion, Siedlung, Neolithikum, Äneolithikum, Neuzeit. Unterbringung der Funde: Katheder der allgemeinen Geschichte der philosophischen Fakultät der Prešover Universität, Prešov.

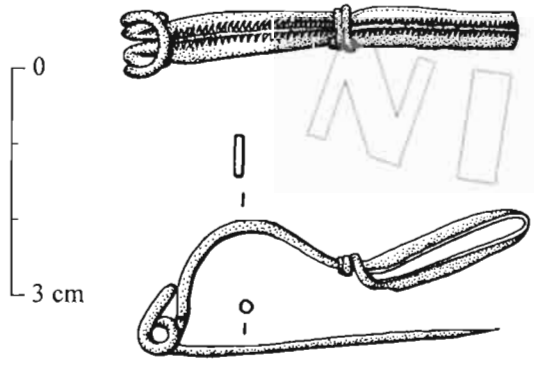
Die Begehung auf der evidierten Lokalität ergab bei der Oberflächenbegehung zahlreiches Scherbenmaterial und Silexspaltindustrie aus der Zeit des Neolithikums und Äneolithikums. Vertreten ist das Neolithikum durch Bruchstücke von Keramik der Bükker-Kultur und durch Silexspaltwerkzeuge.

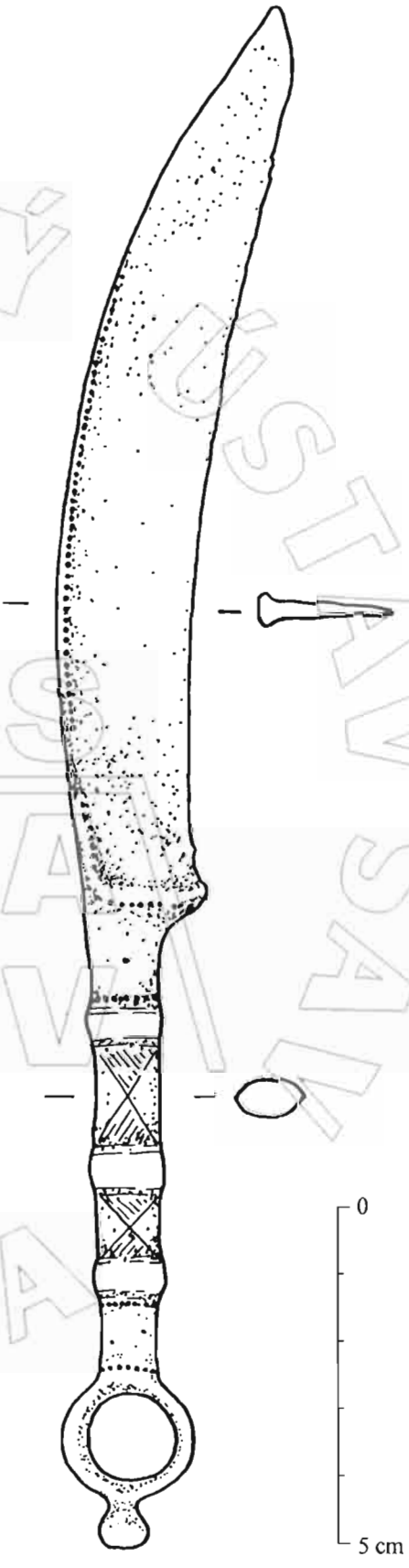
Obr. 1. Ľubá. Hlavica kosákovitej ihlice (Bartík/Farkaš, 25).
Abb. 1. Ľubá. Kopf der sichelförmigen Nadel (Bartík/Farkaš, 25).

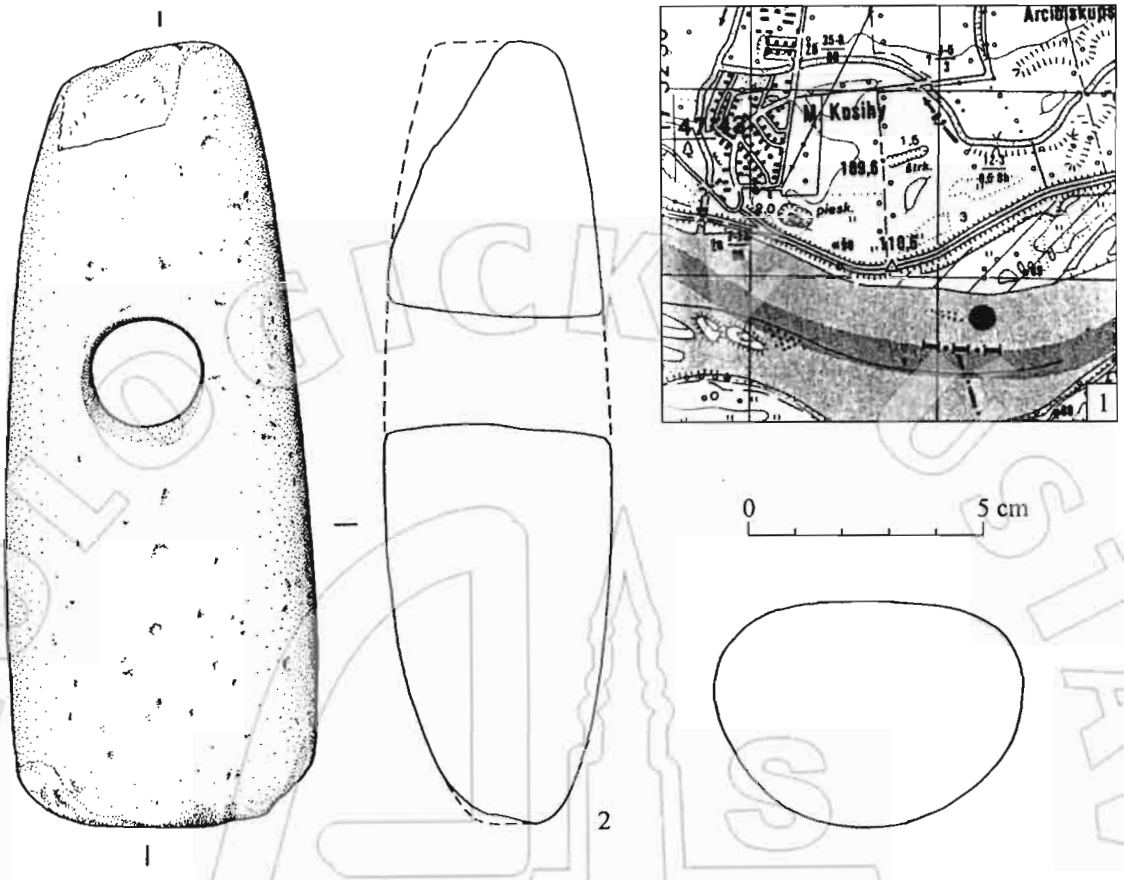
Obr. 2. Vinné (Fundušské). Hrot s oblúkovito otupeným bokom z pazúrika (Hreha/Kaminská, 75).
Abb. 2. Vinné (Fundušské). Spitze mit bogenförmig abgestumpfter Kante aus Feuerstein (Hreha/Kaminská, 76).

Obr. 3. Turík (Hradište). Neskororímska bronzová spona (Bystrická, 41).
Abb. 3. Turík (Hradište). Spätrömerzeitliche Bronzefibel (Bystrická, 42).

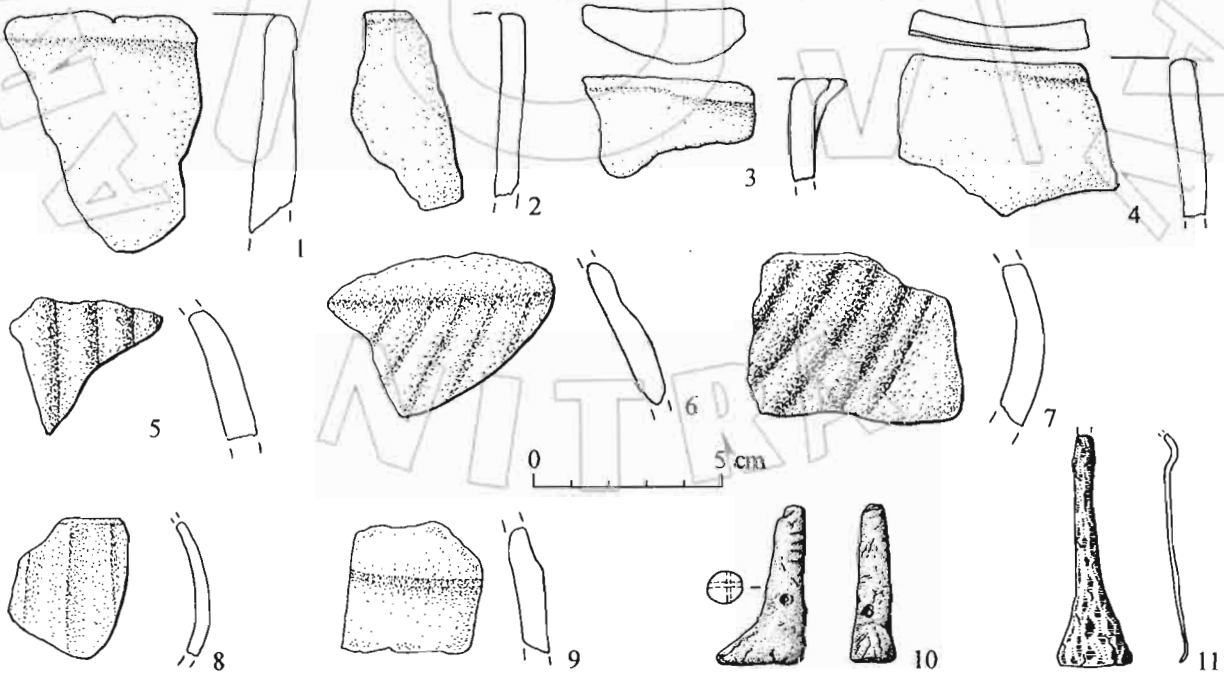

Obr. 4. Zohor. Bronzový nôž (Bartík/Vrablec, 26).
Abb. 4. Zohor. Bronzemesser (Bartík/Vrablec, 26).

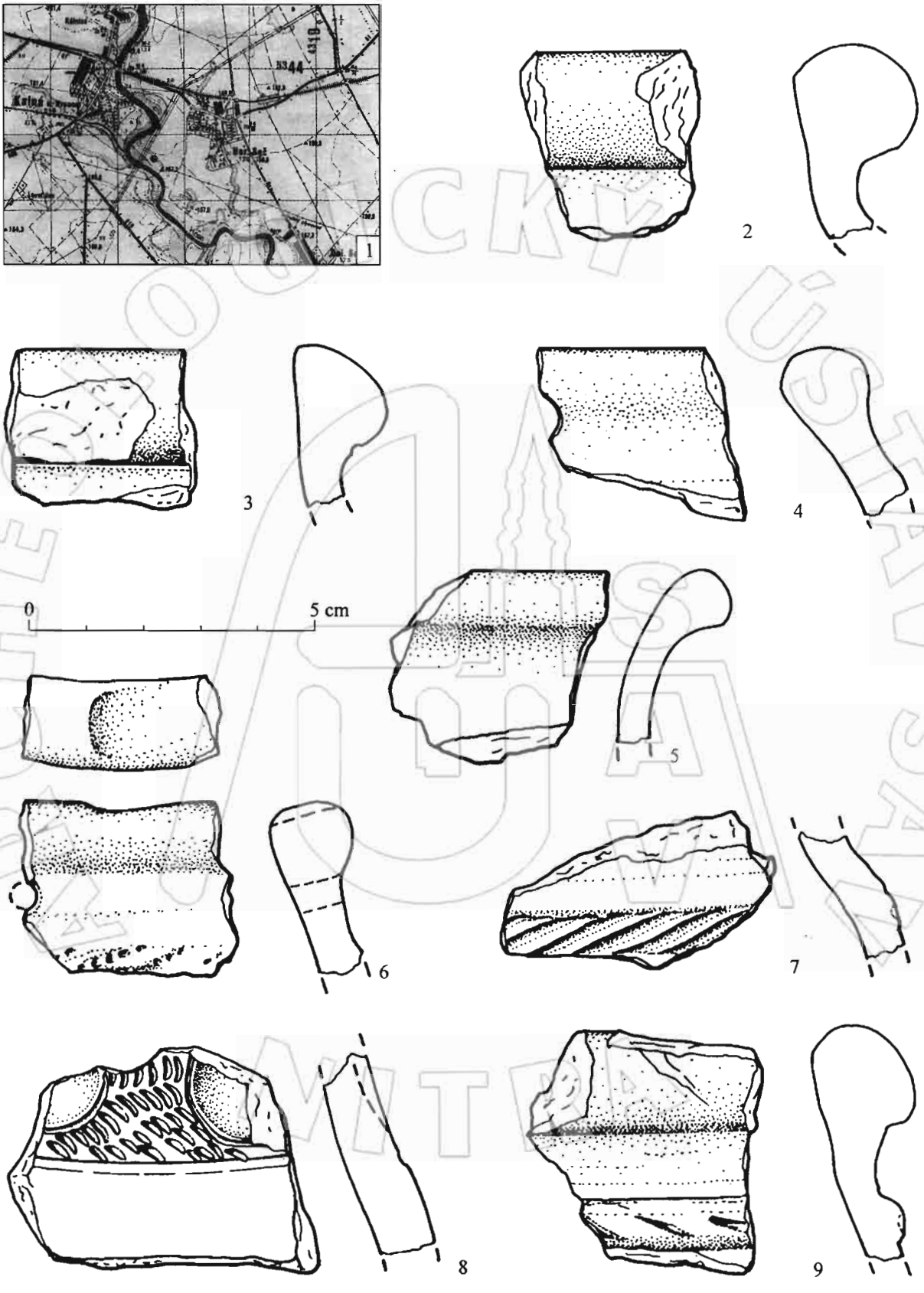
Obr. 5. Veľké Kosihy. 1 - výsek z mapy s vyznačením miesta nálezu (čierny bod) v riečisku Dunaja; 2 - kamenný motykovitý sekeromlat (Bátora, 28).

Abb. 5. Veľké Kosihy. 1 - Ausschnitt aus der Karte mit der Markierung des Fundorts (schwarzer Punkt) im Flussbett der Donau; 2 - hackenförmige Hammeraxt (Bátora, 28).

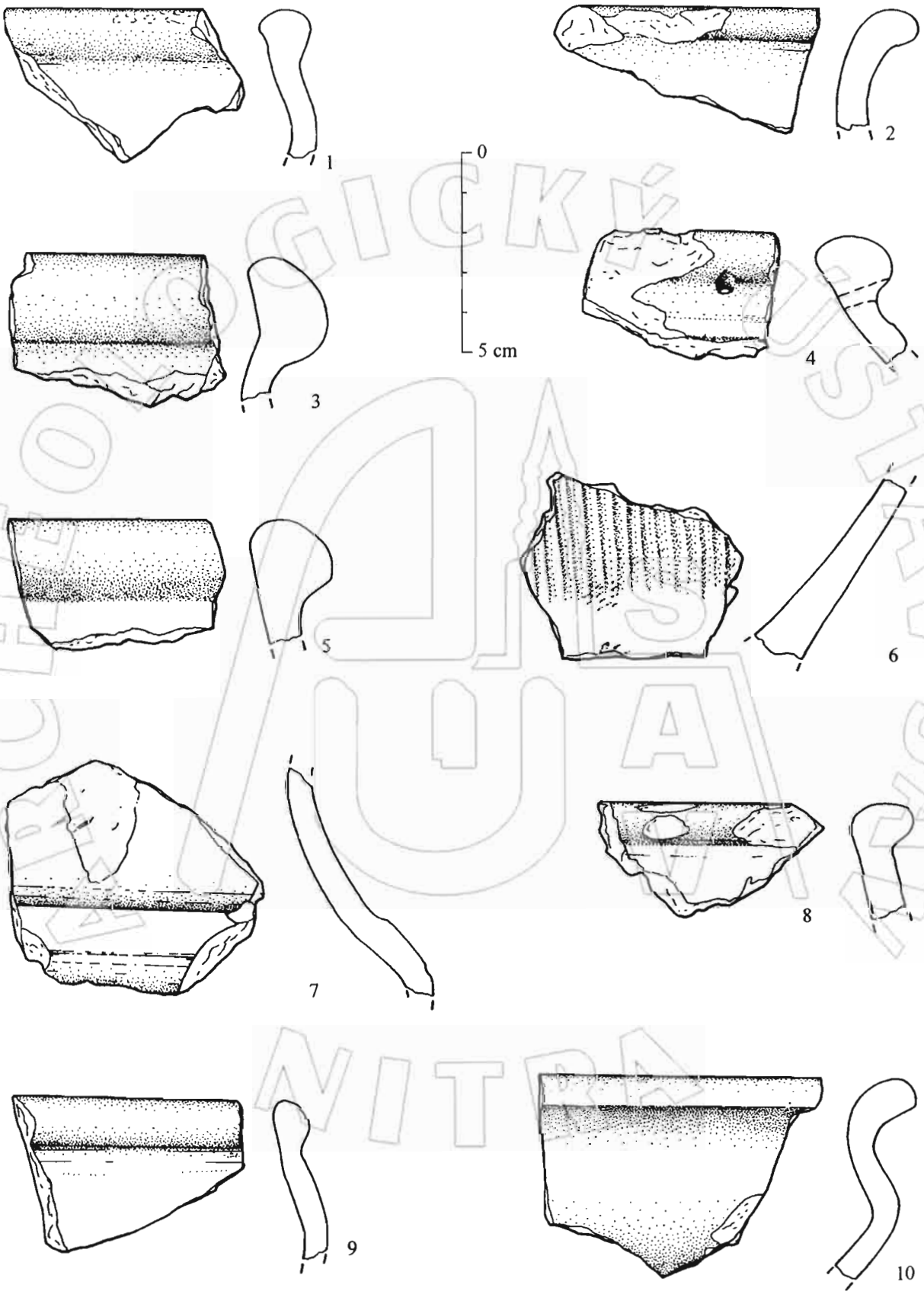

Obr. 6. Liptov. Výber nálezov. 1-10 - Ludrová (Čerena/Čerená); 11 - Liptovská Štiavnica (Lazy). 1-10 - hlina; 11 - železo (Benediková, 31).

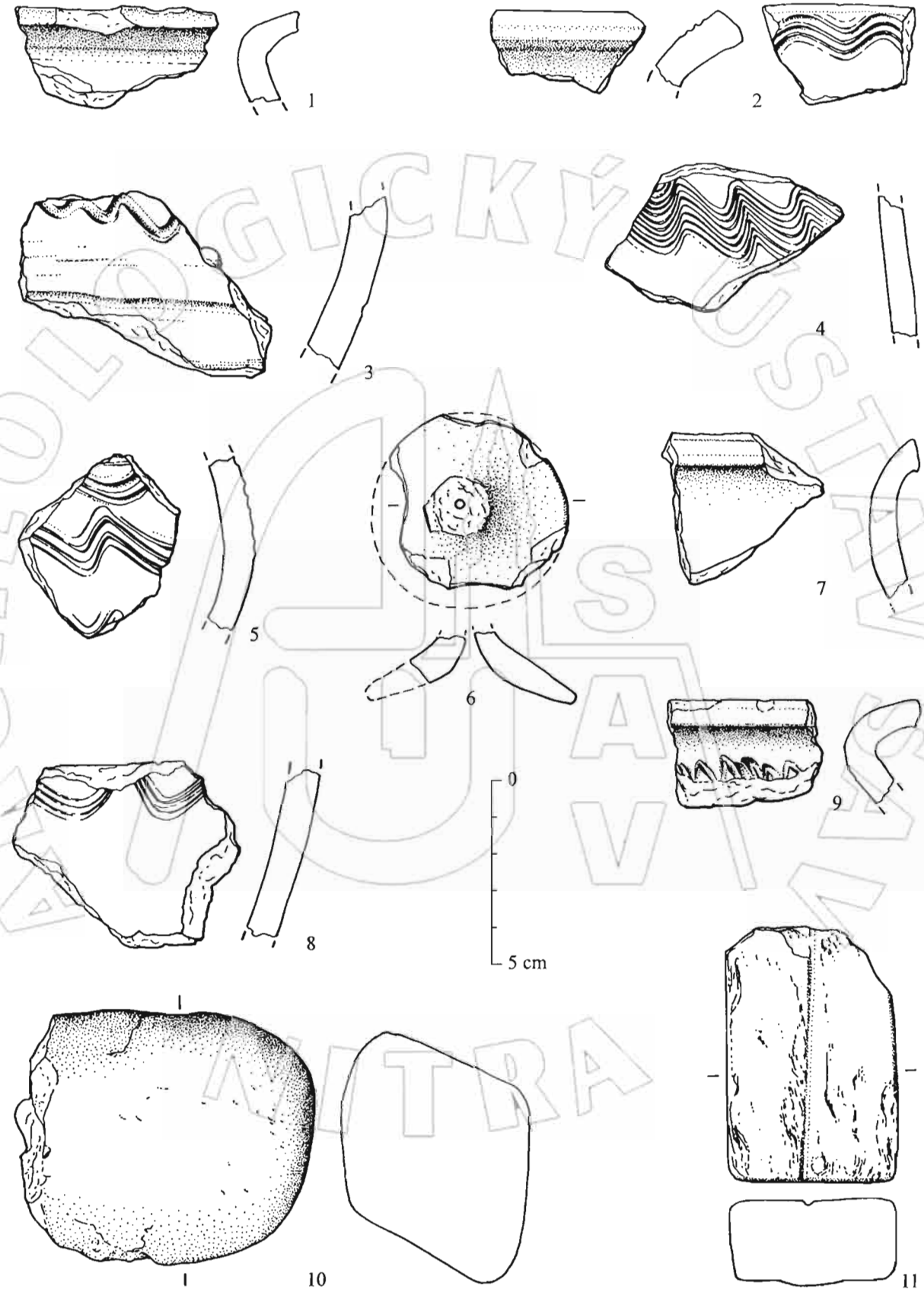
Abb. 6. Liptov. Auswahl von Funden. 1-10 - Ludrová (Čerena/Čerená); 11 - Liptovská Štiavnica (Lazy). 1-10 - Ton; 11 - Eisen (Benediková, 33).

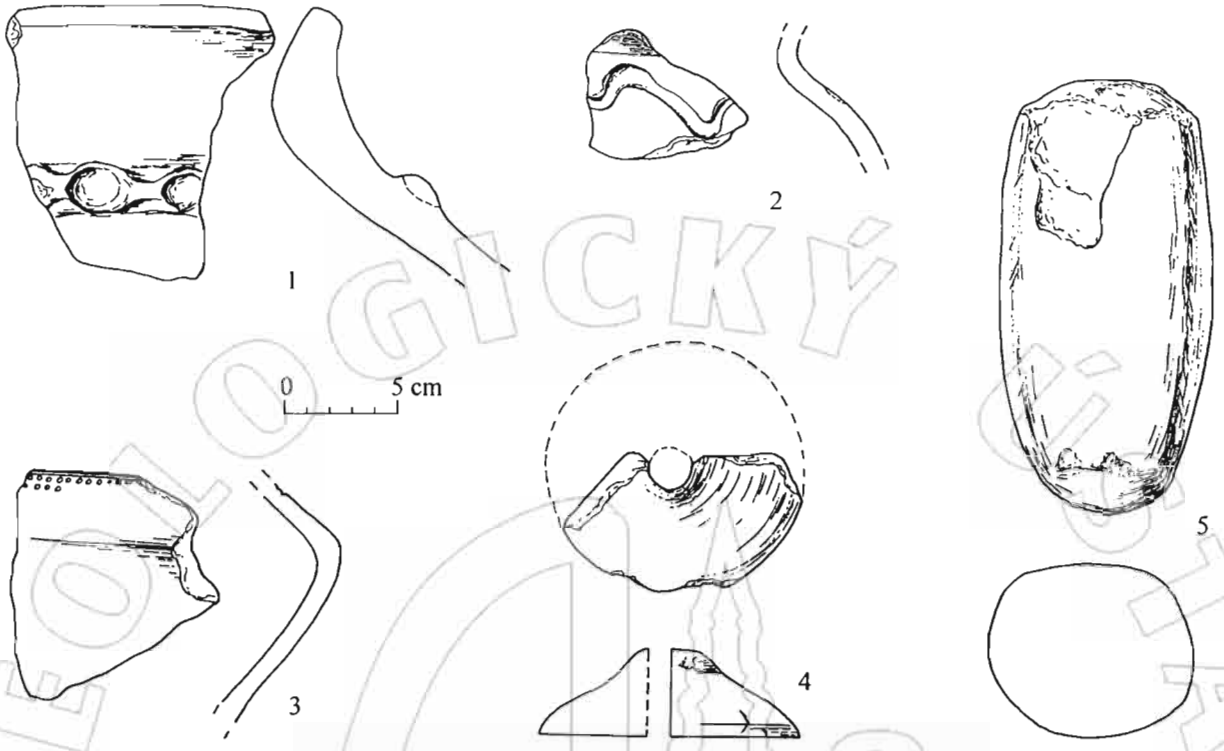
Obr. 7. Horná Seč. 1 - poloha lokality označená čiernym bodom; 2-9 - výber keramiky z doby laténskej (Bátora/Baliová, 28).
Abb. 7. Horná Seč. 1 - Lage der Fundstelle markiert mit schwarzem Punkt; 2-9 - Auswahl der Keramik aus der Latène-Zeit (Bátora/Baliová, 29).

Obr. 8. Horná Seč. Výber keramického materiálu z doby laténskej (Bátora/Baliová, 28).
Abb. 8. Horná Seč. Auswahl von latènezeitlichem Keramikmaterial (Bátora/Baliová, 29).

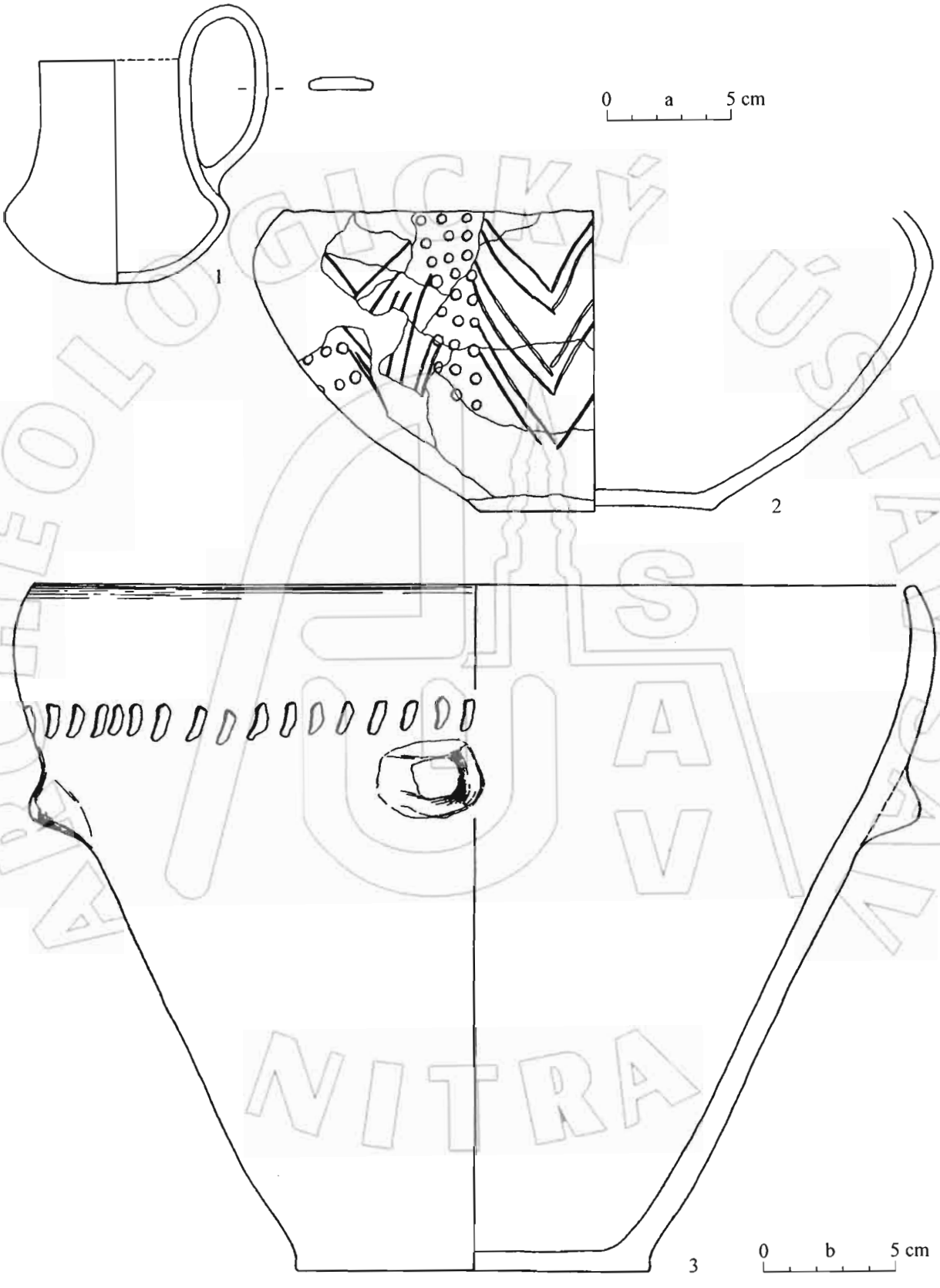
Obr. 9. Horná Seč. Výber keramického materiálu. 1-5, 7-11 - 9.-10. stor.; 6 - 15. stor. (Bátora/Baliová, 28).
Abb. 9. Horná Seč. Auswahl von Keramikmaterial. 1-5, 7-11 - 9.-10. Jh.; 6 - 15. Jh. (Bátora/Baliová, 29).

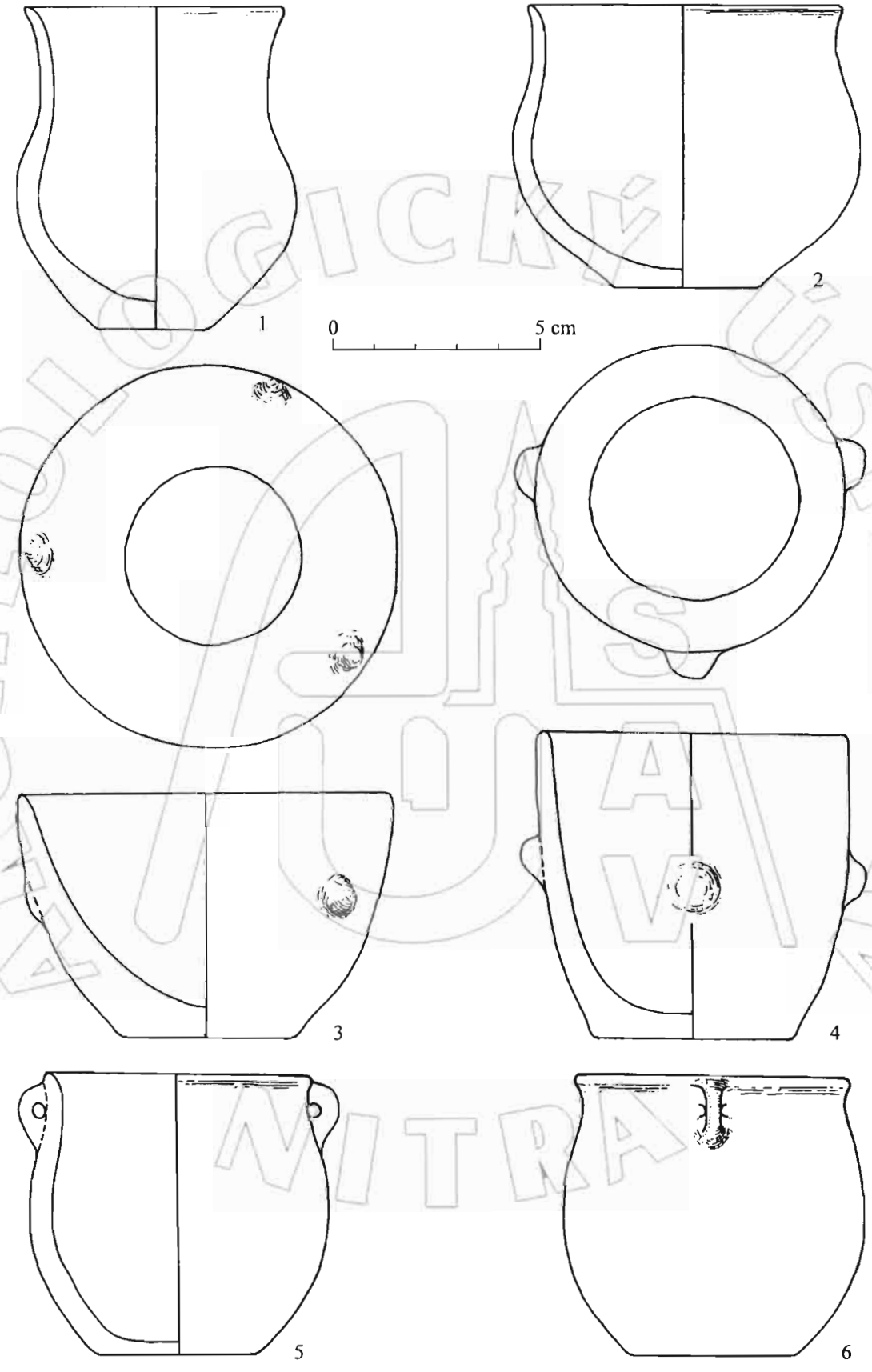
Obr. 10. Hlohovec. Výber keramických fragmentov zo zberu v intraviláne obce (Bielich, 33).
Abb. 10. Hlohovec. Auswahl von Keramikfragmenten aus der Erkundung im Gemeindegebiet (Bielich,34).

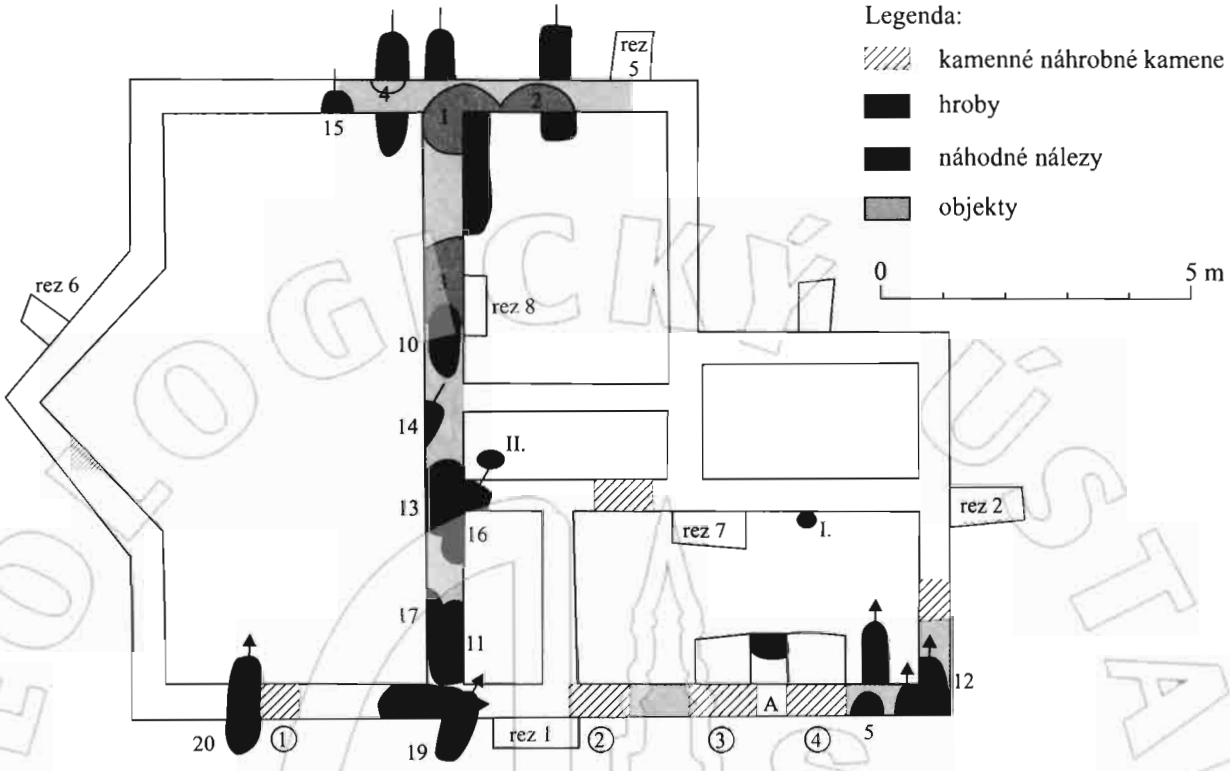
Obr. 11. Choča. Výber keramických fragmentov zo zberu v intraviláne obce (Bielich, 34).
Abb. 11. Choča. Auswahl von Keramikfragmenten aus der Erkundung im Gemeindegebiet (Bielich, 34).

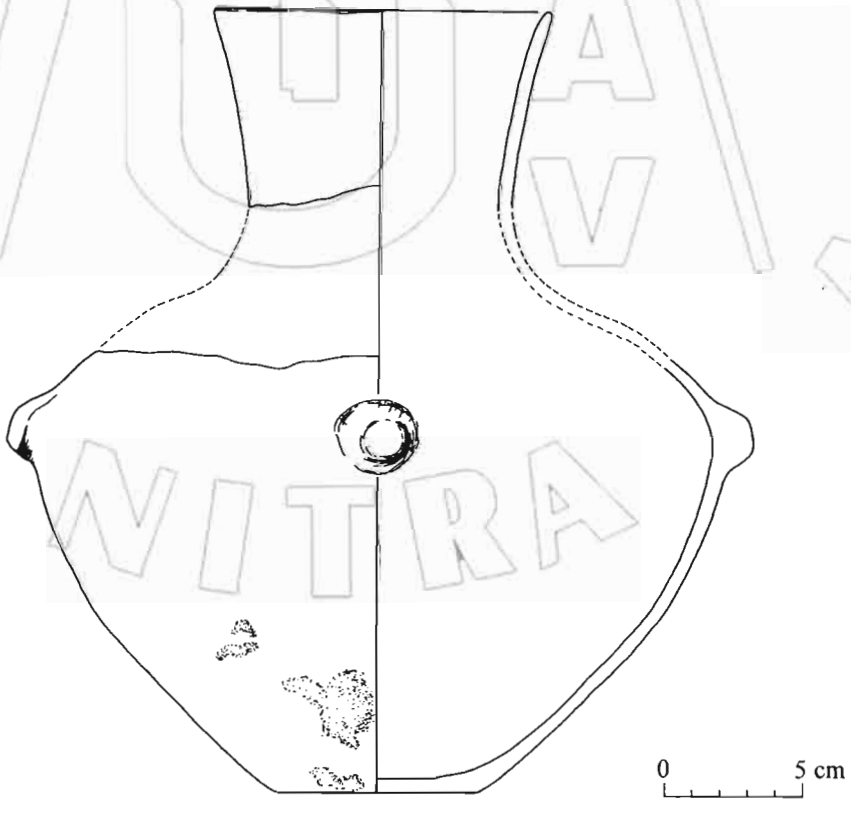
Obr. 12. Chotín. 1-3 - rekonštruované nádoby nájdené pri ľudskom skelete. Mierka a: 1-2; b: 3 (Bielich, 34).
Abb. 12. Chotín. 1-3 - rekonstruierte Gefäße gefunden beim menschlichen Skelett. Maßstab a: 1-2; b: 3 (Bielich, 35).

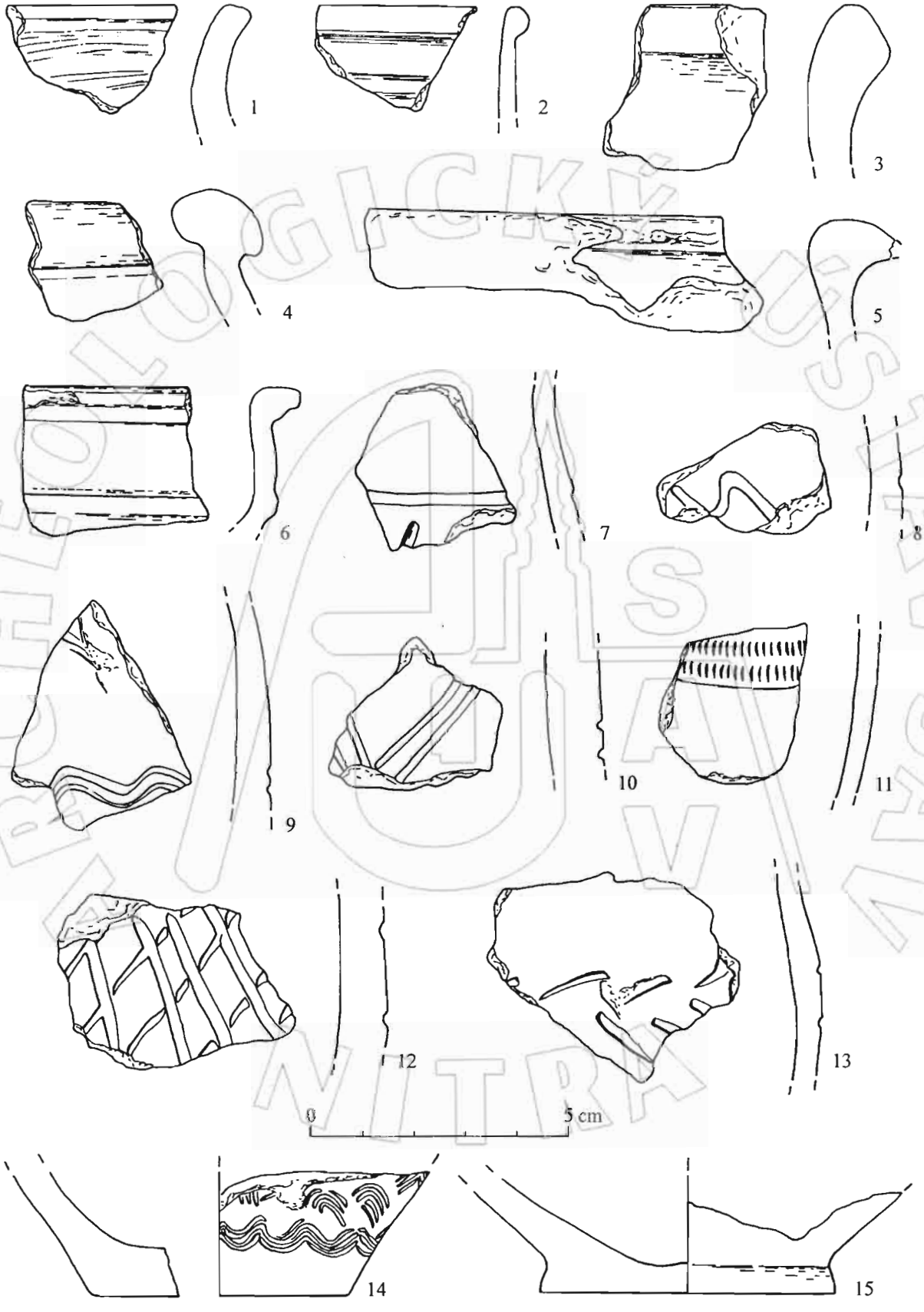
Obr. 13. Levice-Kalinčiakovo. Výber keramických fragmentov z objektov 1 a 2 (Bielich, 35).
Abb. 13. Levice-Kalinčiakovo. Auswahl von Keramikfragmenten aus dem Objekten 1 und 2 (Bielich, 36).

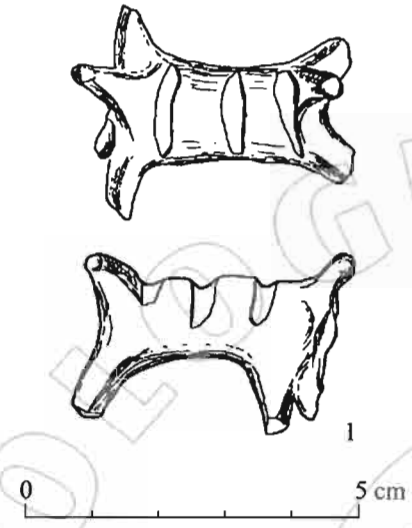
Obr. 14. Levice-Kalinčiakovo. Pôdorys rodinného domu s plánom výskumu (Bielich, 35).
Abb. 14. Levice-Kalinčiakovo. Grundriss des Einfamilienhauses mit dem Erforschungsplan (Bielich, 36).

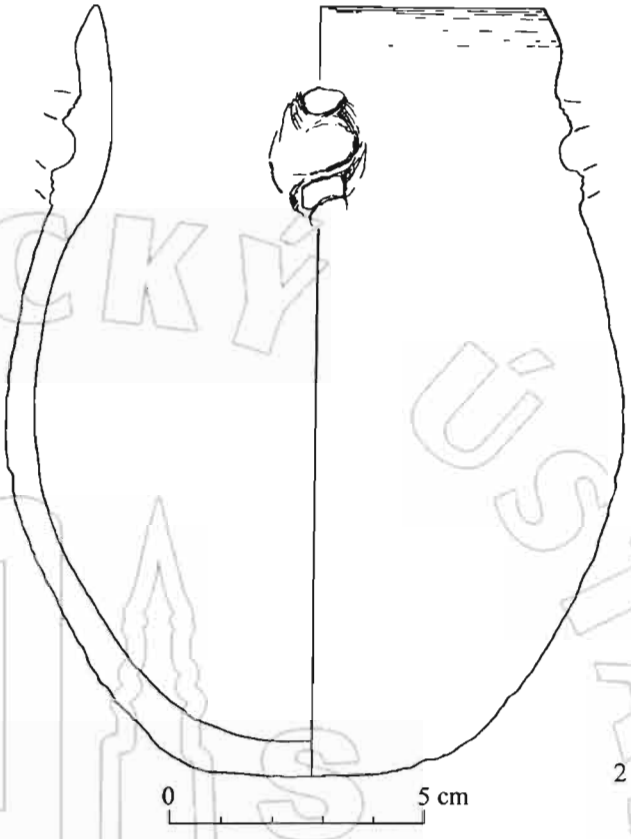

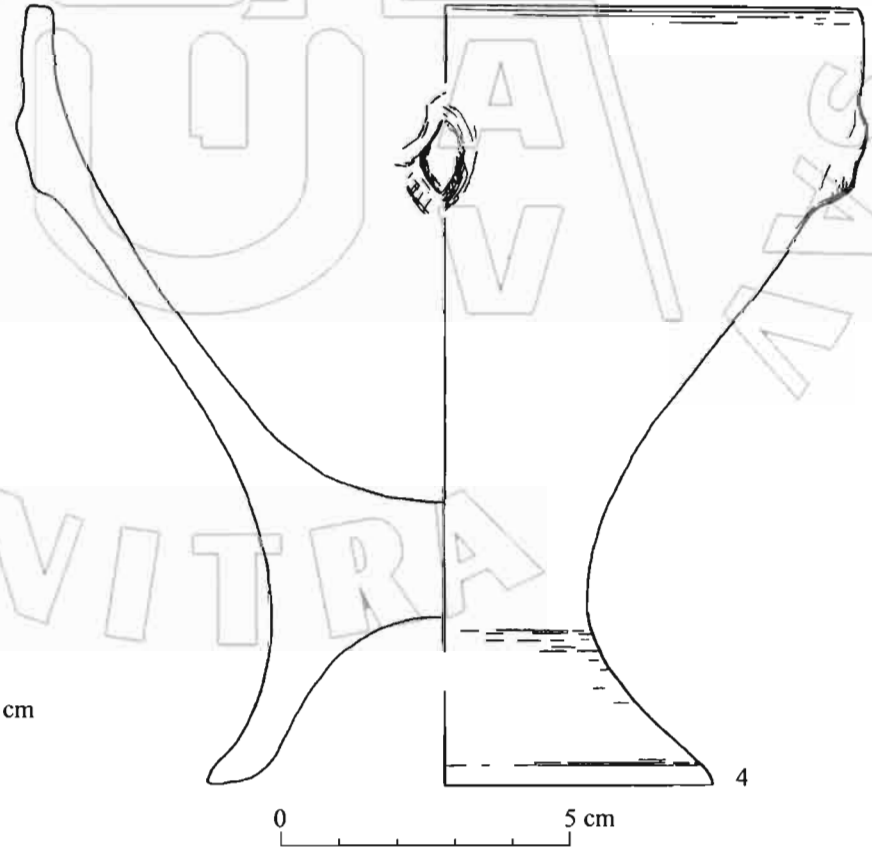
Obr. 15. Zlaté Moravce. Keramika z objektu 2 (Bielich, 37).
Abb. 15. Zlaté Moravce. Die Keramik aus dem Objekt 2 (Bielich, 38).

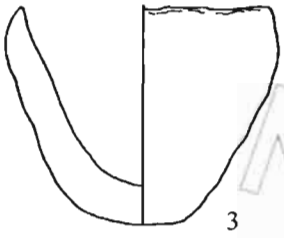

Obr. 16. Tesárske Mlyňany. Výber keramických fragmentov zo zberu v intraviláne obce (Bielich, 36).
Abb. 16. Tesárske Mlyňany. Auswahl von Keramikfragmenten aus der Erkundung im Gemeindegebiet (Bielich, 37).

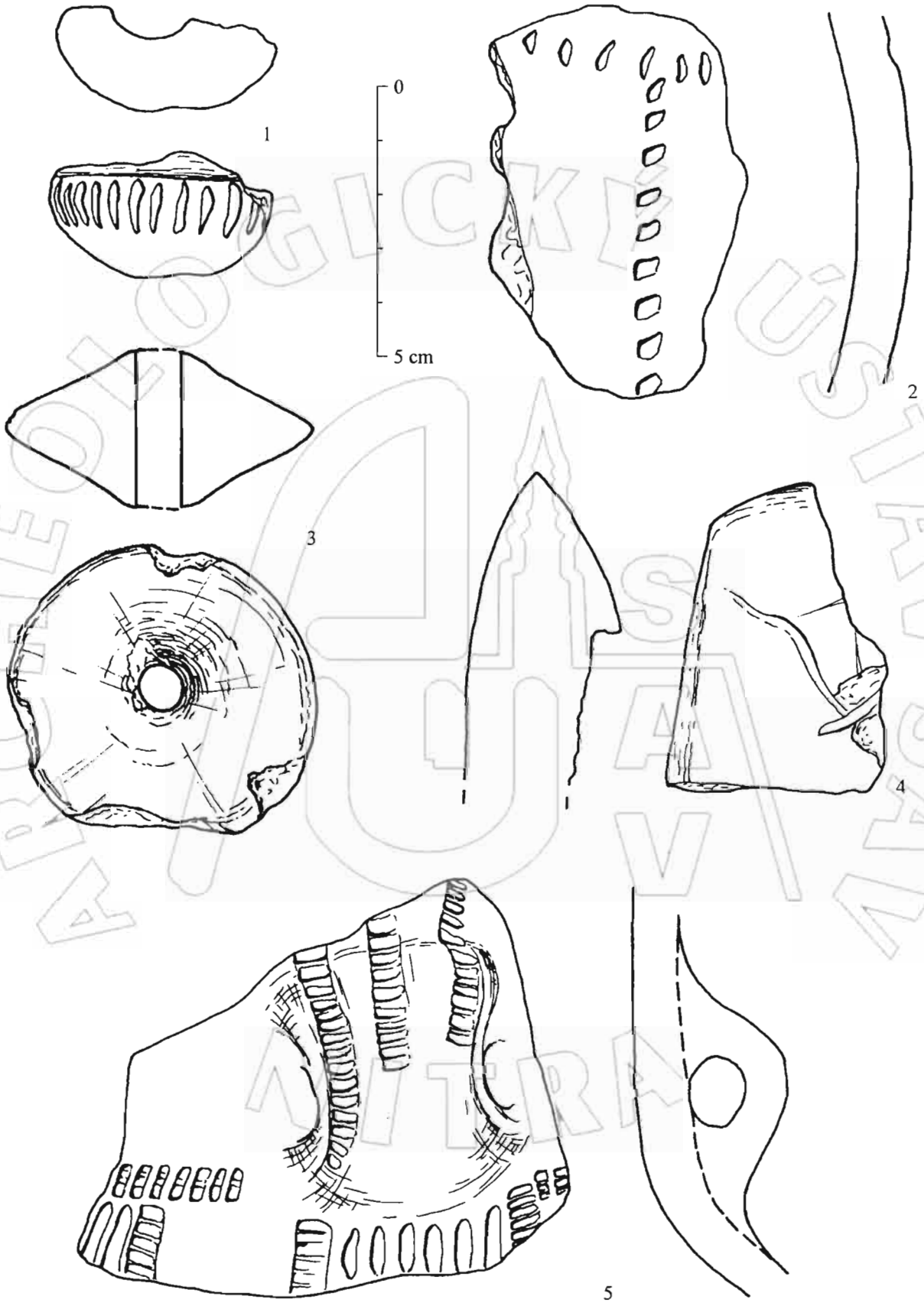

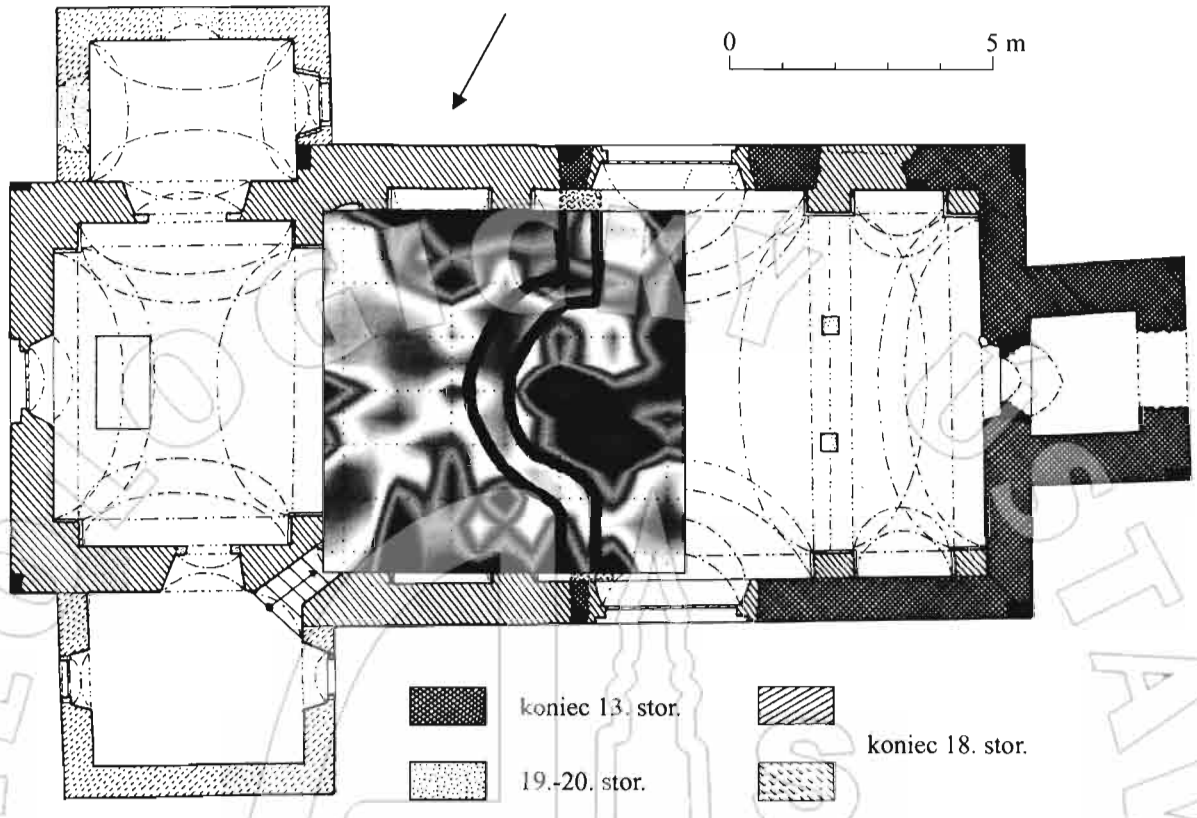

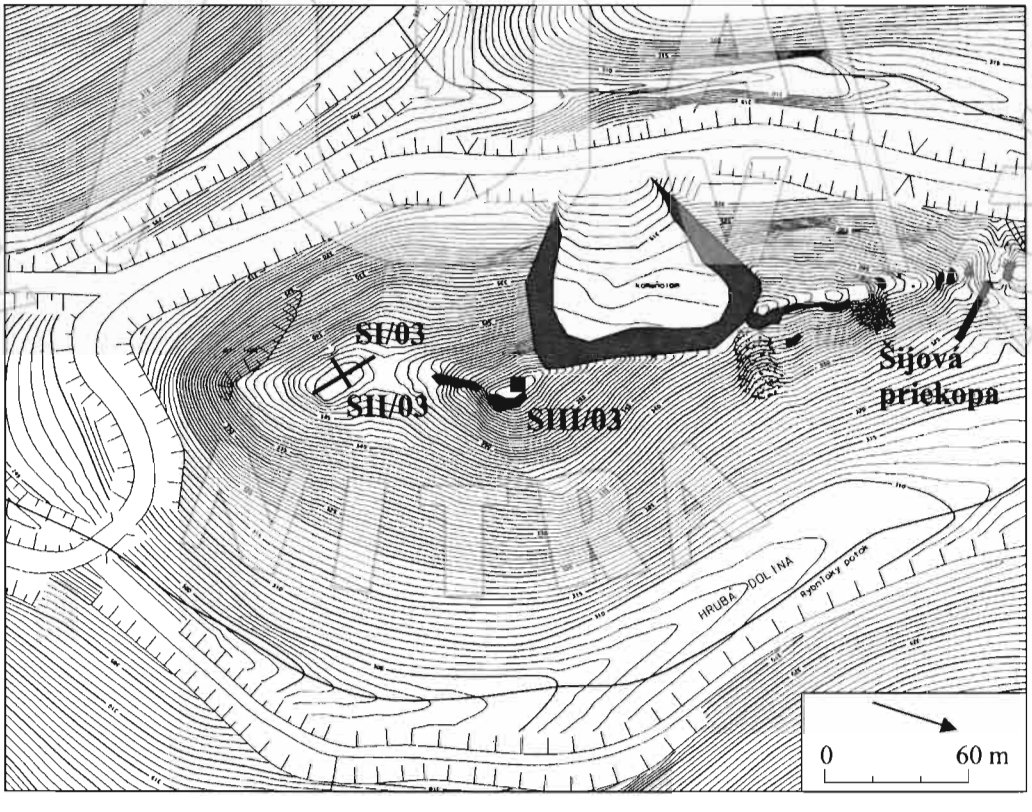
Obr. 17. Žemberovce. 1 - zvieracia plastika; 2 - nádoba; 3 - malá miska; 4 - nádoba na nôžke (Bielich, 38).
Abb. 17. Žemberovce. 1 - Tierplastik; 2 - Gefäß; 3 - kleine Schüssel; 4 - Fußgefäß (Bielich, 40).

Obr. 18. Prašice. Výber keramických fragmentov zo zberu v intraviláne obce (Bielich/Štrbavý, 40).
Abb. 18. Prašice. Auswahl von Keramikfragmenten aus der Erkundung im Gemeindegebiet (Bielich/Štrbavý, 40).

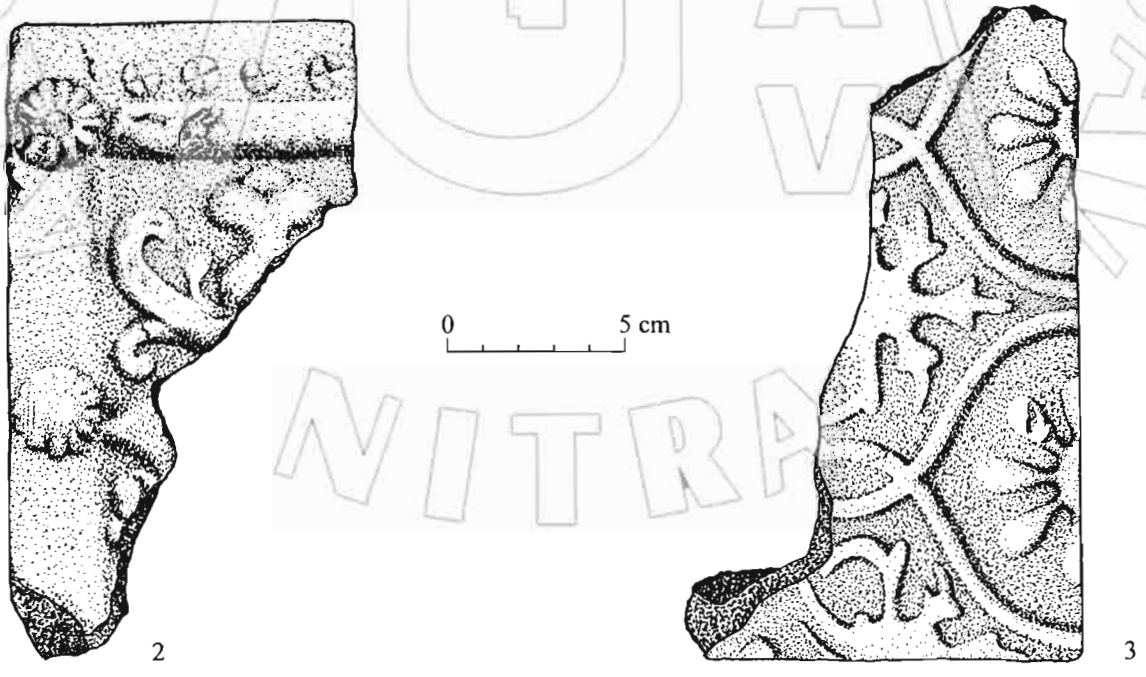

Obr. 19. Borčany. Pôdoris kostola spojený geoelektrickým meraním (Bielich/Tirpák, 41).
Abb. 19. Borčany. Grundriss der Kirche erstellt anhand der geoelektrischen Messungen (Bielich/Tirpák, 41).

Obr. 20. Pezinok-Cajla. Stredoveký hrádok v polohe Starý zámok II s vyznačenými sondami z r. 2003. Podľa M. Bartíka (Farkaš/Wittgrúber, 50).
Abb. 20. Pezinok-Cajla. Mittelalteriche Hügelburg in der Lage Altes Schloss II mit markierten Schnitten aus dem J. 2003. Nach M. Bartík (Farkaš/Wittgrúber, 51).

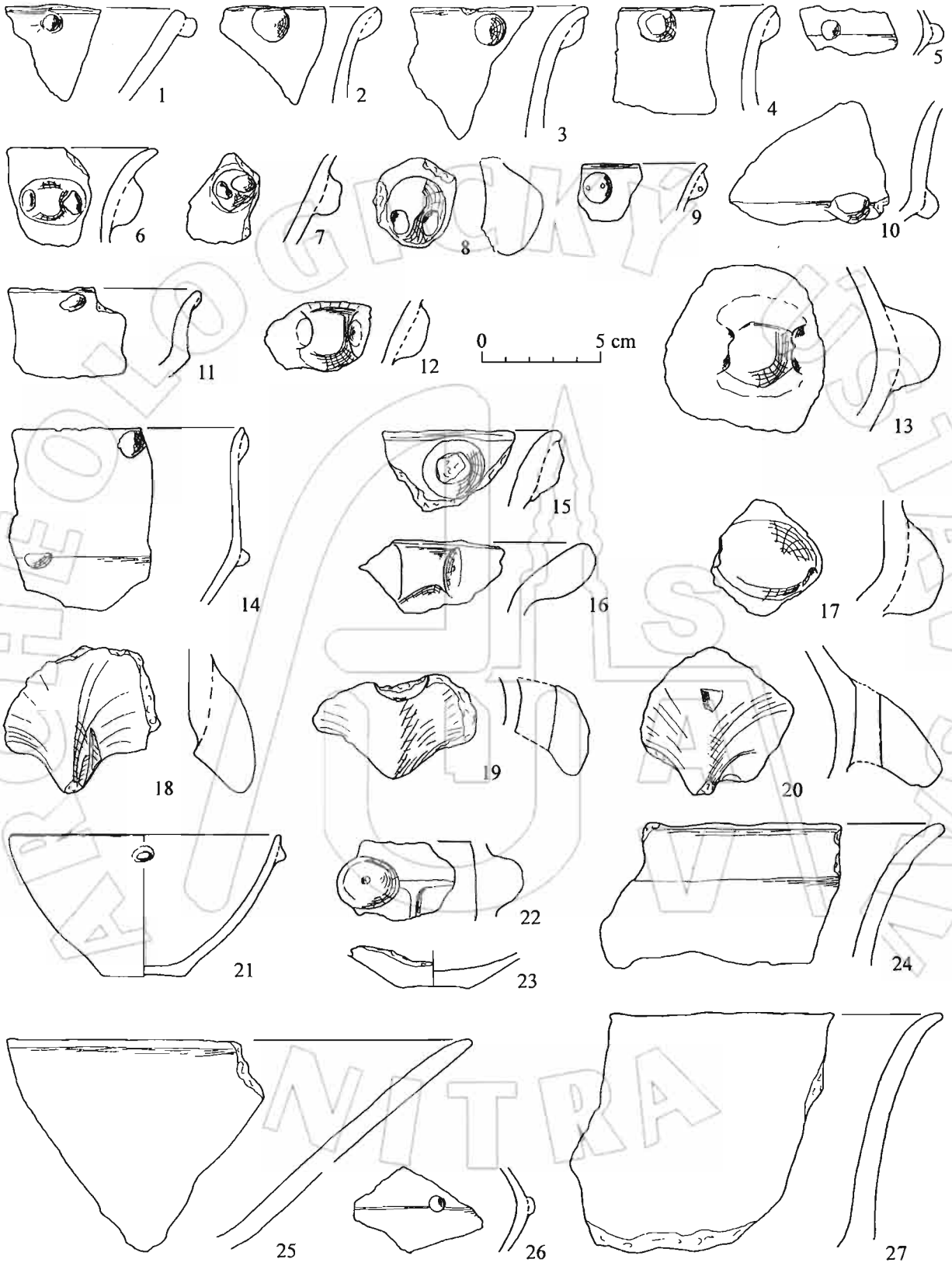

Obr. 21. Oravský Podzámok (Oravský hrad). 1 - situačný plán výskumu; 2, 3 - fragmenty kachlíc z výskumu (Čajka/Zachar/Hulínek, 42).

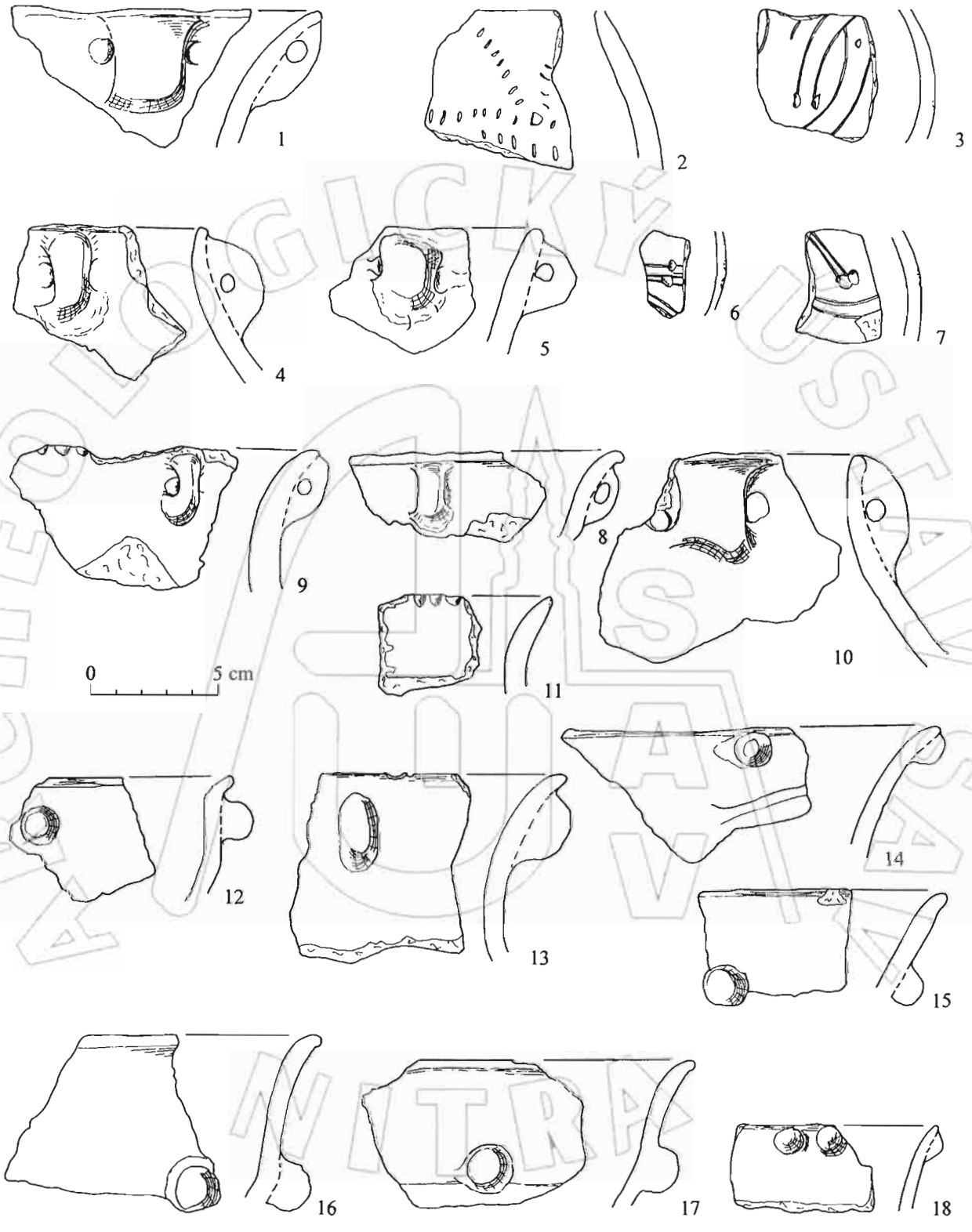
Abb. 21. Oravský Podzámok (Oravaer Burg). 1 - Situationsplan der Grabung; 2, 3 - Kachelnfragmente aus der Grabung (Čajka/Zachar/Hulínek, 44).

Obr. 22. Oravský Podzámok (Oravský hrad). Fragmenty kachlic z výskumu (Čajka/Zachar/Hulínek, 42).
Abb. 22. Oravský Podzámok (Oravaer Burg). Fragmente der Kacheln aus der Grabung (Čajka/Zachar/Hulínek, 44).

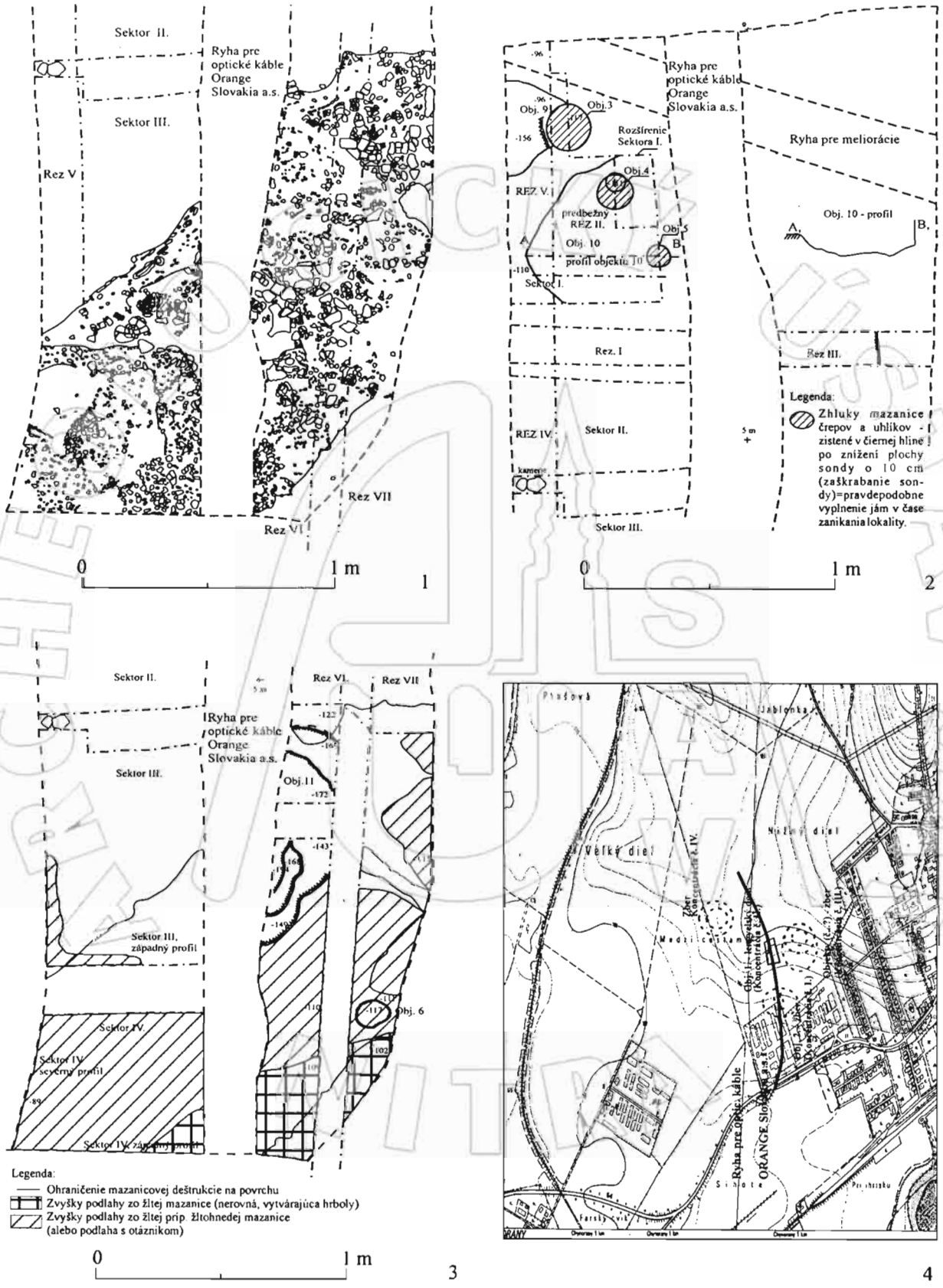

Obr. 23. Chynorany (Medzi cestami). Výber nálezov. 2-4, 8, 9, 11-21, 23 - objekt 1; 27 - zber z objektu 1; 10, 22, 25 - sektor II; 1, 6, 7, 24 - sektor III; 5 - objekt 10; 26 - rez V. Starý eneolit, lengyelská kultúra, skupina Brodzany-Nitra (Ďuriš, 45).
Abb. 23. Chynorany (Medzi cestami). Auswahl von Funden. 2-4, 8, 9, 11-21, 23 - Objekt 1; 27 - Lesefunde aus dem Objekt 1; 10, 22, 25 - Sektor II; 1, 6, 7, 24 - Sektor III; 5 - Objekt 10; 26 - Schnitt V. Altäneolithikum, Lengyel-Kultur, Gruppe Brodzany-Nitra (Ďuriš, 47).

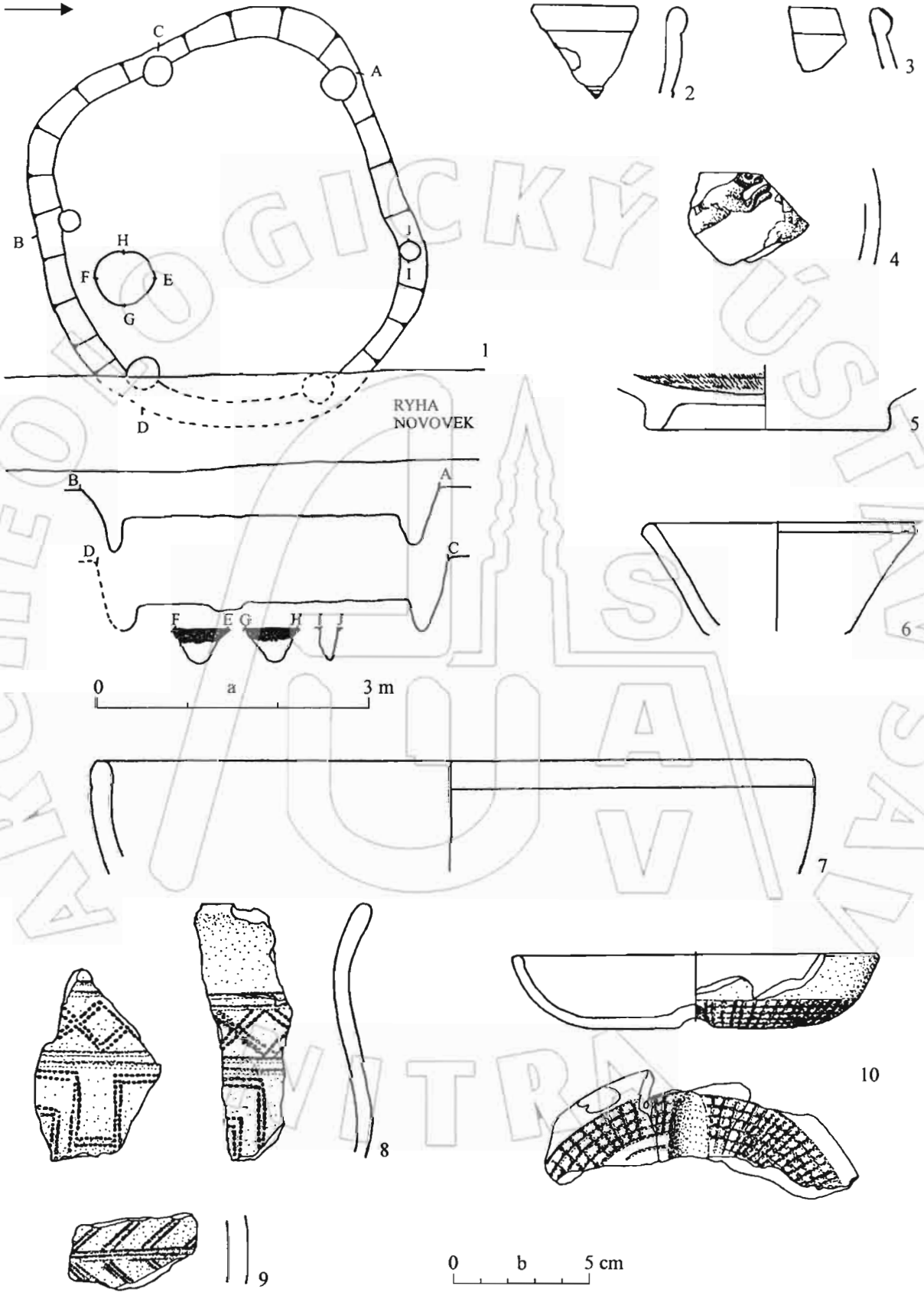
Obr. 24. Chynorany (Medzi cestami). Výber nálezov. 1, 5, 9-11, 14, 16 - objekt 1; 15, 18 - zber z objektu 1; 2, 3, 6, 7 - zberová koncentrácia IV; 13 - sektor II; 4, 17 - sektor III; 8, 12 - rez IV; 1, 4, 5, 8-18 - výber nálezov: starý eneolit, lengyelská kultúra, skupina Brodzany-Nitra (Lengyel III). Stredný neolit, mladá lineárna keramika, stupeň II. (Ďuriš, 45).

Abb. 24. Chynorany (Medzi cestami). Auswahl von Funden. 1, 5, 9-11, 14, 16 - Objekt 1; 15, 18 - Lesefunde aus dem Objekt 1; 2, 3, 6, 7 - Lesefundkonzentration IV; 13 - Sektor II; 4, 17 - Sektor III; 8, 12 - Schnitt IV; 1, 4, 5, 8-18 Auswahl von Funden: Altäneolithikum, Lengyel-Kultur, Brodzany-Nitra-Gruppe (Lengyel III). Mittleres Neolithikum, jüngere Linearbandkeramik, Stufe II. (Ďuriš, 47).

Obr. 25. Chynorany (Medzi cestami). Sonda I. 1 - JZ polovica, deštrukcia mazanice; 2 - SV polovica; 3 - JZ polovica, zvyšky podlahy; 4 - zberová koncentrácia I-IV (Ďuriš, 45).

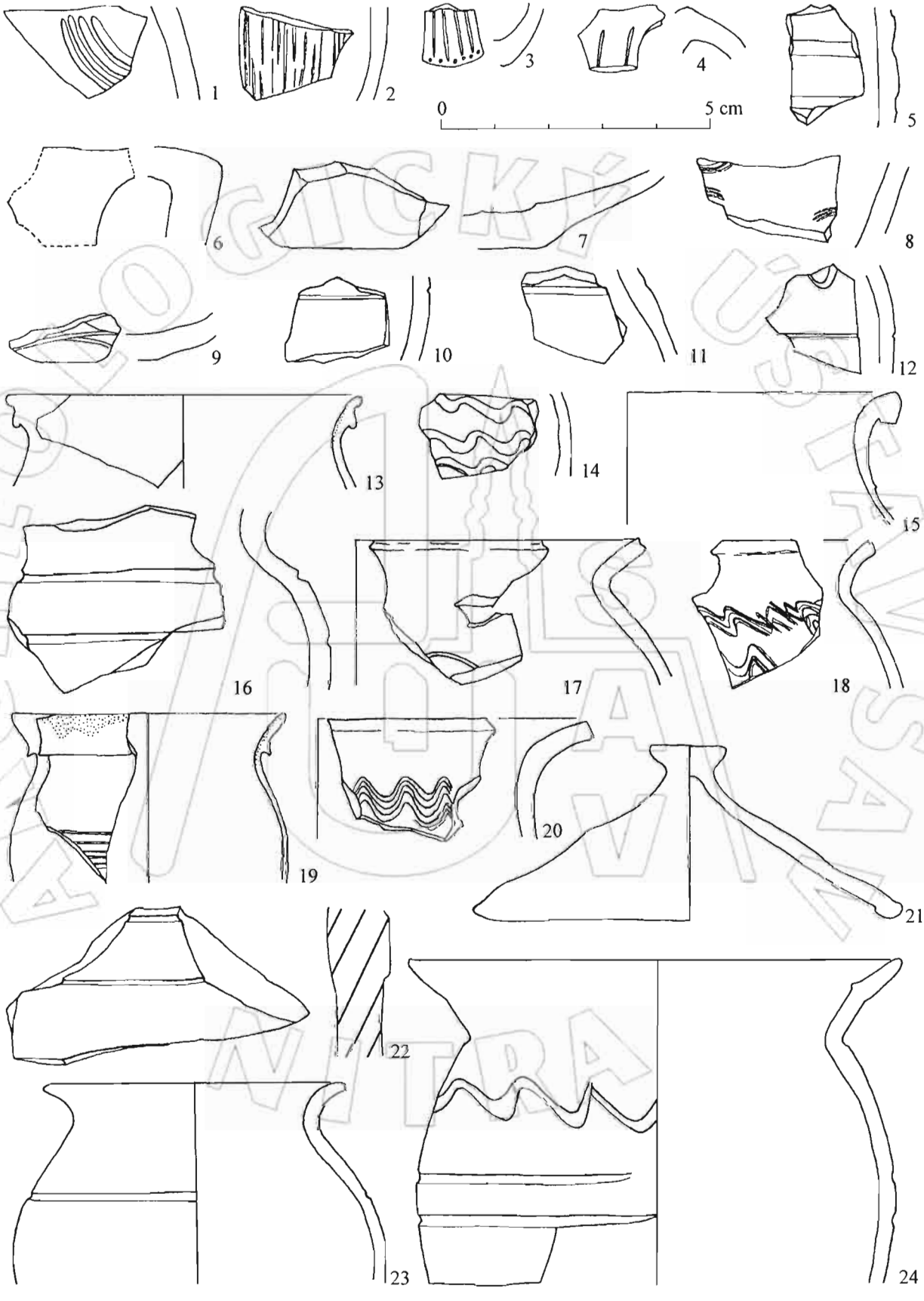
Abb. 25. Chynorany (Medzi cestami). Schnitt I. 1 - SW-Hälfte, Lehmverputzdestruktion; 2 - NO Hälfte; 3 - SW Hälfte, Fußbodenreste; 4 - Lesefundkonzentration I-IV (Ďuriš, 47).

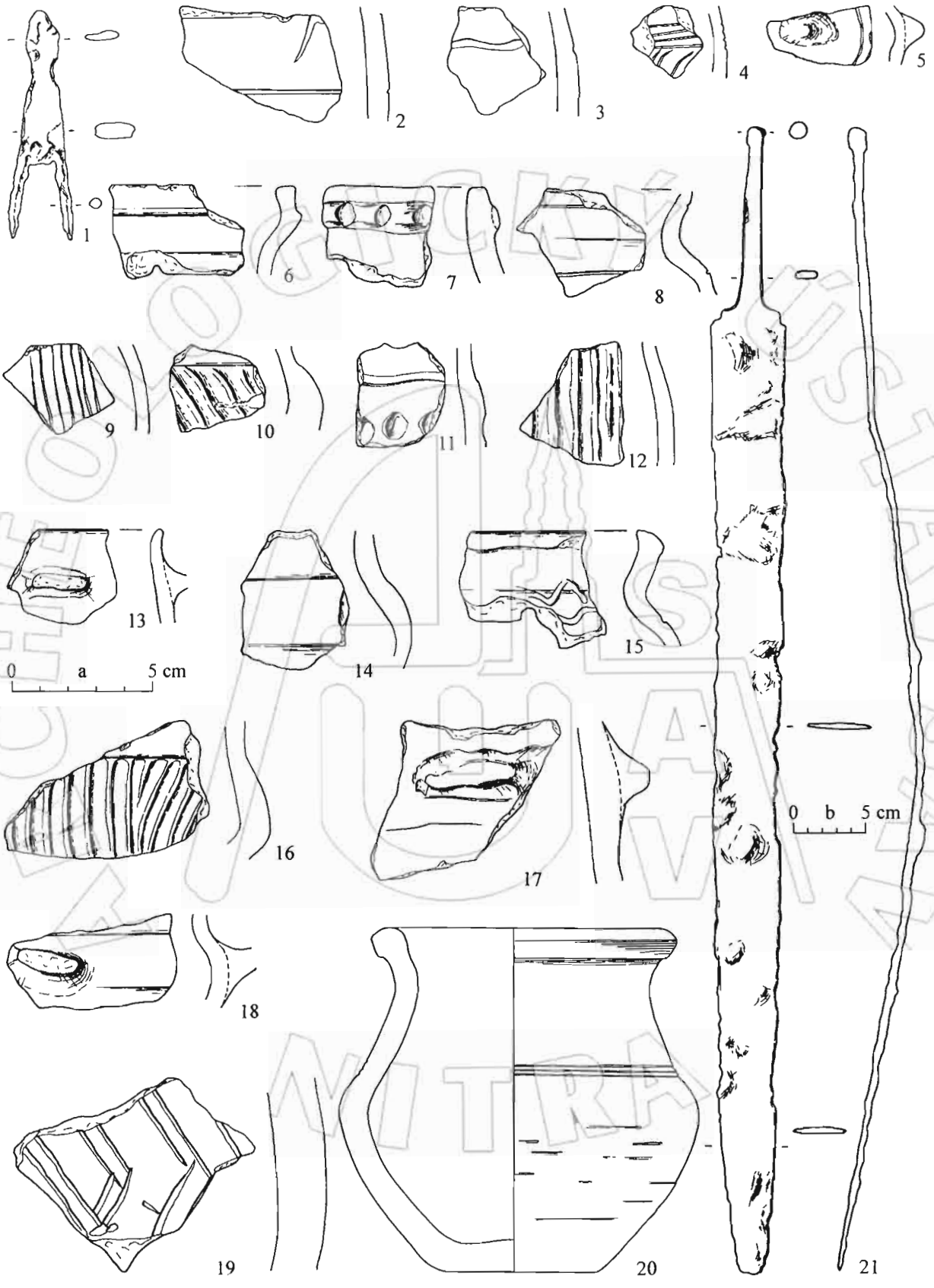
Obr. 26. Plavecký Štvrtok (Obora). Objekt 3. Výber nálezov. Mierka a: 1, b: 2-10 (Elschek, 47).
Abb. 26. Plavecký Štvrtok (Obora). Objekt 3. Auswahl von Funden. Maßstab a: 1, b: 2-10 (Elschek, 49).

Obr. 27. Plavecký Štvrtok (Obora). Výber nálezov. 1-8 - objekt 3; 9 - objekt 7 (Elschek, 47).
Abb. 27. Plavecký Štvrtok (Obora). Auswahl von Funden. 1-8 - Objekt 3; 9 - Objekt 7 (Elschek, 49).

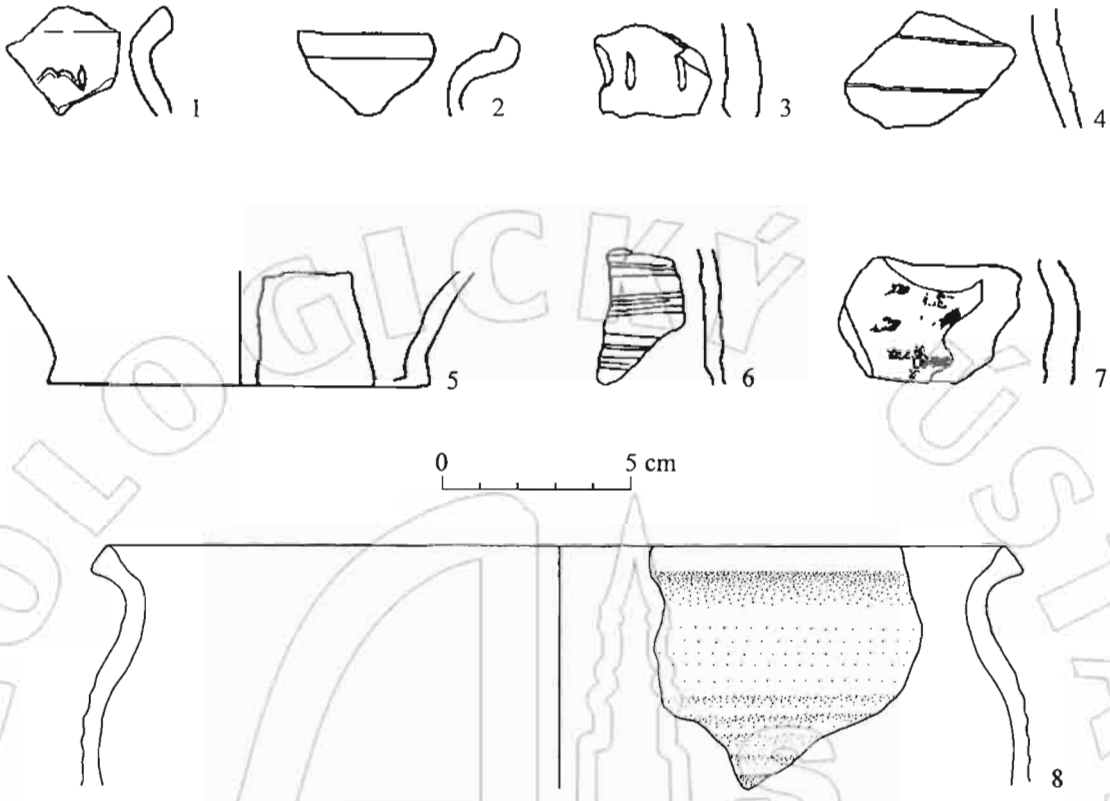

Obr. 28. Nitra-Horné mesto. Výber nálezov (Fottová, 51).
Abb. 28. Nitra-Horné mesto. Auswahl von Funden (Fottová, 52).

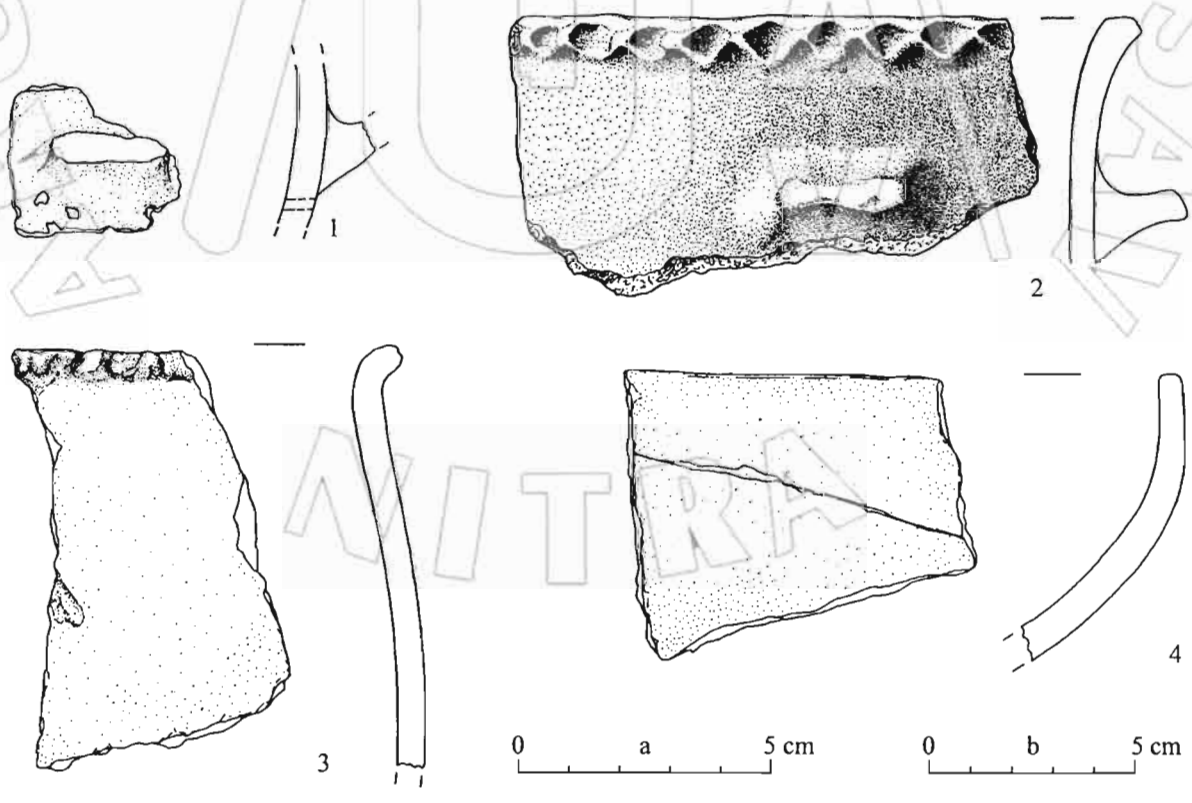

Obr. 29. Pinciná. Výber nálezov. 1, 20, 21 - poloha Pod Veternou; 2-5, 7-19 - poloha Pod Bielou zemou; 6 - poloha Kliesniny. Mierka a: 1-20; b: 21 (Fottová/Kovár, 53).

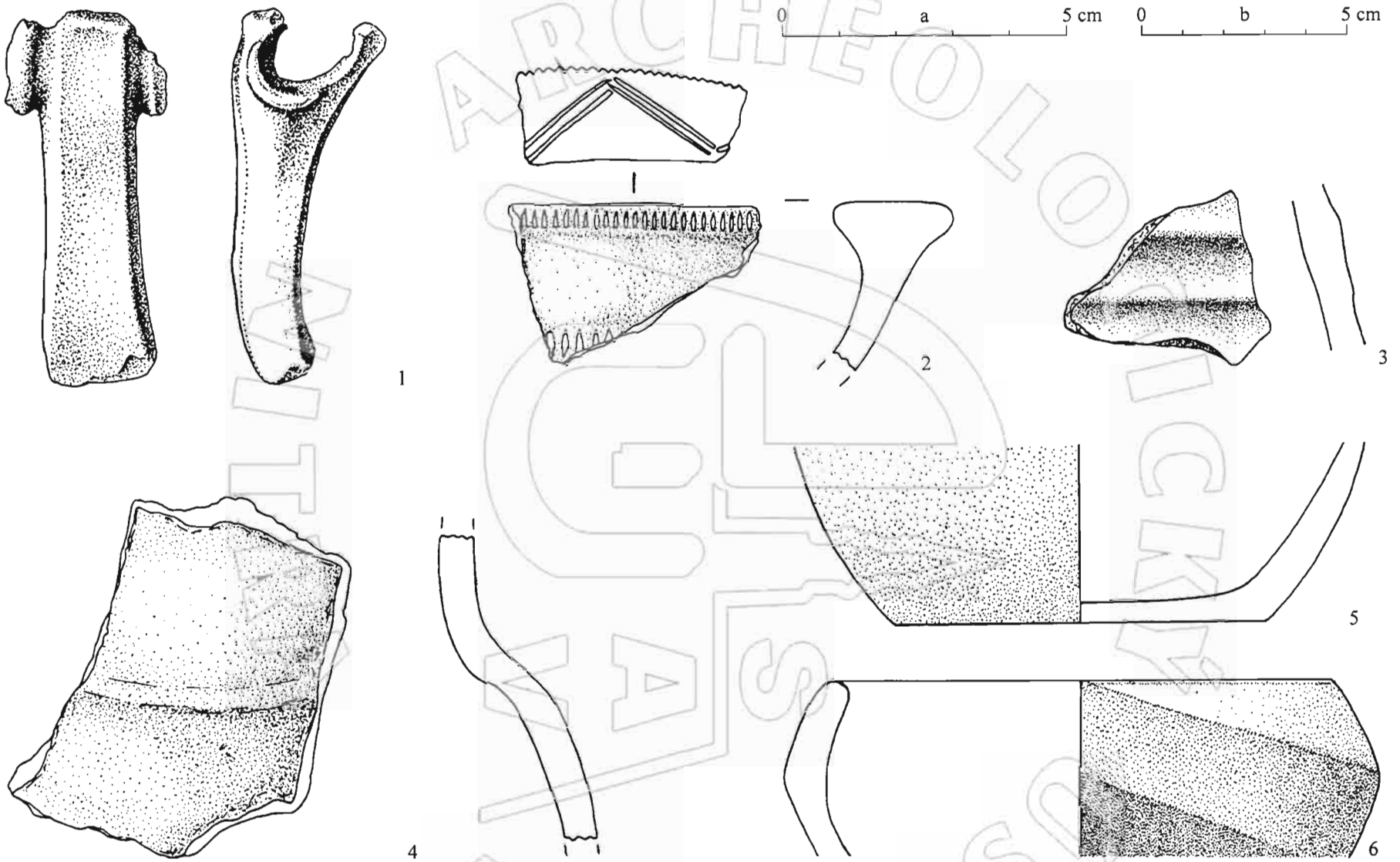
Abb. 29. Pinciná. Auswahl von Funden. 1, 20, 21 - Lage Pod Veternou; 2-5, 7-19 - Lage Pod Bielou zemou; 6 - Lage Kliesniny. Maßstab a: 1-20; b: 21 (Fottová/Kovár, 54).

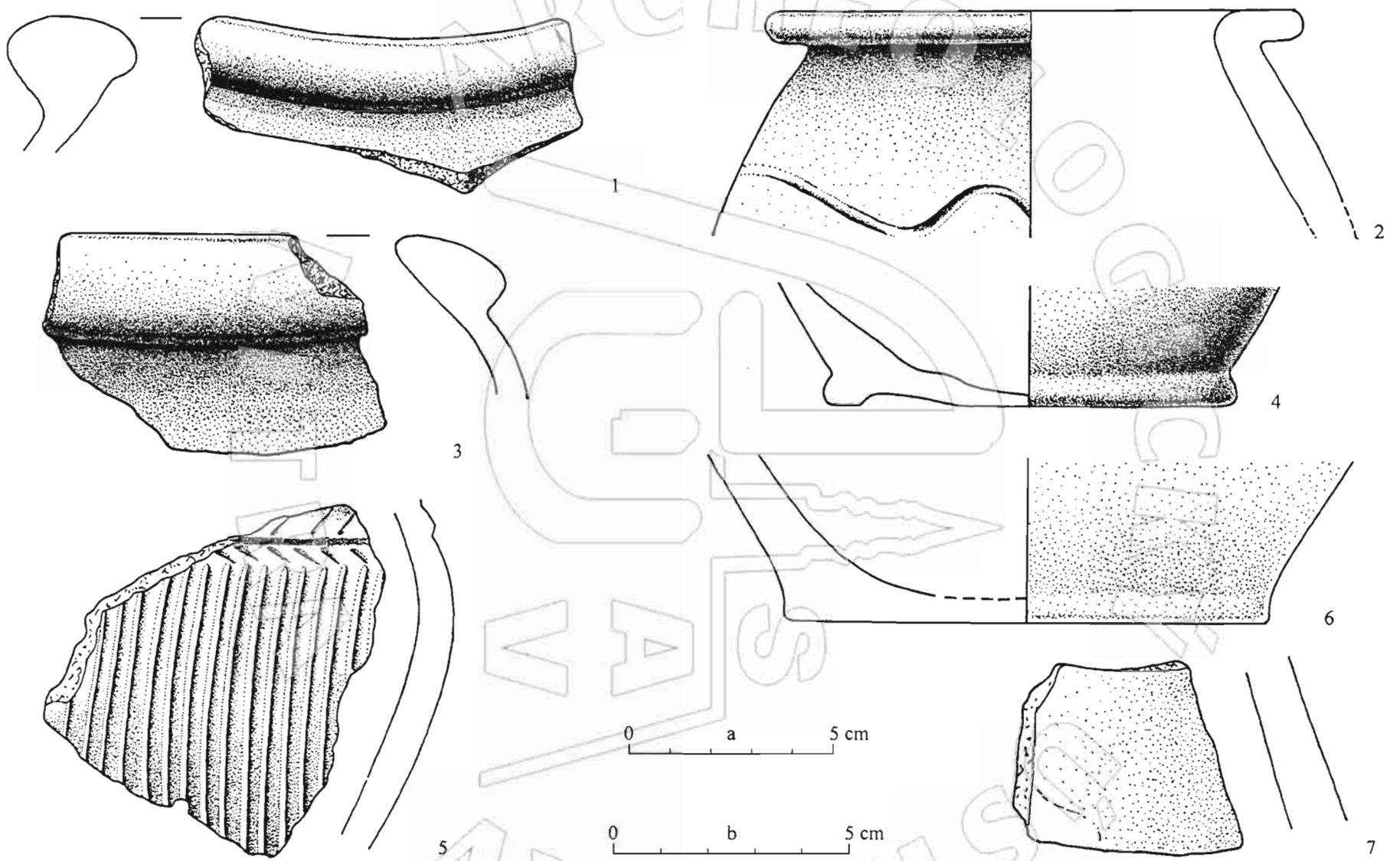
Obr. 30. Breznička (Hrádok). Výber nálezov (Fottová/Kovár/Slivenska, 55).
Abb. 30. Breznička (Hrádok). Auswahl von Funden (Fottová/Kovár/Slivenska, 56).

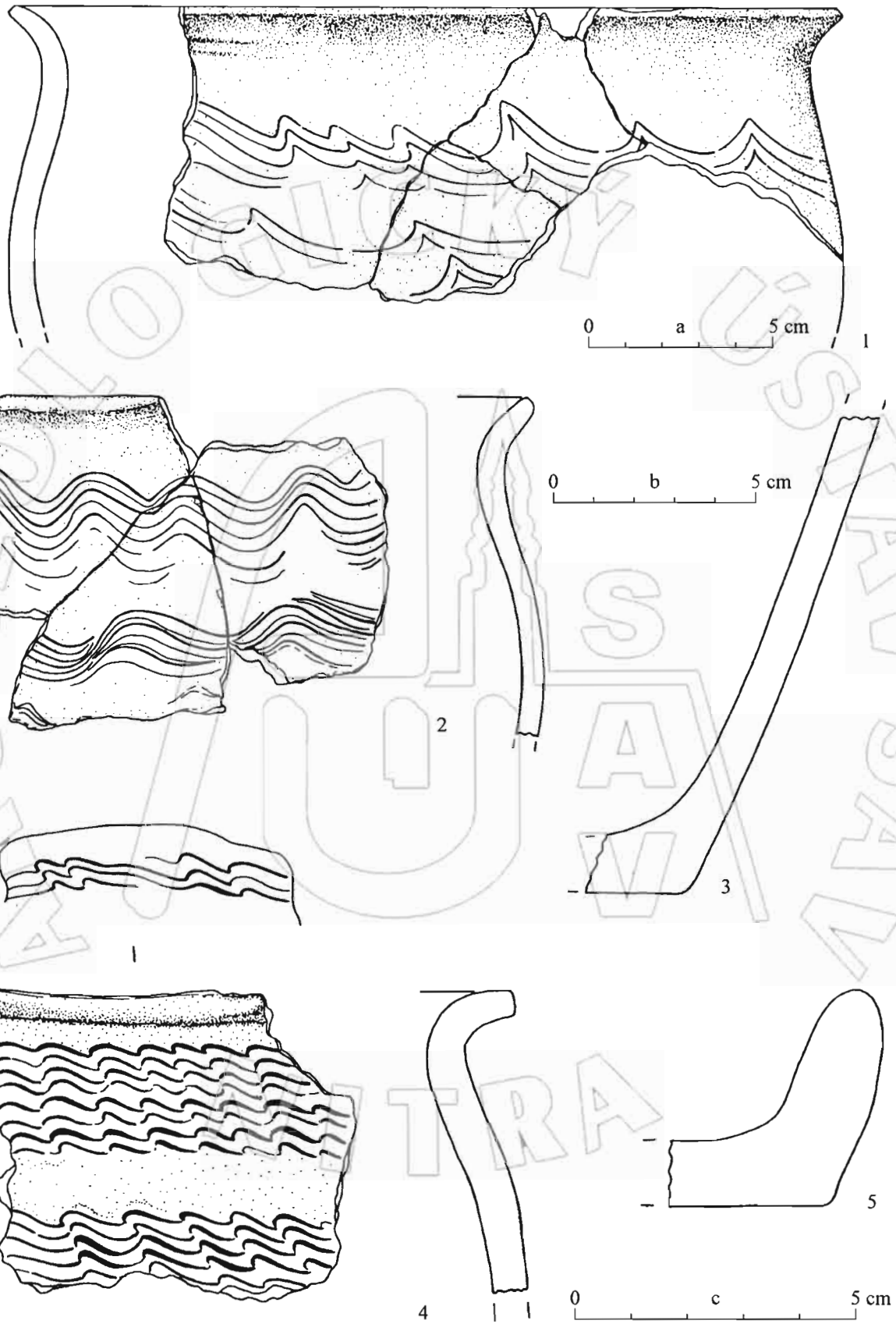
Obr. 31. Vinné (Šírava). Výber nálezov. 1-3 - eneolit; 4 - doba bronzová. Mierka a: 1, 3, 4; b: 2 (Gačková/Hreha, 57).
Abb. 31. Vinné (Šírava). Auswahl von Funden. 1-3 - Äneolithikum; 4 - Bronzezeit. Maßstab a: 1, 3, 4; b: 2 (Gačková/Hreha, 58).

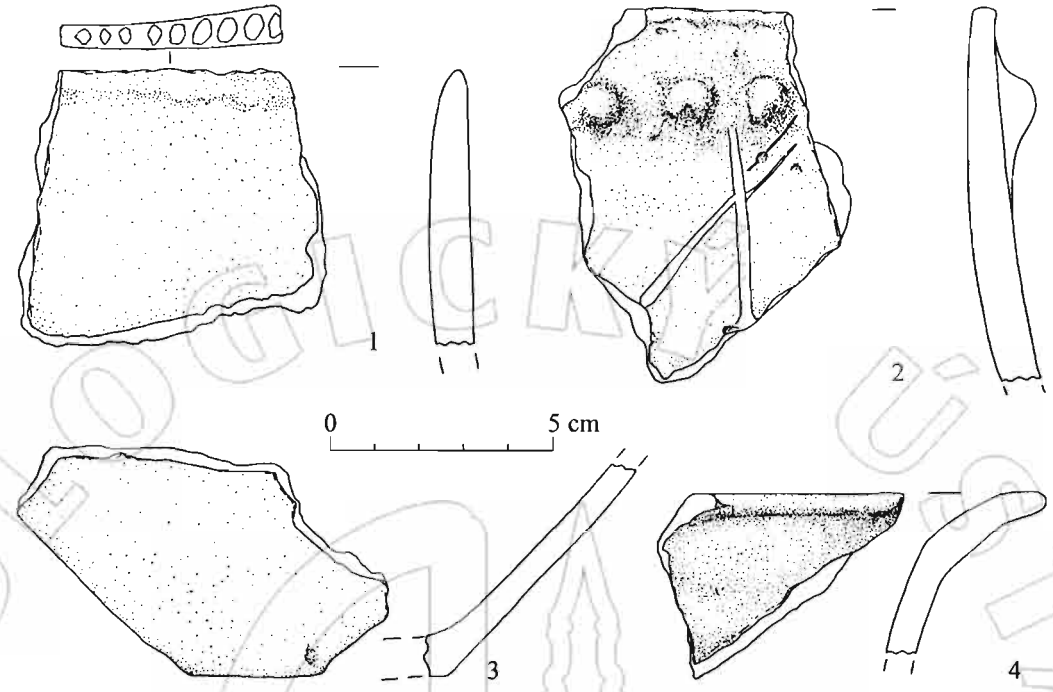
Obr. 32. Vinné (Širava). Výber nálezov z doby bronzovej. 1 - bronz; 2-6 - keramika. Mierka a: 1, 2, 4; b: 3, 5, 6 (Gačková/Hreha, 57).
Abb. 32. Vinné (Širava). Auswahl von bronzezeitlichen Funden. 1 - Bronze; 2-6 - Keramik. Maßstab a: 1, 2, 4; b: 3, 5, 6 (Gačková/Hreha, 58).

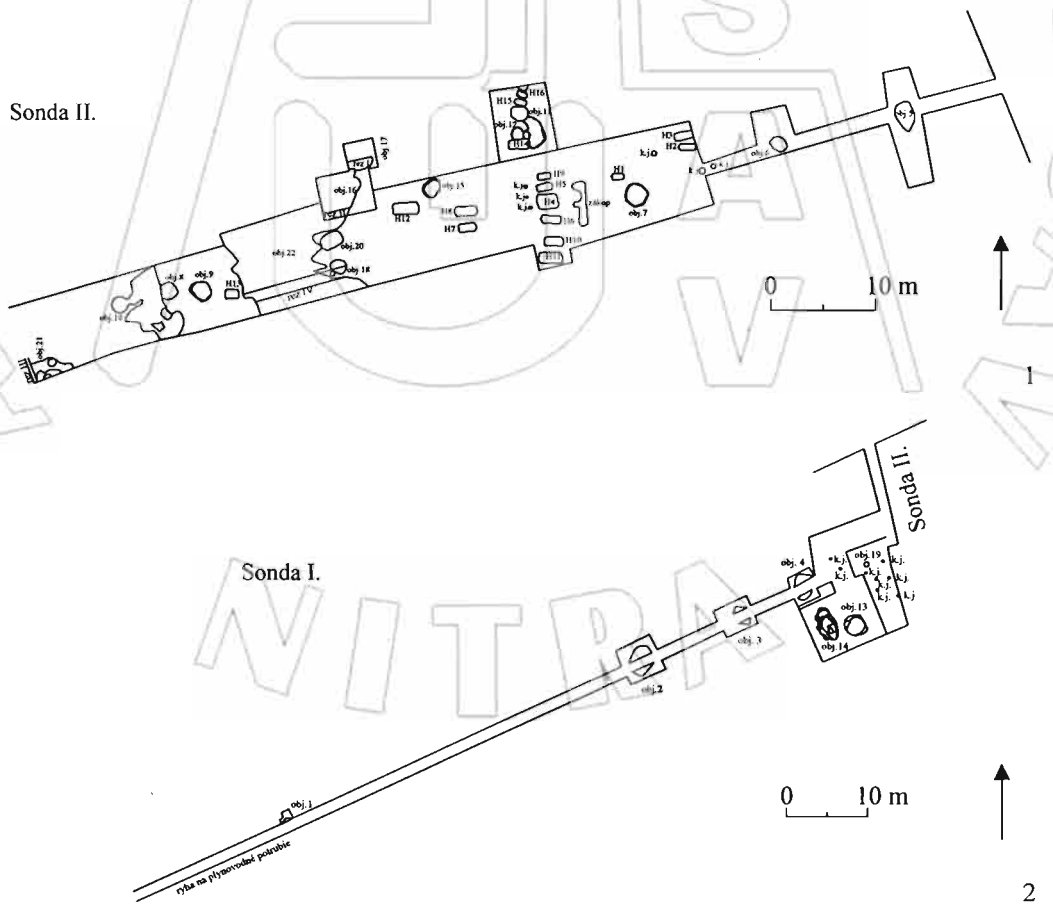
Obr. 33. Vinné (Šírava). Výber nálezov. 1, 3, 5, 7 - doba laténska; 2, 4, 6 - doba rímska. Mierka a: 1-6; b: 7 (Gačková/Hreha, 57).
Abb. 33. Vinné (Šírava). Auswahl von Funden. 1, 3, 5, 7 - Latènezeit; 2, 4, 6 - Römische Kaiserzeit. Maßstab a: 1-6; b: 7 (Gačková/Hreha, 58).

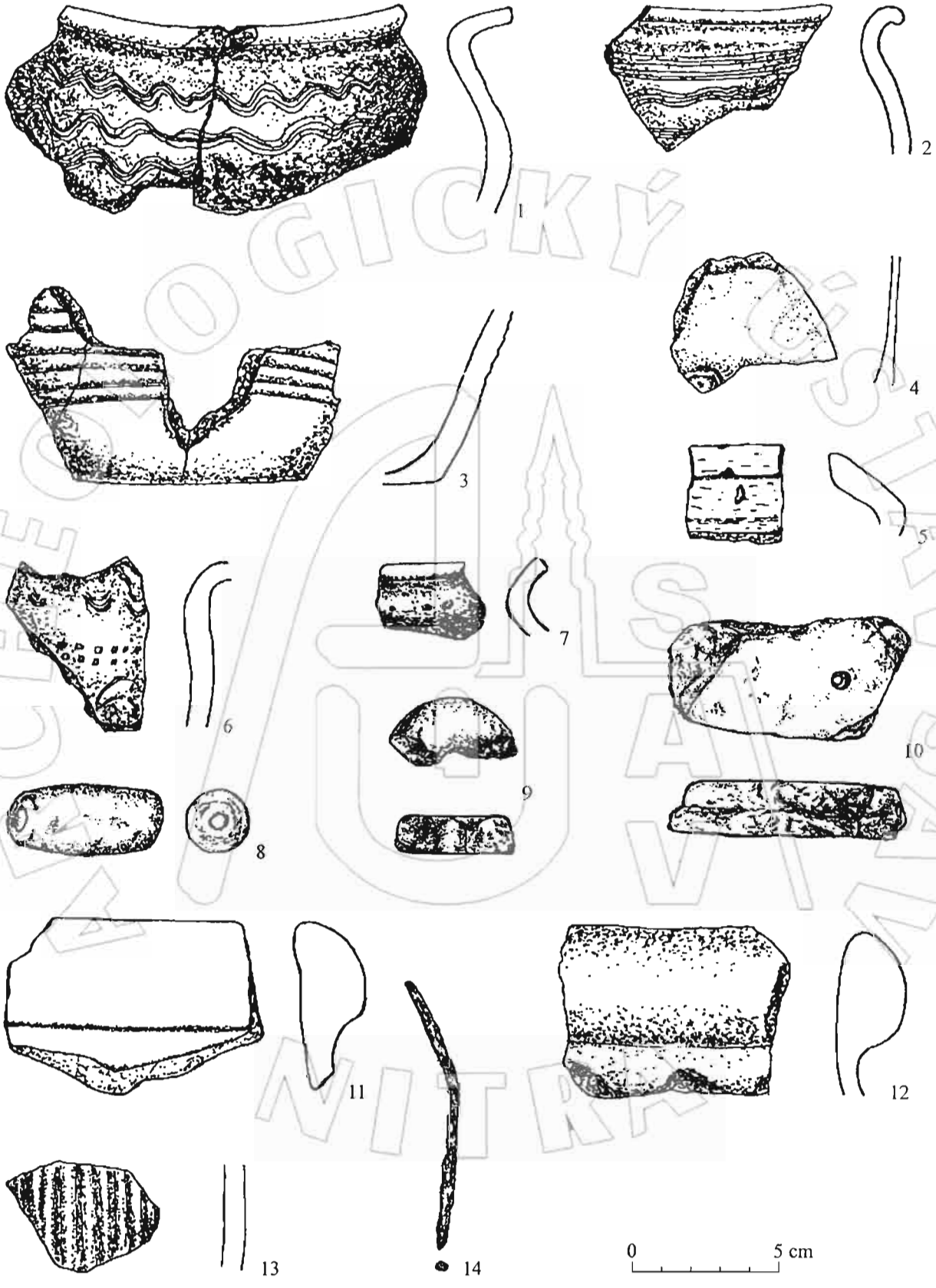
Obr. 34. Vinné (Šírava). Výber keramických nálezov z včasného stredoveku. Mierka a: 1; b: 2, 3; c: 4, 5 (Gačková/Hreha, 57).
Abb. 34. Vinné (Šírava). Auswahl von frühmittelalterlichen Keramikfunden. Maßstab a: 1; b: 2, 3; c: 4, 5 (Gačková/Hreha, 58).

Obr. 35. Zalužice (Blatá). Výber nálezov. 1-2 - eneolit; 3-4 - doba bronzová (Gačková/Hreha, 57).
Abb. 35. Zalužice (Blatá). Auswahl von Funden. 1-2 - Äneolithikum; 3-4 - Bronzezeit (Gačková/Hreha, 58).

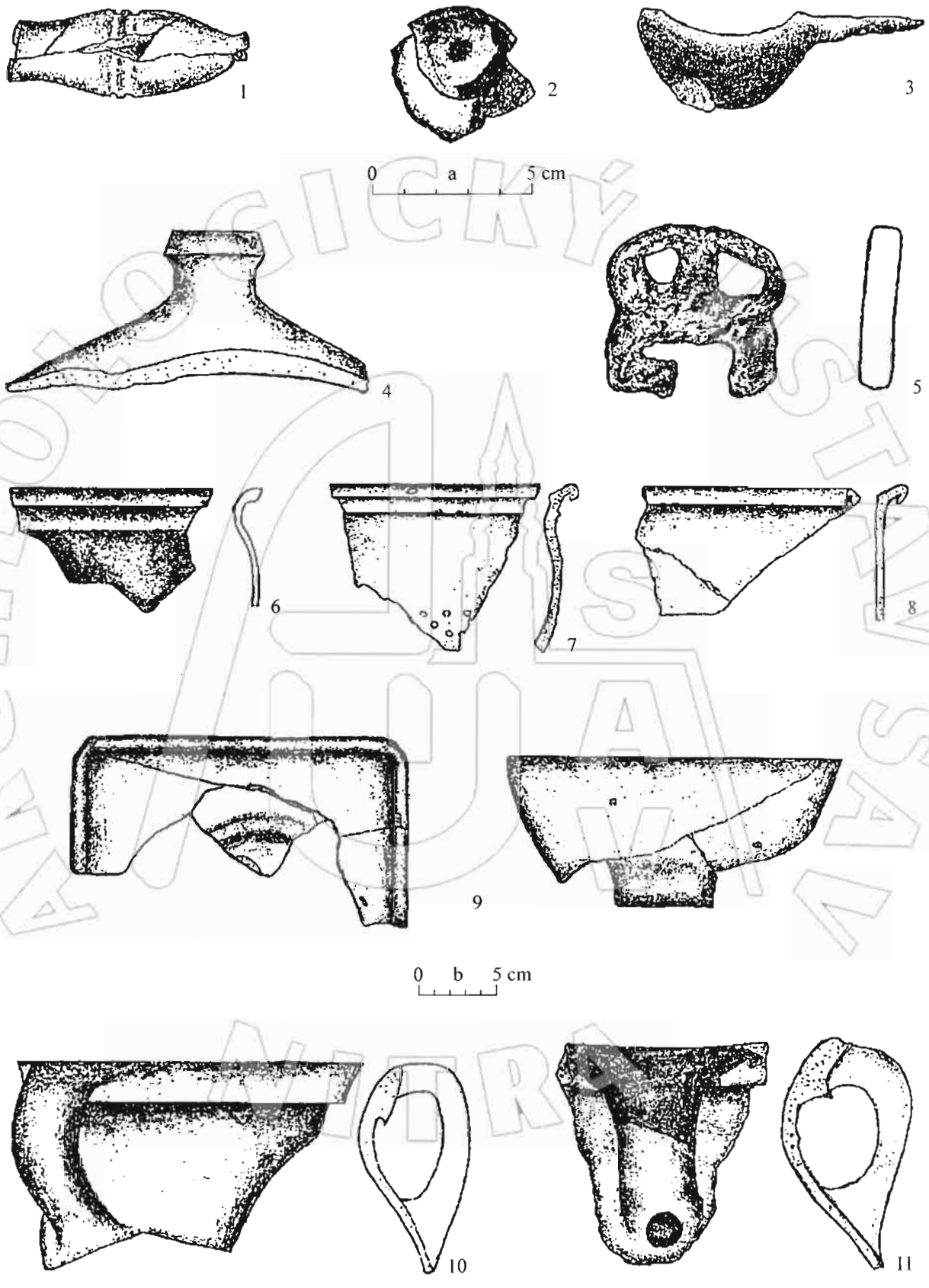

Obr. 36. Seňa (Vyšný lán). Celkový pohľad na skúmanú plochu v sondách I, II (Horváthová/Rusnák/Bomba/Hreha, 72).
Abb. 36. Seňa (Vyšný lán). Gesamtansicht auf die erforschte Fläche in den Schnitten I, II (Horváthová/Rusnák/Bomba/Hreha, 73).

Obr. 37. Bratislava-Devín (Brigádnická ulica). Výber materiálu. 1-10 - včasnostredoveký objekt; 11-14 - laténska vrstva (Harmadyová, 70).

Abb. 37. Bratislava-Devín (Brigádnická Str.). Auswahl von Material. 1-10 - frühmittelalterliches Objekt; 11-14 - latènezeitliche Schicht (Harmadyová, 70).

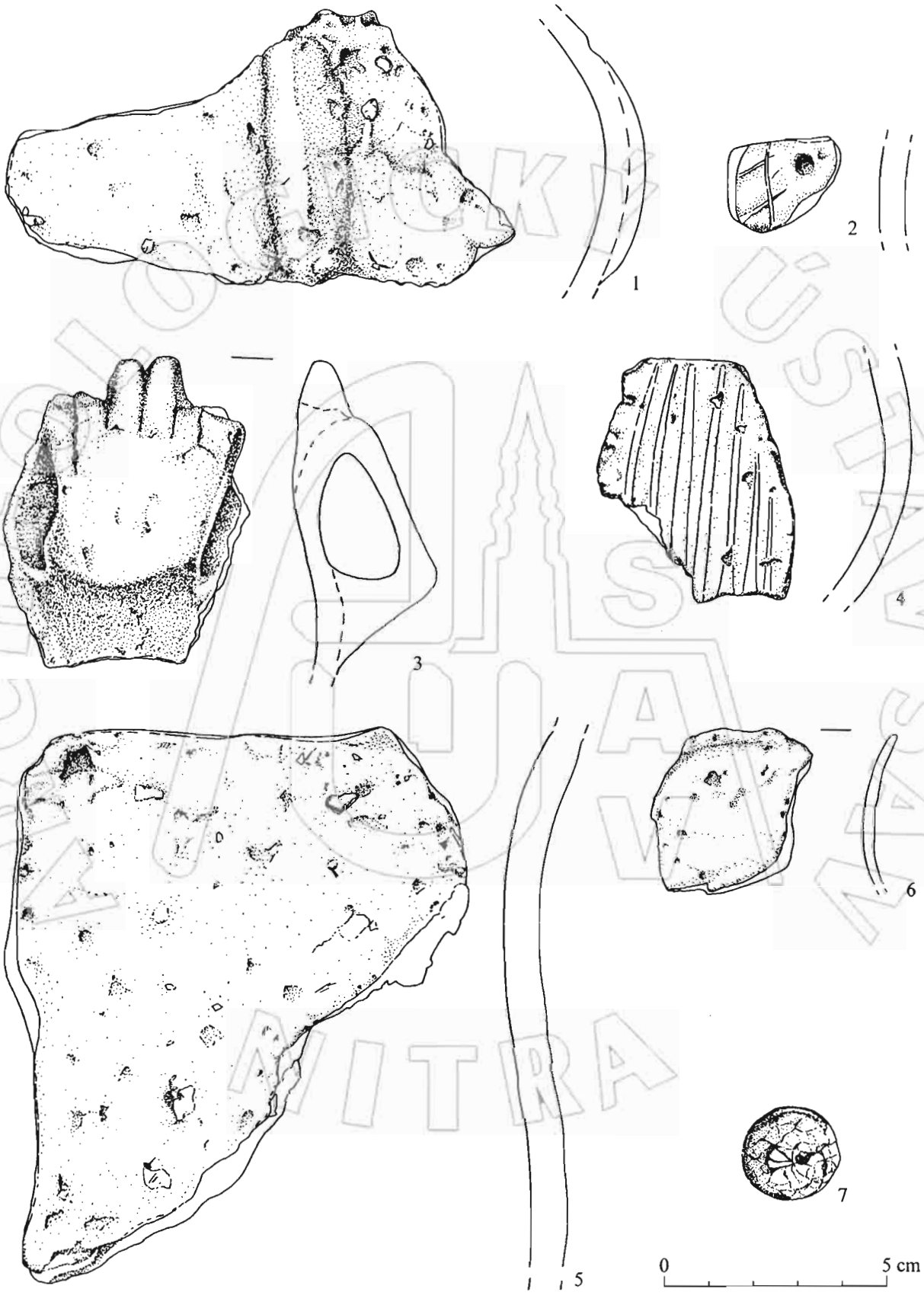
Obr. 38. Bratislava-Devín (Kremeľská ulica). Výber materiálu z objektov. 1-2, 4, 6-12 - keramika; 3, 5 - železo. Mierka a: 1-5; b: 6-11 (Harmadyová, 70).

Abb. 38. Bratislava-Devín (Kremeľská Str.). Auswahl von Material aus den Objekten. 1-2, 4, 6-12 - Keramik; 3, 5 - Eisen. Maßstab a: 1-5; b: 6-11 (Harmadyová, 70).

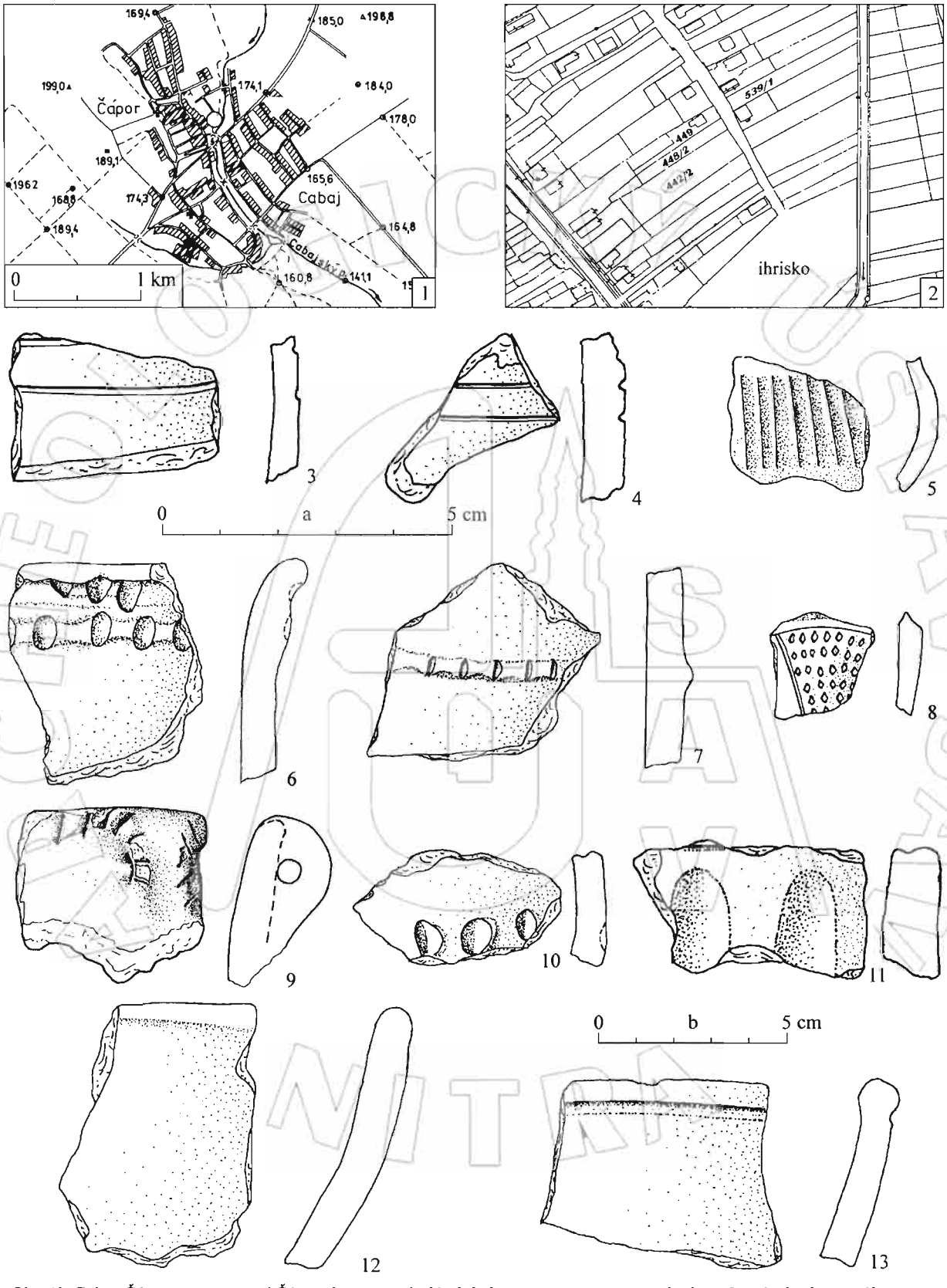

Obr. 39. Kechnec (Davidky). 1- porušený objekt badenskej kultúry; 2, 3, 5 - črepy z obj. 1; 4, 6-12 - črepy z okolia zničených objektov (Horváthová, 70).

Abb. 39. Kechnec (Davidky). 1- gestörtes Objekt der Badener Kultur; 2, 3, 5 - Scherben aus den Objekten 1; 4, 6-12 - Scherben aus der Umgebung der gestörten Objekte (Horváthová, 71).

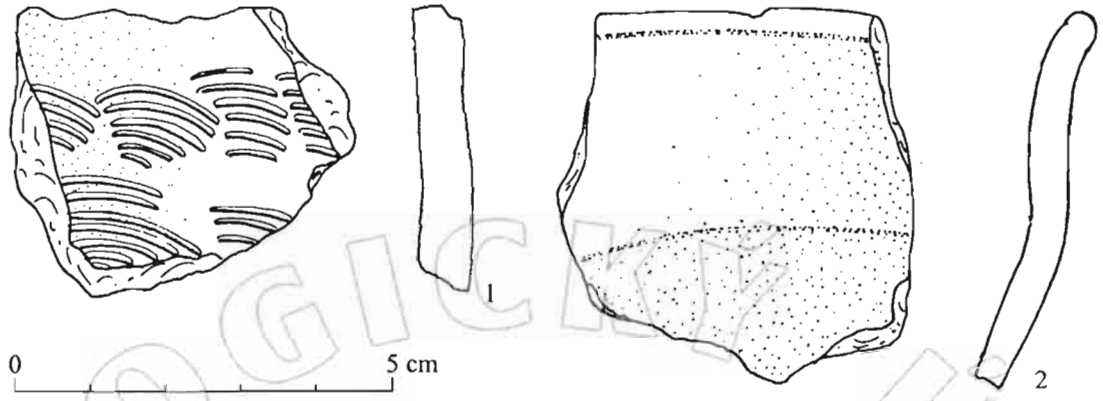

Obr. 40. Kechnec (Davidky). 1-6 - črepy zo zničených objektov badenskej kultúry; 7 - hlinená guľôčka (Horváthová, 70).
Abb. 40. Kechnec (Davidky). 1-6 - Scherben aus den zerstörten Objekten der Badener Kultur; 7 - Tonkugel (Horváthová, 71).

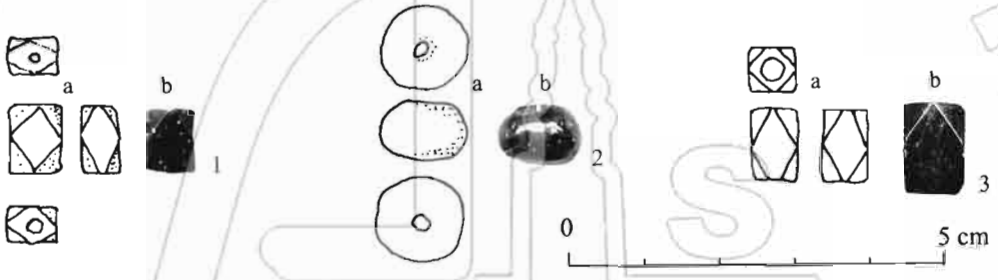

Obr. 41. Cabaj-Čápor, miestna časť Čápor. 1 - situačný plán lokality vyznačenej čiernym bodom; 2 - výsek z katastrálnej mapy obce s preskúmanými polohami; 3-13 - výber črepového materiálu (parcely č. 442/2, 448/2, 449). Mierka a: 3, 4; b: 5-13 (Hunka/Ožďáni, 79).

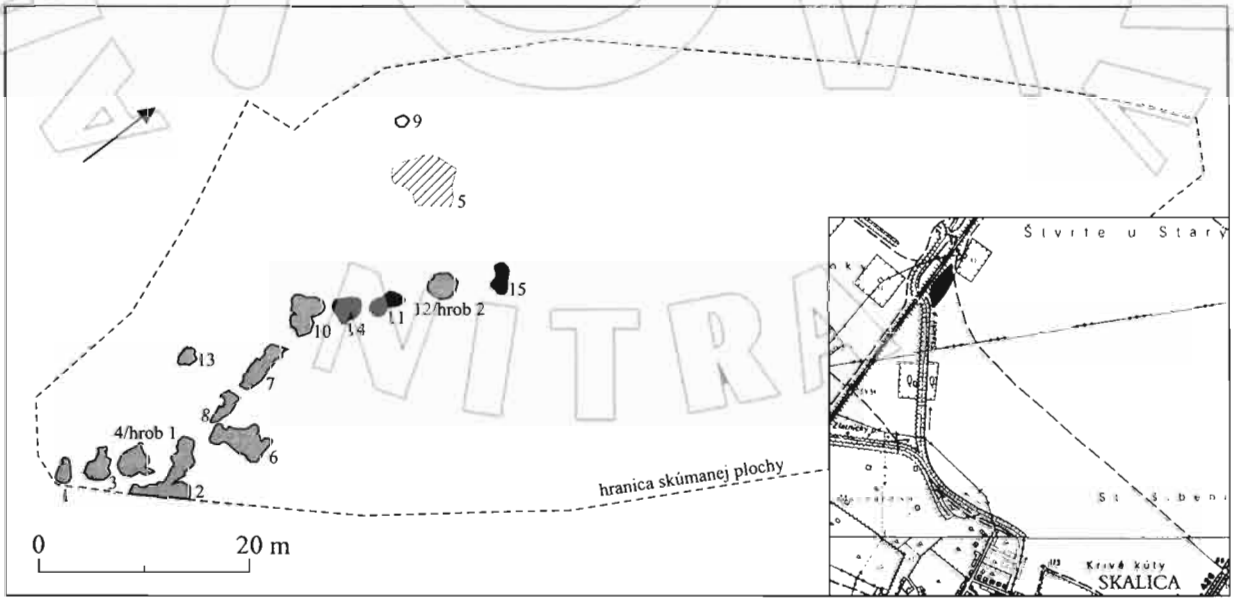
Abb. 41. Cabaj-Čápor, Gemeindeteil Čápor. 1 - Situationsplan der mit schwarzem Punkt markierten Fundstelle; 2 - Ausschnitt aus der Katasterkarte der Gemeinde mit untersuchten Lagen; 3-13 - Auswahl des Scherbenmaterials (Parzellen Nr. 442/2, 448/2, 449). Maßstab a: 3, 4; b: 5-13 (Hunka/Ožďáni, 80).

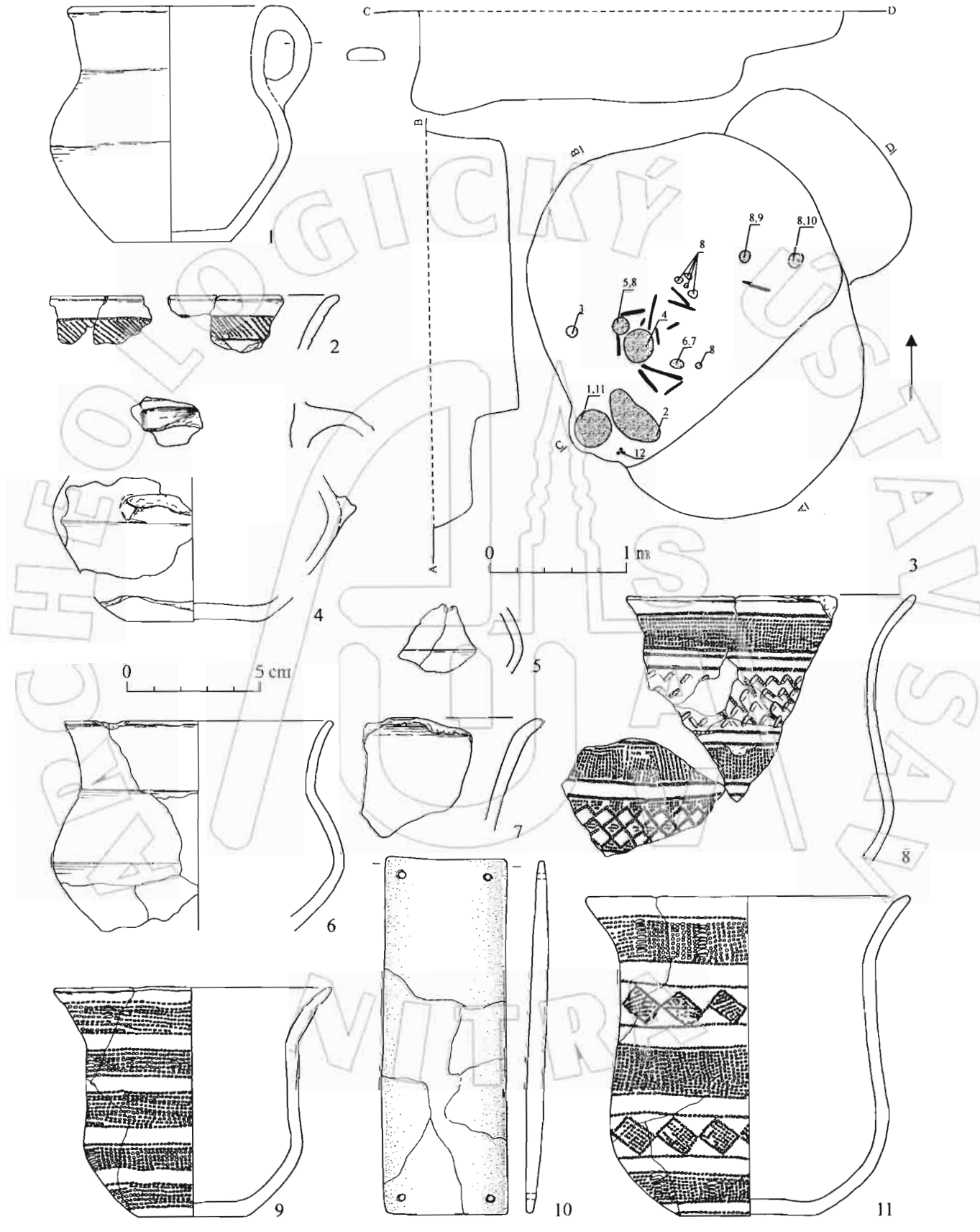
Obr. 42. Cabaj-Čápor, miestna časť Čápor (Parcely 442/2, 448/2, 449). Výber črepov z doby rímskej (Hunka/Ožďáni, 79).
Abb. 42. Cabaj-Čápor, Gemeindeteil Čápor (Parzellen 442/2, 448/2, 449). Auswahl von Scherben aus der römischen Kaiserzeit (Hunka/Ožďáni, 80).

Obr. 43. Prša (Bércz-pieskovňa B). Koráliky z polodrahokamov. 1 - jaspis, hrob 6; 2 - karneol, hrob 21; 3 - karneol, hrob 128 (Illášová/Staššíková, 90).
Abb. 43. Prša (Bércz-Sandgrube B). Perlen aus Halbedelsteinen. 1 - Jaspis, Grab 6; 2 - Karneol, Grab 21; 3 - Karneol, Grab 128 (Illášová/Staššíková, 90).

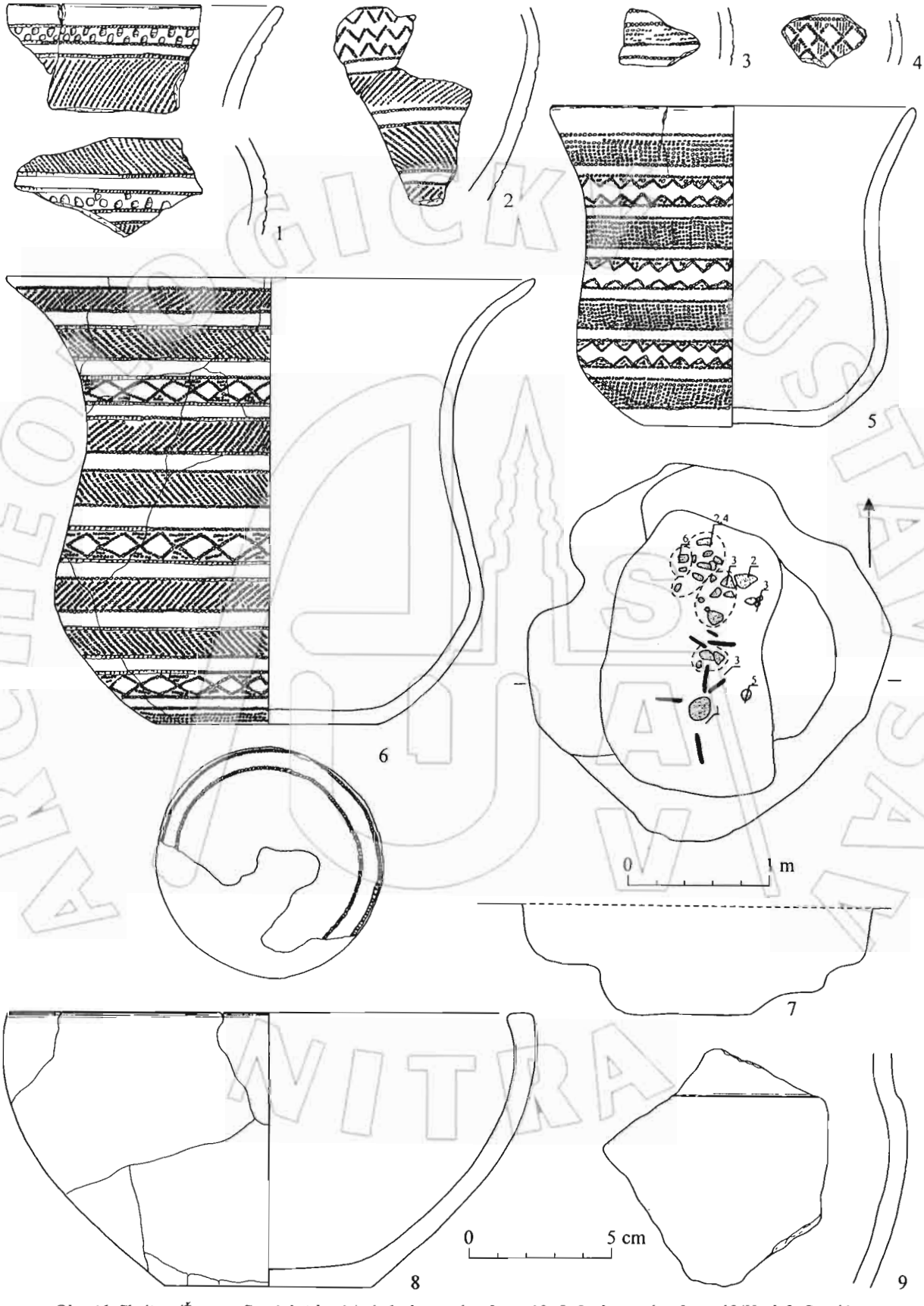

Obr. 44. Skalica (Štvrte u Starých šibeníc). Situovanie lokality a plán preskúmanej plochy s objektami (Cheben/Drahošová, 82).
Abb. 44. Skalica (Štvrte u Starých šibeníc). Situeirung der Lokalität und der Plan der untersuchten Fläche mit Objekten (Cheben/Drahošová, 84).

Obr. 45. Skalica (Štvrte u Starých šibeníc). 1, 2, 4-6, 8, 9, 11 - keramika, Jama 4/Hrob 1; 7 - keramika, Jama 9; 3 - plán, Jama 4/Hrob 1; 10 - nátepná doštička, Jama 10 (Cheben/Drahošová, 82).

Abb. 45. Skalica (Štvrte u Starých šibeníc). 1, 2, 4-6, 8, 9, 11 - Keramik, Grube 4/Grab 1; 7 - Keramik, Grube 9; 3 - Plan, Grube 4/Grab 1; 10 - Armschutzplatte, Grube 10 (Cheben/Drahošová, 84).

Obr. 46. Skalica (Štvrte u Starých šibeníc). 1-6 - keramika, Jama 10; 8, 9 - keramika, Jama 12/Hrob 2; 7 - plán, Jama 12/Hrob 2 (Cheben/Drahošová, 82).

Abb. 46. Skalica (Štvte u Starých šibenic). 1-6 - Keramik, Grube 10; 8, 9 - Keramik, Grube 12/Grab 2; 7 - Plan, Grube 12/Grab 2 (Cheben/Drahošová, 84).

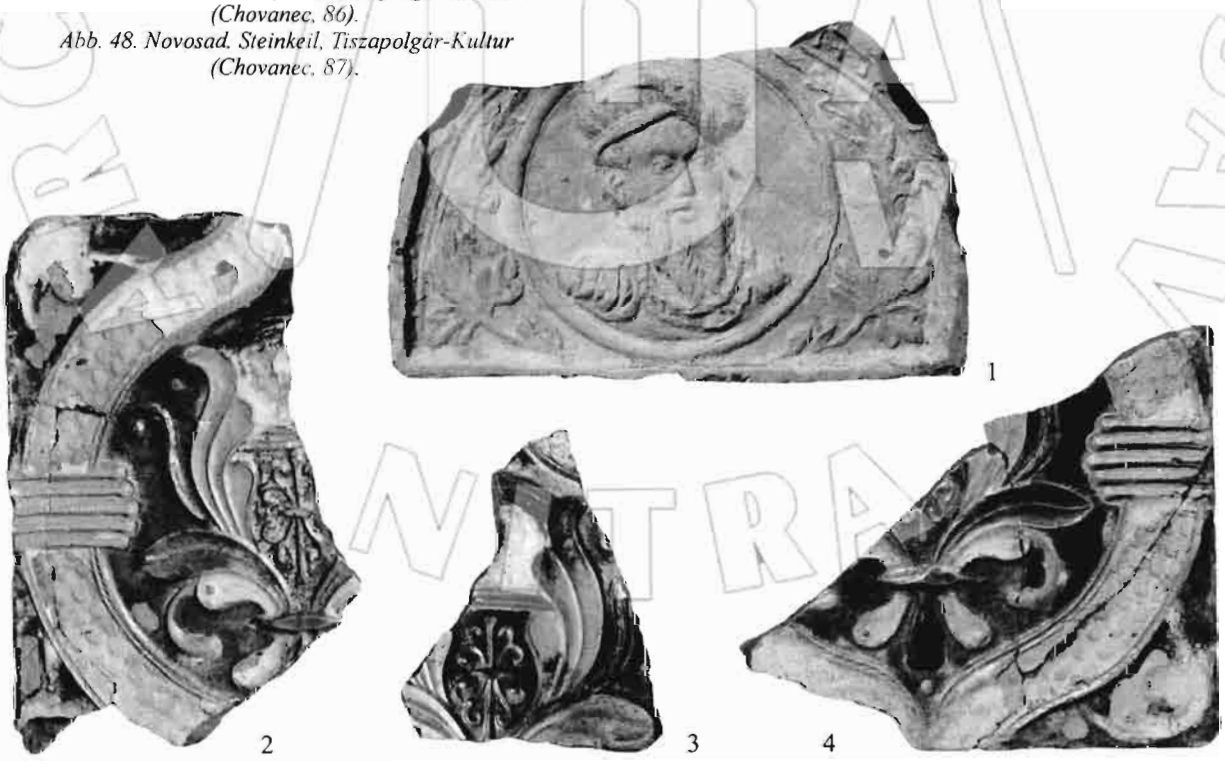
Obr. 47. Hraň. Dvojkónická miska zo sivej keramiky (Chovanec, 86).
Abb. 47. Hraň. Doppelkonische Schüssel aus grauer Keramik (Chovanec, 86).

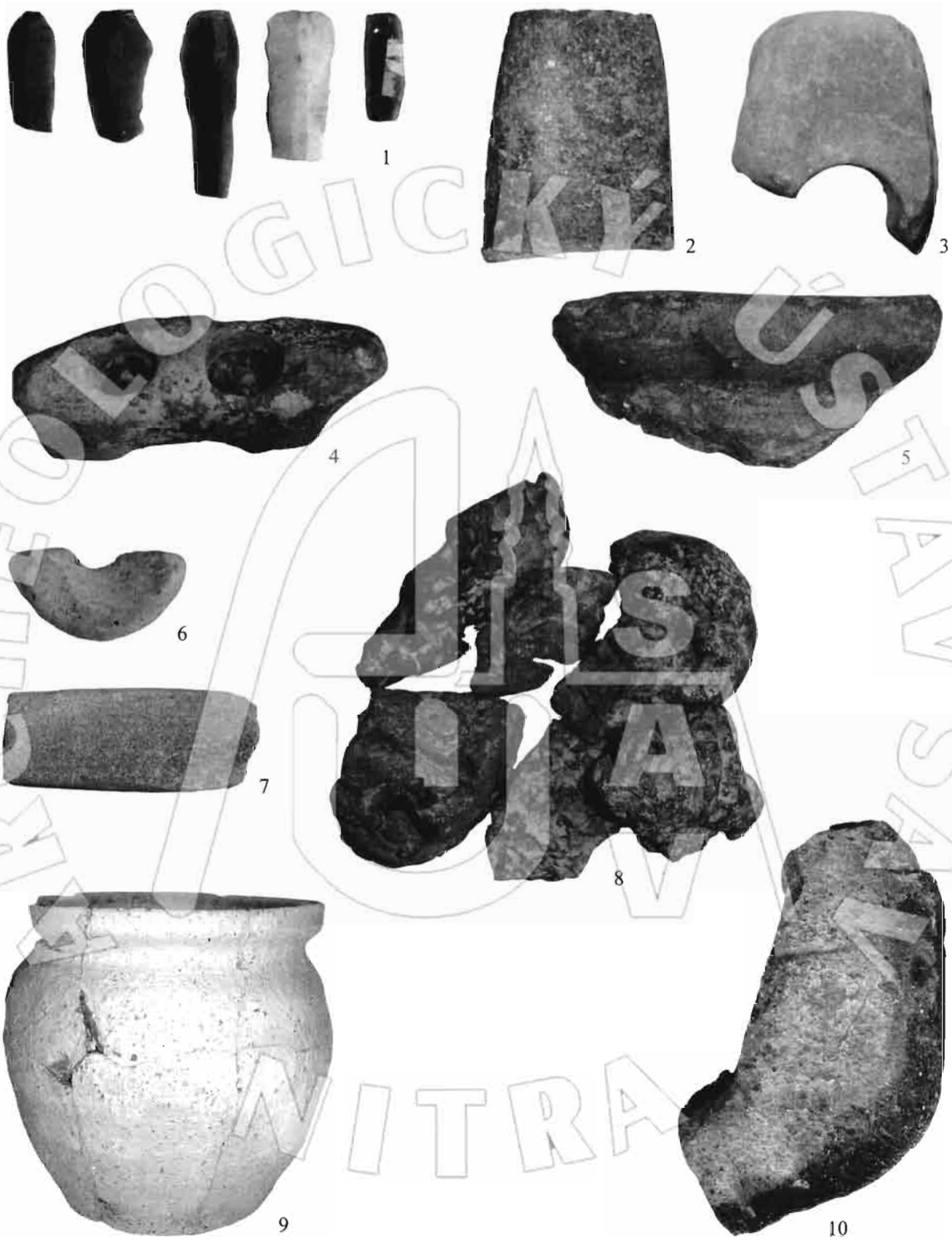
Obr. 48. Novosad. Kamenný klin, tiszapolgárska kultúra (Chovanec, 86).
Abb. 48. Novosad. Steinkeil, Tiszapolgár-Kultur (Chovanec, 87).

Obr. 49. Trebišov. Amforovitá nádoba, kultúra Nyírség-Zatin (Chovanec, 87).
Abb. 49. Trebišov. Amphoraförmiges Gefäß, Nyírség-Zatin-Kultur (Chovanec, 87).

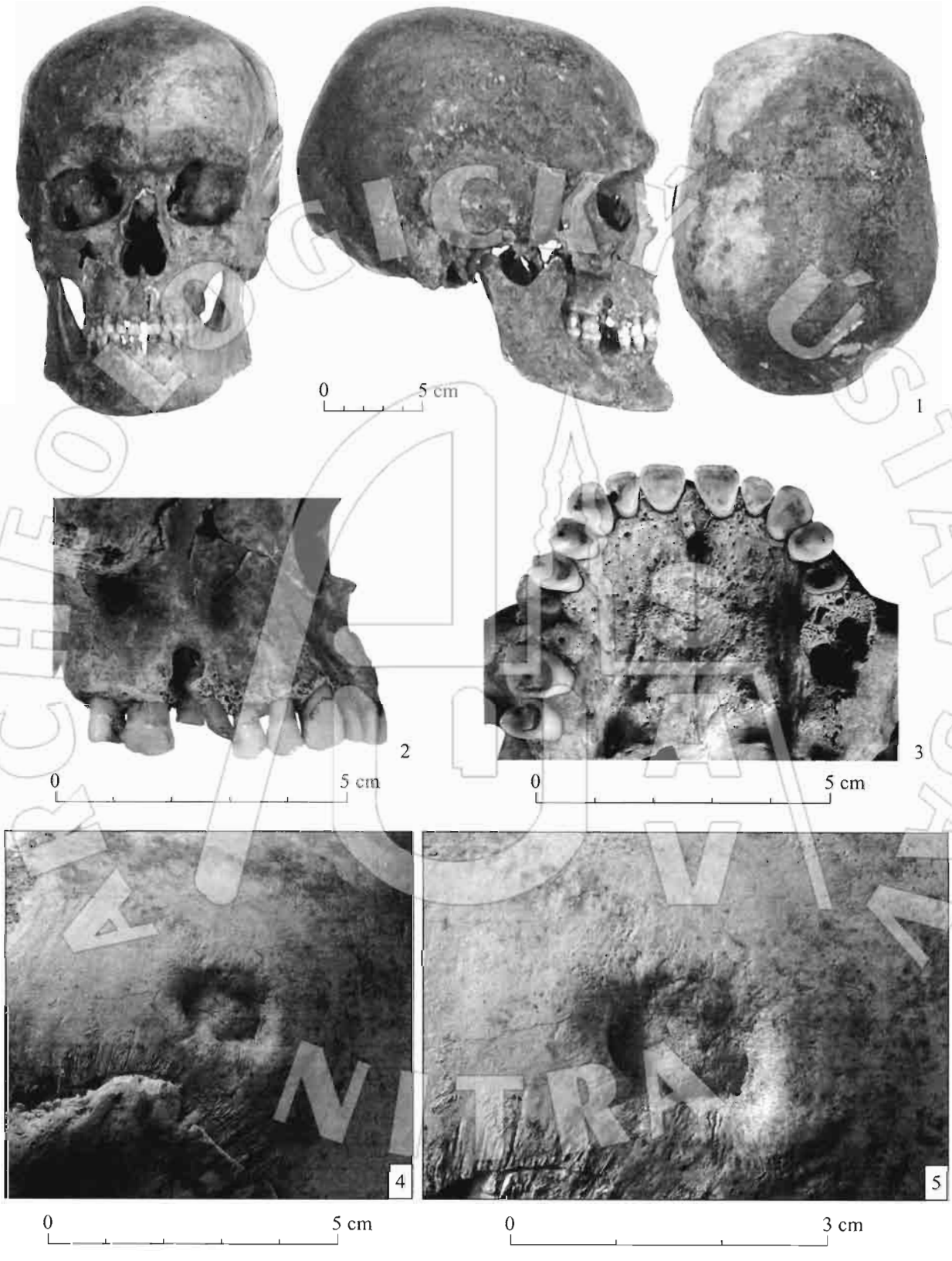

Obr. 50. Veľaty. 1 - rímsová kachlica s poprsím muža v medailóne, 16. stor.; 2-4 - komorové kachlice so štylizovanými kvetmi v geometrickom motive mreže, 16. stor. (Chovanec/Chovanec, 88).
Abb. 50. Veľaty. 1 - Gesimskachel mit der Männerbrust im Medaillon, 16. Jh.; 2-4 - Blattnapfkacheln mit stilisierten Blumen im geometrischen Gittermotiv, 16. Jh. (Chovanec/Chovanec, 89).

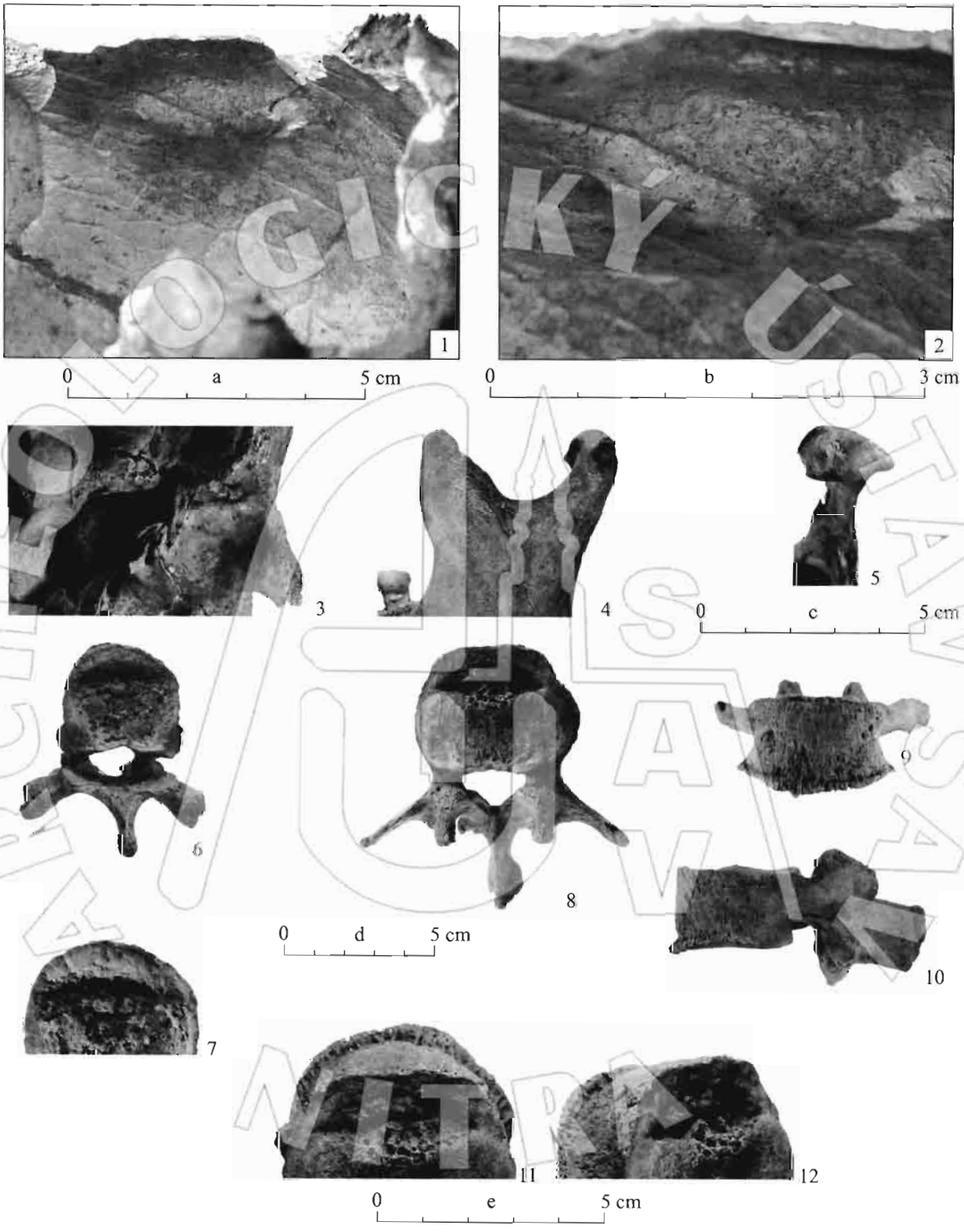
Obr. 51. Veľké Ozorovce. Nálezy zo sídliska s tiszapolgárskou kultúrou: 1 - kamenné čepieľky; 2-3 - brúsené kamenné nástroje; 4 - keramická plastika zvieraťa; 5 - sivá keramika; 6 - dvojkónický praslen; 7 - kamenný brúsik; 8 - železná struska; 9 - nádoba z bielej keramiky; 10 - mazanica. Bez mierky (Chovanec, 87).

Abb. 51. Veľké Ozorovce. Funde aus der Sieldung mit der Tiszapolgár-Kultur: 1 - Steinklingen; 2-3 - geschliffene Steinwerkzeuge; 4 - Keramikplastik des Tiers; 5 - graue Keramik; 6 - dopelkönisches Spinnwirtel; 7 - steinerner Schleifstein; 8 - Eisenschlacke; 9 - Gefäß aus weissbemalter Keramik; 10 - Lehmverputz. Ohne Maßstab (Chovanec, 88).

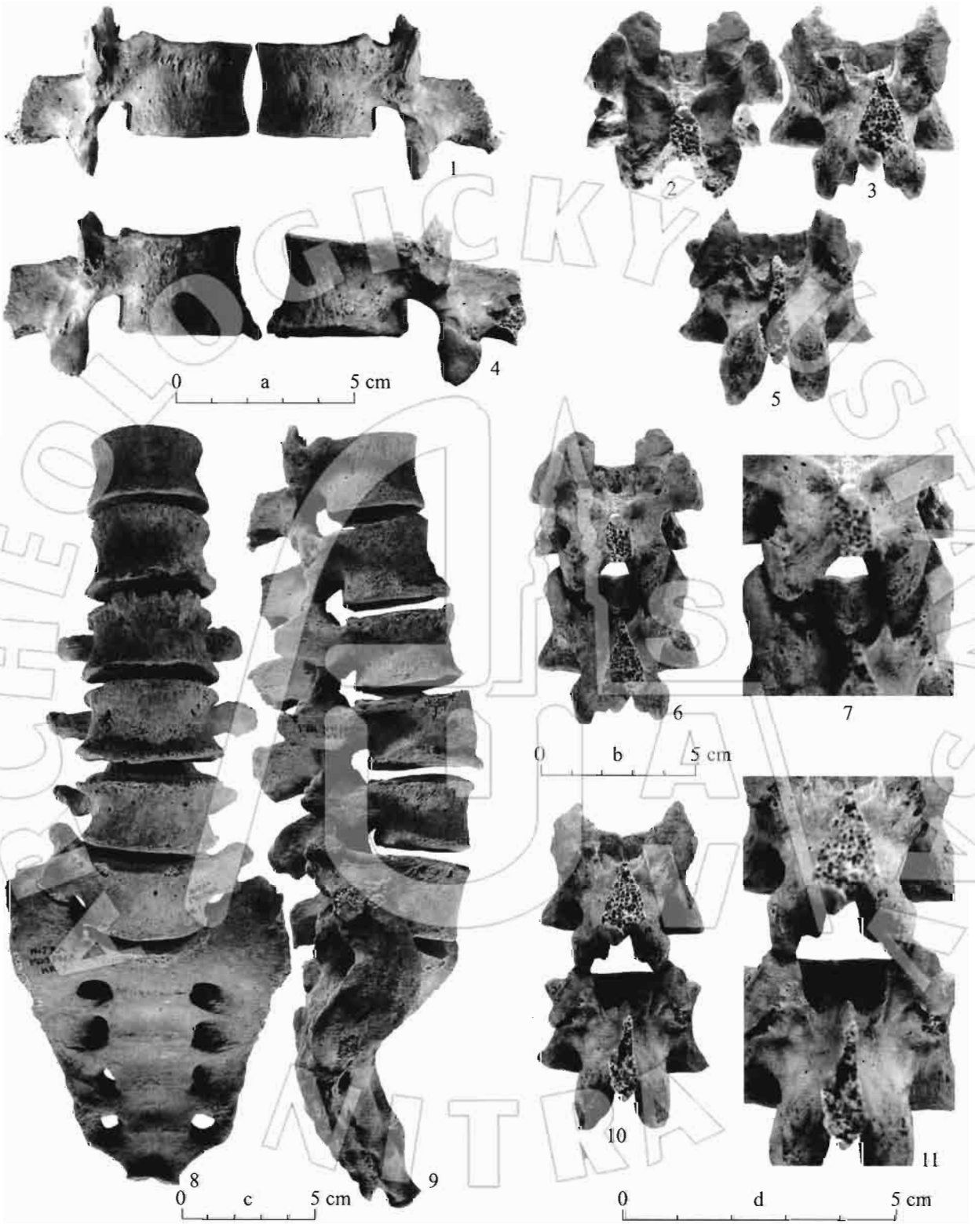
Obr. 52. Nitra (Mostná ul.). Neskorostredoveká kostra muža. 1 - lebka v troch základných normách; 2, 3 - silno obrúsené zuby, čiastočný čeľustný val, paradentóza, zubné kazy, koreňová a lôžková cysta v čeľusti; 4, 5 - priehlbina po vyliečenej impresívnej zlomenine na vonkajšej platni ľavej temennej kosti (Jakab, 91).

Abb. 52. Nitra (Mostná Str.). Spätmittelalterliches männliches Skelett. 1 - Schädel in drei grundlegenden Normen; 2, 3 - stark abgeschliffene Zähne, teilweise Kinnlademuskel, Parodontitis, Zahnkaries, Zahnwurzel- und Zahnbettzyste; 4, 5 - Vertiefung nach geheilter Impressionsfraktur an der äußeren Platte des linken Scheitelbeins (Jakab, 92).

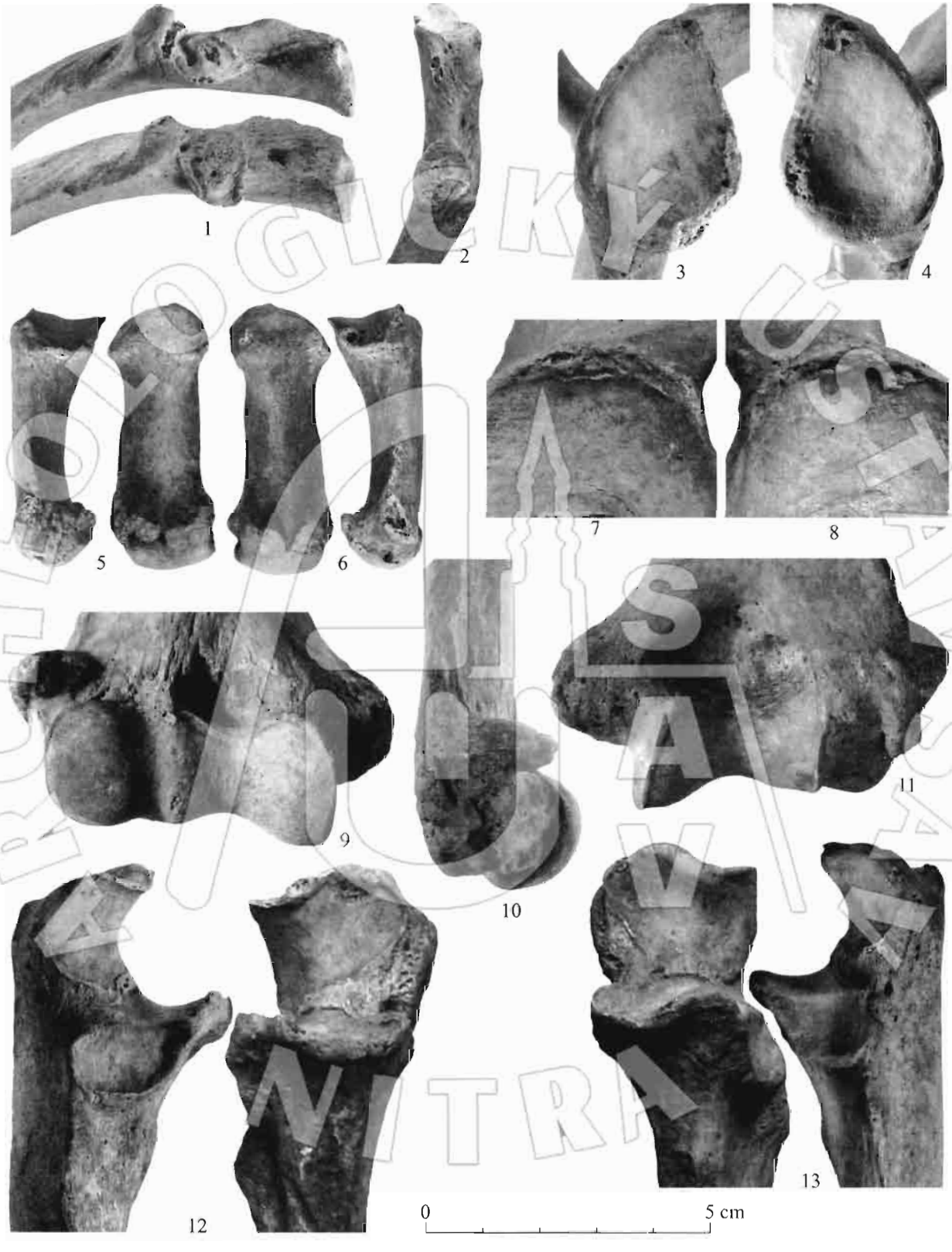
Obr. 53. Nitra (Mostná ul.). Neskorostredoveká kostra muža. 1-2 - „vyvýšenie" vnútornej platne; 3-5 - artrotické zmeny na plochách ľavého temporomandibulárneho zhybu; 6 - zmeny na dolnej terminálnej ploche tela Th VIII (7 - detail); 8-10 - ryha na kraniálnej terminálenj ploche tela L IV (11, 12 - detaily) a čiastočné oploštenie a deformácia ventrálnej steny tela stavca (9 - z ventrálnej, 10 - z ľavej strany). Mierka a: 1; b: 2; c: 3-5; d: 6, 8-10; e: 7, 11-12 (Jakab, 91).

Abb. 53. Nitra (Mostná Str.). Spätmittelalterliches männliches Skelett. 1-2 - „Erhöhung" der Innenplatte; 3-5 - arthritische Veränderungen auf den Flächen des linken temporomandibulären Gelenks; 6 - Veränderungen auf der unteren terminalen Körperfläche Th VIII (7 - Detail); 8-10 - Rinne auf der kranialen terminalen Fläche des Körpers L IV (11, 12 - Details) und teilweise Abplattung und Deformierung der ventralen Wand des Wirbelkörpers (9 - von der ventralen Seite, 10 - von der linken Seite. Maßstab a: 1; b: 2; c: 3-5; d: 6, 8-10; e: 7, 11-12 (Jakab, 92).

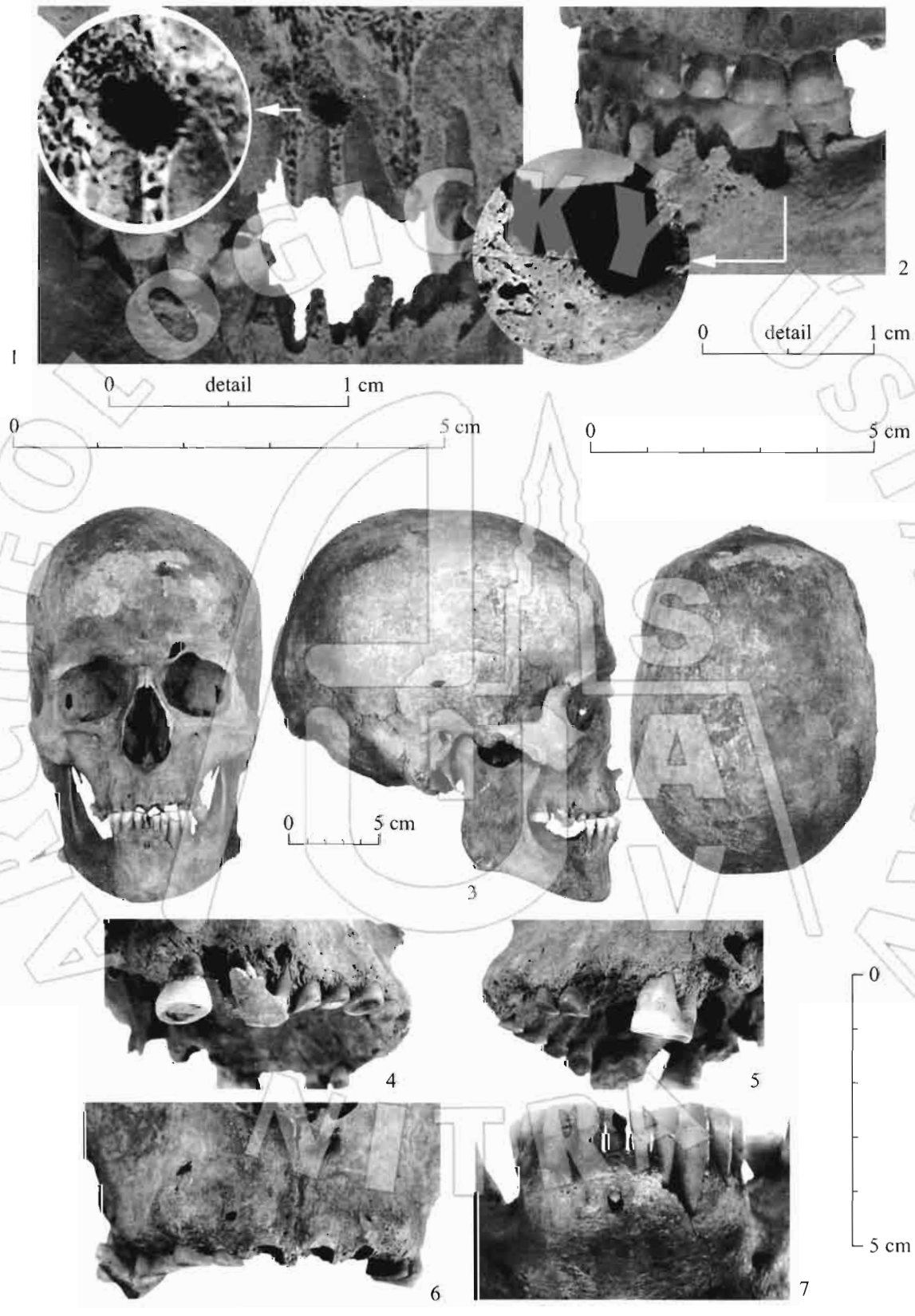

Obr. 54. Nitra (Mostná ul.). Neskorostredoveká kostra muža. 1, 4 - prvý a druhý driekový stavec z pravej i ľavej strany; 2, 3, 5 - hrudný (2 - Th XII) a driekové (3 - L I; 5 - L II) stavce zo zadnejs trany; 6, 10 - dvojice susedných tavcov (6 - Th XII-L I; 10 - L I-L II) zo zadnej strany; 8, 9 - driekové stavce a krížová kosť (8 - z prednej, 9 - z pravej strany); 7, 11 - detaily anomálií na kĺbových výbežkoch stavcov (Th XII-L II). Mierka a: 1-5; b: 6, 10; c: 8-9; d: 7, 11 (Jakab, 91).

Abb. 54. Nitra (Mostná Str.). Spätmittelalterliches männliches Skelett. 1, 4 - erster und zweiter Lendenwirbel von der rechten und linken Seite; 2, 3, 5 - Brust- (2 - Th XII) und Lendenwirbel (3 - L I; 5 - L II) von der Hinterseite; 6, 10 - Paare von benachbarten Wirbeln (6 - Th XII-L I; 10 - L I-L II); 8, 9 - Taillenwirbel und Kreuzbein (8 - von der Vorderseite, 9 - von der rechten Seite); 7, 11 - Details von Anomalien auf den Gelenkfortsätzen der Wirbel (Th XII-L II). Maßstab a: 1-5; b: 6, 10; c: 8-9; d: 7, 11 (Jakab, 92).

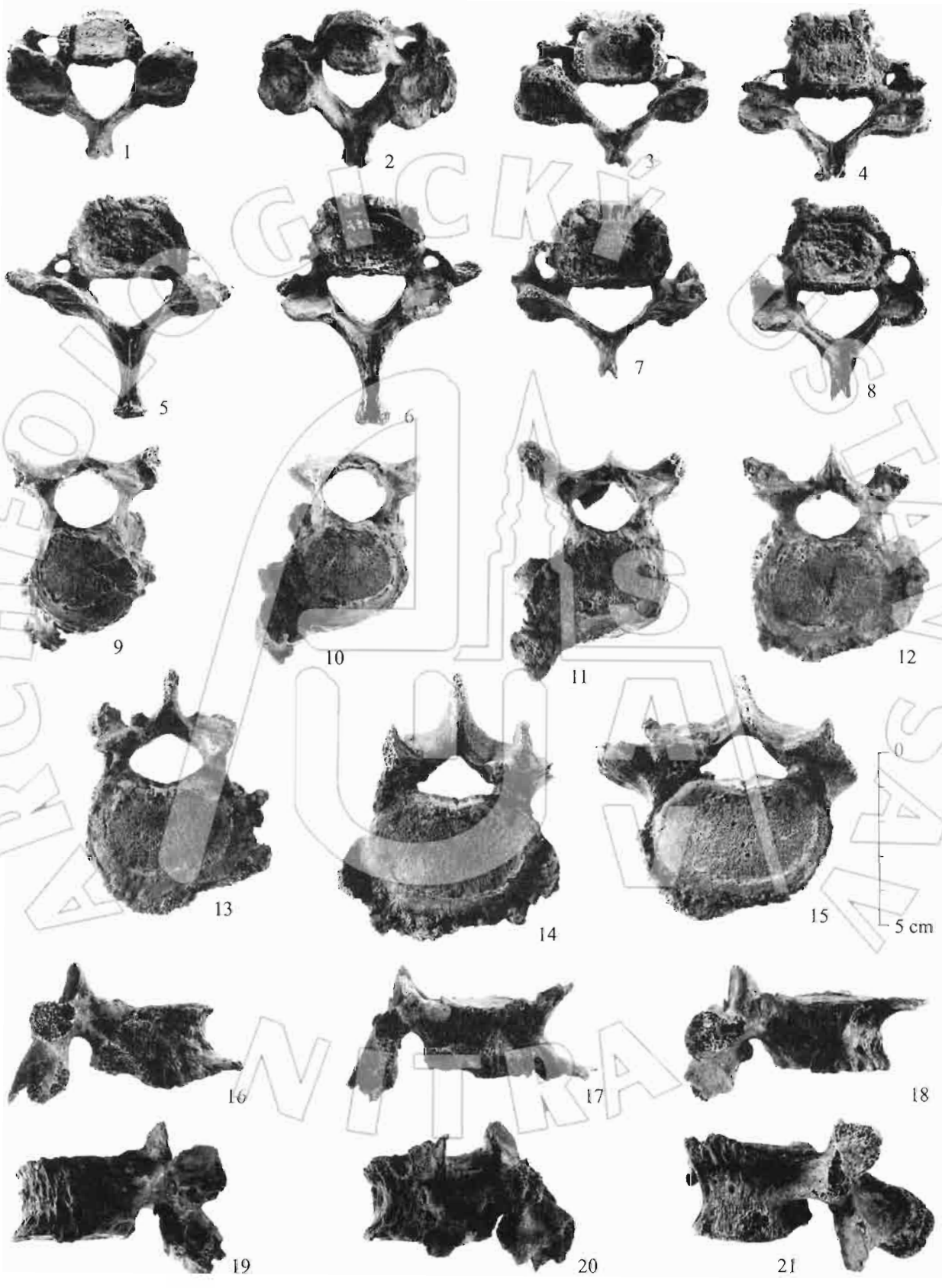

Obr. 55. Nitra (Mostná ul.). Neskorostredoveká kostra muža. 1-13 - artrotické zmeny na kĺbových plochách (1, 2 - rebrá; 3, 4 - lopatky; 5, 6 - metakarpálne kosti palcov; 7, 8 - panvové kosti; 9-11 - pravá ramenná kosť; 12, 13 - lakťové kosti); 9-11 - dve hrotité exostózy na laterálnom epikondyle pravého humeru (9 - z prednej, 10 - z laterálnej, 11 - zo zadnej strany; Jakab, 91).
Abb. 55. Nitra (Mostná Str.). Spätmittelalterliches männliches Skelett. 1-13- arthritische Veränderungen auf den Gelenkflächen (1, 2 - Rippen; 3; 4 - Schulterblätter; 5, 6 - metakarpale Knochen der Daumen; 7, 8 - Beckenknochen; 9-11 - zwei spitzige Exostosen auf dem lateralen Epikondylus des rechten Humerus (9 - von der Vorderseite, 10 - von der lateralen, 11 - von der Rückseite; Jakab, 92).

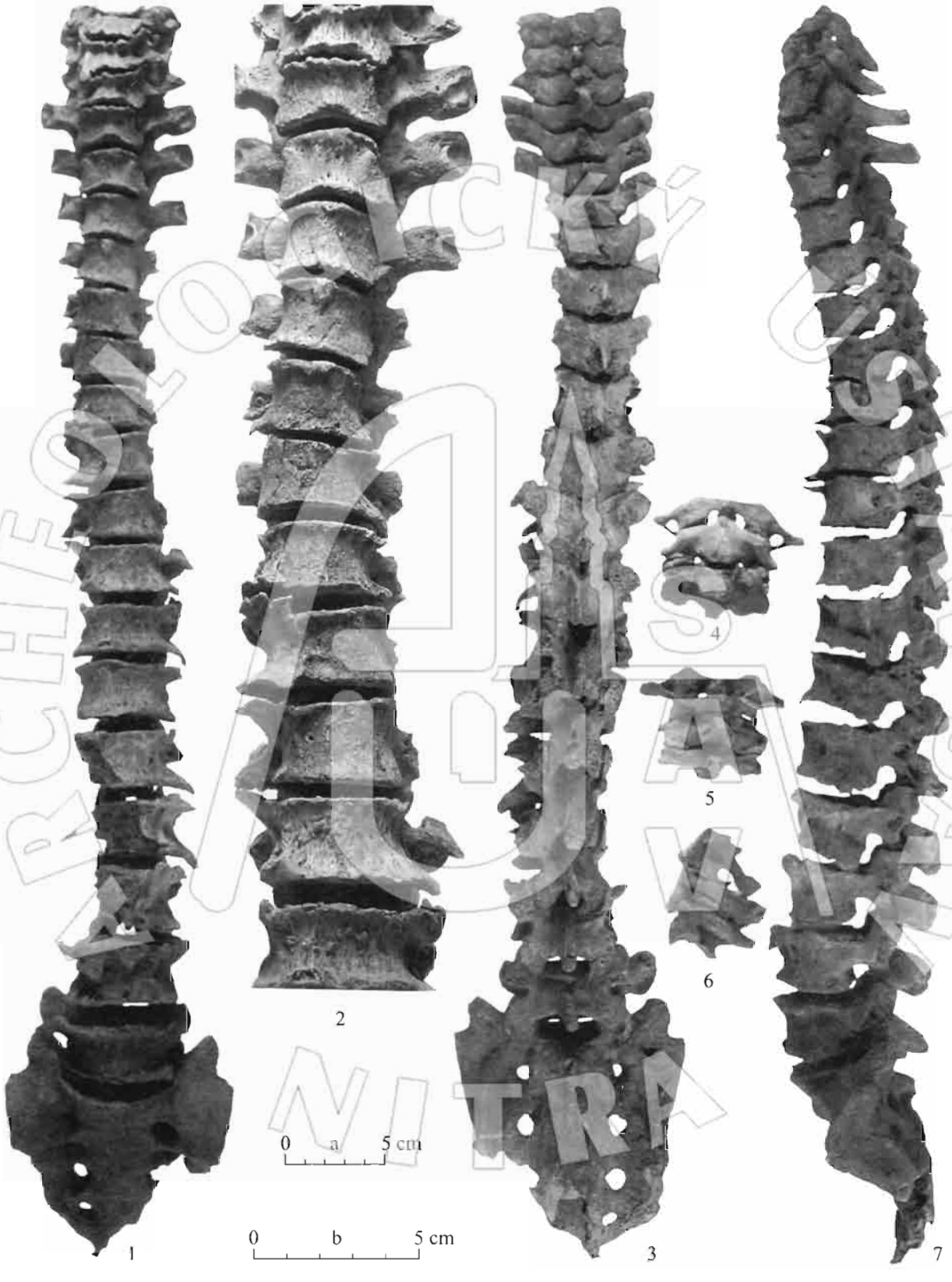

Obr. 56. Nové Zámky (Žofijská osada). 1-2 - obj. H-2/03 (1 - koreňová cysta v čeľusti; 2 - lôžková cysta v sánke); 3-7 - obj. H-3/03 (3 - tri základné normy lebky; 4-5 - silná abrázia, zväčšený zubný kameň, paradentóza a cysty v čeľusti; 7 - paradentóza, zubné kazy a cysty v sánke (Jakab, 92).

Abb. 56. Nové Zámky (Žofijská osada). 1-2 - Obj. H-2/03 (1 - Wurzelzyste im Kiefer; 2 - Bettzyste im Kiefer); 3-7 - Obj. H-3/03 (3 - drei grundlegende Normen des Schädels; 4-5 - starke Abrasion, vergrößerter Zahnstein, Parodontose und Zysten im Kiefer; 7 - Parodontose, Zahnkaries und Zysten im Kiefer (Jakab, 94).

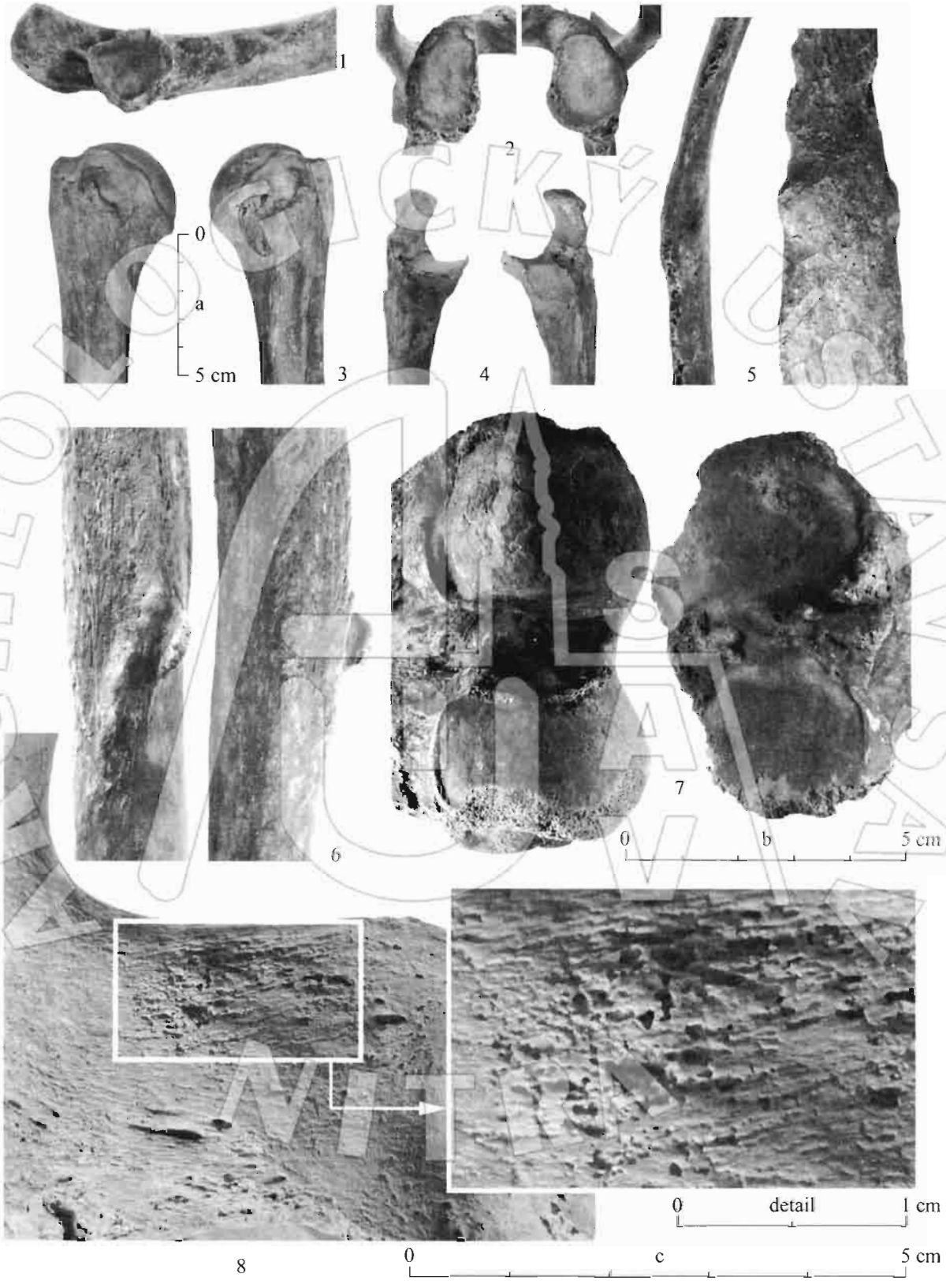

Obr. 57. Nové Zámky (Žofijská osada). Obj. H-3/03, ťažká deformujúca spondylóza a spondylartróza na stavcoch; 1-15 - stavce z kraniálnej a z kaudálnej strany; 16-21 - stavce z laterálnej strany (Jakab, 92).
Abb. 57. Nové Zámky (Žofijská osada). Obj. H-3/03, schwere deformierende Spondylitis und Spondylarthrose auf den Wirbelknochen; 1-15 - Wirbelknochen von der kranialen und kaudalen Seite; 16-21 - Wirbelknochen von der lateralen Seite (Jakab, 94).

Obr. 58. Nové Zámky (Žofijská osada). Obj. H-3/03, tri pohľady na zoradené stavce chrbtice. 1, 3, 7 - piaty krčný až piaty krížový stavec; 4-6 - prvé tri krčné stavce; 2 - detailnejší pohľad na siedmy krčný až jedenásty hrudný stavec. Mierka a: 1, 3-7; b: 2 (Jakab, 92).

Abb. 58. Nové Zámky (Žofijská osada). Obj. H-3/03, drei Ansichten auf die angeordneten Wirbel der Wirbelsäule. 1, 3, 7 - fünfter Hals- bis fünfter Lendenwirbel; 4-6 - erste drei Halswirbel; 2 - Detailansicht des siebten Hals- bis elften Brustwirbels. Maßstab a: 1, 3-7; b: 2 (Jakab, 94).

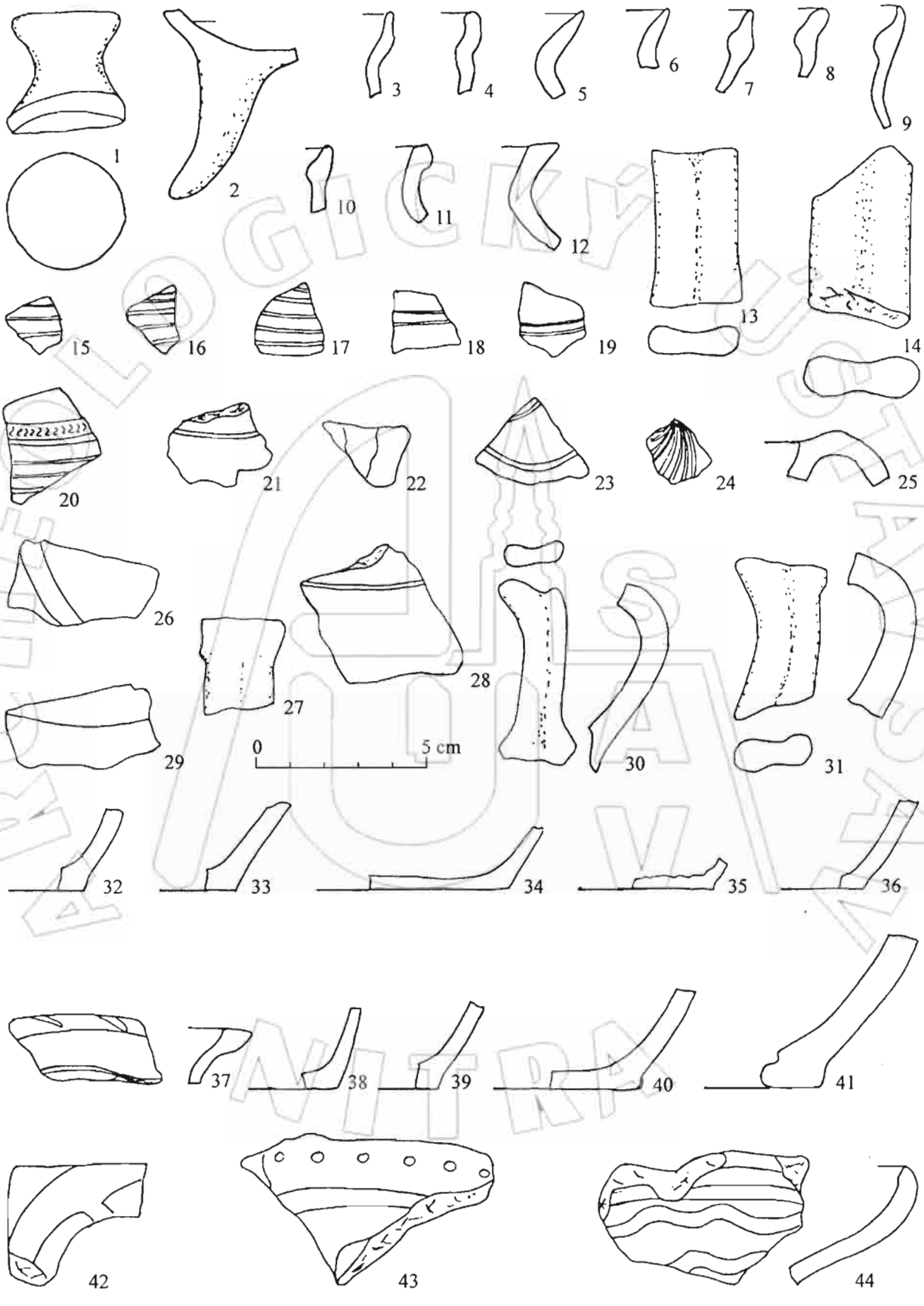

Obr. 59. Nové Zámky (Žofijská osada). 1-7 - obj. H-3/03 (1-4 - artrotické zmeny na rebre, lopatkách, humeroch a ľavej ulne; 5 - stav po zlomenine rebra; 6 - exostóza na ľavom humere; 7 - kĺbové plochy z ľavého kolena); 8 - obj. H-2/03, zmeny na povrchu ľavej panvovej kosti. Mierka a: 2-4; b: 1, 5-7; c: 8 (Jakab, 92).

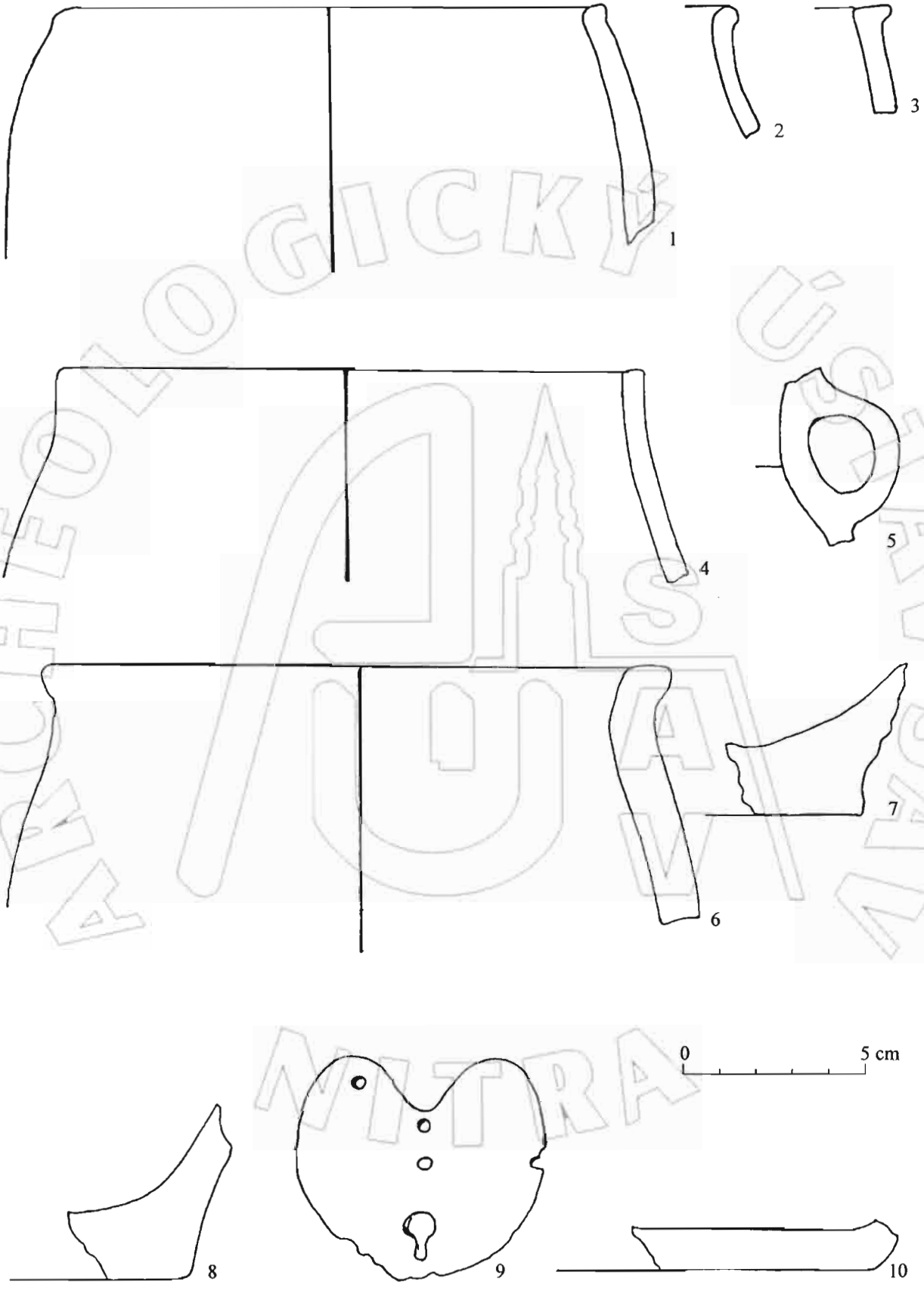
Abb. 59. Nové Zámky (Žofijská osada). 1-7 - Obj. H-3/03 (1-4 - arthritische Veränderungen auf der Rippe, den Schulterblättern, dem Oberarmbein und der linken Elle; 5 - Stand nach dem Rippenbruch; 6 - Exosthose am linken Oberarmbein; 7 - Gelenkflächen vom linken Knie); 8 - Obj. H-2/03, Veränderungen auf der Oberfläche des linken Beckens. Maßstab a: 2-4; b: 1, 5-7; c: 8 (Jakab, 94).

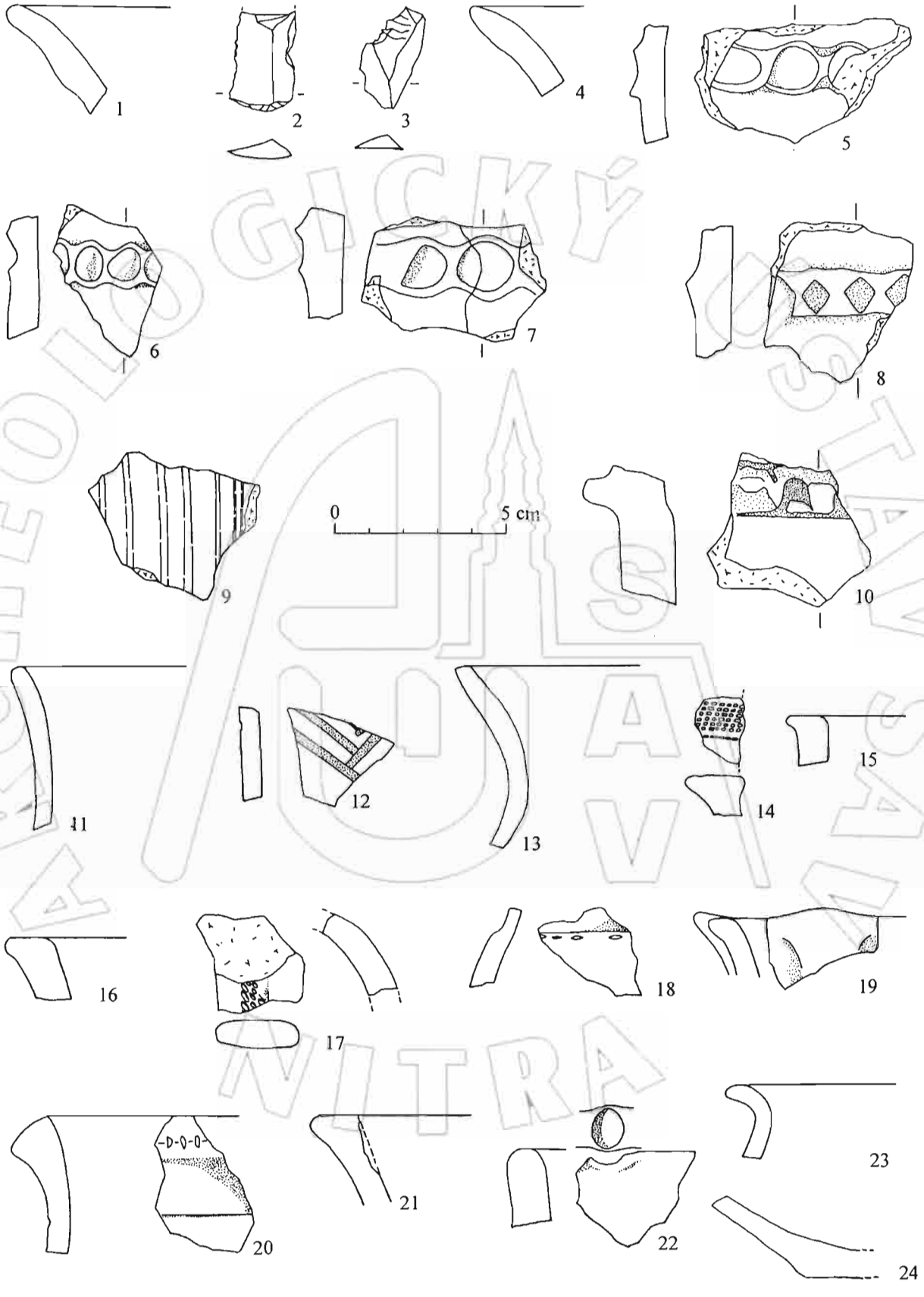
Obr. 60. Vlača. Výber nálezov (Kotorová-Jenčová, 98).
Abb. 60. Vlača. Auswahl von Funden (Kotorová-Jenčová, 98).

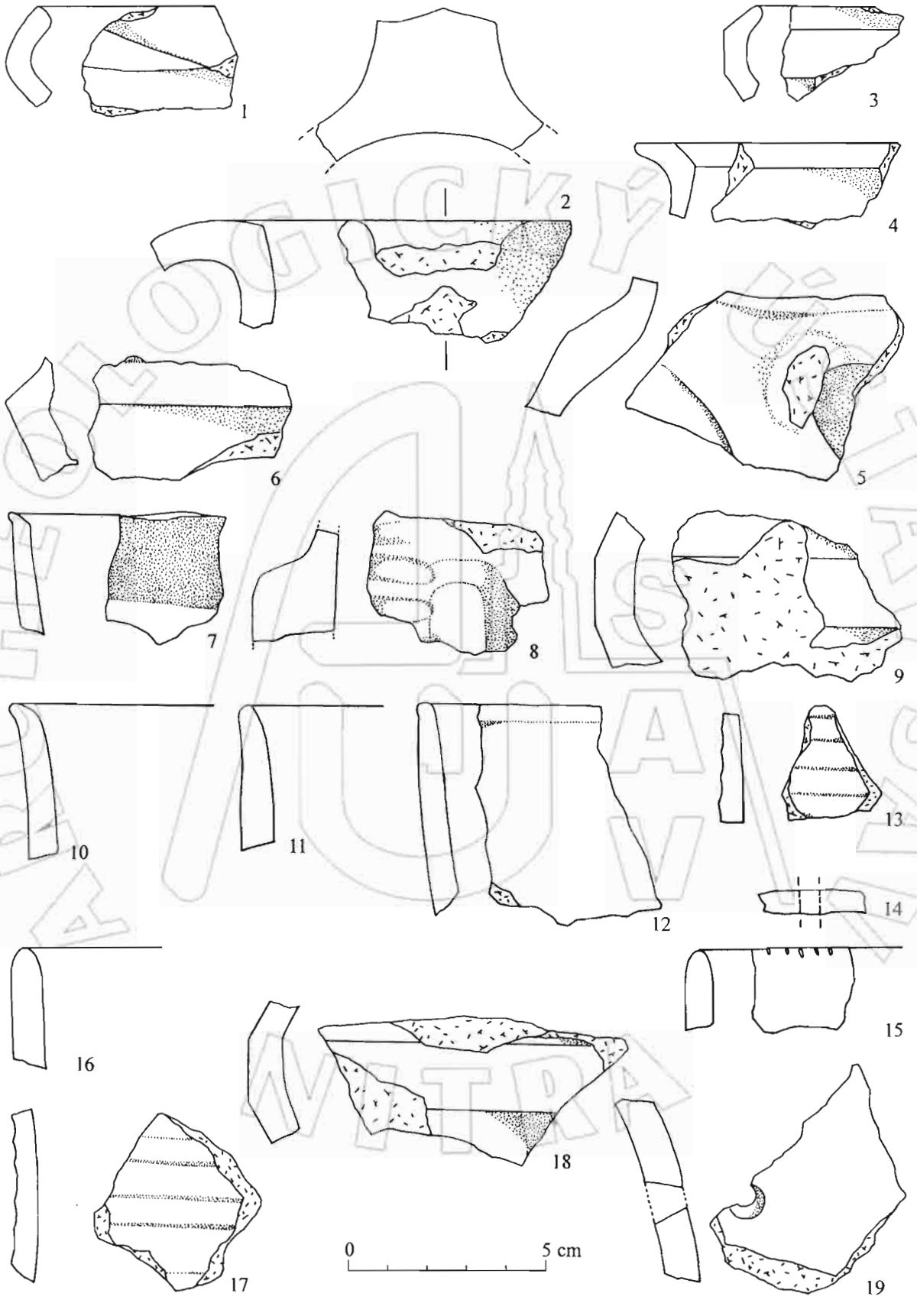
Obr. 61. Želmanovce. Výber nálezov (Kotorová-Jenčová, 98).
Abb. 61. Želmanovce. Auswahl von Funden (Kotorová-Jenčová, 98).

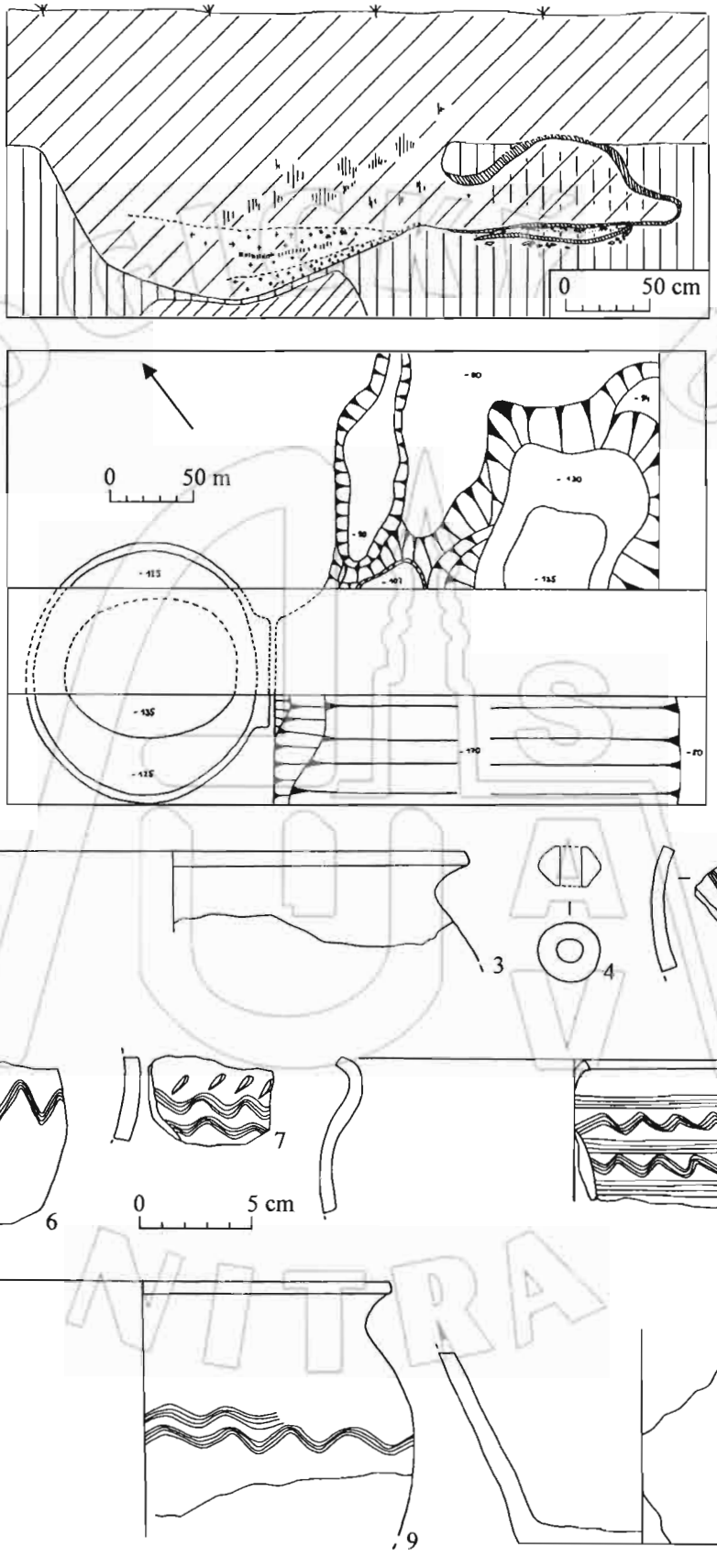
Obr. 62. Vyšný Žipov. Výber nálezov (Kotorová-Jenčová, 99).
Abb. 62. Vyšný Žipov. Auswahl von Funden (Kotorová-Jenčová, 99).

Obr. 63. Výber nálezov. 1-4 - Dolný Bar (Dlhé diely); 5-24 - Dolný Štál (König/Pišút, 100).
Abb. 63. Auswahl von Funden. 1-4 - Dolný Bar (Dlhé diely); 5-24 - Dolný Štál (König/Pišút, 103).

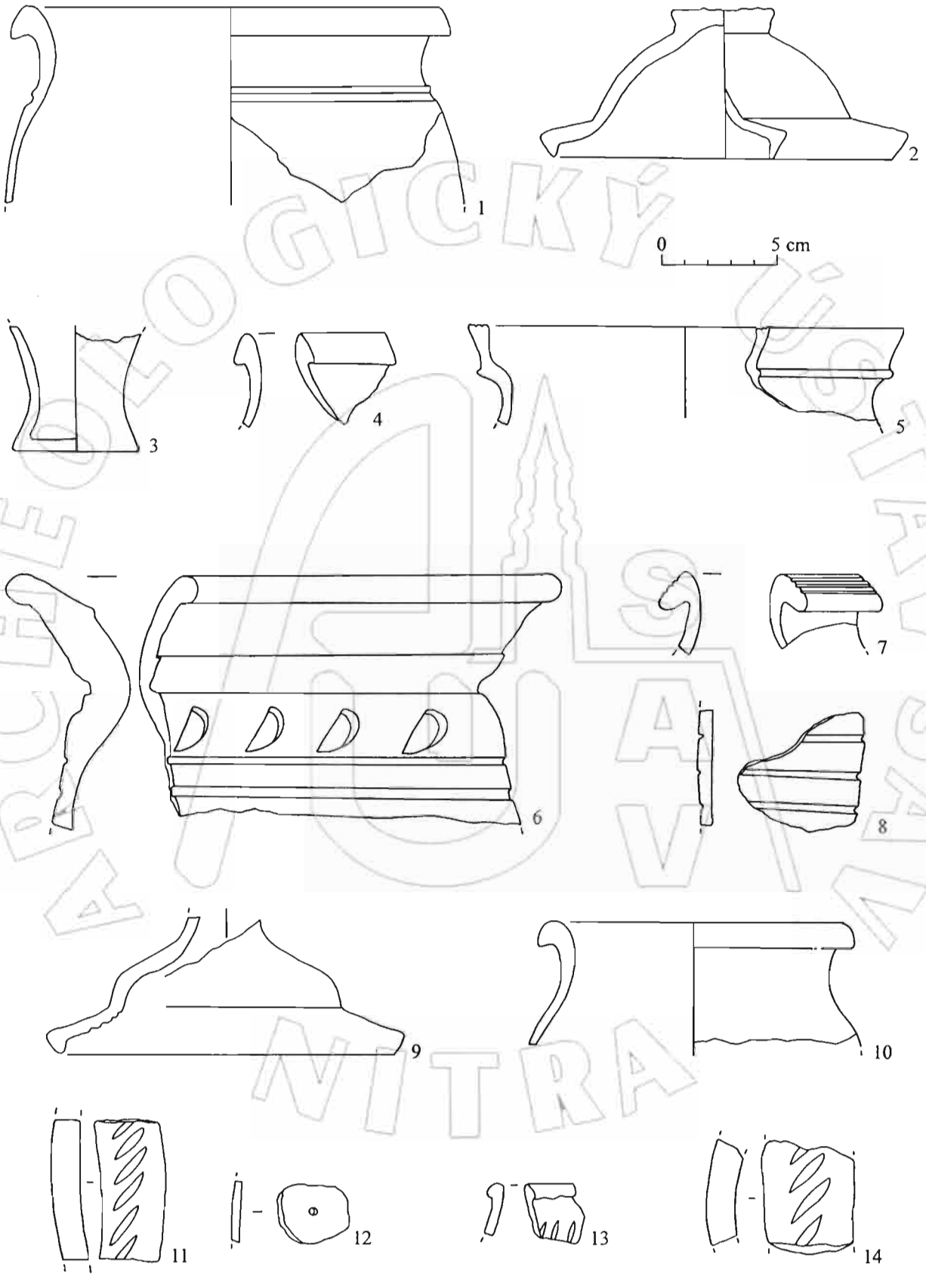

Obr. 64. Dolný Štál. 1-19 - výber nálezov zberového charakteru (König/Pišút, 100).
Abb. 64. Dolný Štál. 1-19 - Auswahl von Lesefunden (König/Pišút, 103).

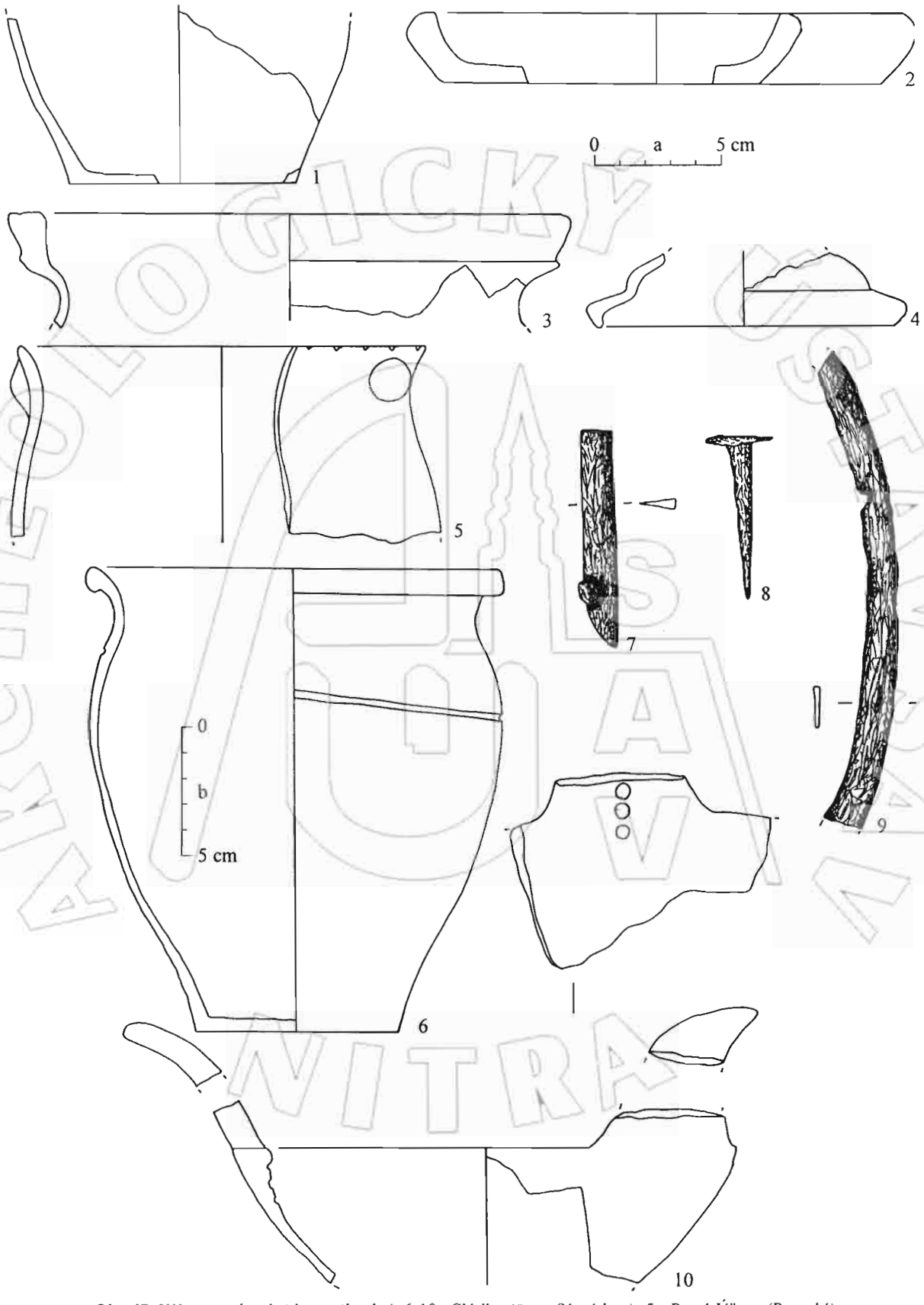

Obr. 65. Pusté Úľany (Poroské). 1 - včasnostredoveká pec - rez, JZ profil; 2 - včasnostredoveká pec, pôdorysná situácia; 3-10 - nálezy zo včasnostredovekej pece (König/Urminský, 104).

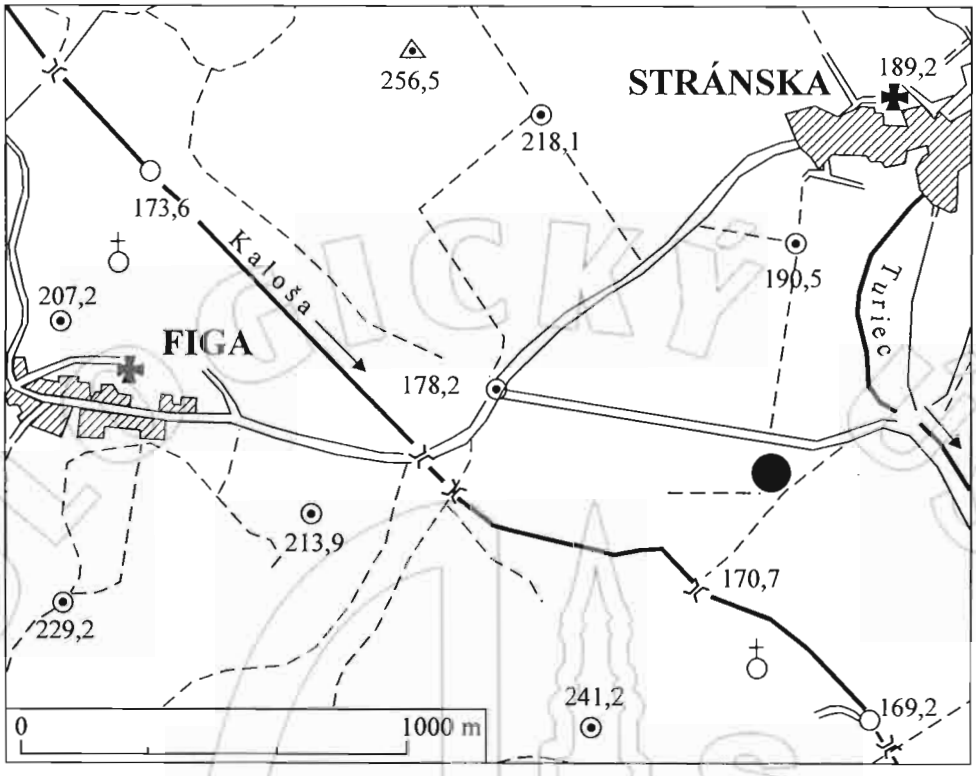
Abb. 65. Pusté Úľany (Poroské). 1 - Frühmittelalterlicher Ofen - Schnitt, SW-Profil; 2 - Frühmittelalterlicher Ofen, Grundrisssituation; 3-10 - Funde aus dem frühmittelalterlichen Ofen (König/Urminský, 106).

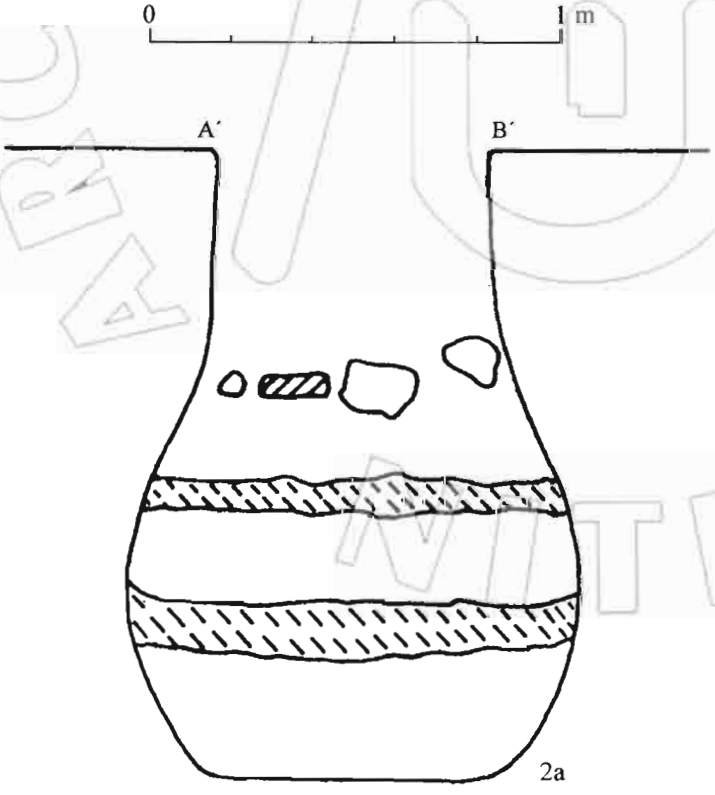

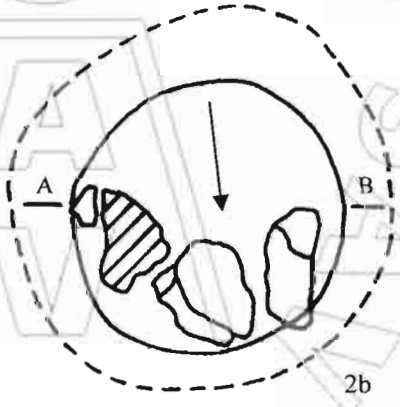
Obr. 66. Sládkovičovo (Nový hon). Výber stredovekej keramiky z objektu (König/Urminský, 104).
Abb. 66. Sládkovičovo (Nový hon). Auswahl von mittelalterlicher Keramik aus dem Objekt (König/Urminský, 106).

Obr. 67. Výber stredovekej keramiky. 1-4, 6-10 - Sládkovičovo (Nový hon); 5 - Pusté Úľany (Poroské).
Mierka a: 1-5, 7-10; b: 6 (König/Urminský, 104).
Abb. 67. Auswahl von mittelalterlicher Keramik. 1-4, 6-10 - Sládkovičovo (Nový hon); 5 - Pusté Úľany (Poroské).
Maßstab a: 1-5, 7-10; b: 6 (König/Urminský, 106).

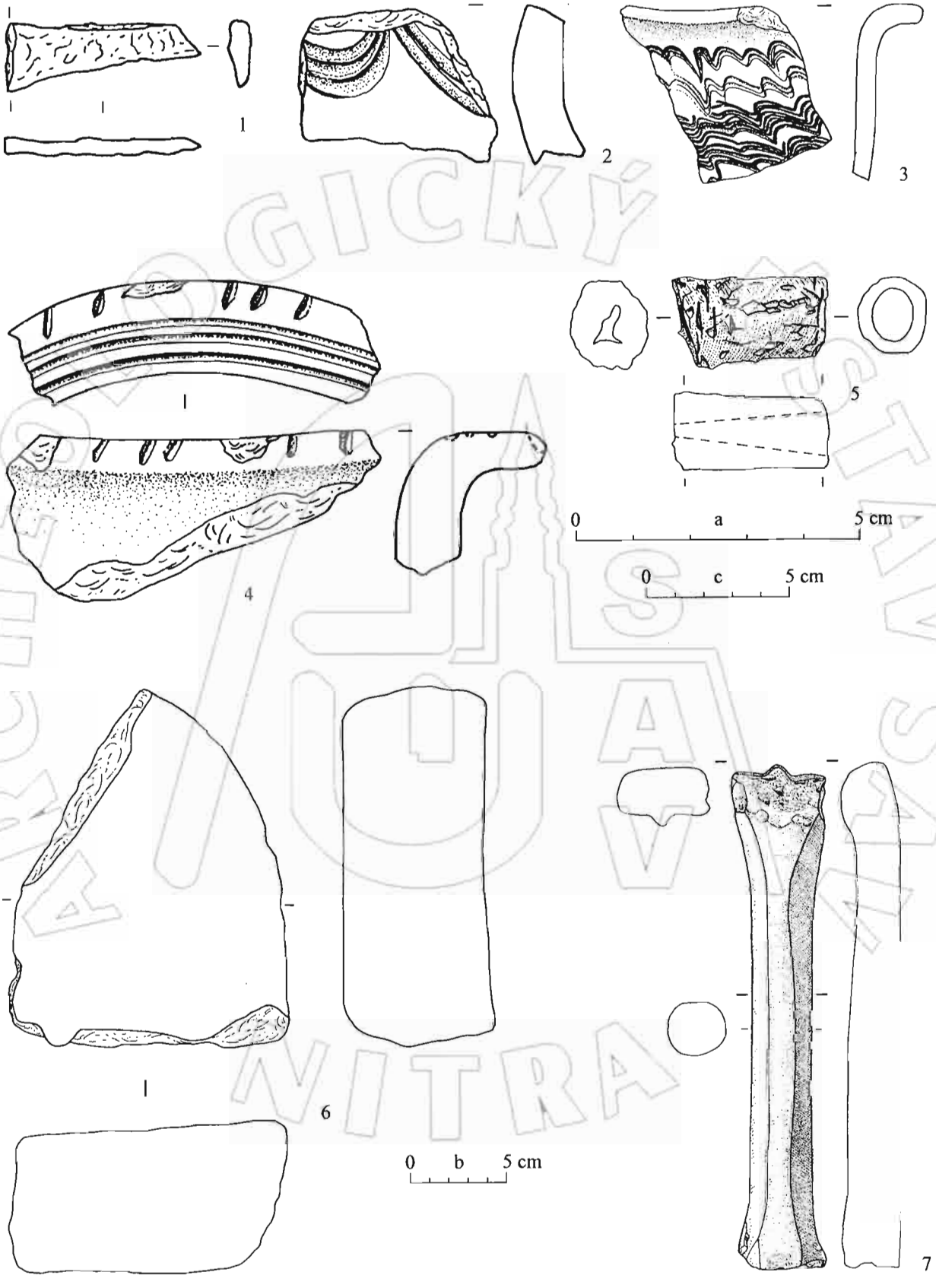

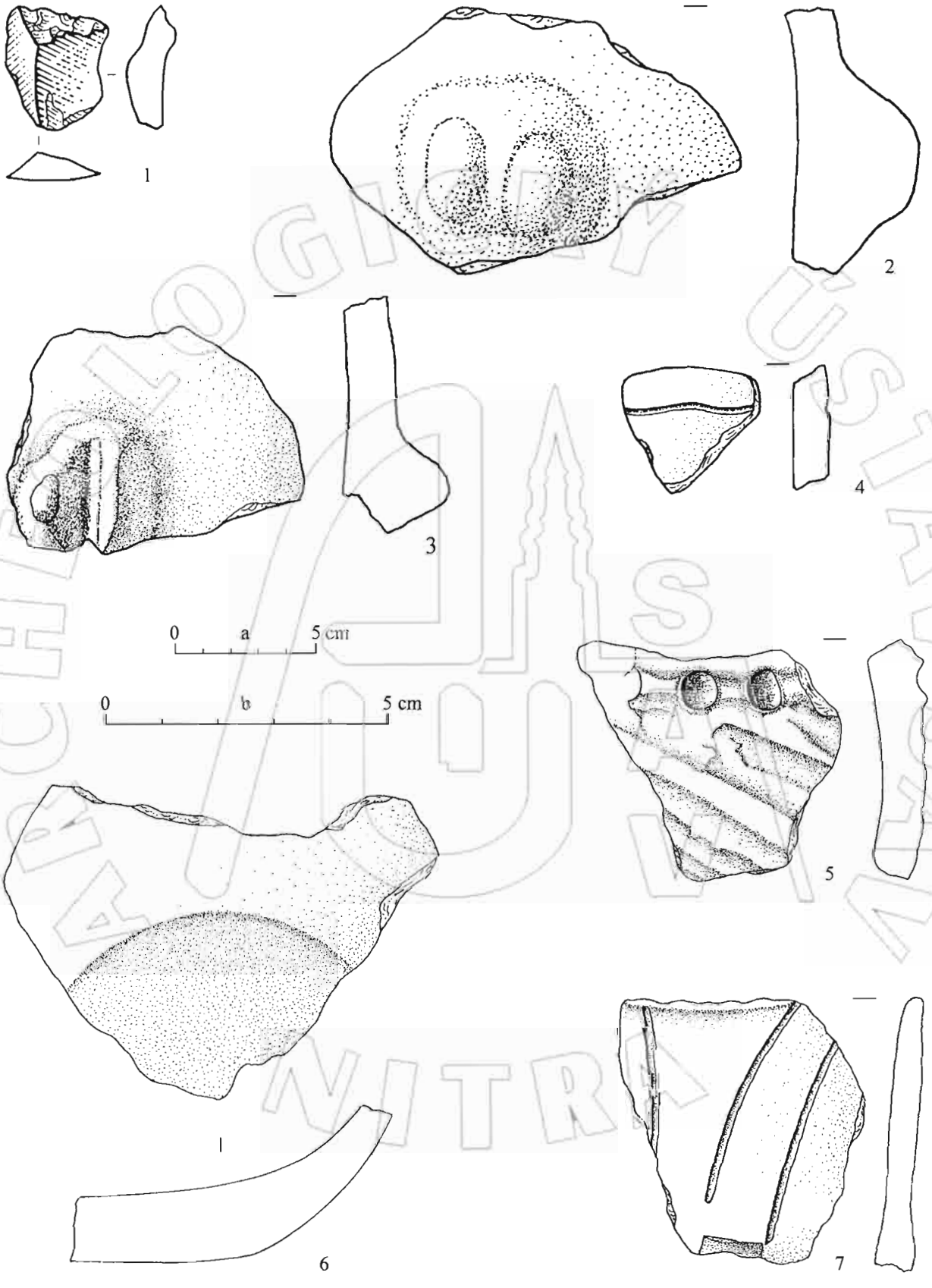

Obr. 68. Stránska (Kraliny). 1 - situačný plán s vyznačenou polohou lokality; 2 - včasnostredoveký objekt 1/03 (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni,107).
Abb. 68.Stránska (Kraliny/). 1 - Situationsplan mit der markierten Lage der Fundstelle; 2 - frühmittelalterliches Objekt 1/03 (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni,108).

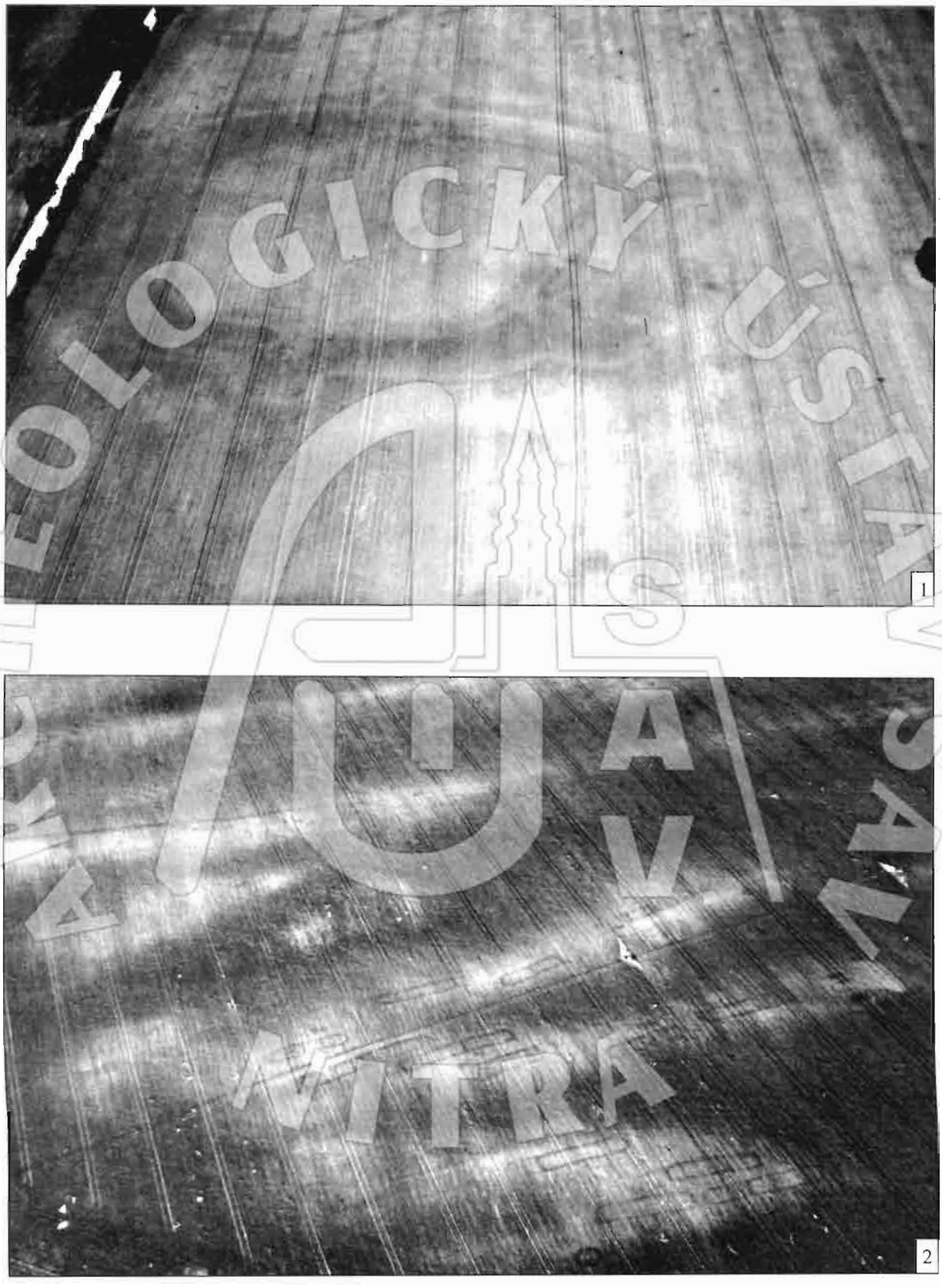

Obr. 69. Stránska (Kraliny). Výber nálezov z objektu 1/03. Mierka a: 1, 2, 4; b: 6, 7; c: 3, 5 (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni, 107).
Abb. 69. Stránska (Kraliny). Auswahl von Material aus dem Objekt 1/03. Maßstab a: 1, 2, 4; b: 6, 7; c: 3, 5 (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni, 108).

Obr. 70. Stránska (Kraliny). 1 - úštep z objektu 2/03; 2-7 - výber keramiky z objektu 3/03. Mierka a: 5-7; b: 1-4 (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni, 107).

Abb. 70. Stránska (Kraliny). 1 - Abschlag aus dem Objekt 2/03; 2-7 - Auswahl von Keramik aus dem Objekt 3/03. Maßstab a: 5-7; b: 1-4 (Kujovský/Nevizánsky/Ožďáni, 108).

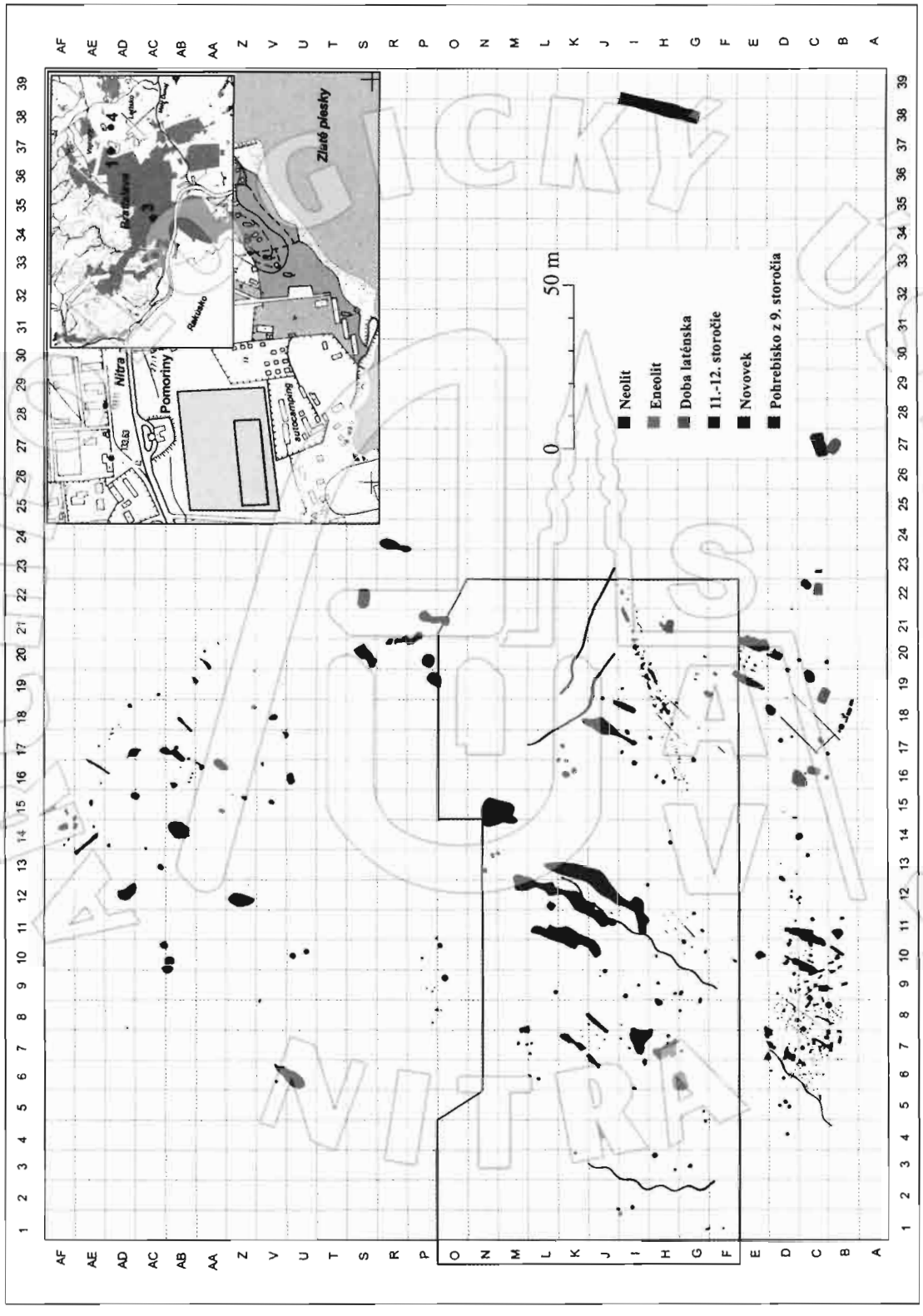

Obr. 71. 1 - Golianovo, trojnásobný rondel lengyelskej kultúry, porastové príznaky, 11. 6. 2003; 2 - Močenok, obdĺžnikové pôdorysy, porastové príznaky, 17. 5. 2003 (Kuzma/Bartík, 108).
Abb. 71. 1 - Golianovo, dreifaches Rondell der Lengyel-Kultur, Bewuchsmerkmale, 11. 6. 2003; 2 - Močenok, rechteckige Grundrisse, Bewuchsmerkmale, 17. 5. 2003 (Kuzma/Bartík, 112).

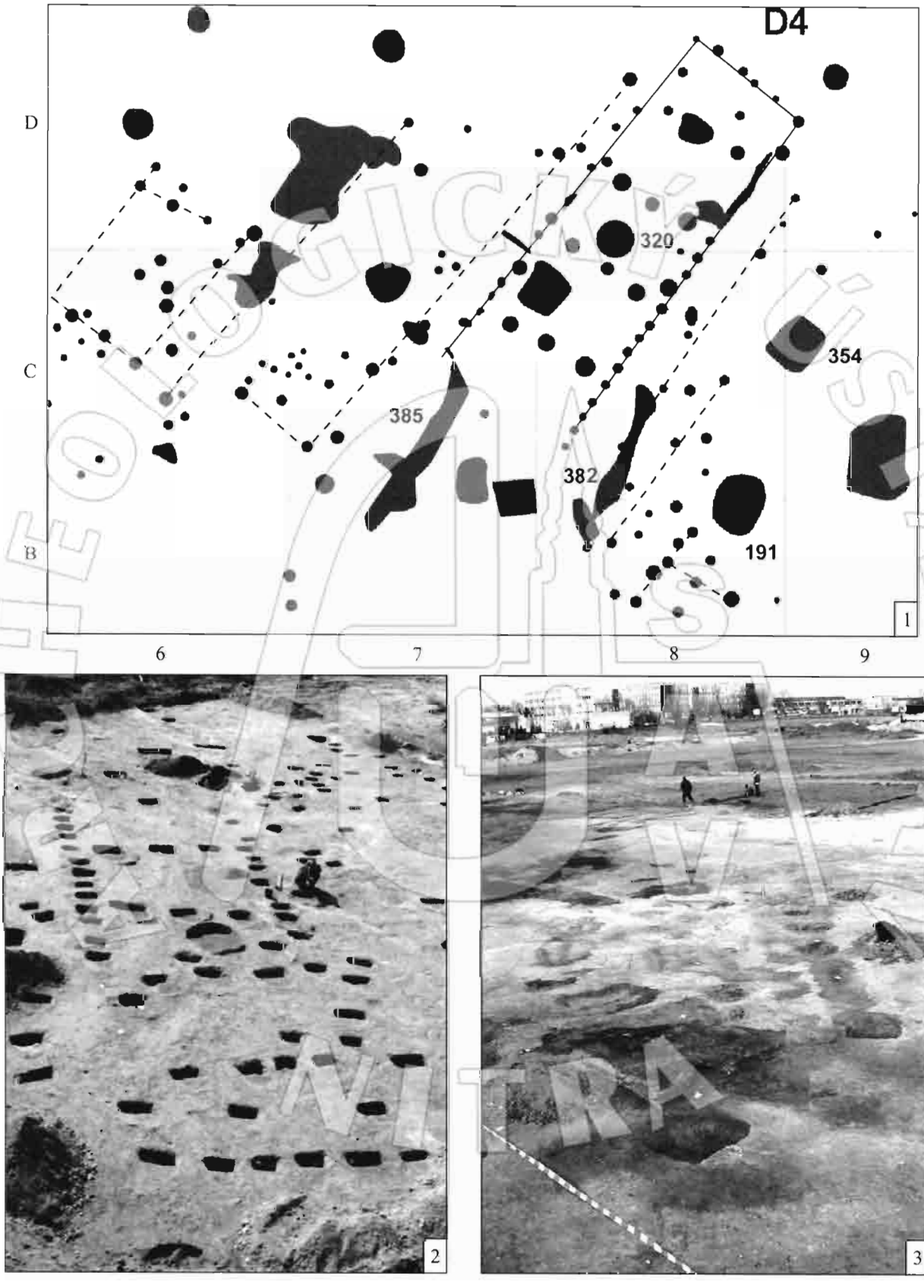

Obr. 72. 1 - Velčice, stredoveký hrádok, 17. 12. 2003; 2 - Zlaté Moravce, rondel, negatívne porastové príznaky, 16. 4. 2003 (Kuzma/Bartík, 108).
Abb. 72. 1 - Velčice, mittelalterliche Kleinburg, 17. 12. 2003; 2 - Zlaté Moravce, Rondell, negative Bewuchsmerkmale, 16. 4. 2003 (Kuzma/Bartík, 112).

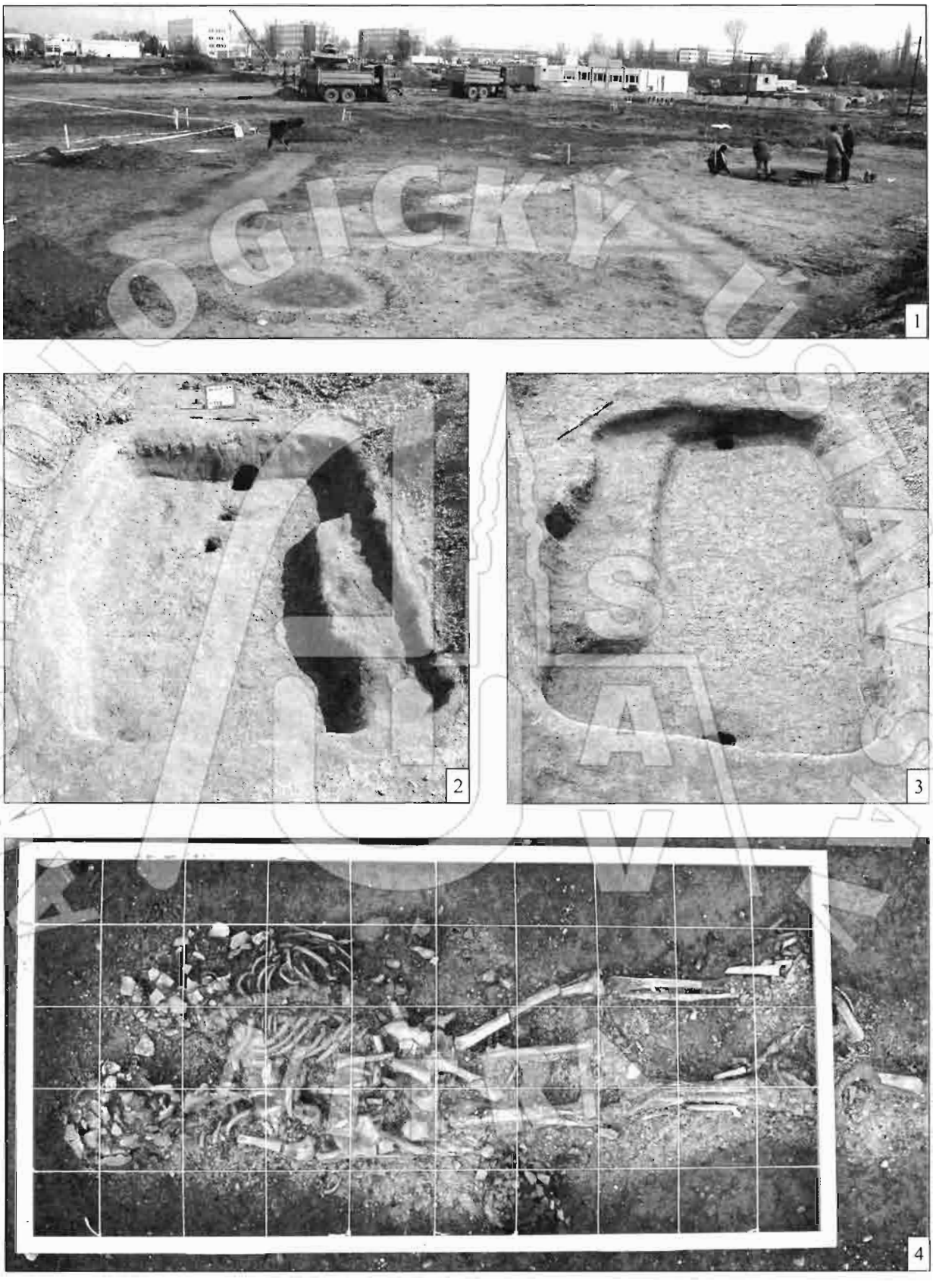

Obr. 73. Bratislava-Ružinov (Zlaté piesky). Celkový plán výskumu. Vo výseku: 1 - Zlaté piesky; 2 - Mlynská dolina; 3 - centrum; 4 - Trnávka-Silničné (Kuzma/Hrnčiarik, 116).

Abb. 73. Bratislava-Ružinov (Zlaté Piesky). Gesamtplan der Grabung. Im Ausschnitt: 1 - Zlaté Piesky; 2 - Mlynská dolina; 3 - Zentrum; 4 - Trnávka-Silničné (Kuzma/Hrnčiarik, 120).

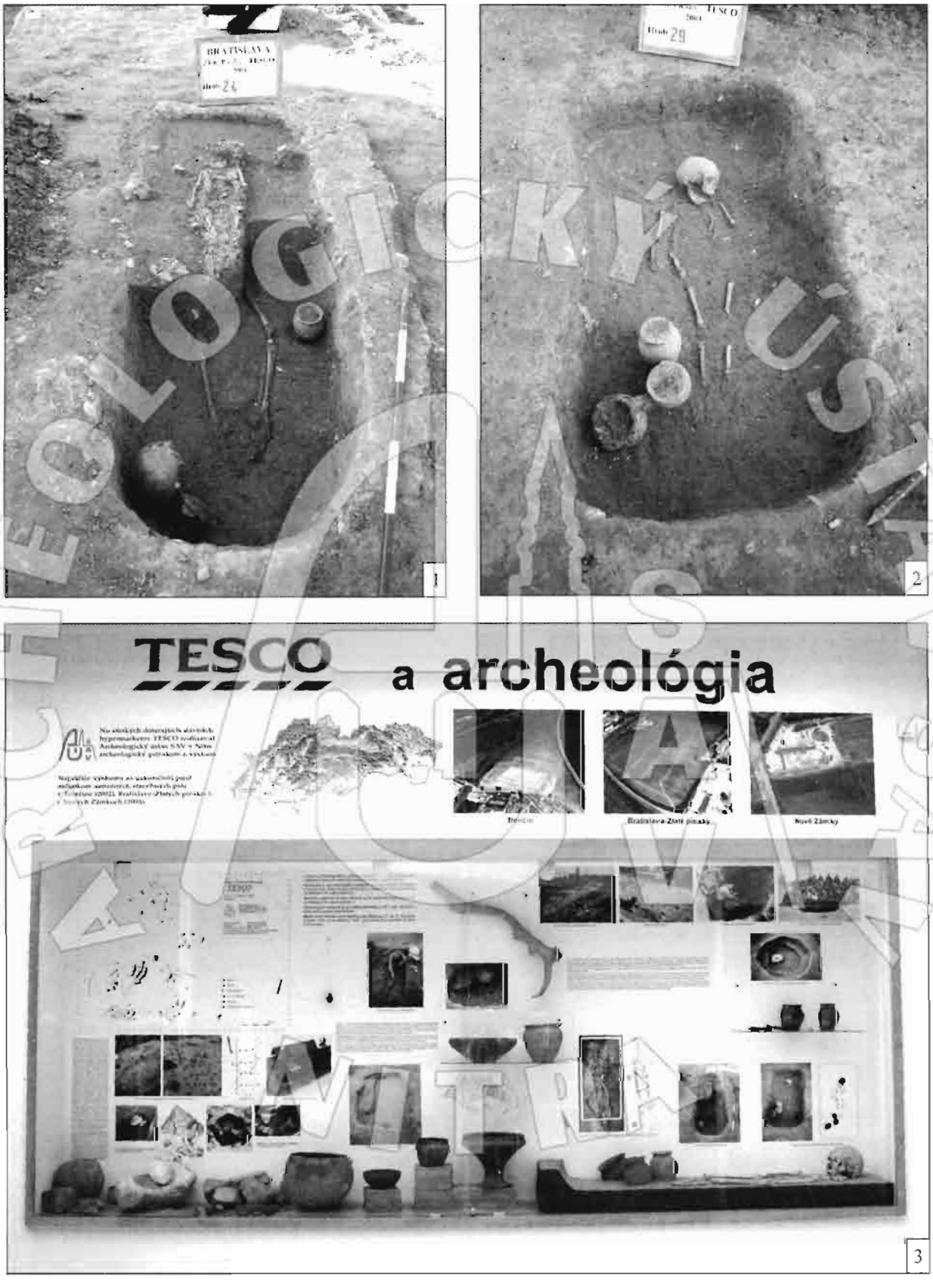

Obr. 74. Bratislava-Ružinov (Zlaté piesky). 1 - situácia v sektoroch B-D/6-9; 2 - dom 4, severný pohľad; 3 - dom 2, pred vybraním (Kuzma/Hrnčiarik, 116).
Abb. 74. Bratislava-Ružinov (Zlaté Piesky). 1 - Situation in den Sektoren B-D/6-9; 2 - Haus 4, Nordansicht; 3 - Haus 2, vor der Bergung (Kuzma/Hrnčiarik, 120).

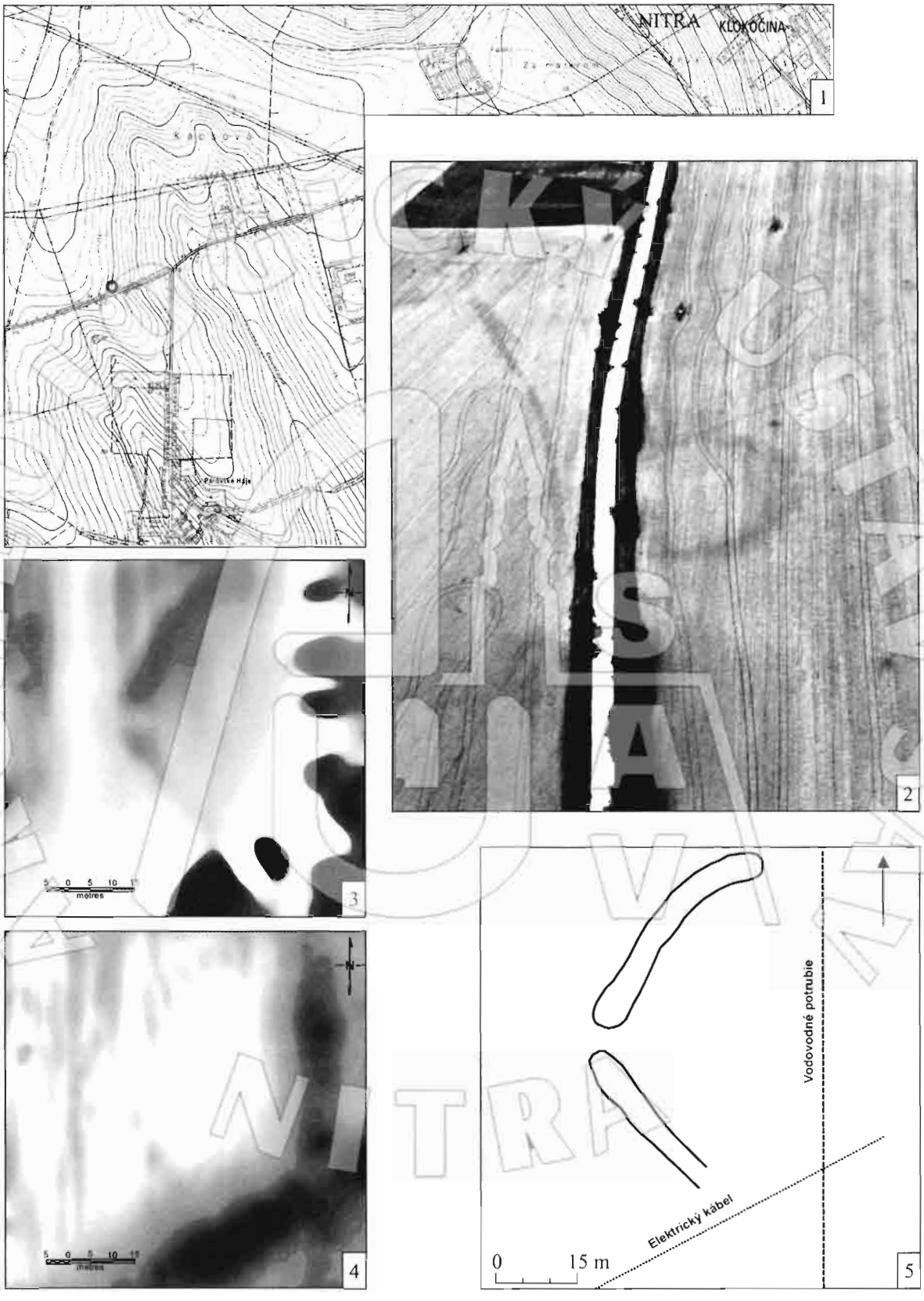
Obr. 75. Bratislava-Ružinov (Zlaté piesky). 1 - objekt 200 (dom 9?); 2 - laténska chata 100; 3 - laténska chata 130; 4 - hrob 9 (Kuzma/Hrčiarik, 116).

Abb. 75. Bratislava-Ružinov (Zlaté Piesky). 1 - Objekt 200 (Haus 9?); latènezeitliche Hütte 100; 3 - latènezeitliche Hütte 130; 4 - Grab 9 (Kuzma/Hrnčiarik, 120).

Obr. 76. Bratislava-Ružinov (Zlaté piesky). 1 - hrob 24; 2 - hrob 29; 3 - vitrína v hypermarkete TESCO Bratislava-Zlaté piesky (Kuzma/Hrnčiarik, 116).

Abb. 76. Bratislava-Ružinov (Zlaté Piesky). 1 - Grab 24; 2 - Grab 29; 3 - Vitrine im Hypermarkt TESCO Bratislava-Zlaté Piesky (Kuzma/Hrnčiarik, 120).

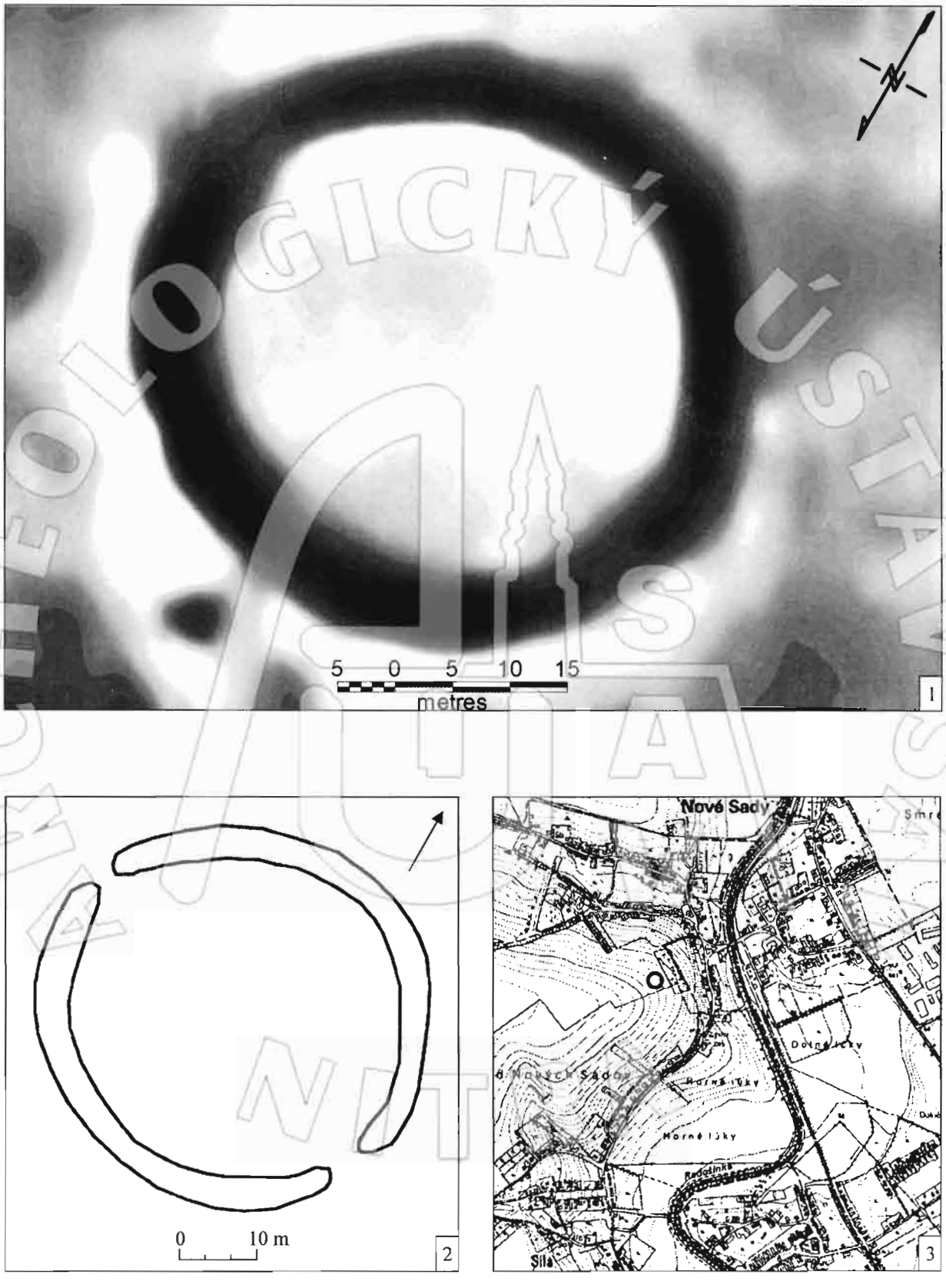
Obr. 77. Nitra-Párovské Háje (Kapsová). Praveký rondel. 1 - situačný plán umiestnenia rondelu; 2 - šikmá snímka, porastové príznaky, 23. 6. 2003; 3, 4 - mapa totálneho vektora magnetického poľa; 5 - interpretácia megnetického merania (Kuzma/Tirpák, 122).

Abb. 77. Nitra-Párovské Háje (Kapsová). Urzeitliche Kreisgrabenanlage. 1 - Situationsplan der Situierung der Kreisgrabenanlage; 2 - Schrägaufnahme, Bewuchsmerkmale, 23. 9. 2003; 3, 4 - Karte des totalen Vektors des Magnetfeldes; 5 - Interpretation der magnetischen Messung (Kuzma/Tirpák, 122).

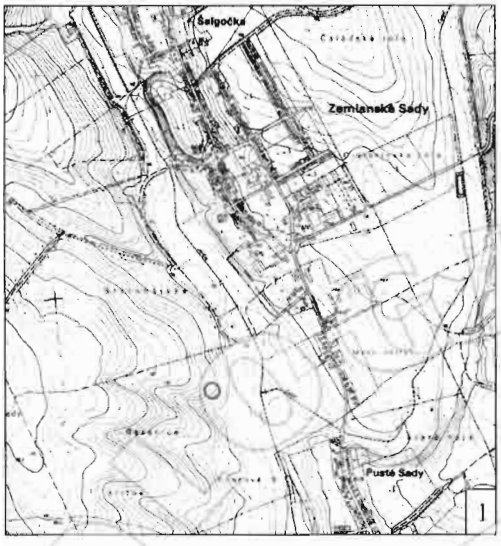

Obr. 78. Nové Sady (Od Nových Sadov). Pravekÿ rondel. 1, 2 - šikmá snímka, porastové príznaky, 11. 6. 2003 (Kuzma/Tirpák, 123).

Abb. 78. Nové Sady (Od Nových Sadov). Urzeitliche Kreisgrabenanlage. 1, 2 - Schrägaufnahme, Bewuchsmerkmale, 11. 6. 2003 (Kuzma/Tirpák, 124).

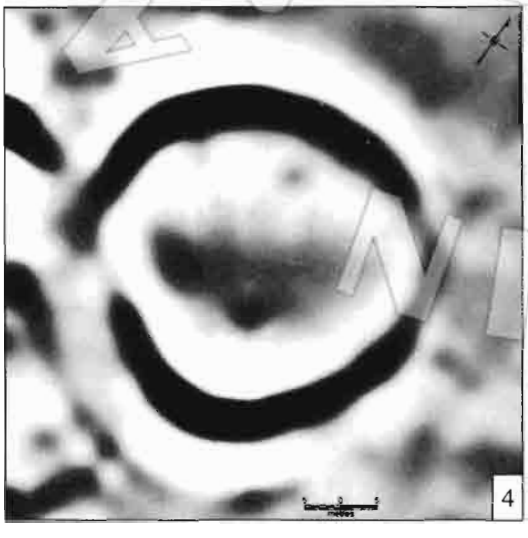

Obr. 79. Nové Sady (Od Nových Sadov). 1 - mapa totálneho vektora magnetického poľa; 2 - interpretácia magnetického merania; 3 - situačný plán umiestnenia rondelu (Kuzma/Tirpák, 123).
Abb. 79. Nové Sady (Od Nových Sadov). 1 - Karte des totalen Vektors des Magnetfeldes; 2 - Interpretation der magnetischen Messung; 3 - Situationsplan der Situierung der Kreisgrabenanlage (Kuzma/Tirpák, 124).

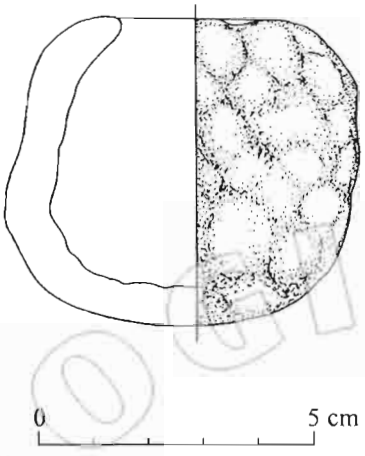

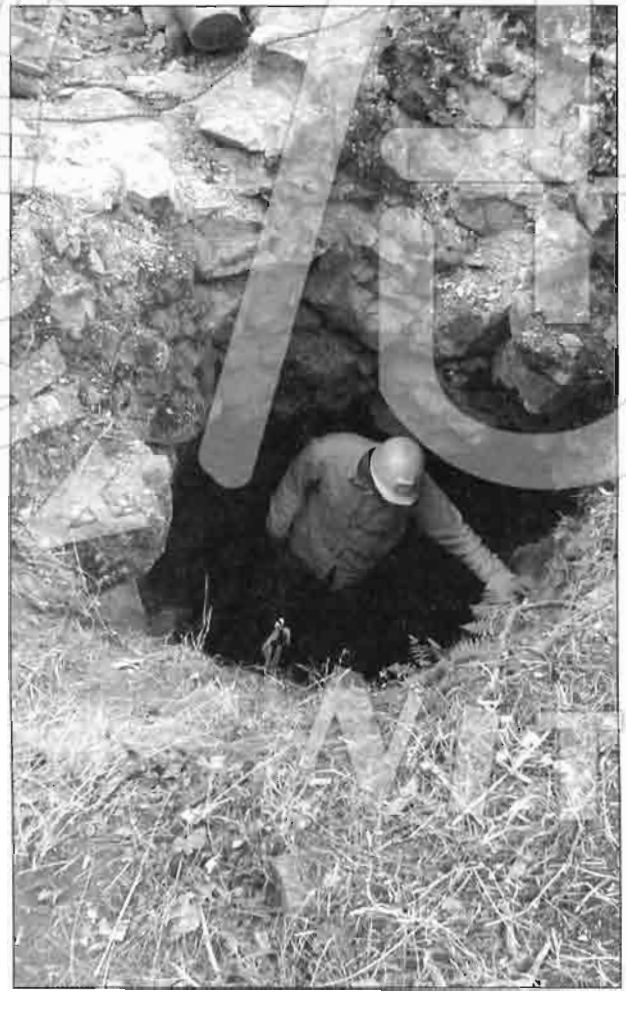

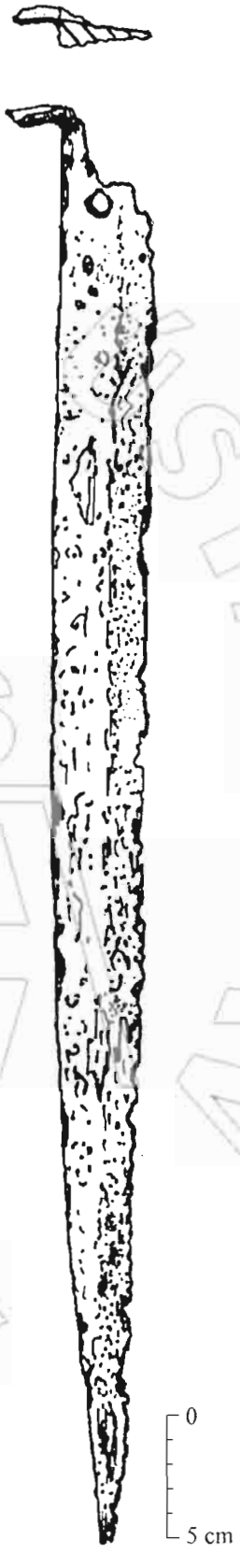
Obr. 80. Zemianske Sady (Bezenica). 1 - situačný plán umiestnenia rondelu; 2, 3 - šikmá snímka, pôdne príznaky, 24. 5. 2000; 4 - mapa totálneho vektora magnetického poľa; 5 - interpretácia magnetického merania (Kuzma/Tirpák, 124).
Abb. 80. Zemianske Sady (Bezenica). 1 - Situationsplan der Situierung der Kreisgrabenanlage; 2, 3 - Schrägaufnahme, Bewuchsmerkmale, 24. 5. 2000; 4 - Karte des totalen Vektors des Magnetfelds; 5 - Interpretation der magnetischen Messung (Kuzma/Tirpák, 125).

Obr. 81. Valaliky-Buzica (Hlavná ulica). Asimetrická nádobka z neolitu (Horváthová, 71).
Abb. 81. Valaliky-Buzica (Hlavná Str.). Asymmetrisches neolithisches Gefäß (Horváthová, 72).

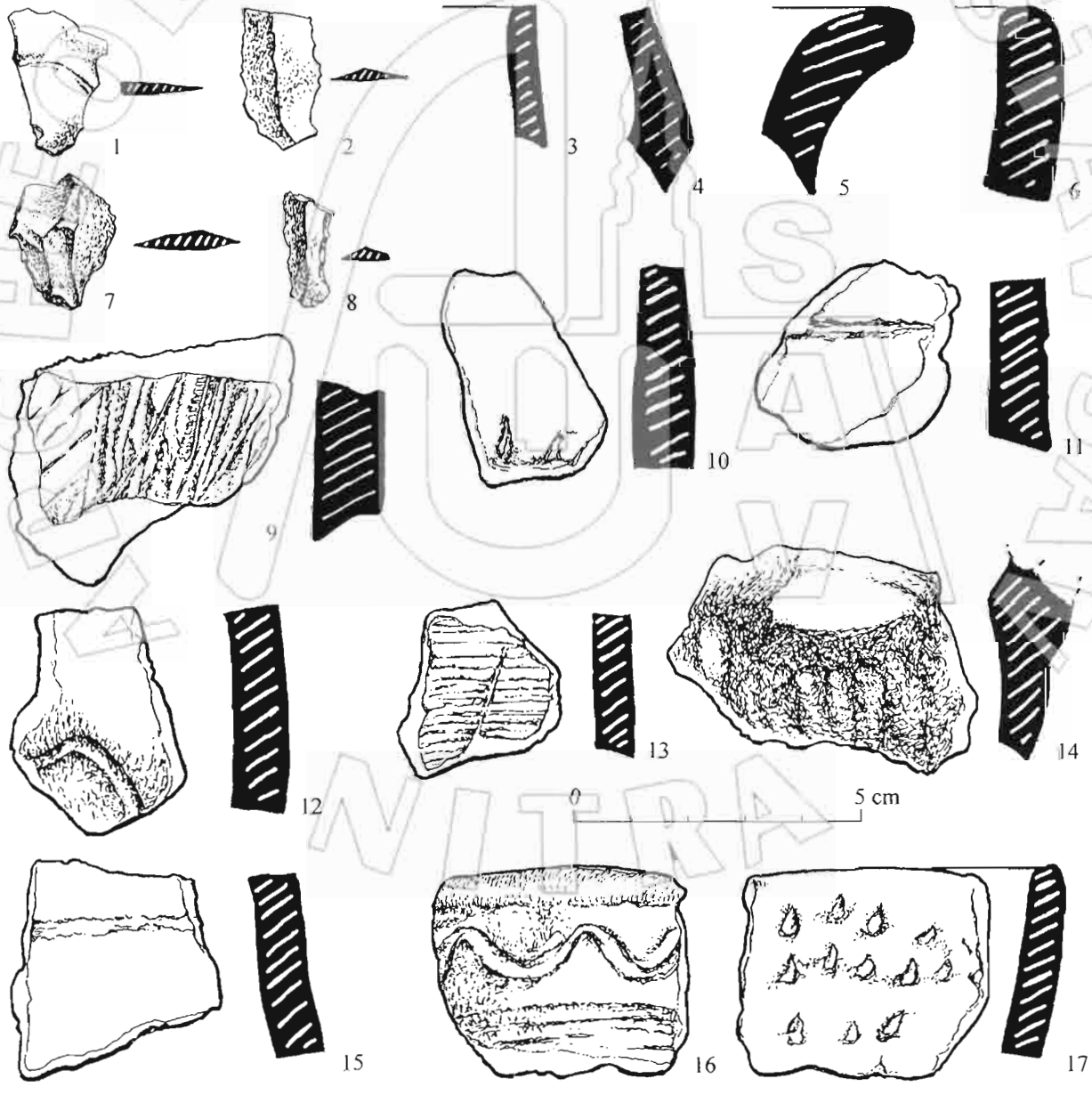
Obr. 82. Banská Štiavnica (Kostolík). Poloha obytnej stavby a pingy (Labuda, 127).
Abb. 82. Banská Štiavnica (Kirche). Lage des Wohngebäudes und Pinge (Labuda, 127).

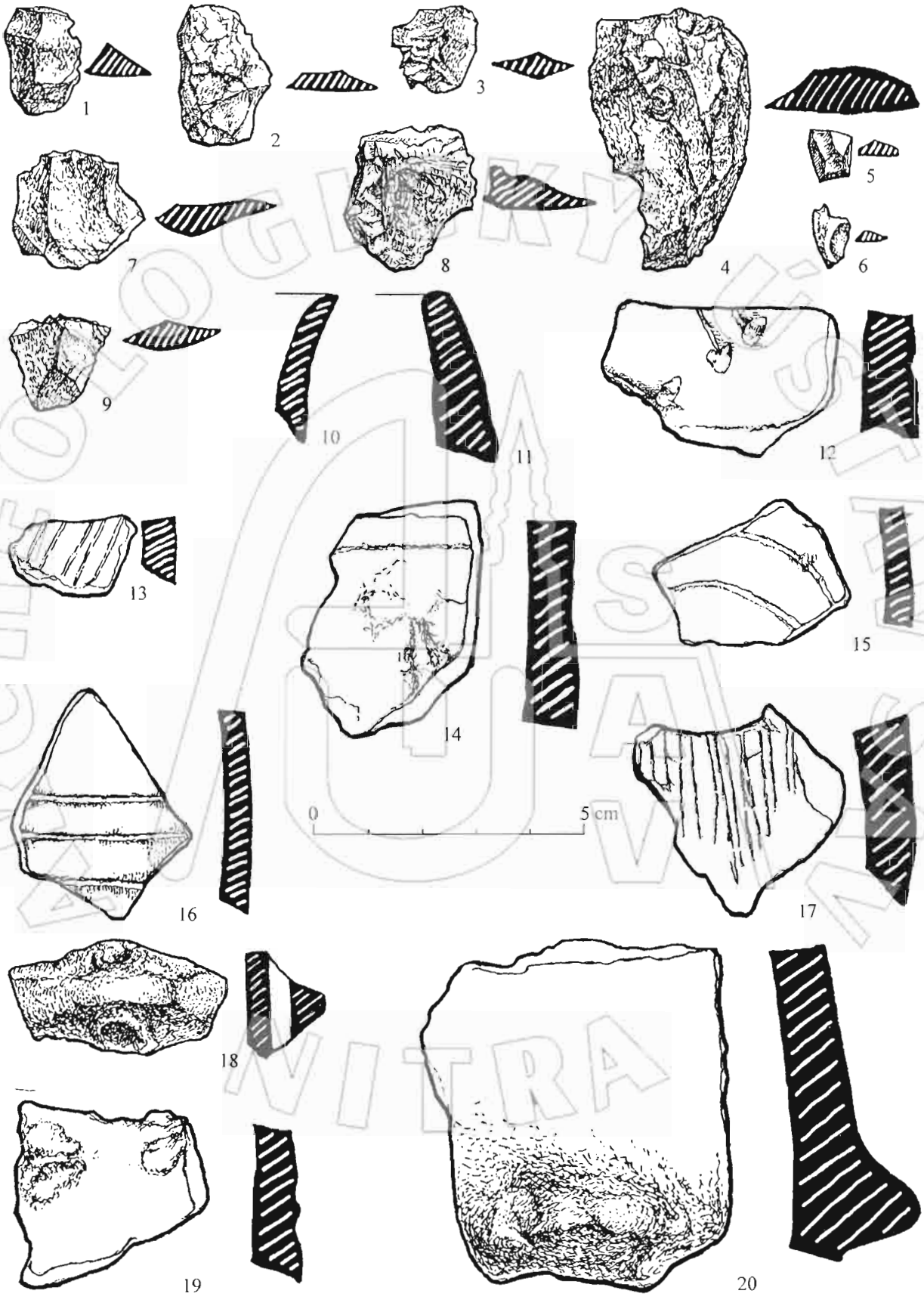
Obr. 83. Banská Bystrica. Stredoveký tesák (Kvietok, 126).
Abb. 83. Banská Bystrica. Mittelalterliches Weidmesser(Kvietok, 126).

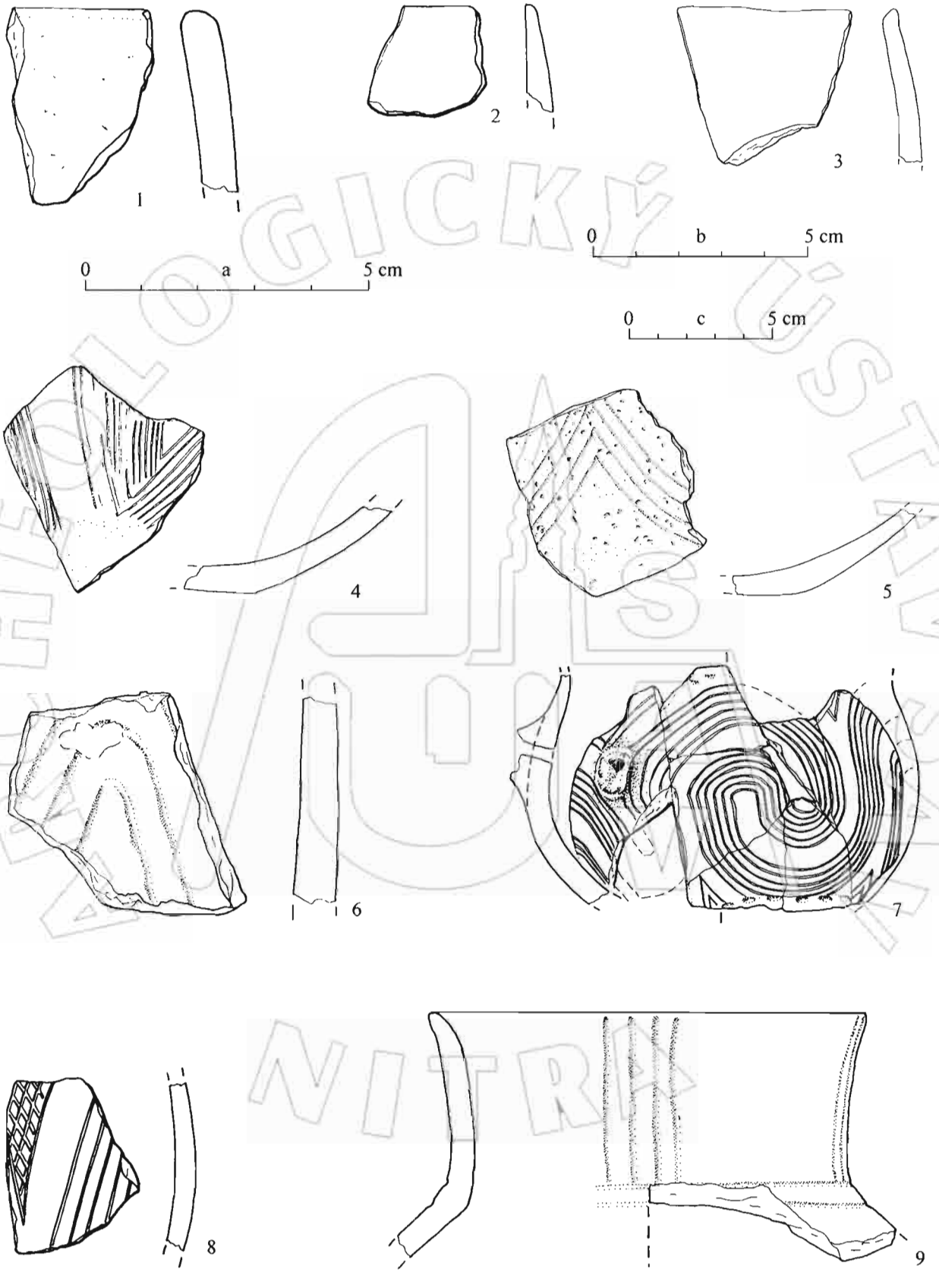
Obr. 84. Zvolen-Podborová. Rekonštruovaná keramika zo zachyteného objektu (Malček, 131).
Abb. 84. Zvolen-Podborová. Rekonstruierte Keramik aus dem erfassten Objekt (Malček, 131).

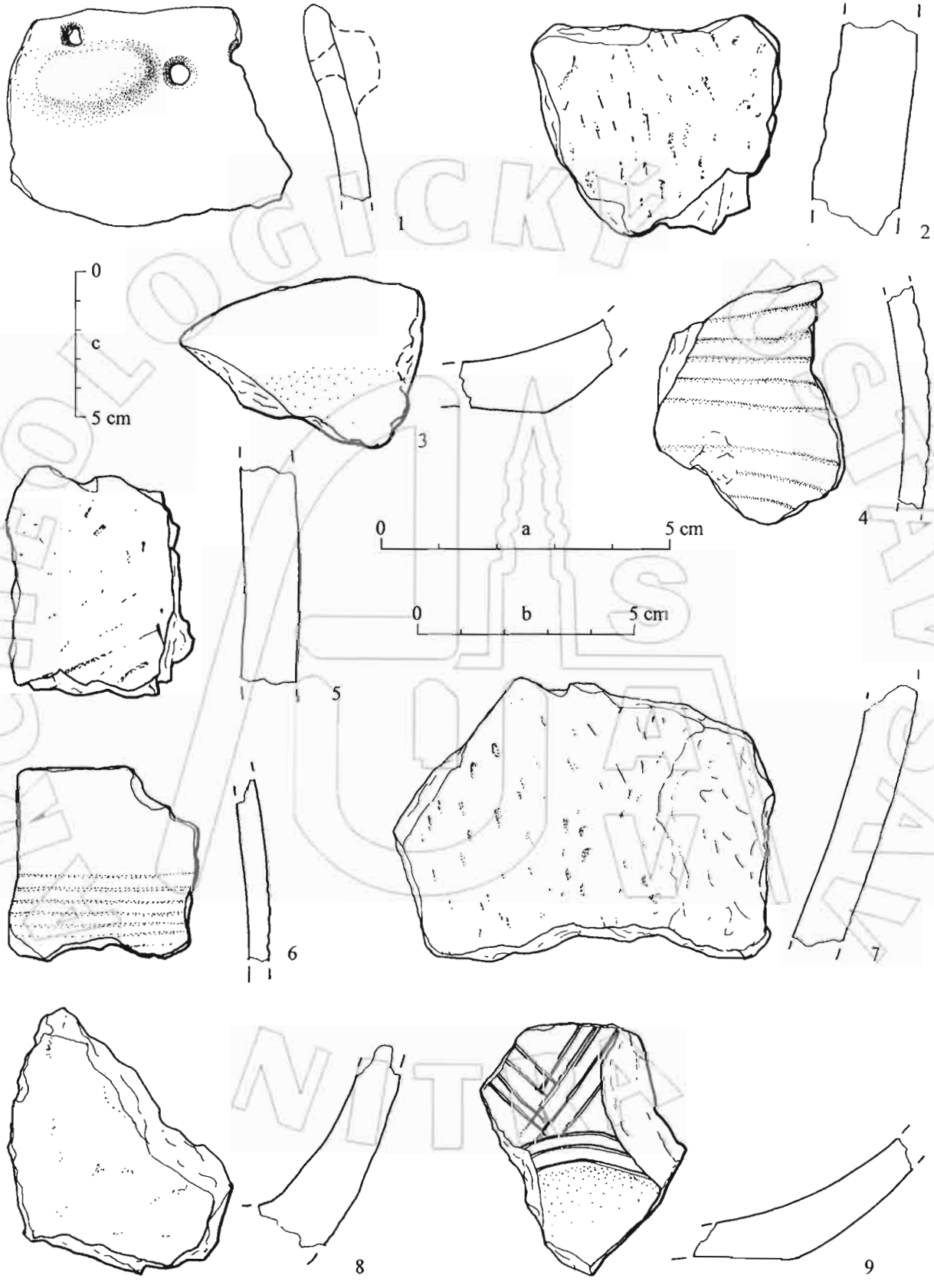
Obr. 85. Budča. Výber zo zozbieraného materiálu (Malček/Pálinkás/Páterka, 131).
Abb. 85. Budča. Auswahl von Lesefundmaterial (Malček/Pálinkáš/Páterka, 132).

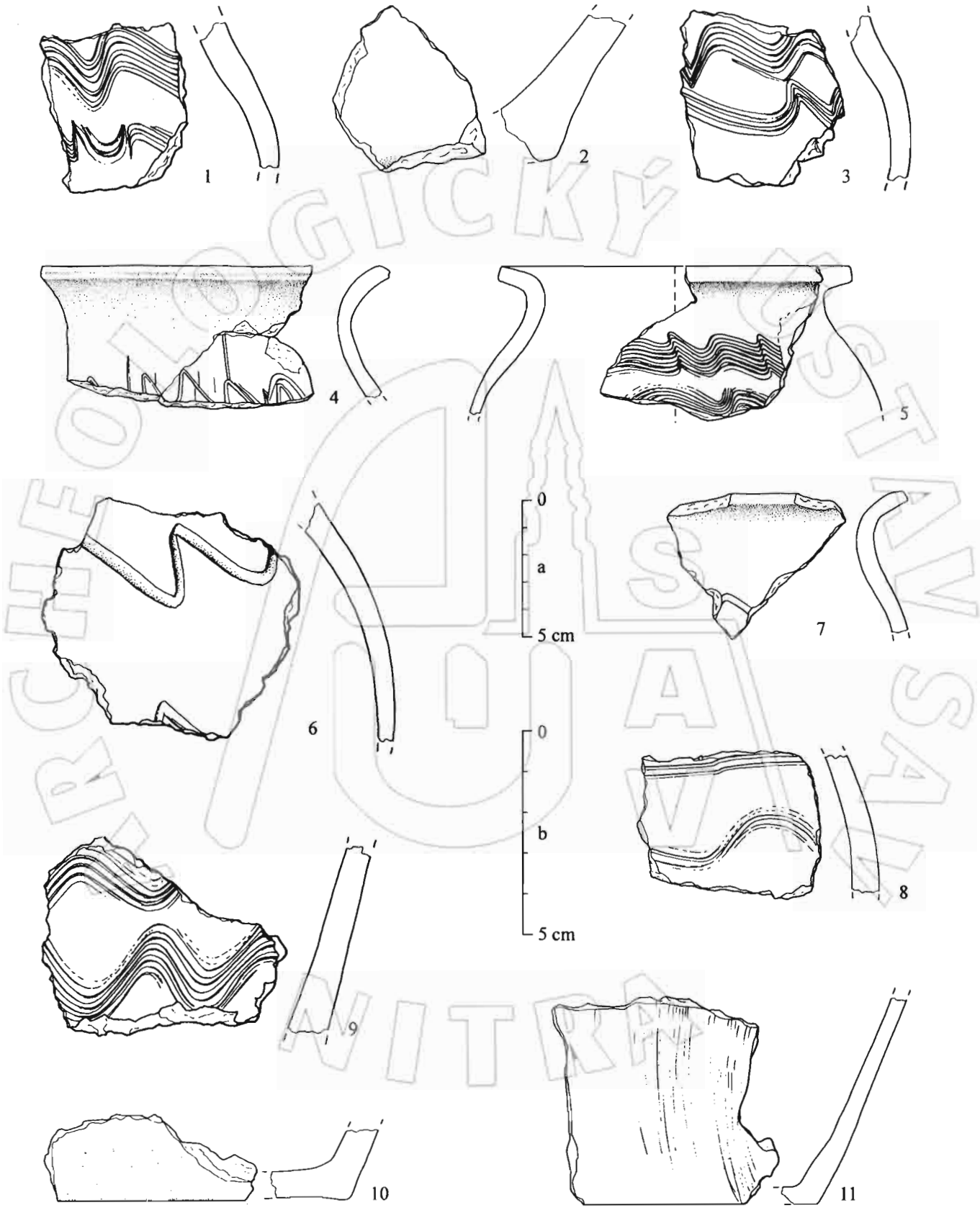
Obr. 86. Zvolen-Zolná. Výber zo zozbieraného materiálu (Malček/Pálinkás/Páterka, 131).
Abb. 86. Zvolen-Zolná. Auswahl von Lesefundmaterial (Malček/Pálinkáš/Páterka, 132).

Obr. 87. Tornaľa-Králik. Výber nálezov z obj. 18/03. Mierka a: 1, 2, 8; b: 4, 6, 7, 9; c: 3, 5 (Marková, 133).
Abb. 87. Tornaľa-Králik. Auswahl von Funden aus dem Obj. 18/03. Maßstab a: 1, 2, 8; b: 4, 6, 7, 9; c: 3, 5 (Marková, 133).

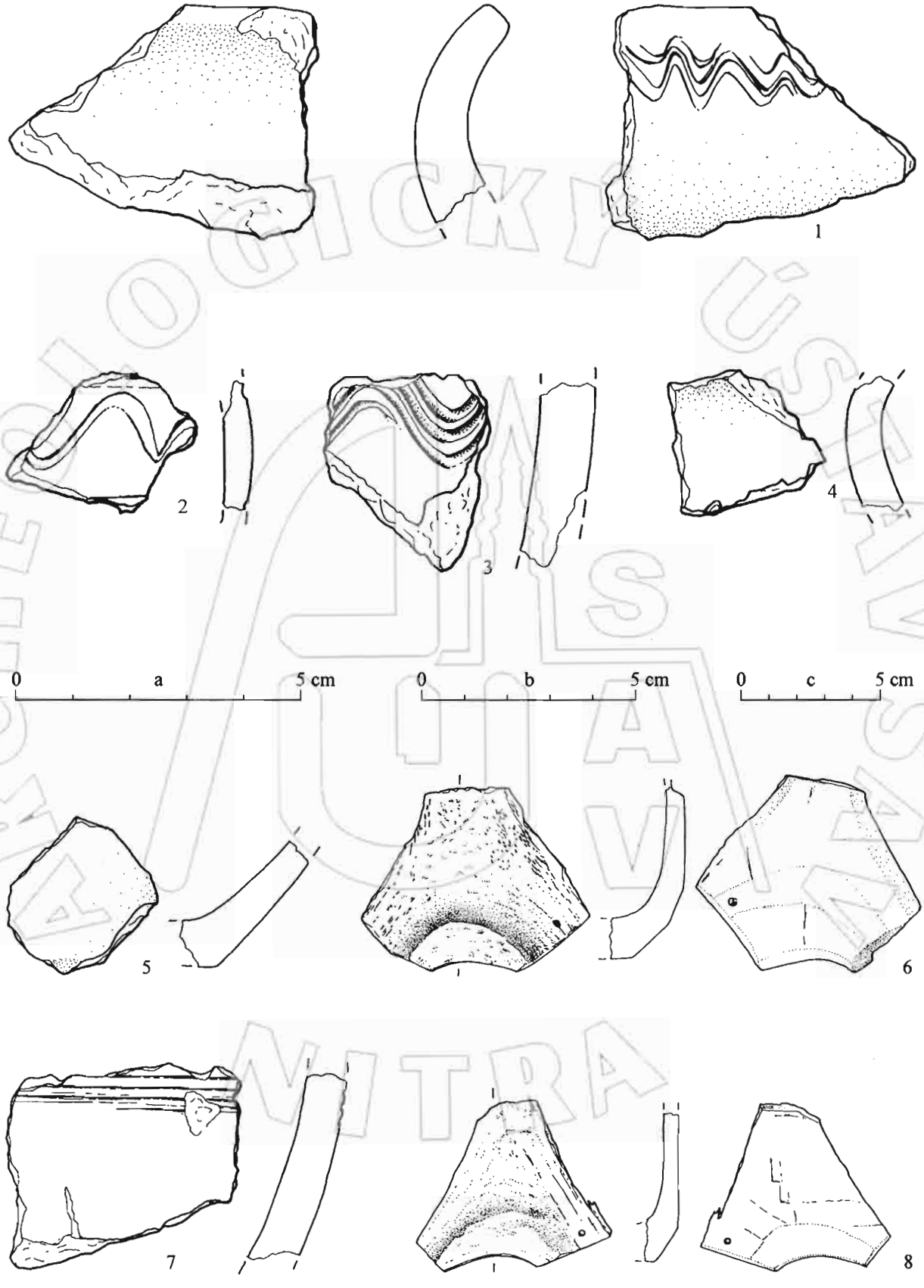

Obr. 88. Tornaľa-Králik. Výber nálezov. 1-5 - obj. 8/03; 6-9 - obj. 3/03. Mierka a: 2, 3, 5, 6, 8, 9; b: 1; c: 7 (Marková, 133).
Abb. 88. Tornaľa-Králik. Auswahl von Funden. 1-5 - Obj. 8/03? 6-9 - Obj. 3/03. Maßstab a: 2, 3, 5, 6, 8, 9; b: 1; c: 7 (Marková, 133).

Obr. 89. Tornaľa-Králik. Výber nálezov. 1-3 - obj. 11/03; 5 - obj. 2/03; 4, 6-11 - obj. 12/03. Mierka a: 2, 5, 7, 8, 10, 11; b: 1, 3, 6, 9 (Marková, 133).

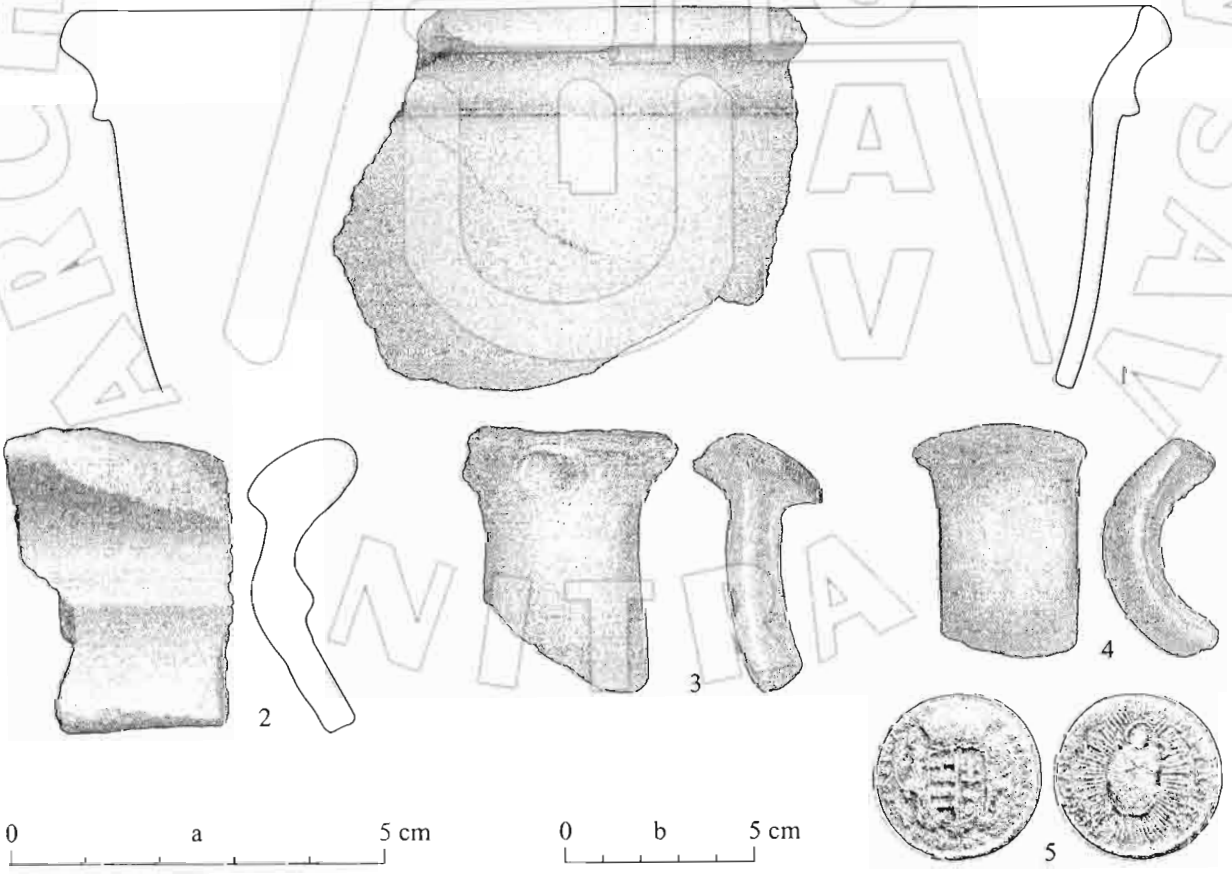
Abb. 89. Tornaľa - Králik. Auswahl von Funden. 1-3 - Obj. 11/03? 5 - Obj. 2/03? 4, 6-11 - Obj. 12/03. Maßstab a: 2, 5, 7, 8, 10, 11; b: 1, 3, 6, 9 (Marková, 133).

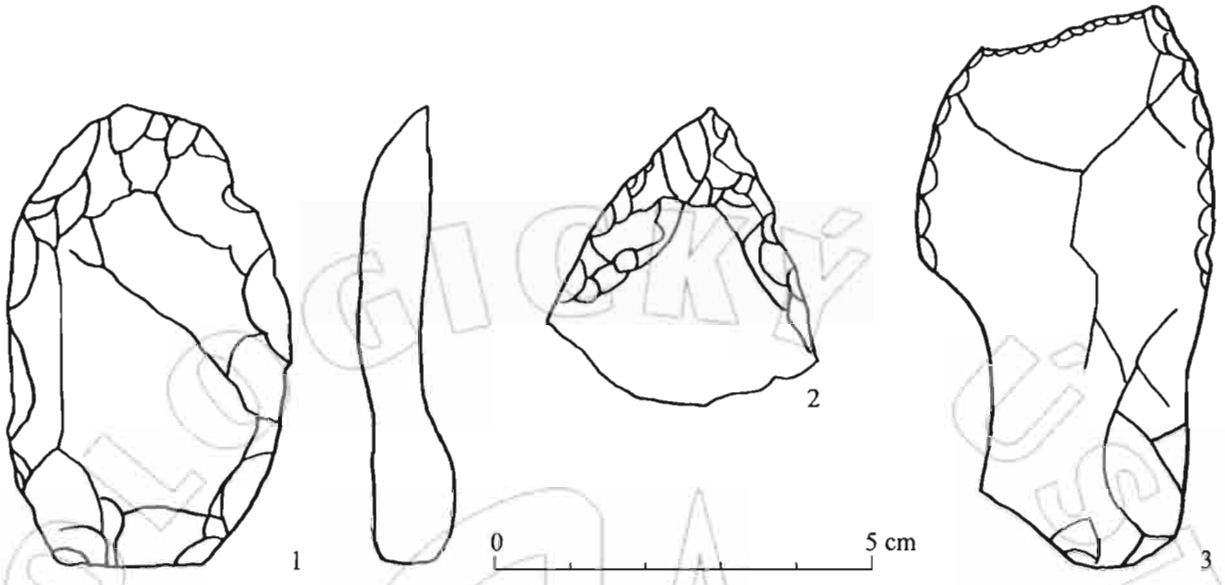
Obr. 90. Tornaľa-Králik. Výber nálezov z obj. 12/03. Mierka a: 1-4; b: 5, 7; c: 6, 8 (Marková, 133).
Abb. 90. Tornaľa-Králik. Auswahl von Funden aus dem Obj. 12/03. Maßstab a: 1-4; b: 5, 7; c: 6, 8 (Marková, 133).

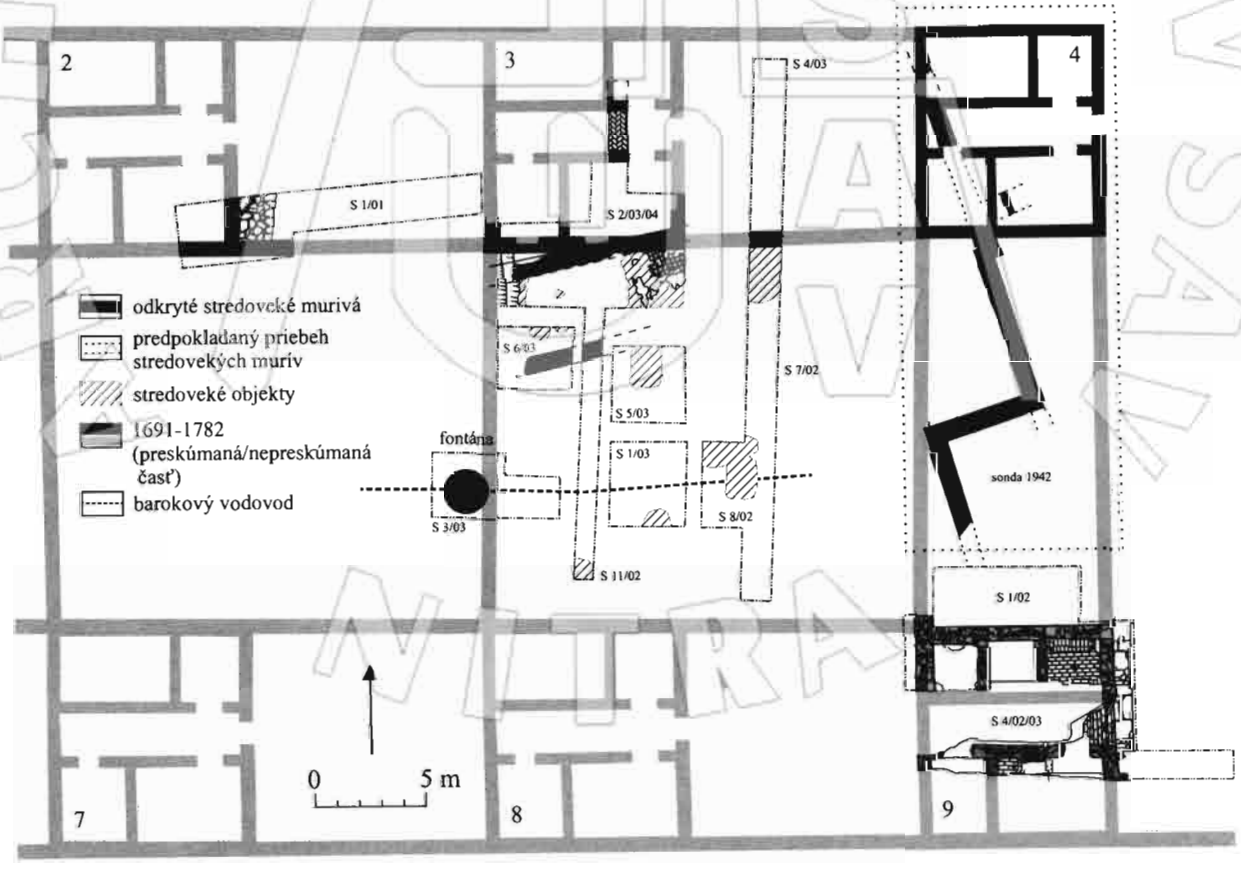
Obr. 91. Banská Bystrica, Nám. SNP č. 5. Kruhová deštrukcia (Mácelová, 134).
Abb. 91. Banská Bystrica, Stadtplatz SNP Nr. 5. Kreisförmige Destruktion (Mácelová, 134).

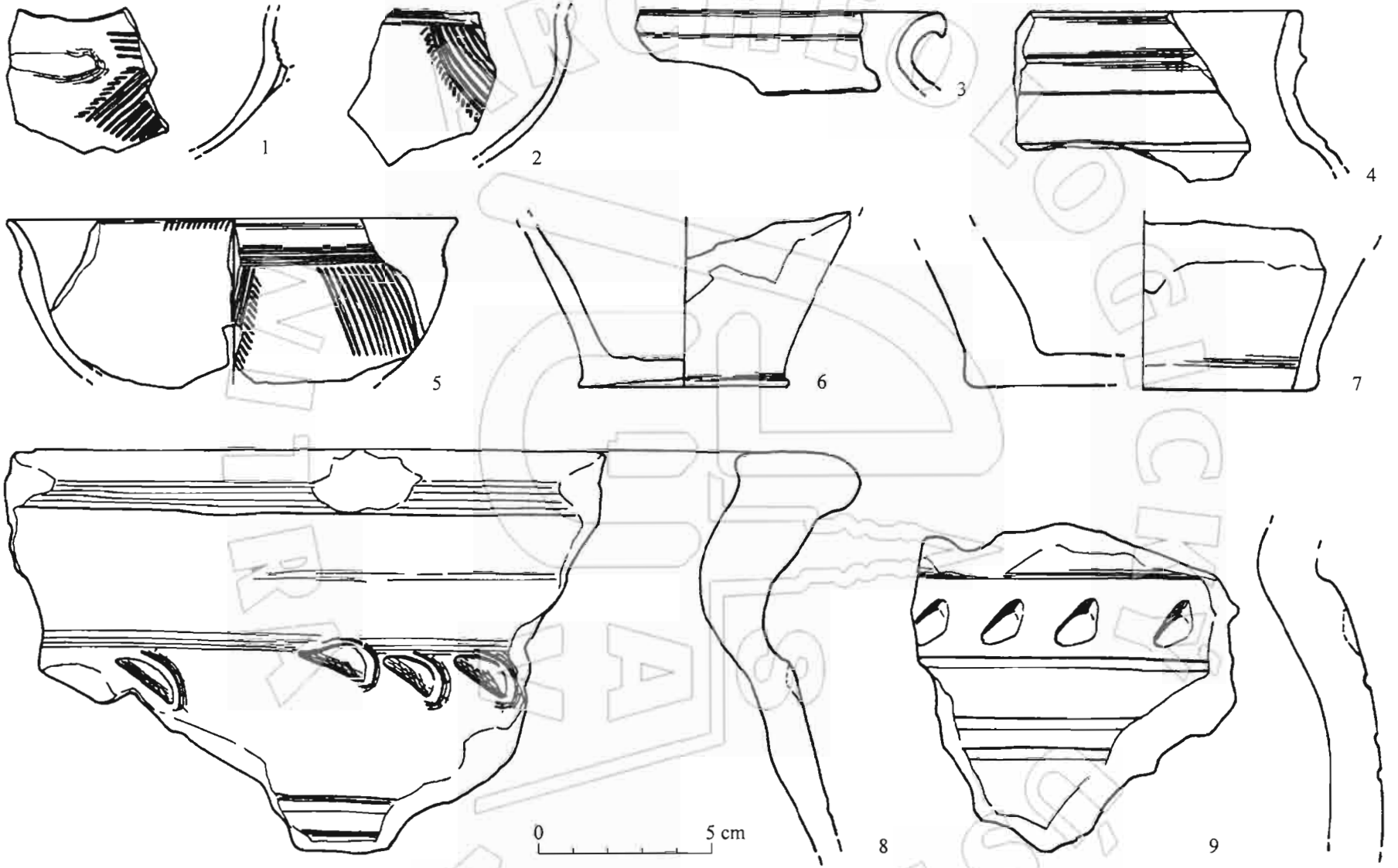
Obr. 92. Ilava (Pri zvonici). Výber nálezov. 1 - 16. stor.; 2-4 - 17. stor.; 5 - 18. stor. 1-4 - keramika; 5 - meď. Mierka a: 2, 5; b: 1, 3, 4 (Májsky, 135).
Abb. 92. Ilava (Pri zvonici). Fundenauswahl. 1 - 16. Jh.; 2-4 - 17. Jh.; 5 - 18. Jh.; 1-4 - Keramik; 5 - Kupfer. Maßstab a: 2, 5; b: 1, 3, 4 (Májsky, 136).

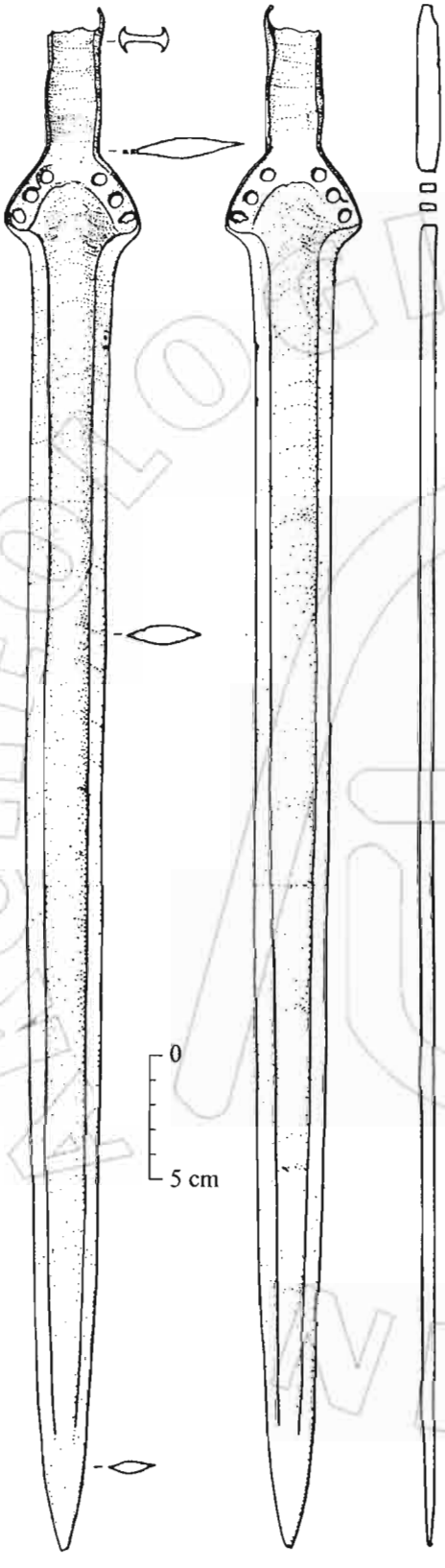
Obr. 93. Trenčianska Turná VI. Výber štiepanej industrie (Michalík, 137).
Abb. 93. Trenčianska Turná VI. Auswahl der Spaltenindustrie (Michalík, 137).

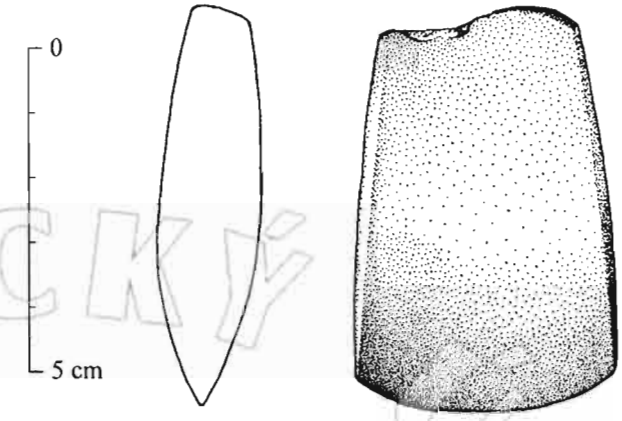
Obr. 94. Nitra (Zoborský kláštor). Plán výskumu (Samuel, 165).
Abb. 94. Nitra (Zobor-Kloster). Grabungsplan (Samuel, 166).

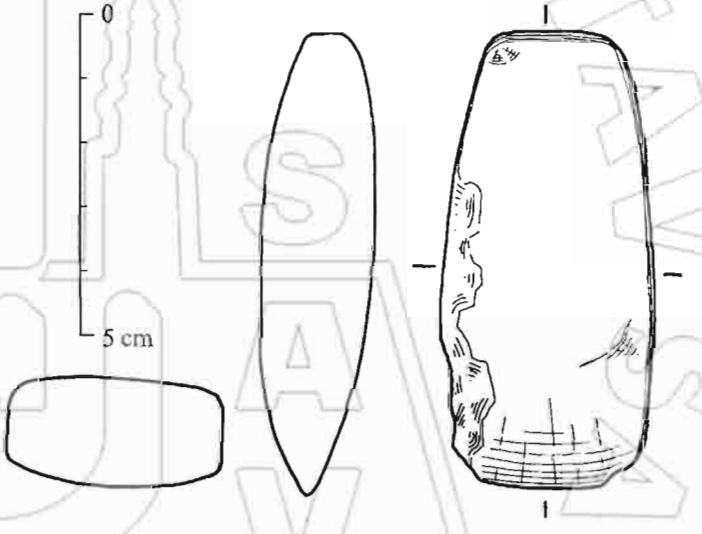
Obr. 95. Beladice (Veľké Chrašťany). Výber keramických fragmentov zo zberu (Mitáš/Žáčik, 140).
Abb. 95. Beladice (Veľké Chrašťany). Auswahl von Keramikfragmenten aus der Begehung (Mitáš/Žáčik, 140).

Obr. 96. Komárno (Prístav). Meč s jazykovitou rukoväťou (Nevizánsky/Trugly, 141).
Abb. 96. Komárno (Prístav). Griffzungenschwert (Nevizánsky/Trugly, 141).

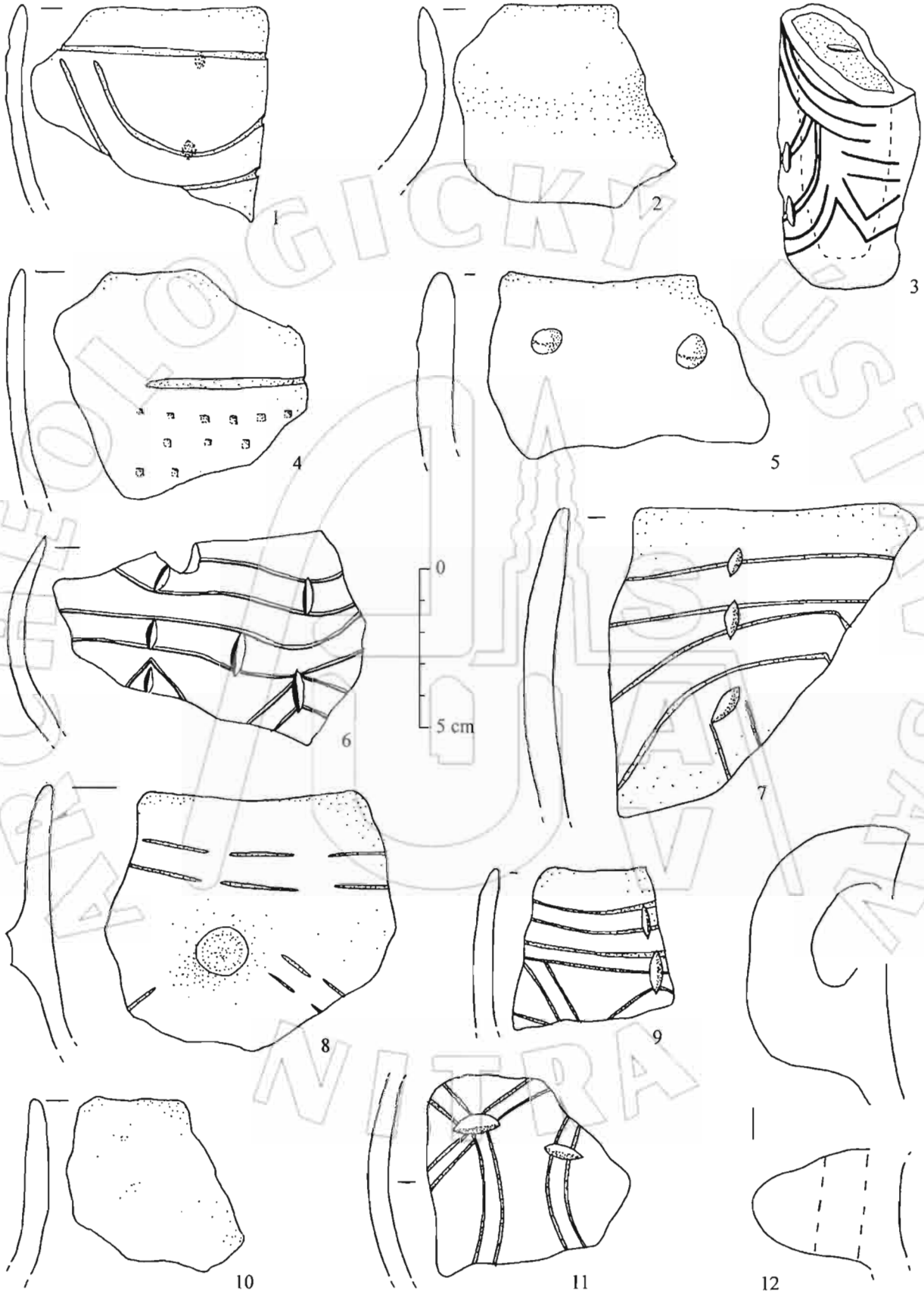
Obr. 97. Trenčianske Stankovce.Kamenná brúsená sekerka (Michalík, 136).
Abb. 97. Trenčianske Stankovce. Geschliffenes Silexbeil (Michalík, 136).

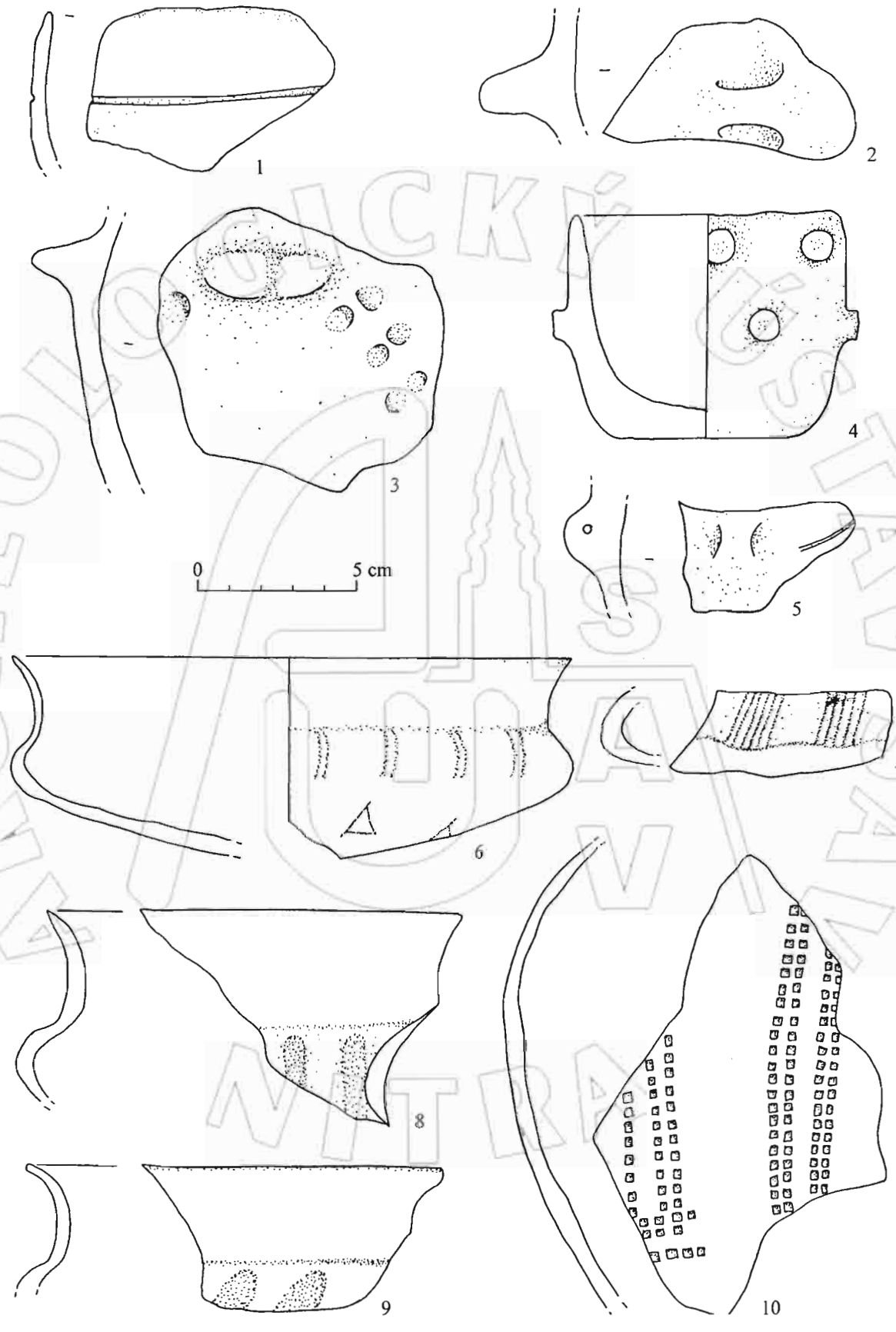
Obr. 98. Nitra-Kynek. Kamenná brúsená sekera (Ruttkay, 160).
Abb. 98. Nitra-Kynek. Geschliffenes Silexbeil (Ruttkay, 161).

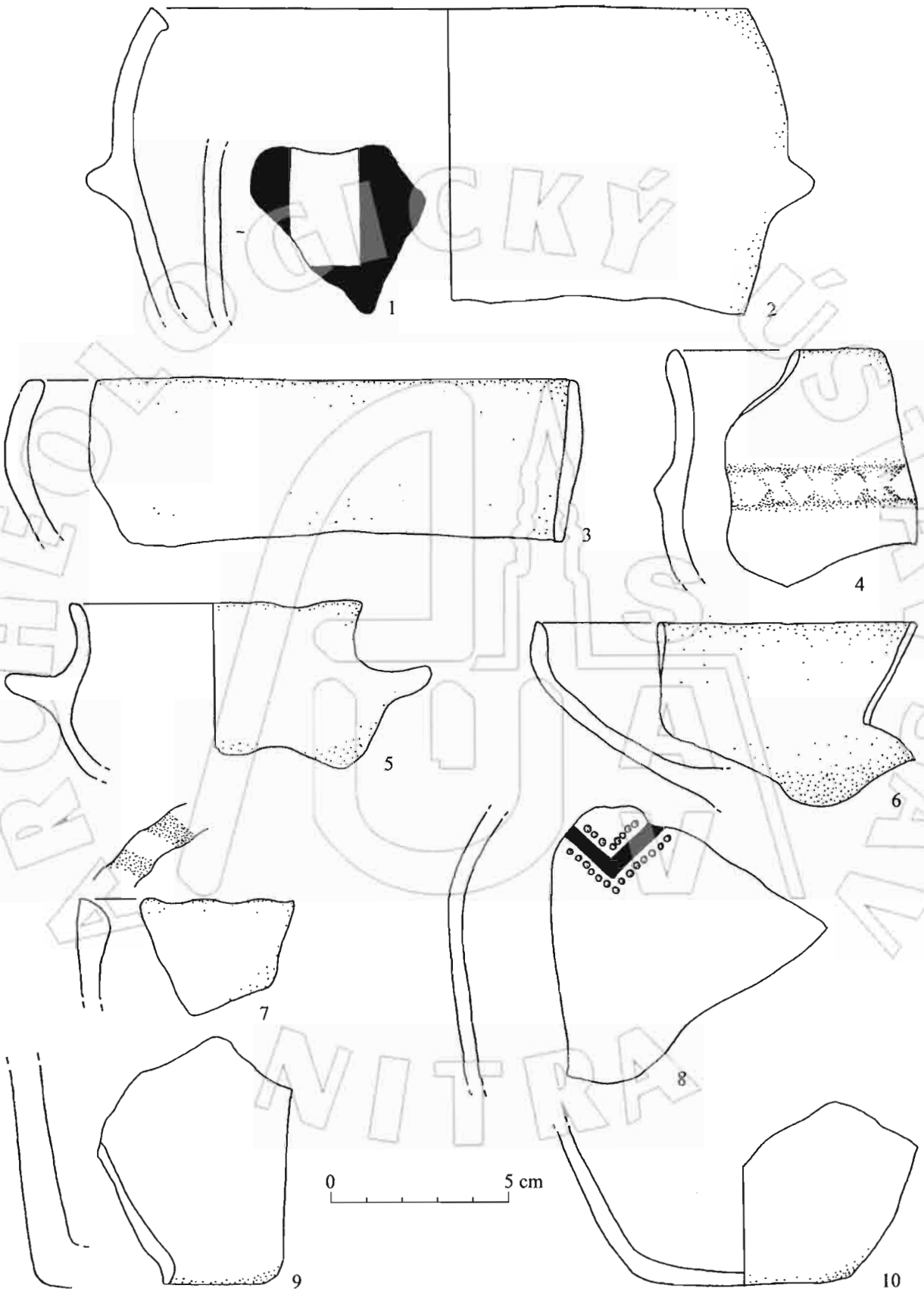
Obr. 99. Veselé (Intravilán - dom 62). Fragment pôvodne hladenej amfybolitickej sekery (Staššíková/Štukovská, 182).
Abb. 99. Veselé (Intravillan - Haus 62). Fragment einer ursprünglich geglätteten Amfybolitaxt (Staššíková-Štukovská, 183).

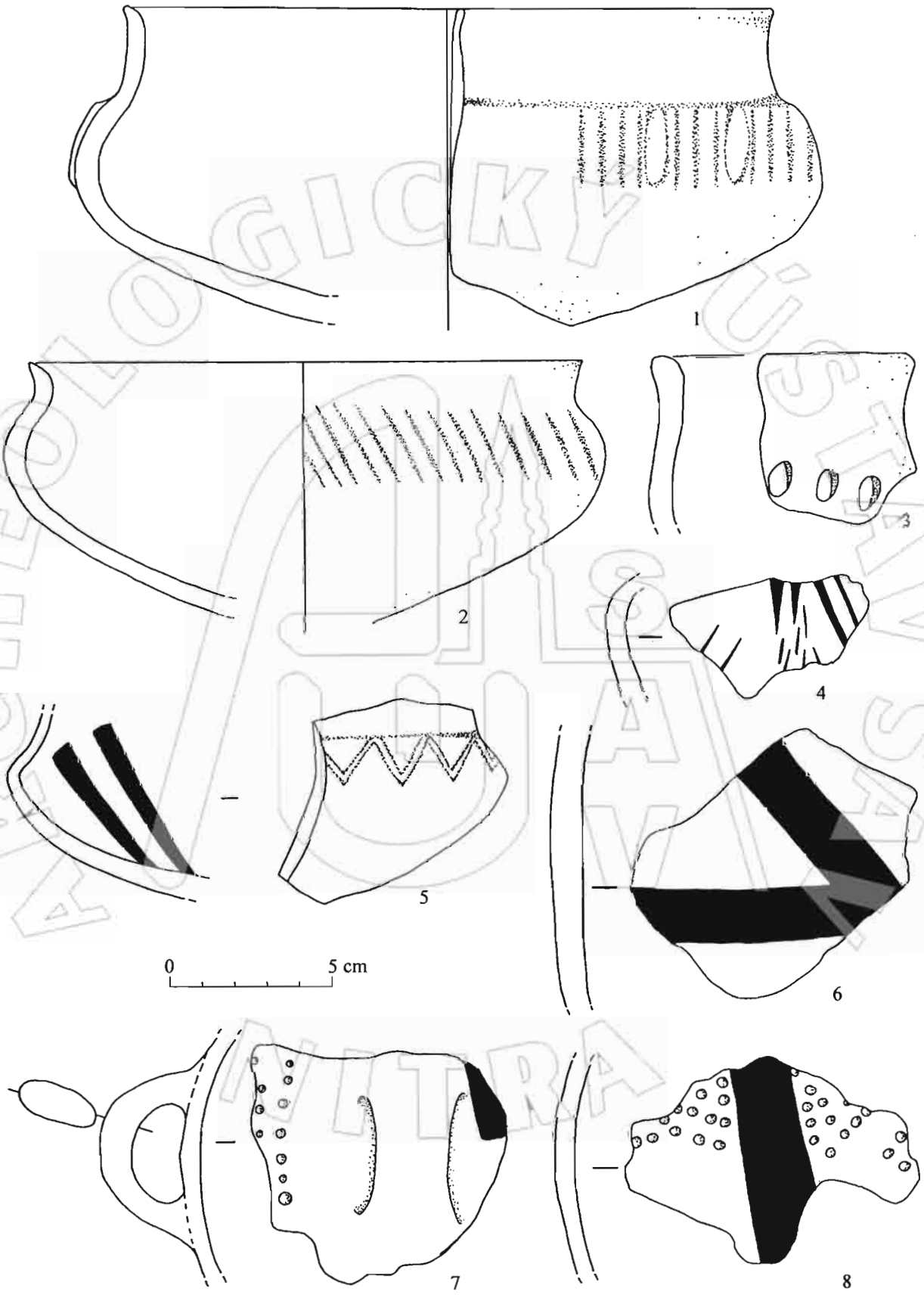
Obr. 100. Bohdanovce. 1-8 - výber keramiky z parcely domu 144; 9-12 - keramika z parcely domu 277 (Peciarová, 142).
Abb. 100. Bohdanovce. 1-8 - Keramikauswahl von der Parzelle des Hauses 144; 9-12 Keramik von der Hausparzelle 277 (Peciarová, 144).

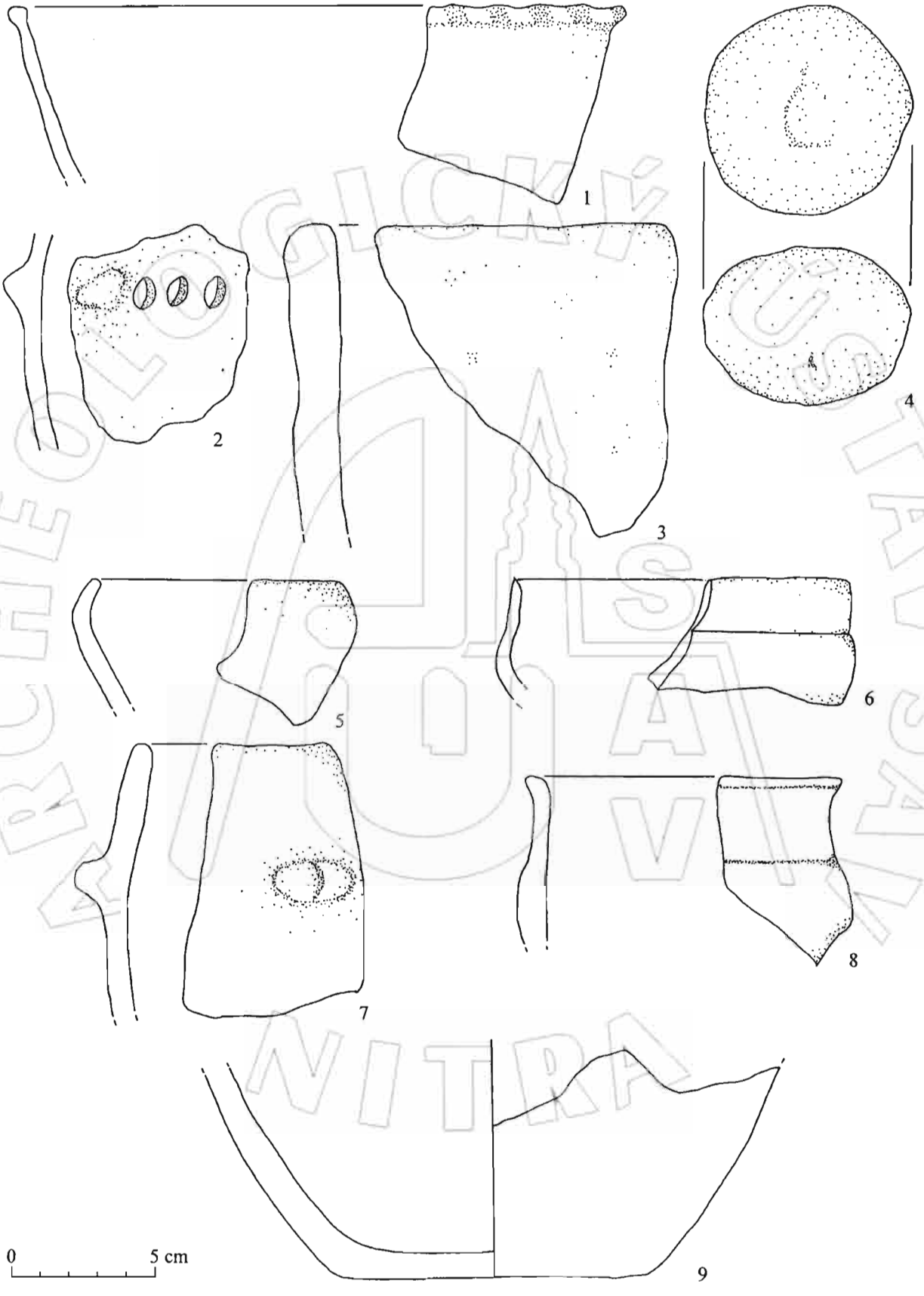
Obr. 101. Bohdanovce: 1-5 - parc. domu č. 142; Cífer: 6-10 - výber keramiky (Peciarová, 142).
Abb. 101. Bohdanovce: 1-5 - Hausparzelle Nr. 142; Cífer: 6-10 - Keramikauswahl (Peciarová, 144).

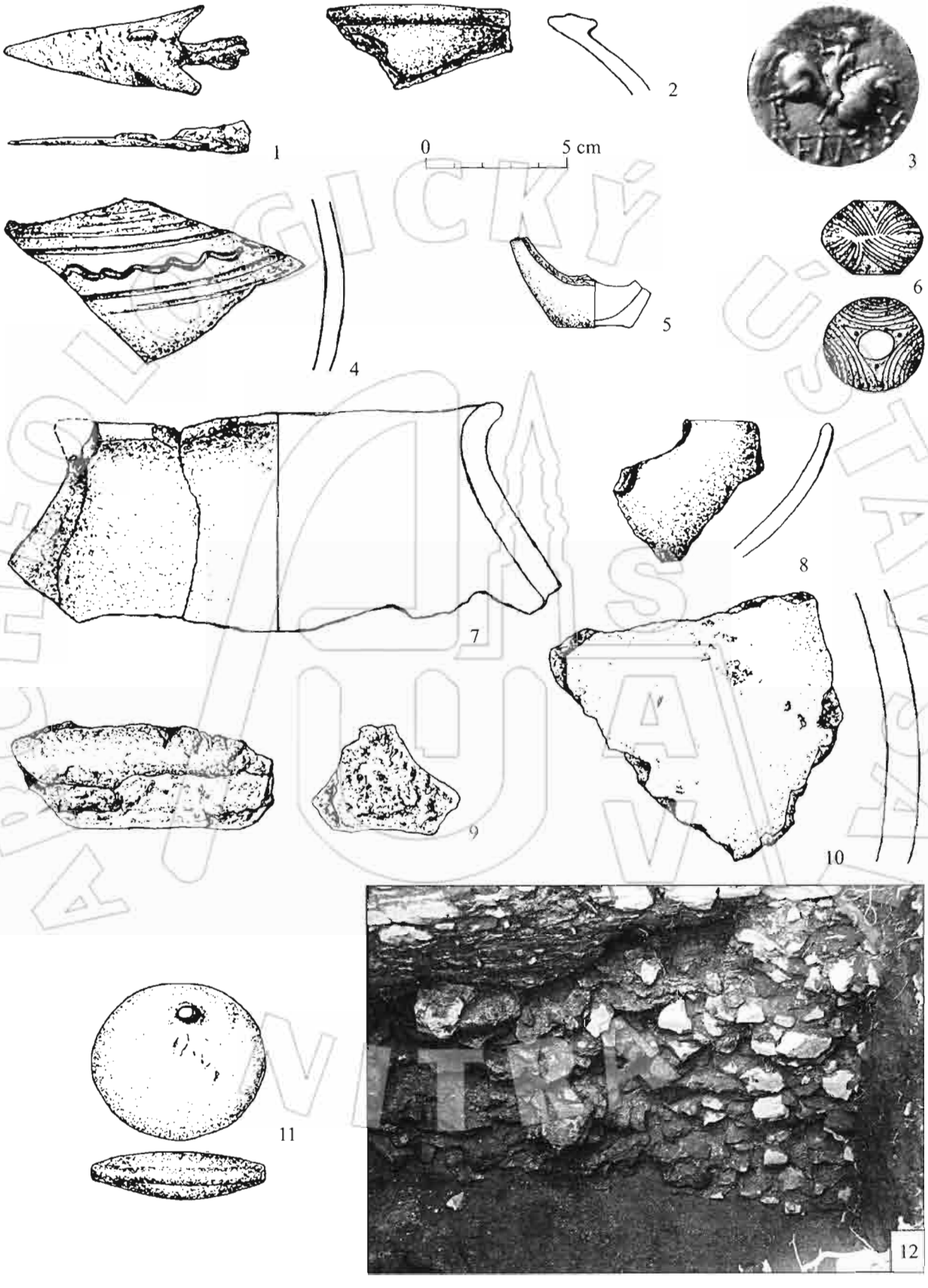
Obr. 102. Cífer. 1-10 - výber keramiky (Peciarová, 142).
Abb. 102. Cífer. 1-10 - Keramikauswahl (Peciarová, 144).

Obr. 103. Zavar. 1-8 - výber keramiky (Peciarová, 142).
Abb. 103. Zavar. 1-8 - Keramikauswahl (Peciarová, 144).

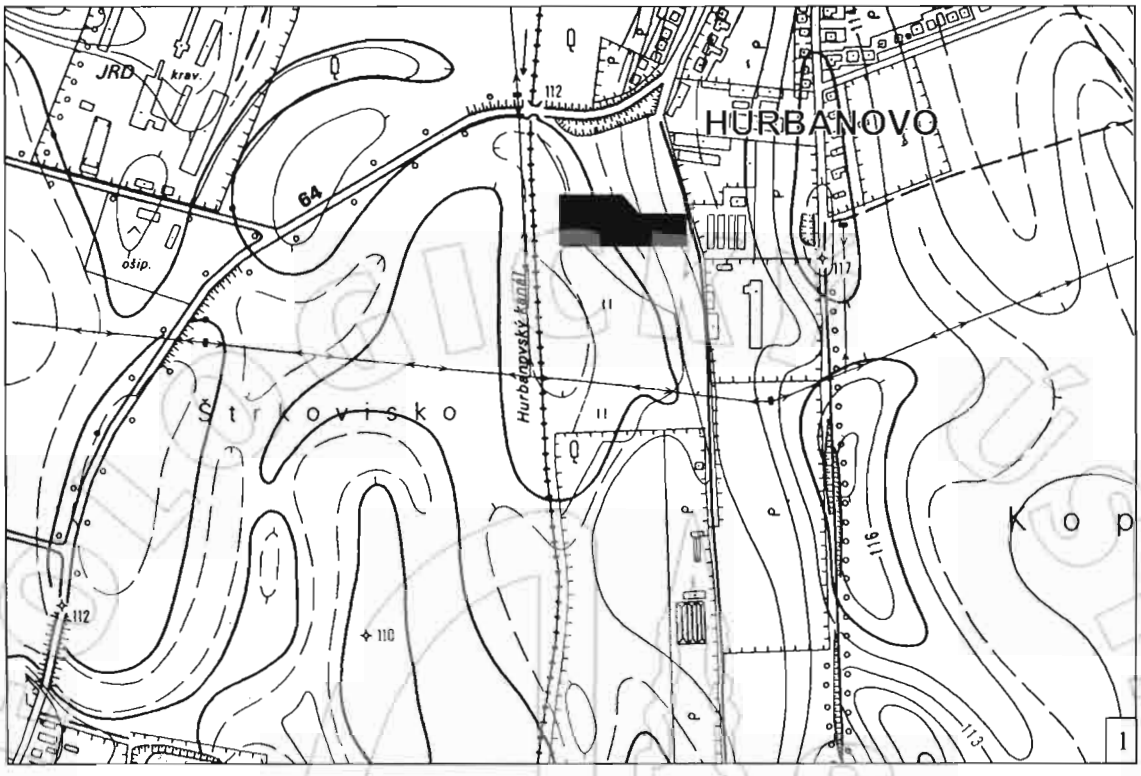

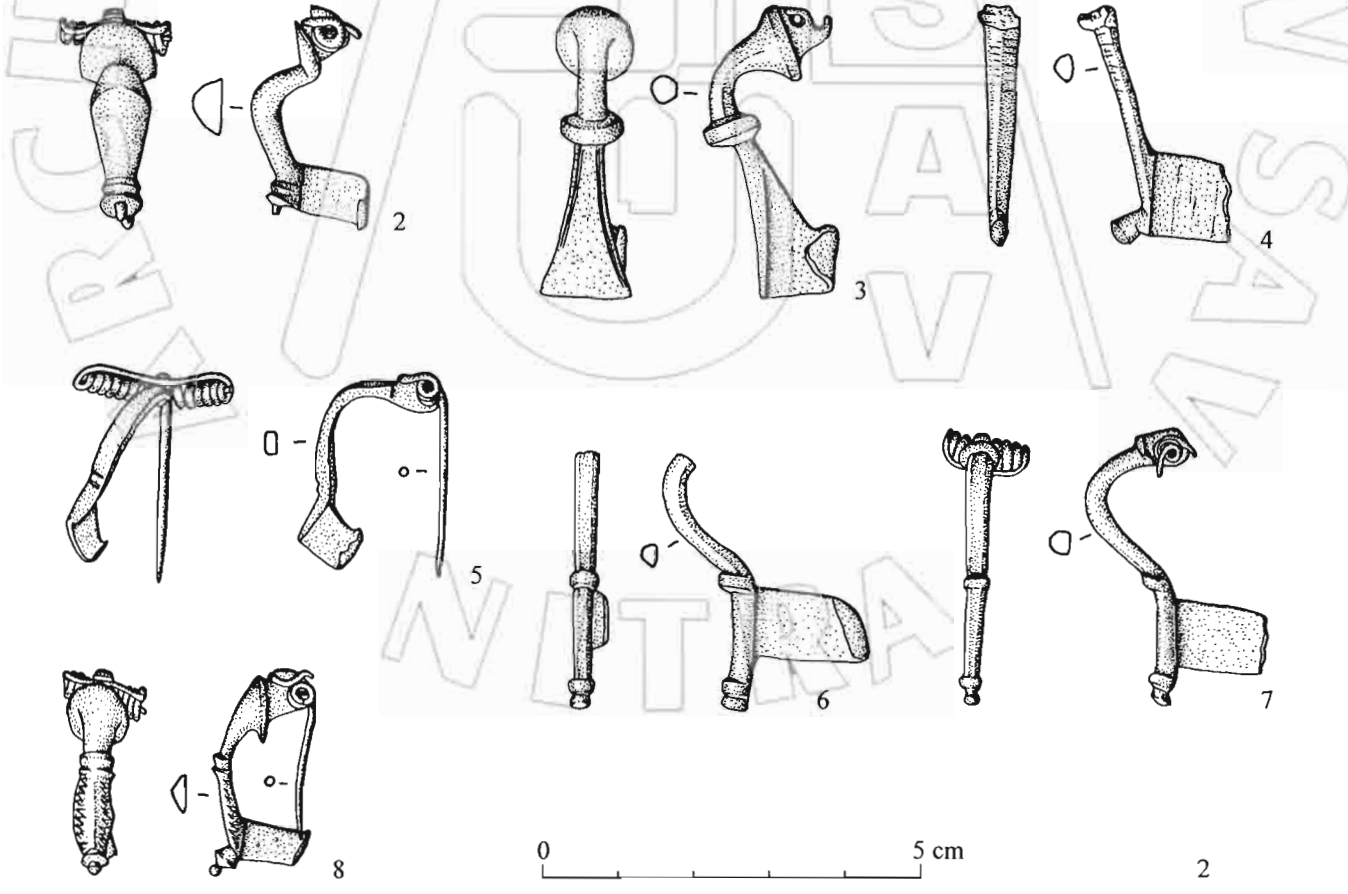
Obr. 104. Zavar. 1-9 - keramika a kamenné drvidlo (Peciarová, 142).
Abb. 104. Zavar. 1-9 - Keramik und Silexreibstein (Peciarová, 144).

Obr. 105. Bratislava-Devín (hrad). Výber nálezov. 1-5 - objekt 4; 6 - objekt 8; 7-9 - objekt 9; 10 - objekt 6; 11 - objekt 13; 12 - zvyšky ranostredovekého opevnenia (Plachá/Harmadyová, 144).

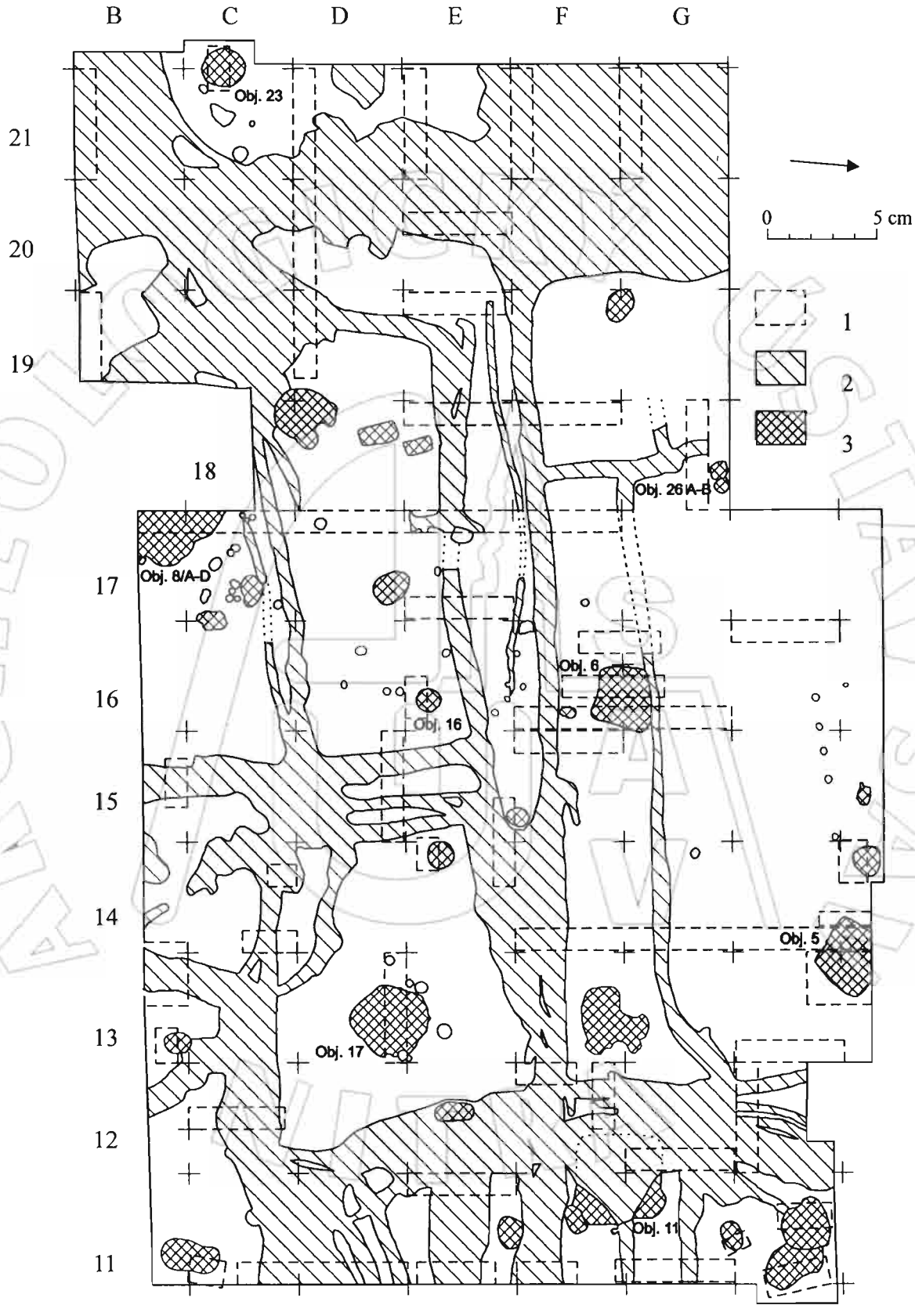
Abb. 105. Bratislava-Devín (Burg). Fundenauswahl. 1-5 - Objekt 4; 6 - Objekt 8; 7-9 - Objekt 9; 10 - Objekt 6; 11 - Objekt 13; 12 - Reste der frühmittelalterlichen Befestigung (Plachá/Harmadyová, 145).

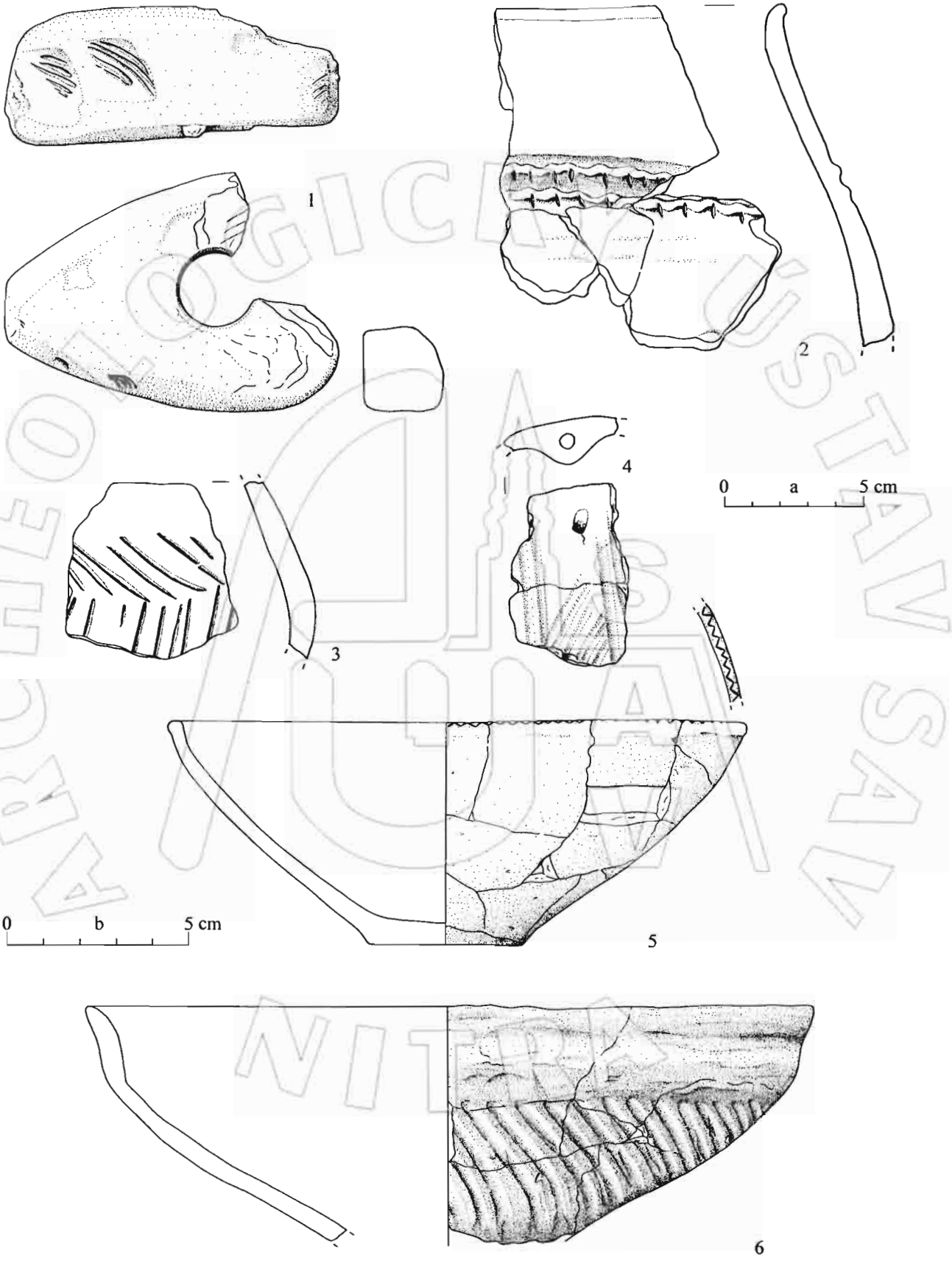

Obr. 106. Hurbanovo (Štrkovisko). 1 - poloha staveniska a záchranného výskumu na južnom okraji obce; 2-8 - nálezy bronzových spôn z doby rímskej (Rajtár, 145).

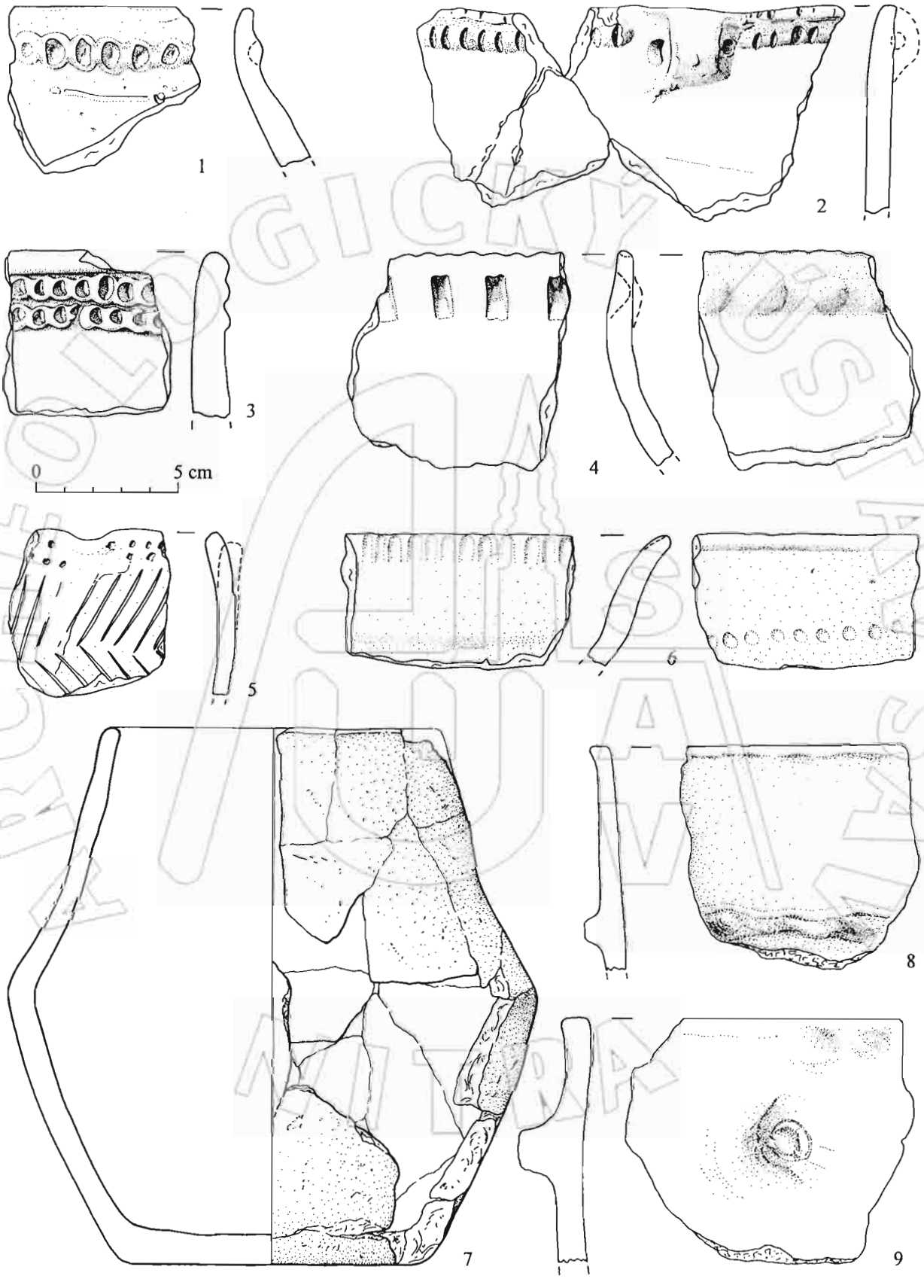
Abb. 106. Hurbanovo (Štrkovisko). 1 - Lage der Baustelle und der Rettungsgrabung am südlichen Rand der Gemeinde; 2-8 - Bronzefibelfunde aus der römischen Zeit (Rajtár, 149).

Obr. 107. Hurbanovo (Štrkovisko). Plán odkrytej plochy s vyznačením preskúmaných objektov. 1 - ohraničenie sondážnych rezov; 2 - priebeh žľabov a vrstvy v nižšie položenej západnej časti; 3 - zahĺbené objekty (Rajtár, 145).
Abb. 107. Hurbanovo (Štrkovisko). Plan der freigelegten Fläche mit der Markierung der erforschten Objekte. 1 - Begrenzung der Sondageschnitte; 2 - Verlauf der Rinnen und Schichten in dem niedriger gelegenen Teil; 3 - eingetiefte Objekte (Rajtár, 149).

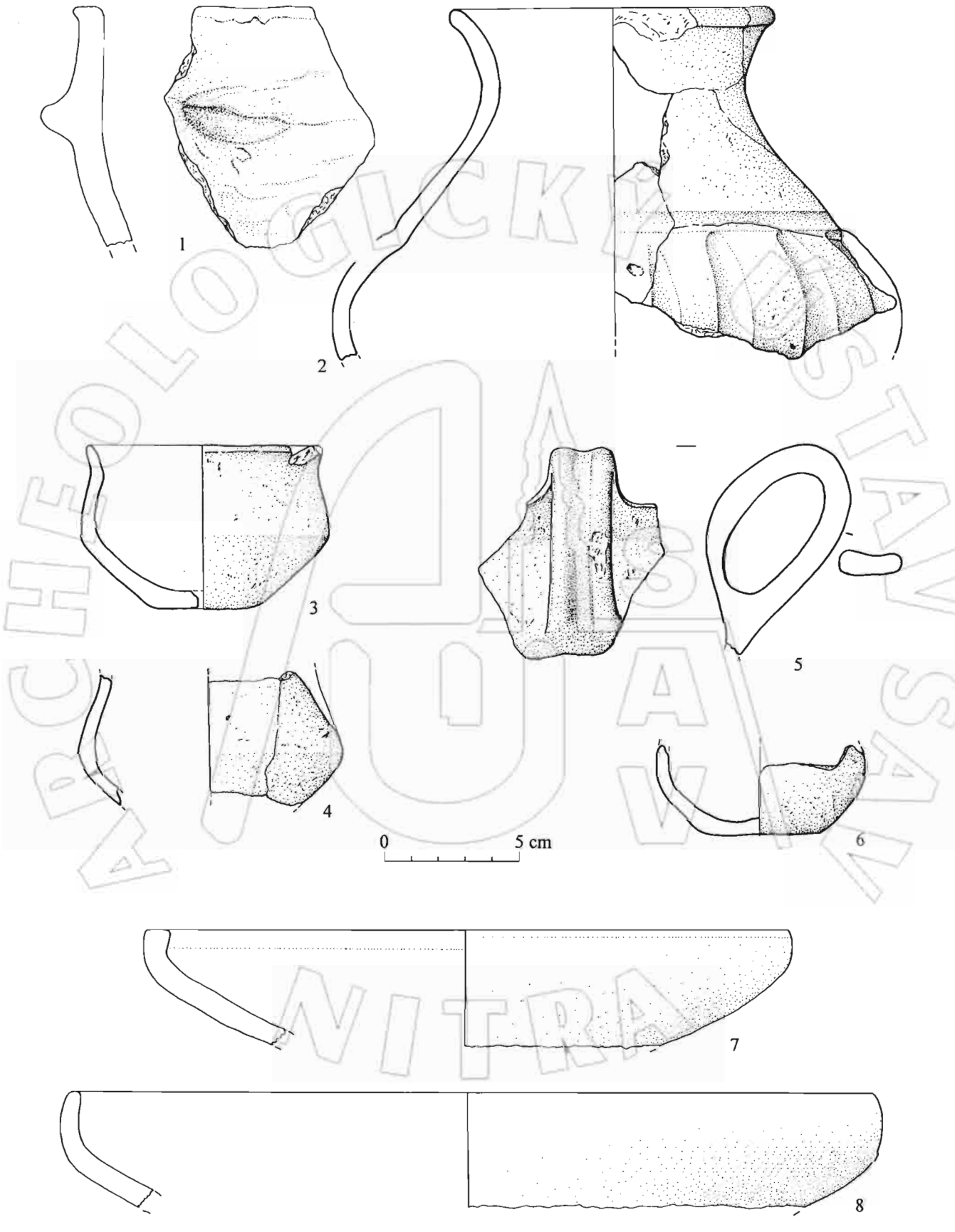

Obr. 108. Hurbanovo (Štrkovisko). Súbor nálezov z objektu 26/A-B, badenská kultúra. Mierka a: 1-4; b: 5-6 (Rajtár, 145).
Abb. 108. Hurbanovo (Štrkovisko). Fundbestand aus dem Objekt 26/A-B, Badener Kultur. Maßstab a: 1-4; b: 5-6 (Rajtár, 149).

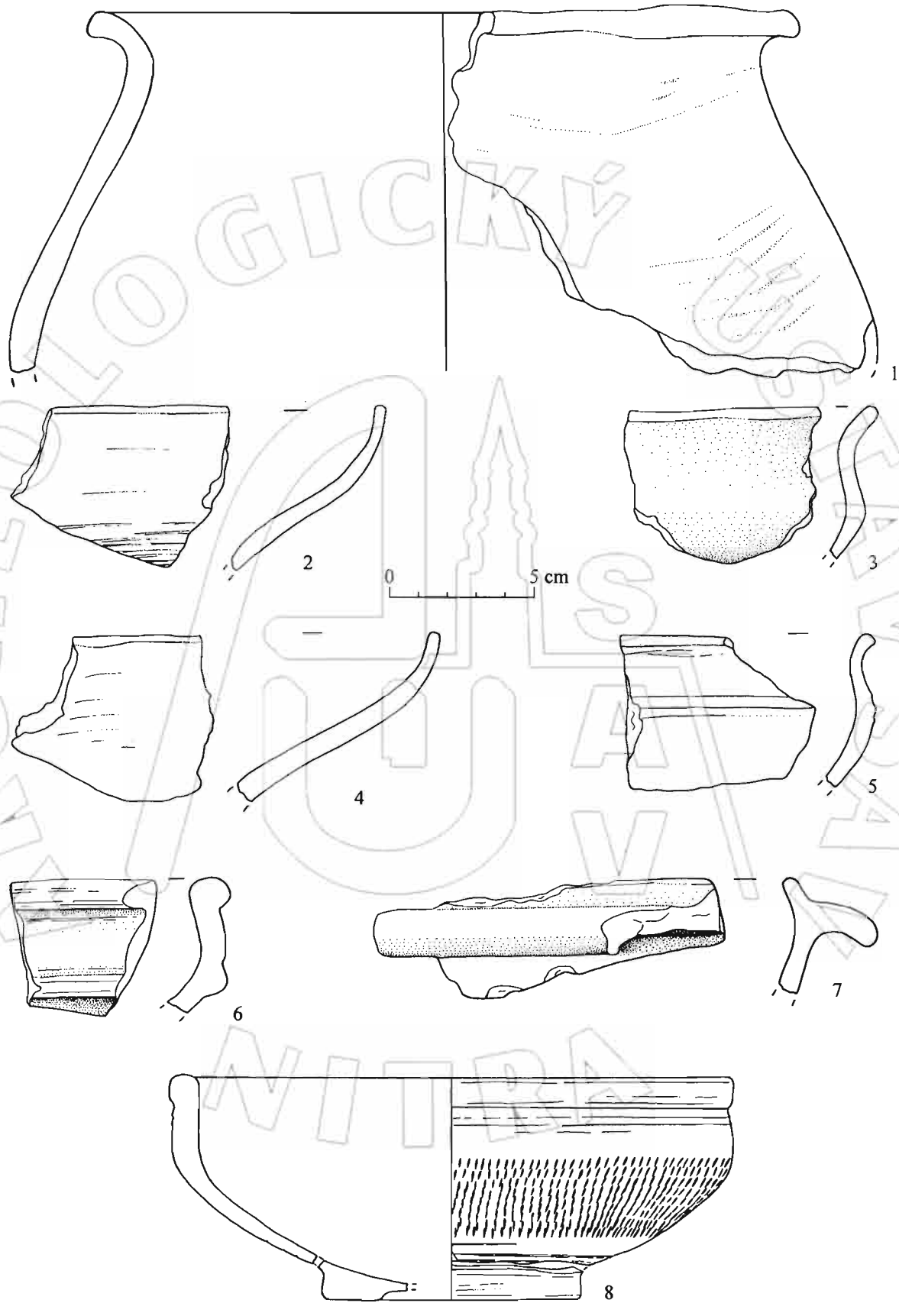

Obr. 109. Hurbanovo (Štrkovisko). Výber nálezov. 1-6 - objekt 8/A, badenská kultúra; 7-9 - objekt 17, vekerzugska kultúra (Rajtár, 145).

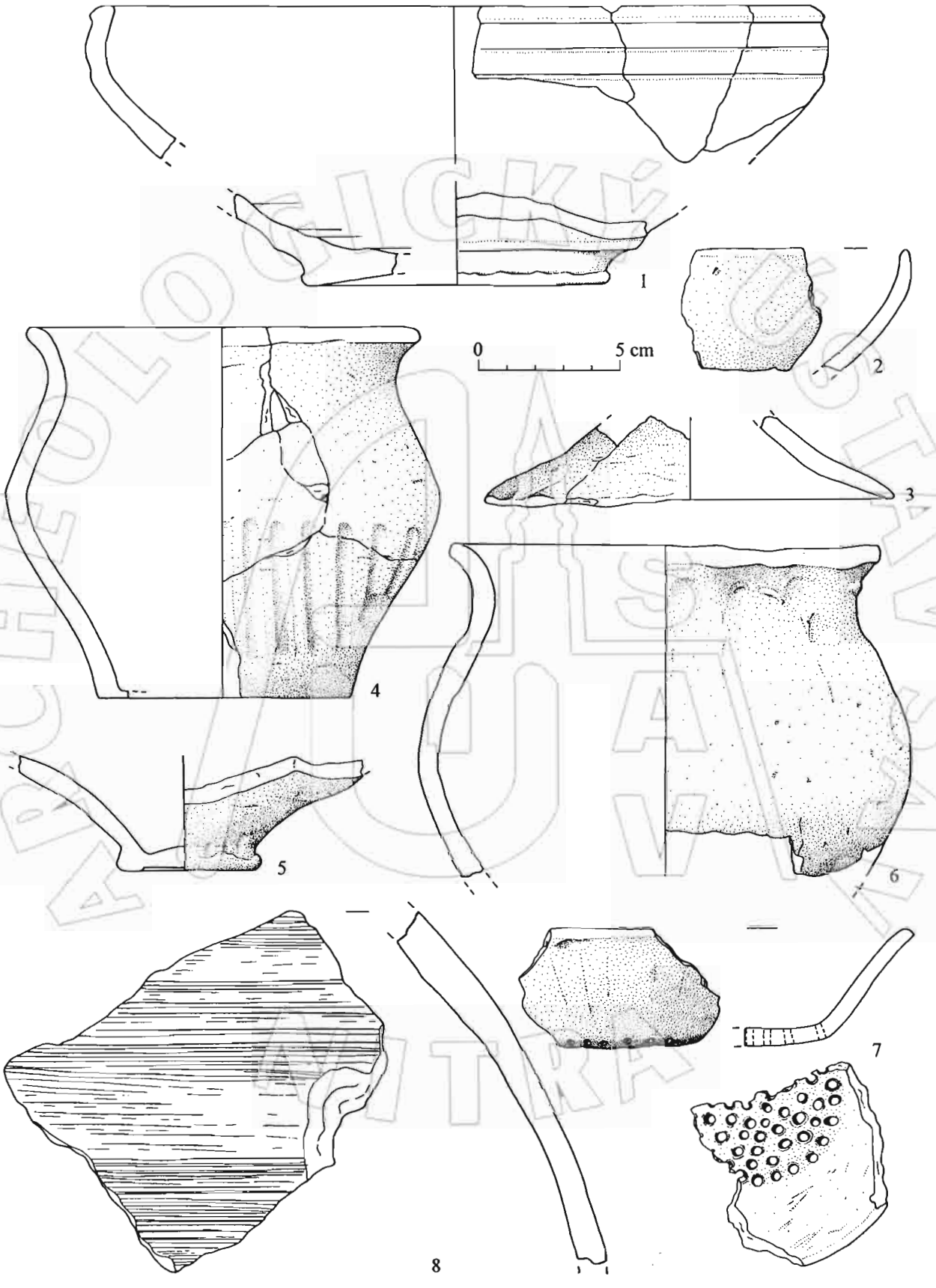
Abb. 109. Hurbanovo (Štrkovisko). Auswahl von Funden. 1-6 - Objekt 8/A, Badener Kultur; 7-9 - Objekt 17, Vekerzug-Kultur (Rajtár, 149).

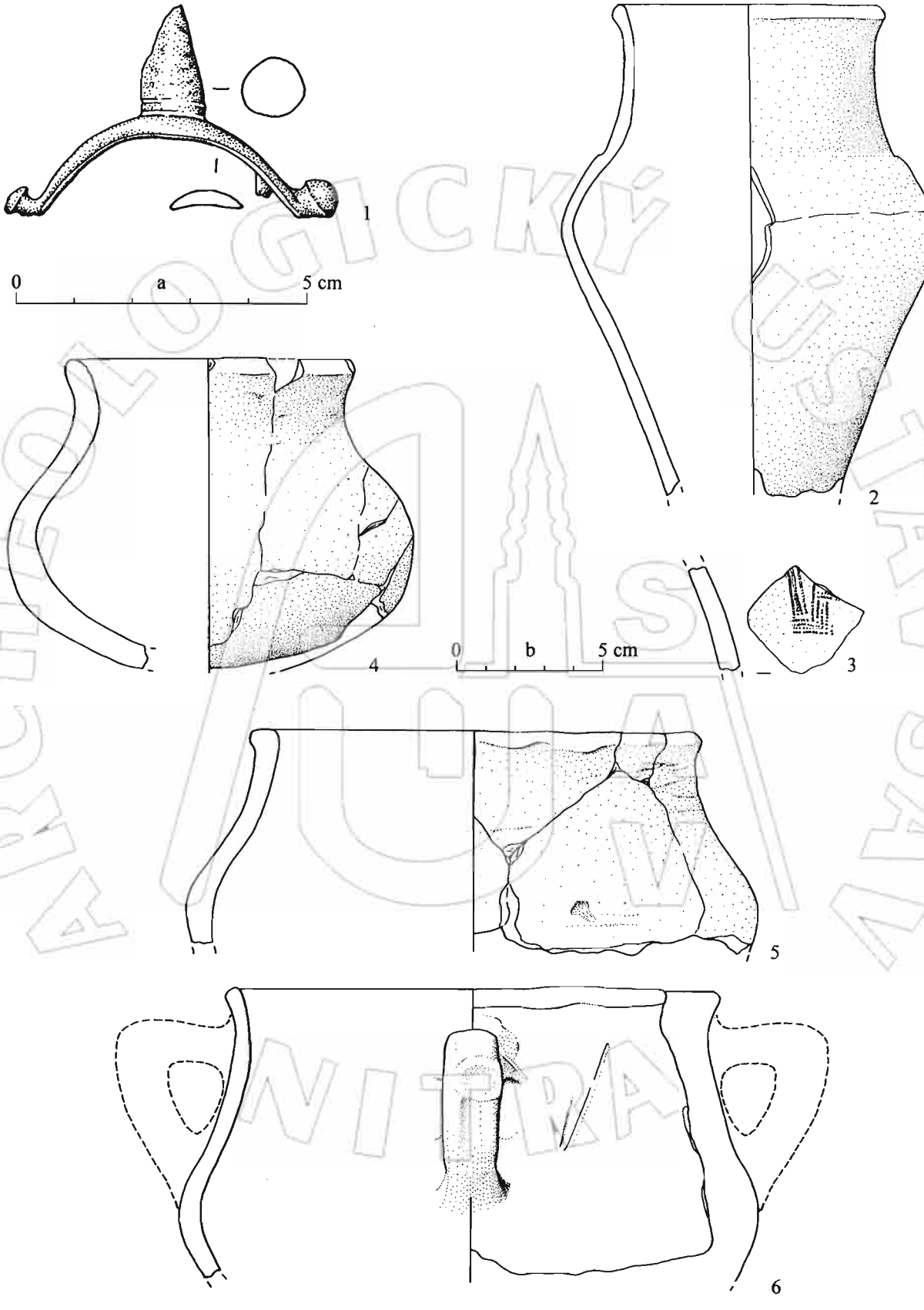
Obr. 110. Hurbanovo (Štrkovisko). Výber nálezov z objektu 17, vekerzugska kultúra (Rajtár, 145).
Abb. 110. Hurbanovo (Štrkovisko). Auswahl von Funden aus dem Objekt 17, Vekerzug-Kultur (Rajtár, 149).

Obr. 111. Hurbanovo (Štrkovisko). Výber nálezov z objektu 11, doba rímska (Rajtár, 145).
Abb. 111. Hurbanovo (Štrkovisko). Auswahl von Funden aus dem Objekt 11, römische Kaiserzeit (Rajtár, 149).

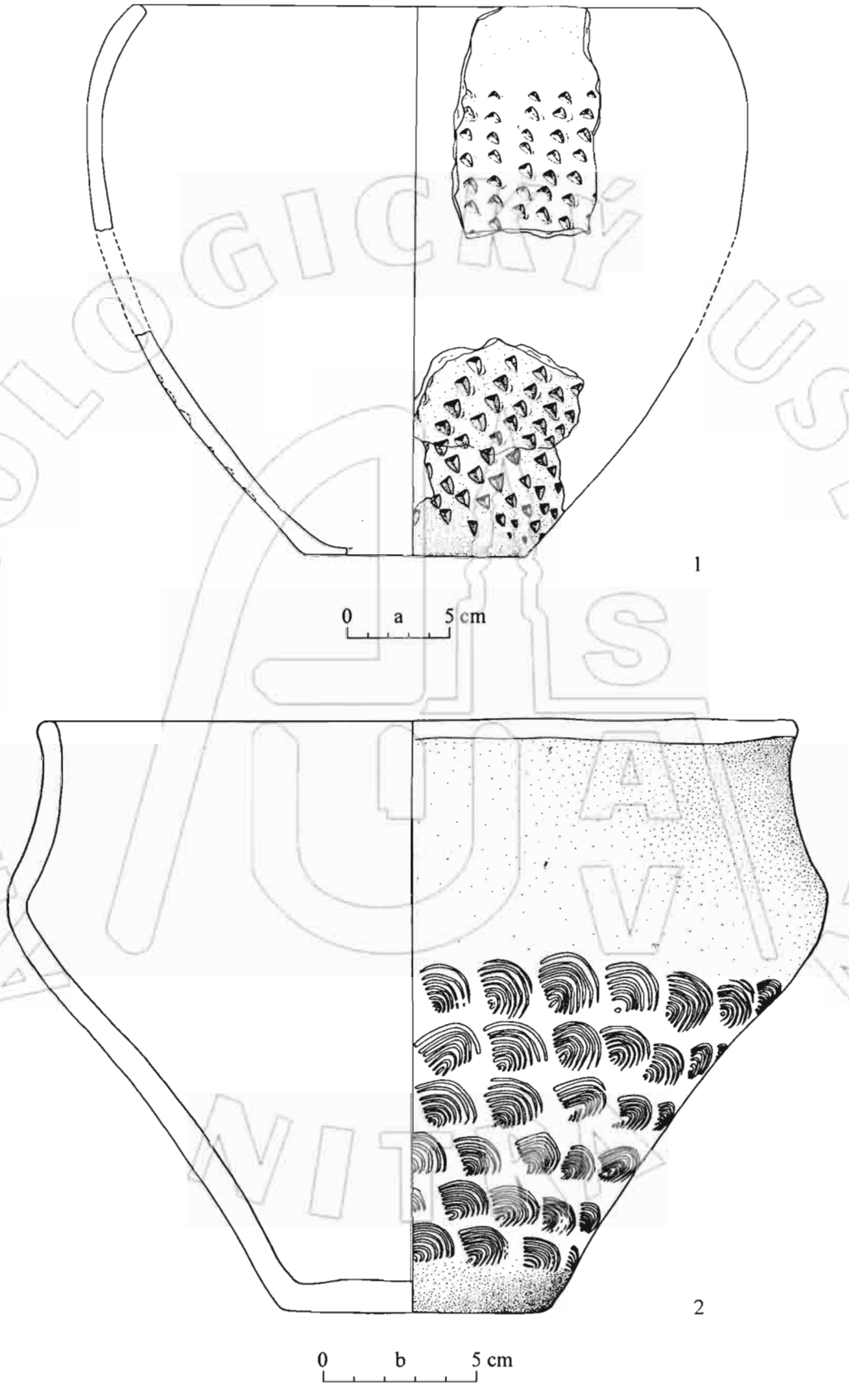

Obr. 112. Hurbanovo (Štrkovisko). Výber nálezov. 1 - miska z objektu 11; 2-8 - objekt 16, doba rímska (Rajtár, 145).
Abb. 112. Hurbanovo (Štrkovisko). Auswahl von Funden. 1 - Schüssel aus dem Objekt 11; 2-8 - Objekt 16, römische Kaiserzeit (Rajtár, 149).

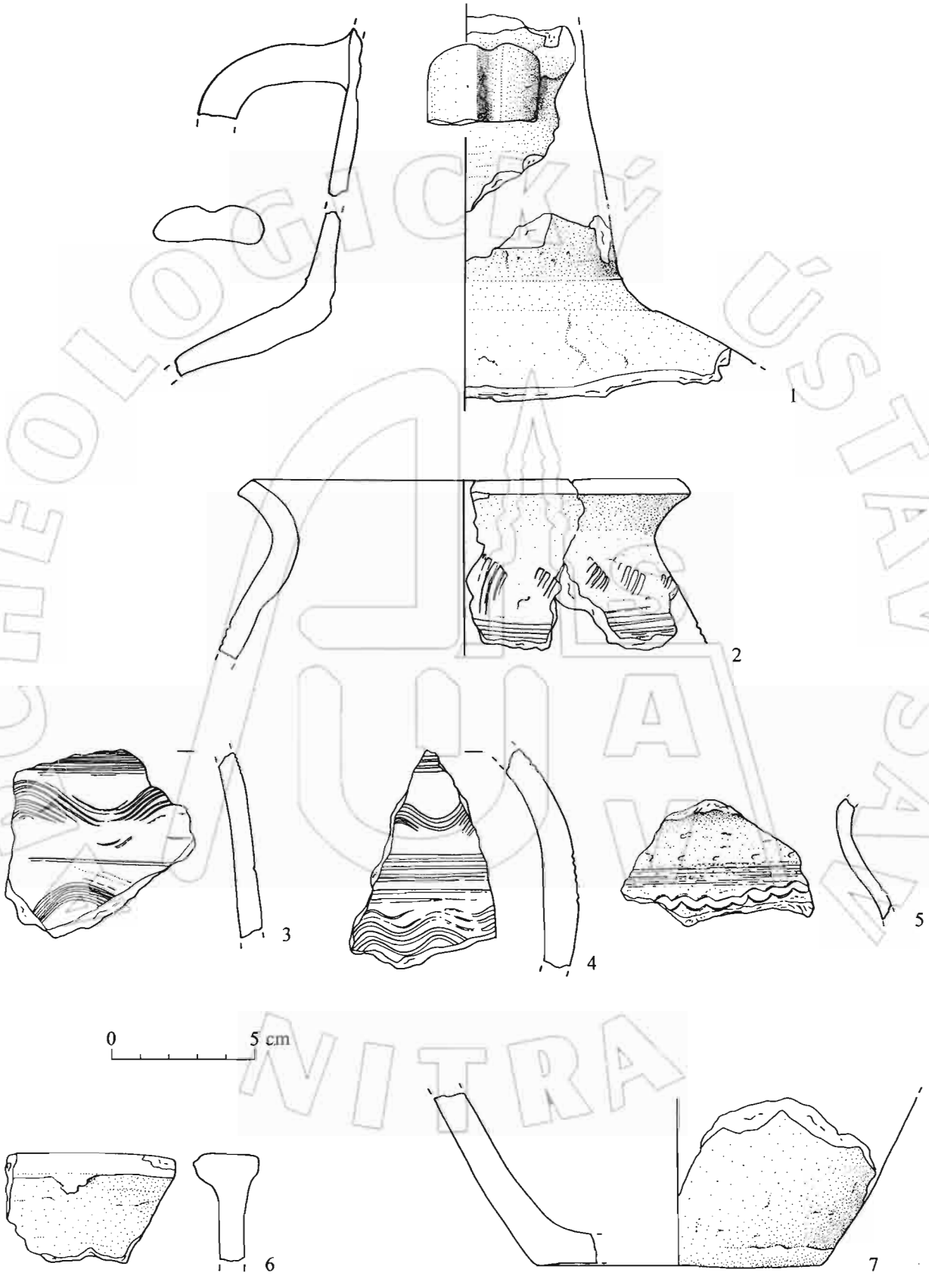

Obr. 113. Hurbanovo (Štrkovisko). Železná ostroha a výber keramických nálezov z objektu 23, doba rímska. Mierka a: 1; b: 2-6 (Rajtár, 145).

Abb. 113. Hurbanovo (Štrkovisko). Eiserner Sporn und Auswahl von Keramikfunden aus dem Objekt 23, römische Kaiserzeit. Maßstab a: 1; b: 2-6 (Rajtár, 149).

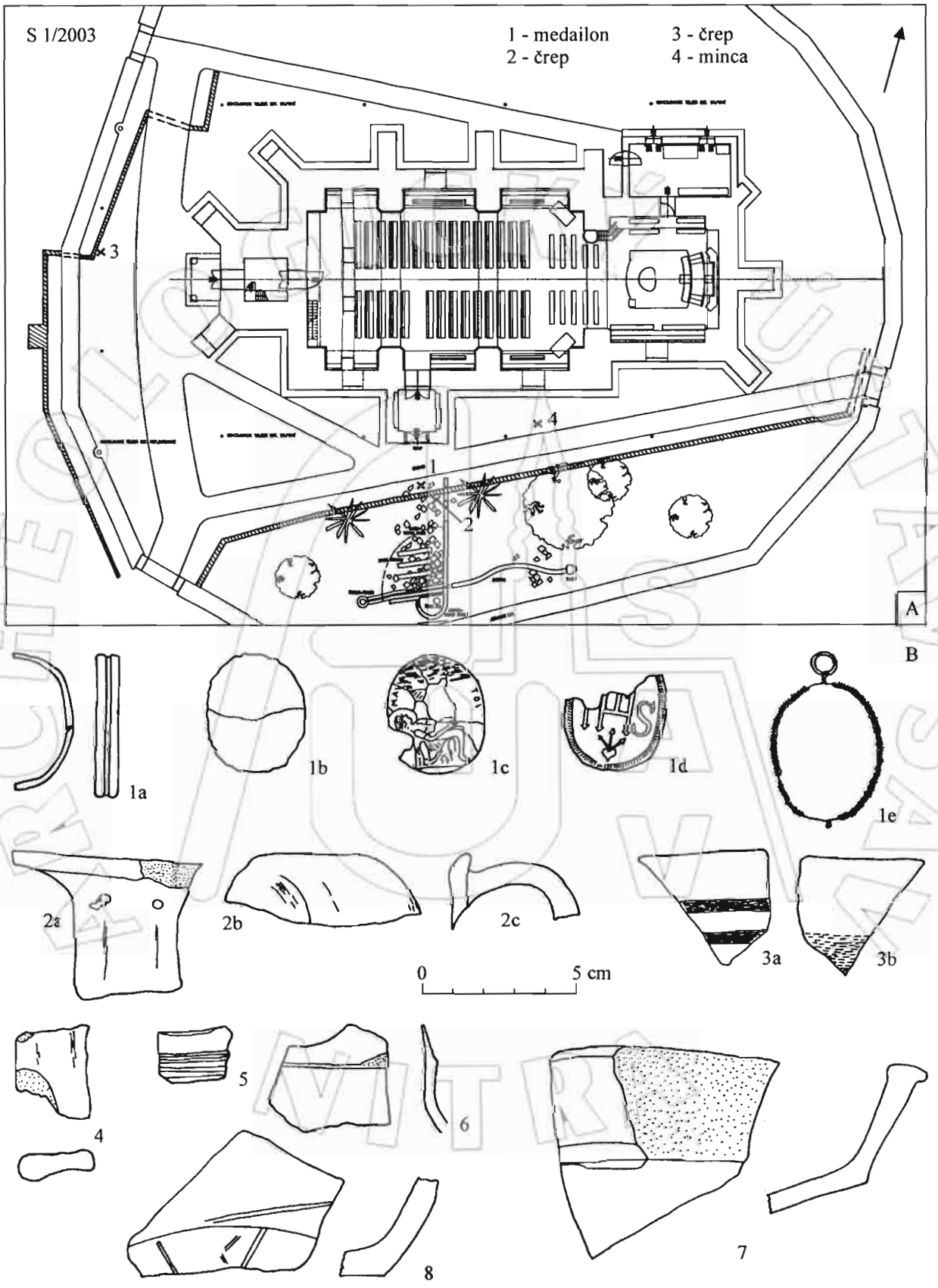

Obr. 114. Hurbanovo (Štrkovisko). Nálezy keramiky z objektu 23, doba rímska. Mierka a: 1; b: 2 (Rajtár, 145).
Abb. 114. Hurbanovo (Štrkovisko). Keramikfunde aus dem Objekt 23, römische Kaiserzeit. Maßstab a: 1; b: 2 (Rajtár, 149).

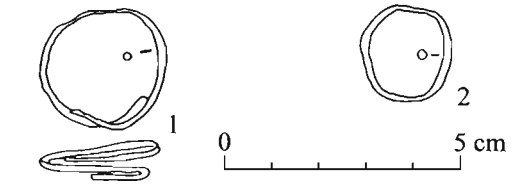
Obr. 115. Hurbanovo (Štrkovisko). Výber nálezov. 1 - fragmenty džbánu z objektu 23, doba rímska; 2-4, 7 - objekt 5, 9. stor.; 5-6 - objekt 6, 11.-12. stor. (Rajtár, 145).

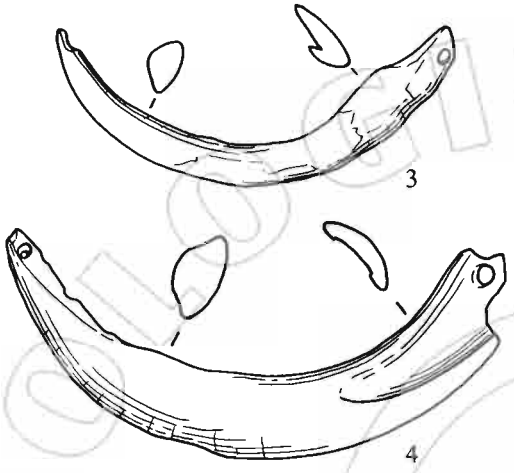
Abb. 115. Hurbanovo (Štrkovisko). Auswahl von Funden. 1 - Fragment eines Krugs aus dem Objekt 23, römische Kaiserzeit; 2-4, 7 - Objekt 5, 9. Jh.; 5-6 - Objekt 6, 11.-12. Jh. (Rajtár, 149).

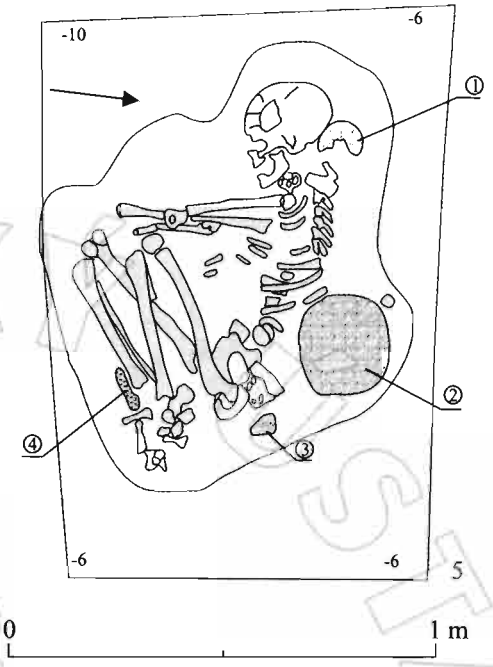

Obr. 116. Hranovnica (Kostol sv. Jána Krstiteľa). A - pôdorys kostola s vykopanými ryhami miestami nálezov; B - 1a-e - škapuliar, 2-8 - črepy (Roth, 151).

Abb. 116. Hranovnica (Kostol sv. Jána Krstiteľa). A - Grundriss der Kirche mit ausgeschachteten Rinnen und markierten Fundorten; B - 1a-e - Skapulier; 2-8 - Scherben (Roth, 151).

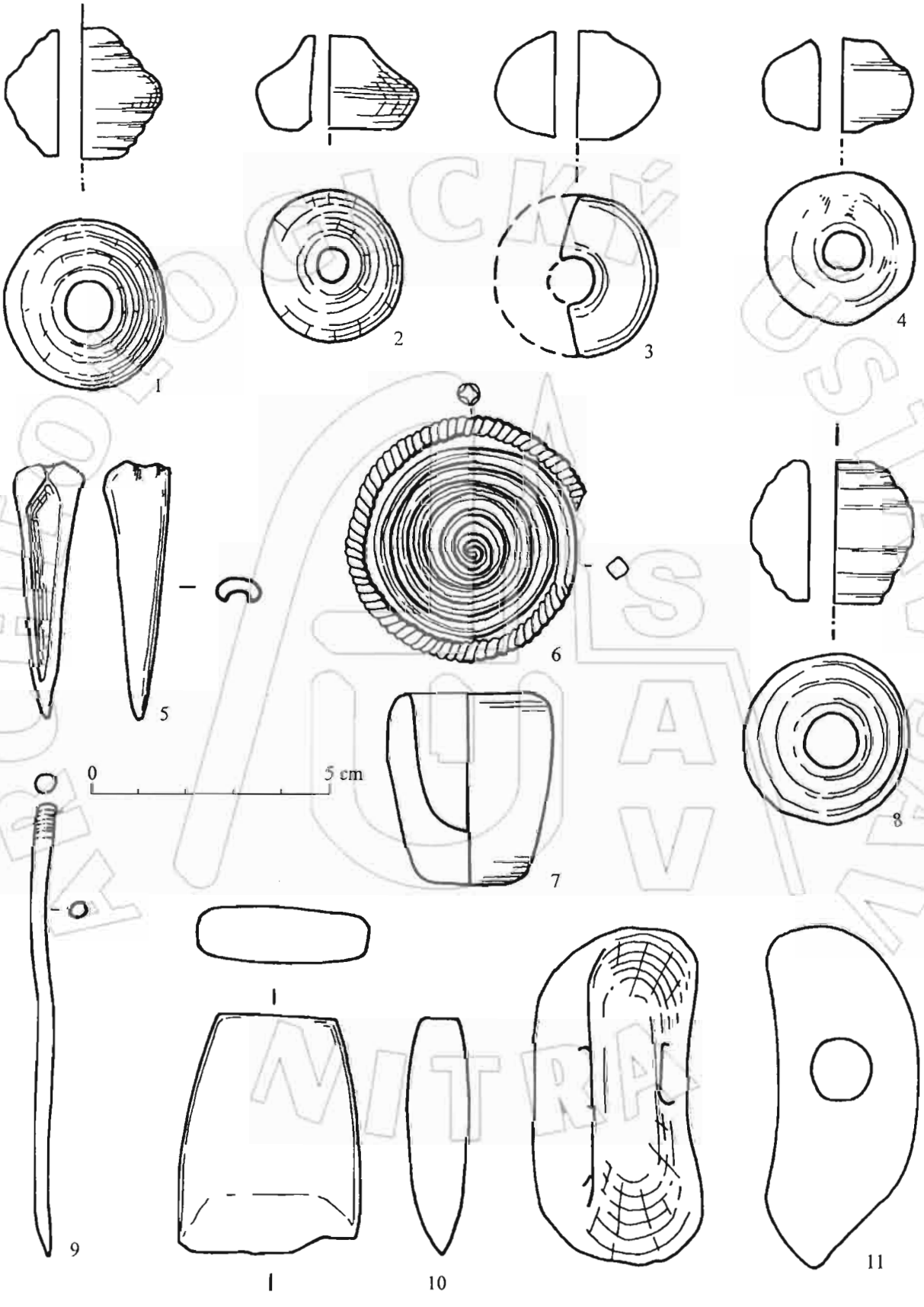

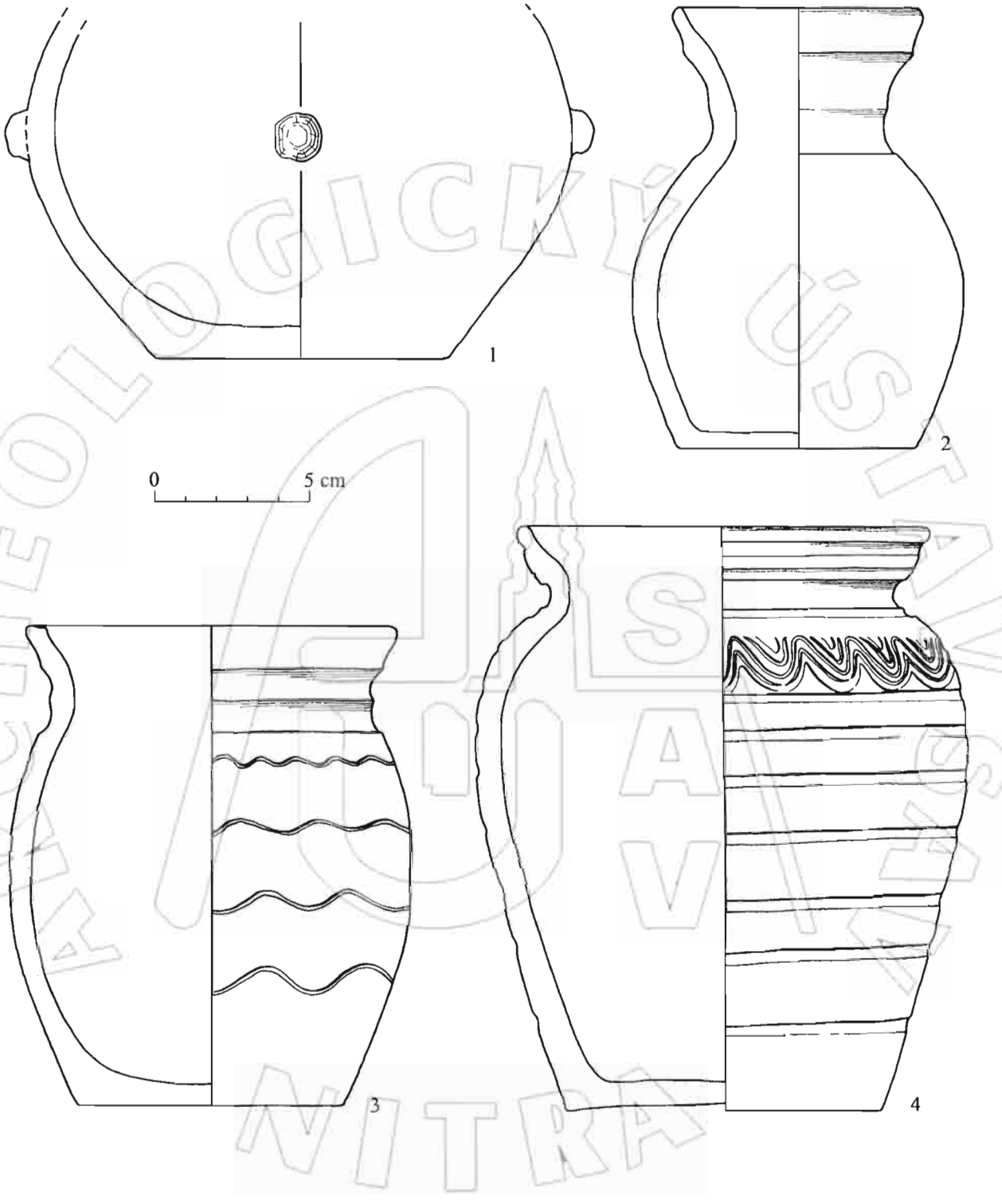

Obr. 117. Nitra-Dolné Krškany. 1-4, 6 - obj. 16, staršia doba bronzová; 5 - hrob 1, pravdepodobne neskorá doba kamenná (Ruttkay, 153).

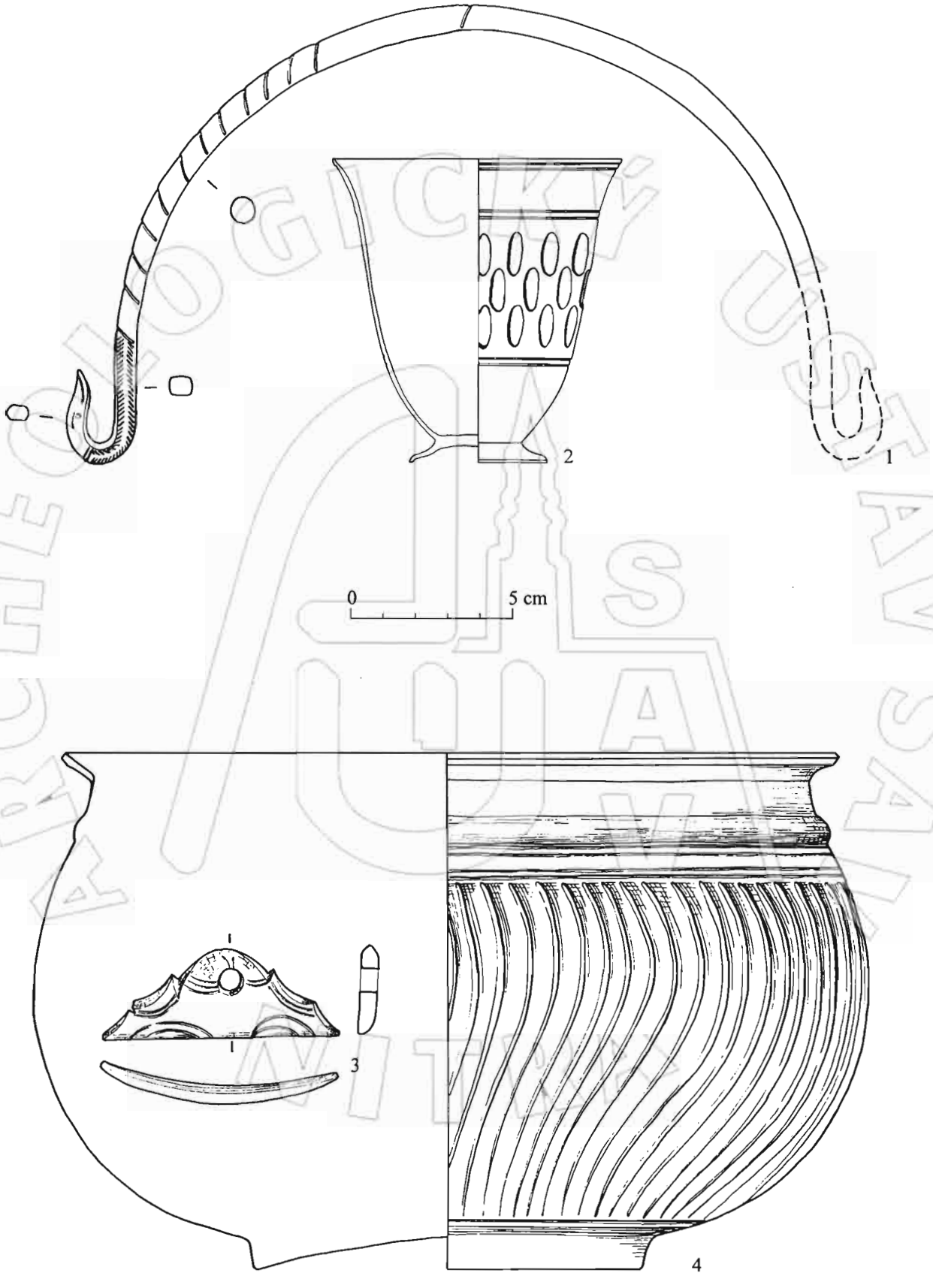
Abb. 117. Nitra-Dolné Krškany. 1-4, 6 - Obj. 16, ältere Bronzezeit; 5 - Grab 1, wahrscheinlich Spätsteinzeit (Ruttkay, 154).

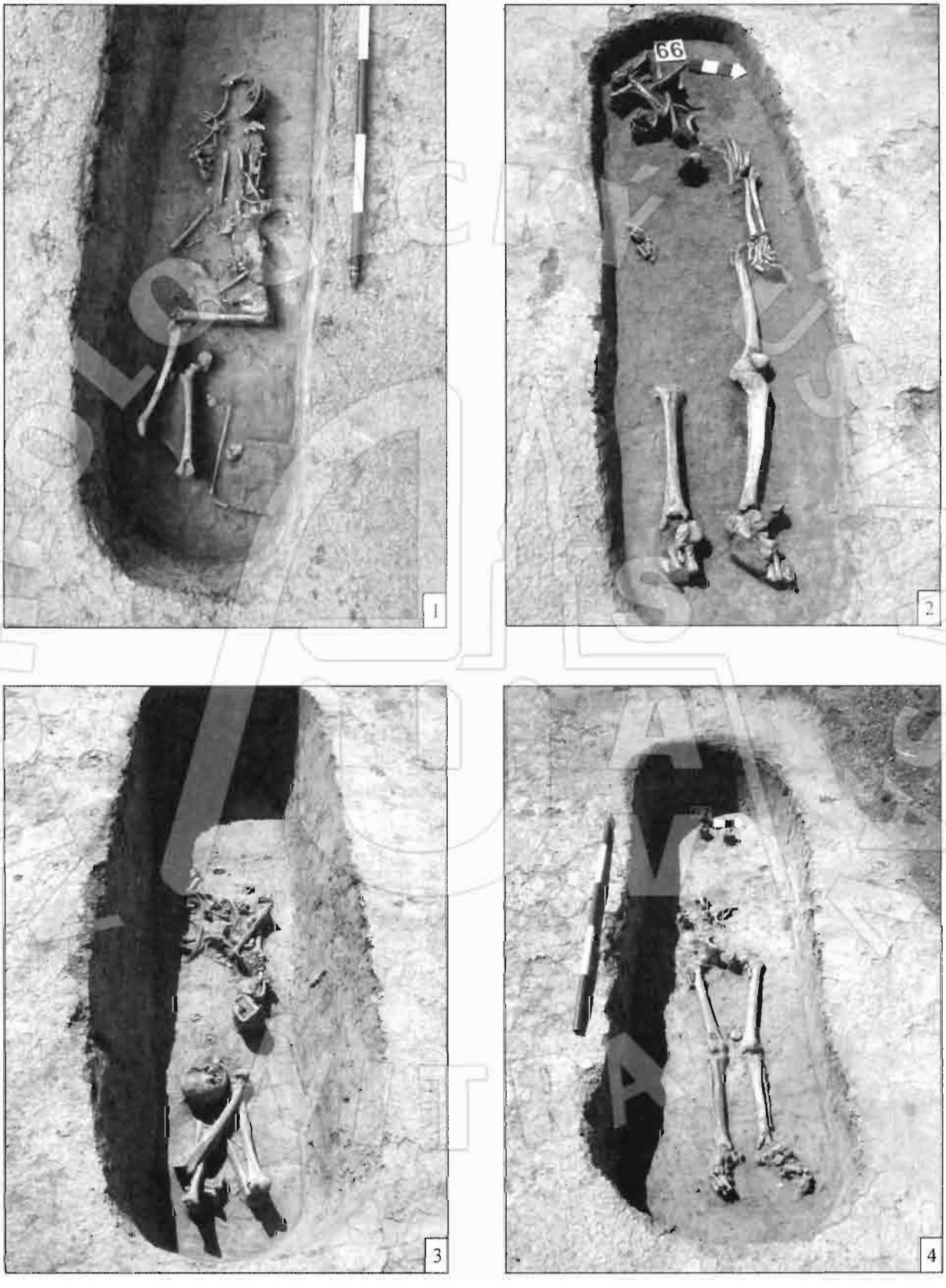
Obr. 118. Nitra-Dolné Krškany. 1-5, 7-9, 11 - obj. 5; 10 - obj. 1; 6 - povrchový zber (Ruttkay, 153).
Abb. 118. Nitra-Dolné Krškany. 1-5, 7-9, 11 - Obj. 5; 10 - Obj. 1; 6 - Oberflächenstreufunde (Ruttkay, 154).

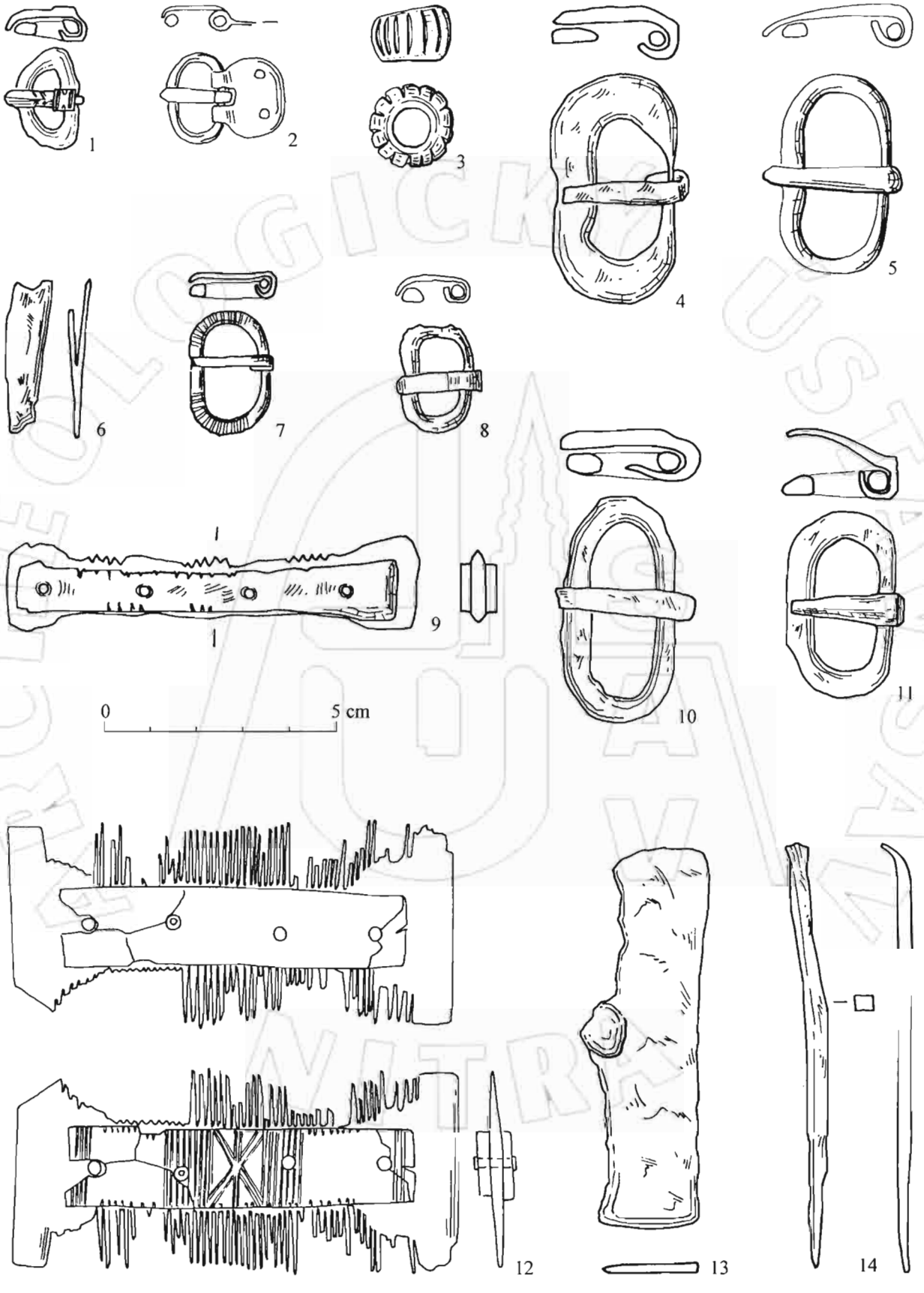
Obr. 119. Nitra-Dolné Krškany. 1 - hrob 1, neskorá doba kamenná(?); 2 - obj. 8; 3 - obj. 6, vrcholný stredovek; 4 - obj. 7, včasný stredovek (Ruttkay, 153).
Abb. 119. Nitra-Dolné Krškany. 1 - Grab 1, Spätsteinzeit(?); 2 - Obj. 8; 3 - Obj. 6, Hochmittelalter; 4 - Obj. 7, Frühmittelalter (Ruttkay, 154).

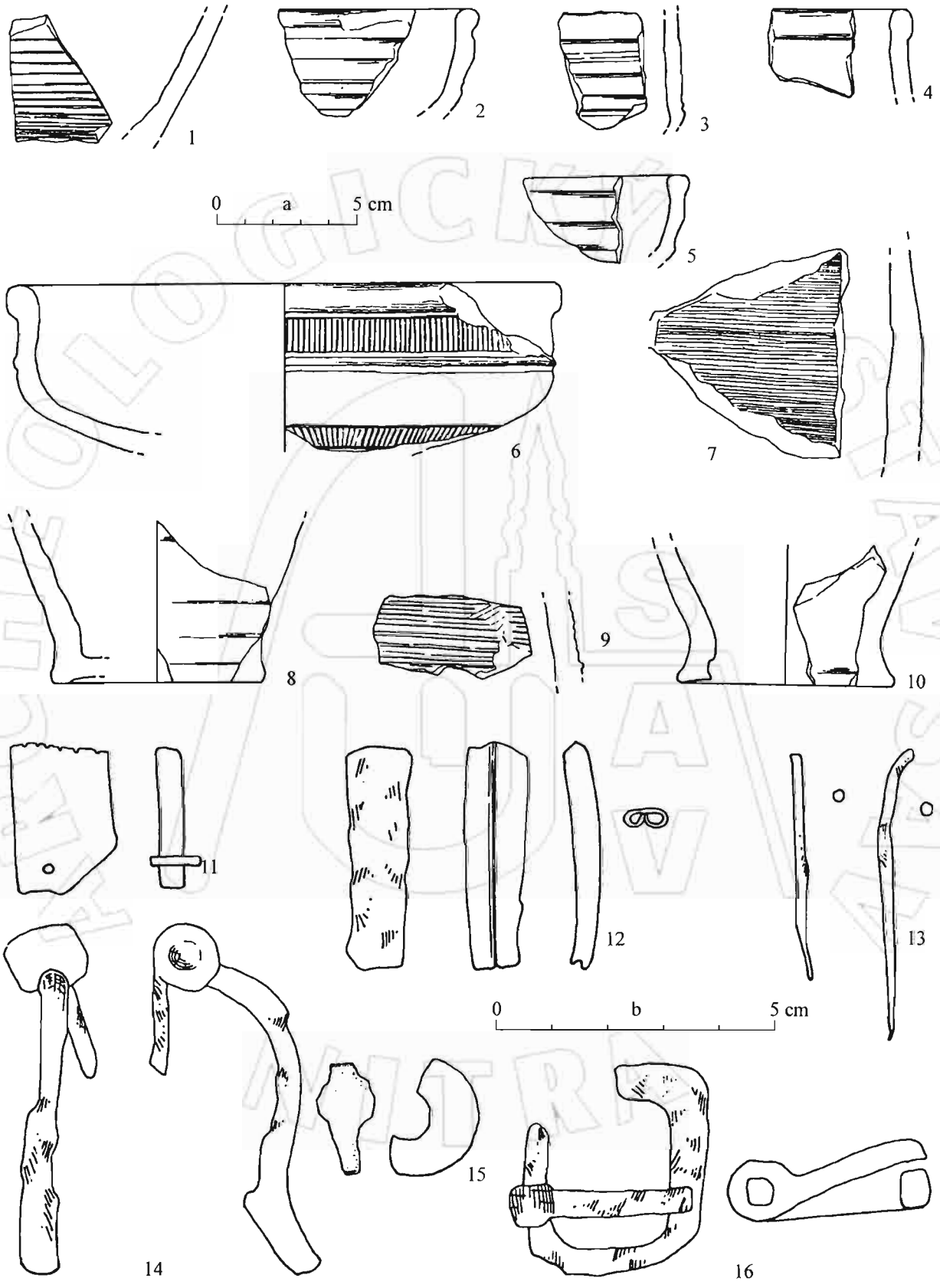
Obr. 120. Dvory nad Žiravou. Hromadný nález(?), hrob(?). Výber nálezov. 1, 3, 4 - bronz; 2 - sklo (Ruttkay, 155).
Abb. 120. Dvory nad Žitavou. Hortfund(?), Grab(?). Fundasuwahl. 1, 3, 4 - Bronze; 2 - Glas (Ruttkay, 156).

Obr. 121. Tesárske Mlyňany. Hroby z doby sťahovania národov. 1 - hrob 65; 2 - hrob 66; 3 - hrob 58; 4 - hrob 67 (Ruttkay, 157).
Abb. 121. Tesárske Mlyňany. Gräber aus der Völkerwanderungszeit. 1 - Grab 65; 2 - Grab 66; 3 - Grab 58; 4 - Grab 67 (Ruttkay, 159).

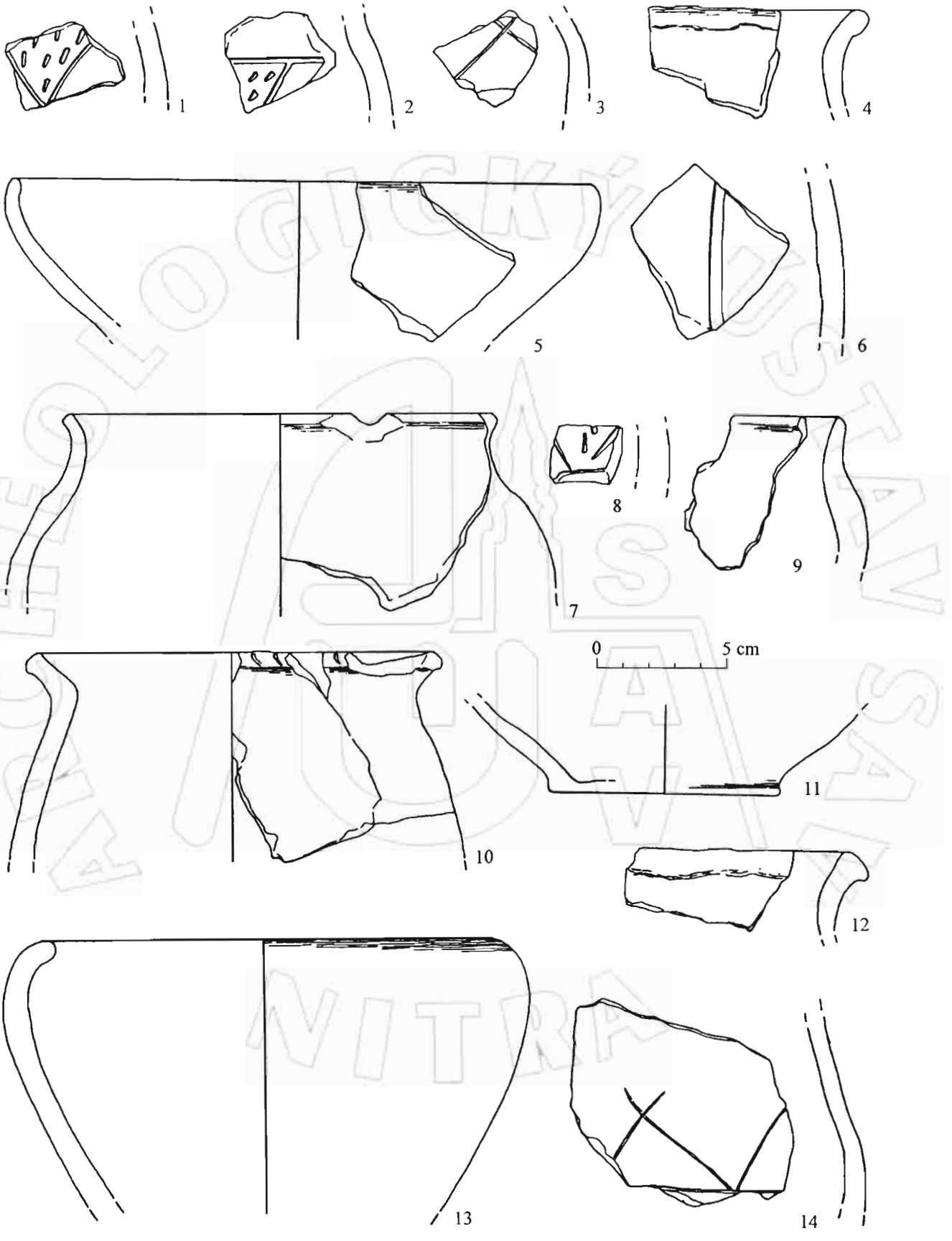

Obr. 122. Tesárske Mlyňany. Výber nálezov z hrobov - doba sťahovania národov (Ruttkay, 157).
Abb. 122. Tesárske Mlyňany. Fundauswahl aus den Gräbern - Völkerwanderungszeit (Ruttkay, 159).

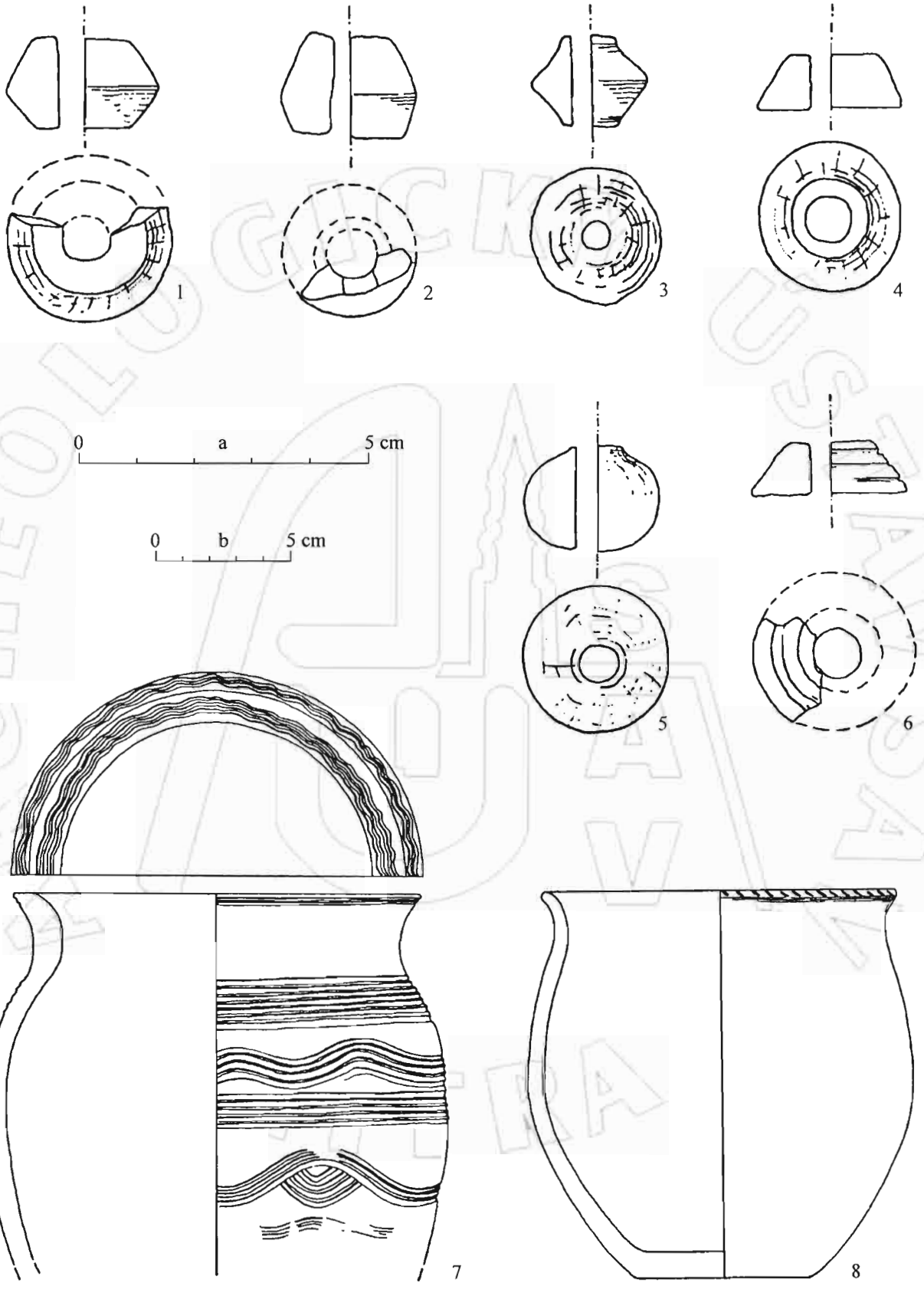

Obr. 123. Čeľadice (Hanisovo). Výber keramiky a drobných nálezov z doby rímskej, obj. 2 - 6, 8-10; obj. 3 - 1-5, 7, 11-16. Mierka a: 1-10; b: 11-16 (Ruttkayová/Ruttkay, 161).

Abb. 123. Čeľadice (Hanisovo). Auswahl von Keramik und Kleinfunden aus der römischen Kaiserzeit. Obj. 2 - 6, 8-10; Obj. 3 - 1-5, 7, 11-16. Maßstab a: 1-10; b: 11-16 (Ruttkayová/Ruttkay, 163).

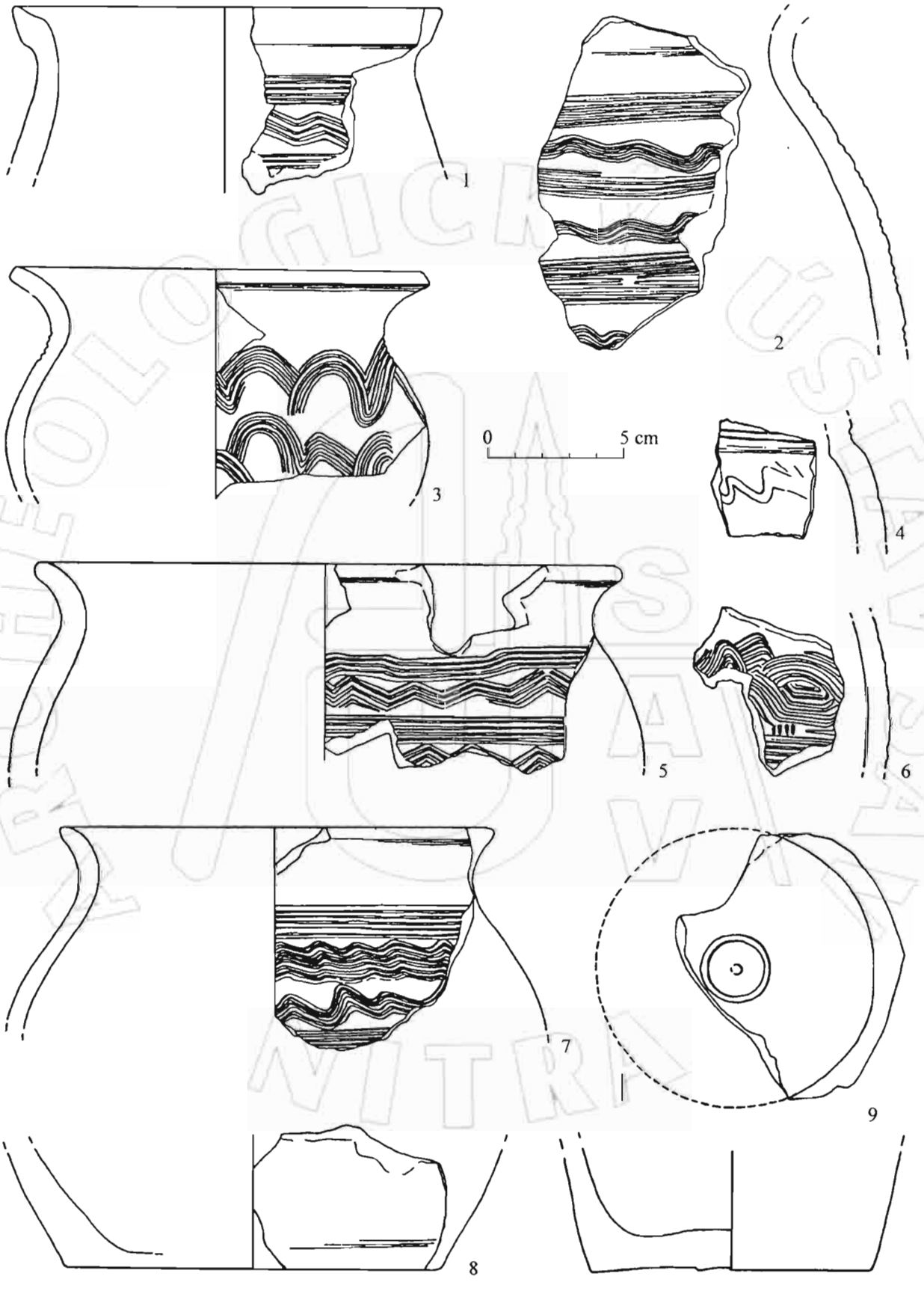

Obr. 124. Čeľadice (Hanisovo). Výber ručne robenej germánskej keramiky z obj. 3 (Ruttkayová/Ruttkay, 161).
Abb. 124. Čeľadice (Hanisovo). Auswahl von handgemachter germanischer Keramik aus dem Objekt 3 (Ruttkayová/Ruttkay, 163).

Obr. 125. Čeľadice (Hanisovo). Drobné predmety a keramika zo včasnostredovekého objektu 1. Mierka a: 1-6; b: 7-8 (Ruttkayová/Ruttkay, 161).

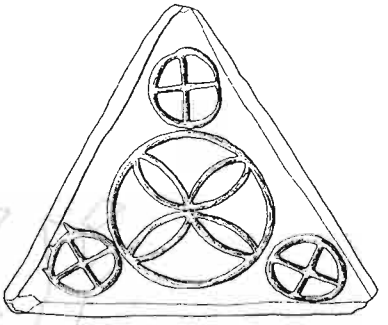
Abb. 125. Čeľadice (Hanisovo). Kleingegenstände und Keramik aus dem frühmittelalterlichen Objekt 1.Maßstab a: 1-6; b: 7-8 (Ruttkayová/Ruttkay, 163).

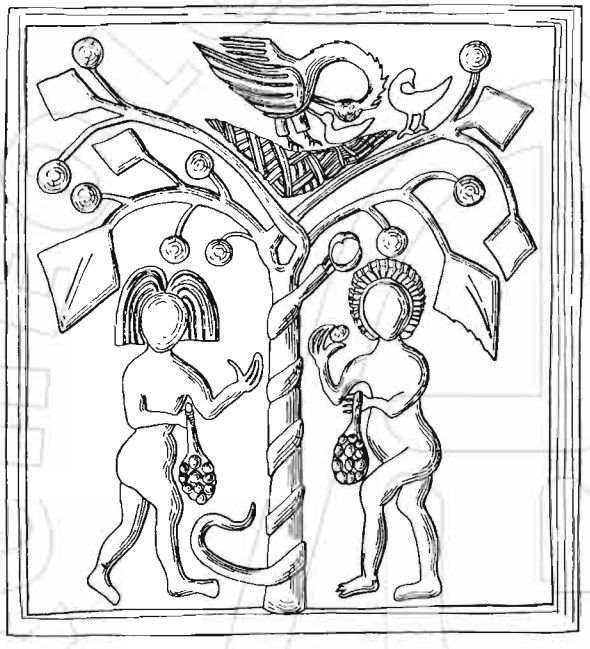
Obr. 126. Čeľadice (Hanisovo). Výber včasnostredovekej keramiky z objektu 1 (Ruttkayová/Ruttkay, 161).
Abb. 126. Čeľadice (Hanisovo). Auswahl von frühmittelalterlicher Keramik aus dem Objekt 1 (Ruttkayová/Ruttkay, 163).

1

2

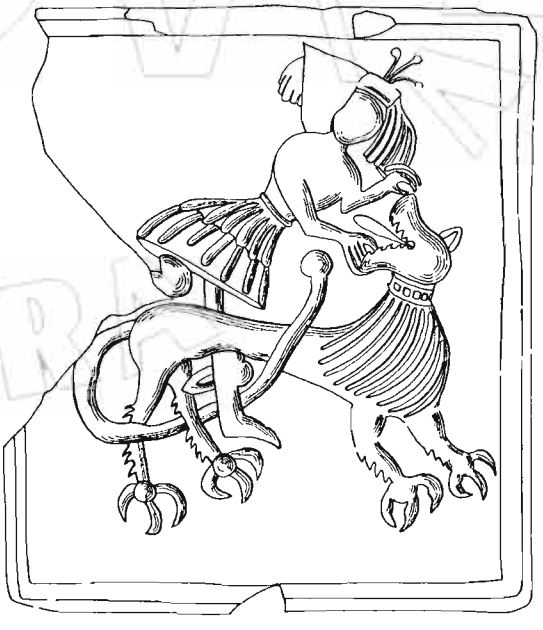
3

4

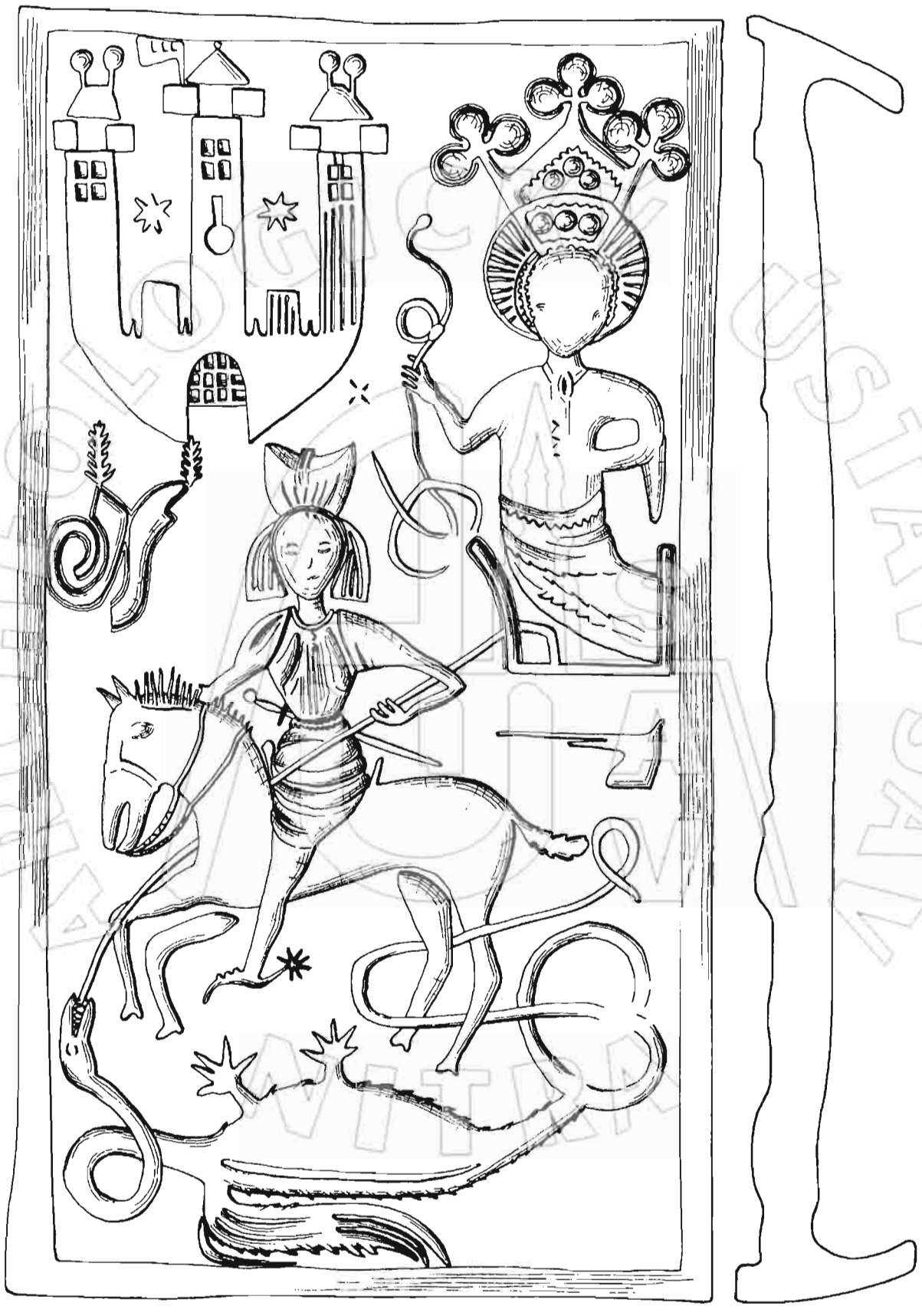

5

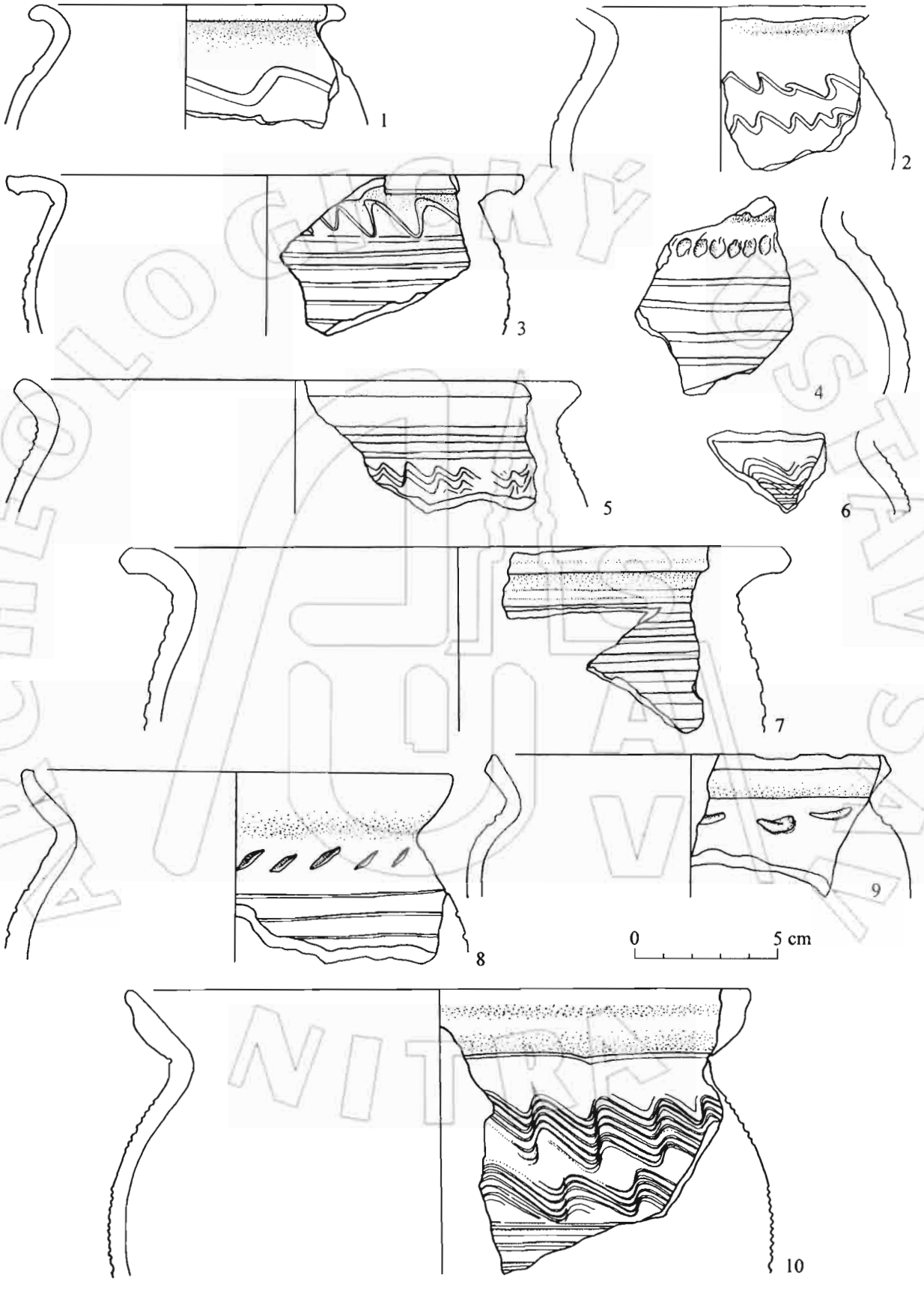

6

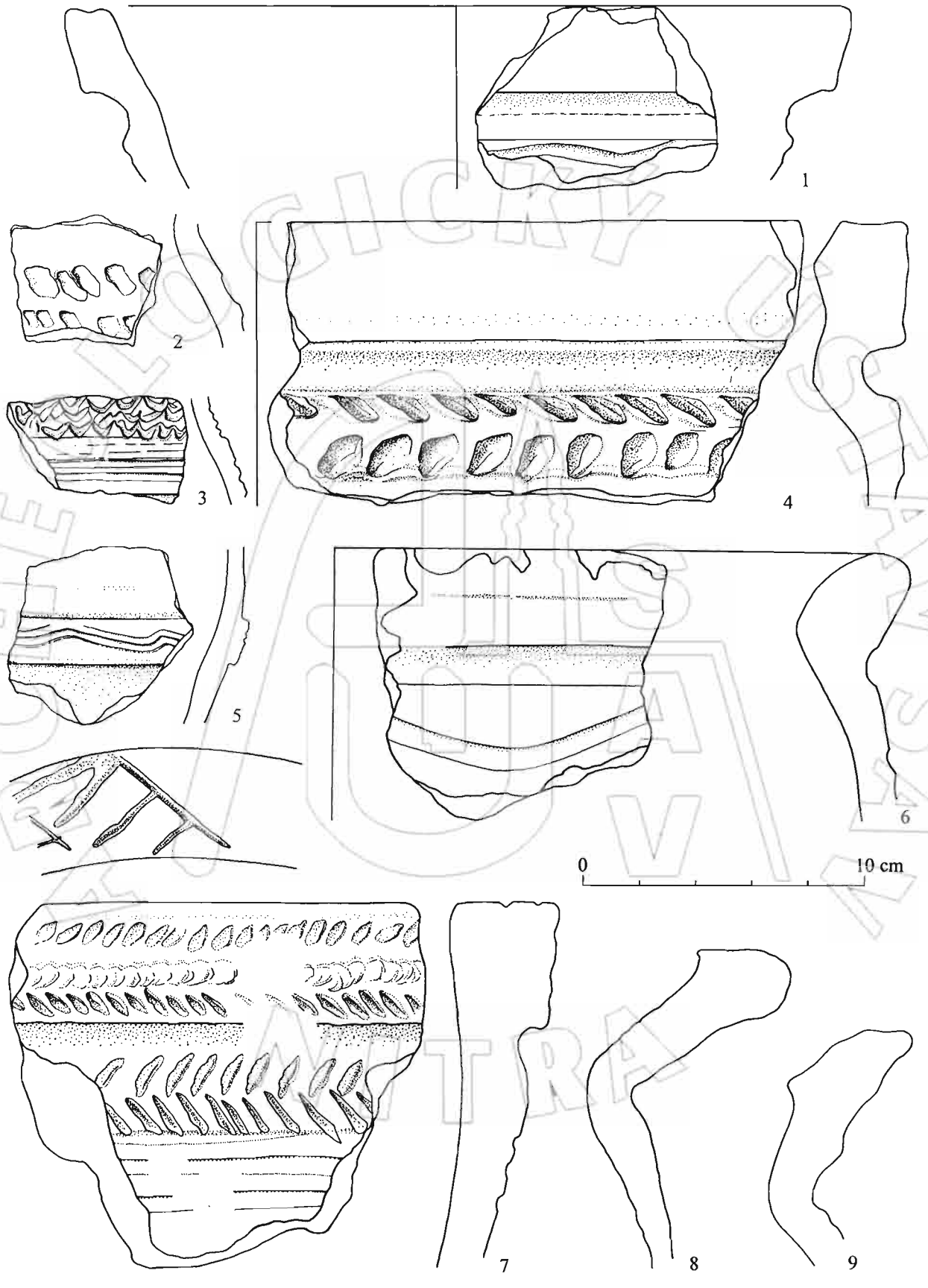
Obr. 127. Nitra (Mostná ul.). 1- umiestnenie sond; 2-6 - výber z nálezov stredovekých kachlíc (Samuel, 163).
Abb. 127. Nitra (Mostná Str.). 1- Unterbringung des Schnittes; 2-6 - Auswahl von Funden der mittelalterlichen Kacheln (Samuel, 164).

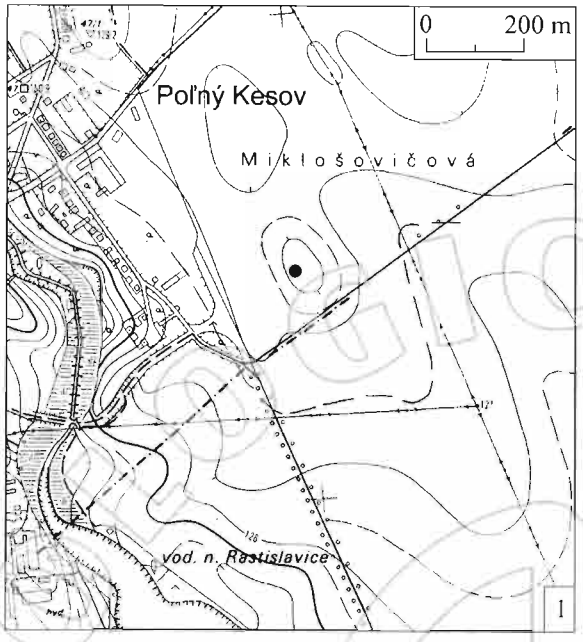
Obr. 128. Nitra (Mostná ul.). Kachlica s motívom sv. Juraja (Samuel, 163).
Abb. 128. Nitra (Mostná Str.). Kachel mit dem Motiv des St. Georgs (Samuel, 164).

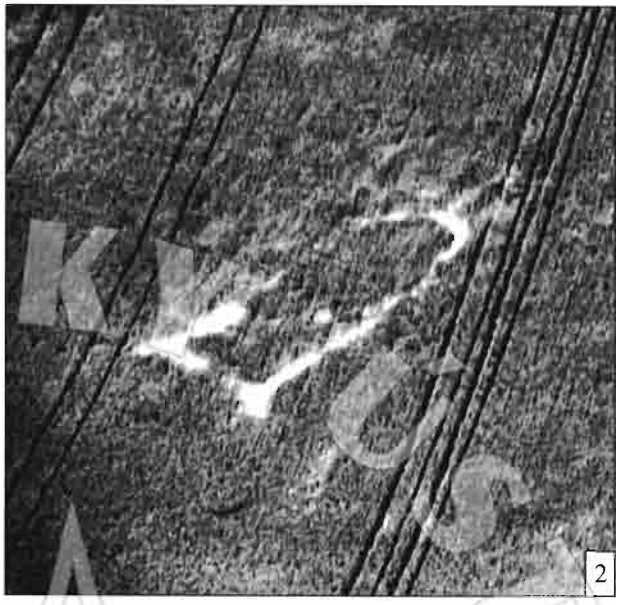

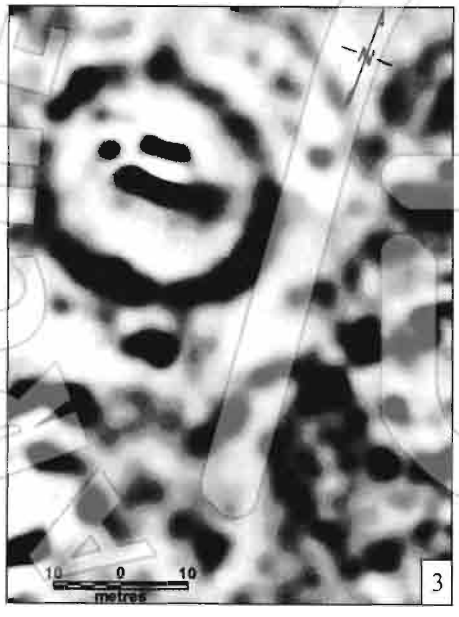
Obr. 129. Nitra (Mostná ul.). Výber nálezov keramiky z najstaršieho horizontu stredovekého osídlenia (Samuel, 163).
Abb. 129. Nitra (Mostná Str.). Auswahl von Funden aus dem ältesten Horizont der mittelalterlichen Besiedlung (Samuel, 164).

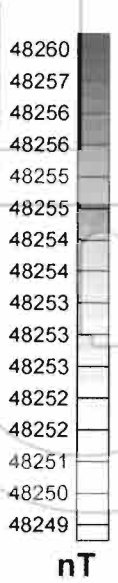

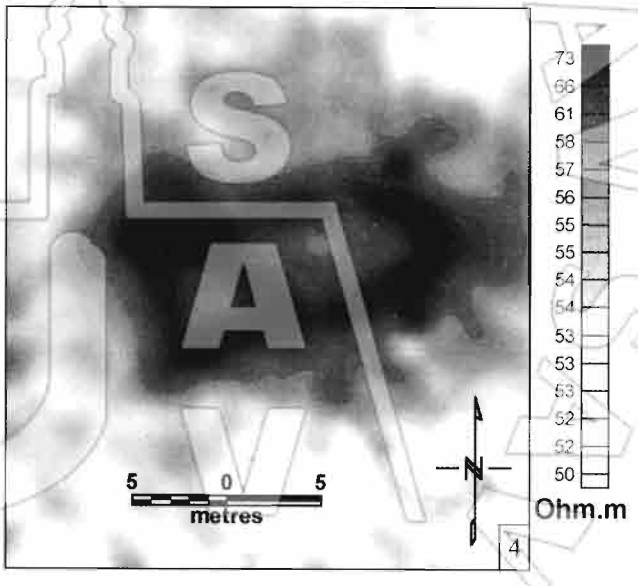
Obr. 130. Nitra (Mostná ul.). Výber nálezov stredovekej keramiky (Samuel, 163).
Abb. 130. Nitra (Mostná Str.). Auswahl von Funden der mittelalterlichen Keramik (Samuel, 164).

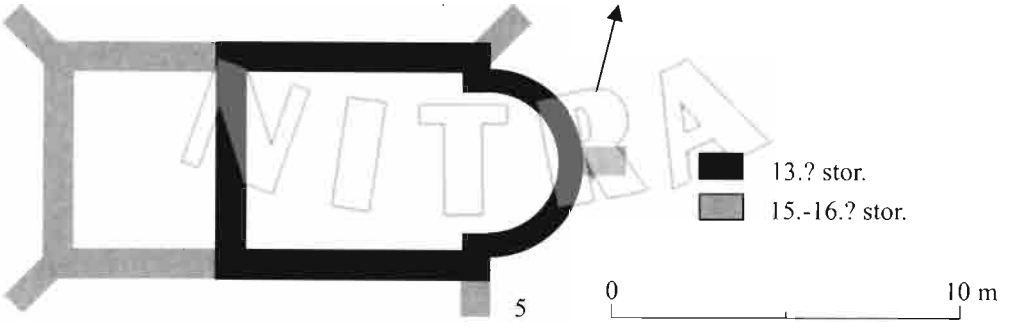

Obr. 131. Poľný Kesov (Miklošovičová). 1 - lokalizovanie polohy zaniknutého kostola na mape 1: 10 000; 2 - letecký snímok zaniknutého kostola (upravené v programe Corel Photo-Paint; 3 - mapa magnetických reziduálnych anomálií; 4 - mapa izoohmov; 5 - rekonštrukcia pôdorysu kostola (Samuel/Tirpák/Hunka, 166).

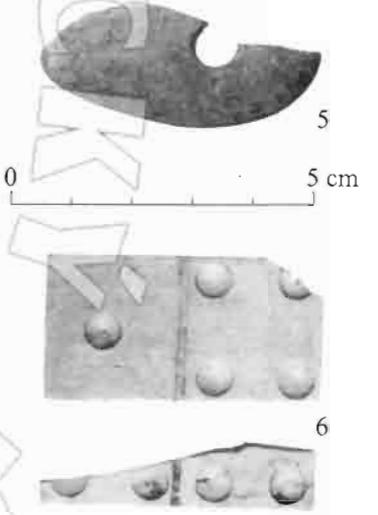
Abb. 131. Poľný Kesov (Miklošovičová). 1 - Lokalisation der Lage von der untergegangenen Kirche auf der Karte 1: 10 000; 2 - Luftaufnahme der untergegangenen Kirche (bearbeitet mit Hilfe des Programms Corel Photo-Paint; 3 - Karte der magnetischen residualen Anomalien; 4 - Karte der Isoohme; 5 - Rekonstruktion des Kirchengrundrisses (Samuel/Tirpák/Hunka, 168).

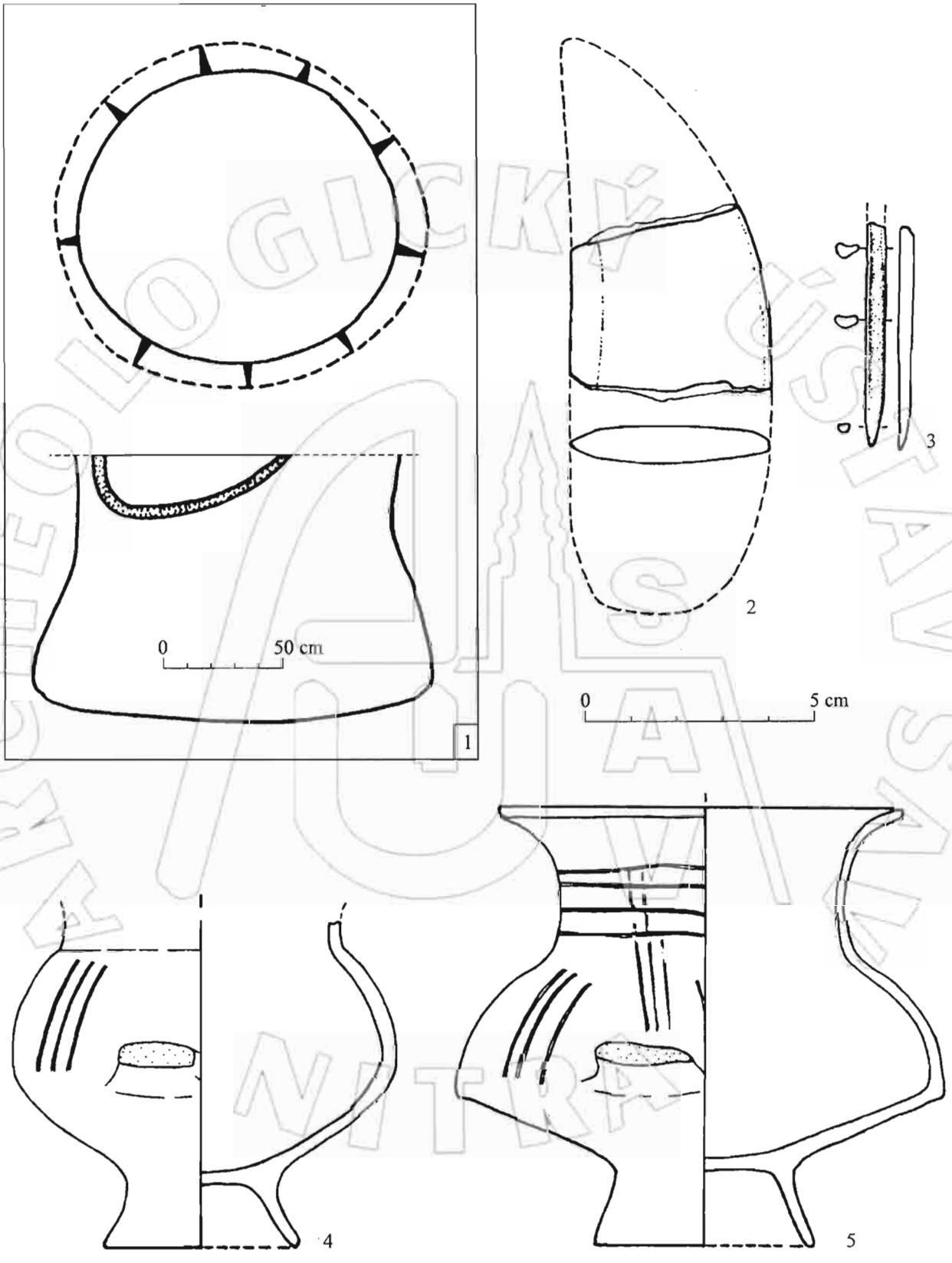

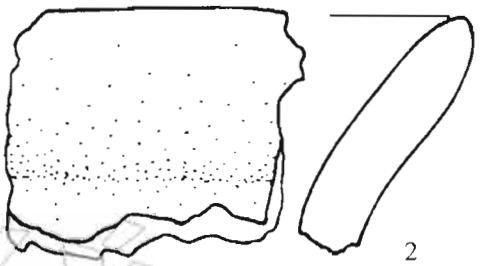
Obr. 132. Levoča. Archeologický výskum pri mestskej fortifikácii. 1 - poloha SV bašta; 2 - poloha Bašta pri Vetrovej ulici. Spišská Nová Ves (Dvor farského kostola-krypta). 3 - poloha murovaného objektu pred vežou kostola; 4 - krypta osárium po výskume; 5 - kostený gombík; 6 - kostené kocky - domina (Soják, 171).

Abb. 132. Levoča. Archäologische Grabung bei der Stadtfortifikation. 1 - Lage NO-Bastei; 2 - Lage Bastei bei der Vetrová Str. Spišská Nová Ves (Hof der Pfarrkirche-Krypta). 3 - Lage des gemauerten Objekts vor dem Tor der Kirche; 4 - Krypta Ossarium nach der Grabung; 5 - knöcherner Knopf; 6 - knöcherne Dominowürfel (Soják, 173).

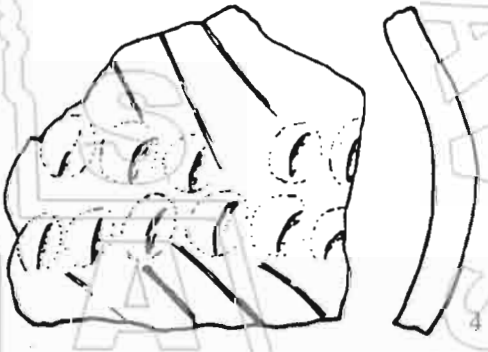

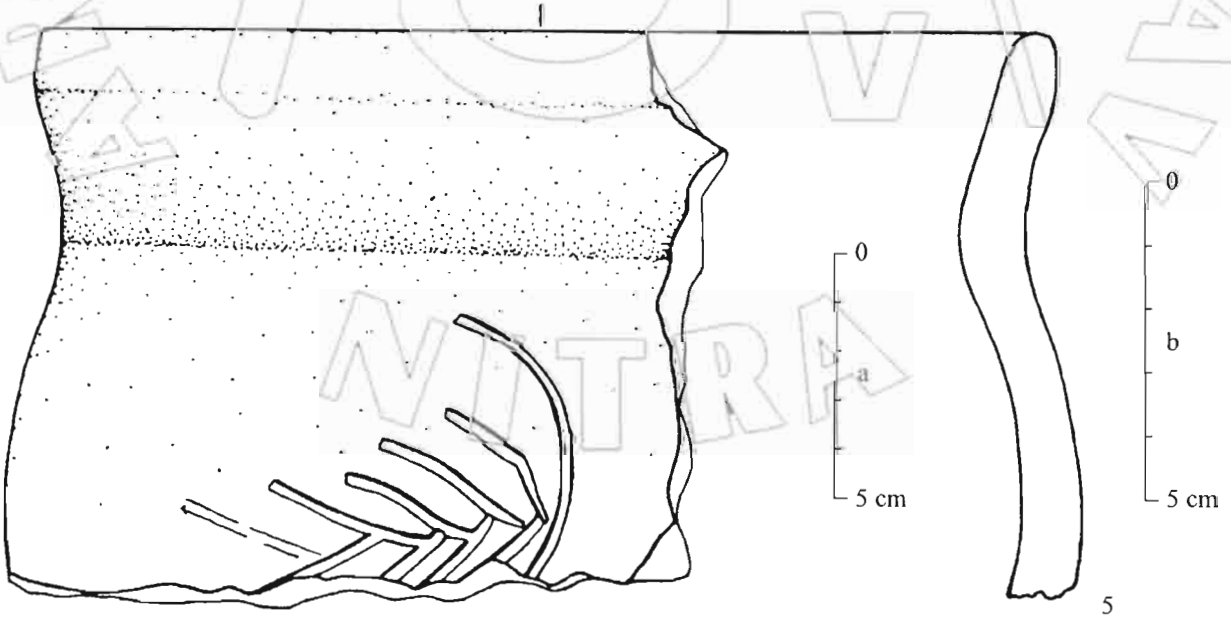
Obr. 133. Nemešany (Pod horou). Výber nálezov otomansko-pilinského horizontu z obj. 3. 1 - pôdorys a rez obj. 3 - zásobnicovej jamy; 2 - pieskovcový „Krummesser" (ideálna rekonštrukcia); 3 - kostené šidlo; 4, 5 - neúplné džbánky (Soják, 174).
Abb. 133. Nemešany (Pod horou). Auswahl von Funden des Otomani-Pilinyer-Horizonts aus dem Obj. 3. 1- Grundriss und Schnitt des Obj. 3 - Vorratsgrube; 2 - „Krummmesser" aus Sandstein (ideale Rekonstruktion); 3 - knöcherner Pfriem; 4, 5 - unvollständige Krüge (Soják, 176).

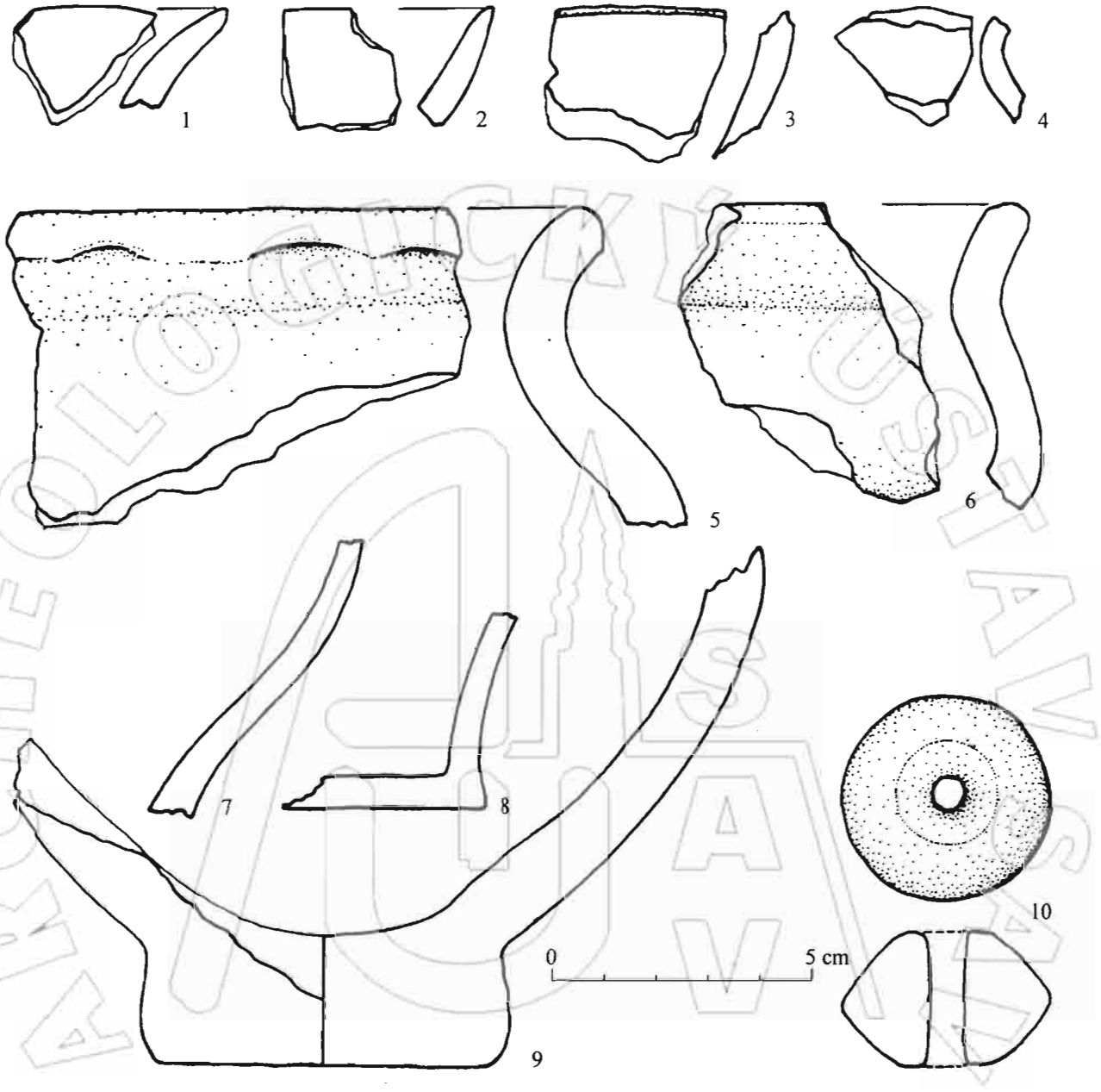

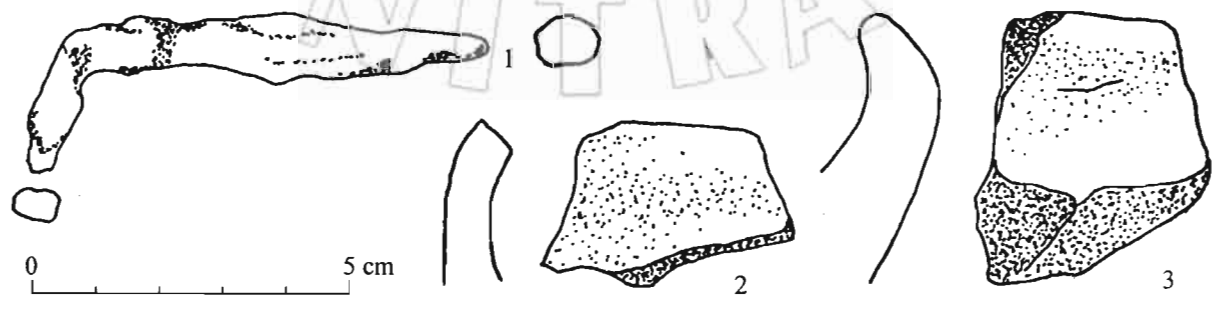

Obr. 134. Klčov (Roveň - Pod Hájikom). 1 - práca na sonde IV s obj. 1; 2-5 - výber črepov z obj. 1 (3. stor. po Kr.). Mierky: a - 5; b - 2-4 (Soják, 174).

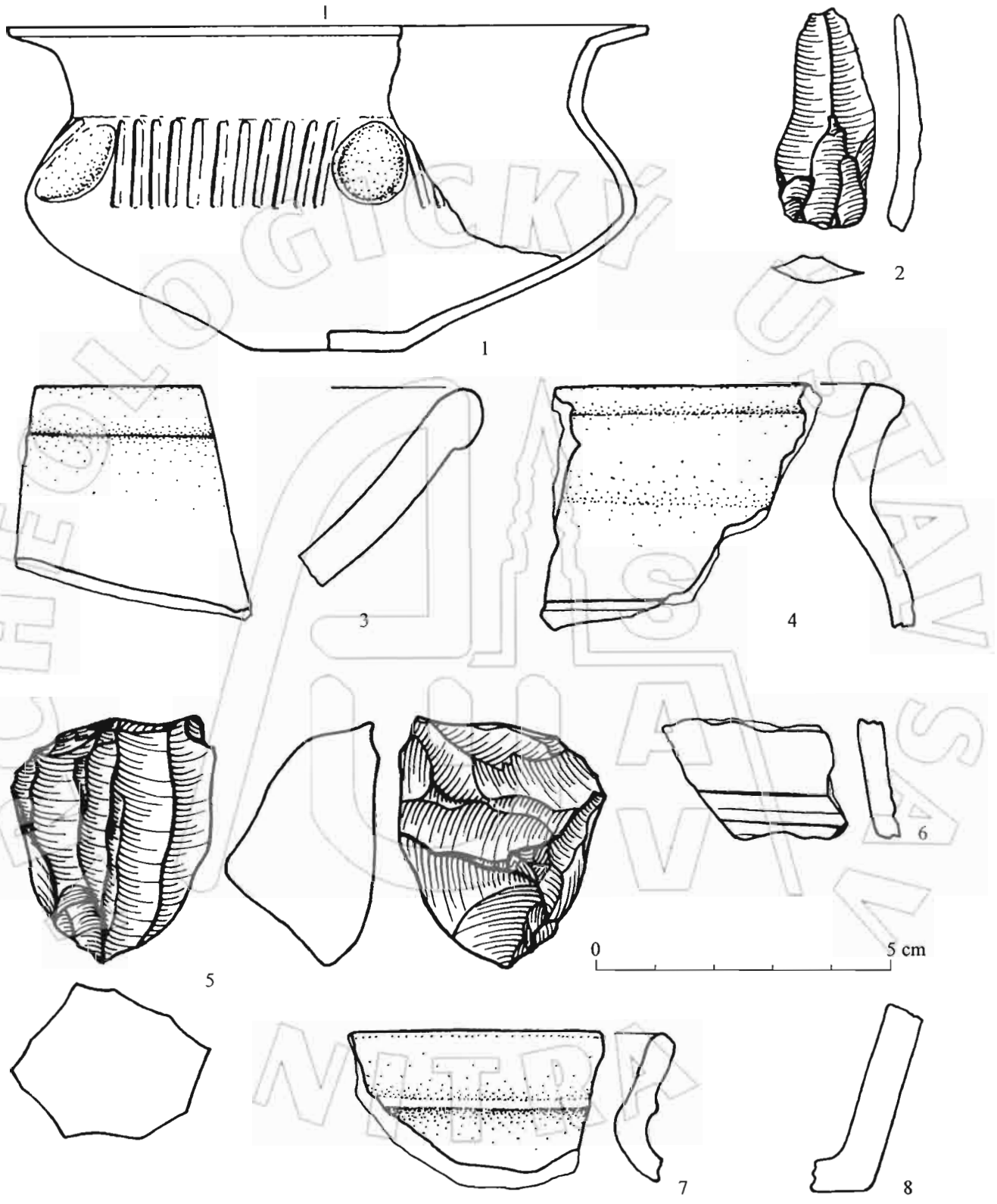
Abb. 134. Klčov (Roveň - Pod Hájikom). 1 - Arbeit an dem Schnitt IV mit dem Obj. 1; 2-5 - Auswahl von Scherben aus dem Obj. 1 (3. Jh. nach Chr.). Maßstäbe: a - 5; b - 2-4 (Soják, 176).

Obr. 135. Klčov (Roveň - Pod Hájikom). Výber nálezov przeworskej kultúry z 3. stor. po Kr. (Soják, 174).
Abb. 135. Klčov (Roveň - Pod Hájikom). Auswahl von Funden der Przeworsk-Kultur aus dem 3. Jh. nach Chr. (Soják, 176).

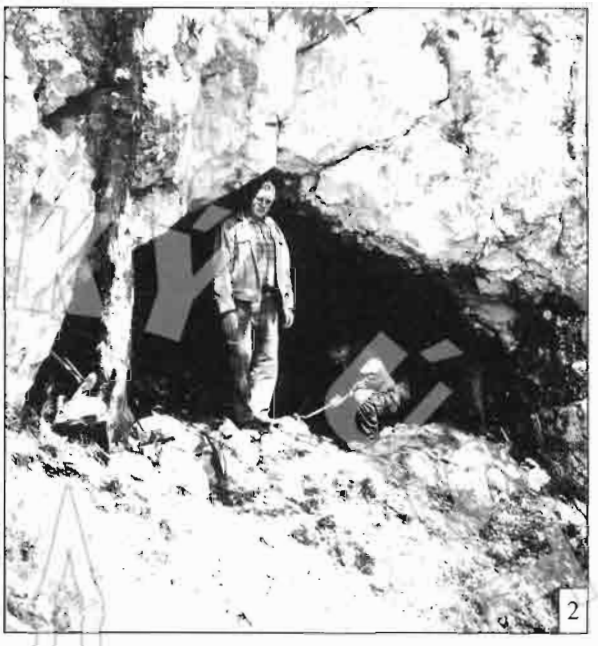
Obr. 136. Podtureň. Výber nálezov (Šimková, 187).
Abb. 136. Podtureň. Fundauswahl (Šimková, 187).

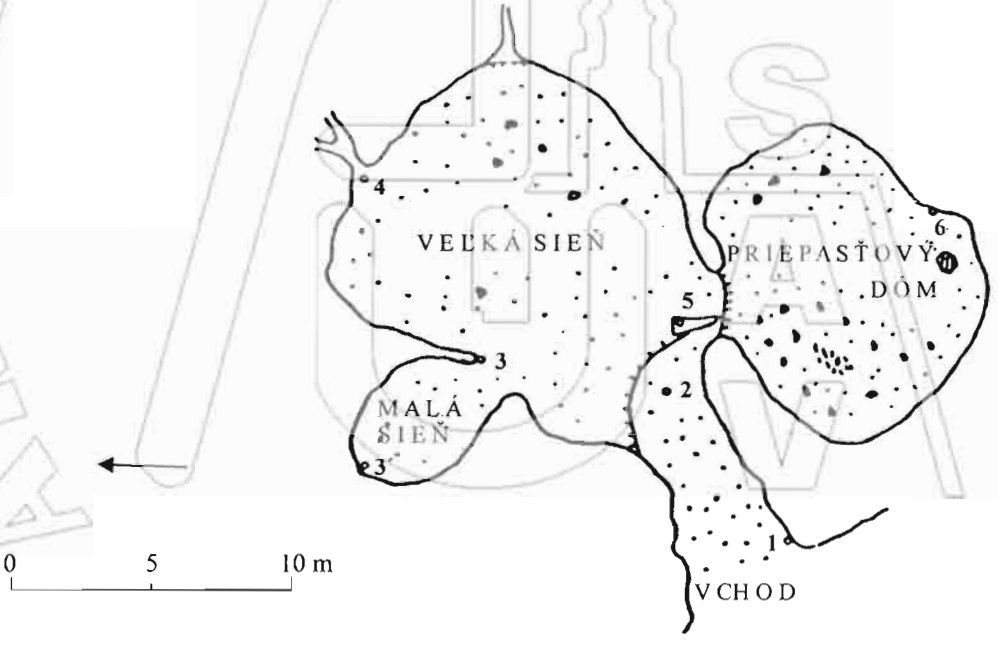

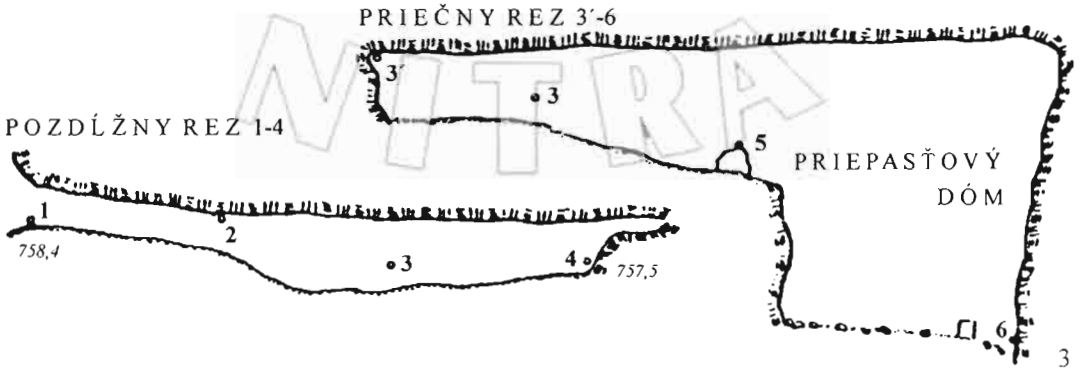
Obr. 137. Výber nálezov. 1 - Gánovce (Za stodolami), miska lužickej kultúry; 2, 4, 6-8 - Lučivná (jaskyňa I), neskoropaleolitická limnosilicitová(?) čepeľ (2), črepy z 13. stor. (4, 6, 8) a z novoveku (7); 3 - Spišská Teplica (Záhumnie), črep terry sigillaty Drag. 18/31 z dielne Westerndorf z prvej tretiny 3. stor.; 5 - Spišská Teplica (Veľké lúky II), neskoropaleolitické jadro z jurského podkrakovského pazúrika (Soják/Soják/Suchý, 177).

Abb. 137. Fundauswahl. 1 - Gánovce (Za stodolami). Schüssel der Lausitzer Kultur; 2, 4, 6-8 - Lučivná (Höhle 1), spätpaläolithische Limnosilizit(?)-Klinge (2), Scherben aus dem 13. Jh. (4, 6, 8) und aus der Neuzeit (7); 3 - Spišská Teplica (Záhumnie), Terra Sigillata-Scherbe Drag. 18/31 aus Westerndorf aus dem ersten Drittel des 3. Jh.; 5 - Spišská Teplica (Veľké lúky II), ein spätpaläolithischer Kern aus Krakauer Jurafeuerstein (Soják/Soják/Suchý, 182).

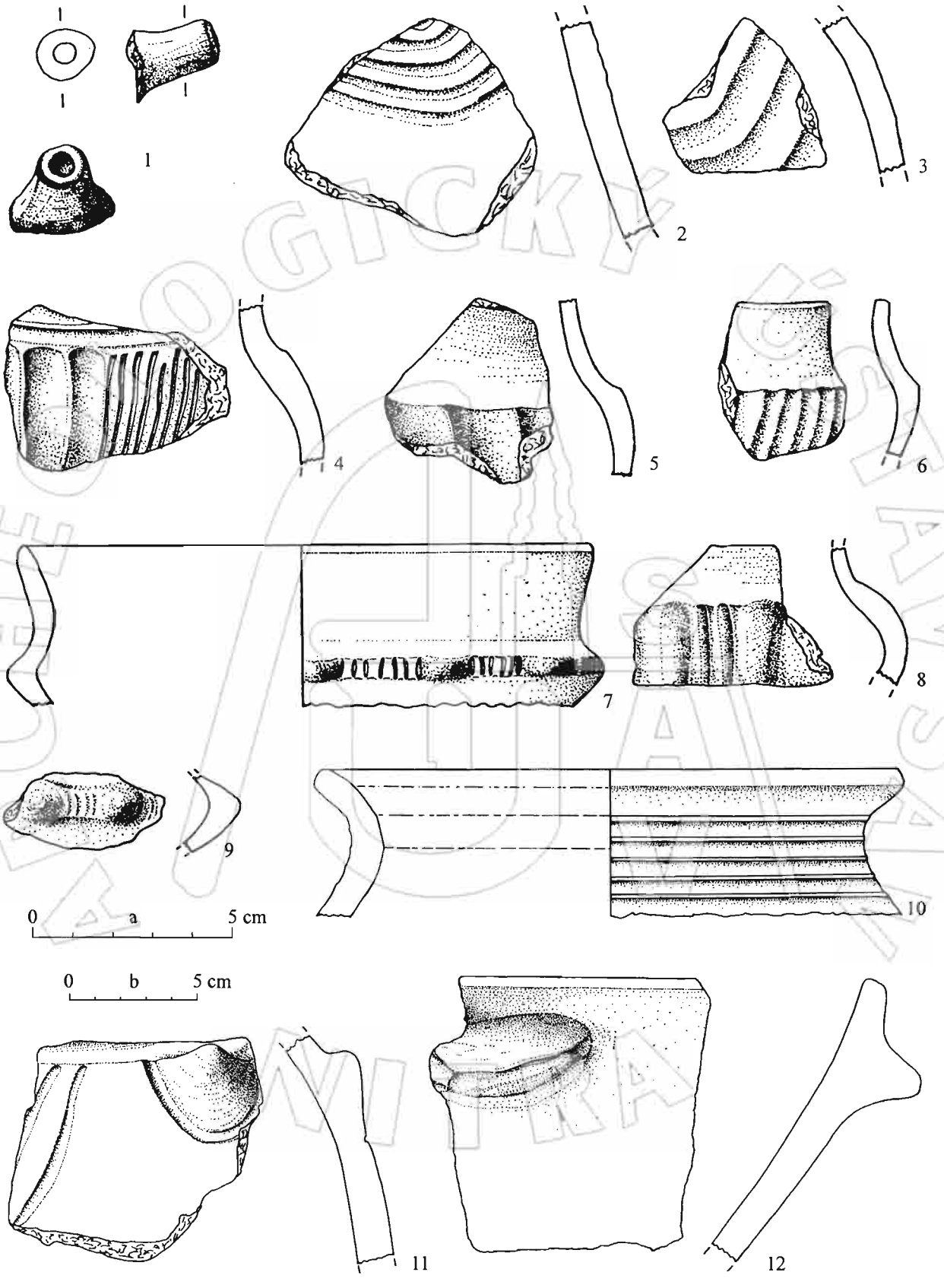

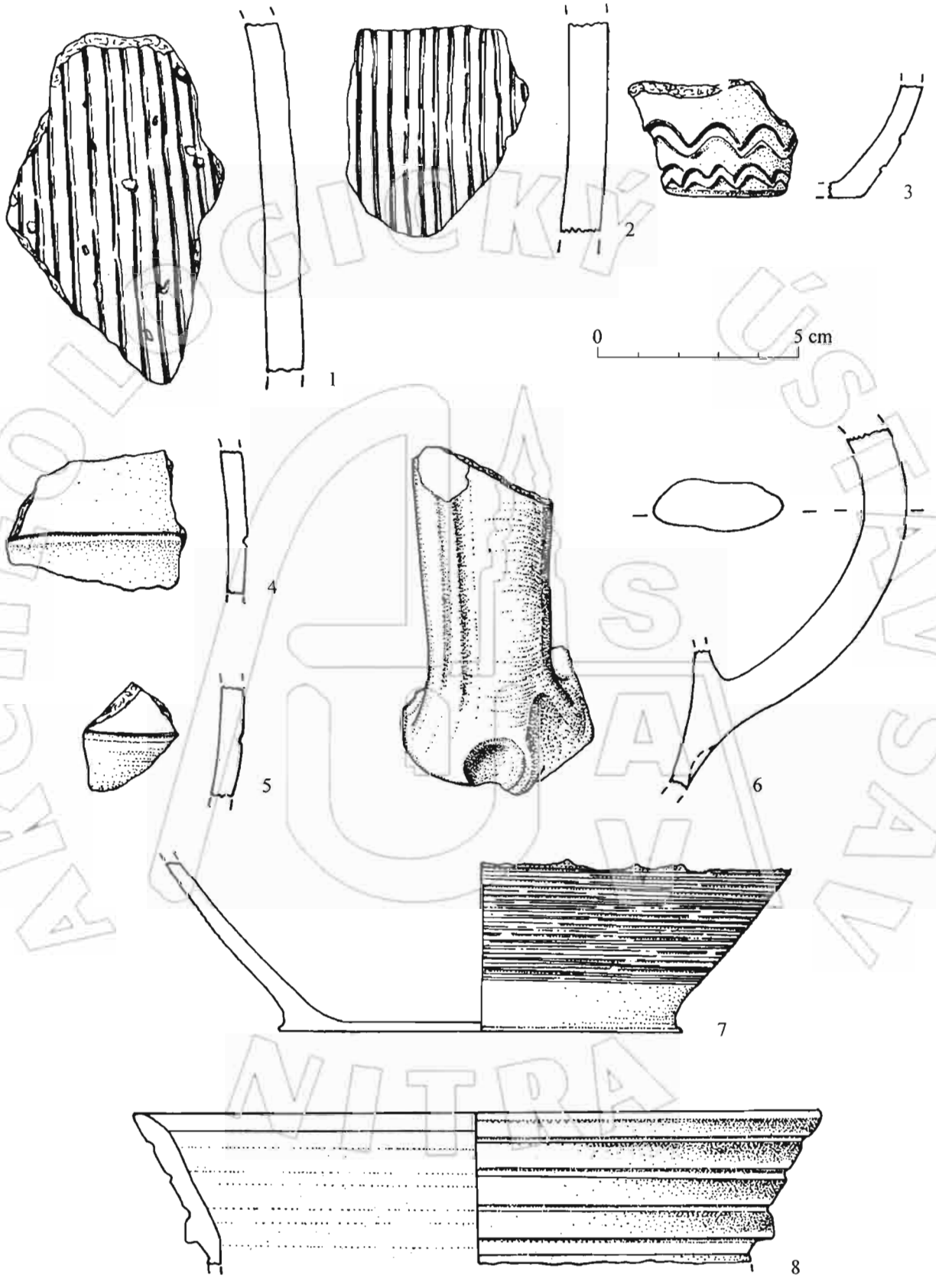

Obr. 138. Jaskyne v chotári Spišských Tomášoviec. 1, 3 - Mliečna jaskyňa (tiež Židovská či Partizánska jaskyňa), vchodový portál a plán (podľa Droppa 1978, 76); 2 - Jelenia jaskyňa, vchodový portál (Soják/Soják/Suchý, 177).
Abb. 138. Höhlen in der Gemarkung von Spišské Tomášovce . 1, 3 - Mliečna jaskyňa (auch Židovská und Partizánska jaskyňa), Eingangsportal und Plan (nach Droppa 1978, 76); 2 - Jelenia jaskyňa, Eingangsportal (Soják/Soják/Suchý, 182).

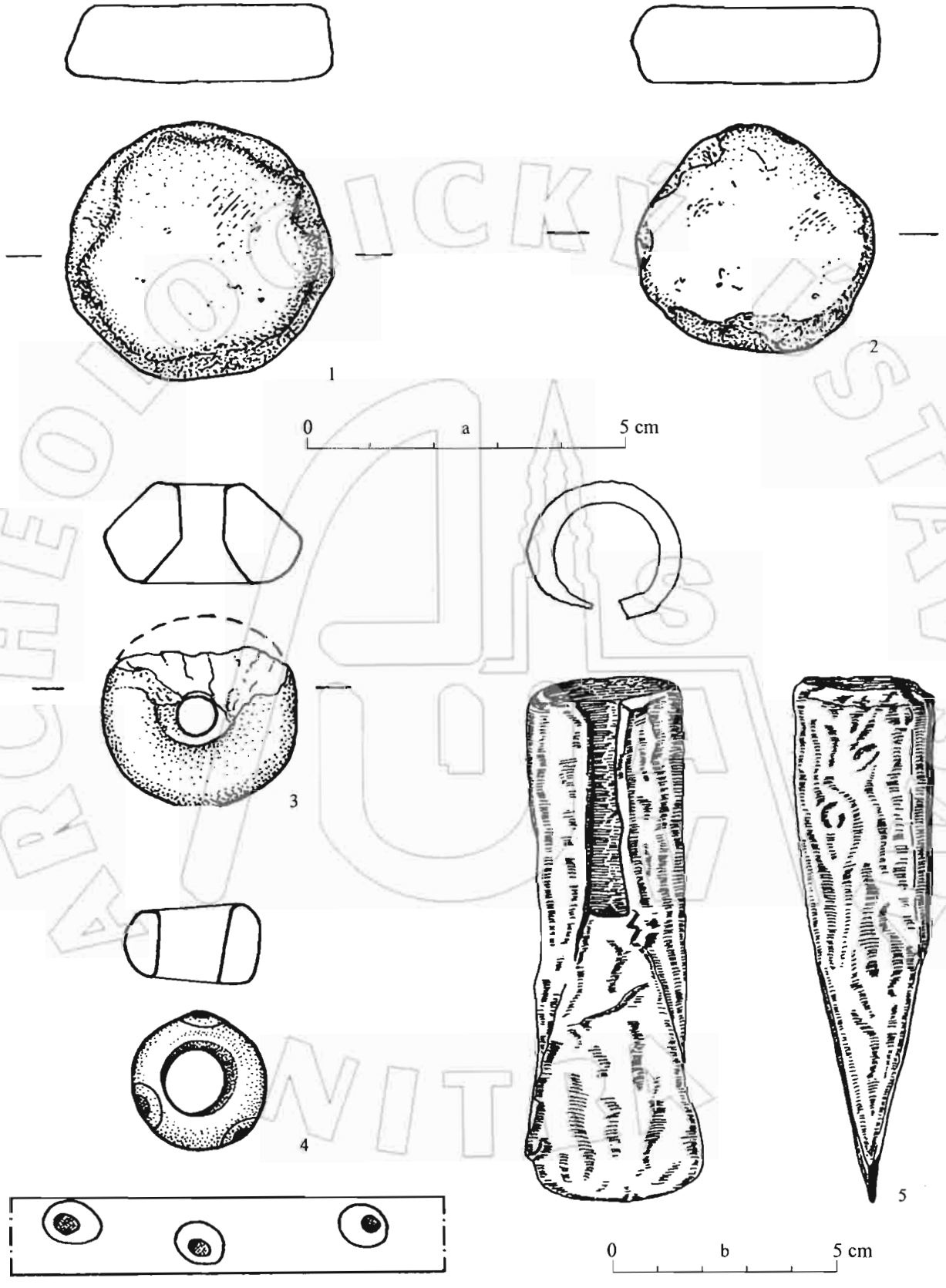
Obr. 139. Nitra-Štitáre (Žibrica). 1-12 - výber charakteristickej keramiky z neskorej doby bronzovej a staršej doby halštatskej (Stegmann-Rajtár, 183).

Abb. 139. Nitra-Štitáre (Žibrica). 1-12 - Auswahl charakteristischer Keramik aus der jüngeren Phase der Spätbronze- und älteren Hallstattzeit (Stegmann-Rajtár, 184).

Obr. 140. Nitra-Štitáre (Žibrica). Výber charakteristickej keramiky. 1-2 - doba laténska; 3-5 - stredovek; 6-8 - novovek (Stegmann-Rajtár, 183).

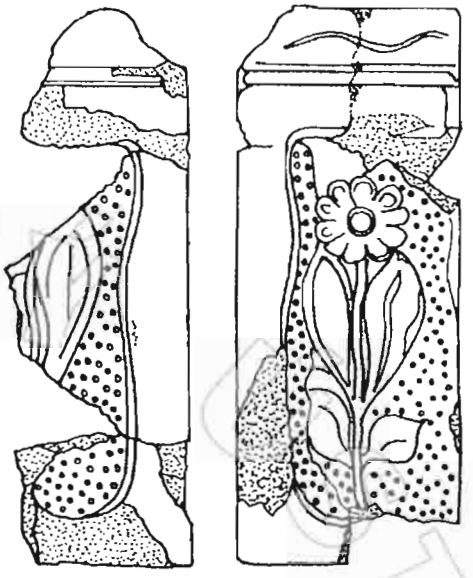
Abb. 140. Nitra-Štitáre (Žibrica). Auswahl charakteristischer Keramik. 1-2 - Latènezeit; 3-5 - Mittelalter; 6-8 - Neuzeit (Stegmann-Rajtár, 184).

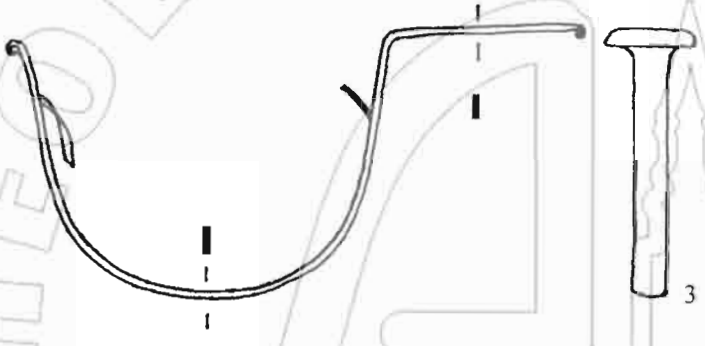

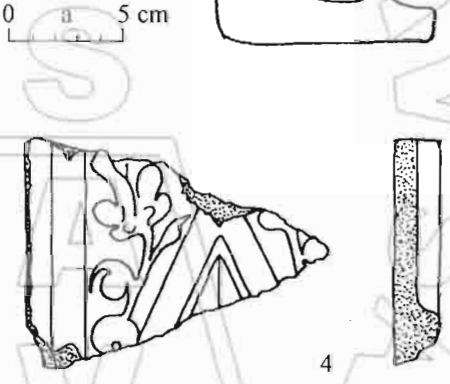
Obr. 141. Nitra-Štitáre (Žibrica). Nálezy z povrchových zberov vo vnútornom areáli hradiska. Mierka a: 1-4; b: 5 (Stegmann-Rajtár, 183).

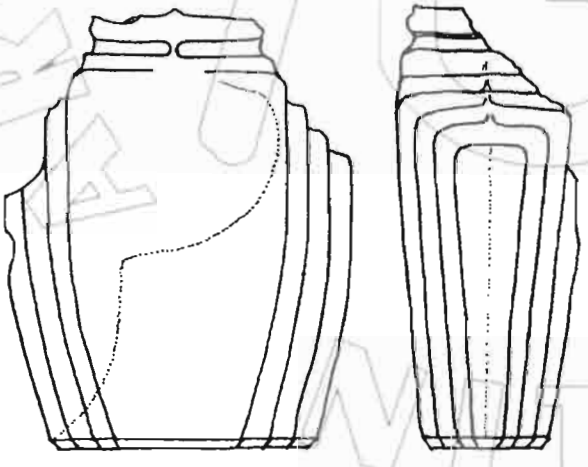
Abb. 141. Nitra-Štitáre (Žibrica). Oberflächenfunde von Geländebegehungen aus dem Innenareal des Burgwalls. Maßstab a: 1-4; b: 5 (Stegmann-Rajtár, 184).

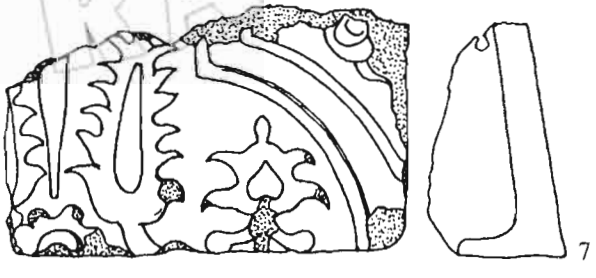

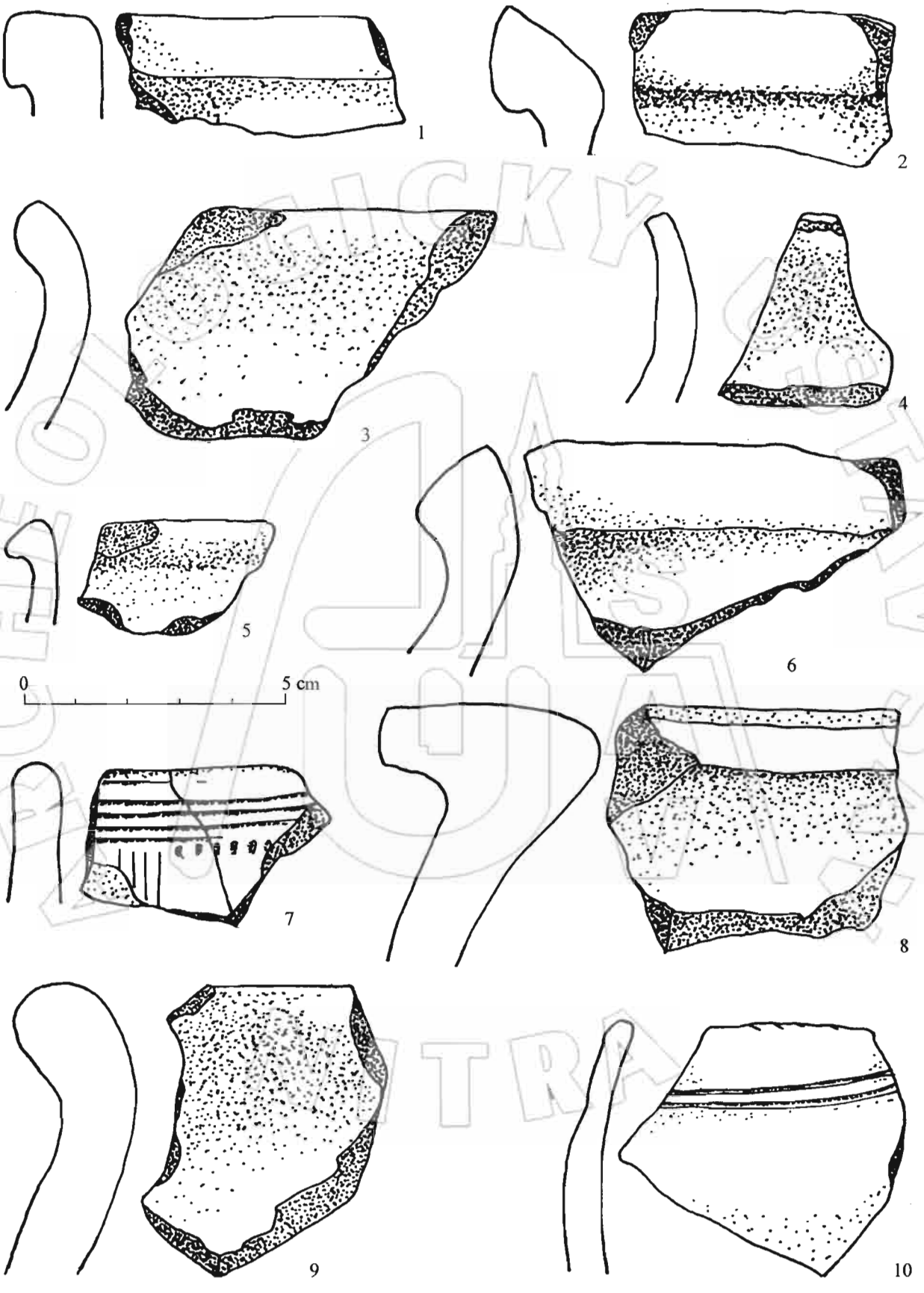

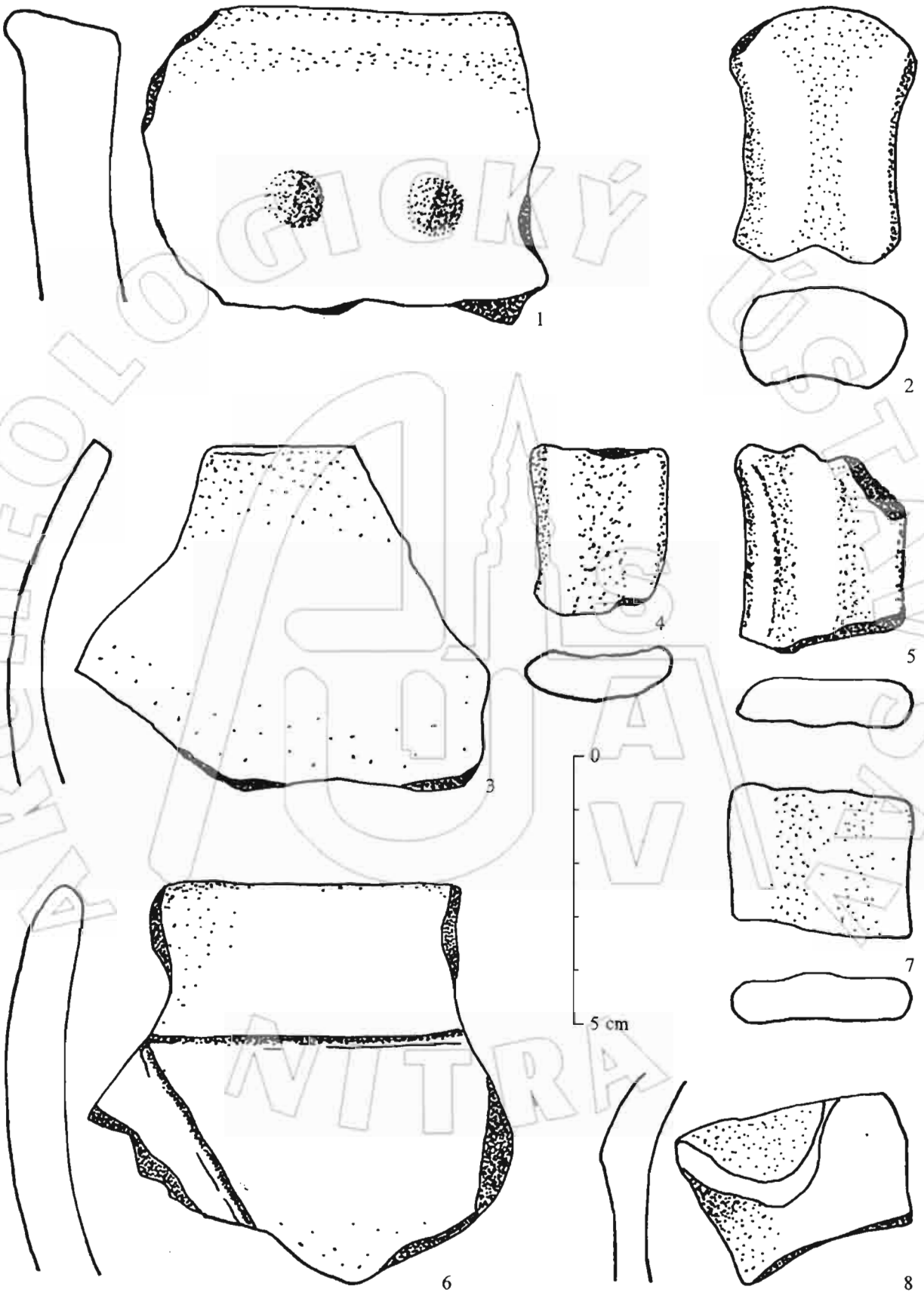

Obr. 142. Humenné. 1 - nádvorie kaštieľa, skúmaná studňa; 2-7 - výber z materiálu. Mierka a: 2; b: 3, 4, 7; c: 5, 6 (Strakošová, 185).

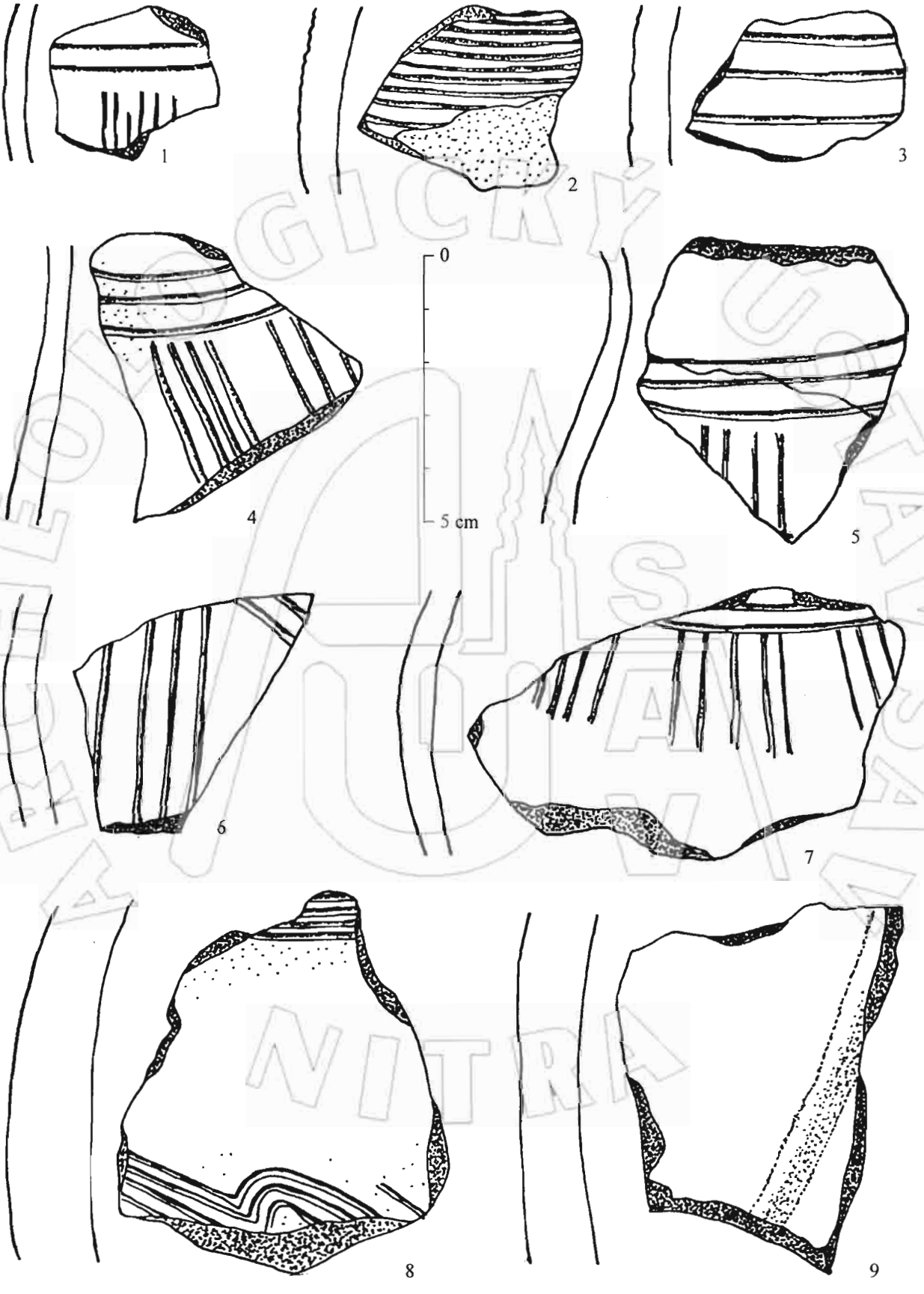
Abb. 142. Humenné. 1 - Hofplatz, untersuchter Brunnen; 2-7 - Materialauswahl. Maßstab a: 2; b: 3, 4, 7; c: 5, 6 (Strakošová, 185).

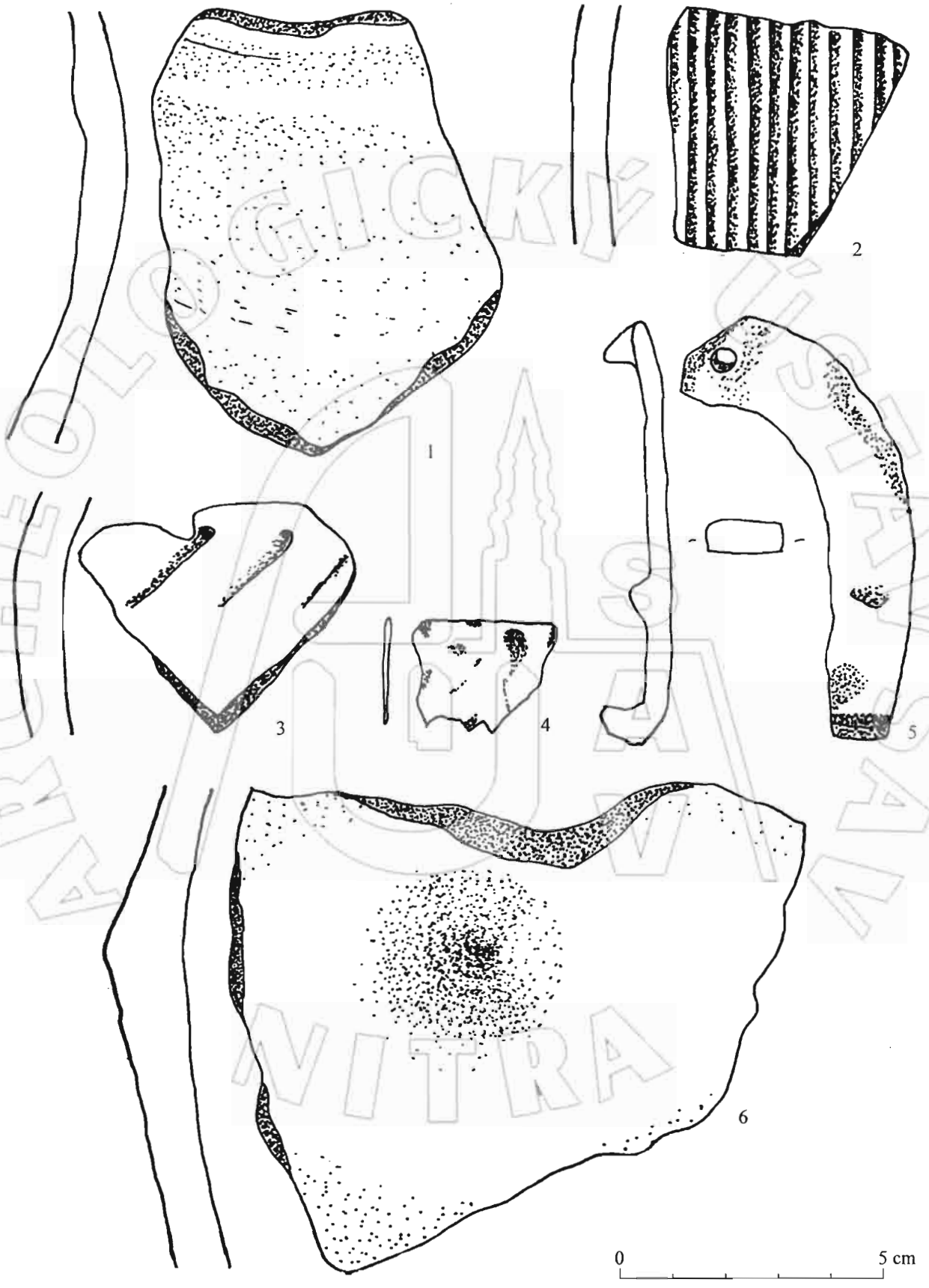
Obr. 143. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Výber nálezov zo zberu (Šimková, 185).
Abb. 143. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Auswahl von Lesefunden (Šimková, 186).

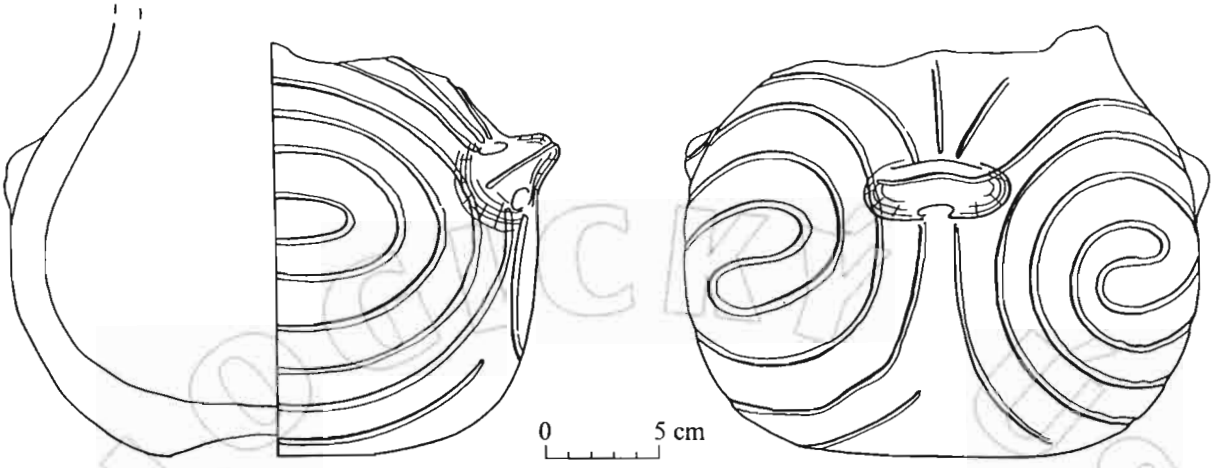
Obr. 144. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Výber nálezov zo zberu (Šimková, 185).
Abb. 144. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Auswahl von Lesefunden (Šimková, 186).

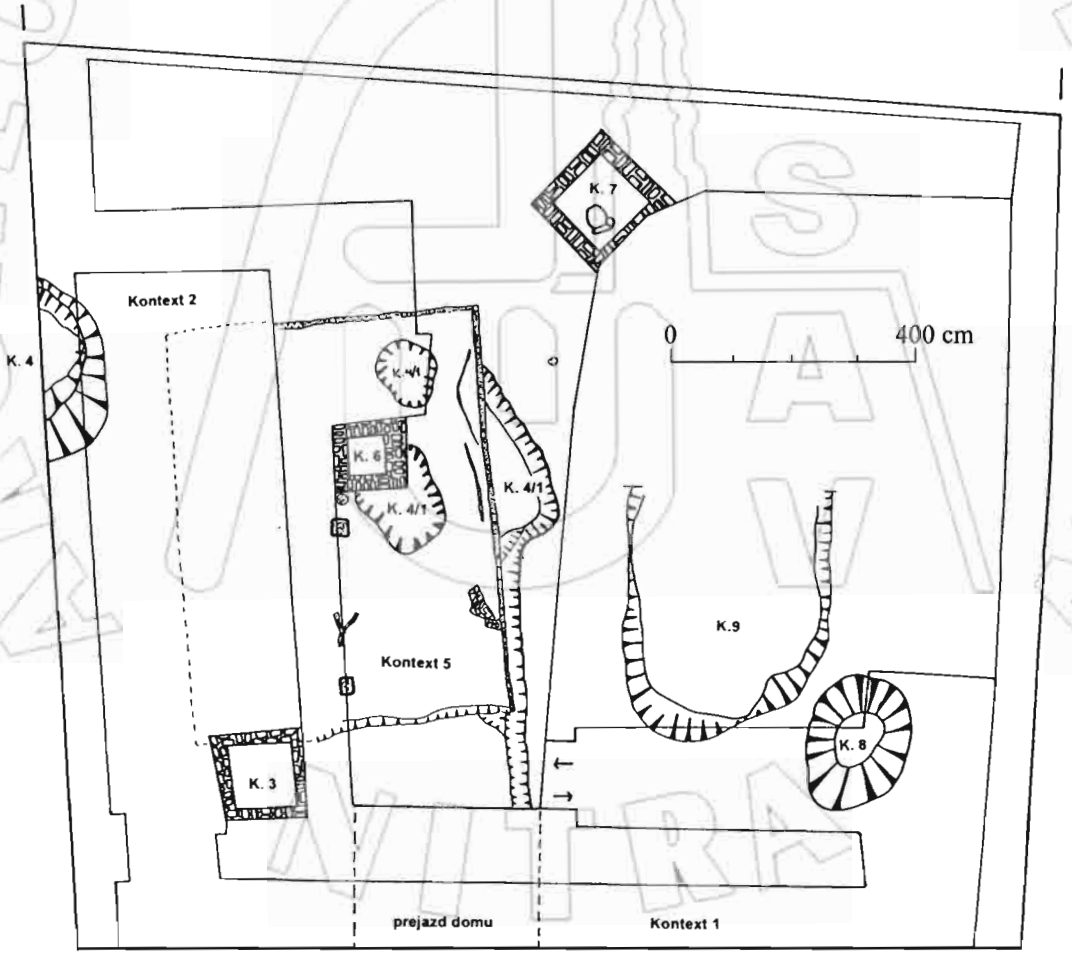
Obr. 145. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Výber nálezov zo zberu (Šimková, 185).
Abb. 145. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Auswahl von Lesefunden (Šimková, 186).

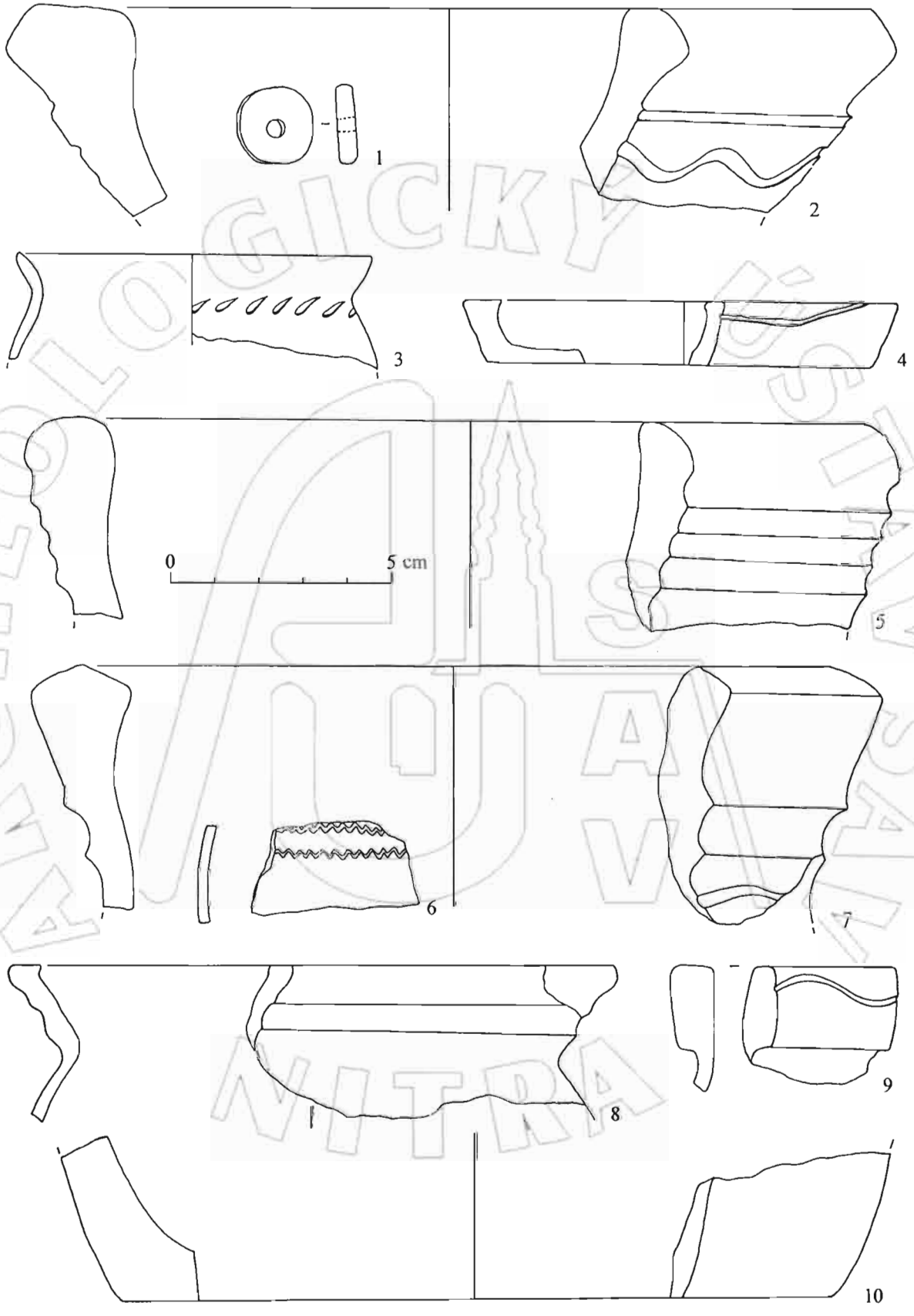
Obr. 146. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Výber nálezov zo zberu (Šimková, 185).
Abb. 146. Liptovský Mikuláš-Ploštín. Auswahl von Lesefunden (Šimková, 186).

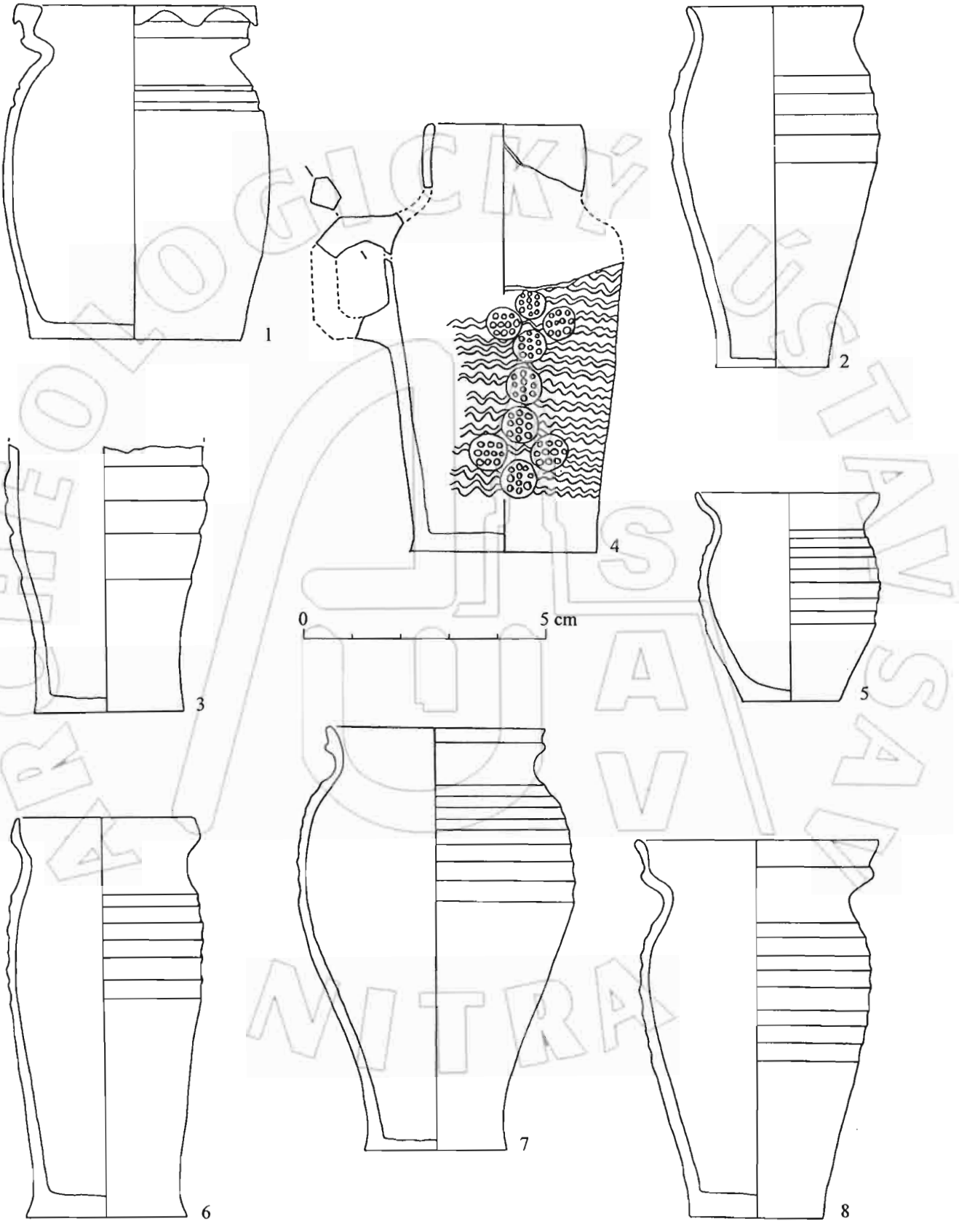
Obr. 147. Nitra-Dolné Krškany (Záborského ul.). Nádoba kultúry so staršou lineárnou keramikou (Ruttkayová, 161).
Abb. 147. Nitra-Dolné Krškany (Záborského Str.). Gefäß der Kultur mit der älteren Linearkeramik (Ruttkayová, 161).

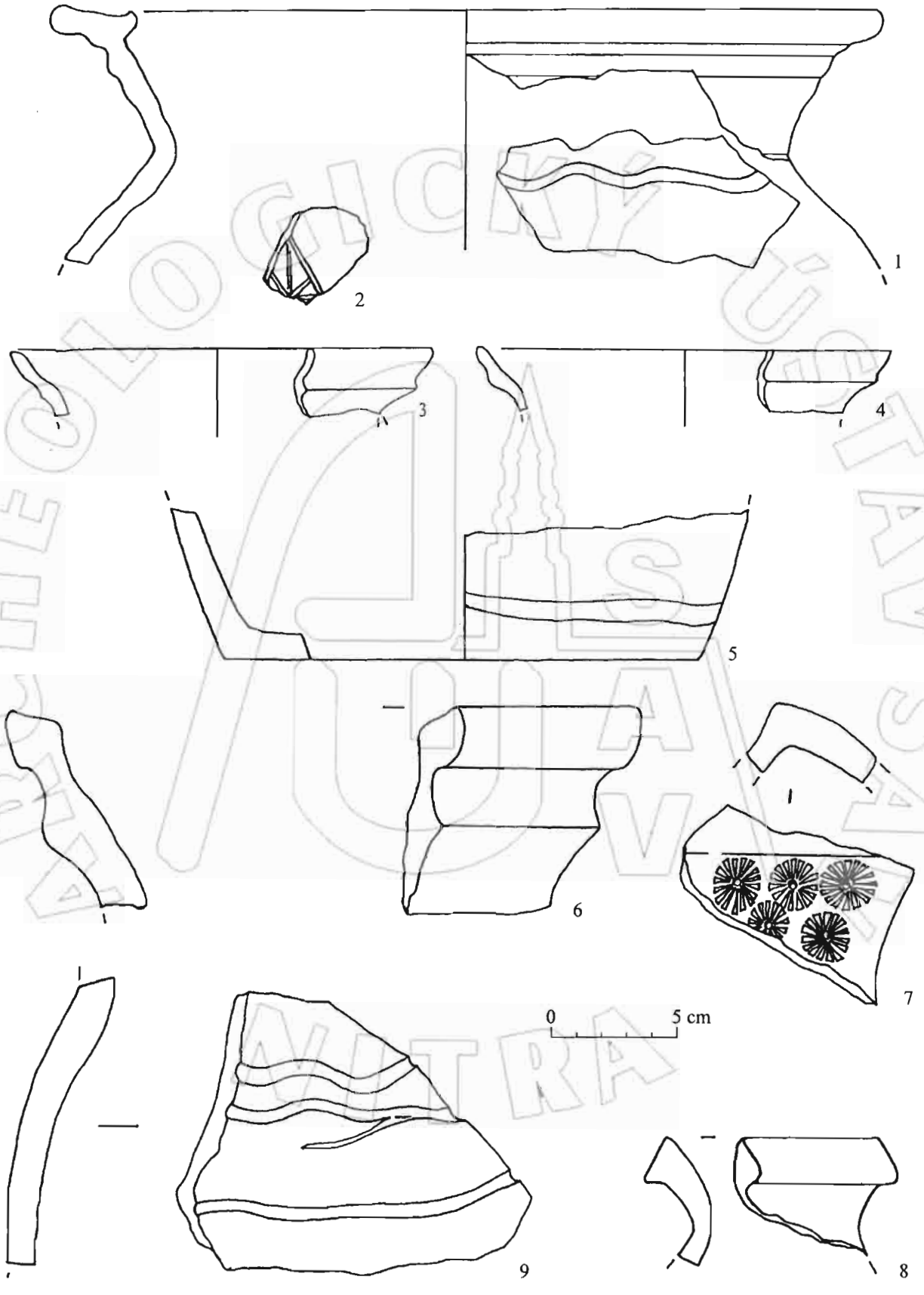
Obr. 148. Trnava, Hviezdoslavova ul. 12. Pôdorys meštianskeho domu s vyznačenými archeologickými objektmi predmestského osídlenia (kontext 4, 4/1, 8, 9) a drevozemným domom z 13. stor. (kontext 5). Legenda: kontext 1, 2 - pivnica; kontext 3 - skladovacia jama z 15.-16. stor.; kontext 4, 4/1, 8, 9 - zahĺbené objekty z 12.-13. stor.; kontext 5 - dom zemnicového typu z 13.-14. stor.; kontext 6 - murovaná šachta z 18.-19. stor.; kontext 7 - zberná žumpa z 17.-18. stor. (Urminský/Staník, 189).
Abb. 148. Trnava (Hviezdoslavova ul. 12). Grundriss eines Burgerhauses mit angedeuteten archäologischen Objekten vorstädtischer Besiedlung (Kontext 4, 4/1, 8, 9) und mit Holzerdehaus aus dem 13. Jh. (Kontext 5). Legende: Kontext 1, 2 - Keller; Kontext 3 - Vorratsgrübe aus dem 15.-16. Jh.; Kontext 4, 4/1, 8, 9 - vertiefte Objekte aus dem 12.-13. Jh.; Kontext 5 - Haus des Grübenhaustyps aus dem 13.-14. Jh.; Kontext 6 - gemauerter Schacht aus dem 18.-19. Jh.; Kontext 7 - Senkgrube aus dem 17.-18. Jh. (Urminský/Staník, 190).

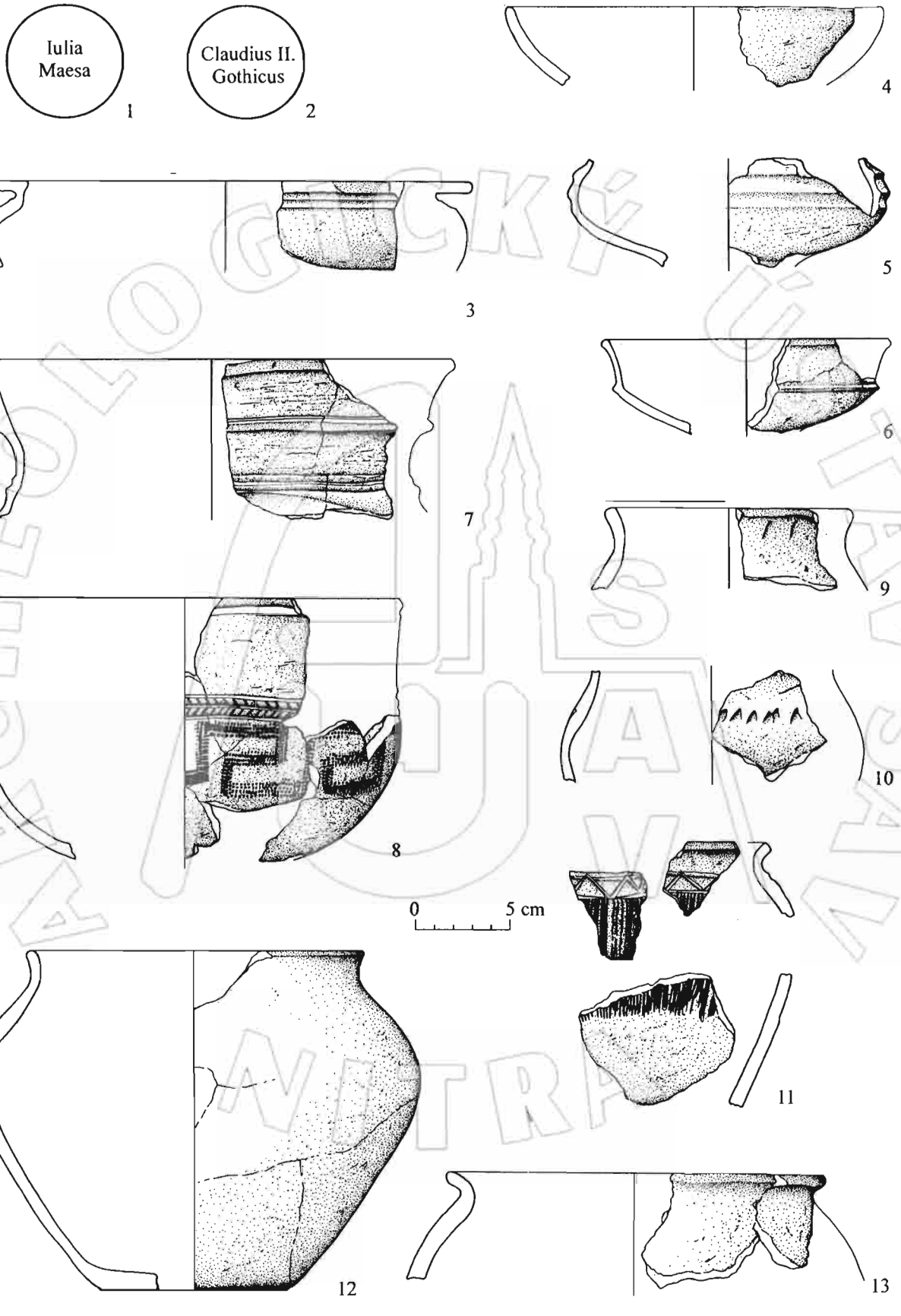
Obr. 149. Trnava (Hviezdoslavova ul. 12). Výber nálezov z 12.-13. stor. (Urminský/Staník, 189).
Abb. 149. Trnava (Hviezdoslavova ul. 12). Fundauswahl aus dem 12.-13. Jh. (Urminský/Staník, 190).

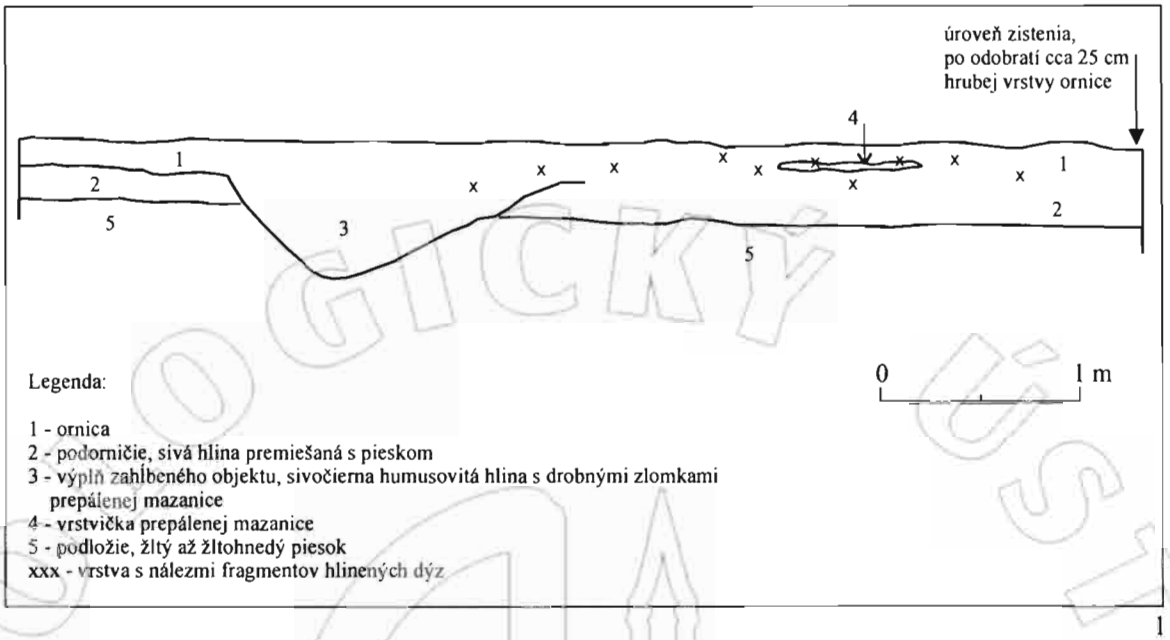
Obr. 150. Trnava (Hviezdoslavova ul. 12). Výber nálezov z murovanej šachty (kontext 3; Urminský/Staník, 189).
Abb. 150. Trnava (Hviezdoslavova ul. 12). Fundauswahl aus gemauertem Schacht (Kontext 3; Urminský/Staník, 190).

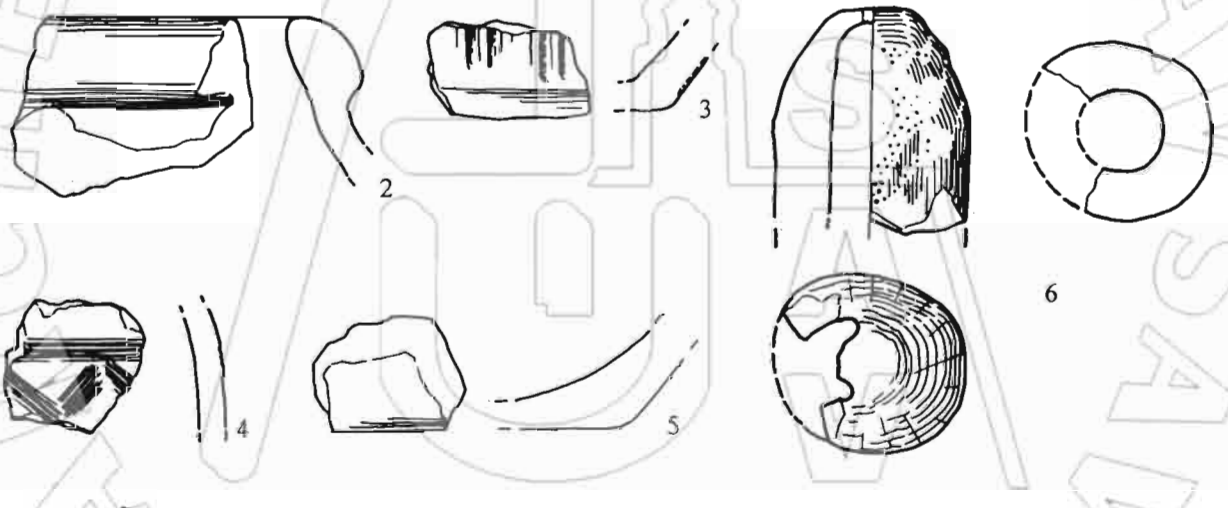
Obr. 151. Suchá nad Parnou (Pri základnej škole). Výber nálezov z výskumu (Urminský, 188).
Abb. 151. Suchá nad Parnou (Pri základnej škole). Fundauswahl der Ausgrabung (Urminský, 189).

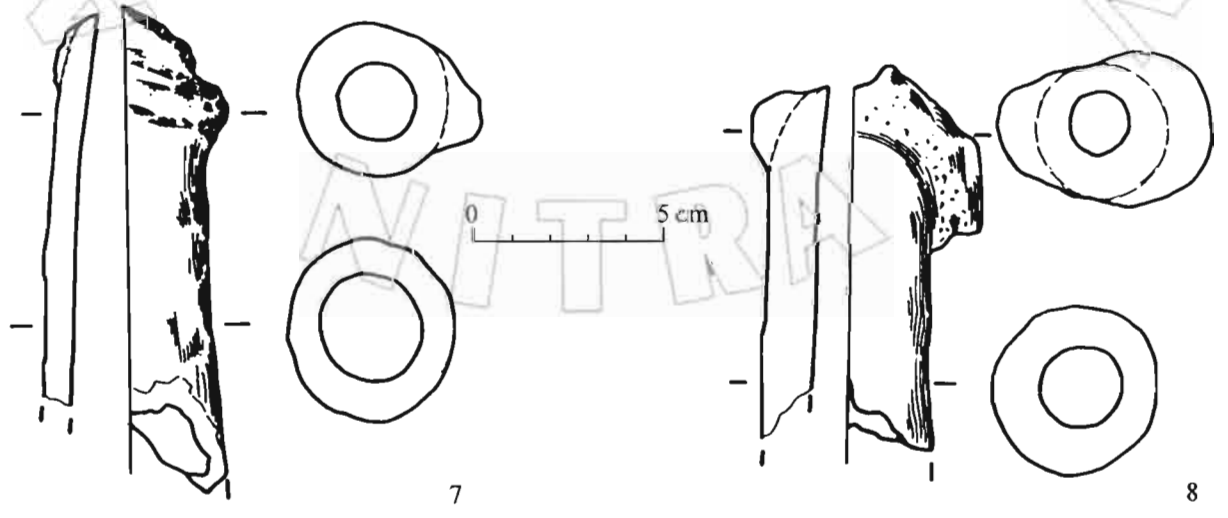

Obr. 152. Veľký Meder (Vámošovo). Výber nálezov z polozemnice 301. Mierka 3-13: 1:3 (Varsik, 192).
Abb. 152. Veľký Meder (Vámošovo). Fundauswahl aus dem Grubenhaus 301. Maßstab 3-13: 1: 3 (Varsik, 193).

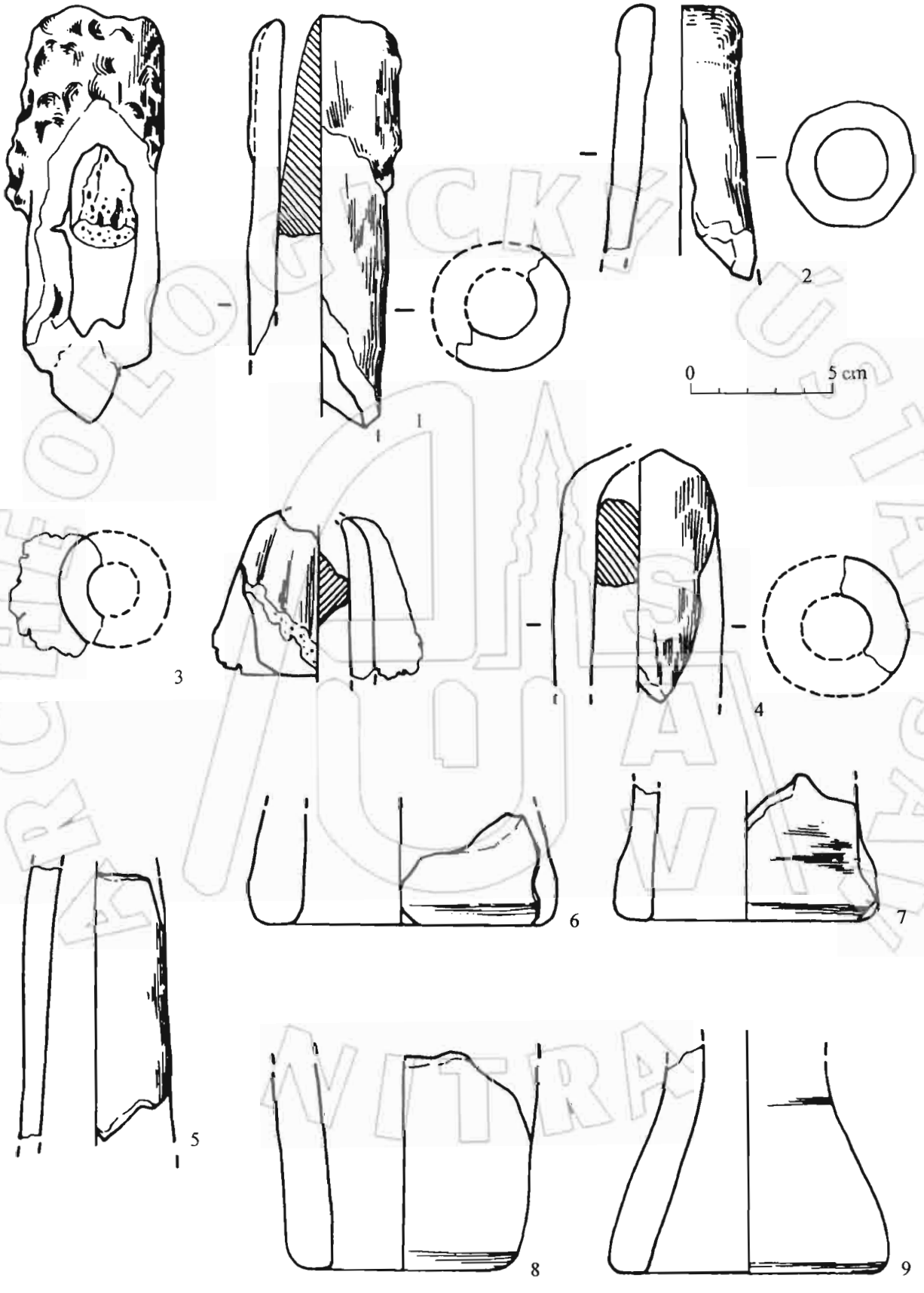

1

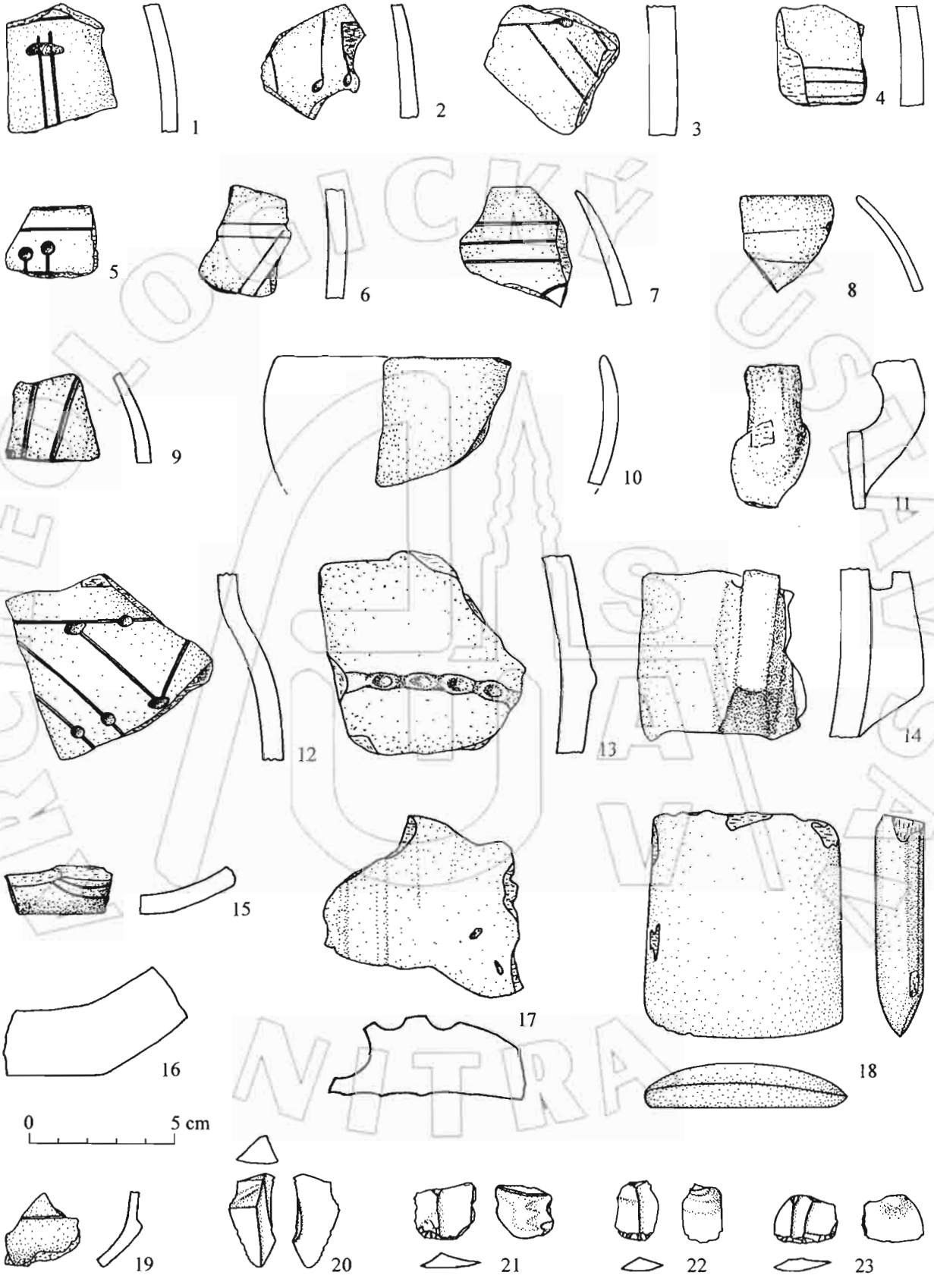

Obr. 153. Plavecký Štvrtok (Panoha). 1 - profil ryhy plynovodu; 2-8 - keramika a hutnícke dýzy (Varsik/Elschek, 193).
Abb. 153. Plavecký Štvrtok (Panoha). 1 - Profil der Gasleitungsrinne; 2-8 - Keramik und Hüttendüsen (Varsik/Elschek, 195).

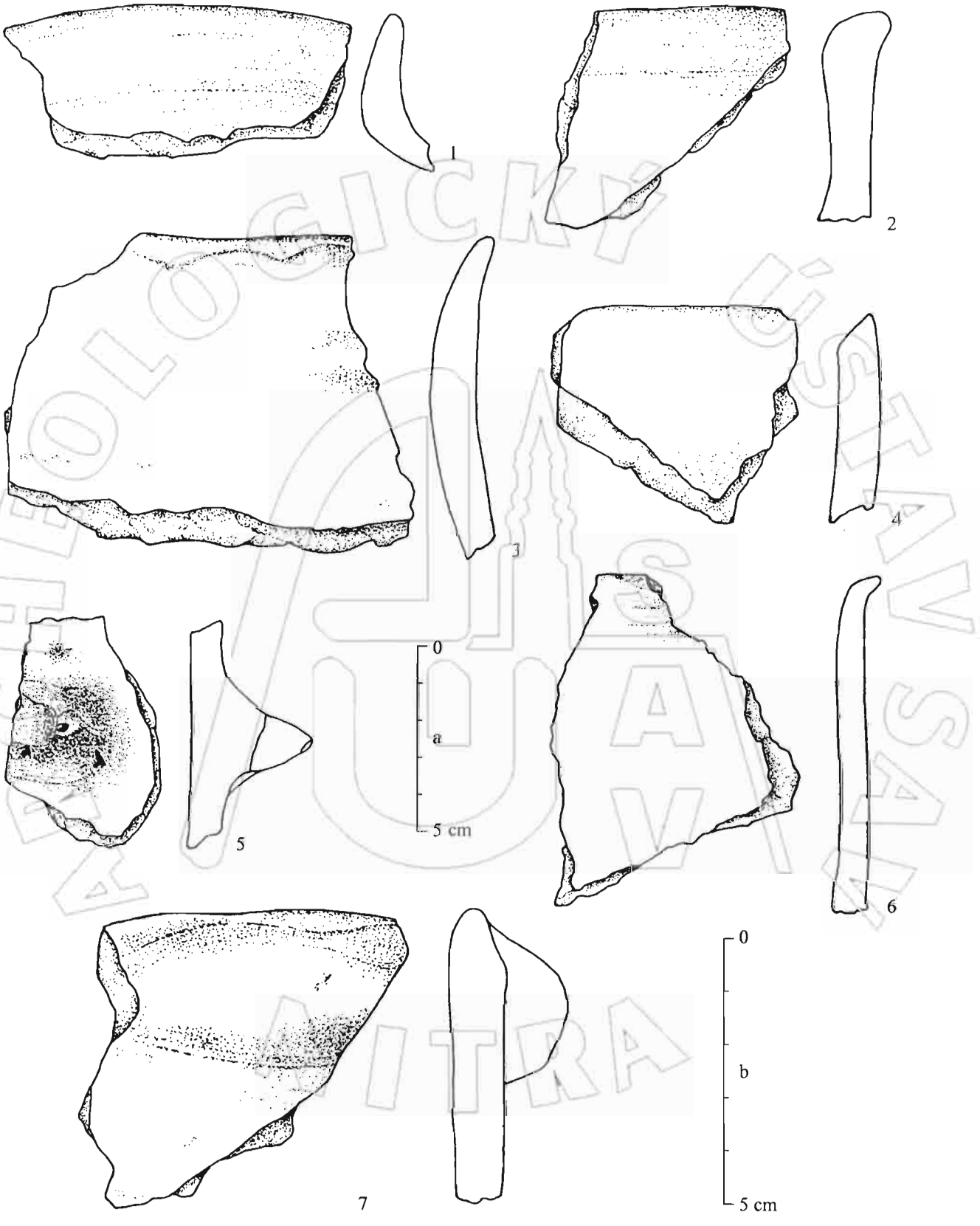

Obr. 154. Plavecký Štvrtok (Panoha). 1-9 - stredoveké hutnícke dýzy (Varsik/Elschek, 193).
Abb. 154. Plavecký Štvrtok (Panoha). 1-9 - mittelalterliche Hüttendüsen (Varsik/Elschek, 195).

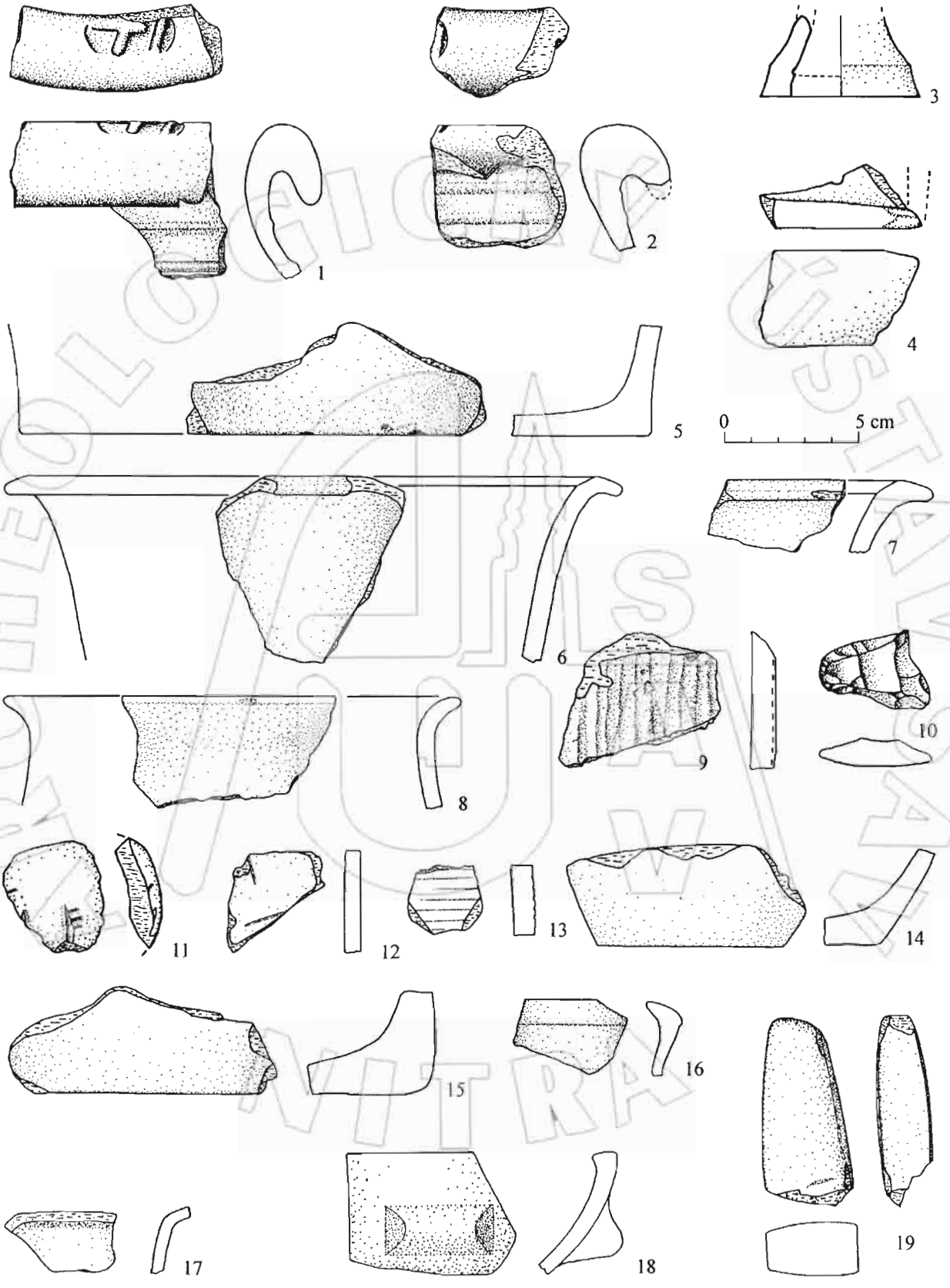
Obr. 155. Solčany (Hôrka). Výber nálezov. 1-18, 20-23 - kultúra s mladou lineárnou keramikou; 19 - lužická kultúra (Vavák, 199).

Abb. 155. Solčany (Hôrka). Fundauswahl. 1-18, 20-23 - Kultur mit junger Linearkeramik; 19 - Lausitzer Kultur (Vavák, 200).

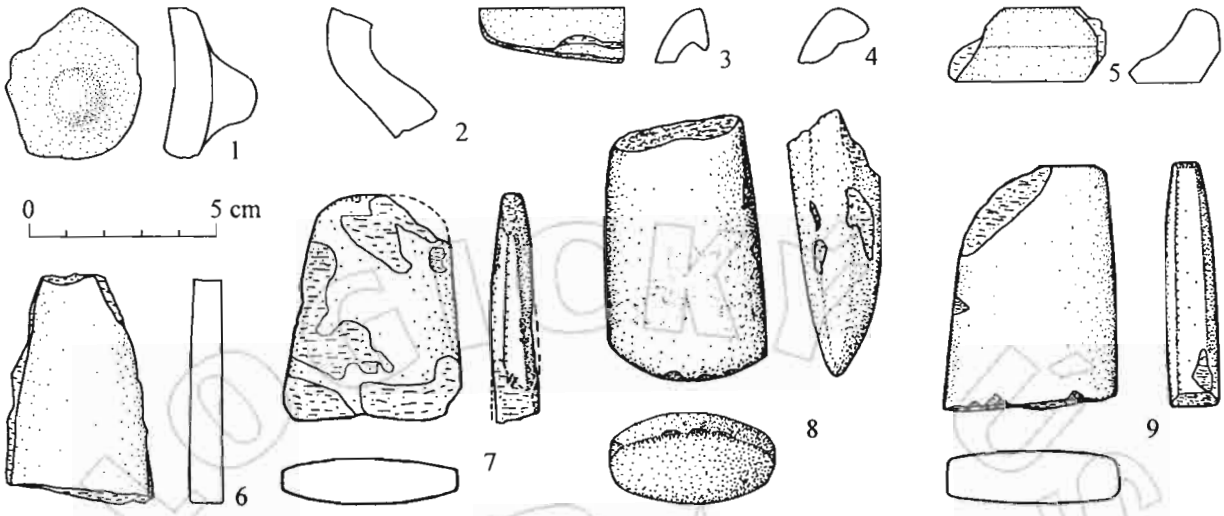

Obr. 156. Prešov (Šalgovík). Výber nálezov. 1, 2 - doba bronzová; 3-7 - eneolit. Mierka a: 1-6; b: 7 (Vizdal/Derfiňák, 200).

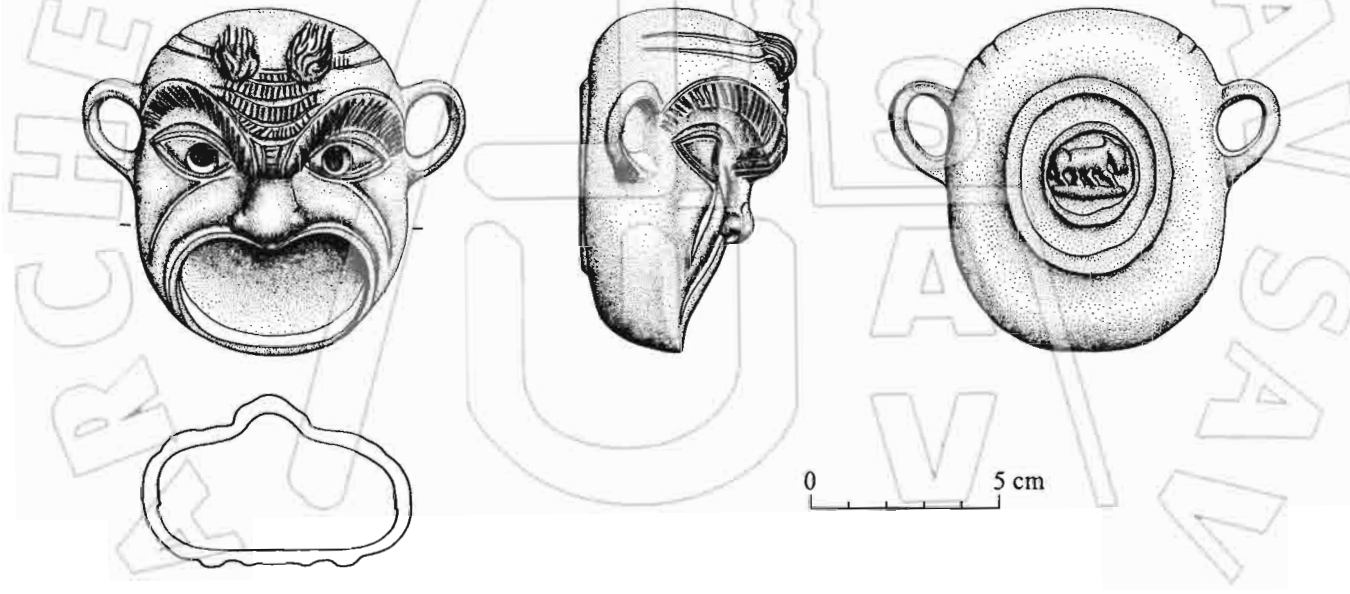
Abb. 156. Prešov (Šalgovík). Fundauswahl. 1, 2 - Bronzezeit; 3-7 - Äneolithikum. Maßstab a: 1-6; b: 7 (Vizdal/Derfiňák, 201).

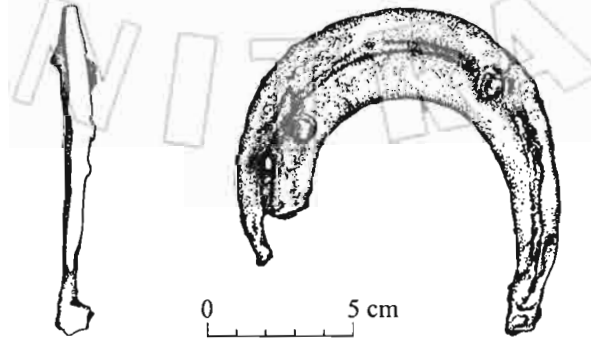
Obr. 157. Výber nálezov. 1-5 - Pezinok (Suchý vrch), neskorý stredovek; 6-9 - Pezinok (Lazárňa), 6-8 - velatická kultúra; 9 - doba laténska; 10-19 - Pezinok (Lazárňa II), 10-15, 17-19 - neolit(?) a eneolit; 16 - doba laténska(?; Vavák, 196).
Abb. 157. Fundauswahl. 1-5 - Pezinok (Suchý vrch), Spätmittelalter; 6-9 - Pezinok (Lazárňa I), 6-8 - Velatice Kultur, 9 - Latènezeit; 10-19 - Pezinok (Lazárňa II), 10-15, 17-19 - Neolithikum(?) und Äneolithikum, 16 - Latènezeit(?; Vavák, 199).

Obr. 158. Výber nálezov. 1-5 - Vinosady (Vŕškové), 1 - lengyelská kultúra; 2-5 - 13.-14. stor.; 6-9 - Vinosady (Výsady), lengyelská kultúra (Vavák, 196).
Abb. 158. Fundauswahl. 1-5 - Vinosady (Vŕškové), 1 - Lengyel Kultur; 2-5 - 13.-14. Jh.; 6-9 - Vinosady (Výsady), Lengyel Kultur (Vavák, 199).

Obr. 159. Láb. Novoveká napodobenina antickej lampy. Mierka 1: 2 (Varsik, 191).
Abb. 159. Láb. Neuzeitliche Nachahnung der Antiklampe. Maßstab 1: 2 (Varsik, 191).

Obr. 160. Trakovice. Železná podkova (Novosedlík, 141).
Abb. 160. Trakovice. Eisernes Hufeisen (Novosedlík, 142).

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2003

Odborný redaktor PhDr. Ivan Cheben, CSc.
Výkonný redaktor PhDr. Ľudmila Vaňková
Počítačová sadzba Zuzana Turzová
Nemecký preklad Mgr. Michal Dvorecký, Lívia Stümpelová

© Archeologický ústav SAV Nitra 2004

Rozširuje, objednávky a predplatné aj do zahraničia prijíma
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra

e-mail nrauhalm@savba.sk

Tlač MICHEL ANGELO Nitra

ISSN 0231-925X
ISBN 80-88709-73-3

ISSN 0231-925X
ISBN 80-88709-73-3

